UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis

Antehac ex probatis Auctoribus breviter concinnata

Busenbaum, Hermann

Coloniæ Agrippinæ, 1707

Liber I. De Regula actuum humanorum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-42634

Visual Library

LIBER PRIMUS. Num. 1

De Regula Actuum humanorum.

TRACTATUS PRIMUS

De Regula interna, sive Conscientia.

CAPUT I.

Quid Conscientia, & an sequenda sit?

REspondeo I. Conscientia est dictamen rationis, seu actus intellectûs, quo judicamus aliquid hìc & nunc agendum, vel omittendum esse, vel fuisse, tanquam bonum, vel malum, idque per modum præcepti, vel consilii. Hæc communiter est recta, dictans quod verum est: aliquando tamen non est recta, dictans aliquid aliter quàm sit, v. g. esse bonum, quod est malum, dicitur que Erronea, quia contingit cum errore, idque vel vincibiliter, seu culpabiliter, quando scilicet error vitari potuit, ac debuit: vel invincibiliter, quando error moraliter vitari non potuit; ideoque nec voluntarius est, & consequenter non imputatur ad culpam, & hæc dicitur Conscientia recta secundùm quid, sive in ordine ad nos, *Ex D. Thom. Lay. l. 1. tr. 1. c. 2. n. 1. & cap. 3.*

Resp. II. Non tantùm Conscientia recta, sed etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid per modum præcepti, obligat, ut eam sequaris; & si contra facis, peccas; & quidem peccatum ejus speciei, contra cujus virtutis speciem intellectus peccare judicat. Ratio prioris est, quia Conscientia recta

" recta est regula proxima voluntatis, derivata à
" prima & principali regula omnium actionum hu-
" manarum, scilicet lege divina & æterna, *S. Thom.*
" 1. 2 q. 19 *art.* 3. & 4. Ratio posteriorıs est, tum,
" quia si intellectus voluntati proponit malum, esto
" malum non sit, si tamen putans esse malum vult
" illud facere, jam voluntas verè consentit in ma-
" lum, habetque sufficientem affectum ad peccatum
" illud, quod apprehendit: tum quia *omne, quod*
" *non est ex fide*, hoc est (ut à sanctis Patribus commu-
" niter explicatur) quod non est secundùm consci-
" entiam, *peccatum est*, ut dicitur ad *Rom.* 14. Par
" est ratio, si intellectus proponat aliquid ut bonum
" & præceptum, esto non ita sit, sed malum, volun-
" tas enim illud liberè respuendo vel omittendo,
" consentit in transgressionem præcepti, & peccat.
" Cujus ulterior ratio est, quia objectum tribuit
" actui speciem, prout hìc & nunc ab intellectu
" proponit, *S. Thom. loc. c. art.* 5.

Ex dictis resolvuntur sequentes Casus, & similes.

" I. Putans esse jejunium, quando non est, pec-
" cat contra temperantiam si non jejunet, *S. Thom.*
" *loc. cit.*

" II. Si quis mentiatur ad liberandum proxi-
" mum ex periculo vitæ, putans se ex misericordia
" ad id teneri, actum bonum facit; & si non men-
" tiatur, peccat contra misericordiam. *Lay. lib.* 1.
" *tract.* 1. *c.* 4. *n.* 2.

39. 40. 41. 34. 35. 36. 37. 38.

" III. Scrupulosus licèt putet involuntarias di-
" stractiones esse peccata, non tamen peccat, quia non
" sunt liberæ, *Becan.* 1. 2. *t.* 1. *c.* 4. *q.* 7 *Laym. loc. c.*

" Resp. III. Si sit Conscientia culpabiliter erro-
nea,

42. 43.

nea, judicans ex ignorantia vincibili aliquid prohibitum esse, aut præceptum, quod non est, peccas, si contra eam, & si secundùm eam opereris: gravius tamen (cæteris paribus) si contra. *Bresser. Bardi d. 3. c. 5.* Ratio prioris est, tum, quia non agis secundùm regulam humanorum actuum: tum quia voluntas, cùm per se sit cœca, debet sequi rationis judicium: si enim perseverante illo judicio appetat alteram partem, non potest in eam ferri sub ratione honesti, cùm intellectus sub ea ratione non proposuerit. Ratio posterioris est, quia, ut cum *D Thom.* docetur communiter, ignorantia vincibilis non excusat à culpa: cùm enim in nostra potestate sit, errorem vincibilem deponere, malum, quod fit ex conscientia erronea, dictante illud esse faciendum, est indirectè voluntarium, ideóque imputatur ad culpam. *S. Th. l. c. a. 6. Bon. to. 2. d. 2. q. 4. p. 6. n. 14.*

Unde resolvuntur Casus sequentes.

I. Homo in tali casu constitutus, v. g. qui sibi mentiendum vel furandum putat, ut vitam proximi servet, etsi futurus sit perplexus & ex hypothesi necessariò peccaturus, necessitate consequente, eò quòd stante conscientiâ erroneâ, non possit effugere peccatum; absolutè tamen & simpliciter non peccabit necessariò, quia nec sequi talem conscientiam debet, nec contra eam facere; sed potest, & debet, eandem deponere, cùm sit error vincibilis, & culpabilis; & tunc operari. Vide *Laym. n. 4. & Beca. loc. c.*

II. Qui peccavit ex Conscientia erronea, etsi in rigore non teneatur, rectiùs tamen addet illam circumstantiam in confessione, dicendo: Feci hoc, vel

„ illud, putans me facere contra præceptum vel ob-
„ ligationem gravem. *Cardin. de Lugo disp. 16.*
„ *num.* 503. num. 2p. num. 49.

ADDENDA.

Q*Væstio I. Quale sit peccatum agere contra Conscientiam dictantem aliquid esse peccatum, non cogitando, an sit grave vel leve.* R.

2 §. I. Si fiat cum comparatione animi, quâ hoc velit, sive sit mortale sive veniale, sic operans peccat mortaliter, non aliter ac si de eo dubitaret, tum quia exponit se periculo peccati mortalis, tum quia reipsa amplectitur saltem indeterminatè malitiam mortalem, quam sufficienter cognoscit: Sed in praxi vix fiet, ut operans, qui cognoscit aliquid esse malum, ita abstrahat, uti innuit *S. Th. 1. 2. q. 19. a. 5 ad 3.* Ratio est, quia quamvis reflexè non agnoscat esse mortale vel veniale, neque signatè discernat differentiam illam specificam, tamen conscientia semper se ita habet, ut vel multùm refugiat facere, & tum directè & exercitè satis apprehenditur malitia gravis; vel non ita refugiat facere, sed quasi leve pertranseat, & tum apprehenditur malitia tantùm levis.

3 §. II. Si ponamus, quòd cognitio abstrahat à malitia mortali & veniali, & tantùm in genere dicter esse peccatum, *Az. Sayr. Bonac. Regin. Tann. aliique cum Castrop. hìc d. 1. pu. 3 n. 6* Adhuc dicunt semper fore mortale, quia amplectitur malitiam venialem & mortalem, cùm feratur modo indifferente ad utramque: Quòd si cognosceret malitiam in certa specie, sed non cognosceret, an venialis esset an mortalis, *Vasq. Merat*: de peccatis d. 7 s. 7. *Sanch* in Decal. l. 1. c. 1. n. 6. Dicunt fore mortale aut veniale, prout fuerit objectum, unde si cum tali cognitione

gnitione v g. furetur rem levem, erit veniale, si furetur rem gravem, erit mortale, quia cùm se determinet ad speciem furti, vult malitiam, quæ hìc & nunc illi inest: hæ duæ sententiæ sunt probabiles, videtur tamen probabilius, quod docent *Nav. Val. Sal. Gran.* aliique multi cum *Oviedo* in 1.2.tr.4. *controv.*1.pu.3 *Gob.* in Quin. tr.5.c.9.n. 84 *Burgh.* cent.1. cas.20.& probabile agnoscunt *Sanch.* suprà, *Dic.ast.* de juram.d. 2.n.262. *Diana* p.3.tr.4.R. 162. & p 5. tr. 5. R.31. nempe in utroque casu venialiter tantùm peccari, quia neque cognoscitur periculum peccati mortalis, neque obligatio magìs inquirendi, neque indifferentia, quam objectum habet ad malitiam mortalem & venialem, neque absolutè cognoscitur malitia mortalis, sed tantùm malitia abstracta & communis mortali & veniali, ergo sic operans non est positivè indifferens ad malitiam utramque, sed tantùm ad malitiam, quæ non excedit venialem: peccat tamen venialiter, quamvis non cognoscat malitiam esse venialem, quia ad peccandum venialiter satìs est, quòd cognoscat se peccare & non cognoscat se graviter peccare.

§. III. Si operans nollet attendere, an malitia esset mortalis aut venialis, ideoque operaretur quasi bonâ fide, cum metu peccati in genere, & ne sibi faceret scrupulos, aut ne fortè opus esset abstinere ab objecto proposito, nollet examinare vel de hoc audire; sic operans procederet malâ fide, per se loquendo, peccarétque mortaliter, ob rationes n. 2. datas, & reipsa in illum caderet istud *Psalmi* 35. ℣. 4. *Noluit intelligere, ut bene ageret*; item illud *Isaiæ* 30. *Nolentes audire legem Dei; qui dicunt videntibus, nolite videre; & aspicientibus, nolite aspicere nobis ea, quæ recta sunt, loquimini nobis placentia*: cujus autem speciei, & quomodo confitendum 4.

sit peccatum, quod committens in genere tantùm apprehendebat esse mortale, dicetur l. 5. n. 228.

Q. 2. Quid notandum sit circa divisionem Conscientiæ in rectam & erroneam. & Sequentia,

5 §. I. Conscientia potest esse tam recta quàm erronea vel Physicè vel Ethicè sive moraliter: Physicè recta est, quæ est conformis objecto, sive quæ enunciat objectum, sicuti à parte rei est: Physicè erronea, quæ est difformis objecto & aliter enunciat, quàm à parte rei sit: Ethicè recta est, quæ est conformis appetitui recto, id est, beneordinato & dispositio ad implendam omnem Dei legem, ideoque dicitur Ethicè, id est, in ordine ad mores recta, hinc etiam *Aristoteles* 6. Eth c. 2. ait, *Activæ mentis veritas est, quæ appetitui recto consentanea sit*: Ethicè erronea est, quæ est difformis appetitui recto.

6 §. II. Conscientia Physicè recta potest esse Ethicè erronea, v. g. si juvenis de homine, qui verè non est pater suus, prorsus temerè judicet, quòd non sit pater suus, ideóque nolit eum honorare, formando sibi conscientiam hoc modo, *non teneor eum honorare ut patrem, qui verè non est pater meus, sed iste homo non est verè pater meus, ergo non teneor eum honorare*, hæc conscientia est Physicè recta, quia omnes illius propositiones sunt secundùm se conformes objecto, attamen est Ethicè erronea, quia est difformis appetitui recto, & ideo secundùm illam operans peccat, quia nempe quisque tenetur velle honorare eum, de quo prudenter dubitare non potest quin sit pater suus, etiamsi fortè reipsa non sit.

7 §. III Conscientia Physicè erronea potest esse Ethicè recta, uti patet à contrario, nam juvenis ille tenetur sibi formare hanc conscientiam, *illum honorare debeo, qui est pater meus, sed hic homo est pater meus, ergo illum honorare debeo*: hæc conscientia

tia eſt Phyſicè erronea, quia minor eſt falſa ac difformis objecto, eſt tamen Ethicè recta, quia eſt conformis appetitui recto.

§. IV. Conſcientia propter ignorantiam invincibilem Phyſicè erronea, eſt Ethicè recta, uti jam inſinuatum eſt, & probabitur à n. 734. E contrà conſcientia propter ignorantiam vincibilem Phyſicè erronea, non eſt Ethicè recta, quia eſt difformis appetitui recto, cùm enim homo talis poſſet & deberet meliùs inquirere, id autem negligat, non excuſatur à peccato, uti explicabitur à n. 42. 8

§. V. Diviſio conſcientiæ in rectam & erroneam à Theologis potiſſimùm intelligi deberet de Ethicè recta & erronea, quia conſcientia ab illis præcipuè conſideratur in ordine ad mores, unde ſola conſcientia vincibiliter erronea deberet à Theologis dici erronea, cùm illa ſola ſit Ethicè erronea, & in hac ſuppoſitione, 9

§. VI. Conſcientia ſic poſſet dividi cum *Terillo* in Regula morum q. 3. n. 77. Conſcientia alia eſt recta, alia non recta: recta, alia eſt certa, alia tantùm probabilis: certa, alia eſt talis cum evidentia, alia ſine evidentia, v. g. per fidem: ſimiliter probabilis, alia eſt conformis objecto & ſimul appetitui recto, alia eſt difformis objecto ſed conformis appetitui recto, & ad hanc ſpectat invincibiliter erronea: è contrà conſcientia non recta, alia eſt erronea, quæ nempe eſt difformis objecto & appetitui recto, alia temeraria, quæ licèt ſit conformis objecto, tamen, quia formatur ſine prudente motivo, eſt difformis appetitui recto. 10

§. VII. Quando conſcientia communiter dividitur in rectam & erroneam, erronea autem ſubdividitur in vincibilem & invincibilem, conſcientia recta ſumitur ſtrictiſſimè pro Phyſicè & Ethicè recta; 11

Teril. autem sumit latiùs pro Ethicè recta, sive sit Physicè recta sive non, hinc secundùm *Teril.* conscientia recta sub se comprehendit invincibiliter erroneam, consequenter conscientia erronea, secundùm ipsum, non debet subdividi in vincibilem & invincibilem, sed tantùm partim in erroneam Physicè & Ethicè, partim in erroneam non Physicè sed Ethicè tantùm, quia nempe temeraria est, uti n. 10. dictum est. Et hæc notanda fuerunt pro solvendis difficultatibus postea proponendis.

Q. 3. *An dari possit conscientia invincibiliter erronea, maximè circa jus naturæ.* R. Potest, uti pluribus ostendetur à n. 719. & 720.

Q. 4. *An conscientia invincibiliter erronea non tantùm excuset à peccato, sed etiam dici possit verè conscientia, & formalis regula operationis.*

12 R. Negat *Elizalde* in doctrina morum in append. q. 9. item *Camargo* in Regula honest. mor. p. 1. l. 2. controv. 1. à n. 33. Sed rectè cum communi affirmat *Terillus* in Regula q. 35. assert 1. Ratio est I. quia omne judicium hìc & nunc invincibiliter proponens regulam objectivam, sive voluntatem Dei saltem permittentem, verè dicitur conscientia & formalis regula operationis honestæ, sive judicium illud sit verum sive falsum, cùm enim omnis honestè operans agat secundùm regulam objectivam, debet habere judicium proponens illam, ratione cujus judicii honestas etiam refunditur in actum, uti à n. 14. dicetur, ergo hoc judicium est verè conscientia & formalis regula, quamvis non sit conscientia recta,

13 sive vera materialiter. II. Judicium verum, secundùm *Eliz.* est conscientia & formalis regula, ergo etiam invincibiliter erroneum, quia æquè proponit objectum sub ratione boni, æquè applicat regulam objectivam, æquè regulat & dirigit, ergo.

Q. 5.

Q. 5. *An opus ex conscientia invincibiliter erronea factum sit etiam honestum & positivè bonum.*

R. § I. Negant aliqui cum *Eliz.* l. 3. q. 4. l. 5. q. 18. & *Camargo* p. 1. l. 2. cont. 4 à n. 341. Sed rectè affirmat sententia communissima cum *Terillo* in Reg. q. 3. ubi n. 60. pro ea sententia refert *Almai. Cordub. Lorc. Duval. Sylvium, Malder. Pesant. VViggers, Suar. Az. Sanch Vasq. Salas Amic. Becan. Esp.* & certissimam vocat *Cardenas* in 1. Crisi disp. 56. n. 1307. eandem tenet *Gran.* 1. 2 contr. 2. tr. 1. d. 7. s. 1. addit tamen ejusmodi opus non fore supernaturale. *Probatur* auctoritate, nam *S. Augustt* de util. cred. c. 12. & l. 2. c. 18. de peccat. merit. item *S. Th.* 1. 2. q. 18 a. 9. docent omnes actus humanos in individuo esse vel bonos vel malos, sed actus factus ex ignorantia invincibili non est malus, uti fatentur adversarii, ergo est bonus; quod *S. Augustt.* Probat in puero, qui honorat illum, quem per errorem invincibilem putat esse patrem suum, puer enim in eo est secundùm mores laudabilis, ergo actus ejus est moraliter bonus: item *S. Th* q. 19. a. 6. expressè dicit idem esse, quærere, an conscientia erronea excuset, &, an voluntas concordans rationi erranti liget, & consequenter sit bona adversarii autem plerumque concedunt conscientiam invincibiliter errantem excusare à peccato, ergo & debent concedere voluntatem concordantem rationi invincibiliter erranti ligare, adeoque esse bonam. Similiter *S. Bernardus* de præcepto & discip. c. 12. & 17. docet, obedientem vel operantem ex bona intentione, operari laudabiliter & meritoriè, quamvis fortè materialiter operetur contra legem Dei: idem docent alii SS. PP. quos expendit *Teril.* *Ratio* autem est, I. quia actus voluntatis specificantur ab objectis, non prout in se sunt, cùm ita non attingantur, sed prout ab intellectu pro-

14

51

16

ponuntur, ergo si objecta invincibiliter proponantur tanquam bona, refundent bonitatem in actus, maximè cùm objectum formale hìc sit vera honestas virtutis, quæ movet, sicuti si putem me dormiendo peccasse mortaliter, licèt nullo modo peccarim, tamen occasione illius falsæ persuasionis possum elicere veram contritionem ex motivo bonitatis Dei à
17 me aliàs offensi. II. Objectum, quod scitur esse indifferens, si ad finem bonum ordinetur, refundit bonitatem in actum, uti fatetur *Eliz.* l.5 q.18.§.5. ergo multò magìs illud, quod invincibiliter putatur esse bonum, sicuti enim malitia objectiva quasi separatur per illum errorem, ita moraliter additur boni-
18 tas. III. Judex ex motivo justitiæ condemnans innocentem, quem invincibiliter putat nocentem, exercet actum obligatorium & laudabilem, ergo positivè honestum & bonum: idem est de eo, qui pauperi donat nummum cupreum, quem invincibiliter putat esse aureum, hic enim tantundem meretur apud Deum, qui cor respicit, atque si fuisset aureus, nam IV. iidem sunt actus intellectûs & voluntatis, sive adsit sive absit error, v. g sive hostia sit, sive non sit consecrata, eosdem actus adorationis habeo, ergo si in casu hostiæ consecratæ actus meus est positivè bonus, etiam est talis in casu non consecratæ, quando error est invincibilis. *Conf.* nam redditio debiti
19 conjugalis est actus præceptus, licèt fortè matrimonium sit nullum, uti constat ex Cap. *Inquisitioni*, de sent. excomm. & Cap. *Dominus*, de 2dis nuptiis, ergo certò est conformis voluntati Dei saltem secundariæ. Aliam rationem à priori vide n. 747.

20 §. II. *Objicies* 1. Actus bonus debet proficisci ex ratione recta, uti expressè docent *S. August.* de util. cred. c. 12. & *S. Th.* q.19.a.3. Sed actus proficiscens ex aliquo errore, non est ex ratione recta, ergo. R. Actus bonus

bonus debet proficiſci ex ratione recta, ſaltem reflexa, proximè dirigente actum, c. ex ratione recta, directa, remotè ſe habente ad actum, ſubdiſtinguo, debet proficiſci ex ratione directa ſemper Phyſicè recta, n. ſaltem Ethicè recta, c. maj. & ſimiliter diſtinctâ min. n. conſequentiam. Qui honorat hominem, quem falsò, attamen prudenter putat eſſe patrem ſuum, habet duas quaſi conſcientias, prima eſt directa & ſic dicit, parentes honorare debeo, hic eſt meus parens, ergo hunc honorare debeo: altera eſt reflexa & ſic dicit, honorare debeo illos, quos judicare debeo eſſe parentes meos, ſed hunc hominem judicare debeo eſſe parentem meum, cùm de eo mihi non liceat dubitare, ergo hunc hominem honorare debeo: prior illa directa conſcientia eſt & manet Phyſicè erronea, eſt tamen Ethicè recta, quia dirigit ad actum laudabilem & bonis moribus conformem, quamvis remotè tantùm dirigat, dando occaſionem poſteriori conſcientiæ reflexæ, quæ prudentiſſimè formatur propter circumſtantias prioris conſcientiæ invincibiliter erroneæ, & ſola illa reflexa conſcientia eſt dictamen ultimum proximè regulans actum, eſtque ratio rectiſſima & certa: ubi in ſimilibus caſibus obſervandum eſt, quòd conſcientia illa directa, quando dictat objectum malum eſſe licitum, ideo ſit Phyſicè falſa, quia dicit objectum non eſſe materialiter malum, v. g. non eſſe materialiter injuſtum, ſi Judex condemnet hunc hominem, quem tamen ſupponimus eſſe innocentem; è contrà conſcientia reflexa proximè dirigens Judicem, non dicit hoc non eſſe materialiter injuſtum, ſed dicit non eſſe injuſtum formaliter, quia nempe invincibiliter ignoratur innocentia, & juridicè probatus eſt nocens; atque ex his clariſſimè patet, quomodo conſcientia directa & reflexa non ſint de eodem objecto affirmato vel negato. 23

Obj.

22 *Obji.* 2. Actus bonus debet dirigi à prudentia, sed actus circa objectum malum non potest dirigi à prudentia, quia dirigitur ab errore intellectûs, ergo. R. n. min. & patet falsitas, tum ex jam dictis, tum ex dicendis à n. 97. ubi ostendemus opinionem etiam
23 falsam posse à prudentia imperari, atque etiam sapientem errare posse. *Instabis* recta ratio, quam requirit prudentia, habetur tantùm per conformitatem intellectûs ad rem, ergo ubi actus est difformis rei in se, non est prudens. R. n. Anteced. cum *S. Th.* suprà ad 3. ubi sic habet, *verum intellectûs practici aliter accipitur quàm verum intellectûs speculativi, uti dicitur 6. Eth. c. 2. nam verum intellectûs speculativi accipitur per conformitatem intellectûs ad rem..... verum autem intellectûs practici accipitur per conformitatem ad appetitum rectum*, sive ad voluntatem bene disposítam in ordine ad implenda omnia Dei præcepta, sed certum est, quòd voluntas talis sæpe per accidens imperet actus difformes rei, nam si invincibiliter judicem me peccare, si non elevem crucem stramineam, certum est me peccare, si non elevem, ideoque recta ratio & prudentia imperat, ut elevem, quamvis certum sit, quòd non elevare, in se non sit peccatum, ergo.

24 *Obji.* 3. Absurdum est dicere, quòd voluntas mentiendi possit unquam à Deo exigere præmium, quia mendacium est intrinsecè & necessariò semper displicens Deo, ac consequenter voluntas mentiendi non potest esse aliquid placens Deo. R. Absurdum est dicere, quòd voluntas mentiendi possit, per se loquendo, à Deo exigere præmium, &c., per accidens, si mendacium invincibiliter repræsentetur ut bonum
25 & obligatorium, n. *Nec obstat*, quòd mendacium sit objectum intrinsecè displicens Deo, *nam* non repræsentatur esse tale, sed apparet bonum, ideoque voluntas

voluntas non tendit in objectivam malitiam, quæ ineſt, ſed in bonitatem, quæ per errorem putatur ineſſe, ſicque terminat volitionem, ac ſi reipſa ineſſet. ergo licèt mendacium maneat in ſe materialiter malum, non ideo voluntas mentiendi erit formaliter mala, ſed bona.

Inſt. 1. Actus ſpecificantur ab objectis, ergo ubi objectum in ſe eſt malum, volitio illius non poteſt eſſe bona. R. Specificantur ab objectis, ſemper prout in ſe ſunt, n., etiam prout invincibiliter nobis repræſentantur, c. ant. & n. conſeq. maximè in electione voluntatis, cujus honeſtas deſumitur præcipuè ab objecto formali motivo prout per intellectum propoſito 26

Inſt. 2. Bonitas Dei eſt prima regula omnis bonitatis moralis, ſed voluntas mentiendi ſemper repugnat bonitati Dei, ergo nunquam eſt bona moraliter. *Conf.* Quia ſicut ſe habet intellectus ad verum, ita voluntas ad bonum, ergo ſicuti implicat intellectum noſtrum perfici per tendentiam in aliquid reipſa difforme intellectui Divino, ita voluntatem noſtram per tendentiam in aliquid reipſa difforme voluntati Dei. R. n. min. Deus enim illam permittit, & poteſt ad illam eſſe obligatio ſub peccato, ergo non repugnat voluntati ſaltem ſecundariæ Dei, ergo nec bonitati, vide dicenda n. 339. *Ad Conf.* dicam n. 706. intellectum etiam perfici poſſe per errorem probabilem: de cætero non eſſe omnimodam paritatem, debent adverſarii fateri, nam omnis error eſt aliquod malum intellectûs, & tamen volitio mali procedens ex ignorantia invincibili, ſecundùm ipſos, non eſt ullo modo mala voluntati, ſed tantùm non bona. 27

Inſt. 3. *S. Th* q. 19 a. 6. ad 1. expreſsè dicit, ad hoc, ut aliquid ſit bonum requiri, ut & ſecundùm ſuam 28

ſuam naturam ſit bonum, & ut apprehendatur tanquam bonum, ſed mendacium ſecundùm ſuam naturam nunquam eſt bonum, ergo. R. *S. Th.* Loquitur de illo, quod eſt abſolutè & ex omni parte bonum, non tantùm formaliter ſed & materialiter: tale autem mendacium non eſt quidem in ſe bonum, eſt tamen formaliter à volitione interna & honeſta illud imperante & denominante bonum.

29 *Inſt.* 4. Omnis voluntas bona eſt à Deo auctore, ſed volitio mendacii non eſt à Deo auctore, ergo non eſt bona. R. 1. Retorquendo, omnis voluntas non mala eſt à Deo auctore, quia Deus eſt auctor omnium, præterquam peccati, ſed volitio mendacii, ſecundùm te, non eſt mala, ergo eſt à Deo auctore. R. 2. Omnis voluntas per ſe bona eſt à Deo auctore, &c., per accidens bona, n., unde & ejuſmodi mendacium, reipſa abſolutè ſolùm permittitur à Deo, id enim tantùm dicitur abſolutè & ſimpliciter intendi à Deo, in quod Deus per ſe & ex lege ſeu voluntate primaria fertur.

30 *Inſt.* 5. Saltem Deus præcipiet mentiri, nam non mentiendo peccaret, ergo hoc eſſet contra aliquod Dei præceptum, quia omne peccatum eſt contra Dei legem. R. Præceptum Dei eſt hoc, *faciendum eſt, quod Deus præcipit*, cui præcepto contraveniret non mentiens, quia invincibiliter putat Deum hoc præcipere: malè autem ſic ſubſumit, *ſed Deus præcipit mentiri*; quod per accidens eſt, & per errorem invincibilem excuſatur: videri poteſt *Eliz.* l. 5. q. 18. §. 3. Item dicenda n. 43. nam illa difficultas eſt etiam ab adverſariis ſolvenda.

31 *Obji.* 4. Deus nullâ falsâ religione rectè colitur, ergo nec colitur opere malo, quamvis quis putet eſſe bonum. R. Si ſenſus antecedentis ſit, quòd nulla falſa perſuaſio poſſit eſſe fides Theologica & ſupernatura-

naturalis, &., quia fides illa debet niti auctoritate Dei & esse circa objectum verè revelatum : si autem sensus sit, quòd nulla persuasio falsa possit esse intellectuale obsequium Deo placens, n., quia honestas, quæ est objectum formale virtutis moralis, potest convenire objecto materiali tantùm existimato, & ideo actus, quo credo aliquid, quod puto esse revelatum, utique Deo gratus est, quamvis fortè illud à parte reî non sit revelatum.

Obji. 5. Peccator, qui bonâ fide putat vel se esse in gratia vel actum suum esse meritorium ut octo, non ideo per suum actum meretur cœlum de condigno, nec præmium ut octo, ergo similiter qui bonâ fide putat se bene operari, non ideo bene operatur. R. n. conseq. Priora judicia habent se planè per accidens & impertinenter ad meritum, neque sunt regula vel mensura illius, sive enim adsint sive absint, meritum est idem : è contrà conscientia non habet se per accidens & impertinenter ad honestatem operationis nostræ, sed est regula ac mensura illius, si enim dictaret aliquid esse malum, quamvis in se foret bonum, propter conscientiam refunderetur malitia in actum, ergo patet, quòd conscientia se ad honestatem operationis aliter habeat, quàm ista judicia ad rationem meriti. 38

Obji. 6. Si ab errore refundi possit bonitas in operationem, ergo operatio regulata per errorem erit æquè perfecta, atque si reguletur per actum verum, certum & evidentem. R. cum *Terillo* suprà q. 4. universaliter negando seq., nam 1. operatio per cognitionem certam & evidentem regulata, est cæteris paribus melior illâ, quæ regulatur per cognitionem veram & incertam, nam imprimis cognitio perfectior constituit actum primum perfectiorem, ergo sequitur etiam actus secundus perfectior: deinde 38

cognitio

cognitio certior firmiùs applicat medium fini, facitque voluntatem esse alacriorem: præterea ratio voluntarii respondet cognitioni, ergo quò cognitio est perfectior, tantò est major ratio voluntarii, ergo tantò perfectior actus voluntatis: quod etiam à posteriori colligitur, nam etiam ideo amor beatificus est perfectior amore viæ, quia ille dirigitur à perfectiore cognitione. II. Operatio, quæ regulatur à cognitione certa & evidente, est cæteris paribus melior, quàm quæ regulatur ab errore invincibili, nam illa, quæ regularetur à cognitione vera sed tantùm probabili, esset imperfectior, uti jam dictum est, ergo etiam est imperfectior, si reguletur ab errore invincibili, qui solùm probabilis esse potest. III. Operatio regulata ab errore invincibili, cæteris paribus, tam bona est, quàm operatio regulata à cognitione vera sed tantùm probabili, quia actus probabilis erroneus est intrinsecè tam perfectus, quàm probabilis verus, denominatio enim veritatis formalis est partim extrinseca, accidentaliter conveniens actui, qui verus est, idem enim numero actus potuisset esse falsus: hinc si duo fratres putent Titium esse patrem suum, unus verè, alter falsò, & similiter honore afficiant Titium, uterque, cæteris paribus, operatur æquè honestè.

34 Q. 6. *An peccet formaliter, qui invincibiliter putat actum internum non esse malum, & tamen cognoscit objectum talis actûs esse malum*, v.g. qui desiderat fornicari, invincibiliter putans hoc desiderium internum non esse malum, quamvis sciat, quòd reipsa fornicari sit malum. R. § 1. Oviedo 1.2. t. 4. contr. 1. pu. 5. aliique dicunt peccare formaliter, si actu efficace in objectum tale tendat, I. quia scit fornicationem esse à Deo prohibitam, & nihilominus eam efficaciter ac liberè vult ponere; Item scit

se

se liberè velle ponere aliquid, quod scit esse peccatum, & quo scit violari legem Dei, ergo non potest non peccare formaliter. II. Ut quis formaliter peccet, non est opus reflexè cognoscere malitiam sui actûs, sed satis est directè cognoscere malitiam objecti, & in eam per voluntatem efficacem liberè ferri, hoc ipso enim cum advertentia & libertate vult agere aliquid difforme legi Dei, ergo formaliter peccat. III. Tale desiderium stare nequit cum amore Dei, ergo est formale peccatum. IV. Actus internus & efficax desumit speciem suam ab objecto cognito, in quod fertur, ergo ubi objectum est & cognoscitur esse malum, actus internus efficax in illud tendens est malus.

§. 2. E contrà *Gran.* de peccat. tr. 5. d. 3. 35
s. 2. *Sanch.* in Dec. l. 1. c. 16. n. 17. aliique plures probabiliùs dicunt non peccare; formaliter sed materialiter tantùm, quia licèt desiderium illud sit ex objecto malum, attamen excusatur per errorem invincibilem, ex quo hìc & nunc prudenter format sibi dictamen, quo judicat desideriũ sibi esse licitum, nemo autẽ peccat per actum, quem hìc & nunc prudenter judicat sibi esse licitum, ergo. Loquor ex supposito, si daretur talis casus, nã fortè est impossibilis.

§. 3. *Ad* 1. Rationem R. Scit se velle po- 36
nere aliquid, quod scit esse peccatum, prout objicitur illi desiderio, n., quod scit esse peccatum, si à parte rei poneretur, c., prudenter enim judicat Deum non offendi per fornicationem volitam præcisè, sed tantùm per illam à parte rei positam. *Nec obstat*, quòd velit illam ut ponendam à parte rei, *nam* cum hoc stat, quòd adhuc prudenter judicet Deum non offendi illâ ut ponendâ præcisè, sed tantùm ut exercitè positâ, sive, tantùm posito ipso exercitio, quod de facto non conjungitur cum illo desi- 37
derio. *Ad* 2. Quamvis ad formaliter peccandum

non sit opus reflexè tendere in malitiam actûs, tamen vel debet hoc directè & exercitè cognosci, vel saltem non debet invincibiliter judicari, quòd per illum actum non peccetur, alioquin peccaret quis agendo ex conscientia, quâ prudenter judicat se ita agendo non peccare, quod absurdum est. *Ad* 3. n. antec. quia prudenter judicat illud desiderium stare
38 cum Divina amicitia. *Ad* 4. Actus internus desumit ab objecto speciem saltem materialem, error autem invincibilis hìc facit, ut species malitiæ formalis non refundatur, sicuti non refunditur in actum, cui deest libertas, quamvis etiam ille ab objecto desumat speciem malitiæ materialis.

39 Q. 7. *An peccet ille, qui habet legitimam excusationem v. g. qui excusatur à Missa audienda in die festo, dicitque se eam audire non posse; attamen etiam se scire, quòd peccet non audiendo.* R. §. I. Si absolutè non posset audirè v. g. quia detineretur in carcere, vel esset in loco, ubi Missa non legitur, non peccaret omittendo, quamvis judicaret se peccare, quia non habet libertatem ad audiendum.
40 §. II. Quamvis absolutè non posset, si tamen non vellet audire Missam independenter ab illo impedimento, peccaret, non quidem per omissionem, ad quam non est liber, sed per voluntatem omittendi independenter ab impedimento, hæc enim comparatio animi est libera & mala.
41 §. III. Si absolutè quidem posset, attamen ob justam excusationem v g. ob febrim non teneretur adire Ecclesiam pro Missa audienda, & nihilominus judicaret se peccare nõ adeundo, probabilius est, quòd peccaret ex conscientia erronea, si non adiret; quia simpliciter in ejus potestate esset Missam audire, & judicaret se teneri audire, ergo non audiendo ageret contra conscientiam, ergo peccaret, ita *Diaſt.* de juram. d. 2. n. 234.

Q. 8.

Q. 8. *An Conscientia vincibiliter erronea sit judicium, obligetque operantem.* R. §. I. Esse judicium adhæsivè certum docet *Terill.* hìc q. 17. assert. 3., quia alioquin operans non teneretur illam sequi: certum esse negat *Carden.* in 1. Crisi d. 66. à n. 283. quia error vincibilis videtur semper habere adjunctam rationem dubitandi, quæ pulset animum in contrarium, alioquin reipsa vinci non posset, uti notant *Suar. Vasq.* aliique cum *Sanch.* in Dec. l. 1. c. 1. à n. 7. & c. 16. n. 21.; sententiæ illæ facilè conciliantur, nam *Teril.* loquitur de operante ex errore vincibili præterito, quem non ampliùs actu advertat: *Carden.* autem & alii videntur loqui de operante ex errore, cujus vincibilitas actu advertitur. 42

§. II. Multi cum *Vasq.* 1. 2. d. 60. c. 2. dicunt hominem vincibiliter errantem non obligari positivè sequi conscientiam erroneam, sed ex supposito, quòd eam habeat, tantùm teneri non agere contra eam, absolutè autem teneri eam deponere; è contrà *Teril.* ass. 2. dicit, si quis non habeat actuale dubium, sed ex suppositione erroris vincibilis dictamen adhæsivè certum, secundùm dicta n. 42, illud obligare, & hæc videtur esse expressa mens *S. Th.* apud *Teril.* ratio autem est, quia tenetur quivis se conformare ultimo dictamini, quod hìc & nunc habet; hinc addit per actum, quem tunc ponit, non contrahi formalem malitiam specialem tunc ignoratam, aut circa quam erratur, sed in ista specie peccari tantùm denominativè, ratione negligentiæ antecedentis in vincenda ignorantia Hæ omnes sententiæ sunt probabiles & potiùs de nomine, quàm de re, unde & parum faciunt ad praxin. An autem contrahatur malitia, si propter ignorantiam vel errorem non fuerit præcognita, dicemus hìc n. 755. & pluribus l. 5. à n. 16. 43

Obji. Si conſcientia vincibiliter erronea obliget, ergo talis homo ſub peccato tenebitur peccare R. Per accidens tenebitur ponere actum materialiter malum, quando aliter vitare non poterit peccatum formale contra conſcientiam, cujus dictamen reflexum eſt hìc & nunc certum, ſicque formatur, *peccatum eſt ratione ſui imputabile, non ſequi dictamen conſcientiæ, quo quis abſolutè credit ſe debere hìc & nunc aliquid facere, ſed ego hìc & nunc abſolutè credo me debere mentiri, ergo.* Vide dicenda l. 5. n. 21.

Inſt. Conſcientia obligans debet eſſe conformis Dei voluntati, ſed conſcientia ſupponens errorem vincibilem non eſt conformis Dei voluntati, ergo. R. Eſſe conformem Dei voluntati per accidens obliganti, nam ſuppoſito errore, quòd per accidens eſt, Deus vult, ut quiſque ſe ſuæ conſcientiæ conformet. Vide dicta n. 29.

44 *Q. 9. An illa conſcientia ſit attendenda, quæ poſt actum ſequitur.* R. Non eſt attendenda, hinc errant, qui poſt actum commiſſum, antequam accedant ad confeſſionem, inſpiciunt libros vel inquirunt, an hoc vel illud, quod fecerunt, ſit peccatum, & an ideo confiteri debeant, hæc enim ſubſequens opinio, quam ſibi formabunt, non poteſt facere, ut actio præcedens fuerit vel non fuerit peccatum: ſimiliter aliqui volentes confiteri fruſtra petunt à ſuis confeſſariis, an hoc vel illud agendo peccaverint, nam utrum peccaverint, necne, pendet à conſcientia, quam habuerunt, dum agebant, hanc autem ipſi ſcient & ab illis diſcet confeſſarius, ſi enim operati ſunt bonâ fide & ex ignorantia aut errore invincibili, non peccarunt, ſi malâ fide, ex notitia peccati, aut ex dubitatione practica, ex ignorantia aut errore vincibili, peccarunt: rectè tamen quæri poſſunt talia

ad alios fines, v. g. pro actionibus dirigendis in futurum, ut talia, si in se mala sunt, non ampliùs faciam, si mala non sunt, ut in eis non timeam peccatum; item ad tollendum scandalum, si aliquod dedi per talem actum, aut ut resciam, an fortè propter talem actum obliger ad aliquam restitutionem &c. ita *Sporer* hìc n. 33.

CAPUT II. 45

De Conscientia Dubia.

DUBIUM I.

Quid sit Conscientia practicè dubia, & quid in ea agendum?

Resp. I. Dubium, est suspensio assensûs circa objectum apprehensum. Idque est duplex: Speculativum seu Universale, quando in genere dubitatur, v. g. an contractus usurarius sit licitus; an die festo liceat venari, piscari, pingere, &c. Et Practicum, seu Particulare, cùm dubitatur, an his circumstantiis, v. g. hoc festo liceat mihi venari. Ex quo patet, quid sit Conscientia practicè dubia, scilicet, quæ practicè dubitat; speculativè dubia, quæ speculativè. Ita *Navar. Laym. Sanch. Bec. t.* 1. *c.* 4. *q.* 8. 67 ad 77.

Resp. II. Qui cum Conscientia practicè dubia operatur, peccat: & quidem peccato ejusdem rationis ac speciei, cujus est peccatum, de quo dubitat. Ita *Sanch. Bon. to.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 7. *nu.* 3. Ratio prioris est, tum quia is exponit se periculo peccati: tum quia, quod non est ex fide, est peccatum, id est, quod non fit cum determinato judicio Conscientiæ, esse licitum. Idque verum est, etiamsi specula- 46 ad 67. 77.

" tivè non dubitet: v. g. Certus sum, absolutè lici-
" tum esse die festo docere; dubito tamen, an hìc
" & nunc mihi liceat, pecco docendo. Ratio poste-
" rioris patet, tum ex ratione prima data, tum ex
" dictis de Conscientia erronea, quia habet affe-
" ctum ad peccatum ejusdem rationis: Unde si du-
" bites, an sit mortale, peccas mortaliter: an sit fur-
" tum, committis furtum, &c. Si dubites, sitne
2. 3. 4. " peccatum, (sive mortale, sive veniale) ita ut ma-
" litia in confuso proponatur, dicit *Vasq.* 1. 2. *d.* 59.
" *c.* 3. *& alii*, esse mortale, quod negat *Navar. Va-*
" *lent. &c.* Vide *Bonac. Laym. l. c.*

78. 79 80. " Resp. III. Qui practicè dubius est circa aliquod
" opus, tenetur se resolvere: Et quidem non per so-
" lum affectum & voluntatem: (hoc enim non suf-
" ficere rectè docet *Vasq. Sanch. l.* 1. *mor. c.* 10. *n.* 4. *&*
" *alii communiter* contra *Cajet.*) quia adhuc expo-
" neret se periculo peccandi, sed per motivum ratio-
" nabile, quale est, 1. Ratio probabilis. 2. Exem-
" plum bonorum virorum sine scrupulo sic ope-
" rantium, *Sanch. Ben. l. c.* 3. Authoritas viri ali-
" cujus docti & pii. Quòd si tamen dubium sine ra-
" tione & justa causa temerè conceptum esset, posset
" etiam sine nova ratione deponi. Et ita explicari
" potest *Cajetanus.*

81. ad 87. " Resp. IV. Si dubium oriatur ex obligationibus
" & præceptis contrariis, v. g. utrum quis die festo
" teneatur apud ægrotum manere omisso Sacro, an
" verò Sacrum audire, tenetur se resolvere, & pru-
" denter judicare, hìc & nunc alterum obligare, &
" alterum sibi licitum esse: alioqui enim exponet se
" periculo peccandi.

" Ut verò id rectè fiat, hæc servanda sunt 1. Exqui-
" rat aliorum consilia, si potest. 2. Si non potest, v.
" g. quia solus est, vel quia ex confessione rem intel-

lexit,

lexit, consideret, quantum res & tempus fert, utrum ex duobus illis sit vel videatur minus malum, idque eligat, & non peccabit: v. g. in casu prædicto, minus malum est, omittere Sacrum, quàm deserere infirmum, quia de Sacro audiendo est præceptum affirmativum tantùm, & juris humani; at de infirmo est negativum, & juris naturalis, *Sanch. Bec. l. c.* 3. Si utrumque videatur æquè grave, utrum volet, absque peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum est, etiamsi culpabiliter in istam perplexitatem se conjecisset, modò de culpa præterita doleat. Ratio est, quia alioqui ad impossibile obligaremur, quod nec Deus exigit, nec fieri potest; ideoque tum cessat obligatio minor: vel si sint, aut videantur æquales, utralibet. vid. *Laym. l. c. ca. 4 n. 4. & 5. Fil. t. 21. c. 4. Bon. l. c. p. 6. n. 27.*

ADDENDA.

Q. 10. *An dictamen conscientiæ debeat esse certum;* R.

§. I. Dictamen speculativum, quale est v. g. *pingere die festo non est servile*, non necessariò debet esse certum, sed sufficit esse saltem probabilius, & hoc tantùm volunt multi ex antiquis, quos refert *Oviedo* 1. 2. t. 4. controv. 1. n. 6., nec aliud volunt *Vasq.* & *Sanch.* uti rectè *Terillus* de consc. prob. q. 13. n. 1. licèt aliqui eos citent in contrarium: aliud etiam non vult *Suar.* uti patet ex illis, quæ habet in 1. 2. tr. 3. d. 12. s. 3. n. 2. Item s. 5. à n. 2.

§. II. Ad honestè operandum debet dictamen ultimum & practicum esse saltem moraliter certum, ita DD. omnes communiter cum *Cardena* in 1. Crisi d. 15. c. 4. n. 238. *Illsf.* t. 1. d. 1. a. 2. & *Terillo* suprà,

prà, item in Reg. mor. q. 40.; est autem partim contra *Eliz.* l. 3. q. 1. & 2. & 18. §. 4. *Gonz.* d. 4. à n 82. Auctorem Synopsis n. 121. *Camargo* p. 1. l. 2. controv. 4. à n. 177. qui dicunt sufficere judicium practicum prudens: partim contra aliquos recentiores, qui expresse docent ad honestè operandum sufficere, quòd dictamen ultimum etiam practicum sit tantùm probabile vel saltem probabilius: *Taber.* c. 3. dicit sufficere probabile, dummodo judicetur absolutè verum: quid *Esp.* sentiat, non satis liquet, nam in append. a. 197. dicit non requiri, ut dictamen ultimum & reflexum habeat certitudinem, postea a. 200. dicit ultimum dictamen quà reflexivum habere perfectam certitudinem; quidquid sit de illo, responsio
48 nostra *Probatur*, nam inprimis ita videtur docere *S. Th.* quodl. 8. a. 13. O. ubi ad conscientiam requirit, ut in nullam dubitationem adducatur: similiter 1. 2. q. 19. a. 5. Conscientiam vocat applicationem scientiæ ad actum, & de verit. q. 17. a. 2. ad 2. dicit conscientiam includere scientiam. *Ratio* autem est 1. quia qui operatur ex judicio practico tantùm probabili, scit judicium, quo nititur, posse esse falsum, ergo non est certus se non peccare formaliter, ergo sic operando se exponit periculo peccandi formaliter & virtualiter contemnit legem, ergo peccat. *Neque dicas* cum *Eliz.* q. 2. §. 5. esse tantùm periculum remotum, quod vitare non tenemur, *nam* revera est proximum, cùm omnes sic operando semper agnoscant periculum, quòd semper est conjunctum, adeoque semper formidare debeant, ne peccent. *Conf.* quia ultimum dictamen conscientiæ debet esse tribunal irrefragabile, coram quo homo sine dubitatione vel condemnetur ut nocens vel absolvatur ut innocens, sed dictamen tantùm probabile non est irrefragabile; cùm possimus illud negare,

re, utpote non convincens nec necessitans intellectum, ergo. II. Qui habet suspicionem vel scrupulum peccati, debet priùs se resolvere saltem exercitè, sic enim Cap. *per tuas*, 2. *de simonia*, dicitur esse peccatum operari contra conscientiam scrupulosam, nisi priùs scrupulus deponatur sive contemnatur; item cap. *Inquisitioni*, 44. *de sent. excomm.* dicitur, quòd conjux habens conscientiam ex credulitate levi ac temeraria de impedimento dirimente possit exigere debitum, si tamen ad Pastoris sui consilium vel aliter explodat credulitatem illam levem ac temerariam, atqui opinans tantùm probabiliter aliquid esse licitum, meritò habet plus quàm suspicionem, scrupulum vel credulitatem vanam de eo, quòd idem sit illicitum, agnoscit enim pro hoc esse motiva gravia, hinc prudenter formidat, ne sit illicitum, ergo nisi aliunde se certificet de honestate operationis, sic operando peccat. III. Ut excludatur periculum peccandi, debeo cognoscere hoc ipsum esse verum, quòd operando secundùm dictamen probabile, non peccem, sed per solam hanc ultimam cognitionem dirigetur mea operatio, ergo hæc sola ultima cognitio erit dictamen practicum, idque certum, ergo adhuc ad prudenter operandum prærequiritur dictamen practicum certum. Vide dicenda n. 66. *Dixi*, debere esse saltem moraliter certum, nam impossibile est de omnibus agibilibus habere dictamina Metaphysicè aut Physicè certa, ergo cùm Deus non jubeat impossibilia, satis est habere moraliter certa, uti communissimè omnes cum *Moya* de op. prob. n. 57. contra *Palav.* de fide n. 72. qui requirit judicium Metaphysicè evidens; sed *contra* est, quia ubi adest moralis certitudo, non manet locus prudenti dubio vel probabilitati in oppositum, ergo tum verè operor *ex fide*, adeoque secundùm debitum conscientiæ.

45

50

51 §. III. *Objicies* 1. *S. Th.* 1. 2. q. 96. a. 1. postquam sibi objeciſſet, quòd lex, utpote menſura, debeat eſſe certiſſima, *Rdet ad* 3. quòd in rebus contingentibus & humanis ſufficiat talis certitudo, ut aliquid ſit verum, ut in pluribus, licèt interdùm deficiat in paucioribus, id eſt, ſufficere, ut ſit probabilius; ſed quod dicitur de lege, æquè aut magis valet de dictamine conſcientiæ, ergo, ita *Eliz. R.* n. min. quamvis enim ad legem humanam ſufficiat, quòd probabiliùs enunciet verum, tamen id non ſufficit ad operandum ſecundùm legem humanam, quia cùm legislator humanus poſſit falli & fallere, non evitaretur periculum peccandi formaliter, & ideo ad licitè operandum ſecundùm legem humanam, neceſſe eſt ex motivis reflexis ſibi formare dictamen ultimum, uti explicabitur à n. 303.

52 *Obj.* 2. Si ad licitè operandum prærequiritur dictamen certum de honeſtate operationis, ergo certi ſumus nos non peccare operando, ergo certi eſſe poterimus de ſtatu gratiæ, quod eſt contra ſcripturam, dicentem neſcire hominem, an amore an odio dignus ſit, item contra eandem ſcripturam & SS. PP frequentiſſimè dicentes, viam juſtorum eſſe inter ſpem & metum, neque nos ſcire poſſe, an Deo placeamus, ita *Eliz.* l. 8. q. 3. §. IV. *R.* Ergo certi ſumus nos non peccare operando hunc actum, & nos non peccaſſe operando alios actus, n. primam & ſecundam ſeq. fortè enim aliàs operati ſumus cum dubio vel ex temeritate vel cum ignorantia vincibili; item, ſi antehac peccavimus, jam non poſſumus eſſe certi de efficacia contritionis nec de valore Sacramenti ſuſcepti, ergo non ſumus certi de ſtatu gratiæ, ſed ſtamus inter ſpem & metum.

53 *Inſt.* Saltem in nobis non dabuntur peccata occulta

culta vel dubia, neque scrupuli. *R.* n. aff., nam inprimis possumus peccasse & peccatorum esse obliti, quæ peccata utique erunt occulta : deinde cùm non semper ita perceptibiliter formemus dictamen reflexum, sæpe dubitamus, an satìs formaverimus nobis conscientiam practicam; item, quia operamur quandoque cum timore peccati materialis, dubitamus, an etiam non processerimus cum timore peccati formalis; item, nescimus, an semper satìs restiterimus tentationibus &c., & hæc sunt peccata dubia: denique adhuc faciliùs sunt scrupuli cùm hi sint anxietas consistens cum certitudine conscientiæ, uti c. 3. dicetur: & simili modo quandoque experimur quasdam tentationes in fide, quæ nos reddunt anxios, afferúntque formidinem levissimam de oppositò, quamvis certò credamus omnia, & inde etiam esse possunt scrupuli.

Obji. 3. Quando objectum est probabiliter prohibitum, habeo hoc judicium, *non sum certus, quòd Deus illud non prohibuerit*; & tamen simul deberem habere etiam hoc judicium, *certus sum me non peccare prosequendo hoc objectum*, atqui illa duo judicia pugnant inter se, ergo non possum habere judicium certum, quòd non peccem. *R.* n. min., non enim sunt de eodem secundùm idem, nam primum judicium pro objecto habet actum secundùm se, prout subsstat dubiæ prohibitioni; secundum judicium pro objecto habet actum, prout subsstat circumstantiis invincibiliter ignoratæ prohibitionis, libertatis, quæ possidet, &c, uti in dub. seq. explicabitur: & ita judex condemnando hominem secundùm allegata & probata, habet hæc duo judicia, *certus sum me non peccare condemnando*; *non sum certus, quòd hæc condemnatio non sit prohibita*, nam posset esse contra jus hominis fortasse reipsa innocentis. *Obji.*

54

vide n. 21

55 *Obji.* 4. Ad cavendum periculum formaliter peccandi, satis est, si præmissâ morali diligentiâ faciam id, quod mihi videtur honestum, sed etiamsi præmiserim illam diligentiam, non semper erit mihi certum, quòd honestè operer, ergo. *R.* Non erit mihi certum ex vi judicii directi & speculativi, c, non enim semper inveniam certam rationem pro honestate objecti: non erit mihi certum ex vi judicii reflexi & practici, n, si enim omnibus consideratis sit mihi probabile, quòd sit licitum, hoc ipso reflexè & practicè certò judicabo hoc mihi esse licitum, uti magis explicabitur ad dub. seq.

56 *Inst.* 1. Rudes semper peccabunt, non enim formant sibi ejusmodi ultima dictamina certa. *R.* n. aff., nam interrogati, cur non peccent hoc vel illud faciendo, respondent, se ideo non peccare, quia faciunt, quod putant sibi licitum, & hoc reipsa est dictamen ultimum reflexum.

57 *Inst.* 2. Nullus homo potest esse certus, quòd in ultimo etiam illo judicio procedat sine passione, ergo nullus homo potest habere judicium practicum certum, ita *Gonz.* *R.* 1. multò minùs potes esse certus, quòd in judicio directo etiam probabiliore ita procedas, ergo nunquam ex vi judicii etiam probabilioris certò honestè operaberis. *R.* 2. n. anteced. quia experior me procedere bonâ fide, ergo habeo moralem certitudinem, quòd non procedam ex passione, etiamsi fortè habeam ignorantiam, inadvertentiam aut errorem inculpabilem circa veritatem objecti, sicuti in se est.

58 *Obji.* 5. Operans ex judicio prudenti non peccat, quia operatur prudenter, sed operans ex judicio probabili operatur ex judicio prudenti, quia judicium probabile est prudens, quamvis enim fortè non sit verum, tamen illi adest rationabile motivum

& abest

& abest omnis temeritas, ergo operans ex judicio probabili non peccat. *R.* Operans ex judicio prudenti removente periculum peccati formalis, non peccat, c, ex judicio prudenti sed non removente periculum peccati formalis, n. maj. vel potiùs ejus suppositum, nam si in istis circumstantiis sit practicum, non est prudens, nam imprudenter facit, qui se exponit periculo formaliter peccandi, quod fit, si operetur immediatè ex judicio tantùm probabili.

Inst. 1. Dictamen probabile est sufficiens ad excludendam omnem conscientiam peccati, quia operans ex illo sic dicit, est mihi licitum pingere die festo; sed impossibile est, ut cum illo judicio stet alterum, quo dicat, pecco pingendo die festo, ergo. *R.* n. antec., talis enim per judicium directum cum formidine dicit, est mihi licitum pingere, hinc non potest quidem per simile judicium directum dicere, pecco pingendo, attamen per judicium reflexum tendens in eam formidinem prioris judicii, & in cognitum periculum peccandi, debet dicere se peccare pingendo, quia cognoscit, quòd exponat se periculo peccandi, statque hoc judicium cum priore, quia est de alio planè objecto. 59

Inst. 2. Judicium directum de honestate operationis necessariò fundat & post se trahit judicium reflexum ac certum de eadem honestate, ergo excludit formidinem peccati, ergo se solo sufficit ad honestam operationem. *R.* 1. n. antec., quamvis enim, si judicem probabile esse, quòd pingere non sit servile, ex vi hujus judicii impediar, quominus judicem prohibitum esse, ut pingam, quia est servile; attamen adhuc potero judicare esse periculum peccati formalis, si pingam, & sic pingens peccabo, quia exponam me periculo peccati formalis. *R.* 2. Cum *Terillo*, distinguendo 1. seq., ergo excludit fundamenta- 60 61

mentaliter formidinem peccati, id est, fundat judicium reflexum, per quod formido illa excludatur, & excludit formaliter & seipso, n. 1. & 2. seq.

62 *Inst.* 3. Si judicium illud reflexum esset impossibile, licitè operarer ex judicio directo saltem probabiliore, ergo etiam nunc. *R.* n. antec., quia operans cum tali formidine peccati, non operaretur bonâ fide, uti rectè *Terillus*.

63 *Obj.* 6. Operans ex conscientia invincibiliter erronea non peccat, sed talis non operatur ex dictamine certo, quia dictamen illud nequidem est verum, ergo, ita *Eliz.* q. 18. §. 4. *R* n. min. nam sic operans habet duplex judicium, unum directum, quod v. g. sic format, quando mendacio potest impediri injustum homicidium, licitum est mentiri, sed hìc potest mendacio impediri injustum homicidium, ergo hìc licitum est mentiri; hoc judicium est falsum, sed inculpabiliter mentiens non operatur proximè & immediatè ex hoc judicio, verùm ex alio reflexo, quo sic dicit, mentiens, quando invincibiliter judicat esse mentiendum, non peccat, sed ego hìc & nunc mentiens pro impediendo homicidio, invincibiliter judico mihi esse mentiendum, ergo non pecco: hoc ultimum judicium est certum, ex quo proximè & immediatè regulatur mea operatio.

64 *Obj.* 7. Missionarius licitè adit barbaros nudos spe convertendi, quamvis probabiliter tantùm judicans se non inducendum ad peccatum: similiter medicus licitè adhibet dubia medicamenta, quamvis tantùm probabiliter sperans fructum, ergo similiter licitè operabor, tantùm probabiliter judicans me non peccaturum. *R.* n. conf., nam etiam uterque certus est de honestate suæ operationis, Missionarius quidem ex vi hujus dictaminis; honestum est pro salute proximi se exponere periculo peccandi remoto

remoto, maximè quia ita operans ex charitate, meritò sperat specialia Dei auxilia: Medicus autem ex vi illius; ubi desunt certa media, honestum est secundùm regulas artis adhibere dubia, quæ desperatis sæpe fuerunt saluti.

Obji. 8. Si ad licitè operandum requiritur judi- 65
cium certum de honestate operationis, ergo ad illicitè operandum etiam requiretur judicium certum de inhonestate. *R.* n. seq., nam potiùs sequitur oppositum, hoc ipso enim quòd operer sine judicio de honestate operationis, inhonestè operor, possumque advertere carentiam illius judicii, etiamsi non habeam reflexum judicium certum de inhonestate operationis: Ratio à priori est, quia bonum est ex integra causa, malum ex quolibet defectu, ita *Suar. Ovied.* n. 16. *Bardi* discept. 1. c. 9. n. 12. aliique. Posset etiam permitti seq., nam videtur semper adesse judicium certum obligationis aliter operandi vel abstinendi: *si dicas*, Sic semper adfore plenam advertentiam malitiæ, adeóque nunquam peccabitur ex semiplena advertentia, *R.* erit plena advertentia malitiæ alicujus, sive malitiæ in genere, non tamen semper gravis, ideóque poterit peccari venialiter ex semiplena advertentia malitiæ gravis; uti rectè *Illsf.* c. 1. d. 1. n. 4. *Ex dictis.*

Sequitur contra Auctores n. 47. citatos, quam- 66
vis judicium reflexum conscientiæ debeat esse certum, non tamen requiri ut directum sit certum, alioquin non erit licitum operari ex opinione probabilissima, quod damnat *Alex. VIII.* nam opinio probabilissima non excedit fines probabilitatis. II. Si judicium directum debeat esse certum, cessat quæstio, an liceat sequi opinionem minùs probabilem, nam si pro una parte sit moralis saltem certitudo, oppositum non erit strictè probabile, controversia autem est de conflictu opinionis directè tantùm

tantùm probabilioris, cum minùs probabili. III. Rariſſimè licitum erit operari ſecundùm alterutram opinionem probabilem, ſed erit obligatio ſequendi tutiora, uti oſtendetur n. 293. IV. Quamvis adverſarii dicant ſe operari ex judicio ſuo directo tanquam dictamine ultimo, tamen reipſa nituntur aliâ certiore ratione reflexâ, uti fatetur *Erenthr.* a 15. & innunt *Gonz.* d. 10. à n. 27. ac *Camargo* p. 1. l. 2. controv. 4. à n 608. & 616. qui ex hoc probat ſufficere judicium directum ſimpliciter prudens & probabile, quia rarò fallit, quia Deus ab homine non requirit niſi humanum agendi modum, nec prudentia requirit majorem certitudinem in negotiis graviſſimis, & denique quia periculum peccandi, quod remanet, eſt leve ac remotum, quæ rationes ſunt reflexæ & faciunt dictamen ultimum reipſa certum hoc vel ſimili modo, *ille certò prudenter agit, qui ſequitur judicium, quod rarò fallit, quo nec Deus ab homine nec prudentia à quoquam requirit certius, & cum quo non eſt conjunctum periculum peccandi niſi leve & remotum, ſed qui ſequitur judicium directum ſimpliciter prudens & probabile, ille ſequitur judicium, quod rarò fallit, quo nec Deus ab homine nec prudentia à quoquam requirit certius, & cum quo non eſt conjunctum periculum peccandi niſi leve & remotum, ergo ille certò prudenter agit:* vel ſi vis breviùs, *certò prudenter agimus ſequendo judicium directum ſimpliciter prudens & probabile, quia Deus & prudentia non obligant nos ad judicium certius:* hæc judicia reflexa, ſunt utique prudentia & certiora quàm præcisè directum, ergo dicendum eſt in illis conſiſtere ultimum dictamen practicum.

97 *Q. 11. Quid addi poſſit ad clariùs explicandam, partim naturam & ſpecies dubii, partim conſcientiam dubiam.* Rx. ſeq. §. I.

§ I. Dubium aliud dicitur objectivum, aliud formale, objectivum est res, circa quam versatur intellectus dubitans; formale est actus, quo intellectus dubitans circa rem versatur, & de hoc solo hìc est sermo.

§. II. Dubium est motus mentis suspensæ, sive est suspensio intellectûs quasi in æquilibrio hærentis inter duo contraria ipsi proposita, quorum neutri assentitur, neutri dissentit, uti rectè explicant *Carden.* in 1. Cris. d. 6. c. 1. & *Teril.* in Reg. q. 50. Hinc conscientia dubia propriè non est conscientia, sed potiùs privatio conscientiæ, cùm sit suspensio omnis judicii. 68

§. III. Dubium non est mera apprehensio utriusque partis oppositæ, alioquin quisquis tentaretur in fide, hoc ipso dubitaret: neque etiam est mera inquisitio veritatis in hac vel illa parte, nam etiam hæc fieri potest in materia fidei absque peccato: itaque superaddit aliquam dispositionem animi, quâ ita ferimur in rem propositam, ut saltem virtualiter reputemus esse incertam: quamvis autem *Suar.* & alii putent requiri judicium absolutum de insufficientia medii ad judicandum, tamen putat *Teril.* n. 6. cùm judicium illud sit sæpe inevidens & falsum, posse per voluntatem aut aliunde impediri, & nihilominus haberi dubium per suspensionem omnis judicii, cum dispositione animi de se causativa talis judicii de insufficientia vel incertitudine motivi: quòd si intellectus aliquo modo determinetur ad unam partem, erit opinio vel suspicio; & de opinione dicetur à n. 95. de suspicione autem l. 3. p. 2. à n. 1176. 69 70

§. IV. Dubium quandoque contingit ex defectu motivi sufficientis ad judicandum, & tum dicitur dubium negativum, per quod intellectus est negativè 71

dubius, quia non habet rationem sufficientem pro hac vel illa parte: aliquando etiam contingit ex eo, quòd intellectus habens motivum de se sufficiens ad assensum vel dissensum, tamen vel ratione voluntatis nolentis applicare intellectum, vel aliunde fit, ut nullum judicium ponatur, & tum dicitur dubium positivum, per quod intellectus manet in æquilibrio ad utramque partem, utì libra, quando paria utrimque pondera habet, ad neutram se partem inclinat, sed manet in medio, quamvis utrimq; pondus habeat sufficiens ad eam inclinandam, si pondus oppositum abesset, vel ipsa aliunde ex una parte magis
72 impelleretur. Porrò ubi dubium utrimque positivum adest, reflexè judicari potest, quòd circa utramque partem sint motiva de se sufficientia pro opinione probabili formanda de singulis, utì pluribus dicetur à n. 237. hic tamen actus reflexus non est dubium, sed potest esse certus ac evidens, versaturque circa dubium tanquam objectum suum.

73 §. V. Si dubium negativum fundetur in sola possibilitate, uti si dubitem, an occiderim aliquem, quia potui occidisse, hoc dubium est Metaphysicum & imprudens: è contrà si fundetur in aliqua ratione sed de se non sufficiente ad assensum vel dissensum, tum propriè dicitur dubium morale: putant quidem *Carden.* n. 115. & *Teril.* n. 7. omne dubium negativum per hoc distingui à positivo, quòd in negativo nulla occurrant motiva pro alterutra parte, in positivo autem occurrant saltem pro alterutra, sed est quæstio de nomine, si enim nulla prorsus ratio occurrat, est potiùs mera nescientia, uti docent *Eliz.* l. 4. q. 3. §. 6. & *Gonz.* d. 7. n. 97. quorum ratio hæc est, quia ad dubium morale requiritur, ut intellectus vacillet, in hanc partem trahatur & retrahatur in aliam, ut interrogatus, cur dubitet, ali-

quam

quam saltem causam dare possit, denique ut dubitando veritatem desideret, hæc autem non videntur salvari, si nullum planè motivum occurrat: qui tamen aliter loqui volet, & ad omne dubium negativum requirere carentiam omnis motivi, legat *Teril.* qui id bene defendit.

§. VI. Dubium aliud est juris, aliud facti, juris 74
est, quando dubitatur de lege aliqua vel de obligatione legis aut consuetudinis, vel de valore actûs, inquit *Stoz* l. 1. p. 5. n. 122. Facti est, si dubitetur de alio quàm de istis, v. g. an homicidium sit factum, an operando intentionem rectam habuerim &c. Utrumque hoc dubium aliud est speculativum, 75
quod versatur circa rem secundùm se spectatam, præscindendo à circumstantiis & ab operatione exercenda, uti si dubites, sitne hodie dies festus: aliud practicum, quod versatur circa rem affectam omnibus circumstantiis & in praxi exercendam, sive quod versatur circa rem, prout me hìc & nunc agentem respicit: quod iterum duplex est, unum gene- 76
rale & abstractum, quando generatim dubitatur, v. g an liceat die festo talem laborem exercere, & hoc aliqui confundunt cum speculativo, cum quibus etiam postea loquemur; alterum est propriè practicum, quando in particulari dubitatur, v. g. an hìc & nunc die festo possim talem laborem exercere.

§. VII. Ut quis dicatur agere cum dubio practi- 77
co, sive cum conscientia dubia, *Salas* apud *Bardi* disc. 5. c. 1. n. 2. requirit judicium aliquod reflexum, quo cognoscat se habere illam ipsam suspensionem intellectûs, è contrà *Vasq. Carden.* in 1. Crisi d. 78. c. 3. & *Schild.* tr. 3. n. 1. negant hoc requisi, quamvis enim absit, adhuc operatur contra conscientiam, hoc ipso, quòd operetur non habens dicta-

men practicum de honestate operationis: utraque sententia fortè conciliabitur, dicendo, quamvis determinatè non requiratur judicium, tamen ut peccetur operando cum conscientia dubia, requiri saltem exercitam cognitionem malitiæ operationis cum tali dubio factæ, (uti colligetur ex dicendis l. 5. à n. 16.) quam *Carden.* n. 17. dicit certò haberi, hoc ipso quòd operetur cum dubitatione de malitia operationis, quia ad dubitationem illam subsequitur timor & fuga mali, ergo sufficienter agnoscit malum. *Nec obstat*, quòd ad mortale requiratur advertentia plena malitiæ, uti dicetur l. 5. n. 16., *nam* hæc adesse potest ex vi dubii practici, sicuti sufficientem advertentiam ad nocumentum venit habet ille, qui practicè dubitat, an hoc, quod videt, sit serpens an piscis. Addit n. 22. probabile esse, quòd semper resultet aliquod judicium directum vel reflexum, cùm enim advertat malitiam, lumen naturale statim dictat malum esse eam non timere & non fugere, & sic defendi potest *Salas.*

78 *Q.* 12. *Quomodo dubitans debeat se practicè resolvere, antequam operetur. R.*

§. I. Ad hoc, ut se prudenter resolvat, duo requiruntur, 1. dubium speculativum, quod habet, debet esse invincibile, id est tale, ut adhibitâ debitâ & pro conditione personæ ac circumstantiarum moraliter possibili diligentiâ in inquirenda veritate, nihilominus dubium perseveret: 2. Debet adesse causa aliqua rationabilis movens ad eligendam alteram partem & ad formandam conscientiam practicam

79 contra dubium speculativum, e. g. speculativè dubitas, an hac die sit indictum jejunium, practicè autem dubitas, an tu hìc & nunc tenearis jejunare; ut prudenter te resolvas formesque dictamen practicum, quòd jejunare non tenearis, debes ante omnia adhibere

adhibere moralem diligentiam ad vincendum illud dubium, & ad cognoscendam veritatem, sitne hodie indictum jejunium necne, v. g. inspiciendo Calendarium, interrogando alios : si non possis deprehendere veritatem, tutius quidem erit, si jejunes, attamen poteris te practicè resolvere in alteram partem contra jejunium, judicando te non obligari, pro quo judicio habes rationabile motivum, quia nempe possessio est pro tua libertate, neque illa lex jejunii tibi sufficienter est applicata , quia alii viri prudentes de hoc jejunio nihil sciunt vel non jejunant &c. tumque non peccabis omittendo jejunium : è contrà si te resolveres ad non jejunandum ante adhibitam moralem diligentiam in rescienda veritate, aut sine motivo, quia nempe nolles dubitare, peccares, quia prudenter te non resolveres contra dubium speculativum, ita *Sporer* n. 74.

§. II. Ex dictis patet, dictamen practicum formari posse stante dubio speculativo; nam etiam judex ita ferre potest sententiam, ut dubium speculativum non deponat, si enim ipsi non constet, pro qua parte sit jus, potest speculativè dubitare, & nihilominus carere dubio practico, sed sententiam ferre pro una parte, pro quo regulam habet, nempe *quando de jure non constat, pro illo stare debeo, pro quo est possessio vel major probabilitas.* 80

Q. 13. *Quid circa conscientiam perplexam sit addendum R.* seq. 81

§. I. Ille dicitur habere conscientiam perplexam, qui putat se peccaturum, sive actum ponat sive omittat, sive hoc sive illud eligat, & tamen unum illorum debet eligere : ut autem non peccet ille , qui habet conscientiam perplexam de opere postea faciendo , tenetur adhibere media ad perplexitatem tollendam priùs, quàm tempus operis exequendi adveniat, quia

quivis tenetur adhibere medium ad evitandum illud, per quod putat Deum offendi, medium autem hìc & nunc eſt, ſi tollat illam perplexitatem: quòd ſi conatus ſit, & perplexitatem tollere non potuerit, agens in perplexitate non peccabit, ſed dirigetur hoc dictamine reflexo conſcientiæ, per quod exercitè & reipſa tolletur perplexitas, & quo ſibi dicet, *quidquid hìc agam, non peccо*, ſive, *perinde eſt, quid hìc agam:* & quamvis fortè hoc dictamen non ita advertat propter ſcrupulum vel perturbationem, reipſa tamen habet, uti rectè *Platelius* p. 2. n. 128. *ſi dicas*, Chriſtus meritoriè operatus eſt, licèt conſtitutus in neceſſitate agendi hoc vel illud bonum, ergo perplexus operatur demeritoriè, licèt neceſſariò agat hoc vel illud malum: *Contrà* eſt, Chriſtus retinuit libertatem Phyſicam etiam ad minùs perfectum, quòd cognoſcebat.

82 §. II. Etiam abſtrahendo ab illo dictamine, adhuc tamen perplexus talis non peccat defectu libertatis, quia quamvis actus ille, quem præeligit, ſit in ſe & abſolutè liber in ordine ad hoc, ut ponatur vel omittatur, non eſt tamen liber in ordine ad culpam vitandam, quia quamcumque partem eligat, æqualis culpa neceſſariò imminet, ut autem actio imputetur ad culpam, debet adeſſe libertas actionis vel omiſſionis, per quam operans poſſit culpam vitare, ita *Dicaſt.* de juram. d. 2. n. 236. Simili
83 modo docet *Oviedo* de merito controv. 2. pu. 4. quòd ad meritum non ſufficiat libertas inter actus omnino æquales cum neceſſitate ad hunc vel illum, quia ſi quis ita neceſſitetur, non poterit ei imputari ad laudem, nec conſequenter ad meritum, quod hunc præ illo ponat, cùm major non ſit bonitas in uno, quàm altero.

84 § III. Si perplexo videatur una pars magis, altera

altera minùs mala, eligens eam, quæ videtur magis mala, peccat secundùm quantitatem excessûs apprehensi, ad hunc enim est liber, hinc si mortale, quod apprehendit esse gravius, apprehenderetur habere supra alteram partem excessum venialem malitiæ, eligens hoc gravius peccaret tantùm venialiter, quia ad gravitatem malitiæ non est liber, sed tantùm ad excessum, qui venialis est, ita *Schild.* tr. 1. n. 30. *Dicast* & alii.

§. IV. Si id, quod videtur esse minùs malum, 85
sit intrinsecè malum, alterum autem non, v. g. si quis putet se debere vel venialiter mentiri vel mortaliter peccare omittendo Missam, *Schild.* n 29. adhuc tenet debere eligere, quod videtur minus, quia omittendo Missam contraheret malitiam, quæ secundùm opinionem ejus mortalis esset: oppositum tenent *Gran.* & *Dian.* p. 4. tr. 3 *R.* 70., quia malitia contra jus naturæ meritò formidabilior est, cùm sit indispensabilis: quidquid sit de his sententiis, quivis prudens in tali casu deberet se resolvere, judicando præceptum positivum non obligare, quando sine læsione præcepti naturalis observari non potest.

§. V. Si perplexus sciat unam partem esse pecca- 86
tum, & dubitet an altera sit peccatum, si utrumque sit æquale, tenetur eligere illud, de quo dubitat, quia qui eligit peccatum tantùm dubium, magis recedit à malitia, quàm qui eligit certum: si tamen ex altera parte dubitaret de graviore peccato, v. g. qui sciret mentiri esse veniale, & dubitaret, an hìc & nunc eleemosynam negare indigenti esset mortale, & tamen deberet alterutrum eligere, *Schild.* n. 31. dicit aliquando fieri posse, ut debeat eligere peccatum certum, quod est minus, & abstinere à dubio, quod est majus, ideoque hanc dat regulam, nempe

quòd amplecti debeat eam partem, in qua spectato excessu malitiæ ex una parte, & excessu certitudinis ex altera, apparet malitia minùs esse imputabilis.

87 §. VI. Si perplexus nequeat discernere vel non audeat judicare; quid sit tutius vel melius, & tamen necesse sit hoc aut illud fieri, eligat & faciat, quod voluerit, nec ullo modo peccabit, defectu libertatis moralis, ita *Tamb.* in decal. l. 1. c. 3. §. 6. n. 4.

88 *Q.* 14. *Quomodo explicetur illa regula juris, in dubio non præsumitur factum sed probari debet*, L. *in bello* §. *facta*, *ff. de captivis postliminio reversis*. *R.* sic explicari, 1. Quando dubitatur de principali facto, v. g. an ego percusserim aliquem, hoc factum præsumi non debet, sed qui affirmat, debet positivè probare. 2 Quando dubitatur de homicidio tanquam actu principali facto, Jus, cap. *significasti*, &
89 cap. *ad audientiam*, 2. *de homicidio*, statuit, ut in ordine ad incurrendam irregularitatem præsumatur factum, è contrà in ordine ad alios effectus non præsumitur factum, sed manet regula generalis, quòd
90 delicta non præsumantur 3. Si actus principalis sit certus, & dubitetur de aliquo tantùm accessorio, si hoc accessorium de jure faciendum erat, aut si ordinariè ita fieri solet, aut si ita factum esse est favorabile facienti, præsumitur illud accessorium factum, v. g. si quis scit se confessum peccatum, & postea dubitet, an seriò doluerit, præsumat se doluisse seriò, quia actus principalis, qui hìc est confessio, est certus, & tantùm dubitatur de accessorio, quod adesse debebat, & ordinariè præmitti solet, ficque præsumi, quòd adfuerit, est favorabile confitendi.
91 4. Quando constat de actu externo rite peracto, v. g. de confessione, testamento, contractu, in dubio præsumuntur actus interni requisiti & sufficientes adfuisse,

fuisse, nisi accedat alia præsumptio in oppositum, ita *Sporer* n. 78. *Stoz*. l. 1 p. 5. n. 130. Universaliter autem definitur præsumptio ab *Eliz*. l. 7. q. 16. §. 1. probabilis conjectura ex certo signo proveniens, quæ alio non adducto pro veritate habetur : vide dicenda l. 4. à n. 1434.

DUBIUM II.

Quid agendum cum Conscientia speculativè dubia.

SUnt quædam in Theologia opiniones dubiæ, & in utramque partem probabiles, quæ reddunt hominem speculativè dubium. Quæritur ergo hìc, an & quomodo ex talibus possit formari Conscientia practicè certa.

Respondeo. Absque peccato licet sequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minùs tutam, (hoc est, quæ minùs remota videatur ab omni specie peccati, quàm altera) relictâ probabiliore & tutiore propriâ, seclusâ tamen omni injuriâ, & periculo proximi; & dummodo opinio, quæ eligitur, adhuc sit probabilis. Est communis Doctorum, quos citat & sequitur *Laym. & Bonac. t. 2. d. 2. q. 4 p.* 9. Ratio est, tum quia qui sequitur sententiam gravi authoritate, vel non levis momenti ratione nixam (hæc enim dicitur probabilis :) non agit temerè, sed prudenter, sequendò nimirum virorum prudentum, & artis peritorum consilium : tum quia esset onus intolerabile, multisque scrupulis expositum, in omni re examinare, quid sit probabilius & tutius.

Dixi in responsione, *etiam alienam* : quia parum refert, quòd opposita sententia ipsi operanti videatur probabilior speculativè : speculativum enim

" enim illud judicium, eo ipso quòd fortè incertum
" & falsum sit , non debet esse regula operationis,
" cùm operans aliam regulam , eamque certam ha-
" beat, quam sequatur, scilicet hanc, quòd in dubiis
" quisque operari possit secundùm sententiam, quam
" viri docti ut probabilem & in praxi tutam, defen-
" dunt. Neque tunc agit contra propriam conscien-
303 " tiam, aut exponit se periculo peccandi formaliter.
" *Atque hinc colligitur resolutio sequentium ca-*
" *suum.*

443 " I. Confessarius, aut alius vir doctus, potest con-
" sulenti respondere secundùm probabilem aliorum
" sententiam, si fortè ei hæc sit favorabilior, præter-
" missâ etiam propriâ probabiliore, & tutiore, Ita
" *Sanch. Bon.* Ratio patet, quia ipse Confessarius po-
" test eam prudenter agendo sequi: Etsi ad incon-
" stantiæ notam fugiendam , expediat respondere
" semper secundùm eadem principia , ut monet
" *Sanch. l. c. c.* 19 *Bec. n.* 16.

" II. Potest etiam vir talis consultus significare
" consulenti , opinionem à quibusdam doctis tan-
" quam probabilem defendi, quam proinde ipsi se-
" qui liceat, quamvis ipse consultus eandem specula-
" tivè falsam esse judicet, & proinde in praxi ipse se-
375. " qui non audeat. Ratio est , quia alter habet jus
" sequendi sententiam probabilem, & hoc jus suum
" illi indicare non prohibeor. *Laym. l. 1. t. 1. c. 5. n. 9.*
" *Bonac. p. 9. n. 8.*

" III. Pœnitentem, qui secundùm probabilem
" opinionem operari vult, potest, imò, secundùm
" communem sententiam , debet Confessarius, &
" quidem si proprius sit sive Parochus, sub mortali,
" absolvere, licèt ipse judicet doctrinam illam esse
" falsam : ideóque frustra remittet ad alium Confes-
" sarium, qui sit ejusdem sententiæ. Ratio est, quia
recte

rectè dispositio non debet negari absolutio, *Azor. Vasq. Sanch. Lay. n.* 10. Additque *Dia. p.* 2. *t.* 13. *R.* 11. ex *Sanch.* & *Sancio*, peccare mortaliter, si nolit absolvere, quando de mortali confessio fit; tametsi non sit proprius ejus Confessarius.

IV. Non sunt damnandi, qui adeunt varios Doctores, donec unum reperiant faventem sibi: dummodo is prudens, ac pius, & non singularis habeatur. Ratio est, quia intendunt sequi opinionem probabilem. Ita *Sanch. l.* 1. *c.* 9 *n.* 24. *Bonac.* & *alii* contra *Navarrum*. 301

V. Superiori præcipienti secundùm opinionem probabilem, subditus tenetur obedire, etiam contra propriam probabiliorem ac tutiorem; v. g. si paulùm ægrotus probabilius & tutius putes te teneri ad jejunium, comedere tamen debes, sequendo Superioris sententiam minùs tutam & probabilem. Ratio, quia in dubio præsumitur pro Superiore. *Lay. n.* 11. & 12. 432

VI. Potest Advocatus suscipere patrocinium causæ probabilis, etsi judicet contrariam probabiliorem, *Lay. Bon. n.* 16. Ratio, quia utraque pars habet jus proferendi suas causas in judicio, vide infrà *l.* 4. *c.* 3. *dub.* 3 *Resp.* 1. 293

Dixi 2. In responsione, *seclusâ injuriâ*, quia si periculum sit, ne proximo fiat damnum aut injuria, locum habet axioma: *In dubio tutior via eligenda est*. Unde resolvuntur hi Casus: 457

I. In administratione Sacramentorum non semper licet sequi sententias speculativè probabiles, maximè circa valorem Sacramenti: sed quoad ea, quæ à Ministro præstanda sunt, utendum est sententiâ securiore, & materiâ ac formâ certâ, v. g. in Baptismo. Ratio est, quia licèt præcisè operationem spectando, Minister non peccaret sequendo

opinio-

" opinionem probabilem, nec Sacramento irroga-
" ret irreverentiam, quia tamen effectus Sacramen-
" ti, ut remissio peccatorum, & infusio gratiæ de-
" pendet à vera materia & forma, graviter proximo
" noceret : ideóque peccaret, qui pro materia certa
" adhiberet dubiam. Excipitur tamen casus necessi-
" tatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris,
" potest præberi sub conditione, v. g. Baptismus mo-
" riturо in aqua rosaceæ mixta, si naturalis desit :
" quia tum proximus juvari debet, ut potest: & ex
" duobus malis minus eligendum. Vid. *Laym. hìc*, &
" *Suar. t. 4. d. 26. s. 6. Bec. c. 4 q. 9.*

" II. Medicus & Chirurgus sequi debent tutio-
" ra & probabiliora, nec uti possunt v. g. explorandi
" gratiâ, medicamento probabili multóque minùs
" dubio, si certum habeant, *Sanch. Bonac. l. c. Bald.*
" *de consc. dubi.* vide infr. *lib. 4. c. 3. dub. 9.*

" Dixi; *si adhuc sit probabilis*: quia si probabi-
" litatem amiserit, ob aliquod decretum in contra-
" rium, vel gravem censuram, vel rationem gra-
" vem de novo inventam, quæ difficulter refutanda
" videatur, non habet locum responsio. *Unde resol-*
" *vitur hic Casus.*

" Non licet nunc absolvere pœnitentem absen-
" tem, etsi plures Doctores ante hac id senserint,
" horum enim sententia nunc est abolita, & proba-
" bilitatem, si quam habuit, amisit, præcipuè ac-
" cedente decreto Clem. VIII. *Bonac. l. c. n. 17. &*
" *alii communiter.*

ADDENDA.

93 E *Sparsa* in Appendice ad quæst. de usu licito opi-
nionis probabilis a. 240. verissimè dicit, contro-
versiam illam, liceátne sequi sententiam probabi-
lem

lem & minùs tutam relictâ probabiliore & tutiore, esse difficillimam & abstrusissimam inter omnes quæstiones de moribus, seu speculativas seu practicas, nam supponit cognitionem speculativam materiarum circa mores, & est universalissima regula circa omnes conclusiones practicas: similiter *Carden.* in 1. Cris. d. 56. n. 119. ait, materia de probabilitate res est obscura & valde Metaphysica, quæ multas subit reflexiones mentis: est præterea controversia illa celeberrima hoc tempore & summi momenti, ideoq; diligenter tractanda in utramque partem, cogarque præter morem & propositum esse longior, ad quod etiam permovit me comminatio *Eliz.* putantis neminem posse esse in conscientia tutum, qui rationes à se per magnum tomum in folio allatas non expendisset, ideoque perlegi, ejusque postea adversarium *Teril.*, item *Carden. Moyam, Gonz.* ejus *Synopsin*, *Ebrentr. Camargo*, aliosque plures, & nullum argumentum utriusque partis dissimulabo, ut expensis omnibus ferre possimus judicium de quæstione illa gravissima.

In hoc autem Dubio tantùm agam de comparatione opinionis probabilis cum probabiliore, in sequente dicetur de comparatione probabilis & minùs tutæ cum tutiore, ita enim etiam tractat *Busenbaum.*

Q. 15. *Quænam propositiones circa materiam probabilitatis sint damnatæ.* R. Inter damnatas ab Alex. VII. hæc est 27. *si liber sit alicujus junioris & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet rejectam esse à sede Apostolica tanquam improbabilem.* Inter damnatas ab Inn. XI. hæc est 1. *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio aut periculum gravis* 94 153

gravis damni incurrendi : hinc sententiâ probabili tantùm utendum non est in collatione baptismi, Ordinis Sacerdotalis aut Episcopalis. 2. Probabiliter existimo Iudicem posse judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem. 3. Generatim, dum probabilitate sive intrinsecâ sive extrinsecâ quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus. Inter damnatas ab Alex. VIII. hæc est 3. *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam.* Quis sensus sit harum propositionum & damnationis earundem, dicetur per decursum.

95 *Q. 16. Quid & quotuplex sit opinio. R.* §. 1. Opinio in genere, prout complectitur etiam fidem humanam, secundùm *S Bern.* de consid. l. 5. c. 2., est quasi pro vero habere, quod falsum esse nescias & c. 3. ait, est assensus verisimilis, id est, judicium incertum nitens motivo fallibili, vel infallibili quidem, attamen non cognito ut tali, sed cognito tantùm modo fallibili: *S. Th.* 1. p. q. 79. a. 9. ad 4. & 2. 2. q. 1. a. 4. dicit esse actum intellectûs, qui fertur in unam partem contradictionis cum formidine alterius: circa quem actum ejusque formidinem videri possunt multa acutè disputata apud *Eliz.* in app. q. 6. & 7, item apud *Teril.* in Reg. q. 34. ubi in multis arguit *Elizaldum*: sufficit hìc scire, quòd formido illa non semper sit actualis sed quandoque tantùm radicalis; si autē sit actualis, vel est actus reflexus, quo cognoscimus nos per actum nostrum exponi periculo errandi, vel est ipsummet judicium ex suo modo tendendi propter motivum fallibile non adhærens firmè objecto, sicuti è contrà firmitas scientiæ est ipse actus scientificus ex suo modo tendendi propter motivum infallibile firmiter adhærens objecto: illud autem motivum dicitur fallibile, quod

per

per se cum objecto asserto connectitur, absolutè tamen separari potest; quòd si separari non possit, erit infallibile.

§. II. Opinio alia est probabilis, alia improbabilis; alia speculativa, alia practica, de quibus in qq. seq. 96

Q. 17. An aliqua opinio possit esse actus prudens. 97
R. Affirmativè, nempe illa, quæ probabilis est, sive, quæ nititur motivo gravi: è contra opiniones improbabiles sunt imprudentes. Non omnem opinionem esse imprudentem, insinuatur ab *Apost.* ad Rom. 14. ℣. 5. *Unusquisque in suo sensu abundet*, hoc enim non fit, nisi opinando: Similiter *S. Petrus* Act. 2. Usus est argumento tantùm probabili, dicens Apostolos non esse ebrios, eò quòd esset priùs hora diei tertia: Docet idem expressè *S. Th.* 1.2.q.57. a. 4. ad 2. dicens prudentiam esse etiam in parte opinativa animæ. Denique actus tantùm probabiles sæpissime in practicis & speculativis habuerunt ac in suis libris consignarunt *SS. PP.* omnes, *S. Th.* 98 aliique, uti patet legenti. Ratio autem positiva responsionis est, 1. Quia aliquod judicium distinctum à fide divina est imperabile à prudentia, sed hoc non est judicium scientificum, hoc enim non indiget imperio, cùm ad illud necessitetur intellectus, ergo est judicium probabile seu opinativum, ergo opinio potest imperari à prudentia, & consequenter potest esse actus prudens. 2. Prudentia dictat filio, ut honoret hunc hominem, de quo dubitare non audet, quin sit suus pater, quamvis fortè reipsa non sit: item dictat judici, ut judicet hunc hominem esse nocentem, quia quamvis fortè sit innocens, tamen per tres testes, qui deposuerunt de visu, probatus est nocens &c. ergo. 3. Nemo dicet, quòd judicium nitens motivo gravi & plerumque vero sit imprudens,

dens, licèt sit tantùm opinativum. Videri potest *Teril* in Reg. q. 41., ubi rem hanc demonstrat contra *Sinnichium* & *Eliz.*

99 *Obji.* 1. *S. Aug.* in Ench. c. 27. ait, *anima rationalis, quantum potest, devitat errorem*, sed qui opinatur, non devitat errorem, quantum potest, posset enim suspendere judicium, ergo qui opinatur, non agit secundùm animam rationalem, ergo nec prudenter: hinc idem S. Doctor l. de util. cred. c. 11. ait, *tria sunt veluti finitima sibimet in animis hominum, distinctione dignissima, intelligere, credere, opinari, quæ si per seipsa considerentur, primum sine vitio est, secundum aliquando in vitio, tertium nunquam sine vitio*: Similiter *S. Th.* de veritate q. 18. a. 6., *quandocumque intellectus movetur ab aliquo fallibili signo, est aliqua inordinatio in ipso, sive perfectè sive imperfectè moveatur*: Consonat *S. Bern.* de consid. l. 5. c. 3. *Opinio, quæ habet assertionem, temeraria est. R. S. Aug.* in primo loco vult animam rationalem devitare errorem quantum potest, si certò haberi possit veritas, ubi autem certò haberi non potest, melius est ei opinari ex gravi motivo, licèt per accidens quandoque erret, quàm supendere omne judicium, uti n. 705. dicetur: in altero, per Tò *opinari*, intelligit, putare se scire esse certum, quod tamen est incertum, uti ex contextu aliisque locis *S. Aug.* ostendunt *Gonz* diss. 1. n. 2. & *Esp.* in App. a. 21. speciatim de util. credendi c. 11. ubi dicit, unum genus hominum esse *opinativum, id est, eorum*, inquit, *qui se scire arbitrantur, quod nescunt*: & in eodem sensu dici solet, quòd sapiens non opinetur. *S. Th.* dicit opinionem esse inordinationem, quia est imperfectio & in pœnam peccati, hinc putat nos in statu innocentiæ non fuisse opinaturos. *S. Bern.* loquitur de opinione, quæ est sine rationabili

bili fundamento, uti ex contextu ostendit *Carden.* in 1. Cris. d. 56. à n. 202. *Instat Camargo* p. 1 l 1. cont. 8. à n. 15. Nullus errans est sapiens, ergo nullus error potest esse prudens. *R.* n. ant, nam si nullus errans est sapiens, ergo vel *S. Hier.* vel *S. Aug.*; Item, vel *S. Th.* vel *S. Bonav.* non fuit sapiens, quia hi vel illi errarunt, uti constabit ex dicendis n. 719. & 722. Item *S. Aug.* non fuit sapiens ante vel post libros Retractationū, quia oppositа docuit; Item, vel schola Thomistarum vel schola Scotistarum non est sapiens, quia alterutra errat in sententiis oppositis, etiam circa moralia. Imò *Camargo* ipse per decursum sæpe vocat defensores Probabilismi viros sapientissimos, & tamen sæpissime dicit illos in eo errare. Itaque cum errore invincibili stat prudentia, & consequenter sapientia, de qua hìc debet esse sermo. Vide dicenda n. 709.

Obji. 2. Actus prudentiæ est actus virtutis intellectualis, quæ semper dicit verum, sed judicium probabile non semper est verum, ergo non est actus virtutis prudentiæ. *R.* Actus prudentiæ elicitus & immediatus, est actus virtutis, quæ semper dicit verum; c, actus imperatus à prudentia, qui dicitur actus mediatus prudentiæ, n. maj., judicium autem probabile tantùm imperatur à prudentia actuali, & mediatè tantùm pendet ab habitu prudentiæ: sic, prudentia actualis imperat Judici, ut innocentem judicet nocentem, si probatus sit nocens; item, ut unumquemque judicet probum, si non sit probatus improbus &c. hæc judicia, quibus hic homo judicatur nocens vel probus, imperantur à prudentia, sed immediatè eliciuntur ab habitu opinionis, possúntque esse falsa, & tamen sunt prudentissima: è contrà hi actus *judicandum est secundùm allegata & probata, habendus est innocens, qui non est probatus* 100

nocens, sunt actus immediati prudentiæ, qui ab habitu prudentiæ eliciuntur, sintque semper veri.

101 *Inst.* 1. Omnis actus prudentiæ etiam imperatus magis se habet ad verum quàm ad falsum, prudentia enim ab *Arist* 6. Eth. c. 5. definitur habitus cum vera ratione activus, & ideo consultationes sunt prudentes, quia in veritatem inquirunt, sed opinio habet se æqualiter ad verum & falsum, ergo opinio non est actus prudentiæ nequidē imperatus. *R.* Omnis actus prudentiæ etiam imperatus magis se habet ad verum in se, quàm ad falsum in se, n, magis se habet ad verum saltem apparens, quàm ad falsum, c, & similiter dist. min. n. conseq. nam omnis opinio est assensus, quem quis putat verum & non falsum, quia impossibile est assentiri, nisi moveat veritas saltem apparens & apprehensa, ergo omnis opinio est ad solum verum, uti optimè *Teril.* q. 24. à n. 12. & iterum q. 36., licèt enim propositiones sint contradictoriæ, & una certò sit falsa, tamen motivum affirmationis est apparentia veri & non falsi, ipsaque affirmatio est assensus ad verum apparens & non ad falsum; similiter motivum negationis est apparentia veri in opposito, & ipsa negatio est recessus à falso & accessus ad solum verum oppositum, ergo omnis probabilitas habet se magis ad verum quàm
102 ad falsum: vide dicenda n. 357. & 358.

Inst. II. Opus externum imperatum ab arte non est artificiosum, si in illo materialiter, quamvis invincibiliter, erretur, ergo similiter de opere interno à prudentia imperato, ita *Eliz. R.* n. conseq. disparitatem dat *S. Th.* 1. 2 q. 57. a. 5. ad 1. *bonum artis consideratur, non in ipso artifice sed magis in ipso artificiato, cùm ars sit ratio recta factibilium, factio enim in exteriorem materiam transiens non est perfectio facientis sed facti*, consequenter cùm mea existimatio, licèt invincibiliter erronea, non immuter

mutet objectum in se, etiam non potest facere, ut objectum ex errore factum sit artificiatum: è contrà *prudentiæ bonum attenditur in ipso agente, cujus perfectio est ipsum agere, est enim prudentia recta ratio agibilium*, ergo si prud ntia imperet actum, qui invincibiliter putatur verus, licèt erretur materialiter, habetur finis prudentiæ, qui est, ex parte subjecti rectè agere; & constant hæc etiam ex dictis à n. 14, ubi ostendimus actum bonum posse dirigi per ignorantiam vel errorem invincibilem: n. autem 706. etiam probabitur, quòd actus probabilis falsus sit perfectio intellectûs. Vide etiam dicta n. 99. in fine.

Q. 18. *Quid sit opinio probabilis. R.* Varii variè 103
definiunt; uti videri potest apud *Moyam* de op. prob. q. 1.

§. I. Certum est per probabile hìc non debere intelligi omne illud, quod habet qualemcumque speciem veritatis, secundùm illud *Ciceronis, nihil est tam improbabile, quod dicendo non fiat probabile*, nam hoc probabile idem significat, quod in specie seu ementitè verum, licèt agnoscatur esse falsum; per probabile autem nostrum intelligitur aliquid, quod ab intellectu est approbabile tanquam verum: è contrà admitti debet, quòd falsum possit esse probabile, uti à n. 237. dicetur, hinc ex *Arist.* est commune adagium, multa falsa esse probabiliora veris.

§. II. *Elz.* dicit probabile esse, quod plerumque 104
contingit, ad quod putat sufficere, quòd pluries cum vero quàm cum falso connectatur, alioquin, inquit l. 8. q. 8. §. 1. si ex centenis sexaginta sint suspendendi, quadraginta liberandi, probabile esset Petrum ex illis centenis unum, esse liberandum. *Contrà* est, nam ad probabile non requiri, ut plerumque contingat, patebit ex n. 105., & ideo *Teril.* in Reg. q.

37. admittit posse esse probabile aut saltem probabili proximum, quòd iste Petrus sit liberandus: quando autem *Arist* innuit probabile esse, quodsit utplurimum, sensus est, si aliquid plerumque contingat, inde haberi prudens motivum ad probabiliter judicandum, quòd etiam jam contigerit, secundùm illud, *ex communiter contingentibus est prudens præsumptio.* Videri potest *Esp* in app. à n. 89.

105 §. III. Idem *Eliz.* l. 2. q. 16. tria requirit ad opinionem probabilem, nempe ut objectum sit contingens; ut ferè semper contingat; ut medium, quo probatur, sit universalius objecto probato: hanc doctrinam bene rejicit *Teril.* suprà, nam dicuntur multa probabiliter circa Deum, qui est objectum necessarium, & multa certò circa creaturas, quæ sunt objectum contingens; deinde utraque pars contradictionis sæpe est probabilis, uti à n. 237. dicetur, & tamen utraque non ferè semper contingit; similiter probabile est prædestinationem ad gloriam fieri ante prævisa merita, & tamen vel nunquam vel semper ita contingit: denique si dicam, *omnes matres hujus urbis amant filios, sed omnes fœminæ hujus urbis sunt matres, ergo*: hìc medium, quod est, *matres hujus urbis*, non est universalius quàm probatum, quod est, *omnes fœminæ hujus urbis* amant filios.

106 §. IV. *Caram.* dicit opinionem probabilem esse, quæ habet rationes pro & contra se: *Contrà* est, rationes pro una parte, possunt eam facere probabilem, etiamsi pro altera nullæ occurrant rationes, nam si aliqui mihi dicant Petrum esse domi, id erit mihi probabile, quamvis nemo sit, qui dicat oppositum, neque mihi occurrat ratio negandi.

107 §. V. *Gonet* dicit opinionem probabilem esse assensum, qui nititur motivo fallibili sive incerto: *Contrà* est, ergo omnis hæresis & quivis assensus imprudens erit opinio probabilis.

§. VI.

§. VI. Opinio probabilis est judicium incertum 108
nitens motivo absolutè & respectivè gravi, ita *Lay. Sanch. Esp. Fabr. Teril.* q. 23, aliique communissimè, & satis colligitur ex dictis. *Dicitur* autem 1. *Judicium incertum*, id est, nec certò verum nec certò falsum. 2. *Nitens motivo*, nam si opinio pro se non habeat ullum motivum, quamvis etiam contra se nullum habeat (uti hæc, *stellæ sunt pares*) reipsa non erit probabilis, nisi negativè, id est, non probabilis, uti rectè evincit *Teril.* q. 28. contra *Eliz.* 3. *Motivo gravi*, id est, magni momenti, quod, per se loquendo, aptum sit virum prudentem determinare ad assensum; sive, cui, si quis assentiatur, judicio prudentum non mereatur reprehensionem. 4. *Absolutè*, id est, secundùm se *gravi* & non tantùm ex accidente, v. g. ex vehemente passione, ex pertinacia, ex inordinatione affectûs, ex negligentia inquirendi verum. 5. *Et respectivè gravi*, id est, quamvis attendantur etiam opposita motiva; si enim hæc fuerint certa, motivum his oppositum non erit respectivè grave sed elidetur, uti rectè *Teril.* q. 26., quando enim hoc motivum est certum, intellectus prudentis hominis non potest impelli vel sollicitari ad oppositum, & ita nulla hæresis est probabilis, quamvis enim pro hac sæpe sint difficillima argumenta, quæ ideo etiam aliquo sensu dici possint gravissima, tamen eliduntur per motivum oppositum fidei, quod est certissimum: Unde ad veram probabilitatem secundùm omnes requiritur, ut neque Sacræ Scripturæ, neque traditioni, neque communi PP. Sententiæ, neque rationi certæ adversetur, imò neque communibus Theologorum placitis, nisi horum auctoritatem refringant novæ & majoris momenti rationes.

§. VII. *Obj.* Motivum opinionis probabilis, 109

vel debet esse grave respectu omnium intellectuum, vel respectu aliquorum tantùm : non respectu omnium, quia quod est grave respectu imperitorum, sæpe non est grave respectu peritorum. Nec aliquorum tantùm, hi enim deberent esse periti; ergo sensus erit, respectu habentium auctoritatem, adeoque omnis probabilitas erit tantùm extrinseca, ita *Eliz*. *R*. Intelligi respectu peritorum, non quòd ad assensum moveat eorum auctoritas, sed quia movet aliquid, aptum movere peritum, id est, hominem aptè dispositum ad materiam illam intelligendam, juxta statum ipsius materiæ & conditionem imbecillitatis humanæ.

110 *Inst.* I. Saltem in expositione motivi gravis recurritur ad homines prudentes, prudens autem dicitur, qui non movetur levi sed tantùm gravi motivo, ergo fit circulus. *R* Per prudentes hìc intelliguntur periti, sive aptè dispositi ad intelligendum, nec assueti ferre sententiam, nisi omnibus utrimque consideratis, in qua explicatione nullus fit circulus. Videri potest *Teril.* q. 23. & 24.

111 *Inst.* II. Ignotum est nobis, quinam sint periti, ergo semper ignotum erit, quodnam motivum sit grave, & consequenter quænam opinio sit verè probabilis. *R*. n. antec., alioquin *Tob.* 4. ℣. 19. frustra diceretur, *Consilium semper à sapiente exquire*: itaque periti judicantur *S. Th. Scot. S. Bonav. S. Anton. Caj. Nav. Suar.* aliique similes; item alii, quos communis persuasio reputat, aut experientia probat peritos in hac vel illa materia, quam profitentur; cuique studuerunt, vel quam bene tractarunt.

112 *Inferes*, probabilitatem sic posse definiri, quòd sit fallibilis & magna apparentia veritatis circa aliquod objectum.

113 Q. 19. *Quotuplex sit opinio probabilis.* *R*. Multiplex, nam §. I.

§. I. Alia est probabilis ab intrinseco, cujus motivum consistit in ratione gravi, quæ rei ipsi inest, sive ex re ipsa petitur: alia ab extrinseco, cujus motivum est auctoritas gravis ita sentientium & dicentium, quæ auctoritas consistit præcipuè in peritia, probitate, sapientia & veracitate: hæc tamen auctoritas non movet, nisi in quantum præsumitur cum hac esse conjunctam etiam rationem sive probabilitatem intrinsecam, quia nempe præsumimus viros sapientes non dicere aliquid sine ratione, unde optimè dicit *S. Aug.* Epist. 19. *alios* (libros prærer scripturam) *ita lego, ut quantâlibet sanctitate doctrinâque polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita sentiunt sed quia mihi vel per illos auctores Canonicos vel probabili ratione, quòd à vero non abhorreant, persuadere potuerunt* Probabilia ab extrinseco definiuntur ab *Arist.* in Topic. l. 1. c. 1. *Quæ videntur omnibus vel plerisque vel sapientibus, atque his vel omnibus vel plerisque vel maximè notis*, de qua definitione videri potest *Ess.* in App. a. 99. & seqq & dicetur n. 159 Hìc advertenda sunt duo, 114
inprimis ut aliquid sit probabile ex auctoritate, debere manere incertum, & per assertionem multorum non fieri certum, uti certum fit Romam dari, ideóque non manet nobis tantùm probabile: deindè ut sciamus, quis hìc censeri debeat sapiens necne, attendendam esse famã publicam vel experientiam, sic enim uti antè insinuatum est, aliqui omnium confessione sunt sapientes, uti *S. Aug. S. Th. Scot.*; Alii per experientiam, ex modo, quo res tractant, vel de eis discurrunt, vel consilia dant pro praxi, uti *Suar. Sanch. Lugo* &c. quandonam verò auctores dicantur omni exceptione majores, explicabitur à n. 160. ubi plura dicentur de auctoritate extrinseca, & etiam exponetur, quinam dicendi sint meri summistæ.

315 §. II. Alia dicitur ſpeculativè tantùm probabilis, alia etiam practicè ; quam diviſionem varii variè explicant, utì videre eſt apud *Moyam* de op. prob. q. 2. , nam aliqui vocant ſpeculativè probabilem, quæ objectum tantùm conſiderat non referendo ad praxin, utì ſi dicam, valet baptiſmus in aqua roſacea ; quæ autem dicit licere ſaltem in neceſſitate baptizare in aqua roſacea , eſt practicè probabilis : alii vocant ſpeculativè tantùm probabilem, quæ licitè redigi non poteſt ad praxin, ſic poteſt mihi eſſe ſpeculativè probabile, quòd animal à longè ſe movens ſit fera, non ideo tamen eſt practicè probabile, quia mihi licitum non eſt in illud jaculari : alii dicunt illam ſpeculativè probabilem, quæ abſolutè per nos reduci non poteſt ad praxin, utì hæc, globus terræ poteſt loco moveri ; ſi autem ſimul ad praxin reduci poſſit, dicetur ſimul nobis practicè probabilis : alii cum *Moya* eam vocant ſpeculativè tantùm probabilem, quæ aſſerit aliquid licere, præſcindendo à circumſtantiis perſonæ, loci, temporis &c. utì ſi dicam, licitum eſt pingere ; practicè probabilem vocant, quæ dicit aliquid alicui hìc & nunc licere v. g quia ſervile non eſt, hinc mihi licitum eſt hoc etiam feſto die pingere : alii dicunt illam eſſe tantùm ſpeculativè probabilem , quæ eſt de objecto ſecundùm ſe licito , quia tamen non poteſt ad praxin deduci, quin accedat aliqua circumſtantia illicita, hinc non erit practicè probabilis , utì ſecundùm *Terill.* ſi dicam, licitum eſt ſecundùm ſe attingere corpus alienum nudum ; id enim licitè faciunt Chirurgi, ut in neceſſitate medeantur, quia tamen ordinariè non fit ejuſmodi tactus, quin in tangente ſuboriantur pravæ commotiones & adſit periculum conſenſûs in delectationem veneream, hinc ordinariè non eſt practicè probabile, quòd licitum

ſit

sit attingere corpus alienum nudum: denique recentiores, ut has omnes explicationes concilient, dicunt illam esse speculativè tantùm probabilem, quæ vel de praxi nihil enunciat, vel tantùm procedit habitâ ratione principii universalis, non consideratis illis, quæ cum praxi communiter conjunguntur; è contrà dicunt illam esse etiam practicè probabilem, quæ enunciat licitam esse praxin post omnia considerata, quæ in praxi apta sunt contingere: & cum his communiter loquemur.

§. III. Alia dicitur probabilis quoad se, alia 116
quoad nos: probabilis quoad se est, quæ à parte rei nititur motivo gravi, licèt fortè ejus gravitas à nobis non agnoscatur; probabilis quoad nos, quæ invincibiliter à nobis judicatur niti motivo gravi, quamvis reipsa grave non sit, ideoque opinio talis, quæ reipsa non nititur motivo gravi existente sed tantùm præsumpto vel existimato, licèt secundùm se non sit reipsa probabilis, tamen respectivè ad intellectum nostrum ita dispositum censetur probabilis. Opinio probabilis quoad nos subdividitur in certò, probabiliter, tenuiter & dubiè probabilem, uti dicetur à n. 119.

Q. 20. *An omnis opinio speculativè probabilis, etiam sit practicè talis.* R. Negativè cum *Carden.* in 1. Crisi d. 14. c. 2. & d. 56. c. 3. contra *Caram.* J. Sanch. F. Lugo & alios, *Ratio* est, quia potest dari actio alioqui licita, quæ in praxi exerceri non possit absque circumstantia scandali aut irreverentiæ, vel absque periculo peccandi aut damni proximo causandi, uti constat in exemplis n. 115. allatis aliisque similibus, sic enim etiam speculativè probabile est consecrationē in pane siligineo esse validam, tamen non est probabile practicè, quia probabile non est, quòd liceat in pane siligineo consecrare. 117

118 *Respondet* Caramuel, si in praxi addatur nova circumstantia, quæ non fuerit considerata in speculatione, fore casum diversum, circumstantia enim nova mutat casum: *Contrà* est, manet hoc, quòd praxis possit superaddere circumstantiam non consideratam à speculatione, & ideo opinio non sit practicè probabilis, quamvis fuerit talis speculativè; patetque etiam in hoc exemplo, nam si à superiore mihi prohiberetur usus alicujus sententiæ probabilis, illa respectu mei maneret speculativè probabilis, non tamen practicè: videri tamen potest *Illsf.* t. 1. d. 1. n. 69. non malè explicans Auctorum aliorum sententiam.

119 *Q.* 21. *Quanam opiniones dicantur certò, probabiliter, tenuiter, dubiè probabiles, R.* Certò probabiles dicuntur, quarum probabilitas certò nobis innotescit; tantùm probabiliter probabiles sunt, quarum probabilitas innotescit tantùm probabiliter; tenuiter probabiles sunt, quæ nituntur motivo ita levi, ut non mereatur assensum viri prudentis; dubiè probabiles sunt, de quarum probabilitate est prudens dubium: quæ omnia declarari possunt hoc modo.

120 §. I. Certò probabilis est opinio, quæ de facto viget inter auctores, quamque Ecclesia tolerat, nec sapientes improbant: si tamen alicui contra eam occurrerent novæ & gravissimæ rationes, desineret respectu ipsius esse certò probabilis.

121 §. II. Si sciam opinionem aliquam esse communem Theologorum, vel doceri à *S. Th.* & ejus schola, tunc est mihi certò probabilis: è contrà si vir magnæ auctoritatis dicat opinionem aliquam esse communem, vel à *S. Th.* & Thomistis doceri, potero tantùm probabiliter judicare esse probabilem, non ero tamen de hoc certus, quia illius unius dictum non reddit me certum, quòd ita sit, nisi aliunde

de scirem ab eo inspectos esse auctores, de quibus testatur, & sufficienter intellectos.

§. III. Opinio, quæ ab omnibus communiter asseritur esse probabilis, etiam est certò talis, licèt fortè alicui, qui rationes non expendit, videatur esse falsa: item certò probabilis est, quam omnibus diligenter expensis absolutè tenent ut veram quinque aut sex Theologi probitate, judicio & scientiâ præstantes, si de probabilitate non dubitent, etiamsi alii communiùs rejiciant ut falsam, si enim isti priores ita absolutè teneant, dubitari non potest, quin habeat rationem gravem. 122

§. IV. Non ideo præcisè debet opinio censeri probabilis, quòd doceatur ab uno auctore impresso, utì à n. 153. dicetur: neque ideo præcisè, quòd doceatur etiam à multis, & non sit damnata ab Ecclesia utì dicetur à n. 136. 123

§. V. Illa opinio est viro probo & docto certò probabilis, quam ipse scit se diligenter discussisse, & experitur se sine passione vel inordinato affectu ob rationes graves tenere ut veram. 124

§. VI. Certum videtur dari posse opiniones tantùm probabiliter probabiles, utì evincit *Teril.* in Reg. q. 32. contra *Eliz.* in app. q. 4., nam 1. probabilitas opinionis est objectum indifferens, ut sciatur vel ignoretur, non aliter ac quævis alia veritas, ergo etiam est indifferens, ut tantùm probabiliter cognoscatur. 2. licèt certus sim opinionem, quam *S. Th.* & Thomistæ docent, esse certò probabilem, tamen si certus non sim, sed tantùm à viro Theologo audiam aliquam opinionem esse *D. Th.* & Thomistarum, tantùm probabiliter cognoscam probabilitatem illius opinionis, ideoque erit mihi tantùm probabiliter probabilis. 3. Opiniones, quas aliqui negant, alii affirmant esse certò probabiles, non sunt 125

certò

certò probabiles, neque etiam sunt certò, sed tantùm probabiliter improbabiles, propter auctoritatem & motiva negantium, manent tamen etiam propter auctoritatem & motiva affirmantium probabiliter probabiles, falsum enim est, quòd motiva tum se elidant, uti intelligetur ex dicendis à n. 261.

126 §. VII. Opiniones tenuiter probabiles habent motivum, sed ita leve, ut censeatur imprudens, qui illi assentitur, ideoque rectè notat *Carden.* in 2. crisi diff. 4. n 16. duos illos terminos, *tenuis probabilitas*, esse veluti oppositos, nam Tò *probabilitas*, simpliciter & absolutè, dicit habere grave fundamentum, Tò *tenuis* autem hoc tollit, sicuti quando dico aliquem esse tenuiter prudentem, significo non esse absolutè prudentem, sed habere parum prudentiæ seu defectum illius, possunt enim ejusmodi termini sumi æquivocè pro re vera & apparente, gravi & levi: inde infert *Carden.* n. 23. sententiam oppositam opinioni tenuiter probabili communiter esse moraliter certam aut ferè certam, quia cùm communiter occurrant rationes pro & contrà, si ratio pro hac sit tenuis, erit pro illa tantò fortior, adeoque accedet ad certitudinem.

127 §. VIII. Opinio tum est dubiè probabilis, 1. Si dubitetur, an motivum ejus sit grave an leve: 2. Si sapientes dubitent de probabilitate illius: 3. Si detur principium certum, & dubitetur, an ei repugnet opinio: 4. Si auctores ejus non sint, vel si dubitem, an sint omni exceptione majores, de quo dicetur à n. 160. 5. Si ratio ejus non videatur firma: 6. Si sit opinio singularis auctoris, qui rationem sufficientem non afferat: 7. Si unus vel alter tradat eam, & plures alii dicant eam vel improbabilem vel parum tutam vel rejiciendam: 8. Si auctor vel auctores ejus non sint diu probatæ auctoritatis, vel non sint

mihi

mihi sufficienter noti ex suis scriptis aut aliunde : *Nec obstat*, quòd sint multi, *quia* sæpe unus exscribit ex altero & sequitur velut ovis ovem. Videri possunt *Teril.* hic q. 5. & 6 *Carden.* in 1. Crisi d. 11. c. 2. a. 4. d. 55. n. 30. d. 58 c. 2. Item in 2. Cris. d. 4. à n. 35.

Objicies I. Ex hoc, quòd aliqui auctores graves 128
dicant aliquam opinionem esse probabilem, non sequitur omnes debere dicere esse probabilem ; quia non valet ab aliquibus ad omnes, utì non valet à particulari ad universale, ergo falsum est, quod dicitur n. 121. & 122. *R.* n. ant., valet enim argumentatio ab aliquibus ad omnes, quando illi aliqui dant rationem, quâ prudenter moveri debent omnes, v. g. si decem periti aurifabri dicant aliquid esse aurum, omnes habent rationem dicendi esse aurum, & sicuti potest valere à particulari ad universale, si probetur, quòd illud particulare habeat in se rationem, quæ se extendat ad universale, uti cùm dico, *Petrus est animal, & reliqui homines habent naturam similem Petro, ergo etiam reliqui homines sunt animal*, ita hìc, est enim idem, ac si dicam, *est grave motivum, propter quod S. Th. cum sua schola hoc dicit, ergo est grave motivum, propter quod omnes hoc dicant* : videri potest *Illf.* d. 1. n. 63.

Obj. II. Omnis opinio probabilis, si sit imme- 129
diata & per se nota, est per seipsam evidenter probabilis ; si autem sit mediata & per aliud nota, deducitur ex aliqua immediata, ergo per hanc est etiam evidenter probabilis, ergo falsum est, quod dicitur n. 125. ita *Eliz. R.* 1. Mediatè probabilis potest tantùm probabiliter deduci ex probabili immediata, ratione connexionis objectivæ tantùm probabilis, utì si argumenter per illationem à pari, à contrario, à majore ad minus &c., maximè si illatio fiat in figura & modo imperfecto syllogizandi, cujus eviden-

evidentia non satis appareat. *R.* 2. Etiam immediatè probabilis potest ob dispositionem imperfectam intellectûs ita apprehendi, ut appareat tantùm probabiliter probabilis.

130 *Inst.* 1. Probabiliter scibile non est simpliciter scibile, sed ad summum probabile, ergo probabiliter probabile non est simpliciter probabile, sed ad summum dubiè, quia sicut se habet opinari ad scibile, sic dubitare ad probabile, nempe tanquam imperfectum degenerans à perfecto, *ita Eliz. Conf.* nam TÒ *probabiliter*, non significat idem quod TÒ *probabile*, ergo est diversum & quid minus, alioquin inepte repeteretur idem, uti si dicerem, scibiliter scibile, visibiliter visibile &c., si autem idem significet, quod prudenter approbabile, erit certò probabile, ergo *R.* n. conseq., TÒ *probabiliter*, opponitur scibili, estque terminus alienans, cùm dicat incertitudinem, ergo aliquid tantùm probabile non est scibile, è contrà, TÒ *probabiliter* non opponitur probabili, sed maximè illi convenit, nam probabile potest cognosci esse tale, vel certò vel probabiliter tantùm.

131 *Ad Conf.* dico, per TÒ *probabile*, significari objectum, quod cognoscitur, è contrà per TÒ *probabiliter*, significatur modus, quo objectum probabile cognoscitur, unde non sunt idem: admitto autem, quòd probabile sit idem quod approbabile, sed hoc fieri potest per judicium vel certum vel probabile tantùm, uti dictum est: aliud est de istis, scibiliter scibile, &c. nam in his & similibus, modus attingendi significatus per adverbium, *scibiliter*, &c. est unicus, qui etiam significatur per ipsum nomen adjectivum scibile, hinc frustra repeteretur, è contrà modus attingendi significatus per TÒ *probabiliter*, non est unicus, quo cognosci potest probabile, cùm etiam cognosci possit certò, ergo non frustra additur.

Inst.

Inst. II. Illa probabilitas opinionis probabilis 132
vel cognoscetur certò vel tantùm probabiliter ; si certò, erit certa probabilitas ; si tantùm probabiliter, dabitur processus in infinitum, ita *Eliz.* *R.* Judicium directum circa probabilitatem opinionis erit tantùm probabile, habebo tamen aut habere potero simul judicium reflexum, quo certò cognoscam illud judicium probabile existere in meo intellectu ac niti motivo probabili tantùm, in quo judicio sistam.

Inst. III Saltem sic opinans non dicet absolutè, 133
sic mihi videtur, nam hoc esset dicere, sic mihi est absolutè probabile, sed dicet, sic mihi videtur videri. *R.* Absolutè dicit, probabilitas illius opinionis mihi videtur dari in rerum natura, ubi *probabilitas* est tantùm objectum, actus autem id enuncians, absolutè id enunciat, sed ex motivo tantùm probabili, ergo absolutè dicit, sic videtur, id enim potest absolutè dici vel certò vel tantùm probabiliter, utì sæpe dictum est.

Q. 2°. *Quanam opinio dicatur probabilior.* *R.* 134
§. I. Probabilior intrinsecè est, quæ pro se habet meliores rationes ; probabilior extrinsecè, quæ pro se habet majorem auctoritatem : quòd si una habeat rationes meliores, & altera majorem auctoritatem, illa simpliciter est probabilior, quæ habet rationes meliores, quia auctoritas fundatur in rationibus, nec auctores plus valent, quàm valeant rationes, quas afferunt, vel quas præsumuntur habere, utì dictum est n. 113.

§ II Si opiniones sint circa revelata, illa est 134
probabilior, pro qua videtur potiùs stare revelatio ; si circa res spectantes ad jus positivum, illa est probabilior, cui magis favent leges vel consuetudo, quæ est optima legum interpres ; si circa mentem legislatorum vel circa intelligentiam legum, etiam naturalium,

lium, plus tribuendum est antiquis quàm recentibus, quia illi fuerunt magis vicini auctoribus legum & ab initio interpretes earum; si sint circa materias fidei & morum, plus est tribuendum Sanctioribus quàm aliis, quia illi & ampliùs illuminantur à Deo & meliùs sciunt mystica discernere; circa materias attingentes conscientiam, plus tribuendum Theologis quàm Juristis; circa materias juridicas, plus Juristis, quàm Theologis &c., quia cuique in sua arte & professione est magis fidendum.

135 §. III. Major numerus auctorum, per se loquendo, facit majorem auctoritatem, quia plures oculi plus vident quàm pauciores: intellige tamen, cæteris paribus, nam *S. Aug.* de doctr. Christ l. 2. c. 8. loquens de auctoritate extrinseca manifestè docet graviores auctores & pauciores posse æquivalere pluribus non ita gravibus, uti rectè expendit *Esp.* in app. a. 126. *Nav.* ait, quòd opinio, quæ docetur à sex doctoribus eam ex professo tractantibus sit censenda communior & probabilior, quàm quæ tenetur à 50. aliis, qui alicujus alterius auctoritatem sequuntur; & hoc demonstrat *Carden.* in 1, crisi. d. 11. c. 2. a 4. item in 2. crisi d. 3 n. 9. Similiter plus tribuendum est scribentibus absque passione & particulari affectu, quàm antecedenter affectis uni parti aut pro una æmulantibus, ideoque plus docentibus indifferenter & sine spe lucri, quàm advocatis unius partis; plus liberè dicentibus, quod sentiunt, quàm obligatis ad sequendum unum auctorem vel certam viam. Videri potest *Laurent.* hìc d. 4. à n. 62.

136 Q. 23. *An opinio aliqua censeri debeat probabilior vel etiam probabilis, hoc ipso quòd doceatur à pluribus vel à multis.* R. Cum *Carden.* in 1. crisi d. 11. à n. 197. non semper, uti ostenditur in exemplis apud *Carden.*, nam

Quinque

Quinque Auctores docent, quòd contritio perfecta non semper sit conjuncta cum remissione peccatorum: quòd possit revelari confessio ad probandum valorem matrimonii; aut ad impediendum, ne invalidè contrahatur: quòd Doctor in Theologia vel Jure Canonico possit sine Episcopi approbatione audire Confessiones: quòd Sacerdos possit consecrare extra Missam pro viatico infirmi: quòd Matrimonium fidelis cum hæretico sit invalidum.

Sex docent, verba non esse de essentia absolutionis sed alio signo perfici posse: Eum, qui se polluit tactibus Religiosi, non teneri in confessione explicare circumstantiam sacrilegii: non esse mortale, si confessarius revelet veniale; nec si revelet peccatum publicum pœnitentis: non posse omnes Sacerdotes absolvere in articulo mortis. 137

Septem docent, non omnia Sacramenta fuisse à Christo instituta: Episcopum hæreticum vel degradatum vel à Papa impeditum invalidè ordinare: non licere communicare nisi cibo digesto & capto somno: Matrimonium consummatum posse dissolvi saltem auctoritate Papæ per professionem religiosam: matrimonio clandestino valido non legitimari prolem antea susceptam, utì refert *Sanch.* de matr. l. 3. d. 44. n. 2. 138

Octo docent, non esse mortale solenniter administrare Sacramenta in mortali: posse fidelem in mortali constitutum & contritum accedere ad communionem sine confessione, si speret brevi adfuturum Confessarium, cui devotiùs confitebitur: posse Papam dispensare in impedimentis jure naturali dirimentibus matrimonium. 139

Novem docent, Prælatos regulares posse sine approbatione Episcopi audire confessiones sæculatium. 140

Decem docent, votum non peccandi non posse 141

commutari : Diaconatum non esse verum Sacramentum Ordinis : concubitum Clerici in Sacris esse simplicem fornicationem, utì refert *Sanch.* l. 7. d. 27. n. 20.

142 *Duodecim* docent, non violari sigillum per revelationem peccatorum committendorum : Christum non consecrasse verbis sed solâ voluntate vel alio signo externo.

143 *Tredecim* docent, mappas Altaris non necessariò debere esse benedictas.

144 *Sedecim* docent, infantes sine ullo baptismo decedentes posse aliquibus casibus salutem consequi.

145 *Vigintiquinque* docent, omnes gradus consanguinitatis vel affinitatis *Levit.* 18 prohibitos dirimere matrimonium jure naturali.

146 *Vigintiocto* docent, matrimonium Eunuchi carentis utroque testiculo esse validum : in quibusdam causis Ecclesiasticis posse cognoscere & judicare laicos, utì refert *Carden* n. 248.

147 *Quadringinta & plures*, quos referunt *Sanch.* l. 6. d. 16. n. 2. *Arsd.* T. 2. p. 2. tr. 1. c. 3. q. 16. *Stoz* l. 2. n. 244., dicunt Confessarium, qui ex confessione novit pœnitentem esse indignum officio, posse ideo illi in electione gratuita & secreta suum suffragium negare : Sententiæ autem illæ omnes sunt improbabiles & oppositæ illis sunt certæ, ergo præcisè numerus auctorum, etiam Catholicorum, non facit sen-

148 tentiam esse probabilem : *Nec obstat*, quòd Ecclesia vix possit ignorare ejusmodi opiniones teneri, & tamen non semper damnet, *nam Ecclesia Dei*, inquit *S. Aug.* Epist. 119. c. 19. *inter multam paleam multaque zizania constituta, multa tolerat, & tamen quæ sunt contra fidem vel bonam vitam, non appro-*

149 *bat.* Ratio autem, cur numerus auctorum præcisè non reddat semper opinionem probabilem, hæc est, quia

quia quandoque primi auctores ejusmodi sententiarum non satis examinarunt utrimque fundamenta, reliqui autem transcripserunt tantùm, & similiter cœcè secuti sunt; quandoque successu temporis inventæ sunt novæ rationes convincentes aut principium certum in contrarium; quandoque emanarunt declarationes, per quas antiquatæ sunt ejusmodi sententiæ & elisa earum probabilitas. Sapienter dixit *Cardin. Sfondratus* in Reg. Sacerd. l. 1. §. 20. & l. 2. § 14. n. 6. *Sunt opiniones instar monetæ, cujus valor non ex numero sed pondere & metallo æstimatur: sic opiniones, non Doctorum numerus, sed major ratio, veritas & prudentia commendat, alioquin semper vincerent fatui, quorum numerus, quàm prudentum major est.*

Q. 24. *Quis rescire possit & ad quem spectet judicare, an hæc vel illa opinio sit probabilis.* R. 150

§. I. De probabilitate intrinseca opinionis possunt judicare soli doctissimi & in re morali versatissimi, non autem mediocriter docti, ita *Tapia, Moya, Carden.* in 1. cr. d. 59 n. 4. Ratio est, quia ut sciatur, an hæc opinio sit intrinsecè probabilis, sciri debet, quid sit stricta probabilitas, item conferri debent motiva hujus & oppositæ opinionis, ac considerari, an motiva pro hac non sint fortè levia, dubia, æquivoca, Sophistica, item an non pro contraria sint motiva certa, hoc autem non possunt nisi viri doctissimi & in re morali versatissimi, ergo. Notat autem specialiter *Gran.* viris ingeniosis parum in re morali versatis maximum esse periculum hìc errandi, nam facilè nova inveniunt, & quæ invenerint, facilè judicant certa, (quia suum cuique pulchrum) cùm tamen aliis sapientibus sæpe videantur frivola.

§. II. Vir mediocriter doctus potest judicare de probabilitate extrinseca opinionis, si statum quæstio- 151

nis rectè intelligat, & assertam inveniat in auctoribus hujus ætatis omni exceptione majoribus, si enim hi affirment niti gravi fundamento aut esse probabilem, credere potest, quia scit alios prudentes ita judicare, ita *Carden.* n. 7. *Dixi*, hujus ætatis, nam multæ opiniones antiquorum amiserunt probabilitatem, ut constat ex q. præced., deinde multæ etiam recentiorum per damnationem Pontificum etiam amiserunt probabilitatem, uti à n. 201. dicetur, de hoc autem admonebunt auctores, qui hac ætate & post damnationes factas scribunt.

252 §. III. Si auctores opinionis non sint notoriè omni exceptione majores, non poterit de probabilitate extrinseca opinionis judicare, nisi doctissimus & in re morali versatissimus, ita *Tapia, Gran. Carden.* n. 11. Probatur, nam valde difficile est rescire, an conditiones ad auctorem omni exceptione majorem requisitæ huic vel illi conveniunt, uti constabit ex dicendis à n. 160., rescire enim debet, an non fortè sæpe doceat ex levi fundamento, an non sæpe laboret in æquivocis vel sophismatibus, an non doceat singularia & exotica sine sufficiente ratione &c. Ex his patet, quàm periculosè procedant, qui quamlibet opinionem auctorum statim arripiunt, quia favet libertati, commodo, lucro vel voluptati suæ, & non examinant, imò sæpe ipsi discernere non possunt, an sit verè & practicè probabilis.

253 *Q.* 25. *An auctoritas unius faciat opinionem esse certò probabilem. R.*

§. 1. Alex. VII. damnavit hanc 27. prop. *Si liber sit alicujus Iunioris & moderni, debet opinio censeri probabilis, dummodo non constet rejectam esse à sede Apostolica tanquam improbabilem.* Ex damnatione illa patet, non ideo præcisè censeri debere opinionem probabilem, quòd doceatur ab uno

auctore

auctore etiam impresso, uti rectè ostendit *Moya* de op. prob. q. 4. §. 3., hinc propositio illa rectè damnata est, utpote nimis indefinita, cùm certum sit quosdam auctores, etiam doctos, esse nimis laxos aut nimiùm sectari novitates, ac sæpe contra communem protrudere opiniones singulares non satis diligenter utrimque expensas & carentes sufficiente fundamento: notatque rectè *Carden.* in 1. cr. d. 57. damnatam illam propositionem fuisse radicem plurimarum conclusionum improbabilium & scandalosarum. *Nec juvat*, quòd plures talis Auctoris li- 154
brum censuerint & approbarint, ideoque videatur etiam horum auctoritas accedere, *nam* libros quandoque censent & approbant homines parum periti, vel qui non legunt attentè, vel qui dissimulant multa, & acquiescunt, si doctrina apertè non sit falsa aut contra bonos mores.

§. II. Unicus Auctor, si sit omni exceptione 155
major, afferatque rationem, quam alii non considerarint vel non satis solverint, ipse autem aliorum rationes commodè solvat, quamvis doceat contra communem, poterit reddere opinionem suam certò probabilem, donec alii expensas vicissim ipsius rationes solvant & dicant non esse sufficientes, ita docent 23. Auctores cum *Carden.* d. 11. n. 254. d. 55. n 4 d. 57. c. 2. Plures idem affirmantes referunt *Mendo* in stat. d. 13. q. 15. n. 204. & *Moya* q. 3. & 4., qui assentitur: Idem docent *Sporer* n. 41. *Arsdekin* T. 2. p. 2. tr. 1 c 2 § 5. *Tamb.* in Dec. l. 1. c. 3. §. 3. n. 5. Ratio est, quia si istæ circumstantiæ adsint, prudenter judicatur habere rationem gravem pro opinione sua.

§. III. Homo rudis, cui vir probus, prudens & 156
doctus dicit aliquam opinionem esse certò probabilem vel veram, potest censere esse talem, quamdiu

nemo illi dicit contrarium, nec ipse oppositum agnoscit, cùm enim ipsemet examinare non possit, potest stare judicio illius, de cujus probitate, prudentia & scientia dubitare non debet: hinc *S. Anton.* apud *Esp* in app. à 161. pro regula dabat doctis illud Prov. 27. ℣. 11. *Stude sapientiæ fili mi*; indoctis autem illud Deut. 32. ℣. 7. *Interroga patrem tuum & annunciabit tibi, majores tuos & dicent tibi.*

157 §. IV. Si parochus vel confessarius vel Theologus, qui communiter habetur sufficiens & aptus muneri suo, dicat aliquid ex communibus dubiis esse licitum, reputari potest esse probabile, & talem sequens plerumque non errat, sed sequitur regulam verè & positivè probabilem, maximè si sit rudis, ita *Teril.* in Reg q. 53. n. 9.

158 § V. *Obji.* I. Pro regula in Jure dicitur, opinio communis habenda est pro lege, ergo dicta n. 151 non sunt vera. *R.* Hoc ut plurimum intelligitur in materia legis humanæ, neque semper tenet, sed tantùm ordinariè, utì fusè ostendit *Carden.* in annot. post 2. part. 1. crisis à n. 26., & specialiter hic non tenet ob rationem datam n. 151.

159 *Obji.* II. *Aristoteles* ad probabilia ab extrinseco requirit, ut videantur omnibus vel plerisque vel maximè notis, utì dictum n. 113. ergo ad probabile est necesse, ut ita videatur pluribus. *R.* n. conseq., nam ibi agit de principiis, per quæ conclusiones probabiles inferuntur, & loquitur in plurali de probabilibus, hinc in plurali requirit sapientes, cum quo stat, quòd probabile in singulari possit haberi per sapientem, si rationem gravem afferat à reliquis non expensam vel non solutam.

160 *Q. 26. Quis Auctor dicatur esse omni exceptione major. R.*

§. I.

§. I. Ille est omni exceptione major, contra quem opponi non potest una harum exceptionum, vel 1. quòd ejus opinio sit contra principium aliquod certum, tum enim est certò falsa & improbabilis: vel 2. quòd levi, æquivoco aut sophistico fundamento nitatur: vel 3. quòd ipse aliàs varia improbabilia & à cæteris Theologis reprobata docuerit, cùm enim gravitas fundamenti dicatur relativè ad judicium prudentum, si hi aliquid communiter rejiciant ut improbabile, censeri non poterit grave: vel 4 quòd sit merus summista, qui sententias utrimque non examinatas à se, tantùm sumat ex aliis & solùm exscribat, tum enim stari non potest ejus judicio, cùm incertum sit, an quæstionem bene intellexerit & argumenta penetrarit: si unum horum possit contra ipsum opponi, non est omni exceptione major: *Nec refert* quòd sit vir probus & doctus, adeóque videatur esse præsumptio pro ipso, *nam* cùm alii viri probi & docti melioribus fundamentis nixi dicant illius opinionem esse improbabilem, est major præsumptio pro his, & sic major præsumptio elidit minorem, ita *Carden.* in 1. crisi d. 11. n. 282. d. 55. n. 4. d. 57. à n. 7., ubi ostendit à probatissimis Auctoribus requiri omnes conditiones illas ad hoc, ut aliquis auctor possit opinionem suam reddere probabilem.

§. II. Rectè notat *Carden.* in 2. crisi d. 1 c. 13. 161
per hoc nihil decedere de auctoritate alicujus Auctoris, quòd aliqua ipsius sententia sit postmodum damnata, dummodo ante damnationem fuerit à gravibus Theologis habita tanquam verè probabilis, talis enim invincibiliter erravit, & cum motivo, quod secundùm prudens tum judicium erat grave: & sic quoque SS. PP. inveniuntur errasse, de quorum auctoritate non ideo aliquid decessit: sic refert *Sanch.*

de matr. l. 7. d. 52. n. 5. *Sanctum Th.* & *S. Bonav.* docuisse omnes gradus affinitatis & consanguinitatis, in quibus matrimonium *Levit.* 18. prohibetur, facere illud jure naturæ illicitum, quod tamen nunc est improbabile, neque ideo desinunt SS. illi DD. esse omni exceptione majores. Similiter *S. Th.* in 4. dist. 17. q. 3. a. 4. q. 1. docuit valere Sacramentum pœnitentiæ, licèt dolor absolutionem sequatur: item ibid. a. 3. q. 2. moribundum teneri confiteri laico, si desit Sacerdos; non credo autem nunc esse aliquem, qui eas opiniones dicat esse adhuc probabiles.

162 §. III. Illi non sunt meri summistæ, qui licèt collegerint casus in parvas Summas, tamen id fecerunt post doctam Theologiam, præcipuè moralem, aut post examinatas Auctorum sententias, tum enim doctrinam suam jam antè cum rationibus suis cognitam sæpe cum magno judicio, collegerunt in compendia pro majore commoditate legentium, & tales sunt *Cajet. Navar. Tolet. Sa, Busemb.* aliique plures, qui pariter esse possunt omni exceptione majores.

163 §. IV. Auctor omni exceptione major vocari solet Classicus, quia nempe ejus auctoritas in scholis vel tribunalibus recipitur tanquam probabilis: qui autem non est hujusmodi auctoritatis, dicitur proletarius, nam apud Romanos plebei & qui erant parvæ auctoritatis dicebantur proletarii, uti habet *Aulus Gellius* in noct. Attic. l. 16. c. 10. & l. 19. c. 8., & tales proletarii, quamvis etiam multi sint, non faciunt opinionem suam probabilem, nisi alia adminicula accedant.

164 §. V. Auctor, cujus librum aut scripta non legi, non facit mihi opinionem suam probabilem, licèt sciam esse promotum Doctorem Theologiæ in aliqua Universitate, nisi fortè ex fama publica vel aliunde satis resciam de ejus probitate & doctrina, nam alioquin

quin non potero esse certus, quòd materias debitè excutiat, aut prudenter concludat, utì rectè *Caraen.* à n. 20., & experientia docet promoveri multos ac etiam protrudere aliqua in lucem, qui non sunt omni exceptione majores.

§. VI. Licèt inveniam in aliquo Auctore plures alios citatos pro aliqua opinione, ex hoc præcisè non semper potero prudenter judicare illam opinionem esse probabilem, tum quia non ideo scio, an ille citans, Auctores illos inspexerit vel intellexerit, & an ipse atque ab ipso citati sint omni exceptione majores, tum etiam quia citationes sæpissime fallunt, utì experientiâ didici, & qui pro una opinione citantur, sæpe stant pro opposita, ita *Teril. Moya. Carden.* à n. 23. Communiter tamen, quando Auctores citantes sunt aliunde satìs noti de scientia & fidelitate, simulque citati sunt pariter satìs noti, opinio relata censeri poterit probabilis. 165

§. VII. Longum esset in individuo referre Auctores omni exceptione majores: *Cardenas* à n. 44. fusissimè probat omni exceptione majores esse *Suar. T. Sanch. Vasq. Valent. Molin. Less. Az. Nav.* Longè plures scio, sed invidiosum foret aliquos referre & alios omittere. Auctores Classicos ex antiquis refert longo ordine *Az.* l. 2. c. 14. Quæ autem contra hìc dicta opponit *Eliz.* l. 8. q. 5. & seqq., nullius sunt momenti. 166

Post hæc scripta incidi in librum, qui si verus est, nullus Auctor Jesuita est omni exceptione major: Titulus libri est, *Artes Iesuiticæ in sustinendis pertinaciter novitatibus damnabilibusque Sociorum laxitatibus, quarum 660. hìc exhibentur, SS. D. N. Clementi Papæ XI. denunciatæ per Christianum Alethophilum Salisburgi apud Amatorem Kerckhove* 1703. A. §. 1. usque ad §. 27. habet 660. propositio-

nes, quarum velut Auctores refert Jesuitas: à §. 28. usque ad finem refert alia, quæ vocat *Artificia Iesuitica*. Auctor ille non audet prodere nomen suum, quicu que autem sit, judicio sapientissimorum Præsulum, Doctorum, aliorumque virorum, qui Jesuitæ non sunt, est iniquè malevolus, 1. quia sententias plurimas, si non omnes, quarum Auctores primi sunt alii, attribuit Jesuitis velut Auctoribus. 2. quia ad invidiam refert pro illis sententiis solos Jesuitas, cùm evidens sit doctas esse & multas etiamnum doceri ab aliis plurimis. 3. quia sententias vel correctas vel nunc damnatas, quas antehac Auctores ex omni ordine, statu & conditione admittebant velut probabiles, adhuc attribuit Jesuitis, atque si ab illis approbentur in sensu reprobato, & postquam Ecclesia aliud declaravit. 4. quia sententias ab uno vel altero, etiam *in* privatis tantùm thesibus, aut saltem à paucioribus Jesuitis doctas, & à plerisque aliis Jesuitis improbatas ac efficaciter confutatas, pergit referre veluti sententias Jesuitarum proprias. 5. quia aliquas sententias, quas omnes ferè Doctores etiamnum fatentur probabiles, refert tanquam laxitates intolerabiles & velut certò improbabiles. Hæc omnia demonstrare possem, sed non est operæ pretium.

Apologia doctrinæ Jesuitarum anno 1704. impressa Leodii, item alia similis anno 1706. impressa Coloniæ justificat Jesuitarum doctrinam his propositionibus, 1. Jesuitæ in materia morum semper tenuerunt opiniones, quæ in scholis Catholicis eo tempore erant communes. 2. si Jesuitæ aliqui tenuerunt aliquas opiniones contra communem, in hoc secuti sunt alios non Jesuitas, & major pars Jesuitarum illis contradixit. 3. si aliqua opinio à S. Sede damnata fuit, eandem damnarunt Jesuitæ, nec permiserunt à suis impunè doceri.

Quæ

Quæ Auctor famosus à §. 28. vocat artificia Jesuitica, plena sunt mendaciis & calumniis, ac virulentum hominis animum apertè detegunt.

Quod in in conclusione habet pag. 355. de vaticinio *S. Borgiæ*, hoc infideliter corrupit, quia *S. Borgias* non dixit unquam tempus venturum, quo id eveniet apud Jesuitas, sed ita habet: *Sanè si nullâ habitâ ratione vocationis & Spiritûs, quo quisque impulsus accedit, litteras modò spectemus & alia exteriora talenta ac dona, veniet tempus, quo se Societas multis quidem hominibus abundantem, sed spiritu & virtute destitutam mœrens intuebitur, unde existet ambitio &c.* Si nempe neglexerit vocationem & Spiritum, id autem speramus nunquam futurum, neque hactenus est factum. Ex hoc uno loco potest lector facere conjecturam de sinceritate ac fidelitate scriptoris in reliquis. *Voluit audacter calumniari, quia scivit semper aliquid hærere*, maximè apud indoctos & imprudentes.

Q. 27. An opinio hoc ipso sit probabilis, quòd deducatur ex aliis saltem probabilibus. R. 167

§ 1. Non semper, utì latè demonstrat *Carden.* in 1. crisi d. 7. & 8., sæpe enim fit, ut duæ propositiones seorsim sint probabiles, quæ tamen simul sumptæ non sunt probabiles, ideoque dicuntur non comprobabiles, unde quod ex illis inferetur, non erit probabile, v. g. *prædeterminatio Physica tollit libertatem, sed datur prædeterminatio Physica, ergo datur aliquid tollens libertatem: quantitas non distinguitur à substantia, sed quantitas panis manet in Eucharistia, ergo substantia panis manet in Eucharistia*: utraque conclusio est hæretica, & tamen utraque sequitur ex præmissis probabilibus; ideo autem malè ita deducitur, quia præmissæ istæ non sunt comprobabiles, id est, non sunt tales, ut judicari possint

possint esse simul probabiles aut simul aptæ movere ad unam conclusionem, hinc adæquatum motivum conclusionis, quod est utraque præmissa per modum unius indivisibiliter movens, non est probabile, nec stimulat intellectum ad assensum conclusionis, nam si prædeterminatio Physica tollat libertatem, certum est eam non dari, & si detur prædeterminatio Physica, certum est, quòd non tollat libertatem, quia de fide est dari libertatem; similiter si quantitas non distinguatur à substantia panis, certum est quantitatem panis non manere in Eucharistia, & si quantitas panis manet in Eucharistia, certum est quantitatem panis distingui à substantia panis, quia de fide est, quòd substantia panis non maneat in Eucharistia, ergo utræque illæ præmissæ non sunt comprobabiles.

168 §. II. Quamvis præmissæ seorsim sumptæ essent evidentes, si tamen non sint simul verificabiles, conclusio ex eis deducta nequidem erit probabilis, uti in istis syllogismis patet, *probabile est prædeterminationem Physicam tollere libertatem, sed probabile est dari prædeterminationem Physicam, ergo probabile est dari aliquid tollens libertatem: probabile est quantitatem non distingui à substantia, sed probabile est quantitatem panis remanere in Eucharistia, ergo probabile est substantiam panis remanere in Eucharistia*: utræque præmissæ sunt evidentes, & tamen utraque conclusio est hæretica: Ratio autem jam suprà data est.

169 § III. Conclusio illata ex duabus præmissis probabilibus tantùm, semper est minùs probabilis, quia ex duplici capite, nempe ratione utriusque præmissæ, habet duplicem & diversam incertitudinem: imò talis conclusio quandoque nullam habebit probabilitatem, uti patet in hac, *Baptismus in cerevisia est*

est validus, sed baptismus in expresso solo nomine SS. Trinitatis etiam est validus, ergo baptismus in cerevisia & in expresso solo nomine SS. Trinitatis est validus: Præmissæ sunt probabiles & conclusio est improbabilis.

§. IV. Opinio est certò probabilis, quæ certò noscitur inferri ex præmissis simul veris, quarum una est certa & altera certò probabilis, quia non potest esse majus periculum falsitatis in conclusione, quàm sit in præmissa certò probabili. 170

§. V. Opinio, de qua certum est, quòd probabiliter inferatur ex duabus præmissis certis & simul veris, est certò probabilis, quia certum est, quòd probabiliter connectatur cum veritate. 171

§. VI. Opinio, quæ ex præmissis probabilibus & comprobabilibus, tantùm probabiliter infertur, habet minorem probabilitatem, quàm præmissæ, quia habet incertitudinem illati & illationis: unde etiam fieri poterit, ut nequidem sit probabilis, maximè in materiis juris positivi, potest enim legislator præcipere aut prohibere unum objectum, & non aliud, licèt pro hoc esse potuerit eadem ratio præcipiendi aut prohibendi. 172

§. VII. Si præmissæ, etiam prout simul sumptæ per modum complexi indivisibilis, sint certò probabiles, & opinio certò rectè inferatur ex illis, hæc opinio etiam erit certò probabilis, quia in conclusione, quæ certò rectè infertur, non potest esse majus periculum falsitatis, quàm sit in præmissis prout simul sumptis & indivisibiliter inferentibus conclusionem. 173

Q. 28. An bona sit hæc illatio, opinio illa est probabilis vel probabilior, ergo opposita est etiam probabilis. R. 174

§. I. Si in antecedente ponatur, opinio illa est tantùm

tùm probabilis vel tantùm probabilior, simulque significetur esse simile aut ferme simile motivum pro opposita, illatio erit bona, quia æquivalenter dicetur, & illa est probabilis, & hæc est probabilis, ita ut prior habeat æqualia aut majora pro se motiva.

175 §. II. Si antecedens dicat primam esse probabilem vel probabiliorem simpliciter, præscindendo ab eo, an etiam sit certa necne, & an pro altera sint motiva necne, non ideo sequetur oppositam esse probabilem, nam si una sit certa, etiam dici potest probabilis, non specificè, seu probabilis tantùm, sed genericè, id est, nitens gravi motivo, atque ideo approbabilis: item, si una sit probabilis tantùm, & tamen pro altera nullum sit grave motivum, prior erit probabilis & altera improbabilis, e. g. si duo viri graves mihi dicant Petrum esse domi, hoc erit mihi probabile tantùm, neque tamen ideo probabile erit oppositum: si quis nullius peccati sibi conscius accedat ad communionem, est ipsi probabile, quòd accipiat gratiam, neque ideo oppositum erit probabile: probabile tantùm est mihi, quòd sis castus, nempe ex fama, neque ideo mihi probabile est, quòd non sis castus, sed temerarius essem, si id judicarem: probabilius est hanc hostiam esse consecratam, sed non ideo est probabile non esse consecratam, alioquin liceret
176 iterum consecrare &c. *Nec refert*, quòd quando una dicitur probabilior, videatur innui, quòd opposita sit probabilis, eò quòd comparativum connotet positivum, *nam* inprimis id non semper tenet, verè enim dico *S. Paulum* esse sanctiorem divite Epulone, quamvis hic nullo modo sit sanctus: deinde, quando dicitur, quòd comparativum connotet positivum, sensus est, quòd supponat positivum esse in illo, cui convenit comparativum, sed non ideo semper est in altero comparativè oppositò; & sic bene infertur,

opinio

opinio est probabilior, ergo est probabilis, homo est sanctior, ergo est sanctus.

§. III. *Obji.* Si ex eo, quòd aliqua opinio sit tantùm probabilis & pro opposita sit motivum, rectè inferatur, oppositam etiam esse probabilem, utì dicitur n. 167., ergo quò magìs probabilis fiet prima per nova argumenta, eò oppositа etiam fiet probabilior, quia magìs probato antecedente, ex quo aliquid sequitur, etiam magìs probatur hoc, quod ex illo sequitur. *R.* n seq. nam contrarium potiùs sequitur, quia probabilitas oppositæ non sequitur ex majoritate probabilitatis, quam habet prior, sed ex negatione certitudinis pro priore, & ex motivo pro hac oppositа, ergo quò prior per plures probationes magis accedet ad certitudinem, eò minùs movebit motivum oppositæ, adeoque plus decedet de probabilitate illius. 177

Q. 29. *Quandonam sententia aliqua dicatur moraliter certa R.* 178

§. I. Certitudinem moralem malè explicant aliqui per hoc, quòd objectum ita proponatur, ut pro oppositо nulla appareat probabilitas, nam pro eo, quòd stellæ sint pares numero, nulla apparet probabilitas, neque tamen ideo moraliter certus sum esse impares.

§. II. Certitudo moralis duplex est, perfecta & imperfecta; perfecta est, quæ nullam obscuritatem aut dubium deliberatum, nequidem imprudens relinquit, utì cùm dico, *datur Roma*: imperfecta est, quæ potest relinquere aliquam obscuritatem & admittere dubium deliberatum saltem imprudens, utì sæpe fit in objectis fidei, de quorum tamen existentia certi sumus: Ea autem certitudo credenda est sufficere ad honestatem electionis in rebus ad salutem pertinentibus, quæ moralis imperfecta est, sive, utì 179

ait

ait *Esp.* in app. a. 119., quali in temporalibus ancipitis exitûs rebus atque negotiis contenti esse solent homines, sui rerumque suarum temporalium minimè negligentes, nec imprudentes ac stulti habiti in sæculo, hinc *S. Th.* 2. 2. q. 70. a. 2. universaliter pronunciat, materiam moralem talem esse, ut ei non conveniat perfecta certitudo.

180 §. III. Ad certitudinem moralem alicujus sententiæ non requiritur, ut nulli omnino Auctores oppositam doceant, aut ut oppositam docentes careant omni planè ratione, alioqui vix ullæ essent sententiæ moraliter certæ, cùm ferè semper pro oppositis sint Auctores aliqui & rationes quædam saltem leves: è contrà ut aliqua sententia sit moraliter certa, non sufficit, quòd sit longè probabilior, aut etiam probabilissima, per hoc enim nondum excedit terminos probabilitatis, neque opposita ideo est improbabilis: unde quamdiu pro oppositâ manet grave motivum sive ratio prudens & magni momenti, tamdiu hæc manet probabilis, & consequenter altera non est certa; ideoque universaliter valet, si hæc sententia sit certa, opposita non est probabilis, &, si ista sit probabilis, opposita non est certa.

181 §. IV. Si omnibus ex veritatis amore utrimque perpensis aliquis judicet sententiam aliquam ita esse veram, ut vix superfit aliqua apparentia veri, vel scrupulus pro oppositâ, eò quòd etiam hujus argumenta ad satisfactionem intellectûs facilè solvantur, talis sententia dici debet ipsi moraliter certa: hinc *Silvest.* & *Sanch* dicunt sententiam illam moraliter certam, si attentis motivis & circumstantiis meritò firmiter adhæreat objecto vel veritati ipsius, sive, inquit *Less.*, quando aliquid prudenter ita creditur, ut contrarium non videatur satis probabile: quos loquendi modos refert & approbat *Gob.* in Exp. tr. 9. n. 297.

§. V.

§. V. In quæstione facti; item in quæstione dependente à significatione aut ab usu vocum; item in quæstione, an detur præceptum positivum, traditio vel consuetudo; item in illis, quæ pro mensura sive regula magnitudinis aut parvitatis suæ habent commune judicium prudentum; item in quæstione de sensu vel intelligentia legis humanæ, sententia communis DD. facit certitudinem moralem, utì rectè *Carden.* in 1. crisi d. 12. c. 5 d. 55. & 57. à n. 31., quia cùm tota probatio in his petatur à testimonio hominum vel communi judicio prudentum, ubi certum erit hoc testimonium aut judicium esse contrarium, certum erit nullum supereſſe prudens motivum pro oppositò; & exemplum dabitur n. 583. 182

§. VI. Si consentiant illi, qui jus habent interpretandi aliquam legem, statutum vel rescriptum; item illi, qui ex professo de re illa scribunt, licèt unus aut alter, aut pauci non perpensâ ratione contrariæ sententiæ aliter dicant, horum opinio non ideo est probabilis, sed opposita manet certa, ita *Carden.* d. 55. n. 35. & *Mangionius* in apolog. s. 3. in fine. 183

§ VII. Certitudo moralis resultare potest ex multis conjecturis probabilibus simul sumptis, utì rectè *Carden.* d. 84. n. 74. hinc *S. Anton.* & *Silv.* apud *Esp.* n. 159. & 211. sic habent, *certitudo moralis non consurgit ex evidentia demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis, grossis & figuralibus magìs ad unam partem quàm ad aliam se habentibus, seu ex iis, quæ pluribus & maximè sapientibus apparent vera.... ex his igitur sequitur, quòd in humanis agibilibus, quæ tantam habent varietatem, teste Aristotele & experientiâ sufficit talis certitudo, quæ non semper scrupulos omnes abjiciat, sed sufficit, ut contemnat seu superet eos*: Similiter *Fagnanus* apud *Moyam* de op. prob. q. 6. n. 59. ait, etsi 184

argumenta seorsim considerata non concludant omnino, nec sint evidentia, sed tantùm probabilia, tamen si simul jungantur & sint multi ponderis, sunt apta nata generare talem certitudinem, ut virtus apprehensiva cognoscat vel apprehendat absque ulla trepidatione rem ita se habere.

185 Q. 30 *Quænam opinio dicatur improbabilis, levis, laxa, temeraria, erronea, errori proxima, scandalosa, piarum aurium offensiva, malè sonans, suspecta, sapiens hæresin, hæresi proxima, hæretica, blasphema, schismatica, seditiosa, impia.* R.

§. I. *Improbabilis* est, quæ nititur motivo fallibili, non gravi, sed simpliciter indigno, propter quod fiat assensus: quòd si contra se habeat motivum certum, est certò falsa & dicitur improbabilis positivè, è contrà si non habeat quidem contra se motivum certum, attamen etiam pro se nullum habeat motivum grave, non erit certò falsa sed improbabilis negativè, utì hæc, *stellæ sunt pares*: notat autem rectè *Carden.* in 1. crisi d. 56. n. 682. & seqq. ad improbabilitatem opinionis satìs esse, quòd contra eam militet argumentum certum, quamvis argumenta pro ipsa non solvantur evidenter positivè, sed tantùm probabiliter, sic enim est improbabile non dari libertatem, quia per fidem certum est dari, & tamen argumenta hæreticorum tantùm probabiliter solvuntur, vel secundùm doctrinam scientiæ mediæ, vel secundùm doctrinam prædeterminationis Physicæ, quæ utraque doctrina tantùm est probabilis.

186 *Levis* est, quæ levi tantùm fundamento nititur, ideóque dicitur levis in judicando, qui illi assensum præbet.

Laxa in communiore sensu dicitur, quæ favet libertati, estque licentiosa: *Caram.* in Herc. Log. etiam illam vocat laxam, quæ in materia morum est improba-

probabilis & libertatem ampliat, ideoque qui eam usurpat, dicitur laxus seu laxæ manicæ, qui autem docet, scandalosus.

Temeraria positivè est, quæ contra se habet ra- 187
tiones firmissimas & pro se nullam gravem : temeraria negativè est, quæ nec pro se nec contra se habet rationem ullam, utì si judices stellas esse pares, ita *Carden.* in 2. crisi d. 1. n. 136. dicit autem *S. Th.* 2. 2. q. 53. a. 3. ad 2. *Illa dicuntur fieri temerè, quæ ratione non reguntur, quod quidem potest contingere dupliciter, uno modo ex impetu voluntatis vel passionis, alio modo ex contemptu regulæ dirigentis, & hoc propriè importat temeritas.*

Erronea est, quæ contradicit conclusioni Theologicæ, sive deductæ ex una de fide & altera evidente.

Errori proxima, quæ contradicit tali conclusioni, quæ à plerisque non tamen ab omnibus habetur tanquam Theologica.

Scandalosa, quæ aliquibus præbet occasionem 188
ruinæ seu peccati, & ideo quandoque dicitur pernicioſa in praxi: Scandalosam etiam illam vocat *Arriaga*, quæ dat occasionem errandi in materia fidei vel malè suspicandi de fide : putat autem *Carden.* suprà c. 10. & in 1. crisi d. 9. n. 372. eoipso quòd propositio à Papa declaretur esse scandalosa in materia morum, etiam censeri debere improbabilem & falsam, quia declaratio Papæ est certa & perpetua, ergo debet nunquam inveniri posse ratio gravis pro ea opinione, ergo debet judicari pro omni tempore improbabilis & falsa : quidquid sit de hoc, de quo iterum n. 204. certum videtur posse propositionem aliquam esse scandalosam & veram, utì si occultam luxuriam Monachi revelares, vel apud innocentes vera loquereris de peccatis luxuriæ.

Piarum aurium offensiva est, quâ in materia re- 189

ligionis dicitur aliquid, si non falsum, attamen indecens, uti si dicas, *hodie est festum meretricis*, intelligendo *S. Mariam Magdalenam.*

190 *Malè sonans* simpliciter est, quæ abutitur vocibus contra communem sensum fidelium, uti si primus & obvius sensus illius sit hæreticus, alter verò latens si catholicus.

191 *Suspecta*, quæ in rigore grammatico vera est, attamen innuere videtur latentem hæresin.

192 *Sapiens hæresin*, cujus contradictoria non est quidem expresse definita, sic tamen communiter recipitur in Ecclesia, ac si esset de fide, ideoque præbet judicium saltem probabile judicandi, quòd in defensore illius lateat hæresis.

193 *Hæresi proxima*, si sit contradictoria illi, quæ vel à plerisque habetur tanquam de fide, vel per evidentem consequentiam infertur ex una de fide & altera indubitata

194 *Hæretica*, quæ formaliter opponitur alicui revelatæ, sive, cujus contradictoria est de fide.

1 *Blasphema*, quæ continet injuriam contra Deum vel Sanctos.

196 *Schismatica*, quæ sine hæresi nata est inducere vel promovere schisma, id est, separationem Ecclesiæ à suo capite.

197 *Seditiosa*, quæ nata est concitare tumultum contra Superiores in Ecclesia vel Rep.

198 *Impia*, quæ est contra cultum Deo vel SS. debitum

199 §. II. Plures Pontifices apud *Arsd.* T. 2. p. 2. c. 7. § 1., & noviſſimè Innocent. XI. in fine Decreti circa 65. propositiones damnatas præcipit in virtute S Obedientiæ, ut tam in libris imprimendis ac manuscriptis, quàm in thesibus, disputationibus ac prædicationibus omnes caveant ab omni censura & nota,

nota, necnon à quibuscumque convitiis contra eas propositiones, quæ adhuc inter catholicos hinc inde controvertuntur, donec à S. Sede recognitæ, super iisdem propositionibus judicium proferatur: si quis tamen sententiam aliquam appellet improbabilem vel levem, saltem in communiore sensu, non est censura, utì notant *Hurt. Lugo & Carden.* in 1. crisi d. 9. n. 297., neque si appellet laxam in communiore sensu, ideóque dicit *Carden.* quòd leviſſimum genus censuræ Theologicæ sit dicere temerariam, scilicet propriè, in sensu *S. Thomæ.*

§. III. Prohibetur tantùm formalis censura non autem si dicatur aliquid de sententia, ex quo inferri possit censura, alioquin nemo auderet dicere suam sententiam teneri à Scriptura vel à Tridentino, nam si hoc est verum, opposita est hæretica, quod tamen, quia ipse non dicit, nec adversarii concedunt, ipse etiam non censurat. 200

Q. 31. An & quomodo possit opinio amittere vel acquirere probabilitatem. R. 201

§. I. Certum est opinionem posse reddi ex probabili improbabilem vel ex improbabili probabilem, si nunc innotescat firma aliqua ratio contra vel pro illa, quæ ratio hactenus ignorabatur; & sic sæpe factum esse ac fieri docet experientia, nam aliquando probabile fuit esse licitum ducere alteram conjugem dimissâ adulterâ, teste *S. Aug.* de adult. nupt. l. 1. c. 25. ubi ait, *Et in ipsis divinis sententiis ita obscurum est, utrùm & iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur, si alteram duxerit, ut, quantum existimo, venialiter ibi quisque fallatur*; id tamen nunc est certò improbabile: è contrà ex *Conc. Triburiensi* referuntur hæc verba, Cap. *Illud etiam*, 30. q. 3. *Illud etiam nec Canonicâ Institutione definimus nec interdictione*

aliquâ refutamus, sed propter eos, qui diversè de eo sentiunt, hoc loco aliquid commemoramus, si quis suæ spiritualis commatris filiam fortuitò & ita contingente rerum casu in conjugium duxerit, consilio maturiori servato habeat, atque honestè legitimo conjugio operam det; ubi innuitur, antè probabile fuisse id non licere; nunc verò certum est id licere. Vide dicta n. 161.

202 §. II. Certum quoque videtur, quòd Pontifex, etiam sine Concilio sit infallibilis in materiis, non tantùm fidei, sed etiam morum, quando aliquid circa materiam juris definit è cathedra, uti *Carden.* in 2. crisi d. 1. latè demonstrat ex Conciliis, SS. PP. & ratione: idem fusissimè evincit *Eugenius Lombardus*, sive *Cardin. Sfondratus* in Regali Sacerdotio l. 3. §. 2. & seqq., maximè ex illo Matt. 28. *Docete* &c. Et, *Ego vobiscum sum usque ad consummationem.* Quod etiam professi sunt 85. Episcopi Galliæ in litteris ad Inn. X., quas referunt *Plat.* p. 3. n. 124. & *Arsd.* controv. Eccl. Gallic., Dicitque *Lugo* de fide d. 20. n. 109. oppositum esse erroneum vel errori proximum; *Malder.* q. 11 de fide a. 1. memb. 5. dicit pertinaciter negantem fore hæreticum. Tunc autem dicitur Pontifex loqui ex cathedra, quando post maturam deliberationem & debitum examen, circa rem spectantem ad fidem vel mores, ut caput Ecclesiæ edit decretum pro universali Ecclesia, quod ab omnibus fidelibus vult indubitanter admitti & observari, utì communiter explicant Auctores cum *Carden.* in 1. crisi d. 9 à n. 329. Itaque si Pontifex damnet aliquam propositionem circa materias fidei vel morum, quales sunt, quæ concernunt casus conscientiæ, illa eo modo censeri debet reprobata, quo eam damnat Pontifex; & videtur hoc sufficienter colligi ex prop. 29. ab Alex. VIII. damnata, quæ sic habet,

habet, *futilis & toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium Oecumenicum auctoritate, atq; in fidei quæstionibus decernendis infallibitate.* Vide dicenda l. 4. n. 1406. Et ratio ulterior est etiam quoad quæstiones morum, si enim Pontifex in his erraret, vel approbando turpia, vel improbando honesta, erraret etiã Ecclesia, quæ probat & damnat idem, quod Pontifex: itaque si propositionem antehac probabilem nunc damnet Pontifex ut improbabilem, certò est improbabilis, utì contra *Caram.* & paucos alios evincunt *Carden.* post 1. crisin in annot. ad d. 9. post n. 93., in 2. verò crisi d 1. c. 2. & *Du Bois* in præf. ad prop. ab Alex. VII. damnatas c. 8., & Ratio à priori omnium est, quia debet in Ecclesia dari regula infallibilis ad decidendas controversias, quæ frequentissimè occurrunt, non tantùm de rebus fidei, sed etiam de honestate vel inhonestate actionum, hæc autem regula non potest esse, nisi definitio Pontificis & Ecclesiæ: unde rejiciendus est *Cajet.*, inquit *Mendo* d. 13. n. 105., quando asserit in scibilibus rationem esse supra Pontificem, & eum non posse statuere quicquam contra eam, nec decidere, sed solùm Deum id posse; *Cajetani* Sententiam referens *Catharinus* dicit eum in eo loco perniciosè errare: Similiter rejiciendi sunt illi apud *Moyam* de op. prob. q. 4. n. 4., qui dixerunt per nullam damnationem elidi posse probabilitatem intrinsecam, nam licèt ratio videatur firma, potest tamen esse falsa & ut talis declarari à Pontifice, utì ex scriptura & Jure rectè probant *Moya* n. 4. & 5. & *Teril.* in Reg. q. 27.

§. III. Hactenus dicta certò tum tenent, quando 203
decreta damnantia immediatè prodierunt ab ipso Pontifice post maturam deliberationem ex Cathedra loquente, certum autem est decreta damnantia

varias propositiones immediatè prodiisse ab ipsis Summis Pontificibus, v. g. ab Innocent. X. Urb. VIII. Alex. VII. Innocent. XI. Alex. VIII. Clemente XI. utì ipsimet testantur; itaque dubitari non potest, quin ea decreta debeant esse regula infallibilis circa materias fidei & morum, utì latè demonstrat *Carden.* in 2. crisi d. 1. c. 3. 4. 5. Vide *vind. Gob.* p. 1. obs. 3., ubi rectè probatur ad dictam infallibilitatem non prærequiri examen Episcoporum in orbe Christiano, neque acceptationem aut consensum particularium Ecclesiarum.

204 §. IV. Ex dictis certum est, quòd propositiones eo modo damnatæ à Pontificibus amiserint omnem probabilitatem practicam, quam antea fortè habuerunt, damnantur enim ut pernicioſæ in praxi, & doctrina ususque earum districtè prohibetur: *Dixi*, practicam, nam non est adeo certum, an etiam speculativam amiserint, nam licèt *Carden.* relatus n. 188. dixerit propositionem certò esse falsam, si damnata sit veluti scandalosa & in praxi pernicioſa, tamen in 2. crisi d. 23. n. 23. dicit opinionem, quæ tantùm speculativè procederet, non incurrere damnationem; & *Lugo* de fide d. 20. n. 134. *Moya* in sel. tr. 3. d. 6. q. 5. §. 5. cum *Cano* de locis l. 12 c. 10 §. *propositionem*, absolutè docent propositionem aliquam posse damnari ut scandalosam aut offensivam piarum aurium, neque tamen inde inferri posse, esse falsam; si tamen damnetur ut temeraria, & aliquis absque nova ratione inventa judicaret esse veram, esset error contra fidem, quia judicaret nunc habere grave fundamentum, cujus oppositum pro nunc declarasset Ecclesia.

205 §. V. Rectè notat *Thyrsus Gonz.* d. 1. §. 4. opinionem per decretum vel declarationem Ecclesiæ longè certiùs & universaliùs reddi practicè improbabilem,

babilem, quàm per novas rationes ab Auctoribus contra eam inventas, nam definitio Ecclesiæ certò & æqualiter obligat omnes ad opinionem illam deserendam, novæ autem rationes non semper ita sunt evidentes aut certæ, & illos tantùm obligant, quibus certæ videntur, fit enim sæpe, ut quod uni videtur certum, alteri nequidem verum esse appareat.

§. VI. *Objicit Eliz.* Nullus Pontifex potest rectam regulam morum reddere improbabilem, ergo vel opinio probabilis non est recta regula morum, vel Pontifex non potest talem opinionem reddere improbabilem, sed damnando declarat semper fuisse improbabilem. *R.* 1. opinionem probabilem non esse propriè regulam morum, sed tantùm applicare: sed hoc dissimulato, *R.* 2. Nullus Pontifex potest regulam morum per se rectam reddere improbabilem, transeat, per accidens tantùm rectam, n. anteced. & conseq., opinio enim probabilis, quæ falsa est, tantùm per accidens servit pro habenda recta regula morum, nempe ex suppositione ignorantiæ seu erroris invincibilis. Videri potest *Teril.* n. 9. item dicenda n. 339. Quid Episcopi possint circa damnationem librorum aut propositionum, dicetur l. 7. c. 2. d. 4. ad a. 5. 206

Q. 32. *An decretum Pontificis etiam possit tollere probabilitatem opinioni versanti circa materiam facti. R.* 207

Negant absolutè Jansenistæ & pauci alii, sed,

§. I. Omnino tenendum est, quòd Pontifex in illis quæstionibus facti sit infallibilis, quæ ita conjunctæ sunt cum quæstionibus juris, ut à negata infallibilitate circa materiam facti valeat consequentia ad negandam infallibilitatem in quæstionibus juris: Ratio est, quia cùm ex vero non possit sequi falsum, sit autem falsum Papam esse fallibilem in mate-

riis juris, sequitur non posse esse fallibilem in materiis facti, si inde sequeretur etiam esse fallibilem in materiis juris.

208 §. II. Quando quæritur, an doctrina alicujus libri sit hæretica, duo quæruntur, 1. quæ sit doctrina & sensus libri: 2. an illa doctrina in illo sensu sit hæretica: certum autem est hanc posteriorem quæstionem esse juris, debet enim solvi ex jure divino, considerando, an sit contra verbum Dei scriptum aut traditum: prior quæstio etiam non est puri facti, sed habet annexam quæstionem juris, nam suppositâ institutione vocum, si sermo sit ita clarus, ut ad judicandum de illo non sit opus ullis testimoniis hominum sed quisque idioma intelligens apertè sciat hunc esse sensum, quæstio illa, *quæsit doctrina talis libri*, solvenda est ex jure divino, suppositis legibus, quibus obligantur utentes vocibus, ut nempe in communi hominum commercio non utantur, nisi secundùm voluntatem instituentium Reip. manifestatam & à communitate acceptatam: hinc quærere, an doctrina libri sit hæretica, idem est ac quærere, quem sensum conficiat contextus verborum, qui in libro est, suppositis legibus sermonis humani, ergo illa quæstio non est puri facti sed potiùs juris.

209 §. III. Ex his sequitur potuisse Pontifices infallibiliter declarare, quòd doctrina hæretica contineatur in libro Jansenii, & in sensu ab eo intento, quia non tam erat quæstio facti quàm juris, & licèt aliquid facti interveniret, tamen hoc connexum erat cum quæstione juris: quòd magis probatur, nam 1. si Papa non possit infallibiliter definire, quòd liber & sensus Jansenii contineat hæresin, ergo nec potest definire, quòd hæc propositio contineat hæresin, *ad merendum sufficit libertas à coactione*, sed Papa potest ultimum definire, ergo & primum. Minor est

certa

certa & ab adversariis admittitur, est enim materia juris : maj. prob., liber & sensus Jansenii manifestè habet illam propositionem, ergo si non possit definire, quòd liber & sensus Jansenii contineat hæresin, nec potest definire, quòd propositio illa sit hæretica ; ubi vides, quomodo negatâ infallibilitate circa hanc materiam facti neganda sit infallibilitas circa materiam juris. 2. Papa non tantùm ea potest definire, quæ habentur in scripturis vel traditione, sed etiam ea, quæ ex ratione naturali per conclusionem Theologicam deducuntur ex una de fide & altera naturaliter certa, utì probant *Canus* de locis l. 6. c. 8. §. *Sed & id*, *Mangionius* in apol. de solenn. vot. *Platel.* p. 3. n. 146., atqui conclusio illa, quòd liber & sensus Jansenii contineat hæresin, deduci potest ex una de fide & altera naturaliter certa, utì ostenditur in hoc syllogismo, *hæresis est, quòd libertas à coactione sufficiat ad meritum, sed liber & sensus Iansenii habet, quòd libertas à coactione sufficiat ad meritum, ergo liber & sensus Iansenii habet hæresin.* Maj. est de fide, min. est naturaliter evidens scienti latinum & legenti librum Jansenii, ergo. 3 si Papa non possit infallibiliter judicare de doctrina & sensu alicujus libri, eò quòd videatur esse materia facti, ergo nullus Canon fidei, nulla damnatio erit de fide, nunquam enim infallibiliter resciri poterit sensus Concilii vel Papæ definientis, quia de eo judicare erit materia facti. 4 Papa potest infallibiliter declarare alicujus libri doctrinam esse Catholicam, utì adversarii contendunt feciſſe *Cœlestinum I.* de quibusdam libris *S. Aug.* circa materiam gratiæ, utì notat *Platel.* p. 2. n. 482., ergo etiam potest infallibiliter declarare alicujus libri doctrinam esse hæreticam, est enim paritas, & æquè spectat ad Pastorem posse ovibus ostendere noxias herbas, ut fugiant, quàm

quàm sanas, ut sumant, neque tantùm extra libros, utì vult *Sinnichius*, sed etiam in libris ipsis, qui maximè vitandi sunt; & si potest sanas herbas cum libris ostendere cur non etiam noxias cum libris? 5. Eâdem infallibilitate potest Papa declarare sensum totius libri, quâ declarare potest sensum cujusvis propositionis ex libro desumptæ, sed sensum cujusvis propositionis ex libro desumptæ potest declarare esse orthodoxum vel hæreticum &c., ergo etiam totius libri. Min. concedunt Adversarii: Major etiam patet, quia totus liber non sunt nisi propositiones singulæ; imò ex toto libro, qui mentem Auctoris pluribus proponit, facilius intelligitur sensus, quàm ex brevi aliqua propositione, ergo. *Conf.* 1. nam Ecclesia non erravit in intelligendis & damnandis libris *Nestorii, Pelagii, Lutheri* &c., ergo nec *Iansenii*, *Conf.* 2. nam *Iansenius* se & suum librum submisit examini ac judicio Ecclesiæ, *ut illud jam teneam, si tenendum; revocem si revocandum; damnem & anathematizem, si damnandum & anathematizandum esse judicaverit* &c., uti habet in Epilogo, & confirmat in testamento suo, ergo agnovit Ecclesiam posse intelligere & judicare de libri sui sensu, ergo idem agnoscere debent Jansenistæ.

Respondent 1. Nec Papam nec Ecclesiam posse scire, quem sensum in mente habuerit *Iansenius*. *Contrà* est, neque nos hoc dicimus, Ecclesia enim non damnavit personam *Iansenii* velut hæreticam, sed librum: neque Ecclesia declaravit *Iansenium* in mente habuisse talem sensum, sed tantùm declaravit hunc esse sensum obvium, quem verba *Iansenii* præseferunt.

Respondent 2. Ecclesiam non consensisse in condemnationem sensûs Jansenisti. *Contrà* est, 1. nam decreta Pontificum circa hunc sensum admissa sunt

à tota

à totâ Ecclesia, nec audent se opponere nisi clam *nonnulli iniquitatis filii*, uti loquitur *Alex. VII.*, non obest autem tales homines repugnare, uti non obest hæreticos repugnare decisionibus Ecclesiæ : estque pudor Jansenistas esse magis sollicitos de honore *Jansenii* quàm Ecclesiæ & Pontificum. *Contrà* 2. nam independenter à consensu Ecclesiæ est Papa infallibilis, Ecclesia enim debet à Papa doceri, & non contrà.

Respondent 3. Papam esse quidem infallibilem in declarando *qualis sit sensus* propositionis vel libri, sed non *quis sit sensus*. *Contrà* est 1. Papa vel etiam Ecclesia non potest declarare, qualis sit sensus, nisi priùs sciat, quis sit sensus; v. g. declarare non potest, an sensus sit hæreticus vel Catholicus, nisi sciat, an voces significent hæresin necne, ergo si infallibiliter declaret sensum esse hæreticum, scit per voces significari hæresin, adeoque scit, quis sit sensus. *Conf.* nam si Judex non sit infallibilis in judicando, quòd hic homo sit reus, non potest esse infallibilis in imponenda illi hac vel ista pœna : si Medicus non sit infallibilis in judicando, quo morbo laboret homo, non potest esse infallibilis in judicando, qualis determinatè illi adhiberi debeat medicina, ergo similiter hìc. *Contrà* est 2. vel Jansenistæ sciunt *quis sit sensus* quinque propositionum damnatarum vel non sciunt : si non sciunt, quomodo fateri possunt esse hæreticas? Si sciunt, ergò multò magis sciet Ecclesia ; & consequenter Jansenistæ etiam sciunt, quem sensum Ecclesia tribuat Jansenii propositionibus & libro, nam tribuit sensum hæreticum & damnatum, ac nullum alium.

Respondent 4. Saltem quoad juratam subscriptionem formularii ab *Alex. VII* præscripti sufficiet promittere obsequiosum silentium, quia plerique

rique non legerunt librum Janſenii, ergo nec jurare poſſunt circa ſenſum à Janſenio per propoſitiones è libro excerptas intentum *Contrà* eſt, nam Clemens XI. per Conſtitutionem n. 210. referendam declarat obedientiam, quæ Conſtitutionibus Pontificum & formulario debetur, non impleri obſequioſo ſilentio, ſed debere in animo damnari omnia, prout damnata ſunt, in ſenſu à *Ianſenio* intento; & addit huic damnationi corde præbendum eſſe aſſenſum. *Nec obſtat*, quòd non legeris Janſenii librum, *nam* nec hæreticorum libros legiſti, quos damnas, nec fortè legiſti omnes Canones Conciliorum & Tridentini, & tamen in profeſſione fidei juras omnia, quæ in iſtis definita ſunt: itaque ſatis eſt, quòd Eccleſia poſt tam exacta examina tibi proponat téque edoceat propoſitiones illas contineri in libro *Ianſenii*, & talem eſſe illarum ſenſum obvium, adeoque à Janſenio intentum.

Objicies. Eccleſia in Conc. Chalcedonenſi probavit ſcripta *Theodoreti, Ibæ* & *Theodori Mopſueſteni*, & tamen poſtea in Conc. V. Conſtantinopolitano dixit illa eſſe hæretica, ergo Eccleſia non eſt infallibilis in intelligendo ſenſu alicujus libri. *R.* Negando 1. partem antec., nam poſtquam Auctores illi in Conc. Chalced. explicaſſent ſua ſcripta in bono ſenſu & deteſtati fuiſſent errores *Neſtorii*, Eccleſia illorum perſonas iterum admiſit, abſtrahendo ab eorum ſcriptis, poſtea autem examinavit ſcripta, & hæc damnavit in Conc Conſtantinop. Videri poteſt *Inſtructio Paſtoralis* Epiſcopi Cameracenſis edita 10. Febr. 1704.

210 §. IV. Papa non eſt infallibilis in quæſtionibus particularibus facti non habentibus ullam connexionem cum quæſtionibus juris circa fidem aut mores: Et hic eſt ſenſus quorundam Auctorum, quos malè

malè citant pro se adversarii, utì ostendit *Arsd.* de Pontif. q. 3. *Ratio* est, quia infallibilitas talis nullibì ei promissa est, talia enim definire non spectat ad officium universalis Pastoris animarum aut capitis Ecclesiæ, cui appromissa est assistentia S. Spiritûs ad dirigendas oves in rebus salutis, seu fidei & morum. Nunc habe Decreta Pontificum in negotio Jansenniano:

SS. D. N. CLEMENTIS XI.

CONFIRMATIO ET INNOVATIO CONSTITUTIONUM INN. X. ET ALEX. VII.

Adversùs Jansenianam Hæresim editarum, cum nonnullis Declarationibus pro debita illarum observantia adjectis.

VINEAM Domini Sabaoth, quæ est Catholica Ecclesia, pro commissò Nobis divinitus Apostolicæ servitutis munere custodire atque excolere omni studio atque industriâ jugiter satagentes, ea, quæ à Romanis Pontificibus Prædecessoribus nostris ad succrescentes in illa pernicioſarum novitatum vepres radicitus evellendos, prudenti salubrique consilio constituta esse noscuntur, ut quibuscumque inimici Hominis molitionibus dejectis, firmiùs semper atque exactiùs observentur, Apostolici muniminis nostri præsidio libenter roboramus, atque aliàs desuper sollicitudinis & providentiæ nostræ partes interponimus, sicut omnibus maturæ considerationis trutinâ perpensis, ad fidelem ac tutam orthodoxæ veritatis

tatis custodiam, necnon animarum pretioso Unigeniti Dei filii Domini nostri Jesu Christi Sanguine redemptarum salutem expedire in Domino arbitramur.

Sanè postquam fel. record. INNOCENTIUS Papa X. Prædecessor noster per quandam suam desuper editam Constitutionem quinque famosas Propositiones ex libro Cornelii Jansenii Episcopi Ipren-sis, cui titulus, *Augustinus*, exceptas à postolici censurâ judicii ritè confixerat, rec. mem. ALEXANDER Papa VII. etiam Prædecessor noster ad ejusmodi jam damnatos errores è Christi fidelium mentibus prorsus abolendos, publicæque tranquillitati perturbatorum subtili tectas calliditate machinationes penitus evertendas, prædictam INNOCENTII Prædecessoris Constitutionem, toto illius inserto tenore, confirmavit, novarumque declarationum accessione constabilivit, suâ in id pariter editâ Constitutione tenoris, qui sequitur, videlicet:

ALEXANDER Episcopus, Servus servorum Dei. Universis Christifidelibus salutem & Apostolicam benedictionem. Ad sanctam B. Petri Sedem & universalis Ecclesiæ regimen, inscrutabili divinæ Providentiæ dispositione, nullis nostris suffragantibus meritis evecti, nihil Nobis antiquius ex muneris nostri debito esse duximus, quàm ut sanctæ Fidei nostræ, ac sacrorum Dogmatum integritati traditâ Nobis à Deo potestate opportunè consuleremus.

Ac licèt ea, quæ Apostolicis Constitutionibus abunde fuerunt definita novæ decisionis sive declarationis accessione nequaquam indigeant, quia tamen aliqui publicæ tranquillitatis perturbatores illa in dubium revocare, vel subdolis interpretationibus labefactare non verentur, ne morbus iste latiùs di-

vagetur,

vagetur, promptum Apostolicæ authoritatis remedium censuimus non esse differendum.

Emanavit siquidem aliàs à fel. rec. INNOCENTIO Papa X. Prædecessore nostro Constitutio, & Definitio tenoris qui sequitur, videlicet:

INNOCENTIUS Episcopus Servus Servorum Dei, Universis Christi fidelibus salutem, & Apostolicam benedictionem. Cùm occasione impressionis libri, cui titulus, *Augustinus* Cornelii Jansenii Episcopi Iprensis, inter alias ejus opiniones orta fuerit, præsertim in Galliis, controversia super quinque ex illis, complures Galliarum Episcopi apud nos institerunt, ut easdem Propositiones Nobis oblatas expenderemus, ac de unaquaque earum certam & perspicuam ferremus sententiam: Tenor verò præfatarum Propositionum est, prout sequitur: *Prima.* Aliqua Dei Præcepta hominibus justis volentibus & conantibus secundùm præsentes, quas habent, vires sunt impossibilia; deest quoque illis Gratia, quâ possibilia fiant. *Secunda.* Interiori Gratiæ in statu naturæ lapsæ nunquam resistitur. *Tertia.* Ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas à coactione. *Quarta.* Semipelagiani admittebant prævenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium Fidei; & in hoc erant hæretici, quòd vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare. *Quinta.* Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse. Inn. X. 1653.

Nos, quibus inter multiplices curas, quæ animum nostrum assiduè pulsant, illa in primis cordi est, ut Ecclesia Dei Nobis ex alto commissa purgatis pravarum opinionum erroribus tutò militare, & tan-

quam navis in tranquillo mari, sedatis omnium tempestatum fluctibus ac procellis, securè navigare & ad optatum salutis portum pervenire possit, pro rei gravitate coram aliquibus S. R. E. Cardinalibus ad id specialiter sæpius congregatis, ac pluribus in S. Theologia Magistris, easdem quinque propositiones, ut suprà, Nobis oblatas fecimus sigillatim diligenter examinari, eorumque suffragia tum voce tum scripto relata maturè consideravimus, eosdemque Magistros variis coram Nobis actis Congregationibus prolixè super eisdem, ac super earum qualibet differentes audivimus.

Cùm autem ab initio hujusmodi discussionis ad divinum implorandum auxilium, multorum Christifidelium preces, tum privatim, tum publicè indixissemus: postmodum iteratis eisdem ferventiùs, ac per Nos sollicitè imploratâ S. Spiritûs assistentiâ, tandem Divino Numine favente ad infrascriptam devenimus Declarationem & Definitionem:

Primam prædictarum propositionum: Aliqua Dei præcepta hominibus justis volentibus & conantibus, secundùm præsentes, quas habent, vires sunt impossibilia, deest quoque illis Gratia, quâ possibilia fiant. Temerariam, impiam, blasphemam, anathemate damnatam & hæreticam declaramus, & uti talem damnamus.

Secundam; Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ nunquam resistitur; Hæreticam declaramus, & uti talem damnamus.

Tertiam: Ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas à necessitate, sed sufficit libertas à coactione: Hæreticam declaramus, & uti talem damnamus.

Quartam: Semipelagiani admittebant prævenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam

etiam ad initium fidei, & in hoc erant hæretici, quòd vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare: Falsam & hæreticam declaramus, & utì talem damnamus.

Quintam: Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse: Falsam, temerariam, scandalosam, & intellectam eo sensu, ut Christus pro salute dumtaxat prædestinatorum mortuus sit, impiam, blasphemam, contumelioſam, divinæ pietati derogantem & hæreticam declaramus & utì talem damnamus.

Mandamus igitur omnibus Christi fidelibus utriusque sexûs, ne de dictis propositionibus sentire, docere, prædicare aliter præsumant, quàm in hac præsenti nostra declaratione & definitione continetur, sub censuris & pœnis contra hæreticos & eorum fautores in jure expressis.

Præcipimus pariter omnibus Patriarchis, Archi-Episcopis, Episcopis, aliisque locorum Ordinariis, necnon hæreticæ pravitatis Inquisitoribus, ut contradictores & rebelles quoscunque per censuras & pœnas prædictas, cœteraque juris & facti remedia opportuna, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis, omnino coerceant & compescant.

Non intendentes tamen per hanc declarationem, & definitionem super prædictis quinque propositionibus factam, approbare ullatenus alias opiniones, quæ continentur in prædicto libro Cornelii Jansenii. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem. Anno incarnationis Dominicæ 1653. 31. Maij.

Cùm autem, sicut accepimus, nonnulli iniquitatis filii prædictas quinque propositiones, vel in libro prædicto ejusdem Cornelii Jansenii non reperiri,

sed fictè & pro arbitrio compositas esse, vel in sensu ab eodem intento non damnatas fuisse, asserere magno cum Christifidelium scandalo non reformident.

Nos, qui omnia, quæ in hac re gesta sunt, sufficienter & attentè perspeximus, utpote qui ejusdem Innocentii Prædecessoris jussu, dum adhuc in minoribus cõstituti, Cardinalis munere fungeremur, omnibus illis Congressibus interfuimus, in quibus Apostolicâ authoritate, eadem causa discussa est, eâ profectò diligentiâ, quâ major desiderari non posset, quamcumque dubitationem super præmissis imposterum auferre volentes, ut omnes Christifideles in ejus Fidei unitate sese contineant, ex debito nostri Pastoralis officii, ac maturâ deliberatione, præinsertam Innocentii Prædecessoris nostri constitutionem, declarationem & definitionem, harum serie confirmamus, approbamus, & innovamus, & quinque illas propositiones ex libro prænemorati Cornelii Jansenii Episcopi Iprensis, cui titulus est, *Augustinus*, excerptas, ac in sensu ab eodem Cornelio Jansenio intento damnatas fuisse, declaramus & definimus, ac uti tales, inustâ scilicet eâdem singulis notâ, quæ in prædicta declaratione & definitione unicuique illarum sigillatim inuritur, iterum damnamus, ac eundem librum sæpedicti Cornelii Jansenii, cui titulus, *Augustinus*, omnésque alios, tam manuscriptos quàm typis editos, & si quos forsan imposterum edi contigerit, in quibus prædicta ejusdem Corneli Jansenii doctrina, ut suprà damnata defenditur vel astruitur, aut defendetur vel astruetur, damnamus itidem atque prohibemus: Mandantes omnibus Christi fidelibus, ne prædictam doctrinam teneant, prædicent, doceant, verbo vel scripto exponant vel interpretentur, publicè vel privatim,

privatim, palam vel occultè imprimant, sub pœnis & censuris contra hæreticos in jure expressis ipso facto absque alia declaratione incurrendis.

Præcipimus igitur omnibus Venerabilibus Fratribus nostris Patriarchis, Primatibus, Metropolitanis, Archi-Episcopis, Episcopis, cœteríque locorum Ordinariis, ac hæreticæ pravitatis Inquisitoribus, Judicibus Ecclesiasticis ad quos pertinet, ut præinsertam ejusdem INNOCENTII Prædecessoris constitutionem, declarationem ac definitionem, juxta præsentem nostram determinationem, ab omnibus observari faciant, ac inobedientes & rebelles prædictis pœnis aliisque juris & facti remediis, invocato etiam, si opus fuerit, brachii secularis auxilio, omnino coerceant. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem, Anno Incarnationis Dominicæ 1656. 16. Octob.

Subinde verò, quò omnis Apostolicarum definitionum eludendarum aditus intercluderetur, memoratus ALEXANDER Prædecessor, priscum Ecclesiæ morem sequutus, certam edidit formulam ab omnibus Ecclesiastici Ordinis, tam secularibus, quàm regularibus personis subscribendam per aliam suam hac in re promulgatam Constitutionem tenoris sequentis, videlicet:

ALEXANDER Episcopus, Servus servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Regiminis Apostolici Divinâ Providentiâ Nobis, quamvis immeritis, commissi ratio postulat, ut ad ea potissimùm, quæ Catholicæ Religionis integritati & propagationi, animarumque saluti & fidelium tranquillitati consulere apta & idonea esse judicantur, animam & curam omnem, quantum licet in Domino applicemus: Quamobrem Cornelii Jansenii hæresim in Gallia præsertim serpentem, ab INNO-

CENTIO X. fel. rec. Prædeceſſore noſtro ferè oppreſſam, adinſtar colubri tortuoſi, cujus caput attritum eſt, in varios gyros & cavillationum deflexus euntem, ſingulari conſtitutione ad hunc finem editâ altero aſſumptionis noſtræ anno extinguere conati fuimus.

Sed ut multiplices hoſtis hominum generis artes adhibet, nondum plenè conſequi potuimus, ut omnes errantes in viam ſalutis redirent, qui tamen unicus erat votorum & curarum noſtrarum ſcopus, quibus operam & induſtriam ſuam egregio ſanè ſtudio venerabiles Fratres noſtri Archi-Epiſcopi & Epiſcopi Regni Galliæ, earumdem Conſtitutionum Apoſtolicarum executioni præcipuè intenti contulerunt, & Chariſſimus in Chriſto Filius noſter Rex Chriſtianiſſimus ſingulari pietate auxiliarem dexteram ſtrenuo ac conſtantiſſimo animo porrexit.

Cùm autem præfatus Rex Chriſtianiſſimus eodem religionis zelo ductus per ſuum in Urbe Oratorem Nobis ſignificari exponique curavit, nullum aliud opportunius remedium peſtiferæ hujus contagionis reliquiis extirpandis adhiberi poſſe, quàm ſi omnes certam Formulam ſubſcriberent noſtrâ authoritate firmatam, in qua quinque propoſitiones ex Cornelii Janſenii libro, cui titulus, *Auguſtinus*, excerptas ſincerè damnarent, ac proinde illam à Nobis quantocyus expediri, ad quælibet effugia præcludenda omneſque removendos obtentus, flagitaverit.

Nos tam piis dicti Regis Chriſtianiſſimi votis benignè annuendum eſſe ducentes. Formulam infraſcriptam ab omnibus Eccleſiaſticis etiam Venerabilibus Fratribus noſtris Archi-Epiſcopis & Epiſcopis, necnon aliis quibuſcunque Eccleſiaſtici Ordinis, tam regularibus quàm ſecularibus, etiam Monialibus,

Docto-

Doctoribus & Licentiatis, aliisque Collegiorum Rectoribus atque Magistris subscribi districtè mandamus, idque intra tres menses à die publicationis seu notificationis præsentium; aliàs contra eos, qui intra terminum prædictum non paruerint, irremissibiliter procedi volumus juxta Canonicas Constitutiones & Conciliorum Decreta.

Formula à supradictis subscribenda.

EGO N. Constitutioni Apostolicæ INNOCENTII X. datæ die 31. Maji 1653. & Constitutioni ALEXANDRI VII. datæ die 16. Octobris 1656. Summorum Pontificum me subjicio, & quinque Propositiones ex Cornelii Jansenii libro, cui nomen, *Augustinus*, excerptas, & in sensu ab eodem Authore intento, prout illas per dictas Constitutiones Sedes Apostolica damnavit, sincero animo rejicio ac damno, & ita juro: Sic me Deus adjuvet & hæc sancta Evangelia.

Decernentes insuper præsentes literas semper & perpetuò validas & efficaces existere & fore, suosque plenos & integros effectus sortiri & obtinere. Sicque per quoscunque Judices Ordinarios & Delegatos ubique judicari & definiri debere, sublatâ eis & eorum cuilibet quâvis aliter judicandi & interpretandi facultate & authoritate; ac irritum & inane, si secus super his à quocunque quâvis authoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

Quocirca Venerabilibus Fratribus Archi-Episcopis, Episcopis, aliisque locorum Ordinariis committimus & mandamus, ut singuli in suis Diœcesibus ac locis suæ jurisdictionis subjectis præsentes literas & in eis contenta quæcunque exequantur, & executioni mandari ac observari ab omnibus curent, & inobedientes

dientes quoscunque per sententias & pœnas aliaque juris & facti remedia, appellatione postpositâ, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, brachii secularis auxilio omnino compellant.

Volumus autem, ut præsentium transumptis, etiam impressis, manu Notarii publici subscriptis, & sigillo alicujus personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis eadem fides prorsus adhibeatur, quæ ipsis originalibus literis adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostram Constitutionem & Ordinationem infringere, vel ei ausu temerario contraire: Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei ac BB. Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, Anno 1664. 15. Febr.

Ultima alia Bulla de mentis XI.

Sic equidem causa finita est; non tamen sic, ut patet erat, finitus est error Apostolico toties mucrone percussus. Neque enim defuêre, nec adhuc desunt homines veritati non acquiescentes, & nunquam Ecclesiæ contradicendi finem facientes, qui variis distinctionibus, seu potiùs effugiis ad circumventionem erroris excogitatis Ecclesiam ipsam turbare, eamque interminatis quæstionibus, quantum in ipsis est, involvere & implicare conantur; quodque deterius est, ipsamet Apost. Sedis decreta redarguendis eorum pravis sensibus condita, ac præsertim quasdam piæ mem. CLEMENTIS Papæ IX. die 19. Januarii 1669. ad quatuor Galliæ Episcopos, necnon binas similis mem. INNOCENTII Papæ XII. etiam Prædecessorum nostrorum die 6. Februarii 1694. & die 24. Novembris 1696. ad Episcopos Belgii in forma Brevis respectivè datas literas in erroris sui patrocinium advocare, temerario

plane

planè ausu non erubescunt, perinde ac si memoratus CLEMENS Prædecessor, qui eisdem suis literis se INNOCENTII X. & ALEXANDRI VII. Prædecessorum Constitutionibus supradictis firmissimè inhærere, ac à dictis quatuor Episcopis veram & totalem obedientiam, adeoque Formulæ à præfato ALEXANDRO Prædecessore, sicut præmittitur, editæ sincerè per eos subscribi voluisse declaravit, aliquam in tam gravi negotio exceptionem, seu restrictionem, quam nullam prorsus se unquam admissurum fuisse protestatus fuit, re ipsâ admisisset; dictus verò INNOCENTIUS XII. Prædecessor, dum sapienter ac providè prædictas quinque propositiones ex memorato libro Jansenii excerptas in sensu obvio, quem ipsamet propositionum verba exhibent ac præseferunt, damnatas esse pronuntiavit, non de ipsomet obvio sensu, quem in Jansenii libro habent, quive ab eodem Jansenio intentus, ac à præfatis INNOCENTIO X. & ALEXANDRO VII. Prædecessoribus damnatus fuit, sed de alio quopiam diverso sensu cogitasset; dictasque INNOCENTII X. & ALEXANDRI VII. Prædecessorum constitutiones temperare, restringere, aut alio quovis modo immutare voluisset, iisdem ipsis literis, quibus eas in suo robore fuisse & esse, seque illis firmiter inhærere verbis apertissimis asserebat.

Præterea iidem inquieti homines sparsis undequaque scriptionibus ac libellis exquisitâ ad fallendum arte compositis, non sine gravi Apostolicæ Sedis injuria maximoque totius Ecclesiæ scandalo docere non sunt veriti, ad obedientiam præfatis Apost. Constitutionibus debitam non requiri, ut quis prædicti Janseniani libri sensum in antedictis quinque propositionibus, sicut præmittitur, damnatum,

interiùs ut hæreticum damnet, sed satìs esse, si ea de re obsequiosum (ut ipsi vocant) silentium teneatur. Quæ quidem assertio, quàm absurda sit, & animabus fidelium perniciosa, satìs apparet, dum fallacis hujus doctrinæ pallio non deponitur error sed absconditur; vulnus tegitur, non curatur; Ecclesiæ illuditur, non paretur: Et lata demum filiis inobedientiæ via sternitur ad fovendam silentio hæresim, dum ipsam Jansenii doctrinam, quam ab Apostolica Sede damnatam Ecclesia universalis exhorruit, adhuc interiùs abjicere & corde improbare detrectent.

Quin etiam eò impudentiæ nonnullos devenisse compertum est, ut veluti naturalis honestatis, nedum Christianæ sinceritatis obliti, asserere non dubitaverint præfatæ Formulæ à memorato ALEXANDRO Prædecessore præscriptæ subscribi licitè posse etiam ab iis, qui interiùs non judicant prædicto Jansenii libro doctrinam hæreticam contineri: Quasi verò, contra quàm scriptum est: Qui loquitur veritatem in corde suo, Et: Qui jurat proximo suo & non decipit, hujusmodi erroris sectatoribus liceat Ecclesiam ipsam jurejurando decipere, simulque Apostolicæ Sedis providentiam fallere, dum ejusdem Formulæ conceptis verbis loquuntur, quod Ecclesia loquitur, quod tamen sentit ipsa, non sentiunt; seque parere Constitutionibus Apostolicis profitentur, quibus animo contradicunt.

Hinc est, quòd nos ad opportunum & efficax tam exitiali morbo, qui ut cancer serpit & quotidie in deterius vergit, remedium adhibendum, non minùs demandatæ Nobis omnium Ecclesiarum sollicitudinis debito, quàm plurimorum Venerabilium Fratrum nostrorum diversarum partium, ac præsertim Regni Galliarum, Episcoporum zelo ac precibus excitati, ne hujusmodi pravi homines Catholicæ

Ecclesiæ

Ecclesiæ pacem subvertere impunè pergant, & simplicium ac pusillorum mentibus imponere, docentes quæ non oportet; neve ullus apud eos quoque, qui bonâ, ut aiunt, fide, ac falsis rumoribus decipi se fortassè patiuntur, de mente ac sententia Apostolicæ Sedis amplius ambigendi superfit locus, Divino prius tam privatis nostris, quàm publicè indictis precibus, implorato præsidio, ac re maturè discussâ, de nonnullorum Venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, auditisque complurium in Sacra Theologia Magistrorum suffragiis; Primò quidem præinsertas INNOCENTII X & ALEXANDRI VII. Prædecessorum Constitutiones, omniaque & singula in iis contenta authoritate Apostolicâ tenore præsentium confirmamus, approbamus & innovamus.

Ac insuper ut quævis imposterum erroris occasio penitus præcidatur, atque omnes Catholicæ Ecclesiæ filii Ecclesiam ipsam audire, non tacendo solùm (nam & impii in tenebris conticescunt) sed & interiùs obsequendo, quæ vera est Orthodoxi hominis obedientia, condiscant, hac nostrâ perpetuò valiturâ Constitutione; Obedientiæ, quæ præinsertis Apostolicis Constitutionibus debetur, obsequioso illo silentio minimè satisfieri, sed damnatum in quinque præfatis propositionibus Jansèniani libri sensum, quem illarum verba præseferunt, ut præfertur, ab omnibus Christi fidelibus ut hæreticum, non ore solùm sed & corde rejici ac damnari debere, nec aliâ mente, animo, credulitate supradictæ Formulæ subscribi licitè posse; ita ut qui secus, aut contra, quoad hæc omnia & singula, senserint, tenuerint, prædicaverint, verbo vel scripto docuerint aut asseruerint, tanquam præfatarum Apostolicarum Constitutionum transgressores, omnibus & singulis

singulis illarum censuris & pœnis omnino subjaceant, eâdem authoritate Apostolicâ decernimus, declaramus, statuimus & ordinamus.

Decernentes pariter easdem præsentes & præinsertas literas semper & perpetuò validas & efficaces existere & fore, suosque plenarios & integros effectus sortiri & obtinere, Sicque per quoscunque Judices Ordinarios & Delegatos ubique judicari & definiri debere, sublatâ eis & eorum cuilibet quavis aliter judicandi & interpretandi facultate & authoritate; ac irritum & inane, si secus super his à quoquam quavis authoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

Quocirca Venerabilibus Fratribus Archi-Episcopis, aliisque locorum Ordinariis, necnon hæreticæ pravitatis Inquisitoribus & Judicibus Ecclesiasticis, ad quos pertinet, committimus & mandamus, ut singuli in suis respectivè Diœcesibus ac locis suæ jurisdictioni subjectis ipsas præsentes literas & in eis contenta quæcunque exequantur, & exequutioni mandari & observari ab omnibus curent, & inobedientes & rebelles quoscunque per censuras & pœnas præfatas, aliaque juris & facti remedia, appellatione postpositâ, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, brachii secularis auxilio, omnino coerceant & compellant.

Volumus autem, ut earumdem præsentium transumptis, etiam impressis manu alicujus Notarii publici subscriptis & sigillo personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis eadem fides prorsus adhibeatur, quæ ipsis Originalibus literis adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ Confirmationis, Approbationis, Innovationis, Decreti, Declarationis, Statuti & Ordi-

nationis

nationis infringere vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei ac Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem Anno 1705. 16. Julij.

Q. 33. Quid ſi opinio videatur doceri ab aliquo 211
è SS. PP. v. g. à S. Aug., an adhuc poſſit deſinere ejus probabilitas per damnationem Pontificis vel aliter. R.

§. I. Poſſe, quia nulli S. Patri in particulari, ſed Eccleſiæ & Pontifici appromiſſa eſt infallibilitas per aſſiſtentiam Spiritûs S.; & ideo docet *Trident.* ſeſſ. 4. in decreto de editione & uſu Sacrorum librorum, quòd Eccleſiæ ſit judicare de vero ſenſu & interpretatione ſcripturarum: damnavit etiam Alex VIII. hanc trigeſimam propoſitionem, *Vbi quis invenerit doctrinam in Auguſtino clarè fundatam, illam abſolutè poteſt tenere & docere, non reſpiciendo ad ullam Pontificis Bullam*: unde patet, quàm ſtulta ſit illa locutio cujuſdam Religioſi apud *Fierland* in Concordia triumvirali c. 2. a. 2. § 1., qui occaſione Bullæ *Innocentii X.* damnantis 5. propoſitiones *Ianſenii* dixit, *malo errare cum Auguſtino, quàm bene ſentire cum Papa*: Sapienter dixit *S. Th.* 2. 2. q. 10. a. 12. *ipſa doctrina Catholicorum D D. ab Eccleſia auctoritatem habet, unde magis ſtandum eſt auctoritati Eccleſiæ, quàm auctoritati vel Auguſtini vel Hieronymi vel cujuscumque Doctoris.*

§. II. Non eſt ſtatim credendum, quòd illi, qui 212
ſe *S. Auguſtini* diſcipulos dicunt, ſemper ejus mentem aſſequantur, nam & ipſi inter ſe de ejus mente diſputant, nec illis promiſſus eſt Spiritus diſcernendi verum ſenſum à falſo: eſtque ſæpe difficile intelligere *S. Auguſtinum*, maximè dum ſcribit contra

unam

unam hæresin, tum enim quandoque videtur favere oppositæ, ideoque rectè ait *S. Th.* in expos. aurea in cap. 1. Joannis lect. 7. *Antiqui Doctores & Sancti emergentes errores circa fidem prosequebantur, ut interdum viderentur in errores labi contrarios, sicut Augustinus contra Manichæos, qui destruebant libertatem arbitrij, taliter disputat, quòd videtur in hæresin Pelagii incidere*; è contrà dum oppugnat Pelagianos, videtur libertatem evertere. Similiter *S. Greg. Thaumaturgus*, dum *Ælianum* ethnicum Christianos polytheismi insimulantem oppugnat, ita de Deo uno agit, ut cum *Sabellio* videatur confundere personas: *Dionys. Alexandr.* dum confutat *Sabellium*, ita personas distinguit, ut videatur ipsam naturam divinam dividere; quia nempe, ut inquit *Theodoretus* Tom. ult. dialogo 3. pag 170. *Vehemens cum adversariis contentio facit, ut modum excedatur*. Et specialiter de *S. Aug.* ait *Cardin. Valerius*, *Augustini scripta Clerici cautè legant, ut enim acumine ingenii præstitit, & de rebus difficilibus tam subtiliter disputavit, ut non mediocriter ingenio præditi Viri ejus libros legentes in errorem aliquando lapsi sint*: atque ita *S. Prosper* in Chronico testatur Prædestinianorum errorem ab *Augustini* libris malè intellectis sumpsisse initium: certè *Lutherus* lib. de Servo arbitrio ait, *Augustinus totus meus est*: *Calvinus* l. 3. de lib. arbitr. contra *Pighium*, *gloriatus sum*, inquit, *de Augustino, illum prorsus nostrum esse*: & infrà, *nos nihil, quàm Augustinum sequimur*: & iterum, *etiamsi crepet Pighius, nobis hoc extorquere non potest, quin Augustinus sit noster*: ideo Calvinistæ gloriantur Augustinum in scriptis *Calvini* plus loqui, quàm *Calvinum* ipsum. *Ioannes Wicleff* ita Augustinum inclamabat & se sequi protestabatur, ut passim à suis vocaretur *Ioannes*

nes Augustini, teste *Th. VValdensi* T. 1. l. 1. c. 2. n. 34. *Berengarius* se ita in Augustino fundabat, ut *Lanfrancus* in Biblioth. PP. T. 6. pag. 207. sic de ipso scribat, exultas in *B. Augustini* verbis, hìc vicisse te & Superiorem esse gloriaris &c. *Guilelm. de S. Amore* hæresin suam contra mendicantium Ordines fabricavit ex *S. Augustino*, teste *S. Bonav.* de paupert. q. 2. *Claudius Taurinensis* Iconoclastarum instaurator in Gallia, maximè se *Augustino* niti dicebat, teste *Dungalo* In resp. contra illum. *Bajus* occasione hujus prop. 27. *Liberum arbitrium sine gratiæ Dei adjutorio nonnisi ad peccatum valet.*, postquam damnata esset velut hæretica, pro excusatione in Apologia ad Pium V. dicebat, *sunt ipsissima verba Augustini* l. 3. contra 2. Epist. *Pelagii* c. 8. *Ianssenius* pro suis quinque hæresibus solo ferme *Augustino* est usus, ideoque librum, in quo eas docet, vocat *Augustinum*: *Plures Ianseniste* dixerunt *Augustinum* constanter tenuisse Christum pro solis prædestinatis esse mortuum, & tamen *Innocent. X.* & *Alex. VII.* hanc propositionem stam Jansenii, *Semipelagianum est dicere Christum pro omnibus hominibus mortuum esse aut sanguinem fudisse*, damnarunt ut hæreticam; & in eo sensu, quasi Christus pro solis prædestinatis sit mortuus, damnarunt velut impiam, blasphemam & contumeliosam: Item *Alex. VIII.* damnavit hanc quartam, *dedit semetipsum pro nobis oblationem Deo, non pro solis electis, sed pro omnibus & solis fidelibus*, ergo fatendum est *Augustini* mentem esse sæpe obscuram, ut quæ malè explicari possit à legentibus: Neque hoc est *Augustini* vitium, sed illorum qui legunt, qui etiam, si se non submittant judicio Ecclesiæ, ex ipsa Sacra Scriptura cudunt hæreses, affingunt enim sensum, quem nec scriptura habet, nec *August.* intendit.

Conse-

Consequenter cùm isti, qui se *S. Augustini* discipulos dicunt, non ostendant se habere specialem assistentiam circa intelligentiam *S. Augustini*, errare possunt, ergo non est statim credendum, quòd ejus mentem semper assequantur.

213 §. III. *S. Augustinus* non est irrefragabilis, nisi in illis, quæ Ecclesiæ auctoritas confirmat: patet, nam fassus est sæpè *S. Augustinus* se errasse, uti constat ex libris Retractationum, ideoque ipsemet dixit nolle sibi credi, nisi adesset simul alia auctoritas vel ratio: *errare in rebus obscuris, & quæ non erant eo tempore explicatæ ac definitæ*, inquit, *Canus* de locis l. 7. c. 1. n. 3. *aut Cypriano aut Ambrosio aut Augustino accidit*: *Abulensis* defens. p. 2. c. 18. ait, *non est ergo necesse nobis, quæcumque Augustinus scripsit, credere.... constat, quòd Augustinus, cùm scriberet, in multis erravit*: & c. 85.: *de Augustino constat, quòd potuit errare & in multis erravit, quorum quædam ipse retractavit, alia verò non potuit retractare*: ipsemet *S. August.* relatus dist. 9. c. 4. sic de se loquitur in Epist. 8. ad Hieron., *negare non possum nec debeo, sicut in ipsis majoribus, ita multa esse in tam multis opusculis meis, quæ possint justo judicio & nullâ temeritate damnari.* Quantum autem & in quibus punctis circa materiam gratiæ auctoritas *S. Augustini* sit irrefragabilis, notant *Patel.* p. 2. à n. 482. & *Arsdekin* T. 2. p. 2. c. 7. §. 3.

214 Q. 34. *Si opinio ab aliqua Sacra Congregatione Romæ damnetur, an ideo amittat probabilitatem.* R.

§. I. Variæ sunt Congregationes Romæ, nempe S. Officii, Rituum, Tridentini, Indicis librorum, Episcoporum, Regularium, Cardinalium:

Congregatio S. officii constat multis viris primariis, inter quos 5. Cardinales deputati à Papa, quorum

rum tres adesse debent, ut aliquid concludatur: huic concessit Paulus III. potestatem inquirendi, citandi, procedendi in omnibus causis tam hæresin manifestam quàm schismata, divinationes, Sacramentorum abusum concernentibus, utì etiam circa crimen sollicitantium ad turpia in confessione.

Rituum, præest consultationibus de moribus Ecclesiæ, de ritibus Sacramentorum, de horis Breviarii, de cultu & canonizatione SS., habeturque semel tantùm in anno.

Tridentini, resolvit dubia circa decreta morum contenta in Tridentino, & habetur singulis mensibus semel.

Indicis librorum, instituit examen circa libros prohibitos eorumque catalogos & indices.

Episcoporum, dirimit dubia ac lites circa jura, immunitates, privilegia, quæ referuntur à Patriarchis, Archi-Episcopis, Episcopis aliisque Ecclesiasticis Prælatis.

Regularium, respondet ad dubia proposita à Regularibus; itemque ad eorum controversias & circa apostasiam.

Cardinalium, agit de propaganda fide: habetur quolibet mense; semel de anno coram Papa adhibitis aliquot Curiæ Romanæ Prælatis ac Religiosis viris: præsunt illi Cardinales, inter quos Senior bis per annum eam habet in sua domo. Vide etiam *Gobat* in Exp. tr. 3 à n. 606.

§. II. Declarationes omnium harum Congre- 215
gationum non sunt infallibiles, nisi fiant de speciali mandato Papæ & nomine ipsius toti Ecclesiæ, post rem cum eo collatam, tum enim non tam sunt declarationes vel decreta harum Congregationum, quàm Papæ ipsius, quas per tales Congregationes facit; de cætero tali Congregationi ut contradistinctæ à

Vide 574.

Papa nulla infallibilitas est appromissa, quamvis magna tribui debeat auctoritas, ita *Carden.* in 1. crisi d. 9. & *Teril.* in Reg. q. 14. n. 55. vide dicenda n. 574.

216 §. III. Si in aliqua Congregatione damnetur opinio post informatum Papam & ex mandato ipsius, illáque damnatio rite communicetur toti Ecclesiæ, erit infallibilis & censebitur immediatè exire à Papa, ideoque opinio illa amittet probabilitatem, uti

217 constat ex dictis: *Nec refert*, quòd aliqui apud *Carden.* in 2. crisi d. 1. n. 99 dicant, quando Pontifex per Congregationem ita condemnat aliquid, tunc non loqui ut caput Ecclesiæ, sed solùm ut caput & præsidem talis Congregationis, sicuti quando Rex Hispaniæ in Congregatione Ordinis S. Jacobi aliquid præcipit, non præcipit ut Rex, sed ut Administrator Generalis illius Ordinis, *nam* tum Pontifex loquitur ut caput Ecclesiæ, quando edit decretum pro tota Ecclesia, quodque vult ab omnibus observari, sed hoc facit in nostro casu, ergo: atque idem est de Rege Hispaniæ, quando enim edit decretum pro toto regno, loquitur ut Rex Hispaniæ, si edat pro ordine S. Jacobi, tunc tantùm loquitur ut præses ejus.

218 §. IV. Responsiones Congregationis rituum dantur solùm pro dubiis singularibus interrogantium, hinc non promulgantur, nec obligant, inquit *Escob.*, maximè quando non sunt legitimè subscriptæ & sigillo munitæ, multò minùs sunt infallibiles.

219 §. V. Declarationes Cardinalium ad Tridentini textum adjectæ ex Farinacio, non sunt authenticæ, sed declaratæ incertæ sub Greg. XV. anno 1621. & sub Urb. VIII. anno 1631. uti testatur *Stalenus*: falsò quoque affingitur operi Farinacii edito Francofurti anno 1608. quòd illæ sint decisiones Rotæ Romanæ, uti notat *Gobat.*

220 §. VI. Quid dicendum sit de Indice Romano quoad

quoad libros prohibitos, dicetur, quando de Censuris: an autem declarationes Cardinalium, Regulæ Cancellariæ, decisiones Rotæ vim habeant legum, dicetur à n. 574.

Q. 35. *An propositiones illæ damnentur, quæ vel continentur sub damnatis, vel inferuntur ex damnatis, vel ex quibus aliqua damnata inferri potest. R:* 221

§. I. Ex eo, quòd universalis sit damnata, non ideo damnata est particularis sub ea contenta, quia potest universalis esse falsa & particularis vera, v. g. nullum præceptum obligat sub mortali, est falsa & damnabilis; aliquod præceptum non obligat sub mortali, est vera & non est damnabilis.

§. II. Illa propositio, ex qua evidenter infertur propositio damnata, censeri debet falsa & improbabilis practicè, quamvis non sit expressè damnata, quia propositio damnata, quæ infertur, est falsa, ergo etiam illa, ex qua infertur, censeri debet falsa, quia, secundùm regulam dialecticæ, ex vero non potest sequi falsum, ergo si damnata, quæ infertur, sit falsa, altera, ex qua infertur, non potest esse vera; e. g. præceptum servandi festa non obligat sub mortali, est damnata, ergo etiam hæc, ex qua infertur, nullum præceptum Ecclesiæ obligat sub mortali, erit falsa & improbabilis practicè. *Conf.* quia contradictoria damnatæ debet esse vera, ergo hæc debet esse vera, præceptum servandi festa obligat sub mortali, ex hac autem evidenter infertur, ergo aliquod præceptum Ecclesiæ obligat sub mortali, ergo hæc contradictoria, nullum præceptum Ecclesiæ obligat sub mortali, erit evidenter falsa. 222

§. III. Propositio, quæ inferri potest ex damnata, non ideo censeri debet damnata vel improbabilis, quia dialectica dicit, quòd ex falso potest sequi verum, ergo ex eo, quòd inferens sit falsa, non se- 223

quitur, quòd illata secundùm se sit falsa, v. g. præceptum servandi festa non obligat sub mortali, ergo qui per quadrantem laborat die festo, non peccat mortaliter; hoc consequens secundùm se est verum, & tamen rectè infertur ex antecedente falso ac damnato: Item, non tenemur proximum diligere actu interno, est propositio falsa & damnata, & tamen hæc illata, ergo non tenemur omni momento proximum diligere actu interno, est secundùm se vera & non damnabilis.

224 §. IV. Propositio, quæ infertur ex contradictoria propositionis damnatæ, est vera, quia contradictoria propositionis damnatæ est vera, ex vero autem non potest inferri nisi verum, v. g. contradictoria damnatæ est hæc, præceptum servandi festa obligat sub mortali, consequenter illa inde illata, præceptum servandi festum S. Andreæ obligat sub mortali, etiam est vera, videri potest *Carden.* in 2. crisi d. 1. c. 4 Circa propositionem, de qua dubitatur, an sit damnata, vide dicenda n. 890

225 Q. 36. *Quomodo peccet, qui non observat decreta facta circa propositiones damnatas.* R.

§. I. Qui docet vel defendit aliquam propositionem damnatam, peccat mortaliter & incurrit excommunicationem majorem Papæ reservatam, uti constat ex verbis decretorum: neque in hoc est parvitas materiæ, semper enim grave est resistere doctrinæ Romanæ Cathedræ.

226 §. II. Etiam peccat mortaliter, qui alteri suadet, ut decreta illa non recipiat, utì mortaliter peccat, quicunque alteri suadet, ut ne obtemperet præcepto graviter obliganti, est enim grave præceptum & obligatio illa decreta recipiendi, utì patebit ex dicendis.

227 §. III. Qui mente non dissentit à doctrina illo-

rum

rum decretorum, sed tantùm operatur contra illam doctrinam cum advertentia sufficiente, quòd praxis illa sit prohibita, si operetur in materia levi, v. g. si utatur restrictione purè mentali, peccat venialiter, etiam ratione inobedientiæ, quia Pontifices in virtute S. obedientiæ & sub interminatione Divini judicii omnibus & singulis præter doctrinam, specialiter prohibent etiam praxin singularum istarum propositionum: si autem operetur in materia gravi, peccabit mortaliter etiam ratione inobedientiæ in hac materia gravi, sicuti si quis furetur contra expressam prohibitionem sui Superioris factam in virtute S. obedientiæ, peccat etiam ratione illius inobedientiæ.

§. IV. Quamvis aliquis in materia tantùm levi 228
operetur contra doctrinam ejusmodi decretorum, v. g. utendo restrictione purè mentali, si tamen simul dissentiat ab ea doctrina, & judicet propositionem damnatam esse veram, aut Pontificem in tali damnatione errasse, peccat mortaliter, quia talis dissensus opponitur regulæ fidei, ergo sicuti mortale est dissentiri minimo fidei articulo, ita & hìc. Videri potest *Carden.* in 2. crisi d. 1. c. 15.

Q. 37. An promulgari debeant talia decreta damnantia propositiones, vel ab eis appellari possit. R. 229

Decreta, quibus damnantur propositiones, spectari possunt, vel ut declaratoria doctrinæ perniciosæ, vel ut prohibitoria, ne ea doctrina tradatur aut practicetur, vel ut pœnalia, in quantum imponunt pœnam excommunicationis illis, qui dictam doctrinam tradunt vel defendunt.

§. I. Decreta illa prout declaratoria sunt, si sint 230
Romæ promulgata, & id nobis constet, nos obligant, quamvis non sint promulgata hìc in partibus, quia quamvis fortè ad leges Pontificias requireretur

promulgatio in singulis provinciis, utì multi docent apud *Carden.* in 1. crisi d. 9. c. 20. a. II., tamen illa non requiritur, ut hæc decreta, quatenus sunt declaratoria, nos obligent, quia si Romæ promulgata sint, certum est propositiones damnatas esse tales, quales eas declarat Papa, cùm errare non possit in materia fidei vel morum loquens ut caput Ecclesiæ, ergo si declaret esse in praxi pernicioſas, scandalosas &c., reipsa tales sunt.

231 §. II. Ad hæc decreta, in quantum prohibent praxin talium propositionum, non requiritur promulgatio juridica, sed sufficit notitia moraliter certa illius, utì pluribus ostendit *Carden* in 2. crisi d. 1. c. 11., cùm enim pleræque propositiones damnatæ spectent ad jus naturale vel positivum divinum, hoc ipso, quòd Papa declaret illas esse in praxi pernicioſas, significat esse prohibitas jure naturali vel divino, ad jus autem naturale vel divinum non requiritur promulgatio juridica, sed sufficit notitia certa: quòd si aliqua sint juris humani, adhuc ad illa prohibenda non requiritur promulgatio juridica, frustra enim est hæc, ubi adest notitia certa: quod idem tenet de præcepto obedientiæ, à Papa lato, ne propositiones illas deducamus ad praxin, ut enim nos obliget præceptum Superioris, non requiritur promulgatio illius juridica, sed sufficit etiam notitia certa præcepti.

232 §. III. Ad illa decreta, in quantum pœnalia sunt, etiam sufficit notitia certa promulgationis Romæ factæ, utì colligitur ex dictis n. 231.

233 §. IV. Posset supplicari apud Papam pro suspensione pœnæ, quamvis supplicari non possit pro suspensione declarationis aut prohibitionis, utì clarè evincit *Carden.* c. 12. a. 1., ubi a. 2. probat illa decreta, prout sunt declaratoria, non indigere populi

acceptatione, nam veritas rejici non potest nec debet: prout autem sunt prohibitoria, etiam non indigent acceptatione, quia mala non possunt non esse & manere prohibita, potestque superior aliquid prohibere subdito licèt invito, maximè Pontifex, qui à subditis potestatem imperandi non habet, sed immediatè à Christo: Denique prout sunt pœnalia, si adesset gravis causa, qualis tamen non adest, posset populus non acceptare, mens enim Pontificum non est obligare ad talem pœnam, si justa esset causa illam deprecandi.

Q. 38. *Quid præterea notari debeat circa damnationem propositionum.* *R.* seqq. 834

§. 1. Quando propositiones dicuntur damnari, prout jacent, sic intelligi debet, quòd damnentur in eo sensu, quem verba habent secundùm se ut separata ab omni alio contextu, non autem in eo sensu, qui fortè est in libro Auctoris talem propositionem habentis, fortè enim eam modificavit per antecedentia & consequentia: Excipe propositiones 79. Bajanas, & 5. *Jansenii*, quæ damnantur in sensu ab Auctoribus earum intento, ita *Estrix* in conf. triumv. in prologom. n. 7.

§. 2. *Arsdeckin* T. 2. p. 2. tr. 1. c. 1. in fine docet propositiones copulativas communiter habendas pro damnatis quoad omnes partes: certum autem videtur id de omnibus dici non posse, & speciatim de his ab *Alex.* VIII. 24. Aug. 1690. damnatis: Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationali; formalis verò in conformitate actûs cum regula morum: Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretativè.... *hunc homo non tenetur amare, neque in principio, neque in decursu vitæ suæ moralis.* Peccatum Philosophicum seu morale est actus humanus 235

disconveniens naturæ rationali & rectæ rationi; Theologicum verò & mortale est transgressio libera divinæ legis: *Philosophicum quantumvis grave in illo, qui Deum vel ignorat vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æternâ pœnâ dignum*: nam l. 2. n. 144. & l. 5. n. 59. ostendemus propositiones illas non esse damnatas, nisi ratione eorum, quæ diverso charactere expressa sunt.

1236 §. 3. Quando prohibetur, ut de propositione ejusmodi damnata nequidem disputativè publicè aut privatim tractetur, nisi forsan impugnando, sensus est, nisi ostendendo ejus falsitatem, unde qui rationes pro ea proponeret inter argumentandum & non solveret aut infirmaret, incideret in pœnas, quia sic defenderet, auctoritatem & robur addendo tali propositioni.

237 *Q. 39. An opiniones contradictoriæ possint esse simul probabiles. R.*

§. I. Possunt esse respectu diversi intellectûs, uti patet, sic enim diversi Judices opposita sæpe concludunt circa eandem causam; diversi Theologi vel Juristæ opposita resolvunt circa eandem quæstionem.

238 §. II. Idem intellectus non potest eodem tempore simul habere duas opiniones contradictorias, sive duo judicia directa, quorum uno dicat, v. g. pingere die festo est servile, pingere die festo non est servile: patet, quia idem intellectus non potest simul judicare idem esse verum & falsum, idem esse & non esse, quod hìc fieret.

239 §. III. Idem intellectus potest eodem tempore simul de duabus opinionibus contradictoriis, quæ vel simul in diversis intellectibus, vel successivè in eodem intellectu existere possunt, reflexè judicare, quòd

quòd sint probabiles, ita ut hæ duæ opiniones contradictoriæ sint duo objecta, de quorum singulis, non tantùm simul affirmet probabilitatem, sed etiam verè affirmet probabilitatem esse simul, quamvis neutram opinionem directam eliciat vel actu habeat, E. g potest intellectus meus unico actu dicere; hæ duæ opiniones, *pingere est servile*, *pingere non est servile*, sunt strictè probabiles, & una non elidit probabilitatem alterius; est communissima cum *Terillo* de consc. prob. q. 5. assert. 8. contra *Eliz.* l. 2. q. 8. & seqq. *Gonz.* d. 7. §. 18. *Palav. Camargo* & paucos alios: *Prob.* 1. auctoritate *S. Aug.* apud *Esp.* in app. a. 127. sufficit hic locus Epist. 118. c. 7. ubi ait, *neminem cogimus ante Dominicam illam cœnam prandere, sed nulli etiam contradicere audemus*: quibus verbis manifestè innuit eo tempore fuisse probabile, & non licere & licere comedere ante sumptionem Eucharistiæ: similiter loquitur c. 3., ubi rationibus ostendit probabile esse, quòd fiat laudabiliter, & quòd non fiat laudabiliter, si quis quotidie Eucharistiam suscipiat, unde neutram opinionem probat aut damnat, sed agnoscit utramque probabilem, remittens unumquemque ad piam suam fidem & affectionem, utì latiùs expendit *Esp.* a. 128. *Prob.* 2. experientiâ, nam de facto judico has duas opiniones Physicas, *continuum constat punctis*, *continuum non constat punctis*; similiter istas morales. *pingere die festo est licitum*, *pingere die festo non est licitum*, esse simul probabiles, evidens enim est mihi, quòd pro singulis sint motiva gravia & nulla certitudo: & licèt certum sit, quòd alterutra earum sit falsa, certum tamen etiam est unam earum esse veram, & quoniam incertum est, quænam determinatè sit vera, pro utraque autem affertur ratio, quæ vehementer alliciat intellectum ad assensum, 240

utraque determinatè redditur probabilis, non eo sensu, quasi detur probabilitas de simultanea utriusque partis veritate, hoc enim manifestè repugnat, sed quòd detur simultas duarum probabilitatum; quam distinctionem inter probabilitatem simultatis & simultatem probabilitatis si notasset *Eliz.* inquit, *Banholzer* n. 11., sua sibi sophismata facilè solvisset. *Conf.* nam si in eodem homine videam esse justitiam & luxuriam, homo ille respectu meæ voluntatis est amabilis propter justitiam & odibilis propter luxuriam, ergo similiter si respectu ejusdem objecti videam gravia motiva pro & contrà, rectè dico pro eodem objecto esse motiva, hæc apta movere ad assensum, illa ad dissensum, hoc autem est assensum & dissensum esse probabilem, & consequenter etiam opiniones contradictorias esse probabiles, ergo.

341 §. IV. Idem intellectus potest eodem tempore elicere opinionem directam probabilem circa aliquod objectum, & simul habere actum reflexum, quo affirmet probabilitatem opinionis contradictoriæ, e. g potest simul sic dicere, *continuum non constat punctis, probabile tamen est constare punctis; pingere die festo est servile, attamen etiam est probabile, pingere die festo non esse servile*; patet iterum, sic enim experimur nos judicare, & sic etiam passim legimus apud Auctores, qui postquam conclusiones suas posuerunt, vel ut probabiliores vel ut absolutè veras, nihilominus sæpe simul fatentur oppositas etiam suo judicio esse probabiles. *Conf.* 1. nam odisse possum illum, quem judico amore dignum, ergo etiam dare possum assensum uni objecto, quamvis judicem etiam posse dari dissensum, in his enim probabilibus non determinatur intellectus per evidentiam aliquam, sed sæpe per voluntatem

rem, quæ potest ad unam partem determinare & non ad alteram, uti à n. 398. & à n. 414. dicetur. *Conf.* 2. nam aliqui judicant B. Virginem esse maculatè conceptam, & tamen simul judicare debent probabile esse, quòd sit immaculatè concepta, alioquin non posset Ecclesia velle eam coli sub titulo Immaculatæ Conceptionis, quod tamen certum est velle, ergo.

§. V. *Obji.* 1. Si occurrant motiva in utramque 242
partem æqualia, hæc se mutuò elident; si autem pro una parte sint majora, hæc elident probabilitatem aliorum minorum, ergo duo contradictoria nunquam erunt simul probabilia. *R.* n. antec., cujus falsitas intelligetur ex dicendis à n. 261.

Inst. I. Si unus dicat se vidisse Petrum domi, alter 243
dicat se eodem tempore vidisse foris, hæc motiva se elidunt; ideoque etiam in jure statuitur, ut si utrimque sint pares testes, neutris credatur, sed idem est de quibuscumque motivis suadentibus contradictoria, ergo. *Prob. min.*, ideo priora se elidunt, quia certum est unum illorum dicere falsum, sed etiam certum est unum contradictoriorum esse falsum; & sicuti ibi de neutro ex illis hominibus determinatè certum est, quis dicat falsum, sed tantùm indeterminatè & vagè, & nihilominus auctoritas utriusque eliditur, ita hìc, ubi motiva sunt pro contradictoriis, utrimque elidetur probabilitas. *R.* Datâ maj, de qua à n. 261., n. min. ad prob. n. maj., sed ideo se elidunt, quia sunt planè æqualia & similia, ac præterea certum est unũ illorum scienter dicere falsum, & consequenter certus sum deesse uni auctoritatem gravem, & non mereri, ut credam, in eo enim consistit auctoritas hominis loquentis, quòd ex malitia non fallat, & ex ignorantia non præsumatur falli in æstimanda gravitate motivi, quod hìc non manet,

quia

quia cùm uterque testetur de visu proprio, scio alterutrum ex malitia fallere, ergo scio in alterutro deesse auctoritatem, ergo cùm nesciam ex qua parte desit, determinatè neutri possum prudenter credere, videri potest *Teril.* in Reg. q. 29. n. 36. & q. 38. n. 36. Quid autem dicendum esset, si de visu non testarentur, intelligetur ex dicendis n. 398.

244 *Inst.* II. Saltem si Auctores viginti sint pro una opinione & totidem pro contradictoria, neutra pars
903 reddetur nequidem extrinsecè probabilis, quia ubi nulla est præsumptio veritatis, ibi nulla est auctoritas, sed in Auctoribus sibi contradicentibus nulla est præsumptio veritatis in utrisque simul, sive in sensu composito, quia certum est alterutros errare, ergo, ita *Elix.* q. 11. §. 4. *Conf.* nam probabile ab extrinseco fundatur in peritia Doctorum, qui opiniones docent, sed quando sunt contradictoriæ, certum est in alterutra parte esse imperitiam, errorem & ignorantiam, ergo tum non potest pro utraque parte esse auctoritas, ita *Elix.* §. 1. *R.* 1. Si hæc argumenta valent, ergo in tali casu nequidem potest esse dubium de veritate, quia ubi nulla est præsumptio veritatis, nullum potest esse dubium, cùm dubium sit circa veritatem, sed tum nulla erit præsumptio veritatis, quia certum erit alterutros errare & esse imperitos. *R.* 2. n. ass., ad prob. dist. min., in Auctoribus sibi contradicentibus nulla est præsumptio veritatis, id est, non est præsumendum, quòd utraque pars copulativè dicat verum, c, quòd utraque pars distributivè, sive quòd utrique divisivè dicant verum, n, de singulis enim partibus præsumi-
245 tur, quòd nitantur gravi motivo. Ad *Conf.* dist., probabile ab extrinseco fundatur in peritia, quæ prudenter præsumitur conformis objecto & communiter non fallit, c, quæ necessariò semper sit confor-

conformis objecto & nunquam fallat, n, hinc licèt certum sit alterutram partem hìc & nunc non habere peritiam conformem objecto sed falli, tamen de singulis prudenter præsumitur peritia, quia singuli communiter verum dicunt, & neutra pars temerè aut sine fundamento solet loqui, videri potest *Teril.* q. 29. à n. 61. & q. 44. n. 16., ubi rectè dicit nomine periti, scientis & prudentis hìc venire illum, qui juxta humani intellectûs capacitatem est instructus principiis ad materiam illam penetrandam sufficientibus, & debitam in veritate inveniendâ diligentiam adhibuit. Vide dicta n. 99. in *Instantia.*

Obji. 2. Quod mihi certò est falsum, non est mihi verè probabile, sed una pars contradictionis est mihi certò falsa, ergo una non est mihi verè probabilis, ita *Eliz.* §. 4. *R.* 1. retorq., quod mihi certò est falsum, non est mihi verè dubium, sed una pars contradictionis est mihi certò falsa, ergo una non est mihi verè dubia, quod negat *Eliz.*, volens utramque partem reddi soltùm dubiam. 246

R. 2. Si argumentum valet, ergo nequidem judicare potero utramque esse probabilem respectu diversi intellectus: quòd autem falsum reddi possit probabile, patet ex communi adagio ex *Aristotele*, quòd multa falsa sint, & non tantùm appareant, probabiliora veris.

R. 3. Quod mihi certò & determinatè est falsum, non est mihi probabile, c, si sit mihi certò falsum, sed indeterminatè & vagè, n. maj., & similiter dist. min. n. conseq., cùm enim rescire non possim, quæ pars sit falsa, & pro singulis sit grave motivum, prudenter dico utramque esse probabilem, vide *Teril.* à n. 75.

Inst. 1. Si per revelationem tibi constaret unam ex contradictoriis esse demonstratam, utraque non esset tibi verè probabilis, ergo neque nunc. *R.* n. ant., 247

dummo-

dummodo pro singulis maneret motivum grave, nec rescire possem, pro qua staret veritas, uti recte *Teril.* n 81.

248 *Inst.* II. Motivum pro una parte est falsum, ergo pro utraque parte non est motivum verè grave. *Prob. Conseq.*, aurum falsum non est verè aurum sed tantùm apparenter, ergo motivum grave falsum non est verè motivum grave, sed tantùm apparenter. *Conf.* quia si motivum appareret, quale in se est, appareret nullam habere connexionem cum objecto, ergo reipsa non est verè grave sed tantùm apparenter. *R.* n. utramque conseq., verè aurum est quid Physicum, quod per apparentiam haberi non potest, è contrà motivum verè grave est motivum propter apparentiam veritatis multùm impellens ad assensum, quod potest motivum falsum, cùm apparere possit verum, & falsitas invincibiliter ignoretur, unde licèt ex parte objecti sit falsitas & sola apparentia, tamen propter hanc ipsam apparentiam est verissima motio magna ex parte motivi impellentis, quod sufficit ad motivum verè grave. *Ad*

249 *Conf.* n. conseq., quia quamvis verè non sit verum motivum sed tantùm appareat esse verum, tamen verè multùm movet, ergo est verè motivm & verè grave: *Nec obstat*, quòd sit apparentia falsa, *nam* est quidem falsa respectu objecti, attamen est vera in ratione motivi, quia verè est apparentia veritatis, & quidem talis, quæ verè multùm trahat ac moveat intellectum, ergo est apparentia verè gravis, sicuti error est verè error licèt respectu objecti sit falsus.

250 *Inst.* III. Motivum illud est grave tantùm ex errore & ignorantia, ergo non est verè grave. *Conf.* nam licèt contra SS. Trinitatem sint gravissima argumenta, tamen non faciunt probabilitatem, quia

nempe

nempe sunt de objecto falso, ergo similiter hìc. *R.* si sensus antecedentis sit, per errorem & ignorantiam judicatur esse grave, n, ex suppositione erroris & ignorantiæ invincibilis est grave, c. ant. & n. conseq., quamvis enim error & ignorantia sit causa, cur motivum illud multùm moveat, tamen verissimum est, quòd multùm moveat, & consequenter quòd sit grave. *Ad Conf.* n. conseq. non est autem ideo, quia 251
motiva sunt de objecto falso, sed quia eliduntur per certitudinem motivi fidei, quæ docet dari Trinitatem: in nostro casu neutrum motivum elidit alterum & neutrum est certum.

Inst. IV. saltem motivum illud non est verè grave 252
respectu objecti, sed tantùm respectu intellectûs, quem multùm impellit, ergo simpliciter non est grave, sed tantùm secundùm quid & relatè ad hunc intellectum. *R.* n. ant., non enim potest esse grave respectu intellectûs, nisi etiam sit grave respectu objecti, ideo enim intellectus multùm impellitur, quia motivum multùm apparet esse connexum cum objecto.

Inst. V. Ergo hæretieus etiam poterit habere mo- 253
tivum simpliciter grave respectu objecti sui falsi. *R.* hæreticus materialis, c, hæreticus formalis, subdist., poterit habere, imprudenter, transeat, prudenter, n. seq., hic enim habet ignorantiam vincibilem, quam si excluderet considerando omnia, uti posset & deberet, videret oppositum motivum certum, quo elideretur apparentia sui motivi & appareret imprudentia sui actûs: adde, quòd apparentia, quam habet hæreticus formalis, non tam sit ratione objecti quàm ratione voluntatis malè dispositæ & imprudenter pertinacis, ideoque non possit constituere motivum verè probabile, quod requirit apparentiam rationabilem, & consequenter ratione objecti,

cum

cum dispositione rectæ voluntatis, videri potest *Teril.* n. 10.

254 *Inst.* VI. Onus, quod est grave propter malam subjecti dispositionem, v. g. propter ægritudinem, non potest dici simpliciter grave, sed motivum grave ex suppositione erroris & ignorantiæ, est grave propter malam subjecti dispositionem, ergo non est simpliciter grave. *R.* onus grave propter malam subjecti dispositionem, non potest dici simpliciter grave, si omnes ordinariè non sint obnoxii illi malæ dispositioni, utì ordinariè omnes ægri non sunt, c, si ordinariè omnes illi malæ dispositioni sint obnoxii, uti omnes sumus obnoxii errori, & ignorantiæ invincibili, n. maj., & similiter dist. min. n. cons.

255 *Inst.* VII. Si talis apparentia possit reddere motivum grave, ergo poterit ita crescere, ut reddat motivum certum. *R.* 1. n. seq., certitudo enim supponit veritatem, cùm sit adhæsio firma ad objectũ verum. *R.* 2. poterit ita crescere, ut reddat objectum certum objectivè, n, certum adhæsivè, id est, ut intellectus de se & ex modo tendendi ita firmiter adhæreat objecto falso, sicuti adhæreret vero, c. seq.

256 *Inst.* VIII. Ratio, quæ est purum sophisma, non est verè sed tantùm apparenter gravis, atqui ratio falsa est purum sophisma, quod ab *Aristotele* definitur, id, quod tantùm apparet verum, ergo. *R.* ratio falsa est purum sophisma, si sciatur esse falsa, c, & hoc vult Aristoteles, si autem invincibiliter nesciatur esse falsa, n. min. & conseq. Nemo dicitur sophista, qui judicando invincibiliter errat, sed sophista est, qui sciens fallaciam argumentationis, eâ utitur ad capiendum alterum, cùm ipse sciat se non posse ei assentiri, utì rectè *Teril.* q. 25. à n. 34.

257 *Inst.* IX. Motivum verè probabile & prudens debet esse conforme rationi rectæ, sed motivum falsum

falsum non est conforme rationi rectæ, quia *ratio non dicenda est nec existimanda, nisi vera*, inquit, *S. Aug.* de quantit. animæ c. 16., ergo motivum falsum non est verè probabile & prudens, ita *Gonz.* d. 8. n. 34. *R.* 1. Ergo motivum probabilius, si falsum sit, non erit verè probabile & prudens, quod nemo admittet. *R.* 2. Motivum verè probabile & prudens debet esse conforme rationi, semper Physicè rectæ, n, saltem Ethicè rectæ, c. maj., & similiter dist. min. n. conseq. *S. Aug.* tantùm vult rationem Physicè rectam debere esse veram: vide dicta à n. 5.

Obji. 3. Si quis possit simul assentiri probabilitati duarum contradictoriarum, ergo & poterit simul inferre duo conscientiæ dictamina contradictoria, nempe quòd tale objectum sit & non sit licitum. *R.* poterit hæc inferre ex diversis præmissis, utì explicabitur à n. 313., ubi etiam ostendetur ejusmodi dictamina nullo modo sibi contradicere. 258

Obji. 4. Qui assentitur uni parti, non potest eodem tempore assentri alteri, utì dictum n. 238., ergo nec tum potest opinionem de altera habere, ergo multò minùs poterit de altera habere opinionem probabilem. *R.* Ergo nec tum potest de altera opinionem habere tanquam actum informantem & tum simul receptum in suo intellectu, c, non potest habere tanquam objectum, de quo reflexè dicat, quòd sit opinio prudenter elicibilis, n. seq, & patet falsitas ex dictis n. 241. 259

Obji. 5. Verum & falsum improbabile pugnant, ergo etiam verum & falsum probabile, ita *Eliz.* *R.* n. ant., nam hæc duo, stellæ sunt pares, stellæ non sunt pares, sunt verum & falsum, & tamen utrumque est improbabile, quia pro neutro est grave motivum. 260

261 *Q. 40. Quid sit unum motivum elidi ab altero opposito, & quandonam hoc fiat. R.*

§. I. Tum dicitur unum motivum elidi, si propter alterum oppositum amittat vim permovendi intellectum ad prudentem assensum, v.g. si unus testetur Cajum priore anno esse mortuum, & tres alii fide dignores testentur se hoc anno vidisse vivum, testimonium primi eliditur.

262 §. II. Motivum aliàs probabile eliditur per motivum certum illi oppositum, hinc si sententia aliqua hactenus fuit probabilis, nunc autem contra eam inventæ sint rationes evidentes, vel ab Ecclesia declarata sit esse falsa, omnis probabilitas eliditur, quia motivum non ampliùs aptum est determinare intellectum ad prudentem assensum.

263 §. III. Motiva opposita incerta & dissimilia non elidunt se perfectè: *Probatur*, inprimis ex *S. Aug.* Epist. 117. c. 3., ubi disputat, an quotidie sit communicandum; pro parte negativa adducit, quòd magis expediat se certis tantùm diebus tantò meliùs disponere; pro affirmativa, quòd quotidie peccemus, hinc quotidie indigeamus medicinâ: concludit, ut faciat quisque, quod piè credit faciendum: ergo agnoscit pro utraque parte manere sufficiens motivum ad honestè operandum, & consequenter unum non elidi ab altero. Idem docet Cap. *in Canonicis*, dist. 19. ubi loquens de receptione Scripturarum Canonicarum ait, *in eis, quæ non accipiuntur ab omnibus*, (Ecclesiis) *præponat eas, quas plures graviores que accipiunt, eis, quas pauciores minoris que auctoritatis Ecclesiæ tenent: si autem alias invenerit à pluribus, alias à gravioribus haberi, quanquam hoc inveniri vix possit, æqualis tamen auctoritatis esse habendas puto*: ubi manifestè docet, quòd motiva auctoritatis, unum propter plures

plures numero sed non ita graves, alterum propter graviores sed numero pauciores, se mutuò non elidant, sed maneant æqualiter fortia: Deinde idem evincunt omnia argumenta allata à n. 239. Præterea id probat experientia, nam qui tentatur in fide, experitur se trahi motivis, tum ad assensum tum ad dissensum, & licèt agnoscat motivum fidei censeri debere majus, tamen etiam experitur se propter motivum oppositum posse motivo fidei dissentire, fierique positivè infidelem: & idem est de illo, qui potest vel bene vel malè judicare de proximo, experitur enim se utroque trahi, & posse utroque permoveri, si voluntatis imperium accedat, ergo evidens est, quòd ejusmodi motiva incerta & dissimilia se mutuò non elidant: *Ratio* à priori est, quia motiva dissimilia mutuò se excedunt secundùm quid, id est, unum habet aliam specie vim & rationem movendi, quam non habet, & cui directè non opponitur alterum, ideo enim dicuntur dissimilia, ergo non potest unum perfectè elidi per alterum, quia nempe in singulis manebit illa specie diversa & quasi disparata vis ad movendum intellectum; quod maximè valet, si nesciatur, quodnam sit absolutè potentius, nam vis utriusque videbitur vim sui oppositi excedere, ergo manifestum est vim neutrius elidi. *Conf.* nam si motiva majora elidunt minora, ergo sententia, pro qua sunt motiva majora, erit certa quodammodo & altera improbabilis, quod est contra suppositum, nam loquimur de conflictu probabilioris cum probabili.

§. IV. Motiva tamen ejusmodi oppolita se im- 264
perfectè elidunt, hoc est, hoc & illud minùs movet in præsentia sui contrarii, uti experientiâ constat, plùs enim moverent singula, si solitariè cognoscerentur, licèt utrumque adhuc sufficienter moveat in

ordine ad persuadendum intellectum : & in hoc concursu motivorum fundatur libertas opinandi quoad speciem, sive assentiendi & dissentiendi, prout accesserit impulsus ex parte voluntatis, uti iterum probat experientia, & dicetur à n. 398. & 414.

265 §. V. Motiva similia & æqualia se perfectè elidunt, id est, si vis movendi unius sit æqualis vi movendi alterius, & ob similem ac sibi mutuò directè oppositam rationem moveant, neutrum retinet vim simpliciter permovendi intellectum, quia quidquid affertur pro una parte, cognoscitur habere aliud æquale prorsus simile contrarium, ergo intellectus fiet immotus, sicuti si duo pondera planè similia sint in lancibus, aut si duo equi æquè fortes trahant in oppositas partes, reddunt libram vel currum immotum : hoc tamen non obstante poterit voluntas imperare assensum ad unam partem præ altera, sed quia ex parte intellectûs neutrum motivum in hoc concursu erit sufficiens, assensus non erit rationabilis sed imprudens ac merè voluntarius.

266 §. VI. Motivum minus, si sit simile, id est, ejusdem rationis, & directè oppositum motivo majori, ab hoc eliditur, uti sequitur ex jam dictis, & exemplum datum est n. 261. ; notari tamen debent dicta à n. 243. & dicenda à n. 398.

267 *Objicies.* Hic actus est probabilis, *omnis mater diligit filium*, iste est improbabilis, *læsus diligit lædentem*, ergo si hæc motiva probabilitatis, quamvis dissimilia, se non elidant, hic actus, *mater læsa diligit filium lædentem*, erit probabilis & improbabilis. *R.* iste actus, *læsus diligit lædentem*, est improbabilis, per se loquendo & plerumque, c, in omnibus circumstantiis & semper, n, nam si sit de subjecto maximè disposito ad diligendum, uti est mater, ex hoc motivo, quia persona læsa est mater, poterit esse

proba-

probabile, quòd nihilo-minus amet filium lædentem. Suppositis dictis sit,

Q. 41. Quibus argumentis probetur licitum esse sequi opinionem probabilem relictâ probabiliore. R. seqq. 268

§. I. Auctoritate SS. Canonum & Pontificum: nam Cap., *Ego solis*, dist. 9. expressè dicitur ex *S. Aug.*, rationes probabiles sufficere ad regulandum judicium prudens; Cap., *sicut quædam*, dist. 14. ex *S. Leone* dicitur, *In his, quæ vel dubia fuerint vel obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec decretis SS. PP. inveniatur adversum*; ex quo textu hanc sententiam probat *S. Anton.* apud *Esp.* in app a. 159., similiter *Inn.* III. cap. *Inquisitioni* de sent. excom., de conjuge credente matrimonium esse invalidum, ait, *Cùm conscientia pulsat animum ex credulitate probabili & discreta, quamvis non evidenti, reddere potest sed petere non potest debitum*: Cur autem petere non possit, putat *Arr.* esse ob hanc ipsam prohibitionem Ecclesiæ; *Sanch.* & alii putant etiam posse petere, si bonâ fide contraxerit, potestque videri de matr. l. 3. d. 41. à n. 45 & totâ d 44. Item *Esp.* a. 179. Plures etiam Pontifices processisse secundùm opinionem sibi visam minùs probabilem, ostendit *Carden.* in 1. crisi d. 15. c. 2. a. 7., sufficit, quod testatur *D. Sot.* in 4 dist. 27. q. 1. a. 4, nempe *Adrianum VI.* propter unius *Cajetani* auctoritatem & contra propriam opinionem dispensasse in matrimonio rato.

§. II. Communi consensu DD., nam ex omni ætate, statu, conditione afferri possent pro hac sententia Auctores typo editi plures quam 160. teste *Arsd.* T. 2 p. 2. tr. 1. c. 1. princi. 17. & c. 2., *Teril.* hìc q. 22. citat eorum 200. plerosque à se inspectos: 269

Gob. in Clyp. n. 5. addit alios 25. à *Teril.* non visos: plures alios addit *Moya* de op. *prob.* q. 6. §. 2. & 3., libet aliquos designare:

Cardinales vel Episcopi, qui hanc sententiam tenent, sunt, *Alb. M. S. Anton. Palud. Panorm. Alv. B. Med. Ledes. Zerol. Mald. Bonac. Barbos. Caram. Tolet. Lugo* apud *Deschamps* in q. facti c. 3.

Thomistæ, inter quos Dominicani plurimi, *Ang. Viguer. Med. Lop. Vict. Mercad. Nazar Bann. Nugn. Martin. P. Ledes. Candid. Ildeph. Blanchis, Hacquetus* apud *Desch.* c. 5. & *Ills.* t. 1. d. 1. a. 6. §. 6. Accedunt *I. à S. Th. Tapia. Gravina*, *Navarrett* &c. Hinc ait *Desch.* Thomistas recentiores tam admirabili consensu patrocinium suscepisse hujus sententiæ, ut ex iis, qui post *B. Medinam* de hac controversia scripserunt, nullum viderit, qui vel in speciem tenuerit contrarium: hinc *Gallego* apud *Ess.* a. 2. 6. ait, hæc secunda sententia communior est inter Thomistas: *Salon.* anno 1592. editus dicit multos ac gravissimos Theologos ita sentire, ac maximè ex discipulis *S. Thomæ*, uti fatetur *Gonz.* in introd. n. 3.

Ex Augustinianis, *Salon* jam relatus, *Arragon. Beja, B. Pontius* apud *Desch.* c. 6.

Ex Carmelitis, *Corneio, Lezan. Vrb. ab Ascens.* apud *Desch.* ibid. Accedunt *Salmant.* in 1. 2. tr. 11. d. 7. dub. 2. §. 4. *Gabriel à S. Vincentio* de remed. ignor. d. 12. dub. 27. n. 251.

Ex Benedictinis, *Sairus* apud *Desch.* ibid. Item *Reding.* hìc q. 9. a. 4 contr. 5.

Ex Carthusianis, *Rossell.*

Ex Cistercienſibus, *Lorca, P. à S. Ioseph, Malletus* apud *Desch.* ibid.

Ex Franciscanis, *Pelb. Villal. Port. J. Pontius, P. Marchant. Hanz. Coriol. Caspens. Gesvald. Ragg.*

apud

apud *Deſch.* ibid. Accedunt *Baſſ.* in floribus V. *Conſcientia* n. 9. *Bordonns* in propugn. op. prob. c. 6. *Boſco* in Th. Sacram. T. 4. d. 8. ſ. 8. concl. 5. *Sporer* de Conſc. à n. 41.

Ex Clericis Regularibus, *Leander à S. Sacram.*, *H. Garcias*, *Averſa*, *Diana*, *Paſq. Vidald. Lanfr. Boſſ. Homob. Spinol. Morin. Meroll. Guazz. Ioſeph. de Ianuario* apud *Deſch.* ibid. Item *Delbene* de Immun. Eccl. c. 10. d. 4. n. 20. Accedunt maximo numero DD. ſæculares præſtantiſſimi, Ex Italia, *Peſant. Carbo*, *Zechus*, apud *Deſch.* c. 7. Ex Hiſpania *Nav.* uterque, J. *Med Monteſ.* J. *Sanch. La Rua*, *Ochag. Trullen. Roccaf. Guttier. Solorz. Machad.* apud *Deſch.* ibid. Ex Gallia, *Gammach. Duval. Iſamb. Bail* apud *Deſch.* ibid. Accedit *Dumetz* apud *Daniel* Epiſt. 3. Ex Belgio, *VViggers*, *Mercer*, *Mauden*, *Sylvius*, *Gauger. Hallus* apud *Deſch.* ibid., qui horum, utì & præcedentium omnium à ſe citatorum locos, verba & encomia accuratiſſimè refert. Ad Belgas accedit *Manigart* p. 2. c. 6. §. 5. Item Auctores ferè omnes è Societate JESU, quorum præcipuos referunt *Deſch.* c. 8. & *Eſp.* a. 233., qui a. 232. ait, quòd ad Auctores attinet, certos & agentes hac de re in propriis terminis, ſingulis Theologis partis contrariæ reſpondet decas, ut minimum, Theologorum pro parte noſtra, idque juxta ſupputationem ipſorum adverſariorum: *Teril.* in Reg. q. 38. n. 33. dicit, pro hac ſententia eſſe 40. ubi pro oppoſita unus: hinc etiam *Valent.* jam ab anno 1593. vocat communem, ſimiliter *Suar.*, item *P. Nav.* anno 1597. vocat communiorem: *Gonz.* ipſe n. 5. fatetur ab eo tempore uſque ad annum 1656. traxiſſe omnes ferè Theologos in ſui aſſenſum, & jam dixerat n. 1. nullam fortaſſe opinionem eſſe, quæ plures curſu non longo temporis ſectatores & defenſores habuerit.

Denique *Opstradt* licèt juratus hostis probabilitatum in diss. pag. 13. ait, *nihil per multos annos communius probabilitatum doctrinâ.... communis ergo & universalis per Ecclesiam erat probabilitatis doctrina.*

270 *Respondet* 1. *Contens.* nihil ad rem facere multitudinem Auctorum, quia *argumentum pessimi turba est*, inquit, *Seneca* de Beata vita c. 1. Addit *Eliz.* l. 7. q. 11. § 2. plures ex eis, qui libros edunt, verè Theologos non esse, & multos scientiæ morali prorsus impares esse, qui vel in Logicam scribere non auderent, se autem Theologiæ Moralis Doctores constituunt, quorum proinde numerus nihil ponat in esse. *Contrà* est 1. *S. Aug.* de quant. anim. c. 7. ait, *utilissimum maximæ multitudini, excellentissimæ auctoritati cedere, & secundùm hoc agere vitam.* Putant etiam omnes sapientes satis consuli prudentiæ, si quis sequatur communem sensum, est enim incredibile tot viros præstantissimos errare: hinc etiam in utroque jure, uti refert *Teril.* q. 2. n. 181., dicitur, ubi diversæ sententiæ proferuntur, potiùs vincit numerus Doctorum, vel si numerus æqualis sit, ejus partis præcedat auctoritas, in qua excellentis ingenii vir *Papinianus* eminet, qui ut singulos vincit, ita cedit duobus: unde *Esp.* a. 230. rectè dicit certum esse, quòd numerus & qualitas Auctorum maximi facienda sit, præcipuè in hac abstrusa & universaliffima quæstione: neque id negare potuit *Gonz.*, nam diss. 5. n. 30. ait, qui contra communem censet quid illicitum, potest deponere opinionem hoc modo, *scientia mea & ingenium meum nequeunt comparari cum scientia & ingenio tot DD, credibiliusque est falli unum minùs doctum, quàm tot sapientes, qui conveniunt in aliqua assertione*: id potest ipse sibi applicare in hac quæstione.

quæstione. 2. Nemo prudens contemnit Auctores omni exceptione majores, utì constat ex jam dictis, & ratio est, quia præsumi debent duci gravibus motivis, hinc etiam Adversarii conantur ad suas partes trahere Auctores, etiam nolentes. Quòd dicit *Seneca*, verum est de popularibus factiosis, qui re non examinatâ feruntur, quò rapit passio, impetus aut seditiosorum exemplum. 3. Auctores benignæ sententiæ sunt verè Theologi, Elizaldæ suppares, nec præsumi debet Deum in materia morum tam universali & necessaria permisisse tamdiu errare tot viros sapientissimos & probissimos. Rectè *S. Aug.* Epist. 119. *Ecclesia Dei multa tolerat, & tamen quæ contra fidem sunt vel bonam vitam, nec approbat, nec tacet, nec facit*: videri potest *Terillus* q. 45.

Resp. 2. *Eliz.* l. 6. q. 6. § 7., per nullam multitudinem DD. privatorum posse fideles reddi securos de suo non peccato, sed tantùm per veritatem & conformitatem cum lege Dei. *Contrà* est 1. Nam si hoc valet, ergo nec securus es sequendo probabiliorem vel probabilissimam, si fortè falsa sit. 2. Ubi veritas certò comperiri non potest, pro qua parte est multitudo DD, prudenter præsumitur pro ea esse veritas, consequenter pro qua parte est major multitudo DD, prudentiùs præsumitur pro ea esse veritas, ergo cùm pro sententia benigna sint notoriè plures graviorésque DD, prudentiùs præsumimus hanc esse veram: hinc sit, 271

§. III. Non constat nobis certò de illa lege, quæ prohibeat sequi probabiles, & obliget ad sequendas semper probabiliores opiniones, ergo prudenter judicamus talem legem non dari, in dubio enim, an sit lex an non sit, standum est pro libertate nostra, quia hæc est in possessione, hoc enim axioma, *melior est conditio possidentis*, valet etiam extra materiam 272

justitiæ, utì dicetur à n. 495., Hinc rectè *Lactant.* l. 3. Instit. c. 27. *Stultissimi est hominis præceptis eorum velle parere, quæ utrùm vera an falsa sint, dubitatur, & ideo nemo paret, quia nemo ad incertum vult laborare*, & ideo etiam cap. *cùm in jure*, 31. *de off. & pot. jud. deleg. dicitur, nisi de mandato certus exstiteris, exequi non cogeris, quod mandatur. Conf.* 1. nam si lex illa daretur, esset lex naturæ & quidem generalissima, ergo non deberet latere plerosque homines, qui bonâ fide judicant eam non dari, maximè cùm multi ex adversariis dicant in jure naturæ non dari ignorantiam invincibilem, esset autem summè temerarium velle omnes eos, qui defendunt vel docent sententiam benignam, damnare erroris culpabilis & tantæ malitiæ, ergo. *Conf.* 2. nam non inventio legis post sincerum examen tot Doctorum per ita longum tempus, est manifestum signum, quòd talis lex non existat, utì ex principiis *Elizæ* rectè ostendit *Teril.* q. 53. & dicemus à n. 718. *Conf.* 3. directè contra *Elizam*, nam secundùm ipsum, si motiva pro & contra legem sint æqualia, tum se utrimque elidunt, sæpe autem fit, ut quando operandum est, motiva pro & contra legem sint æquè probabilia, ergo erit, ac si tum nulla essent motiva pro lege prohibente operari secundùm minùs probabilem, ergo licebit secundùm hanc operari.

273 *Respondent*, falsum esse, quòd sola præcisè incertitudo legis sufficiat ad negandam illius obligationem, utì fatetur ipse *Carden.* in 1. crisi d. 60, nam inprimis ex illa incertitudine oriri potest dubium practicum, cum quo non est licitum operari: deinde quamvis lex sæpe sit incerta, tamen censeri debet esse in possessione, adeoque obligare; sic enim si quis sciat se commisisse furtum, & dubitet, an sit confessus, lex confitendi hoc furtum est incerta, attamen

quia

quia lex confitendi omne mortale est in possessione, etiam possidet lex confitendi hoc furtum, licèt fortè antehac sit confessus. *Contrà* est 1. si oriatur dubium practicum, hoc deponi potest per rationem probabilem de non existentia legis, vel saltem per motiva reflexa, utì n. 307. dicetur 2. absolutè contra legem incertam sufficit ratio probabilis, ex qua aliquis prudenter judicet, se illi satisfeciſſe, utì probabitur à n. 599., hinc quamvis generalis lex confitendi omne mortale commissum, sit prior, & in certa possessione contra libertatem non confitendi, tamen si probabile sit te esse confessum hoc furtum, lex confitendi hoc furtum non est nec unquam fuit respectu tui in certa, sed tantùm in incerta & dubia possessione, ideoque potiùs possidet tua libertas contra eam legem incertam, eò quòd non sit tibi sufficienter applicata, utì dicetur n. 274., quod *Conf.*, nam si sit probabile te esse confessum, est probabile te satisfeciſſe legi, ergo non est certum, quòd ei non satisfeceris, ergo lex iterum confitendi non est certa, ergo ad summum erit probabilis, sed & tua libertas est probabilis, quia probabile est te esse confessum, ubi autem directè probabile est esse legem, & directè probabile non esse legem, reflexè certum est, non dari obligationem legis defectu sufficientis promulgationis vel applicationis illius, utì jam dicetur, ergo. Vide dicenda à n. 495.

Camargo p. 1. l. 1. cont. 9. à n. 104. Contra rationem illam sic insurgit: Possessio libertatis est dominium, quod homo habet ad ponendas actiones suas, sed hoc dominium non potest prævalere contra Deum, quia Deus necessariò habet dominium altius respectu earundem actionum, cui non potest prævalere ullum dominium hominis, ergo in homine non potest esse possessio libertatis contra Deum. *R.* 1. Idem argumentum valet in casu etiam majoris

joris probabilitatis contra legem Dei ; item in materia justitiæ, si ideo, quia possideo, me excusem à divina & naturali lege restituendi, quod probabiliter aut etiam probabilius est alienum. *R.* 2. hoc dominium & hæc possessio libertatis non potest dari contra Deum, si non possit prudenter judicari, quòd hæc actio permittatur à Deo, c, si hoc possit prudenter judicari, n, quia dominium à Deo concessum ad ponendas actiones est nobis certum, nec impeditur, quamdiu prudenter judicamus Deum actionem talem permittere & non restringere libertatem nostram.

Instat à n. 109. Illa permissio Dei, ut homo in tali circumstantia agat, est dubia, ergo non potest resultare in homine nisi jus dubium tum agendi, atqui agere cum dubio, an sit jus agendi, est peccatum, ergo. *R.* 1. Idem valere in casu majoris probabilitatis contra legem ; item in materia justitiæ. *R.* 2. n. ant., nam positivè & prudentissimè judicatur dari, ob rationes datas & dandas, præcipuè n. 339., ergo non est jus dubium, sed saltem verissimè probabile.

274 §. IV. Quamvis fortè existeret lex prohibens sequi probabilia, tamen videtur evidens, non esse satis promulgatam, ergo nos non obligat. Conseq. patet, nam secundùm *S. Th.* 1. 2. q. 90. a. 4. *ad hoc, ut lex virtutem obligandi obtineat, quod est proprium legis, oportet quòd applicetur hominibus, qui secundùm eam regulari debent, talis autem applicatio fit per hoc, quòd in eorum notitiam deducitur ex ipsa promulgatione, unde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, ut lex habeat suam virtutem* : hinc *Gratianus* in Cap., *In istis*, dist. 4. ait, *leges instituuntur, cùm promulgantur. Antecedens* verò *probatur*, promulgatio sufficiens, est externa publicatio, per quam existentia legis fit subdito certa & mani-

manifesta, in dubio enim, an detur lex necne, possidet contra eam libertas, atqui evidens est talem publicationem externam legis prohibentis sequi probabilia non dari, ergo. *Prob. min.*, quando prudenter dubitatur de existentia talis publicationis, imò quando hæc publicatio probabiliter negatur, tum evidens est non dari talem publicationem, atqui prudenter dubitatur, imò probabiliter negatur publicatio talis legis, ergo. *Prob. min.* prudenter dubitatur, an existat talis lex prohibens, & probabile est non existere, certum enim est ex dictis n. 269. plurimos negare, & certum est eam sententiam negantem esse probabilem, ergo existentia publicationis illius etiam non potest dici esse certa & manifesta. *Conf.* nam plures sunt, qui affirmant dari legem permittentem sequi probabilia, & reipsa probabilius est id licere, utì dicetur à n. 298., ergo hæc lex permittens est magìs promulgata, quàm opposita prohibens, maximè in sententia adversariorum, qui dicunt motiva probabilia elidi per probabiliora: nos itaque sic concludimus, si lex prohibens fuisset lata & sufficienter promulgata, utíque veritas talis legis innotuisset post tantam inquisitionem, sed non innotuit illa veritas, ergo talis lex vel non est lata vel non est sufficienter promulgata: videri potest *Teril.* q. 53.

Respondent 1. *Eliz.* l. 7 q. 4. §. ult. & *Genz.* d. 6. n. 37. argumentum illud ad summum habere locum in lege humana, nam legislator humanus potest legem concepisse & postea mutato consilio nolle promulgare, sicque tacitè revocat: at implicat Deum legem concipere, quin habeat voluntatem efficacem eam promulgandi, alioqui frustra concepisset: hæc autem lex sequendi probabiliora est Divina, imò naturalis, ergo implicat eam non esse sufficienter 275

cienter

cienter promulgatam. *Contrà* est 1. nam lex naturalis, cùm sit à natura insita, multò magis innotesceret, si daretur, ergo cùm non innotescat, vel non datur vel non est satis promulgata; & idem est de lege Divina positiva. 2 Quamvis implicet legem Dei non esse promulgatam aliquibus saltem aut aliquando, tamen non ideo debet esse promulgata omnibus & semper, nam operans secundùm probabiliorem & minùs tutam sæpe operatur contra legem Dei, vel etiam naturæ, & tamen non peccat, quia lex hìc & nunc non est illi sufficienter applicata; idem est, si revelatio Dei non sit mihi sufficienter proposita, datur enim tum lex Divina & naturalis credendi Deo, attamen me hìc & nunc non obligat; similiter hìc, si enim daretur talis lex Dei vel naturæ prohibens sequi tantùm probabilia, satis esset promulgationem ejus aliquibus esse satis notam, aut saltem aliquando esse notificandam per Ecclesiam, nobis autem, qui habemus graviſſima argumenta contra illius existentiam, non est notificata, & inde inferimus non dari hìc & nunc obligationem talis legis.

276 *Resp.* 2. *Camargo* contr. 6. à n. 38. Leges divinas & naturales non indigere promulgatione. *Contrà* est, voca, ut voles; saltem indigent sufficiente notitiâ & applicatione quoad nos, divina quidem lex per prædicationem vel revelationem, naturalis autem partim remotè per ipsam naturam rationalem productam, in qua relucet; partim proximè per dictamina rationis, quæ indicant, quid naturam rationalem quà talem deceat aut dedeceat; non habemus autem vel revelationem vel talia dictamina de sequendis semper probabilioribus, ergo.

277 *Resp.* 3. Leges naturales & divinas esse æternas, adeoque priores libertate creatâ, & consequenter

contra

contra hanc possidere, ergo in dubio an existant necne, standum erit pro illis contra libertatem, maximè cùm sint favorabiles, utpote utiles, & favorabilia sint amplianda. *Contrà* est, lex naturalis, prout est in Deo, non habet proximè rationem legis, nisi compleatur per legem naturalem, prout in creatura, hanc autem ita definit *S. Th.* in suppl. q. 65. a. 1. O. *Lex naturalis nihil aliud est, quàm conceptio homini naturaliter indita, quâ dirigitur ad convenienter agendum in actionibus propriis*: Ex his evidens est legem naturalem non habere completam rationem legis, & consequenter non posse possidere, priusquam supponatur ex parte creaturæ sufficiens dictamen vel cognitio conformitatis aut difformitatis cum natura rationali quà tali: similiter licèt demus legem positivam, prout in Deo est, esse simpliciter ab æterno, attamen non possidet respectu singulorum, nisi apud singulos sit cognita, quod fateri debent Adversarii, nam si probabilius sit legem naturalem aut divinam non existere, lex illa non possidet, nec ita obligat, ut contraveniens peccet formaliter, ergo: si vis, sic distingue: lex æterna, si sit certa, est prior & possidet contra libertatem, c, si sit incerta, n, cùm enim tota ejus essentia & omnia prædicata sint dubia, etiam dubia est ejus prioritas & possessio, ergo libertas dejici non potest de sua certa possessione. Quod additur de favore legum illarum, manifestè retorquetur, nam si lex naturalis vel divina in dubio positivo amplianda est tanquam favorabilis, ergo etiam obligat in casu opinionis probabilioris de non existentia talis legis: unde sicuti ipsi dicunt sufficere, quòd sit probabilius non dari, sic nos dicimus sufficere, quòd sit probabile, vel ostendant, ubi aut Deus aliter statuerit aut Ecclesia aliter declararit, quamvis enim Auctor naturæ potuerit arctare libertatem

tatem creatam ad obtemperandum legi in casu, in quo probabiliùs, aut etiam tantùm probabiliter judicatur existere, tamen non est fundamentum dicendi, quòd ita arctaverit.

278 *Resp.* 4. Ut lex naturalis vel Divina obliget, non esse opus, ut saltem communitati promulgetur, alioquin qui per revelationem vel per scientiam privatam sciret dari legem de sequenda probabiliore, posset se excusare per aliorum ignorantiam, allegando defectum sufficientis apud omnes promulgationis, ergo satìs est esse notam aliquibus, *Contrà* est, nam licèt satìs sit esse notam aliquibus, ut hi aliqui, quibus est nota, obligentur, non tamen ut obligemur nos & omnes alii, qui saltem probabilissimè negant existentiam talis legis, nec agnoscere possunt esse satìs promulgatam ulli homini.

279 *Resp.* 5. Si talis lex non foret nobis sufficienter promulgata, ergo agere contra illam nequidem esset transgressio materialis, ita *Eliz.* l. 3. q. 8. & *Antor* Syn. n. 114. *Contrà* est, si reipsa non existat talis lex, utì non existere dicimus, agere contra, nequidem materialis est transgressio; si autem existat lex talis, cujus nobis desit sufficiens promulgatio vel applicatio, agere contra illam erit transgressio materialis legis, inprimis prout existentis in mente Legislatoris, deinde etiam prout satìs promulgatæ, aliquibus saltem, v. g. Adamo, B. Virgini, aut forte etiam quibusdam ex Adversariis, hoc enim ipsum debent omnes dicere in casu ignorantiæ invincibilis cujuscumque legis.

280 *Resp.* 6. Quando probabilius est dari legem, etiam probabilius esse, quòd detur sufficiens ejus promulgatio, adeóque legem tum esse sufficienter promulgatam. *Conf.* 1. quia hoc ipso, quòd adsint rationes firmiores, quibus probatur legem esse & obligare,

ligare, communis sensus & recta ratio dictat esse observandam, ergo. Ita *Gonz.* n. 32. *Conf.* 2. nam ille servus est reprehensibilis, qui nihil vult facere, nisi quod certò scit esse à suo domino præceptum. *Contrà* est 1. Ut lex me proximè obliget, debet vel esse mihi moraliter certum, quòd lex existat, vel non esse probabile, quòd non existat, alioquin est certa possessio libertatis contra legem; atqui licèt probabilius sit legem ejusque promulgationem existere, non ideo mihi moraliter certum est legem existere, sed manet mihi probabile, quòd non existat, uti supponitur, ergo. 2. Falsum est, quòd probabilius sit dari legem obligantem ad probabiliora, sententia enim negans est saltem probabilior, uti dicetur à n. 298., ergo non datur sufficiens promulgatio legis obligantis ad sequenda probabiliora: & sic patet ad *Conf.* 1. *Ad* 2. *R.* laudabile esse facere illa, quæ sunt etiam consilii & quæ putamus esse Deo gratiora vel in se tutiora, sed negamus obligationem; unde sicuti servus imprudenter sibi fingeret obligationem ad omnia, de quibus dubitat, an à domino sint præcepta, attamen bene facit, si agat, quæ putat domino magis placere, ita & nos. Vide dicenda n. 475. & 510.

Resp. 7 Si requiratur talis promulgatio, frustra 281
erit omnis Theologia moralis, nam certum erit, ubi erunt utrimque probabilia motiva, certò deesse sufficientem promulgationem legis adversantis libertati, ideoque certò licere partem benignam, ita *Gonz.* d. 3. à n. 103. *Contrà* est, necesse est scire, an dentur motiva probabilia necne, an hæc motiva sint vel non sint certò probabilia, quod non facilè rescitur, uti dictum à n. 150., nec resciri potest nisi per Theologiam moralem, inquirendo in veritatem & conferendo utriusque motiva: quòd si reperero incertam esse veritatem & certam esse probabilitatem opinio-

nis directæ faventis libertati, tum priùs potero reflexè judicare promulgationem legis adversantis libertati non esse certam, adeoque certò esse legem permittentem operari oppositum: videri potest *Teril.* q. 18., qui q. 43. affert confutationes plures eorum, quæ hìc respondent Adversarii.

282 §. V. Qui operatur contra legem ex ignorantia invincibili legis, non peccat, utì certum est ex dicendis à n. 735., sed qui operatur secundùm opinionem probabilem, si erret, operatur contra legem ex ignorantia invincibili legis, ergo non peccat. *min. prob.*, ipse re sufficienter examinatâ, bonâ fide judicat non esse obligationem, & quamvìs conetur, tamen non potest eam agnoscere, vel veritatem invenire, utì supponitur, ergo si erret, invincibiliter errat.

283 *Respondet* 1. *VVendrochius*, Deum rogandum esse, qui suggeret, quid à parte rei verum sit. *Contrà* est, orarunt SS. *Hieron.* & *August.*, SS. *Th. Antonin.* & *Bonav.*, nec tamen semper attigerunt verum, cùm sæpe teneant contradictoriè opposita, quorum unum certò est falsum, utì ostendemus n. 719. 722. 729. *Camargo* p. 1. l. 1. cont. 9. insinuat recurrendum esse ad judicium Ecclesiæ, sicuti *Deuter.* 17. jubebantur Judæi in dubiis recurrere ad Sacerdotes. *Sed* responsum dat ipse sibi à n. 73., neque efficaciter oppugnat; quis enim dicat pro singulis dubiis scribendum esse ad Papam? hic certè nos remitteret ad scholas & Doctores, donec ipsi libeat de aliqua propositione sententiam ferre: & notum est nostram sententiam benignam sæpius esse denunciatam S. Sedi, quæ tamen hactenus non declaravit esse falsam; si autem declaret, abjurabimus.

284 *Resp.* 2. *Gonz.* d. 6. n. 8. & d. 11. c. 2., sic operantem posse proximè & quidem ex motivis probabilio-

bilioribus judicare, quòd res illa sit objectivè mala, ergo non laborat ignorantiâ invincibili illius malitiæ objectivæ, tum enim tantùm est invincibilis secundùm *S. Th.* 2. 2. q. 76. a. 2. O, quando studio superari non potest, potest autem hìc studio superari, quia per motiva probabiliora, quæ invenit, potest ignorantiam illam deponere. *Contrà* est 1., Etiam ille, qui sequitur probabiliorem faventem libertati, posset proximè ex motivis probabilibus judicare, quòd res illa sit objectivè mala, utì dicetur à n. 414., Et quamvis id non posset judicare, tamen agnoscit esse certò probabile, quòd res sit objectivè mala, adeóque posset suspendere judicium, atque ita non errare, utì dicetur n. 387. Et præterea, si judicet rem esse objectivè bonam, sicque erret, errat invincibiliter, & non peccat formaliter, ergo: Ratio à priori est, quia licèt hoc posset judicare, & sic non errare, tamen ad hoc non tenetur, quia habet motivum prudens aliter judicandi. 2. Quamvis judicaret secundùm probabiliora, tamen non judicaret certò, neque elideretur probabilitas judicii oppositi, ergo pergeret invincibiliter ignorare, an objectum sit in se reipsa malum an nõ, ergo si amplectatur objectum in se reipsa malum, id per accidens erit, & nascetur ex ignorantia invincibili, possuntque nostræ ignorantiæ applicari omnia, quæ pro sua affert *Gonz.* c. 3.

§. VI. Ignorantia invincibilis excusat eum, qui 285
propter motiva probabiliora docet licere sequi opinionem probabilem relictâ probabiliore, utì fatentur *Gonz* d. 12. c. 1. *Auct. Syn.* à n. 95. *Estrix* in Logistica pag. 234.; & certum est, alioqui innumeros viros probissimos & Sapientissimos damnaremus gravissimi peccati, probatque *Esp.* in app. a. 225., quia proxima regula operationis honestæ est propria conscientia, quam quis format ex judicio

prudente saltem propter rationes, quas bonâ fide judicat firmiores: ergo etiam excusat eum, si secundùm illam suam doctrinam operetur, & consequenter etiam excusat quemcumque alium sic operantem. *Conseq. prob.*, quia talis, qui docet talem praxim licere, putatque hoc esse verum, habet hanc doctrinam tanquàm practicam, directivam, per se intentivam & causativam praxeos apud se & apud alios; ergo si doctrina excusetur, etiam excusabitur praxis; quia doctrina, si falsa esset, foret longè magis noxia quàm hæc vel illa praxis in particulari, & è contrà praxis non excusetur, multò minùs universalis doctrina approbans, intendens & causans illam praxim. *Conf.* nam qui sic docet & judicat licitum esse operari secundùm minùs probabilem, potest suadere alteri, ut sic operetur, quia suadet ex prudente dictamine suæ conscientiæ, concepto ex motivis sibi probabilioribus; possumque id suadere alteri, quod judicat illi esse licitum, ergo etiam potest sic operari, quia suadere est reipsa moraliter operari.

286 *Respondent.* 1. Docentem ideo excusari, quia docet hoc, quod judicat esse probabilius & reipsa verum, è contrà operantem non excusari, quia operatur hoc, quod judicat esse minùs probabile & potiùs falsum. *Contrà* est, ideo docens excusatur, quia si erret, errat invincibiliter, cùm veritatem, uti in se est, rescire non possit, sed idem est de operante, qui nescit de ulla lege obligante se ad sequenda probabiliora, ergo.

287 *Resp.* 2. Posset aliquis invincibiliter judicare & consequenter invincibiliter docere, v. g. desiderium internum fornicandi non esse peccatum, si nihil operaretur externè: Item se non peccare, si operaretur cum conscientia negativè dubia, & tamen per tale desiderium & per operationem cum conscientia dubia

dubia peccaret, ergo. *Contrà* est, nam illum desiderantem non peccaturũ formaliter, dixi n. 35.; sed nec peccaret operans cum tali dubio, utì rectè *Sanch* in Decal. l. 1. c. 16. n. 18., & certum esse dicit *Cardenas* in 1. crisi d. 78. c. 4., quia reipsa non operaretur cum conscientia dubia, sed supposito illo errore directo, operaretur ex dictamine reflexo invincibiliter formato, quo diceret, licitum est mihi operari cum conscientia, quam hìc & nunc invincibiliter judico sufficere, atqui sic operor, ergo: vide dicta n. 63.

Resp. 3. Falsitatem ejusmodi dictaminum consistere in hoc, quòd affirment non dari peccatum formale, ubi peccatum formale datur, & ideo ejusmodi dictamina non excusare: *Contrà* est, nam ad summum dicunt, ibi non dari peccatum formale, ubi peccatum formale daretur, nisi interveniret ignorantia invincibilis, quod verissimum est. 288

§. VII. Qui prudenter operatur, non peccat, sed qui operatur secundùm opinionem probabilem, ille prudenter operatur, ergo non peccat. *Min. prob.* qui operatur secundùm rationem firmam & gravem, ille prudenter operatur, quia agit conformiter rationi rectæ, sed qui operatur secundùm opinionem probabilem, ille operatur secundùm rationem firmam & gravem, ergo. *Conf.* nam opinio, secundùm quam operatur, est certò probabilis, & quidem in ordine ad praxin, loquimur enim de opinione practicè probabili, ergo praxis illius est rationabilis & prudens. 289

Respondet Auctor Synop. n. 128., opinionem probabilem tum esse conformem rectæ rationi, quando est vera, aut si sit falsa, quando est conformis rationi in existimatione hominis, qui judicat illam esse veram & legi æternæ conformem, non autem in existimatione hominis, qui judicat vel potest judica- 290

re esse potiùs falsam ac difformem legi æternæ: hinc dicit etiam *Gonz.* d. 3. à n. 53. & d. 8. §. 4. motivum talis opinionis esse grave & firmum respectu illorum, qui illi assentiunt tanquam absolutè vero vel saltem tanquam verisimiliori, non autem respectu aliorum, quibus videtur potiùs falsum vel minùs verisimile, hi enim illud approbare non possunt in sensu composito, quòd oppositum agnoscant esse potiùs verum & verosimilius, adeóque respectu horum non est probabile. *Contrà* est 1., Opinio adhuc est conformis rectæ rationi, hoc ipso quòd sciam niti ratione firmâ & gravi, quâ aptus sit moveri vir prudens ad assensum, licèt mihi videatur, quòd pro opposita sit ratio æqualis vel etiam firmior, alioqui quisquis unam opinionem defenderet ut probabiliorem, deberet judicare opinionem oppositam esse improbabilem & difformem rectæ rationi, quòd est contra sensum omnium sapientum, & oppositum satis constat ex dictis n. 263. 264. 2. Posset quis, etiam in sensu composito, quòd agnoscat oppositum esse probabilius, assentiri, uti ostendetur à n. 414.; Et quamvis id non posset, etiam non esset opus, uti constabit ex dicendis à n. 387.

291 §. VIII. Deus permittit in rebus incertis illud facere, quod omnibus bene expensis judicamus esse licitum, sed omnibus bene expensis judicamus hoc esse licitum, quod probabile est esse licitum, ergo Deus permittit in rebus incertis hoc facere, quod probabile est esse licitum. *Min. prob.*, quia quamvis judicemus probabilius esse, quòd sit illicitum, adhuc tamen manet in nobis hoc judicium, quòd probabiliter sit licitum, ideoque me hìc & nunc posse ponere. *Conf.* nam licèt aliqui teneant tanquam probabilius, quòd B. Virgo sit maculatè concepta, tamen licitè colunt Immaculatam Conce-

ptionem

ptionem, utì certum est, cùm Ecclesia non tantùm id permittat, sed etiam præcipiat omnibus, ergo talis licitè operatur secundùm opinionem ipsi minùs probabilem, ergo & aliàs idem poterit.

§. IX. Obligatio sequendi opinionem probabiliorem inde oriretur, utì volunt adversarii, quia operans ex probabili esset practicè dubius de honestate actionis, hoc autem est falsum, nam habet judicium probabile directum de honestate actionis, & licèt hoc judicium omittat, habet ultimum dictamen certum de honestate illius actionis, utì explicabitur à n. 303., ergo. 292

§. X. Si sit obligatio sequendi probabiliorem, nascentur incommoda intolerabilia, nam 1. quisque tenebitur ante operationem inquirere, quænam opinio sit probabilior, rectè enim dicit *Suar.* de cens. d. 4. s. 8. n. 15., in debito faciendi, intrinsecè includi debitum sciendi, & reipsa aliàs non sincerè procedet cum Deo, sed se exponet periculo violandi jus illius; quid autem semper sit probabilius, hoc moraliter est impossibile aut invenire aut discernere, etiam doctis, utì constat ex dictis à n. 50., hinc sapienter dicit *Suar.* in 1. 2. tr. 3. d. 12. s. 6. n. 8. fore onus intolerabile, obligare omnes homines ad conferendas singulas opiniones. 2. Non licebit Advocato defendere partem minùs probabilem, sicque tenebitur cum labore & sine mercede discutere utriusque partis argumenta, antequam unam possit tueri: similiter non licebit mihi à Papa petere dispensationem, ubi mihi probabilius erit eum dispensare non posse &c., quæ tamen sunt contra sensum & praxin communem. 3. Si quis contractum inierit vel aliquid suaserit secundùm opinionem, quam tum putabat probabiliorem, auditâ novâ ratione, quæ gravior videbitur, tenebitur rescindere aut 293

revocare, iterumque occurrente novâ ratione in oppositum, tenebitur redintegrare, ne alteri sit injurius vel malè suasor, & sic in infinitum 4. Scrupulosus, præsertim si sit vir doctus, non poterit sequi judicium Confessarii, imò quivis subditus, cui superior aliquid præcipiet secundùm sententiam sibi probabiliorem licitum, si subdito probabilius sit esse illicitum, non poterit obedire, quod admitti non debet, utì à n. 432. ostendetur. 5. Confessarius non poterit contra propriam opinionem, quam probabiliorem judicat, absolvere pœnitentem volentem permanere in sua opinione probabili opposita, quod à n. 443. etiam ostendemus esse falsum. 6. Sequetur nos plerumque obligandos ad tutiora, nam si opiniones sint æqualiter probabiles, aut si præponderantia pro una parte non sit magna & notabilis, adversarii docent vel abstinendum esse ab operatione vel sequenda esse tutiora, rariſſimè autem agnoscetur talis præponderantia motivi ex una parte, quin intellectus ob motivum grave oppositum fluctuet & prudentissimè formidet de falsitate partis probabilioris; aut saltem difficillimè sciemus, an hæc vel illa præponderantia sit sufficiens; & etiam in hoc dubio erit obligatio sequendi tutiora, sicque passim incidemus in Tutiorismum, cùm tamen, secundùm dicenda à n. 478. certum sit non esse obligationem sequendi tutiora, nisi in quibusdam materiis, de quibus dicam à n. 476. Denique etiam considerandum est, quod dicit *Terillus* in præfat. ad Reg. morum, nempe Jansenismum esse matrem sententiæ probabilioris, *sic enim non poterant habere melius medium persuadendi aliqua Dei præcepta esse secundùm præsentes vires observatu impossibilia: item hoc erat aptissimum medium Sacramenta, præsertim pœnitentiæ & Eucharistiæ, reddendi magis odiosa.* Hæc ille.

§. XI.

§. XI. In quæstione particulari & dubia, an aliquid faciendum sit sub peccato necne, Item an aliquid faciendum sit sub mortali vel veniali, standum est pro parte benigna, dicendumque non esse peccatum, vel non esse mortale, nisi auctoritas certa aut ratio evidens evincat oppositum, utì ostendetur de pœnit., quando de prudentia Confessarii, & hìc insinuabitur n. 475., ergo hìc multò magìs tenendum est in hac universalissima quæstione, quæ est veluti regula pro infinitis aliis, utì optimè expendit *Ess.* a. 217. & seqq., ubi addit, quòd sententia rigida Adversariorum sit fautrix omnium austeritatum possibilium in opinabilibus, ideoque sit formaliter periculosior quàm benigna, utì eodem n. 475. dicetur. 294

Respondent 1. Doctrinam hoc ipso esse suspectam, quòd benigna sit, cùm scriptura & SS. PP. ubique dicant viam ad cœlum esse arctam, per dura & aspera eò tendendum. *Nec obstat*, quòd Christus dicat jugum suum esse suave, *nam* suave non est ex rebus ipsis præceptis, sed tantùm, partim ex gratiis & auxiliis divinis, partim ex affectu pio, præsertim dilectionis erga Deum. ita *Eliz.* l. 6. q. 5. sub finem, & q. 9. §. 6. *Contrà* est, nam Scriptura addit, 1. Jo 5. v. 3. *& mandata ejus gravia non sunt*, & licèt carni & sanguini repugnent, sintque importabilia naturæ sibi relictæ, quod tantùm volunt Scriptura & PP, tamen nunc per ordinarias etiam Dei gratias portabilia sunt & absolutè levia, maximè secundùm illud *S. Aug.* serm. 47. de diversis c. 1. *Quidquid durum est in præceptis, ut fit leve, charitas facit:* si autem esset obligatio, quam asserit *Eliz.*, semper operandi vel secundùm sententiam reipsa veram, vel secundùm tutiorem, id foret onus intolerabile, utì rectè *Teril.* q 9. n. 52. & magìs declarabitur ad dub. seq. 295

296 *Resp.* 2. Non spectat ad homines tollere vel per opinationes suas reddere leviora Dei præcepta, aut leges æternas immutare. *Contrà* est, quamvis ad nos non spectet legem illam Dei certam & per se talem tollere, aut per opinationes nostras leviorem reddere, tamen quando dubium est, an lex Dei existat, ad nos spectat prudenter opinari circa illam, & tollere legem, quæ fortè nunc per accidens & ob errorem obligat, vel minorem ejus obligationem ex gravibus fundamentis declarare, jutì rectè *Teril.* à n. 58. sic enim *Matt.* 23. ℣. 4. carpuntur Scribæ & Pharisæi, qui obligationes nimias legum imponebant populo: unde sicuti Deus *Deuter.* 2. ℣. 4. dixit nihil auferendum à verbo suo, ita dixit nihil addendum, addunt autem sine sufficiente fundamento Adversarii, inducentes legem istam durissimam semper sequendi probabiliora.

297 *Resp.* 3. Homines ob depravationem naturæ & inclinationem ad malum utplurimum discordare à recta regula, non per excessum sed per defectum, ergo certum periculum est, ne deficiamus laxando, non autem restringendo libertatem: hinc *Arist.* 2. Eth. c. 9. ait, magis recedendum ab eo, ad quod naturâ sumus propensiores. *Contrà* est, nam cùm hìc sermo sit de ignorantia legum, quæ quamvis sit invincibilis, tamen est pœna peccati, præsumendum non est, quòd natura lapsa invincibiliter ignoret multas leges, ne ex sua culpa reportet commodum: ex adverso potiùs præsumendum est, quòd Deus permittat, ut ipsa invincibiliter sibi imponat plures leges, quàm reipsa sint, ut ita suum ipsa onus aggravet: & sic legimus, quòd ab initio Ecclesiæ plus fuerit erratum per adjectionem quàm per subtractionem legum, nam multi volebant adhuc servandam legem Mosaicam, alii imponebant leges, quas nec ipsi nec Patres

eorum

eorum potuissent ferre, utì habetur *Act.* 15. *v.* 10. ; & si attentè consideremus, inveniemus per consuetudinem multa transiisse in leges, quæ nec à Deo nec ab Ecclesia præcepta erant, utì communiter docetur de multis abstinentiis & jejuniis: primi etiam hæretici per improbitatem suam communiter nimiùm restringebant libertatem, quamvis posteriores nimiùm laxarint: nos tenemus medium, & ne in immensum ultra debitum excrescant leges, de quibus non satìs constat, dicimus contra has possidere libertatem: & hanc de benignitate sequenda esse mentem SS. ac Sapientissimorum virorum, ostendemus loco notato de pœnitentia.

§ XII. Secundùm adversarios, ille prudenter operatur, qui operatur secundùm opinionem probabiliorem, sed opinio benigna, dicens licitum esse operari secundùm probabilem, est reipsa probabilior, ergo qui secundùm illam operatur, prudenter operatur: hinc *Moya* de op. prob. q. 6. n. 11. sic breviter subdit, *hanc ego amplector, quia probabiliorem judico, quod proinde qui senserint, tutâ conscientiâ, juxta communem Theologorum sententiam, amplecti poterunt, & à peccati periculo immunes erunt.* 298

Respondent. 1. Ille prudenter operatur, qui operatur secundùm opinionem probabiliorem, probabilitate directâ immediatè respiciente honestatem objecti, c, probabilitate tantùm reflexâ immediatè respiciente honestatem formalem actûs, subdist., si illa opinio reflexa sit vera, c, si sit falsa, n. maj., jam verò opinio illa reflexa, quæ dicit licere sequi probabilem relictâ probabiliore, ad summum est probabilior probabilitate tantùm reflexâ, & reipsa est falsa, ergo secundùm eam illicitum est operari, etiam illi, qui per errorem invincibilem sentit & docet illam suam opinionem reflexam esse probabiliorem & veram, 299

ita

ita *Auctor* Syn. n. 123. *Contrà* est 1. quando honestas objecti, prout in se est, dignosci non potest, uti contingit in casu opinionum tantùm probabilium, necesse est & sufficit operari secundùm dictamen immediatè respiciens solam honestatem formalem actûs, cùm enim ad honestè operandum requiratur certitudo de honestate operationis, uti dictum est à n 46., nec possit haberi certitudo de honestate objectiva, necessarium est & sufficit haberi certitudinem de honestate formali operationis, quæ haberi non potest per judicium directum, quia oppositum semper manebit probabile, ergo per solum reflexum. 2. Opinionem nostram reflexam, quam Adversarii dicunt falsam, nos judicamus omnino probabiliorem & veram, ergo prudenter facimus nos conformando huic nostro judicio, imò ad hoc tenemur secundùm principia Adversariorum: quòd si error invincibilis excuset ita sentientem & docentem, etiam excusat practicantem, uti dictum est à n. 285.

300 *Resp.* 2. Sententiam suam esse nostrâ probabiliorem, ita *Gonz.* d. 13. c. 2. *Contrà* est, nam ex dictis n. 269. constat benignam esse ab extrinseco & ex auctoritate probabiliorem, rationes verò pro hac etiam sunt firmiores, uti patebit consideranti allatas & pro contraria sententia afferendas à n. 319., ubi ostendemus eas vel evidenter retorqueri vel longè facilius solvi. Ex dictis,

301 §. XIII. *Infertur* 1. licitum esse operari secundùm probabilem, licèt evidens sit oppositam esse probabiliorem, uti habet communis cum *Ills.* d. 1. contra *Gonz.* d. 3. c. 1. *Esp.* a. 153. & seqq. *Terill.* q. 1. n 7., manent enim rationes positæ. 2. Licitum esse cuivis, consulere plures homines, qui habentur communiter probi & docti, inquirendo, an fortè inventurus sit aliquem se probabiliter excusantem,

tem, v. g ab obligatione restitutionis, si enim huic proposuerit rationes oppositas aliorum, & hic eas maturè considerarit, ac censeat non esse convincentes, nec elidere certam probabilitatem suæ sententiæ, consulens tutò sequetur hunc, uti docent *Sanch.* in Decal. l. 1. c 9 n. 24. *Zumel. Castrop. Tapia Bress. Pasq. Verric. Candid.* & alii cum *Moya* q. 4. n. 17. & cum *Carden.* d. 57. n. 88.; Ratio est, quia talis consulens utitur jure suo, & cùm post inquisitam veritatem non reperiat certitudinem contra se sed motiva gravia pro se, prudenter sibi formet dictamen, quòd secundùm hæc licitè operetur.

Q. 42. *An licitum sit sequi minùs probabilem, non tantùm in materia juris positivi humani, sed etiam juris Divini & naturalis.* R. 302

Aliqui admittunt licitum esse sequi minùs probabilem in materia juris positivi humani, quia putant Legislatores humanos tum nolle, ut obliget sua lex, quando pro non existentia illius est opinio probabilis; sed dicendum est licere etiam in materia juris Divini & naturalis, nam nec Deus nec natura nos in simili casu ignorantiæ invincibilis obligare censentur, & rationes, quas à n. 268. attulimus, æqualiter valent de omni materia: denique pleraque argumenta, quæ isti auctores contra materiam juris Divini aut naturalis afferent, facilè retorquebuntur contra materiam juris humani, uti patebit ex dicendis à n. 319., v. g. si quis in materia juris humani possit ex fide operari & rectè sibi formare conscientiam secundùm minùs probabilem ex vi judicii reflexi contra judicium suum directum probabilius, idem poterit in materia juris Divini & naturalis: Item, si non sit contra reverentiam Legislatoris humani, quamvis hìc & nunc dicam, *licèt ex vi judicii directi*

directi probabilius mihi sit legem tuam existere, tamen nolo facere, quod illa jubet, etiam non erit contra reverentiam Auctoris legum divinarum vel naturalium &c.

303 Q. 43. *Quomodo formandum sit ultimum dictamen conscientiæ secundùm sententias minùs probabiles. R.*

§. I. Ante omnia opus est, ut qui cogitat operari secundùm aliquam sententiam faventem libertati, certus sit eam esse verè probabilem, utì constabit ex dicendis à n. 366. & 368.; hoc supposito, adhuc non est satìs, ut in mente versèt talem sententiam, v. g. ut quis licitè pingat die festo, non est satìs, quòd sciat aliquos docere, quòd hoc liceat, nam si interim se non resolvat practicè, sed maneat dubius & velut indifferens inter hæc, quòd liceat & non liceat, sicque pingat, non habet conscientiam ullam, cùm non formet sibi judicium certum de honestate suæ actionis, sed solùm habet notitiam opinionum veluti speculativam, ideoque peccat pingendo, ita omnes cum *Ess.* in app. a. 187. & seqq. *Sporer* n. 33.

304 §. II. Dictamen ultimum conscientiæ in ordine ad honestè operandum non potest esse opinio probabilis, imò nec sufficit probabilior, sed debet esse certum, cui si conformetur operatio, evadat certò honesta, utì constat ex dictis à n. 46.

305 §. III. Dictamen illud ultimum non potest deduci ex opinione probabili veluti ex una præmissa, sed deduci debet ex duabus præmissis certis, quia conclusio deducta ex una tantùm probabili est etiam tantùm probabilis, cùm debeat sequi debiliorem partem, hinc si sic deducatur, *actio non servilis est licita die festo, sed pingere est actio non servilis, ergo pingere est licitum die festo*, non potest esse ultimum dictamen conscientiæ, quia cùm conclusio illa

nitatur

nitatur minore, quæ incerta est, etiam ipsa est incerta.

§. IV. Una præmissarum, ex quibus deducitur ultimum dictamen conscientiæ, debet habere pro objecto opinionem probabilem, secundùm quàm aliquis vult operari, non tamen debet affirmare veritatem illius opinionis probabilis, sic enim & ipsa esset tantùm probabilis, sed tantùm debet affirmare illius existentiam saltem objectivam, id est, debet dicere, non quòd illa sit vera, sed quòd sit probabilis, & existat aut saltem existere possit in intellectu alicujus viri prudentis & periti; v. g. præmissa, ex qua deducitur dictamen ultimum, quo dirigitur homo pingens die festo, non debet dicere hanc propositionem, *pingere die festo non est servile*, esse veram, sed tantùm dicere debet illam esse probabilem, ita ut meritò illi assentiri possit vir prudens & peritus, quod omnino certum est. 306

§. V. Quia hoc ultimum dictamen ita se reflectit supra opinionem probabilem, ideo dicitur reflexum, & hoc modo formatur: quod prudenter judico mihi hìc & nunc licere, certum est mihi hìc & nunc licere, sed prudenter judico mihi hìc & nunc die festo licere pingere, ergo certum est mihi hìc & nunc die festo licere pingere: *Major* est certa, quia actus prudentiæ, non potest esse regula actionis illicitæ: *Minor* etiam est certa, nam quod judico ex gravi motivo, hoc prudenter judico, ideo enim dicitur grave, quia dignum est prudente assensu, sed hoc judico ex gravi motivo, cùm sit probabile, ergo. *Conf.* quia hoc prudenter judico, quod judicant viri gravissimi & periti, qui utique semper habent grave motivum, sed viri gravissimi & periti judicant mihi hìc & nunc die festo licere pingere, ergo. Simili modo potest procedi in aliis materiis. In idem recidit, si ita formetur, licita est mihi omnis actio, quam 307

post

post idoneum exâmen prudenter judico non esse prohibitam, atqui ego post idoneum examen prudenter judico hanc vel illam actionem mihi non esse prohibitam, quia pro hoc judicio habeo grave motivum, ergo. Item sic formari potest, quod viri prudentes dicunt esse licitum, quodque rationes gravis momenti suadent esse licitum, hoc prudenter judico esse licitum, sed viri prudentes dicunt hoc vel illud esse licitum, idque etiam suadent rationes gravis momenti, ergo. Denique potest etiam sic formari, quod probabilius est mihi licere quàm non licere, hoc prudenter judico mihi licere, sed probabilius est mihi licere operari secundùm illam probabilem sententiam, quàm non licere, ergo prudenter judico hoc mihi licere. *Major* est, etiam apud Adversarios, indubitata: *Minor* etiam constat ex dictis à n. 298.

308 §. VI. Quando aliquis operatur secundùm opinionem probabilem, non est opus, ut ad longum & dialecticè sibi formet hos discursus, sed hoc ipso, quòd sciat se operari juxta opinionem probabilem, habebit virtualiter, & sufficienter sibi formabit hoc dictamen, practicè judicando sibi hìc & nunc licere talem operationem: ideo autem opus fuit ita ad longum exponere, ut clarè videant omnes, quòd operans secundùm probabilem, operetur ex dictamine conscientiæ certo.

309 §. VII. *Obij.* 1. Ultimum illud dictamen fundatur in opinione tantùm probabili, sed actus certus non potest fundari in incerto, ergo. *R.* Actus certus non potest fundari in incerto tanquam præmissa, vel affirmato tanquam vero, c, in incerto tanquam prævio tantùm, & affirmato existere, n, nec repugnat actum perfectiorem fundari in imperfectiore, nam in apprehensione fundatur judicium, quod tamen perfectius est. *Inst.*

Inst. Quod est verum tantùm ex suppositione falsa, hoc absolutè est falsum, sed dictamen ultimum fundatum in opinione probabili reipsa falsa, est tantùm verum ex suppositione falsa, ergo. *R.* n. min., nam dictamen ultimum non supponit opinionem directam esse veram, sed tantùm supponit existere aut posse prudenter existere, quæ suppositio est certissima. 310

Obj. 2. Quod probabile est esse illicitum, hoc non potest dici esse certò licitum, sed quomodocumque formetur judicium practicum, v. g. circa hoc, quòd liceat pingere die festo, tamen manet probabile, quòd pingere die festo sit illicitum, cùm probabile maneat, quòd pingere sit servile, ergo quomodocumque formetur judicium practicum, nunquam certum erit, quòd pingere die festo sit licitum. *R.* 1. Idem argumentum valet, etiamsi opinio asserens licitum esse sit probabilior, hinc *R.* 2. Quod ex vi judicii directi est probabile esse illicitum, hoc non potest dici esse certò licitum ex vi similis judicii directi, c, ex vi judicii reflexi, n. maj., & similiter dist. min. n. conseq. 311

Inst 1. Judicium reflexum non potest afferre judicio directo ullam certitudinem, ergo intellectus perget formidare uti antè. *R.* Ergo intellectus perget, aut potiùs pergeret formidare præcisè ex vi judicii directi, id est, posset formidare, si illud solum adesset, c, habito simul judicio reflexo, n. conseq., quia licèt motiva judicii directi sint & maneant fallibilia, tamen motiva judicii reflexi sunt certa, judicium enim reflexum sic dicit, quamvis sit & maneat tantùm probabile, quòd pingere die festo sit illicitum, tamen quia etiam probabile est esse licitum, lex prohibens pingere non est certa nec nobis satis promulgata, hinc eam invincibiliter ignoro, & ideo contra eam certò possidet libertas 312

mea, maximè cùm probabilius sit licere sequi opinionem probabilem relictâ probabiliore, ergo hic & nunc prudenter judico mihi licere pingere: ubi vides, 1. quòd propter novas circumstantias & nova motiva judicium reflexum sit certiùs quàm directum: 2. quòd motiva reflexa dent certitudinem, non opinioni directæ, hæc enim manet tantùm probabilis, sed soli judicio reflexo ac usui illius opinionis probabilis; sicuti si Medicus dicat, *iste ægrotus non tenetur audire Sacrum die festo*, propositio illa directa est tantùm probabilis, ista tamen reflexa, quâ ægrotus dirigitur, *qui sequitur prudens consilium Medici, non peccat*, est certa: item, propositio illa *S. Thomæ, non est obligatio confitendi statim post commissum peccatum*, est tantùm probabilis, & tamen istæ reflexæ, *quod omnibus rite expensis docet S. Th. velut practicè probabile, est certò licitum, sed non esse obligationem statim confitendi post commissum peccatum, docet S. Th. omnibus rite expensis velut practicè probabile, ergo non statim confiteri est certò licitum*, sunt certæ. Vide dicenda n. 348.

313 *Inst.* 2. Si ex hoc, quòd probabile sit esse licitum pingere die festo, inferri possit dictamen certum, quòd hoc sit licitum, ergo similiter ex eo, quòd probabile sit esse illicitum pingere die festo, etiam inferri poterit dictamen certum, quod hoc sit illicitum, sed hoc est falsum, quia hæc duo dictamina sibi directè opponuntur, ergo. *Conf.* nam nos sic argumentamur, probabiliter putans aliquid licere, certò potest illud facere, sed ego probabiliter puto licere pingere die festo, ergo certò possum pingere die festo: à contrario etiam sic argumentor, probabiliter putans aliquid non licere, certò non potest facere, sed tu probabiliter putas non licere pingere die festo, ergo tu certò non potes pingere die festo. *Re-*

Respondet 1. *Carden. in* 1. crisi d. 15. n. 252. 314
eum, qui judicat duas contradictorias esse probabiles, posse inferre talia diversa dictamina practica omnino certa ex diversis præmissis, prout volet, neque illa sibi contradicere quia non sunt secundùm idem, respiciunt enim diversas præmissas, & unum dicit, certum est mihi non licere, si me fundem in his præmissis; alterum dicit, certum est mihi licere, si me fundem in istis aliis præmissis: si autem loquamur absolutè. *R.* 2. n. seq. maj., nam TÒ *illicitum* 315
fundat negationem, quæ negat omnia, & significat non esse licitum, adeoque dicit nullum esse motivum grave pro eo, quòd sit licitum, quod falsum est; è contrà TÒ *licitum*, est quid positivum, ad quod sufficit esse pro hoc grave motivum, quamvis etiam pro oppositio sit simile aut etiam majus: unde ad *Conf.* 316
n. tuam maj. à contrario, sic enim à pari argumentor, probabiliter putans rem esse suam potest retinere, sed possidens putat probabiliter rem esse suam, ergo possidens potest retinere: & tamen non valet à contrario, probabiliter putans rem non esse suam non potest retinere, sed possidens probabiliter putat rem non esse suam, ergo non potest retinere: si vis, distinguo; probabiliter putans non licere certò non potest facere, ex vi hujus judicii, quo judicat non licere, & si aliunde non habeat motivum judicandi, quòd liceat, c, ex vi alterius judicii aut motivi, quo judicet aut judicare possit licere, n. maj., & similiter dist. min. n. conseq.

Inst. 3. Si ille bene agit, qui agit probabiliter 317
honestum, ergo ille malè agit, qui agit probabiliter inhonestum, valet enim regula contradictoriarum, *ab oppositio consequentis valet ad oppositum antecedentis. R.* 1. Ergo similiter malè agit, qui sequitur probabiliorem, quia agit probabiliter inhonestum.

R. 2. n. conseq., regula illa non tenet, nisi à contradictoriè opposito consequentis arguatur ad contradictoriè oppositum antecedentis; item non valet, nisi quando unus terminus est antecedens respectu alterius: jam verò patet, quòd probabiliter honestum non sit contradictoriè oppositum probabiliter inhonesto, cùm utrumque sit quid positivum; item patet, quòd neuter ex his terminis sit antecedens respectu alterius, neuter enim inferri potest ex altero ergo evidens est illam regulam hìc non habere locum; mirorque à quodam Viro docto id mihi objectum esse, à pari enim dicam, honestè agit, qui sequitur consilia Christi, qui non ducit uxorem, &c. ergo ille inhonestè agit, qui non sequitur consilia Christi, qui ducit uxorem. E contrà valet, si est homo, est animal, ergo si non est animal, non est homo quia nempe homo est antecedens respectu animalis & non animal est contradictoriè oppositum animali ideoque valet à negato animali ad contradictoriè oppositum homini, quod est non homo.

318 *Q. 44. Quænam præterea sint argumenta rigidæ sententiæ, & quomodo solvantur.* R. Sunt multa licèt parum efficacia: nullum tamen præteribo, ne videar declinare aliquam difficultatem.

319 *Objiciunt* 1. Auctoritas videtur esse major pro sententia rigida, nam nulli SS. PP. faciunt mentionem de licito usu probabilitatis, è contrà favent rigidæ, uti latè deducit *Gonz.* d. 13. c. 2. §. 1. & 2.

S. Aug. contra Academ: l. 3. c. 6. latè confutat hoc illorum axioma, *cùm agit quisque, quod ei videtur probabile, nec peccat nec errat.* Possunt plura ex *S. Aug.* videri apud *Gonz.* §. 3., maximè autem apud *Eliz.* l. 7. q. 1.

S. Th. quodl. 8. q. 6. a. 13. ait peccare operantem, si dubitetur, an sit vera sententia, secundùm quam operatur

ratur: *S. Bonav.* apud *Gonz.* §. 4. similia habet.

Pro rigida sententia sunt Cardinales, *Cajet. Laurea, Bellarm. Aguier*, *Palav.* qui duo postremi sententiam benignam, re meliùs discussâ, deseruerunt: pro eadem nunc sunt Cardinales aliique in Congregationibus Romanis: Similiter Episcopi Galliæ in variis Synodis proscripserunt usum illimitatum sententiæ minùs probabilis, utì testatur *Mervisius.*

Tenendam esse rigidam decreverunt in Capitulis generalibus Ordines Theatinorum & Dominicanorum: eandem tenent plerique ex Ordine Augustiniano.

Sententia benigna inaudita est usque ad finem sæculi decimiquinti, in quo *L. Lopez*, probabilista in Instr. consc. c. 120. ait, scio communem esse sententiam *Sot. Cordub.* &c., tenentium non satis esse probabilem opinionem sequi; sed probabiliorem esse sectandam: *Corduba* autem, qui scripsit anno 1569, dicit l. 2. quæstion. q. 2. omnes Theologos convenire, quòd debeamus sequi tutiorem probabiliorem.

Vasq. Salas, Sanch. pro primo Auctore, qui benignam docuerit, citant *B. Medinam*, qui scripsit anno 1579.

Amicus licèt probabilista T. 3. d. 15. n. 75. fatetur omnes ferè antiquos esse pro probabiliore.

Illicitum esse illum usum probabilium docent *Mercor. Fagn. Sinnich. Baron. Merenda, VVendroch. Contens. Gonet, Iac. à S. Dominico*: è Societate Jesu, jam ab anno 1609. *Comit. Philal. Rebell. Eliz. Gonz. Munies. Taber. Daniels, Gomes, Erenthreich, Gisbert*, aliique: Ex aliis DD. *Volpilier* in Th. mor. T. 1. tr. 2. c. 3. a. 1. *Du Hamel* de act. hum. l. 2. d. 4. item alii Viri gravissimi etiamnum viventes. *Esp.* p. 2. App., quam post alia opera Theologica scripsit, a. 153. concludit, non esse licitum usum sententiæ certò

ac evidenter minùs probabilis, videturque consentire *Teril.* in Reg. morum q. 1. n. 7. *Camargo* absolutè tenet rigidam.

320 R. SS PP. etiam non faciunt mentionem sequendæ probabilioris, sed de utroque silent, quia illis temporibus non erat mota illa controversia, sed omnes pro certo habebant licitum esse sequi quæcumque prudentia dictamina rationis, non autem semper prudentiora, utì ostendit *Carden.* in 1. crisi d. 15. c. 6.; sæpe per modum consilii dicunt præferenda tutiora, quæ tamen non semper sunt probabiliora quòd si quandoque innuant præceptum de tutioribus aut probabilioribus, intelligunt tum, quando operans censet oppositum esse dubiæ vel tenuis probabilitatis.

321 *S. Aug.* l. c. agit contra eos, qui, utì ipsemet refert l. 1. Retract c. 1. asserebant turpe esse viro sapienti errare, ideoque, cùm omnia essent incerta, dicebant frustra in veritatem inquiri, nec debere quicquam directè judicari tanquam verum vel falsum, sed in omnibus debere intellectum hærere suspensum; ad summum posse aliqua apprehendi ut verisimilia, & hoc vocabant probabile, secundùm quod possent conformari omnes actiones nostræ, uti pluribus refert *Eliz.* §. 5. Benigna sententia tenet omnia opposita, nam dicit sapienti turpe non esse errare in probabilibus, dummodo ex gravi motivo procedat, inquirendum esse in veritatem, posse prudenter fieri assensum directum ad hanc vel illam partem, ad operandum non sufficere talem reflexam apprehensionem probabilitatis, sed requiri judicium certum de honestate actionis &c. Videri potest *Esp.* a. 72. & seqq., & maximè *Terill.* q. 25., ubi manifestè ostendit sententiam benignam longissimè abesse ab Academismo.

S. Th. l. c. est potiùs pro benigna sententia, nam quærit, an sequens minùs tutam peccet, & respondet, *vel dubitatur, an sit vera sententia, & iterum peccat*, quia nempe cum dubio operatur non formatâ sibi conscientiâ, *vel sine dubio operatur ex propria opinione, & non peccat*, ubi manifestè docet non peccari, si operetur formando sibi conscientiam secundùm opinionem suam, quamvis fortè minùs tutam & similiter minùs probabilem, est enim par ratio, cùm etiam secundùm hanc possit sibi formare conscientiam, utì à n. 303. ostensum est: Plura circa *S. Th.* videri possunt apud *Teril.* de consc. q 29. & de hoc ipso loco *S. Thomæ*, videri potest *Ills.* t. 1. d. 1. n. 74. 322

S. Bonav. semper suadet tutiora, eos verò arguit, qui procedunt, vel sinè examine veritatis, vel sinè dictamine practico certo, utì constabit perpendenti loca à *Gonz.* adducta.

Cajet. in summa, v. *opinionis usus*, est pro sententia benigna: Item *Tolet.* in summa l. 3. c. 2. *Bellarm.* in opusc. ad Episc. Theanensem tantùm dicit, si quis velit in tuto salutem collocare, debet omnino tutiorem partem sequi &c., hoc autem æquè pugnat contra probabiliorem, quæ sæpe est minùs tuta: reipsa tantùm vult non esse procedendum cum conscientia vincibiliter erronea vel ex probabilitate tantùm tenui, sed tum esse sequenda tutiora, quia formari non potest conscientia practica. Quoad *Palav.* satis est, quòd benignam certò tenuerit, quam an retractarit, non constat, nam quòd in litteris ad *Eliz.* dicat ignorantiam non reddere opus honestum, hoc æquè est contra sententiam probabiliorem. Reliquis, si reipsa sunt pro rigida, opponimus alios numero plures, utì constat ex dictis n. 269., eosque non minùs prudentes vel doctos. Episcopi aliqui Galliæ quandoque faverunt Jansenistis: 323

nistis: rectè tamen proscripserunt illimitatum usum sententiæ probabilis, nam nec illum admittit sententia benigna, utì constabit ex qq. seqq.

324 Ordinum istorum decreta plùs non evincunt, quàm quòd eo tempore prævaluerint suffragia pro rigida sententia, per quod nunc minor accedit Auctoritas, si Ordinum illorum Professores eandem teneant, nam tenent ex obligatione; nec eam, quam alii, habent libertatem sentiendi: è contrà benignam tenent ex aliis Ordinibus numero longè plures, nec sapientiâ inferiores, & cum libertate dicendi, quod sentiunt.

325 Etiam usque ad ea tempora inaudita est defensio sententiæ rigidæ. *Teril.* de consc. q. 22. à n. 41. adducit plures, qui benignam docuerunt ante ducentos, trecentos & quadringentos annos: & à n. 183. ostendit jam ab initio Ecclesiæ fuisse in praxi: quòd eandem tenuerint antiqui, testatur *S. Antonin.* p 1. tit. 3. c. 10. ubi ait, *Ex responsis, quæ videntur data ab Alberto M., habetur, quòd frater simplex vel quilibet homo cum salute potest sequi in consiliis, quamcumque opinionem voluerit, dummodo alicujus Doctoris Magni opinionem sequatur:* citatque pro eadem sententia *Hostiens. August. Raym. Petrum de Palude, Goffridum de Fontibus*, utique antiquos. Similiter *Sotus* de just. l 6. q. 1. a 6. ait, *quando sunt opiniones probabiles inter graves DD, utram sequaris, in tuto habes conscientiam.* Si *Corduba* rectè inspiciatur, stat pro tutiore etiam contra probabiliorem, unde nimiùm dicit, utì ostendetur à n. 478. *Teril.* tamen in Reg: q. 67. n. 28. putat eum velle, quòd tota apparentia rationum tam ex principiis reflexis quàm directis debeat esse probabilior, quod etiam dicit sententia benigna.

326 *Vasq.* fatetur benignam diu antè in scholis communem

munem fuisse, nam citati eam tenuerunt, Item *Salonius & Petr. Nav.*, dicentes esse communem, uti notat *Desch.* in q. facti c. 7. Eandem ante ducentos & plures annos expresè tenuit *Nider*, pro ea citans *S. Th. Altisiodor. Humb.* & alios, uti refert *Desch.* c. 8. *Teril.* autem q. 12. ostendit, quòd & fatetur *Eliz.*, jam ab initio Ecclesiæ fuisse apud sapientes & probos viros praxin etiam consulendi secundùm sententiam benignam.

Quod *Amicus* dicit, meritò negant plurimi alii § 27
sapientissimi viri, uti constat ex dictis.

Auctores reliqui pro rigida citati planè inter se dissentiunt, & nec unus convenit cum altero, uti de multis ostendit *Carden.* d. 56. à n. 735., de reliquis patebit legenti ipsos: multi etiam non satis intelligunt principia sententiæ benignæ, uti ostendit *Carden.* à n. 914., aut certè dissimulant vim argumentorum illius. Quòd autem singulos attinet; *Mercor.* relabitur in sententiam benignam, uti ostendunt *Carden.* n. 738. & *Desch.* post c. 8. in app., nam dicit licere sequi minùs probabilem in quibusdam casibus, speciatim ob motiva extrinseca, uti est auctoritas DD, exempla majorum, præsumptiones, titulus possessionis, consuetudo, tolerantia approbativa Superiorum in lege humana &c. *Fagn.* fatetur se non studuisse Theologiæ, hinc *Carden.* d. 57. n. 92. dicit nihil fuisse versatum in Theologicis. *Sinnich.* & *Baron.* pleni sunt convitiis, sicque ostendunt se non ratione sed passione motos: & observavi ego sæpe in lectione Auctorum, quòd qui convitiis, calumniis, aculeatis verbis utuntur, minùs intelligant, & sic scribant, quia destituuntur bonis argumentis: *nimiùm debiles sunt argumentationes*, inquit rectè *Carden.* in præfat. ad 3 pa. crisis, *quæ ad sui confirmationem indigent maledictis*: & *Caram.* in severa argum.

methodo p. 1. d. 4. ait, *ad dicteria recurritur, cùm de principali causa desperatur*: estque notum omnibus, quòd quò sapientiores doctioresque sunt Auctores, tantò modestiùs scribant. *Merendæ* liber est Romæ prohibitus. *VVendrochii* liber est damnatus ab Episcopis multis Galliæ & à DD. Parisiensibus, tanquam plenus hæresi Jansenianâ & maledictis. *Contensonus* etiam raptus est impetu, sententiam enim benignam vocat errorem intolerabilem, ab Ecclesia configendum potiùs, quàm sententias Jansenii. *Gonet* etiam fertur impetu, cum amaritie nimia in Auctores benignæ sententiæ: adhuc impetuosiùs rapitur *Iacobus à S. Dominico*, sententiam benignam vocans artem peccandi fucatam, quæ sinat quemque ad arbitrium vivere, nullâ habitâ ratione legis vel consideratione finis ultimi; quæ stet pro lucro, commodo, voluptate &c. affingit præterea benignæ sententiæ plurima absurda, unde non videtur percepisse ejus principia, utì evidenter ostendit *Cardon.* d. 55. & 56. *Comit.* Theologiam non docuit, unde & minoris auctoritatis est, utì nec docuit Philaletus à Superioribus prohibitus suum (est Andreas Blancus) aut Societatis nomen libro suo præfigere, utì de utroque testatur *Esp.* a. 235. *Rebel.* in loco, quem pro se citant Adversarii, de just. 1. p. l. 3. q. 5., agit de Judicibus, quos etiam dicemus l. 4. n. 1480. debere sequi probabiliorem. *Eliz.* ferè contra omnes docet nequidem sententiam probabiliorem esse regulam operationis honestæ, sed solam sententiam veram, quam in moralibus semper inveniri posse contendit, ac proinde cùm sit singularis, non est audiendus, utì rectè *Teril.* in Reg. q. 49. Assert. 3., ubi q. 68. n. 1. addit, se nullum librum Auctoris Catholici unquam legisse, in quo tam parum veritatis invenerit. *Esp.* ubique, & directè

rectè a. 156. concludit licere sequi opinionem minùs probabilem & minùs tutam, si excessus verisimilitudinis in parte oppositâ non sit manifestus & omnino indubitatus ipsi operanti, quod n. 152. fassus erat rarò contingere, quia non solent nec possunt homines assensu absoluto ita facilè judicare hanc vel illam partem esse evidenter verisimiliorem. *Camargo* nimis præfidenter loquitur, ubique ferme dicens se demonstrare, cùm revera non demonstret; & ubi minùs rationis habet, ibi utitur majore strepitu, artificio & contentione verborum, planè similis *Elizaldo*, cujus doctrinam sectatur. Etiam per totum nimiis convitiis persequitur probabiliſmum, quem cùm necdum reprobarit Ecclesia, *Innoc. XI.* vetuit censurari; unde querelæ, quas p. 1. l. 2 contr. 3. à n. 163. affert contra acrimoniam cujusdam Probabilistæ, recidunt in ipsum. Petit quidem in conclusione partis 1., ut Lector repetat partis illius lectionem, eò quòd primâ vice *cæcus* legerit, sed non video, quâ id ratione dicat, nam, quòd *videns* legerim, colliget ex illis quæ in decursu dixi & dicam.

Reliquis opponimus alios innumeros, qui ante- 328
hac docuerunt, item qui adhucdum docent benignam, ita ut certum sit esse numero plures nec auctoritate minores; & licèt aliqui in quibusdam circumstantiis vel explicatione disconveniant, tamen conveniunt in substantia, quòd liceat sequi probabilem relictâ probabiliore.

Hinc *Camargo* in proloquio partis 1. frustra se fatigat in congerendis Auctorum textibus sententiæ suæ faventibus, nam iidem Auctores, quos citavimus, alibi clarè stant pro nostra, unde plus non evincet, quàm eos vel docuisse contradictoria, vel mutasse aliquando sententiam, vel utramque docu-

isse

isse velut probabilem, & pro his aut illis circumstantiis respondisse secundùm utramque, uti notabo n. 373.

329 *Instabis. S. Th. 2. 2. q 53. a. 5.* ait, *ad imprudentiam pertinet desistere à meliori*, ergo etiam sequi minùs probabilia. *R.* tantùm vult esse minoris prudentiæ aut si desistatur sine prudente motivo, alioqui positiva imprudentia foret non sequi tutissima, item non sequi omnia consilia Evangelica & summè perfecta, quod patet esse falsum.

330 *Obj.* 2. Christus dicit, ego sum veritas, & non dicit, ego sum probabilitas, ergo non licet operari secundùm opinionem probabilem, ita *Sinnich & Conf.* ex *Arist.* 1. Eth. c. 4. ubi ait, *veritatem debemus inquirere & sequi, quantum possumus.* Huc etiam facit illud *S. Chrys.* hom. 13. in Epist. 2. ad Corint. *Ne igitur multorum opiniones habeamus, sed res ipsas inquiramus:* Item *Auctoris* operis imperf. apud *Eliz.* l. 8. q. 9. §. 7. *si vestimentum emturus, unum giras negotiatorem & alterum, & ubi melliores vestes inveneris & viliori pretio, ab illo comparas, an non oportet populum circumire omnes DD, & inquirere, ubi sincerè veritas Christi venumdatur & ubi corrupta, & veriorem eligere plusquam vestimentum?* hinc dicit *Eliz* l. 6. q. 10. totam bonitatem alicujus Doctoris claudi illis verbis, *Magister scimus, quia verax es*, ergo solâ standum veritate in moralibus. *R.* 1. Christus dicit, ego sum veritas, & non dicit, ego sum major probabilitas, neque dicit, ego sum ignorantia invincibilis, ergo non licet operari secundùm opinionem probabiliorem neque ex ignorantia invincibili, quod tamen negant Adversarii. *R.* 2. n. conseq., quia veritas potest attingi etiam per probabilem. *ad Conf.* admittimus inquirendam esse veritatem, & si inveniatur, operandum esse

esse secundùm illam, ubi autem inveniri non potest, & pro utraque parte est probabilitas, nulla lex vetat operari secundùm alterutram, quia in utraque potest esse veritas, quam si operando non attingamus, per accidens est & excusat error invincibilis: videri potest *Teril.* q. 53.

Inst. 1. Probabilitas est æqualiter indifferens ad 331
verum & falsum, ergo qui eam sequitur, non curat veritatem, & æquivalenter dicit, *volo die festo pingere, sive sit servile sive non*, ita *Alfaro*. *R.* 1. Etiam probabilioritas & ignorantia invincibilis sunt æqualiter indifferentes ad verum & falsum in se, nec juvat major apparentia, quia & illa sæpe cum falsitate conjuncta est. *R.* 2. n. anteced., cujus oppositum demonstratum est n. 101., & hoc ipsum magis explicabitur n. 357 *R.* 3. Dato antec. n. conseq., in veritatem enim seriò inquisivit, quam cùm hìc & nunc impossibile sit reperire, acquiescit in probabilitate judicii directi, & inde format judicium reflexum certum, quo non dicit, volo pingere, sive sit sive non sit servile, sed, *volo pingere, quia nescio, quòd sit servile, & probabiliter judico non esse servile, ideoque resolvo non esse legem, quæ me obliget ad non pingendum*. Quod præterea addit *Alfaro*, solvetur n. 396.

Inst. 2. Saltem talis homo pro regula actionum 332
suarum non habet legem æternam, quia per errorem contra illam agit, utì suppono, ergo pro regula habet probabilitatem. *R.* 1. Idem valet contra illum, qui operatur secundùm probabiliorem ex errore invincibili *R.* 2. Pro regula actionum suarum non habet legem æternam positivè præceptivam, c, permissivam, n, lex enim æterna & voluntas Dei permittit fieri, quidquid invincibiliter ignoramus esse prohibitum, & probabiliter putamus non esse prohibitum:

hibitum: neque ideo probabilitas est nostra regula operandi, sed primaria regula est voluntas Dei saltem permittens, secundaria autem applicans primam, est ultimum dictamen practicum certò verum, formatum secundùm illam probabilitatem præsuppositam, attamen ex aliis motivis & circumstantiis, uti explicatum est n. 312. & vide adhuc dicenda n. 339.

333 *Obij.* 3. Varios Canones, v. g. *Eugenius* Papa, Cap. *Iuvenis*, de sponsalibus ait, *In his quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus*, ergo sequendum est hoc, quod est probabilius *R.* Ad hunc & similes textus, qui æqualiter pugnant pro obligatione sequendi tutiora, respondebitur n. 490.

334 *Obij.* 4. Operans cum dubio negativo de honestate suæ actionis, peccat, ergo multò magis peccat operans cum judicio probabiliore, quòd sua actio sit illicita, hoc enim judicium est plus, quàm dubium negativum, ita *Gonz. R.* 1. Ergo etiam peccat operans cum judicio probabili, quòd sua actio sit illicita, hoc enim judicium, etiam est plus quàm dubium negativum. *R.* 2. n. conseq., quia cum judicio illo probabiliore, quòd actio sit illicita, stat judicium, vel saltem motivum probabile, quòd sit licita, quo supposito prudenter formatur conscientia, secundùm dicta à n. 303. E contrà si sit dubium negativum, nullum est judicium vel motivum prudens judicandi actionem esse licitam, ergo deest fundamentum pro formanda conscientia de honestate actionis.

335 *Inst.* 1. Quando judicium speculativum est dubium, practicum etiam est dubium, sed operans secundùm probabilem habet judicium speculativum dubium, ergo etiam practicum, ergo ultimum illius dictamen non est certum, ita *Gonz.* d. 7. §. 10. *R.* 1. Idem valet contra operantem secundùm probabilio-

rem, nam judicium probabilius speculativum etiam est incertum & dubium. *R.* 2. n. maj., superveniunt enim omnes rationes reflexæ pro formando judicio practico certo, uti dictum est n. 312.

Inst. 2. Ergo constitutus in dubio, an die festo liceat pingere, licitè pinget ex vi hujus dubii, quamvis nullum sibi dictamen formet, ita *Gonz.* n. 81. *R.* 1. Idem valet, si quis operetur secundùm probabiliorem. *R.* 2. n. seq. nam non operaretur *ex fide*, nec haberet dictamen certum conscientiæ, quo dirigeretur: Notat tamen *Teril.* de consc. q. 23. n. 31. & in Reg. q. 54. n. 8. talem non peccaturum contra directam legem non pingendi, cùm hæc illi sit incerta & fortè non detur, sed tantùm contra legem reflexam de non operando in dubio legis, nisi dubium propter rationem saltem probabilem deponatur & formetur dictamen reflexum de honestate operationis. 336

Inst. 3. Motivum probabilius elidit probabile, ergo non manet motivum prudens judicandi, quòd actio sit licita, ergo purè negativè dubitat de honestate actionis *Prob. antec.*, nam si motivum A habeat probabilitatem ut sex, & motivum B. ut tria, quantum est pro veritate motivi A, tantundem est pro falsitate motivi B, ergo motivum B: nihil retinet probabilitatis pro veritate. *R.* n. antec. cujus prob. dist., quantum datur pro veritate motivi A, tantundem datur pro falsitate motivi B, cum aliqua certitudine ex hac aut illa parte, n, semper cum incertitudine utrimque, c. ant. & n. utramque conseq., cùm enim motivum A non sit certò sed probabiliter tantùm connexum cum veritate, est & manet tantùm probabile, probabilitas autem una non elidit probabilitatem oppositam, sed tantùm certitudo, uti dictum est à n. 261. 337

Obj. 5. Operans secundùm minùs probabilem 338

non

non est certus se eligere rem licitam, ergo non est certus se licitè operari, ita *Baron.*; Addit *Auctor* Synopsis n. 120., nemo potest esse certus, quòd non peccet hoc faciendo, nisi sit certus, quòd per hoc non agat contra voluntatem & legem Dei, sed sequens minùs probabilem non est de hoc certus, consequenter dicit, *etsi probabilius sit, quòd Deus nolit hoc me fieri, ego tamen volo facere. R. ad* 1. Idem valere contra operantem ex probabiliore; hinc dist. antec., non est certus se eligere rem in se & materialiter licitam, c, (neque hoc requiritur, quia ubi utrimque est probabilitas, impossibile est hoc resciri) non est certus se eligere rem hìc & nunc formaliter licitam eligi, n, vel subdist., non est de hoc certus, ex vi judicii directi tantùm probabilis, c, ex vi judicii reflexi & motivorum ejus, n. antec, & conseq. vide dicta n. 332. & 312. *R. ad* 2., non esse quidem certum, quòd non agat contra legem Dei primariam & per se, (neque hoc requiritur, cùm resciri non possit, an actio sit reipsa prohibita necne) esse tamen certum, se non agere contra, sed agere secundùm legem Dei secundariam per accidens obligantem vel saltem permissivam, secundùm ibidem dicta n. 332., Unde sic dicit; *quamvis probabilius sit, quòd Deus id nolit tamen quia etiam est probabile, quòd velit vel saltem permittat, & quia Deus me nullibi obligat ad sequendum hoc, quod est probabilius, hinc volo hoc facere, non facturus, si scirem Deum id nolle.*

339 *Camargo* l. 1. controv. 10. acerrimè pugnat contra legem illam secundariam aut permittentem Dei, *sed* omnia ipsius argumenta retorquentur in casu opinionis probabilioris aut etiam probabilissimæ reipsa falsæ, operatio enim in his casibus non est conformis voluntati absolutæ & antecedenti Dei, uti certum est, & tamen est licita, uti ipsi fatentur, ergo est

est conformis alicui alteri Dei voluntati per accidens & saltem permittenti. Quæ opponit, solvuntur ex dictis n. 29. & 47., & maximè à n. 14., nam ipse cogitur negare actionem illam esse honestam, quæ procedit ex conscientia invincibiliter erronea dictante esse honestissimam aut etiam obligatoriam. Præterea nos non negamus, (an neget *Teril.*, nil ad nos) quòd mendacium prolatum ex errore invincibili, quòd liceat, sit materialiter malum & oppositum legi æternæ Dei per se & antecedenti, nam hoc diximus n. 279., & fatemur legem illam antecedentem semper manere immutatam, sed dicimus suspendi obligationem proximam illius legis, eò quòd hìc & nunc non applicetur nobis per cognitionem malitiæ, quæ est in mendacio, cujus tamen cognitionis defectus cùm sit inculpabilis, & existens ejus loco error sit invincibilis, mendacium non potest esse formaliter sed tantùm materialiter oppositum legi æternæ & antecedenti Dei, utì constabit ex dicendis l. 5. à n. 15. & 25., sed in istis circumstantiis est formaliter licitum, ergo necessariò debet esse in Deo alia lex æterna per accidens & saltem permittens, cui conformetur volitio mendacii. Denique admittendam esse in Deo aliquam voluntatem per accidens, nostro modo loquendi, & consequentem, videtur manifestum; nam si Titius hac occasione eligatur in Papam, quia Sempronius formaliter odit Cajum, qui alioqui debitè, & justè fuisset eligendus, Voluntas Dei antecedens & per se erat, ut Cajus esset Papa, nunc autem ex suppositione malitiæ Sempronii, Voluntas Dei consequens & per accidens est, ut Titius sit Papa, ideóque Christus confert Titio jurisdictionem & potestatem in totam Ecclesiam, ergo. His observatis prorsus inania sunt argumenta, quæ, si ullibi, hìc Concionatoriè proponit *Camargo* per paginas 48. in

folio. Legatur à n. 224., ubi fertur impetuosè, sed nos non tangit.

Vrget à n. 144. Opinio probabilis fundabit legem illam consequentem Dei, & etiam ultimum dictamen practicum, ergo opinio probabilis erit regula objectiva honestatis formalis, non subordinata ulli alteri regulæ objectivæ, sed omnino prima & independens, nam, saltem si sit falsa, non subordinatur legi Dei antecedenti, utì patet; sed nec consequenti, nam lex consequens est posterior, suo modo, & fundatur in illa opinione probabili; Deus enim per accidens hoc permittit ex suppositione opinionis probabilis, utì dicitis, ergo opinio probabilis erit regula objectiva prima & absoluta, subordinata solis nostris erroribus. *R.* 1. Idem valet in casu, quo quis operatur ex opinione probabiliore aut etiam probabilissima falsa, utì patet applicanti terminos. *R.* 2. Opinio probabilis dici potest fundare ultimum dictamen, hoc sensu, quòd sit objectum, super quo se reflectit illud dictamen; malè autem dicitur fundare legem Dei consequentem tanquam regula illius, aut tanquam regula prima objectiva operationis nostræ, sed tantùm est conditio, quâ positâ lex Dei consequens, quæ sola est regula objectiva prima respectu talis operationis, per ultimum dictamen tanquam per ultimam regulam formalem applicatur huic operationi dirigendæ, nam Deus ab æterno & pro priori ad ullam nostram operationem moralem habuit legem antecedentem tanquam regulam per se omnis honestatis vel inhonestatis moralis, sed quia per infinitam suam sapientiam videbat in homine moraliter operaturo sæpe futurum errorem invincibilem & opinionem prudentem, quòd aliquid liceat, cùm tamen reipsa non liceat nec sit conforme legi antecedenti, pro his casibus habuit

legem

legem consequentem, quæ per accidens esset regula honestatis vel inhonestatis, & hæc lex consequens, prout lex est & in communi, est totâ æternitate prior ac omnino independens ab omni operatione particulari hominis, dicit enim, *Si adfuerit error invincibilis aut opinio prudens, volo aut permitto operationem poni*, ubi vides, quòd reipsa antecedat operationem nostram, quamvis ut hanc vel illam operationem dirigat, præsupponat & suo modo quasi se accommodet errori invincibili aut opinioni probabili, respectu cujus ideo dicitur esse jam dicto modo consequens. Lex itaque secundaria consistit in hoc, quòd Deus ab æterno velit aut permittat nos agere hoc, quod invincibiliter judicabimus agendum, vel quod prudenter putabimus esse licitum; ratio autem, cur Deus ita velit aut permittat, non est noster error aut opinio probabilis, sed est sapientia infinita Dei, cui conforme est sic velle aut permittere, ne homines peccent ex hoc, quod invincibiliter ignorant esse peccatum, vel quod prudenter judicant esse licitum; unde sicuti perfectioni primæ causæ non derogatur per hoc, quòd Deus nostræ libertati attemperet suam omnipotentiam per decretum indifferens, secundùm principia scientiæ Mediæ, ita nec derogatur primæ regulæ morali objectivæ, quòd simili ferè modo legem suam secundariam attemperet errori invincibili aut opinioni probabili, utì notavit *Palancus*; & quæ contra hæc affert *Camargo* à n. 180., prorsus nihil evincunt.

Vrget iterum l. 2. contr. 4. à n. 424., Si fiat contractus, qui minùs probabiliter censetur esse licitus, si reipsa non sit licitus, Deus per accidens vult, utì dicitis, ut sit licitus, ergo si conficiatur Sacramentum, quod minùs probabiliter censetur esse validum, si reipsa non sit validum, Christus per accidens

volet esse validum; consequens autem est apertè falsum, ergo & antecedens. *R.* 1. Idem valere, quamvis sequaris probabiliorem in contractu vel Sacramento conficiendo. *R.* 2. n. seq. maj., ut contractus sit licitus, satis est à Deo permitti ex suppositione conscientiæ invincibiliter erroneæ, uti sæpe dictum est; E contrà ut Sacramentum conficiatur validè, debet hoc determinatè poni, quod Christus requisivit, si autem hoc omittatur, etiam quomodocumque inculpabiliter, & in quacumque necessitate vel suppositione, Sacramentum non erit validum. Ratio utriusque à priori est, quia ex suppositione conscientiæ invincibiliter erroneæ necesse fuit in Deo esse illam voluntatem per accidens, uti antè ostensum est, è contrà talem Christi voluntatem per accidens non fuisse in constitutione Sacramentorum, scimus aliunde, & saltem ex declaratione Ecclesiæ, quæ ideo docet in illis conficiendis sequenda esse tutiora, ne exponantur periculo invaliditatis.

340 Et cùm Auctor hìc meminerit de Sacramentis, libet ejus circa illa doctrinam paucis proponere, & aliquot ad hanc rem nostram reflexiones subjicere. A n. 180. docet, ad conficienda & suscipienda Sacramenta sufficere opinionem verè probabilem de valore; si enim, inquit, requireretur certitudo, Confessarius non posset absolvere pœnitentem dantem doloris signa, quia hæc possunt fallere; nec parochus posset baptizare infantem, quem Pater testatur non esse baptizatum, quia hoc testimonium etiam potest fallere; imò nullus Sacerdos auderet consecrare, quia certus non est se esse rite baptizatum, validè ordinatum &c. *Addit* à n. 203. posse aliquem, etiam extra necessitatem, in administratione Sacramenti sequi sententiam communem, v. g. adhibere materiam, quam Auctores communiter docent esse validam,

dam, licèt unus vel alter etiam clari nominis Doctor dicat esse invalidam. *Addit* à n. 211. licitum esse ministrare ac suscipere Sacramentum Pœnitentiæ cum dolore sinè certa intensione vel duratione, cum dolore de peccatis in communi, cum attritione &c., quamvis oppositas sententias teneant Auctores gravissimi, dicit enim periculum deceptionis ibi non esse moraliter æstimabile nec moraliter evitabile. *Addit* à n. 219. difficultatem communem, qualis esset molestia nimiæ sollicitudinis & anxietatis pro adhibenda extraordinaria diligentia, ùt plurimùm sufficere ad hoc, ut non sit obligatio cavendi periculum erroris circa valorem Sacramenti, si talis error aliquando, attamen non plerumque, contingat, & ita licitè consecrat Sacerdos, quamvis non antè explorarit, an verè sit panis triticeus aut verè vinum, quod consecrat &c. *Hæc assertio*, inquit, *mihi haud parum negotii faceſſeret, nisi piorum hominum pariterque sapientium consuetam ac communem praxin attenderem, de cujus honestate dubitare non audeo.* *Subdit* n. 231. *Verùm quid si in re tanta misere cæcutimus? Misereor certè ex animo, non mei tantùm meique similium, sed & aliorum plurium sapientum ac piorum valdeque memorum muneris sui: interim tamen aliter non sapiam, dum me Doctores alii, aut, quæ doctrix est omnium, Petri Sedes, Veritatis Magistra, aliter me sapere doceant.*

Objicit sibi 1. à n. 232., ergo non est obligatio, quàm maximè possumus, enitendi ad veram certitudinem de valore Sacramenti, cujus tamen oppositum à n. 193. tenuerat. 2. ergo non erit major sollicitudo adhibenda in Sacramentis quàm in aliis materiis. *Respondet ad* 1. n. seq., quia, moraliter loquendo, major esse non potest nec debet, ne Sacramenta propter homines instituta fiant odiosa, & tam

conficientibus quàm ſuſcipientibus nimis oneroſa; item ne ſint continua pericula peccandi, dum miniſtrantur vel ſuſcipiuntur, unde, moraliter loquendo, major ſollicitudo cenſetur nobis impoſſibilis; ideoque à n. 243. monet Profeſſores Theologiæ moralis, ne plus juſto rigidi ſint in ſententiis, ſed ubique ſervent modum & quoddam medium. *Ad 2.* iterum negat ſeq., quia Dei voluntas, quam pluribus exponit à n. 356., majorem hìc certitudinem moralem exigit ob ſummam rei dignitatem, & ne proximus privetur fructu &c., nihilominus certitudinem majorem non requirit quàm antè relatam, licèt illi adjunctus ſit timor deceptionis, qui quamvìs ſit prudens, tamen n. 326. dicit prudenter contemni poſſe. Denique à n. 430. conatur probare, ad hoc, ut miniſter Sacramenti aut quivis alius licitè operetur, non eſſe neceſſe, ut certus ſit de honeſtate ſuæ operationis, ſed ſufficere veram probabilitatem.

Quod attinet ad doctrinam illam circa confectionem & ſuſceptionem Sacramentorum, de illa dicam l. 6. Huc ſpectant ſeqq. reflexiones, 1. ſi damnare non audet praxin illam circa Sacramenta, quia communis eſt apud pios & ſapientes viros, quomodo audet damnare praxin probabiliſmi circa alias materias, cùm ſit ita communis apud pariter pios & ſapientes. Etiam probabiliſtæ nequeunt aliter ſapere, *dum aliter doceat Petri Sedes.* 2. ſi Deus in ſanctiſſimo ac hominibus maximè neceſſario negotio Sacramentorum non offenditur errore, multò minùs in quotidianis operabilibus. 3. ſi pro Sacramentis ſufficiat opinio verè probabilis; quia requirere certitudinem eſſet difficillimum, ac redderet Sacramenta odioſa & nimiùm oneroſa, ergo nec pro quotidianis operabilibus oportet requirere probabilioritatem, quia hanc diſcernere eſt, etiam pleriſque animarum curatoribus,

bus, difficillimum, utì ostendi à n. 150. & 293., attamen in sententia adversariorum teneremur discernere, quia in debito faciendi includitur debitum sciendi, utì ibid. dixi: Deinde opposita sententia reddit non tantùm confectionem & susceptionem Sacramentorum difficillimam, sed etiam directionem conscientiæ tam propriæ quàm alienæ, ùt ostendi dicto n. 293. 4. Si pro Sacramentis non est requirenda certitudo, quia hæc induceret conficientes & susçipientes in pericula peccandi, ergo nec pro quotidianis operabilibus est requirenda probabilioritas, quia hæc induceret in quotidiana pericula peccandi. 5. Si Professores Theologiæ moralis non debent esse plus justo rigidi, ergo maximè cavere debent sententiam oppositam, quæ est fons Rigorismi, & cujus argumenta, si quid evincant, probant tandem etiam tutiora esse sequenda, utì ostendi n. 292., ideóque dixi n. 294. & iterum dicam n. 475. sententiam oppositam esse periculosiorem quàm nostram. 6. Si timorem prudentem erroris prudenter contemnimus, quando ministramus Sacramenta, ergo multò magìs, quando alia minùs digna operamur. (Contra hoc tamen est, quòd, si timor sit prudens, prudenter contemni non possit, sed debeat prudenter deponi, maximè cùm agatur de inhonoratione rei sacræ & damno proximi) 7. Adversarii pro sufficiente ultimo dictamine in quacumque materia ponunt actum opinativum & formidolosum, nos verò probavimus à n. 46. debere esse certum.

Instabis 1. Quidquid sit de hactenus dictis, saltem videtur certum, quòd sententia benigna sit minùs certa quàm rigida, ergo est obligatio sequendi rigidam, nam *S. Aug.* dicit, *tene certum, dimitte incertum*: Et l. 1. de Bapt. contra Donat., *graviter peccatur in rebus ad salutem animæ pertinentibus,* 341

tibus, vel eo solo, quòd certis incerta præponantur. *Conf.* Ideo tenenda est Religio Romana, quia omnes dicunt nos in ea salvari posse, è contrà non omnes dicunt nos posse in aliis salvari; atqui etiam omnes dicunt nos bene agere sequendo probabiliora, non dicunt autem omnes sequendo probabilia, ergo. Ita *Eliz.* l. 8. q 3. §. 3. *R.* 1. n. antec., quia dato, quòd rigida sit tutior, non ideo est certior, quia est major ratio firmiter adhærendi benignæ. *R.* 2. Dato antec. n. conseq., benigna enim est satis certa, & alioquin teneremur semper sequi tutissimas. *Ad* 1. ex *S. Aug.* sic respondet *S Anton.* 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10., *Augustinus loquitur in dicto capite propriè de eo, qui differt pœnitentiam usque ad extremum vitæ, cujus salvatio est & incerta, quia incertum est & dubium, an talis verè pœniteat.... sed extendatur illa auctoritas Augustini ad alias materias morales, notandum secundùm Cancellarium,* (Gersonem) *quòd certitudo, quæ requiritur in materia morali, non est certitudo evidentiæ sed probabilis conjecturæ* &c., intelligo secundùm dicta n. 181. *Ad.* 2. Loquitur de eo, qui convictus de veritate fidei, adhuc dubitabat, an sit peccatum recipere baptismum inter hæreticos, unde dubium illud erat planè imprudens: & in Sacramentis aliisque de necessitate medii requisitis dicit etiam benigna sententia, quòd tutiora sint sequenda. *Ad conf.* n. paritatem, Religio vera est de necessitate medii, circa talia autem tenemur probabiliora & tutiora sequi.

342 *Inst.* 2. Sententia rigida est saltem probabilis, uti fatentur multi cum *Castrop.* d. 2. p. 2. n. 2. & evincunt argumenta allata & afferenda, ergo dictamen formatum secundùm benignam non potest esse certum. *Conf.* 1. quia probabile est dari legem de sequendis

quendis probabilioribus, ergo ignorantia illius legis non est vobis invincibilis, potestis enim assentiri, quòd talis lex detur, sicque habetis sufficientem illius notitiam, & qui non vult assentiri, *non vult intelligere, ut bene agat. Conf.* 2. nam cùm sententia benigna sit tanti momenti & veluti cardo totius Theologiæ moralis, deberet niti principiis apertè demonstratis, qualia non sunt, quæ à n. 268. sunt allata, ita *Daniels. Conf.* 3. nam si sententia benigna esset certa, Societas JESU in Congreg. XIII. decreto XVIII. non permisisset rigidam doceri, utpote improbabilem, ita *Erenthr.* a. 8. *R.* 1. Sequendo principia Adversariorum, sententia benigna est certa, & rigida est improbabilis, nam secundùm ipsos argumenta probabilia eliduntur per probabiliora, sed certum est, quòd pro benigna sint argumenta probabiliora, ergo argumenta pro rigida eliduntur, & consequenter benigna erit certa. *R.* 2. *Teril.* in Reg. 343
q. 2. n. 190. dicit sententiam rigidam in materiis obedientiæ & justitiæ esse improbabilem, in aliis materiis permittit aliquam probabilitatem: *Moya* de op. prob. q. 6. n. 39. & apud hunc *Ioannes à S. Thoma* & *Prado*, Item *Illsf.* tr. 1. d. 1. n. 59. *Sanch.* in Decal. l. 1. c. 9. n. 14. *Stoz.* l. 1 p. 5. n. 134. *Bress.* l. 3. c. 6. n. 75. *Carden.* in 1. crisi d. 56. n. 233. & plerique alii dicunt benignam esse evidentem vel moraliter certam, adeoque rigidam esse improbabilem: *Nec obstare*, quòd defendatur ab aliquibus, *quia* contra principia intrinseca certa non valet auctoritas extrinseca: Quidquid sit de hoc, *R.* 3. Saltem probabilissimè dicimus, quòd ultimum dictamen reflexum sit certum, est autem certum licere operari secundùm sententiam probabilissimam, quia *Alex. VIII.* inter 31. damnavit etiam hanc tertiam propositionem, *non licet sequi opinionem vel* 344

inter probabiles probabiliſſimam: & ſi ad prudenter operandum ſufficit judicium directum ſimpliciter probabile vel ſaltem probabilius, utì volunt Adverſarii, etiam ſufficiet reflexum, quod eſt moraliter certum vel ſaltem probabiliſſimum: quod *Conf.* nam ſi ſententia rigida ſit vera, non requiritur certitudo ad licitè operandum; ſi autem benigna ſit vera,
345 vi illius habemus certitudinem ſufficientem. *Ad* 1. *Conf.* n. conſeq., quamvìs enim aſſentirer, aſſenſus eſſet tantùm probabilis, ergo necdum ſcirem dari illam legem: è contrà cùm habeam graviora motiva, quòd non detur, nunc multò minùs ſcio ſed magìs invincibiliter ignoro: nec dici poteſt, quòd nolim intelligere, ut bene agam, nam adhibui diligentiam, ergo cùm non potuerim reſcire voluntatem Dei poſitivam, licitè operor ſecundùm permiſſivam.
346 *Ad* 2. ſufficit certitudo moralis, quam deſcripſimus à n. 178. vel ſaltem ſufficit eſſe probabiliſſimam: imò à contrario ſic argumentor, non debet imponi lex ignota ita univerſalis & dans occaſionem infinitis propè peccatis, niſi clarè demonſtrari poſſit illius exiſtentia, ſed hæc non poteſt clarè demonſtrari, imò
347 nec probabiliùs ſuaderi, ergo. *Ad* 3. Societas permittit rigidam doceri ab illo, qui eam judicat probabilem, non dicit autem eſſe talem, ſed hoc relinquit examini Doctorum.

348 *Inſt.* 3. Judicia reflexa non poſſunt, nequidem quoad nos, reddere objectum magìs licitum, quàm judicia directa, cùm nihil agant in objecto, ſed directa non reddunt niſi probabiliter honeſtum, ergo nec reflexa. *R.* 1. Ergo etiamſi judicia directa ſint probabiliora, tamen reflexa non reddent objectum quoad nos certò licitum, quod patet eſſe falſum, nam judex per judicia reflexa certiſſimus eſt damnationem Rei ſibi eſſe licitam, cui per judicia directa tantùm

tantùm probabilius est esse licitam, quia non certò, sed tantùm probabiliùs judicat illum esse verè convictum: hinc, *R.* 2. n maj., nam pro judiciis reflexis accedunt nova motiva, utì ostensum est n. 312. Et quamvìs nihil mutationis fiat in objecto, tamen jam applicatur nobis tanquam certò licitum poni, licèt fortè per accidens sit in se illicitum.

Inst. 4 Nemo est certus, quòd satis examinarit 349
sententias; quòd judicet sine passione; quòd homo à se consultus sit peritus aut sincerè respondeat &c. ita *Gonz* d. 4 n 55. *R.* Est satìs certus moraliter, scit enim se humanam adhibuisse diligentiam; experitur se bonâ fide procedere; scit consultum communiter haberi peritum, & temerarius foret, si de insinceritate suspicaretur.

Vrget Camargo l. 2 cont. 4 à n. 299. Scriptura & SS. PP. commendant timorem peccati in omni opere nostro, dicunt ubique esse pericula, errores, ignorantias &c. E contrà probabilismus docet operantem ex opinione probabili esse certum se non peccare & securum, ergo probabilismus non est conformis Scripturæ & SS PP. Hæc ipsa fusiùs & contentiosiùs urget à n. 490. & 497. *R.* Meritò commendari timorem peccati, & asseri pericula &c., 1. Quia per nostrum dictamen practicum plerumque non sumus nisi moraliter certi de eo, quòd non peccemus, utì dixi n. 50., morali autem certitudini potest absolutè subesse falsum. 2. Passio vel negligentia potuit dedisse causam errori, qui proinde non erit inculpabilis. 3. Quamvìs quis videatur sibi formare dictamina certa, fortè intercurrunt dubia & non satìs formatur conscientia. 4. Potest defectus baptismi in me, vel potestatis in ministro impedire valorem Sacramentorum. 5. Potest aliunde prava intentio se subtiliter ingerens vel alia circumstantia

stantia vitiare nostras actiones. 6. Fortè opinio, quam sequor, non est certò probabilis, nam difficile est discernere, uti dixi à n. 150., & sæpe concupiscentia, amor proprius, fraus dæmonis fucum facit intellectui de probabilitate opinionis judicanti. Vide etiam dicta n. 52. & 53.

350 *Obj.* 6. Operans secundùm minùs probabilem judicat objectum suæ actionis esse potiùs illicitum, ergo non est certus se licitè agere. *R.* Judicat esse potiùs illicitum, spectatis præcisè principiis directis, & reflexis, n ant. & conseq.

351 *Inst.* 1. Si actio non est certò licita ex principiis directis, ergo simpliciter non est certò licita, ad hoc enim requiritur esse certò licitam ex omnibus principiis, quia bonum est ex integra causa, & malum ex quolibet defectu. *R.* 1. Retorquendo, si ex ratione naturali non sit certum dari Trinitatem in Deo, ergo non est simpliciter certum &c. *R.* 2. Idem valere, si opereris, etiam ex probabiliore vel probabilissima. *R.* 3. n. seq., quia sicuti certitudo Trinitatis non petitur ex principiis naturalibus, sed ex principiis fidei supponentibus cognitiones naturales, ita certitudo conscientiæ non nititur cognitionibus directis tanquam præmissis, quas affirmet veras, sed tantùm reflectit se suprà eas tanquam existentes saltem objectivè, qualiter existere certum est, uti explicavimus n. 306.

352 *Inst.* 2. Est certus de majore probabilitate, quòd objectum sit illicitum, ergo non est certus esse licitum. *Conf.* nam si certus sim de majore probabilitate, quòd objectum sit impossibile, non possum esse certus, quòd sit possibile, ergo similiter hìc, ita *Gonet* n. 52. *R.* 1. Operans secundùm probabiliorem faventem libertati contra legem, est certus de probabilitate, quòd objectum sit illicitum, ergo non est certus esse licitum. *R.* 2. spectatis præcisè principiis dire-

directis, c, spectatis etiam reflexis, n. conseq. *Ad Conf.* n. paritatem, major probabilitas esset de impossibilitate in se à parte rei, & certitudo esset de possibilitate etiam in se à parte rei, quod apertè implicat, cùm certitudo elidat probabilitatem circa idem: è contrà major probabilitas per judicia directa est de illicito in se, à parte rei; & certitudo per judicia reflexa, non est de licito in se à parte rei, sed est de licito poni & respectivè ad conscientiam, etiamsi fortè in se à parte rei sit illicitum, ergo disparitas est manifesta.

Vrget Camargo l. 1. contr. 7. à n. 29., Sic operantem non seriò inquirere in voluntatem Dei, nec revereri ejus legem, quia facit hoc, quod ipsi est verisimilius esse contra voluntatem & legem Dei: *Sed* si argumenta ipsius tenent, etiam ille non censebitur inquirere in voluntatem Dei nec reverebitur legem ejus, qui non sequetur tutiora. Adde, quamvis faciat hoc, quod ipsi est verisimilius esse contra voluntatem & legem Dei, tamen aliis, quos scit esse Viros sapientes & fortè Sapientiores, quàm se, est verisimilius non esse contra voluntatem nec legem Dei, nulla autem lex eum obligat sequi potiùs suam quàm aliorum opinionem, dummodo ipse sibi formet conscientiam, secundùm dicta n. 307. Vide etiam dicenda n. 377.

Obji. 7. Qui operatur secundùm minùs probabilem, exponit se periculo peccandi; deinde agit imprudenter, sicut imprudens est, qui utitur horologio minùs bono, ita *Merc. & Eliz.* l. 3. q. 10. *R.* exponit se periculo peccandi formaliter, n, materialiter c, hoc autem non tenemur vitare, ubi non possumus rescire veritatem, & è contrà ad sic operandum habemus prudens motivum, quod vel inde patet, quia periculum peccandi materialiter manet, licèt quis sequatur probabiliorem, imò & moraliter 353

certam,

certam, nam & hæ possunt esse falsæ. Adde, quòd obligatio sequendi probabiliorem plures homines exponeret certo periculo peccandi formaliter, quia multi vel ex fragilitate non operarentur secundùm illam, vel cum dubiis operarentur, aut saltem rederentur perplexi, non potentes discernere probabiliorem secundùm dicta n. 293. Illud de horologio nihil evincit, nam bona fides aut ignorantia invincibilis non facit vel horologium vel tempus conformari cursui Solis, è contrà ignorantia invincibilis & bona fides facit operationem meam conformari saltem secundariæ & permittenti voluntati Dei.

354 *Inst.* Quidam damnatus est, eò quòd secutus fuisset sententiam probabilem de retinendis simul pluribus præbendis, utì refert *Thomas Cantipratanus*, ergo. Ita *Gonz.* d. 4. n. 46. *R.* Damnatus est, quia secutus fuit probabilem non formato dictamine, quòd id sibi liceret, utì patet ex verbis *Cantipratani*, quæ refert *Gonz.* n. 45. *renuit enim dimittere prabendas, experiri se velle dicens, utrùm esset damnabile beneficia plura tenere, mortuus est ergo sic*, &c. utique pessimè, quia dubitans, an bene an malè ageret, seque apertè exponens periculo damnationis: oppositum est in operante ex probabili, formato sibi dictamine certo, quòd id liceat.

355 *Obj.* 8. Certum est unam ex duabus oppositis opinionibus esse falsam, cùm sint contradictoriæ, ergo non potest aliquis sequi utramque, quam volet, quia alioqui certò sciet se sequi unam falsam. *R.* 1. Ergo nec potest sequi probabiliorem, quia etiam illa potest esse falsa. *R.* 2. Certum est unam esse falsam, hanc determinatè vel illam, n, unam indeterminatè, c, cum quo stat probabilitas utriusque, utì constat ex dictis à n. 237.

356 *Inst.* 1. Nemo potest simul assentiri duabus propositio-

positionibus contradictoriis, sed ut licitè sequatur, quam volet, deberet utrique assentiri, ergo, ita *Baron. & Mercor. R.* 1. n. min., secundùm dicenda à n. 387. *R.* 2. dato requiri assensum, ad hoc, ut liceat sequi probabilem, adhuc dico posse eligere, quam volet, quia poterit assentiri parti, cui volet, utì dicetur n. 398. & 414.

Inst. 2. Probabilitas habens se ad utrumque contradictorium est indifferens ad verum & falsum, ergo non potest fundare dictamen certum, nec servire pro regula nequidem secundaria conscientiæ, regula enim secundaria debet esse subordinata & conformis primæ, sed prima, quæ est lex in Deo existens, non est indifferens ad utramque partem contradictionis, sed determinatè affixa ad solum verum, ergo. Ita *Eliz.* addens interposito juramento nihil sibi unquam visum esse evidentius, quàm eam probabilitatem non esse bonam regulam conscientiæ. 357

R. Malè apprehendi, quasi dicamus dari unam probabilitatem utrique contradictorio communem, quæ serviat pro regula sequendi partem, quam quis volet, evidens enim est nullam dari posse probabilitatem pro complexo contradictoriorum, cùm evidens sit illud constare vero & falso: itaque dicimus ibi dari duas probabilitates in individuo, unam pro hac, alteram pro ista parte contradictionis, quarum probabilitatum singulæ ex vi sui motivi sunt ad verum tantùm, nam singularum motivum sollicitat intellectum ad assensum, assensus autem est tantùm ad verum saltem apprehensum, utì dictum est n. 101. De his ergo probabilitatibus, v. g. quòd non liceat & quòd liceat pingere die festo, diximus jam n. 332. & 339. quòd sint subordinatæ & conformes legi divinæ, nam supposito, quòd non liceat pingere, tum prima probabilitas est conformis legi divinæ primariæ & prohi-

prohibenti, secunda autem probabilitas erit quidem illi legi primariæ difformis, tamen quia hæc lex invincibiliter ignoratur & ex gravi motivo judicatur non existere, est in Deo alia lex secundaria, in his circumstantiis permittens pingere, cui hæc secunda probabilitas etiam conformis est, hinc possumus nobis formare regulam formalem sive conscientiam, quòd suppositâ illâ probabilitate nobis hìc & nunc liceat pingere, utì explicatum est à n. 338, Potestque etiam videri *Teril.* in Reg. q. 49. à n. 4.

358 *Inst.* 3. Saltem ut quis licitè sequatur opinionem, debet judicare illam esse probabiliter veram, sed nemo potest judicare utramlibet partem contradictionis esse probabiliter veram, ergo nemo potest utramlibet partem contradictionis sequi. *Maj.* patet, quia probabilitas dicitur in ordine ad veritatem, & si opinio non sit probabiliter vera, non est prudens, imò nemo potest eam habere, quia omnis assensus est ad veritatem. *Min.* etiam prob. quia licèt utraque pars contradictionis possit simul habere grave motivum & apparentiam veri pro se, ideoque aliquis possit judicare utramque partem simul esse probabilem, tamen impossibile est etiam opinativè tantùm judicare utramque simul esse veram, sive in utralibet parte esse veritatem, quia evidens est in alterutra parte esse falsitatem, ergo. Ita *Ehrenthr.* a. 3. *R.* n. min., cujus prob. dist., impossibile est opinari utramque simul & copulativè esse veram, sive, quòd complexum illud contradictoriarum ex utraque parte habeat veritatem. c, utramque simul, sed distributivè & divisivè esse veram, id est, pro veritate hujus esse hoc motivum grave, & pro veritate illius esse istud aliud motivum grave, n., nec plus requiritur, utì à n. 387. ostendetur; quòd si requireretur assensus determinatè ad illam partem, quam quis vellet sequi posset

posset hunc etiam habere, uti etiam ostendetur à n. 398. & 414.

Inst. 4. Certum est alterutrum ex istis contradictoriis esse illicitum, ergo saltem dici non potest, quòd utrumque sit practicè & conscientialiter probabile. *Conf.* 1. nam si pars utraque sit conscientialiter probabilis, ergo utraque approbatur à Deo, ergo Deus approbat unam partem, quæ est intrinsecè mala. *Conf.* 2. quia Doctrina conscientialiter probabilis debet esse sana, sed utraque pars non est sana, nam *S. Th.* in cap. 4. Epist. 2. ad Timoth. ait, *Sana doctrina est, quando non habet admixtam falsitatem*, ergo. Ita *Eliz.* q. 13. ergo. *R.* n. conseq, illud enim, quod per se est illicitum, fit per accidens licitum ratione ignorantiæ invincibilis &c. secundùm dicta n. 312. *Ad Conf.* 1. n. seq., illud enim, quod in se est illicitum, Deus non approbat positivè, sed tantùm permittit, & ideo illius electio nobis fit licita, quia ex gravibus motivis judicamus illam esse licitam ac permissam à Deo. *Ad* 2. debet esse sana, semper materialiter & per se, id est, debet semper esse in se vera, n, saltem formaliter & per accidens ratione ignorantiæ invincibilis, c, itaque per hoc est sana, quòd ex motivo gravi dirigat mores & à peccato liberet, & illo sensu dicimus totam doctrinam *S. Thomæ* esse sanam, licèt fortè aliqua falsa contineat. *S. Th.* citatus loquitur cum Apostolo de Doctrinis fidei, quæ certissimæ esse debent sine admixtione ullius falsi. Vide *Teril* q. 29. à n. 96. 359

Obji. 9. Opiniones ab *Alex. VII.* & *Inn. XI.* damnatæ habebantur antea probabiles, & tamen sunt damnatæ tanquam in praxi perniciosæ, ergo quamvis opinio habeatur probabilis, non ideo potest practicari. *R.* Non ideo potest practicari, quamdiu manet probabilitas illius, n, si illius probabilitas sit 360

sublata, c, & idem dicendum est ab Adversariis, l. enim opinio antehac probabilior damnetur aut nunc inveniatur ratio faciens oppositam esse moraliter certam, eodem modo illa, quæ fuit probabilior, reddetur practicè improbabilis.

Instat 1. *Camargo* l. 2. contr. 1. à n. 1., Decreta Pontificum non fecerunt illas opiniones esse perniciosas in praxi, ergo antecedenter erant tales. *R.* Erant tales, materialiter & secundùm se, c, formaliter quoad nos, n, nam, quæ erant verè probabiles, erant quidem occasio peccati materialis, quia inducebant ad actionem legi Dei antecedenti difformem; quia tamen id invincibiliter ignorabamus, & nitebantur motivo gravi, fundabant nobis prudens dictamen, & sic per accidens excusabamur à peccato formali.

Instat 2. contr. 3. Hæc propositio damnata, *Probabiliter existimo Iudicem posse judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem*, deducta est ex probabiliſmo, ergo cùm ex vero non sequatur falsum, probabiliſmus est falsus. *R.* Si deducta est ex probabiliſmo, deducta est ex illo malè intellecto & malè applicato, utì ex locis Scripturæ vel dictis *S. Augustini* deducunt hæretici suos errores.

Instat 3. Suppone Judici probabilius esse, quòd testamentum sine solennitate factum non valeat, minùs autem probabile esse, quòd valeat: tum sic, si probabiliſmus est verus, licitum erit Judici ferre sententiam secundùm hanc minùs probabilem, nam, secundùm probabiliſtas, lex requirens solennitates non erit sufficienter promulgata, cùm oppositum sit probabile, ergo certum erit non obligare, imò nec existere, cùm de essentia legis sit promulgatio, ergo cùm nulla lex obster, poterit imò debebit Judex stare pro valore talis testamenti. *R.* n. seq., quia Judex aliunde habet certam legem, quâ tenetur sequi

hoc,

hoc, quod ipsi est directè probabilius, utì dicetur l. 4. n. 1480. Et similiter posset quis se voto obligasse ad sequenda probabiliora aut etiam tutiora, neque ideo ad hoc tenerentur alii.

Obji. 10. Secundùm hanc sententiam licebunt omnia scelera, quia pro omnibus invenietur aliqua opinio probabilis; sic probabiliter judicare poterunt, 361

Adam, legem Dei esse pœnalem tantùm, adeóque non obligare in conscientia, aut non obligare sub mortali, quia materia esset levis; *Evæ*, præceptum odiosum ad se non extendi, quia ante ejus creationem latum erat:

Saul, Se posse parcere Regi Amalec, quia erat conforme misericordiæ; item gregibus opimis, quia erant pro sacrificio:

Roboam sequens sententiam Juniorum ætate sibi æqualium, tum autem erat annorum quadraginta & unius:

Judæi sequentes sententiam Scribarum & Pharisæorum & totius multitudinis contra Christum:

Pilatus eosdem sequens; maximè cum audiret Judæos habere legem, secundùm quam deberet mori:

Ethnici & *Hæretici* omnes sequentes sententiam Majorum & Doctorum suorum, maximè cùm nunc etiam tot videant esse ejusdem sensûs & religionis, ita *Sinnich. Mercor. Gonet* & alii.

R. n. seq., quia certum est non dari opiniones verè probabiles pro omnibus sceleribus, fides enim docet multa prohiberi velut illicita, & habemus moralem evidentiam de multis in se illicitis; Item moralem certitudinem de multis præceptis has vel illas actiones prohibentibus, ergo non potest esse probabile, quòd illa sint licita.

Adamo & *Evæ* certum erat, quòd præceptum

obligaret in conscientia & quidem graviter, uti ostendit *Bellarm.* T. 4. l. 3 de amiss. gratiæ c. 6., hinc *Gen.* 3 ℣. 3. dicit Eva, *præcepit nobis Deus, ne comederemus*: & ex pœna colligebat gravitatem præcepti, nam addit, *ne fortè moriamur*: ideoque etiam *S. Aug.* I. Petr. c. 15. ait, *Adam simul & Eva scientes fecerunt contra præceptum*, quia nempe in eis fuit scientia infusa, ita ut *S. Th.* de verit. q. 18. a. 6. putet pro statu innocentiæ nullam in eis fuisse opinionem. *Nec obstat*, quòd *S. Aug.* de *Eva* dicat, *maximâ libertate habenas prohibitionum rumpere delectata, probabiliùs existimans non esse mortem, quam timuerant secuturam, nam*, hoc ipsum pugnat contra sententiam de sequenda majore probabilitate; rectè autem hoc exponit *S. Th.* ad 5, *Adamum & Evam* jam priùs peccasse per elationem animi, & ideo hoc eis visum probabilius, errore scilicet culpabili & vincibili. Videri potest *Esp.* in app. a. 3 & seqq.

Saul scivit clarum præceptum Dei, dicitur enim 1. *Reg.* 15. ℣. 3. *demolire universa ejus, non parcas ei*: hinc ℣. 24. dixit, *peccavi, quia prævaricatus sum sermonem Domini & verba tua, timens populum & obediens voci eorum*: videri potest *Esp.* a. 10. & seqq.

Roboamum peccavisse non dicit Scriptura, sed 3. *Reg.* 12. refert dispositionem illam ad Dei providentiam: egit tamen imprudenter sequendo consilium minùs tutum, in casu, quo periculum damni non poterat removere bona fides aut ignorantia invincibilis.

Iudæos convincebat evidentia miraculorum, vita inculpata Christi, nota Scribarum & Pharisæorum invidia, si tamen his non obstantibus aliqui invincibiliter errarunt, non peccarunt.

Pila-

Pilatus scivit, quòd per invidiam tradidissent eum, uti habetur *Matt.* 27. ℣ 18.

Ethnici aut *Hæretici* materiales dari possunt saltem ad breve tempus: quòd si dubitare incipiant, tenentur inquirere, & adhibitâ morali diligentiâ in expendendis signis veræ fidei & notis Ecclesiæ Christi, agnoscent certitudinem fidei nostræ & parva fundamenta suæ: unde cùm in iis, quæ sunt de necessitate medii, non juvet ignorantia invincibilis nec bona fides, statim tenebuntur admittere fidem nostram tanquam unicè tutam: alia omnia sunt in eo, qui sequitur minùs probabilem, nam adhibitâ morali diligentiâ non potest deprehendere veritatem, & ipsum excusat bona fides cum ignorantia invincibili, cùm hæc removeant periculum peccati formalis. 362

Inst. Saltem plus poterunt Auctores Probabilistæ, quàm Deus, Ecclesia aut Papa, nam priores possunt auctoritate suâ interveniente facere, ut utraque pars contradictionis sit practicè probabilis, hoc autem non possunt Deus, Ecclesia aut Papa. *R.* 1. Idem valet contra Probabilioristas, item contra omnes, qui dicunt esse licitum operari ex ignorantia invincibili, nam horum auctoritas facit esse licitum, quòd sæpe secundùm se est illicitum. *R.* 2. Plus poterunt secundùm quid & per accidens, ratione suæ fallibilitatis & ignorantiæ invincibilis, c, & hoc debent omnes fateri: plus poterunt absolutè & per se, n, Deus propter suam perfectionem, Ecclesia & Papa propter assistentiam Dei non possunt dicere aliquid esse honestum, quod honestum non est, quod nos ex defectibus humanis possumus, videri potest *Teril.* in Reg. q. 14. à n. 36. 363

Obj. 11. In foro externo decidi debet à Judice pro parte probabiliore, ergo & in interno, in quo ratio 364

tio est Judex, materia litis est existentia legis, Deus & homo sunt partes disceptantes, Deus enim stat pro lege, homo pro libertate, ergo si pro lege sint majores rationes, debet pro Deo decidi, ita *Eliz.* l. 1. q. 15 & *Gonz.* d. 4. à n. 25. *Conf.* 1. Quia forum internum non debet discordare ab externo, nisi certò sciatur errorem vel ignorantiam intervenire: *Conf.* 2. Quia in foro externo tantùm est periculum lædendi jus hominis circa temporalia, in interno periculum est lædendi jus Dei & propriam conscientiam, estque absurdum certiorem regulam requirere pro rebus levioris momenti. *R.* n. conseq., obligatio Judicis pro foro externo aliunde rescitur, uti dicemus l. 4. n. 1480, eam autem obligationem acceptat Judex cum suo officio, nihil simile est pro foro interno: & ratio ulterior est, quia qui pro foro interno eligit opinionem faventem libertati, respicit se ut possessorem, ergo rectè sibi adjudicat, quia ubi adèst ratio probabilis, prævalet titulus possessionis etiam contra probabilitatem majorem oppositam, uti omnes communiter fatentur; è contrà Judex in foro externo neutrum respicit ut possessorem, alioquin deberet possessori adjudicare. Adde etiam falsò dici, quòd Deus stet pro lege contra libertatem hominis, dicimus enim Deum assistere libertati, & in eis circumstantiis non esse legem operandi secundùm probabiliora. *Ad Conf.* 1. forum internum debet conformari externo, si eædem sint circumstantiæ, id autem non est semper, nam externum, v. g. præsumit debitorem esse solvendo, hinc non admittit juramentum negantis, sed dat locum distractioni bonorum, è contrà in interno datur locus dilationi: & idem est in pluribus aliis casibus, in quibus potest internum discrepare ab externo, videri potest *Teril.* q. 20. à n. 28. *Ad Conf.* 2. n. esse periculum lædendi

dendi jus Dei, cùm nos non obliget; vel lædendi conscientiam, cùm absit periculum peccandi: Item n. regulam conscientiæ non esse sufficienter certam, uti constat ex dictis à n. 342.

Obji. 12. Si sim v. g. Medicus, Charitas erga pro 365
ximum obligat me, ut sequar pro ipsius bono magis probabilem, ergo etiam Charitas erga Deum, ut pro ejus honore sequar faventem legi. *R.* 1 Charitas erga proximum obligat, ut sequar magis tutam etiam contra probabiliorem, v. g. ne explodam, si probabile sit esse hominem, licèt probabilius sit esse feram, ergo etiam Charitas erga Deum obligabit, ut semper sequar magis tutam, quod plerique ex adversariis negant. *R.* 2 n. conseq., pro obligatione illa Medici habemus aliunde certitudinem, uti dicetur l. 4. n. 1534., pro altera obligatione non affertur sufficiens fundamentum.

Q. 45. *An sit licitum operari secundùm opinio-* 366
nem tenuiter vel dubiè tantùm probabilem. R.

§. I. Non est, per se loquendo, licitum operari secundùm opinionem tenuiter tantùm probabilem, nam 126
Innoc. XI. damnavit hanc 3. propositionem, *Generatim, cùm probabilitate sive intrinsecâ sive extrinsecâ, quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus:* Ratio est, tum quia tenue motivum non est prudens nec dignum assensu viri prudentis, & illi oppositum communiter est certum, tum etiam quia quando est ejusmodi tenue motivum, non potest tolli dubium practicum, operari autem cum dubio practico est peccatum, ergo. *Dixi*, per se loquendo, nam in gravissima necessitate, & quando opinio tutior non posset reduci ad praxin, licitum esset operari secundùm opinionem tenuiter probabilem, neque hoc ab *Inn. XI.* damnatur, uti rectè notat *Car-*

den. in 2. crisi d. 4. c. 7., quia necessitas gravissima quodammodo auget probabilitatem, facit enim, ut omissio operationis sit moraliter impossibilis, ergo pro eo casu opinio sit sufficienter probabilis in ordine ad tollendum dubium practicum.

367 §. II. Non est licitum sequi opinionem dubiè probabilem, ita *S. Th. Med. Carden.* in 1. crisi d. 58. c. 3. dicens esse certissimum. Ratio est, quia qui dubitat de probabilitate opinionis, versatur in dubio practico, & consequenter dubitat, an licitum sit ex illa opinione operari, ergo si operetur cum illo dubio, formaliter peccat, cùm se exponat periculo formaliter peccandi: deinde, ut quis dubitans licitè operetur, debet prudenter deponere dubium, & tum sibi formare conscientiam, non potest autem prudenter deponere dubium, nisi propter motivum saltem probabile, quod hìc non habet, cùm dubitet, an sit probabile necne, ergo

Ex his constat Camargum l. 2. controv. 2. malè inferre, ex hoc, quòd damnetur praxis opinionis tenuiter tantùm probabilis, etiam damnari praxin opinionis certò probabilis, *Nam* patet disparitas ex dictis. Rectè tamen dicit à n. 51. opinionem, de qua dubitatur, an sit damnata, non esse tutam in praxi, quia quamvis sit in anteriore possessione non damnationis, ideoque non possit absolutè dici damnata, tamen nunc est dubiæ probabilitatis, & dubium est, an non sit perniciosa in praxi, ergo illicitè ad praxin deducitur.

368 Q. 46. *An licitum sit sequi sententiam, quæ probabiliter tantùm est probabilis.* R. Negant *Teril.* in Reg. q 23. n. 23. *Lumb.* & *Filg.* apud *Carden.* in 2. crisi d. 4. c. 2. & alii, quia talis opinio videtur esse tantùm tenuiter vel dubiè probabilis; è contrà affirmant *Tambur.* in Decal. l. 1. c. 3. §. 3. n. 8

n. 8. *Illsf. Banholtz. Arsd.* T. 2. p. 2. tr. 1. c. 2. §. 5., quia dicere esse probabiliter probabilem idem est ac dicere, quòd omnibus expensis possit prudenter judicari pro ea esse gravem rationem, & consequenter, quòd pro ejus veritate sit grave motivum, adeoque vix discrimen erit inter opinionem certò, & probabiliter tantùm probabilem: v. g. si homo ignarus consulat doctum Theologum, quod hic resolvet, erit illi tantùm probabiliter probabile, cùm ipsemet non capiat fundamenta, & tamen, inquiunt, rectè formet sibi conscientiam secundùm responsum illius Theologi: idem dicunt de opinionibus, quæ probabiliter tantùm inferuntur ex aliis certò probabilibus: Rationem à priori dant, quia ubi opinio est probabiliter probabilis, æquè potest formari dictamen ultimum certum; atque ubi est certò probabilis, potest enim dubium prudenter deponi propter rationem probabilem, sicque judicare potero probabile esse, quòd opinio illa sit probabilis, ergo non amplius dubitabo de probabilitate illius opinionis, dubium enim est suspensio omnis assensus, ego autem hìc habebo assensum: unde etiam monent hìc bene distinguendum esse inter formidinem & inter dubitationem, quamvis enim opinio probabilis habeat adjunctam formidinem, non ideo est dubitatio, cùm adsit assensus: addunt rationem à posteriori, quia si teneremur semper examinare, an opiniones directæ, quas sequimur, essent certò probabiles, induceremur in infinitos scrupulos. Hæc sententia est probabilis, in quæstione tamen de nomine malo absolutè dicere opinionem, secundùm quam formatur conscientia, debere esse certò probabilem, ne quis se periculo exponat formandi conscientiam secundùm opinionem tenuiter vel dubiè tantùm probabilem.

369 Q. 47. *An licitum sit sequi opinionem extrinsecè tantùm probabilem.* R. Negativè, implicat enim ut opinio sit probabilis ab extrinseco, si ab intrinseco sit improbabilis, neque probabilitas extrinseca datur, nisi probabilitas intrinseca saltem præsumatur adesse, uti rectè *Carden.* in 1. crisi d. 11. n. 262. & d. 69. n. 6. Ratio est, quia numerus Auctorum non facit, ut opinio censeatur conformis rectæ rationi vel voluntati Dei, neque etiam semper reddit probabilem, ut à n. 136. ostensum est, sed hoc facit natura objecti, quam sic se habere suadet nobis motivum ab intrinseco, si prudens sit, hinc *Stoz* l. 1. p. 5. n. 100. ait, *si mille AA. in unam sententiam conveniant nullâ ratione nixi, nulla ex hoc capite generatur probabilitas, neque credendum est illis:* ideoque etiam *Carden.* d. 58. n. 9. & *Lupus* apud *Sanch* de matr. l. 3. d 44. n. 3. dicunt, *non est credendum Doctoribus quantumcumque doctrinâ polleant, dum carent fundamento:* similiter *S. Hieronymus*, uti refertur Cap., ego solis, dist. 9. ait, *alios autem ita lego, ut quantâlibet sanctitate quantâve doctrinâ polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi per alios Auctores vel Canonicas vel probabiles rationes, quòd à vero non abhorreat persuadere poterunt*: Communiter tamen prudenter præsumi potest, quòd adsit probabilitas intrinseca, ubi multi AA. etiam nunc aliquam opinionem tenent, hi enim non asserent temerè sed ob rationes inventas; ideoque *Sporer* n. 39. rectè notat aliquem posse tutò sequi opinionem communem, nisi fortè unus secutus fuisset alterum, uti ovis ovem, quod quandoque fit, aut nisi viro docto occurreret firma ratio non animadversa ab aliis, quæ probaret oppositum, tum enim teneretur magis inquirere, &

ratio-

rationes inter se conferre, ac videre, an opinio maneat probabilis: imò quamvis admittam hominem indoctum posse tutò procedere, hoc ipso quòd sciat opinionem etiam nunc doceri à viris probis & doctis, homo tamen doctus, qui potest examinare rationes intrinsecas, non videtur tutò posse procedere, nisi examinet illas, vel prudenter præsumat etiam in hac materia ab illis aliis examinatas esse, *Ratio* est, quia hic potest examinare & discutere, quid in re videatur verum necne, ergo si non faciat & fortè erret, errat errore vincibili & culpabili, ergo non excusatur, hinc *Teril.* in Req. q. 29. n. 90. rectè ait, *si viro valde docto solùm repræsentetur, quòd plures teneant utramque partem contradictionis, non illico tutus erit. si sectetur partem minùs tutam. sed vel scire debet qualitatem Doctorum eam tenentium, ut sic sine ulteriori investigatione eorum sententiam in conscientiæ regulam licitè accipiat, vel ipsemet tenebitur rationes investigare, ut nil agat, nisi illud rationi congruum esse noverit*: quòd si examinatis utrimque rationibus necdum appareat veritas, sed utraque pars pro se habeat grave motivum, sequi potest, quam volet, nam si erret, excusat eum invincibilis ignorantia, utì sæpe est dictum.

Q. 48. *An liceat hanc & oppositam sententiam probabilem sequi in eadem materia. R.* 370

§. I. *Caramuel* dicit probabile esse, quòd aliquis semper possit, sed hunc rectè confutat *Cresp. à Borgia* q. 9. *Tambur.* in Decal. l. 1. c. 3. §. 5. dicit licere, dummodo probabilitas opinionis non pendeat immediatè à nostra voluntate, quandonam autem probabilitas pendeat vel non pendeat à nostra voluntate, non satìs clarè explicat.

§. II. *Bardi* disc. 4. c. 14. *Sporer* n. 35. meliùs dicunt non licere, si lex aliqua occurrat, cujus obligatio 371

gatio sit certa, & quæ post assumptam alteram sententiam probabilem impleri non posset, in hoc enim casu obligatio legis alicujus certæ eluderetur, v. g. si horologium A sonet undecimam noctis & horologium B, medium undecimæ, supposito quòd utrumque horologium communiter bene dirigatur, probabile erit priùs esse medium undecimæ, hinc aliquis volens sequi horologium B: adhuc per horam integram licitè differet vesperas, postmodum autem auditâ duodecimâ in horologio A, si secundùm hoc vellet se dirigere & judicare, quòd transierit duodecima, adeóque non ampliùs obligetur orare vesperas, patet hoc non licere, quia lex de orandis horis est certa, & illius impletio impeditur assumendo alteram partem probabilem: idem est, si die Sabbati auditâ in uno horologio 12. comedas carnes, & quia in altero necdum audita est, ideo velis te reputare jejunum & in Dominica communicare, cùm enim certum sit alterutrum horologium errare, etiam certum est te unum præceptum transgredi, vel abstinentiæ à carnibus, vel jejunii pro communione, ergo id non est licitum: è contrà si lex vel ejus obligatio non sit certa, aut assumptâ alterâ opinione possit nihilominus lex utraque adhuc impleri, dicunt licitum esse mutare, v. g. si probabile sit vectigal esse injustè impositum, & etiam probabile, quòd sit justè impositum, si simul sis & exactor vectigalium & mercator, dicunt se posse hoc vectigal ab aliis exigere veluti justè impositum, & tamen te ipsummet non teneri solvere tanquam injustè impositum, quia cùm dubitetur de justitia vectigalis, lex illud imponens non est certa, tenebitur tamen inquirere, & si compererit fuisse justè impositum, poterit adhuc & tenebitur compensare, si autem compererit fuisse injustè impositum, tenebitur, si

adhuc

adhuc habet, restituere eis, à quibus exegit: plures ejusmodi casus afferunt *Cresp.* suprà & *Gob.* de Sacrif. à n. 206.

§. III. *Lugo* de Euch. d. 15. à n. 46. *Esp.* de act. hum. q. 23. ponunt hanc regulam universalem: nunquam licitum est mutare opinionem semel electam, si hoc foret certò in præjudicium alicujus legis, quæ per ejusmodi mutationem violaretur, quia singulæ leges habent jus certum, ne fraudentur, ergo etiam ne regula operandi semel electa mutetur in manifestum sui præjudicium, ideoque sic eligens unam partem obligat se implicitè ad illam non mutandam in præjudicium legis. 372

§. IV. *Haun.* docet etiam non esse licitum eodem tempore usurpare utramq; opinionem in præjudicium tertii, utì fieret, si per testamentum non solenne scriptus hæres, velles hæreditatem retinere, utens eâ opinione, quòd testamentum non solenne valeat pro foro conscientiæ, & tamen nolles solvere legata, sequendo sententiam, quòd testamentum sine solennitate sit invalidum, sic enim certò agis contra jus unius, vel alterius hæredis ab intestato, vel hujus Legatarii: Quòd si antehac processisses secundùm sententiam requirentem solennitates, & postea procederes secundùm sententiam non requirentem, non esset eadem ratio, nam supposito facto primo, quod infectum fieri non posset, non amisisses potestatem te conformandi alteri sententiæ, pro alio tamen casu, nam fortè jam posita est transgressio legis per primũ casum, & ita secundus erit secundùm legẽ, sicuti si herì judicans priorem sententiam probabiliorem processisses secundùm illam, hodie si occurrente nova ratione judicares posteriorem esse probabiliorem, utique posses dimissâ priore sequi posteriorem, utì fatentur omnes. 373

Objs.

374 *Obji.* Saltem non potero uni ſuadere priorem ſententiam & alteri poſteriorem, quia certum est unam legem naturæ ab alterutro violandam. *R.* Idem ſolvendum eſſe omnibus, nam tu dicis te teneri ſuadere, ut omnes ſequantur hoc, quod judicant eſſe probabilius; pone itaque unum judicare, quòd probabilius ſit tale teſtamentum valere, alterum autem judicare probabilius eſſe, quòd non valeat, tu utrique te conſulenti ſuadebis, ut ſuam quiſque opinionem ſequatur, utpote probabiliorem, ergo certò alterutri ſuades tranſgreſſionem legis naturæ. *R.* cum *Carden.* in 1. criſi d. 56. n. 1152., non licebit ſuadere in & pro eodem tempore, tranſeat pro diverſo tempore, n, poſito enim actu ſecundùm unam ſententiam, fortè jam poſita eſt tranſgreſſio legis, quam tranſgreſſionem nunc impedire non poſſum, nec ampliùs certum eſt violandam ullam legem, ergo manet jus ſecundùm alteram ſententiam ponendi & ſuadendi actum oppoſitnm, qui probabiliter est conformis legi.

375 *Q. 49. An licitum ſit operari ſecundùm opinionem alienam, quam tamen operans judicat reipſa eſſe falſam. R.*

§. I. Certum eſt non licere, ſi judicet opinionem aliorum ita eſſe falſam, ut propterea etiam cenſeat objectum illius hìc & nunc ſibi eſſe illicitum poni, talis enim non operaretur *ex fide*, ſed contra conſcientiam.

376 §. II. Etiam non licet, ſi judicium, quod habet de falſitate, ſit abſolutum & ultimum, ita ut velit procedere ex ſolo judicio alieno, non formatâ ſibi ſuâ conſcientiâ: neque tum licet, ſi opinionem illam judicet eſſe ita falſam, ut non cenſeat eſſe verè & certò probabilem: ideoque correptione dignus eſt *Machado*, inquit *Carden.* in 1. criſi d. 56. n. 1169. dicens id

id etiam tum licere, pro quo etiam falsò citat multos Auctores: & de his talibus intelligendi sunt *Sanch.* in Decal. l. 1. c. 9. n. 19. & 42 *Castrop.* d. 2. pu. 2 n. 4. *Vasq.* d. 62. c. 3. *Bardi* disc. 4. c. 16. *Teril.* hìc q. 30., quando dicunt non esse licitum sequi opinionem, quam operans putat esse falsam.

§. III. Si quis judicet opinionem alienam esse probabilem, quamvìs videatur esse falsa, ideoque spectatis principiis directis usus illius videatur esse illicitus: si tamen de hoc certus non sit, valde probabile est, quòd ex principiis reflexis possit sibi formare prudens dictamen, & secundùm eam opinionem operari, dicendo, *judico quidem opinionem illorum esse falsam, quia tamen hoc mihi incertum est, & Auctores me Sapientiores, qui opinionem possunt reddere certò probabilem, dicunt illam esse veram, ego quoad hanc operationem me accommodabo illis, & interea præscindam à directa opinione mea*; ita absolutè tenent *Azor, Vasq. Less. Valent. Salas, Bonac. Sot. Bann. Serrar. Bardi, Tann Sanch.* n. 14. *Teril.* in Reg. q. 22. q. 35. à n. 12., clarissimè q. 46. n. 6., aliique plurimi & gravissimi Auctores cum *Ilsf.* t. 1. d. 1. a. 6. §. 5. & *Mendo* in Stat. d. 13. q. 15. Est autem contra *Schild.* tr. 2. n. 25. *Eliz.* l. 1. q. 17. & l. 3. q. 12. & 13. *Esparz.* in app. a. 143. *Erenthr.* a. 3. *Camargo* p. 1. l. 1. cont. 8. à n. 56. *Ratio* nostra est, quia nulla lex prohibet mihi operationem, quam judico esse probabiliter bonam, sed operationem illam judico esse probabiliter bonam, quia scio illam à viris gravibus doceri esse absolutè bonam, quorum ego opinionem judico esse absolutè probabilem, ergo nulla lex eam mihi prohibet, ergo mihi est licita. *Conf.* 1. nam ita passim legimus apud gravissimos Auctores, qui quamvìs teneant unam partem tanquam absolutè veram, (qui consequenter dicunt 377

oppo-si-

oppositam esse falsam) tamen sæpe expressè addunt oppositam esse etiam probabilem & in praxi tutam. *Conf.* 2. quia fieri potest, ut aliorum opinio, quam directè judico falsam, reipsa sit probabilior & communior quàm mea, ergo non est, cur illam sequi non possim suspensâ vel non attentâ tantisper mea. *Conf.* 3. nam sæpe debemus seponere opiniones nostras, & nos in operando accommodare alienæ, v. g. Superiorum, utì dicetur à n. 432., item pœnitentium, utì etiam dicetur à n. 443., quamvis istas illorum opiniones judicemus reipsa esse falsas similiter prudentis est, non nimiùm stare judicio proprio, sic enim etiam Principes sapientissimi dunt judicio Consiliariorum contra proprium &c.

Reponit Camargo suprà, non posse formari judicium reflexum, quòd v. g. contractus sit licitus, adsit vel adesse possit judicium directum, quòd illicitus. *Sed* oppositum constat ex dictis à n. 313. constabit iterum ex statim dicendis, nam licèt judicem esse illicitum, hoc judico cum incertitudine & formidine, ac tantùm velut probabilius, scien alios, quos censeo sapientiores quàm me, judicare tanquam probabilius, quòd sit licitus; cur ergo non possim sequi illorum judicium? nisi fortè velim solus sapere. Rectè dicit *S. Greg. Naz.* Orat. 26. *Nemo sapientior sit, quàm conveniat, nec lege exactior, nec luce splendidior, nec normâ rectior, nec præcepto divino sublimior*: Verbo, ubi Deus legem non posuit, nec nos ponamus. Vide dicta n. 352. in fine.

378 *Dixi*, valde probabile esse, nam non est opus hoc defendere, sed satìs est dicere, quòd liceat sequi opinionem, de cujus probabilitate scitur, & de cujus falsitate absolutè ferri non potest judicium, quod rursò etiam fieri potest, utì fatetur *Esparz.* a. 152.

Obji. 1

Obji. 1. *S. Th.* contra Gentes c. 18. ait, *falsa* 379
opinio ita se habet in eligibilibus, ùt vitium virtuti oppositum in moralibus, sed operari ex vitio est illicitum, ergo etiam operari ex falsa opinione. *R.* 1. Ergo etiam operari ex opinione probabiliore, si reipsa falsa sit. *R.* 2. Loquitur de opinione, quæ agnoscitur esse falsa & improbabilis.

Inst. 2. 2. q. 17. a. 2. dicit *S. Th.*, *homo in iis, quæ* 380
ad propriam personam pertinent, debet formare conscientiam à propria scientia, ergo non potest sequi opinionem purè alienam. *Conf.* nam idem *S. Th* quodl. 3. a. 10. ait, *In his, quæ pertinent ad fidem & bonos mores, nullus excusatur ex alterius asserto.* Consonat *S. Chrys.* hom. 13. in Epist. 2. ad Corinth., ubi ait, *quomodo non absurdum est propter pecunias aliis non credere sed ipsas numerare ac supputare, pro rebus autem amplioribus aliorum sententiam sequi simpliciter? .... & ideo obsecro & oro omnes vos, ut relinquatis quidnam huic vel illi videatur, de quibus à Scripturis omnia inquirite.* Huc etiam spectat illud *Apostoli* 2. ad Corinth. c. 1. ℣. 12. *gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ*, non dicit, alienæ. *R.* n. conseq., per hoc enim format conscientiam à propria scientia, quòd sciens opinionem alienam esse probabilem, inde sibi formet dictamen ultimum reflexum de licito usu illius opinionis. *Ad Conf. S. Th.* tantùm vult requiri, ut quisque sibi conscientiam formet, & non sistat in dicto alieno, utì n. 376. dictum est. *S. Chrys.* loquitur ibi de præcepto eleemosynæ, nec intelligi potest, nisi de illis materiis, in quibus quisque potest ipsemet acquirere directam certitudinem, quam in probabilibus utrimque non possumus acquirere, sed tantùm reflexam, quam habemus etiam sequendo sententiam alienam. *Ad Apostolum*, patet ex dictis ad *Instantiam*.

381 *Obji.* 2. Sic operans aget contra ſuam conſcientiam. *R.* n. aſſ, quamvis enim agat contra ſuam opinionem directam, non tamen contra conſcientiam, quia contra hanc agere, eſt facere, quod aliquis hìc & nunc per ultimum dictamen practicum judicat eſſe illicitum, quod hic non facit: è contrà agere contra opinionem ſed ſecundùm conſcientiam, eſt agere id, quod quidem ſpectatis principiis directis probabiliter putat eſſe illicitum, certò tamen per principia reflexa judicat hic & nunc ſibi eſſe licitum. videri poteſt *Carden* in 1. criſi d 66. à n. 341.

382 *Inſt* 1. Qui operatur ſecundùm aliquam opinionem, debet judicare ejus objectum eſſe licitum, ſed qui de facto judicat opinionem alienam eſſe falſam, non judicat ejus objectum eſſe licitum, ergo *prob. min.*, qui de facto judicat hoc objectum eſſe illicitum, nullo modo, nequidem ex diverſo motivo judicat eſſe licitum, illa enim duo judicia ſunt abſolutè incompoſſibilia, uti aſſenſus & diſſenſus circa idem, licèt diverſa ſint motiva, atqui ille, qui judicat opinionem alienam eſſe falſam, ille de facto judicat hoc objectum eſſe illicitum, opinio enim aliena dicit eſſe licitum, ergo cùm ipſe judicet opinionem illam eſſe difformem objecto, judicat objectum non eſſe licitum, ergo judicat eſſe illicitum, ita *Erenthr R.* Qui operatur ſecundùm aliquam opinionem, debet judicare per principia reflexa ejus objectum eſſe licitum, c, ſpectatis præcisè principiis directis, ſubdiſt., debet hoc judicare ſemper formaliter, id eſt, debet actu ſemper elicere judicium directum de eo, quòd objectum ejus ſit licitum, n, & patebit falſitas ex dicendis à n. 387., debet hoc judicare ſaltem fundamentaliter ſive æquivalenter, c: maj., & ſimiliter diſtinctâ min. n. conſeq., nam licèt de facto directè judicet objectum illius opinionis eſſe illicitum,

tamen

tamen fundamentaliter & æquivalenter etiam judicat esse licitum, quia scit suum judicium esse incertum, & dari grave motivum pro judicio opposito, quod etiam ipse habere posset in sensu diviso hujus, quod nunc habet, posset enim hoc judicium deponere & assumere alterum, uti dicetur à n. 414., aut licèt id hic & nunc non posset, tamen scit illud aliorum judicium etiam esse prudens, cui etiam possit se conformare, ideóque potest reflexè judicare sibi licere illud sequi: neque illud judicium directum & reflexum opponuntur, nam directum non dicit objectum esse absolutè illicitum, sed tantùm dicit esse illicitum spectatis præcisè principiis directis, reflexum autem dicit esse absolutè licitum propter principia etiam reflexa, quæ superveniunt, uti n. 377. dictum est.

Inst. 2. Sicuti cuique homini sua conscientia est data pro regula ultima, ita etiam data est cuique sola sua ratio pro regula remota in ordine ad formandam sibi conscientiam, ergo quisque tenetur sibi formare conscientiam secundùm rationem propriam, ergo non secundùm alienam, ita *Eliz.* in app. q. 9. § 3. *R.* n. antec., quod si verum esset, nullus homo posset sibi formare conscientiam ex judicio Superiorum, Consiliariorum & quorumcumque prudentiorum virorum contra judicium proprium, quod esset velle, ut quivis ex proprio cerebro omnia ageret, quod imprudentis est: unde fatendum, quòd prudentia & ratio aliena meritò possit nobis esse pro regula objectiva, primæ regulæ æternæ subordinata, ex qua per propriam rationem ultimò practicam nobis prudenter formemus regulam formalem & conscientiam proximè dirigentem ad honestè operandum. 383

Inst. 3. Ergo licèt sciam opinionem alienam esse 384

falsam, si simul sciam ab aliis adhuc reputari tanquam probabilem, potero secundùm eam operari, ita *Auctor Synopsis* n. 119. *R.* n. seq., hoc ipso enim, quòd de falsitate opinionis sim certus, elisa est apud me probabilitas illius, non item, si tantùm opinet esse falsam.

385 *Inst.* 4. Qui etiam opinativè judicat sententiam aliquam esse falsam, ille judicat motivum illius esse falsum & fallax, ergo non potest judicare motivum illius esse solidum & grave, ergo nec judicare potest esse probabile. *Conf.* Quia ratio illa non potest respectu mei esse solida & firma, de qua verisimilius mihi est, quòd sit falsa & fallax, ergo, ita *Gonz.* d. 1. n. 14. *R.* Dist. ant. ille judicat hoc certò, n, ille judicat hoc probabiliter, c. antec., & idem dico ad primam seq., n. autem absolutè secundam, quamvis enim sibi videatur falsum & fallax, non solidum & non grave, tamen scit aliis videri aliter, quorum auctoritas, utì & probabilitas motivi, non eliditur per hoc incertum judicium vel motivum ipsius, utì supponimus, ergo. *Ad Conf.* n. ant., quod ex dictis patet esse falsum.

386 *Obji.* 3. Si in agendo possim sequi opinionem alienam, ergo etiam in loquendo, ergo potero dicere, quod puto esse falsum, si sciam alios putare esse verum, ita *Eliz.* *R.* n. seq., quia mendacium est loqui contra mentem suam, dum enim loquor, profiteor me interne habere mentem illam, ergo si non habeam, mentior: nihil simile est in operante secundùm opinionem alienam, nam non dicit objectum secundùm rationes directas esse verum, sed tantùm dicit esse licitum secundùm rationes reflexas, quas habet, & propter quas operatur secundùm eam opinionem, quam absolutè censet probabilem.

387 Q. 50. *An, ut aliquis licitè operetur secundùm aliquam*

aliquam opinionem probabilem, necesse sit hanc opinionem directam elicere vel actu habere, v. g. an ad hoc, ut me licitè resolvam ad pingendum die festo, necesse sit me judicare, quòd pingere non sit servile, an verò è contrà satis sit, quòd sciam & tantùm reflexè judicem, probabile esse, quòd pingere die festo non sit servile. *R.* sufficere judicium reflexum de probabilitate judicii directi, si eliceretur, ita docent plurimi cum *Carden.* in 1. crisi d. 15. à n. 247. *Teril.* in Reg. q. 1. n. 11. q. 2. n. 19. q. 52. assert. 4. Hinc *Moya* in app. ad tr. de op. prob. q. 7. n. 38. 39. testatur communem probabilistis: *Fagn.* & *Gonz.* d. 9. n. 2. dicunt esse ita communem inter Auctores benignos, ut in ea conveniant Theologi hujus temporis ferè omnes: est autem contra *Esp.* in app. a. 140. *Gonz.* d. 2. §. 2 & seqq. d. 7. n. 47. d. 8. n. 14. d. 11. à n. 1. iterumque à n. 34. *Ratio* nostra est, quia habito judicio certo de probabilitate practica alicujus opinionis, prudenter operor secundùm illam, esse enim practicè probabile & esse licitum hic idem sunt, atqui possum habere judicium certum de probabilitate practica alicujus opinionis, quamvis ei non assentiar, uti ostensum est à n. 237. & 375., ergo. Rationem à priori suggerit ipsemet *Esp.* a. 137. his verbis, *quia motivum intellectûs ad opinandum est idem & cognoscitur aqualiter, dum sumus in actu primo opinandi & cùm jam opinamur de facto, opinamur enim ex eodem motivo, quo constituimur potentes opinari, nec cognoscimus illud magis, dum opinamur actu, quàm jam præcognosceretur ab opinaturis*: infero, ergo sive eliciam actum opinionis sive non, idem æquivalenter est ex parte intellectus: infert *Esp.* ibidem, *necesse igitur est, ut discrimen inter opinabundum & opinantem revocetur, tanquam ad primam radicem, ad actum voluntatis, quo præ-*

eligitur, præamatur ac imperatur opinio, in quam erumpimus de facto : hoc autem semper est in libertate voluntatis, ergo sive actu eliciam opinionem sive non, planè nihil ad rem facit. *Conf.* nam ut operer secundùm sententiam, quam certò scio esse probabiliorem aut certam, non est opus hoc ipsum judicium probabilius aut certum actu elicere, sed satis est me judicare reflexè, quòd sententia, secundùm quam volo operari, sit probabilior aut certa, utì nemo videtur negare posse, ergo similiter ut operer secundùm sententiam, quam certò scio esse probabilem ; hac enim probabilitate suppositâ superveniunt pro formando ultimo judicio practico rationes reflexæ, quas dedimus n. 312.

388 *Obji.* 1. *S. Augusl.* contra Acadèm. l. 2. c 11. clarè contradicit, his verbis, *Id probabile vel verisimile Academici vocant, quod nos ad agendum sine assensione potest invitare, sine assensione autem dico, ut quod agimus, non opinemur verum esse, aut nos id scire arbitremur, operemur tamen. R.* Academici dicebant non esse opus ullum judicium formare, sed satis esse hoc agere, ad quod agendum invitarent sensus vel objecta menti propositа, & hos confutat *S. Aug.*, quia sic licerent omnia scelera, cùm ad ea nos invitent sensus & delectatio menti objecta : nos ad prudenter agendum prærequirimus judicium certum de probabilitate opinionis, & præterea ultimum judicium practicum absolutè enuncians hoc vel illud esse licitum.

389 *Inst* Non assentiri illi, quod sequor, est non probare illud, quod sequor, sicuti assentiri est illud probare seu approbare, atqui *S. Aug.* de util. credendi c. 11. vult probari hoc, quod quis sequitur, ait enim, *quomodo est illud, quod sequuntur, si non probant, probabile?* ita *Gonz. R.* 1. Ergo nec possum sequi illud,

illud, quod scio esse probabilius vel certum, nisi actu positivè assentiar. *R.* 2. *S. Aug.* agit contra Academicos, qui de nullo ferre volebant judicium, & rectè ostendit debere illos saltem judicare id esse probabile, secundùm quod agunt, quod judicium etiam nos requirimus.

Obj. 2. *S. Th.* Sæpe dixit ad licitè operandum 390
requiri, ut priùs diligenter inquiratur veritas, secundùm quam determinare possim, an aliquid sit licitum necne, hoc autem non est verum in sententia benigna, nam in hac satis erit scire, aliquid esse probabile, sive cognoscat veritatem eique assentiatur, sive non, ita *Gonz.* c. 1 *R.* n. subs., diximus enim n. 281. inquirendum esse in veritatem, & considerandà utrimque motiva, alioquin non poterit certò judicari de probabilitate alicujus opinionis, nam si ex una parte agnoscatur certò veritas, vel per motivum certum pro hac parte, vel per defectum omnis gravis motivi ex altera, nulla poterit asseri probabilitas, cùm hæc elidatur per motivum certum oppositum, & pro se requirat grave motivum.

Obj. 3. Operans cum dubio positivo, peccat, sed 391
talis operatur cum dubio positivo, suspendit enim utrumque judicium directum propter rationes dubias, ergo peccat. *R.* Operans cum dubio positivo & dum operatur, in illo sistens, peccat, c, operans cum dubio positivo inspectis motivis directis, attamen formans sibi judicium certum inspectis motivis reflexis, n, quamvis enim suspendat omne judicium directum, tamen judicat utrumque fore probabile, si eliceretur, & exinde format sibi judicium ultimum, quòd secundum hanc vel illam partem licitè operetur.

Inst. Si ipsemet non eliciat assensum, tum non 392
sequitur opinionem suam, sed alienam, Deus autem

dedit cuivis suum intellectum, quem sequatur. *Conf* Nam opinio dicitur probabilis respectu intellectûs, ergo non est probabilis respectu illius intellectûs, qui eam non habet, cùm respectu illius nequidem sit opinio, cùm omnis opinio sit assensus, ita *Esp R.* Etiamsi sequar opinionem alienam, adhuc sequor meum intellectum, quia per hunc judico opinionem alienam esse probabilem, & secundùm hanc mihi formo conscientiam practicam, judicans me licitè operari secundùm opinionem illam probabilem. *Ad conf.* dist. conseq., ergo non est probabilis respectu illius intellectûs, qui eam non habet, nequidem objectivè aut æquivalenter, c, qui eam non habet elicitivè & formaliter, habet tamen objectivè aut æquivalenter, n. conseq., hoc ipso autem habet objectivè, quòd de illa velut objecto judicet esse certò probabilem, & per hoc habet æquivalenter, quòd agnoscat grave eius motivum, propter quod etiam elicere posset assensum, rectè enim docet *Teril.* in Reg. q. 51. à n. 7. æquivalenter haberi determinationem intellectûs, si adsint utrimque motiva sufficientia pro formandis judiciis directis.

393

394 *Obji.* 4. Dictamen practicum de honestate actionis, non attingit honestatem formalem actionis, ergo attingit solam honestatem objectivam, ergo debet adesse judicium de eo, quod à parte rei est honestum & verum. *Antec. prob.*, honestas formalis explicari debet per conformitatem, quam habet cum dictamine practico, ergo si dictamen practicum vicissim attingat honestatem formalem, fiet circulus, ita *Estrix* in Logistica pag. 13. *R.* n. ant., nam dictamen practicum attingit actionem ùt conformandam legi saltem permittenti, & honestas formalis est conformitas actionis cum lege saltem permittente, per dictamen practicum proposita, in qua explicatione

tione licèt mutua fiat mentio dictaminis practici & honestatis formalis, tamen non est circulus vitiosus, sed relativum unum aliunde cognitum explicatur per ordinem ad suum correlativum, qui ordo pertinet ad eorum essentiam, sicuti causa explicatur per ordinem ad effectum, & effectus per ordinem ad causam. *Illsung* a. 2. n. 12. dicit honestatem formalem haberi, partim per cognitionem immediatè repræsentantem probabilitatem honestatis materialis, partim per objectum repræsentatum, quod est illa probabilitas honestatis materialis, ita ut dictamen reflexum non constituat, sed pro objecto habeat honestatem formalem: quidquid sit de hoc, saltem videtur admittendum, quòd honestatem formalem constituat etiam actio per dictamen reflexum directa.

Inst. 1. Si ad actionem honestam non requiratur judicium etiam de honestate objectiva & materiali actionis, explicari non poterit, quomodo conscientia speculativè erronea aliquando sit practicè vera, quia qui non judicat, non errat. *Conf.* Nam ideo tenemur inquirere in honestatem materialem, ut de ea feramus judicium, ita *Erenthr.* a. 1. & 2. *R.* n seq., sæpe enim formaliter elicitur ejusmodi judicium erroneum, & tum conscientia est speculativè formaliter erronea: quòd si formaliter non eliciatur judicium speculativum erroneum, sed tantùm judicium de motivo gravi & de probabilitate talis opinionis, tum adest æquivalenter ejusmodi judicium erroneum, quia ex vi præsentis motivi prudenter elici posset, utì n. 393. dictum est. *Ad Conf.* Ideo tenemur inquirere in honestatem materialem, ut feramus judicium vel formaliter vel æquivalenter de ea, formamus autem æquivalenter, quando judicamus probabile esse, quòd objectum sit materialiter honestum, quia hoc judicio habito possemus 395

habere illud formale judicium de honestate materiali, uti sæpe dictum est.

396 *Inst.* 2 Famulus hominis tenetur attendere, ne per actionem suam causet suo domino damnum etiam materiale tantùm, ergo servus Dei multò magis, ne committat peccatum materiale, & ponat objectum reipsa displicens Deo, ergo tenetur attendere, quid verè & reipsa placeat Deo, ergo & tenetur sequi illud, quod judicare potest esse verisimilius. *R.* n. ult. conseq., nam fatemur adhibendam diligentiam mediocrem & humanam pro dignoscenda veritate & cavēda materiali offensa Dei, majorem autem aut exactissimā dicimus esse tantùm de consilio: quando autem eò pervenimus, ut sciamus non posse certò comperiri veritatem, quia nempe scimus pro utraque parte esse motiva gravia, negamus nos obligari ad sequenda verisimiliora, alioqui eodem argumento probabo nos teneri ad tutiora. Adde, quòd Deus magis velit caveri peccatum formale, quàm materiale; è contrà homo ob indigentiam & imperfectionem suam magis vult caveri damnum suum materiale, quàm peccatum formale famuli, ergo inter Deum & hominem est manifesta disparitas, quoad actionem materialiter offensivam & materialiter damnosam.

397 *Obj.* 5 Sequens probabilem non formato judicio, an sit vera aut falsa, promiscuè eligit non minùs falsum quàm verum, & reipsa dicit, *quid interest, sine verum an falsum*, & consequenter *sine licitum an illicitum? ad hoc non teneor attendere, dummodo sciam esse probabile*; quæ dispositio animi est pessima, ita *Alfaro*. *R.* n. totum aff., sic enim hoc operamur, ut non essemus hoc operaturi, si sciremus esse falsum & illicitum: nec negligimus inquirere in veritatem, sed postquam inquisivimus, & quia post

inventas

inventas utrimque rationes graves certi sumus nos non posse veritatem certò rescire, dicimus licere utramque partem.

Q. 51. *Si motiva utrimque sint æquè probabilia,* 398
an intellectus possit per voluntatem applicari ad assentiendum huic potiùs quàm illi parti. R.

§. I. Si sit materia facti, *Carden.* in I. crisi d. 6. n. 80. dicit intellectum non posse saltem prudenter à voluntate applicari ad assentiendum alterutri parti, sed debere manere positivè dubium & suspendere omnem assensum, utì si tres dicant Petrum fuisse in foro, & alii tres æqualis auctoritatis dicant eodem tempore fuisse domi, intellectus neutri parti prudenter credet, quia hæc motiva videntur se mutuò elidere, utì pluribus contendit idem *Carden.* d. 41. à n. 304. Quod verum videtur, si utraque pars dicat se scire & vidisse, ob rationem datam n. 243. De cætero, si motiva se directè non elidant, utì si pars una dicat se putare, quòd fuerit in foro; & pars altera, se putare, quòd fuerit domi, habeatque utraque prudentem rationem id putandi, non elident se mutuò hæ auctoritates, utì constat ex dictis n. 263., cùm fundent se in diversis rationibus bonâ fide & invincibiliter agnitis tanquam probabilibus, ergo utrumque etiam poterit mihi fieri probabile, ideóque poterit intellectus meus in hac materia facti, quod poterit in materia juris, utì rectè *Banholtzer* n. 14. & *Tambur.* in Decal. l. 1. c 3. §. 3. n. 11., nullam enim video disparitatem. *Nec obstat*, quòd testes contrarii nihil probent, *nam* id tantùm tenet pro foro externo, in quo si plenè non probetur delictum, reputatur nullum. *Conf.* Nam si ex scripto soleam confiteri absque errore, legerimque peccata, utì soleo, inter quæ fuerit mendacium, prudenter judico me illud esse confessum, quia ex communiter contingen-

tingentibus à me, est pro me prudens præsumptio; è contrà si Confessarius, qui statuerat me specialiter admonere de mendacio, dicat me illud non esse confessum, & ipse etiam non soleat circa talia errare, etiam prudeuter judicare potero me non esse confessum, quia similiter ex communiter contingentibus ab illo, est pro ipso etiam prudens præsumptio, neque hæc motiva se elidunt, sed faciunt materiam facti utrimque probabilem, ergo.

399 §. II. Saltem si sit materia juris, potest intellectus per voluntatem applicari ad assensum etiam quandoque prudentem potiùs unius quàm alterius partis, ita habet communis *Suar.* 1. 2. tr. 2. d. 10. l. 1. n. 5. dicens esse *S. Thomæ*, *Sanch. Gran. Ovied. Arr. Bress Lugo*, *Carden.* in 1. crisi d. 15. c. 4. a. 7. & 8 *Teril.* hìc q. 8. 9. 10. & in Reg. q. 51. *Fabri* in summ. de fide c. 2. n. 7., & consentit *Esp.* in app. a. 123., saltem si motiva utrimque non sint omnino similia & ejusdem planè rationis: Est autem contra *Az. Castrop. Schild.* tr. 2. n. 16. *Mercor. Eliz.* in app. q. 1. & seqq. *Gonz.* diff. 7. §. 3. *Ehrentr.* a. 15. *Camargo* p. 1. l. 1. cont. 5. *Probatur*, nam ipsamet voluntas potest prudenter inter bona æqualia eligere hoc præ illo, uti cum communi suppono ex Philosophia, & videtur probare experientia, si enim videam duo ova, quamvìs per simplices affectiones non magìs ferar in unum quàm alterum, tamen, ne utroque caream, possum pro mea libertate eligere hoc præ illo, ideo solùm, quia volo, & cognosco utrumque esse sufficiens mihi bonum, neutrum autem esse necessarium, sic enim etiam Deus inter bona creata æqualia liberè præeligit unum, ergo similiter poterit intellectus per voluntatem applicari ad unam potiùs partem quàm alteram. *Nec obstat*, quòd intellectus sit potentia necessaria, *nam* licèt in

eviden-

evidentibus necessariò procedat, non tamen in illis, quæ sunt inevidentia & incerta; & licèt in his per se nequeat uni potiùs parti quàm alteri accedere, tamen potest applicatus per voluntatem, cujus imperio in his subjacet, & à qua potest determinari, ut aliter assentiatur, quàm mereantur præcisè motiva rationum, utì nunc certum est, postquam *Innocent. XI* damnavit hanc 19. propositionem, *voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in seipso sit magìs firmus, quàm mereatur pondus rationum ad assensum impellentium*; cujus oppositum cùm dicat *Eliz.* q. 5 §. 3. his verbis, *intellectus nunquam objecto adhærere plùs potest, quàm putat illius motivum mereri.* Item q. 9. §. 1. *motiva alicujus conclusionis nequeunt jure pluris esse, aut pluris fieri respectu voluntatis, quàm sint vel fiant respectu intellectûs*, doctrina ejus aliorumque sequacium nunc relinquenda est. Idem vult etiam *S. Th.* 2. 2. q. 1. a 4. his verbis, *alio modo assentitur intellectus alicui, non quia sufficienter movetur ab objecto proprio, sed per quandam electionem voluntariè declinans in unam partem magìs quàm in aliam*: Item l. 3. Eth. lect. 18 ante medium, *quia operabilia sunt contingentia, non cogitur ratio ad assentiendum huic vel illi sicuti accidit in demonstrativis, sed in potestate habet homo, quòd assentiatur uni vel alteri parti contradictionis, sicut accidit in omnibus opinabilibus & maximè circa operabilia, in quibus plurima attenduntur, secundùm quorum quodlibet aliquid potest judicari bonum.* Item de verit. q. 14. a. 1. *intellectus determinatur per voluntatem, quæ eligit assentiri uni parti determinatæ propter aliquid, quod est sufficiens ad movendam voluntatem, non intellectum.* Idem vult *S. Ignatius Lojola* in Epist. de obedient. ubi ait, *hoc habet intellectus multis in rebus,*

rebus, in quibus videlicet veritatis evidentia vim illi non infert, potest voluntatis pondere in hanc potiùs quàm illam partem inclinari. Et ideo etiam *Arist.* 1. Rhetor. c. 1. ait, *non similiter judicium reddimus, cùm dolemus & cùm lætamur, & cùm diligimus & cùm odimus.* Plura pro hac sententiâ afferentur q. seq.

400 *Respondent* 1. Ad rationem allatam, quòd voluntas ideo possit eligere inter bona æqualia, quia in utroque invenit suum motivum, quod est bonitas: quando autem opiniones sunt contradictoriæ, veritas, quæ sola est objectum intellectûs, deest uni parti, cùm certum sit alterutram esse falsam, ergo intellectus non poterit flecti ad utramlibet partem, ita *Eliz.* q. 3. Deinde ad auctoritates allatas dicunt, *S. Th. & S. Ignatium* tantùm velle, quòd voluntas facere possit, ut intellectus inquirat in plures rationes pro una parte, sicque in sensu tantùm diviso æqualium rationum fiat assensus ad unam partem. *Contra primum* est, quòd sicuti objectum voluntatis est bonitas vel realis vel tantùm apparens, ideoque potest bonitati reali præeligere aliam æqualem tantùm apparentem, ita etiam objectum intellectûs est veritas vel realis vel tantùm apparens, est autem apparens in parte falsa contradictionis, utì supponitur, cùm pro illa sit motivum grave, ergo & hanc amplecti potest, ac consequenter in utraque parte invenitur objectum intellectûs. *Conf.* nam ponamus *S. Hieronymum & S. Augustinum* esse apud me paris auctoritatis, & sibi contradicere in aliqua opinione, auctoritas *S. Hieronymi* faciet, ut in opinione ejus sit apparentia veritatis sufficiens ad determinationem mei intellectûs, saltem accedente piâ affectione voluntatis erga *S. Hieronymum*, & similiter auctoritas *S. Augustini*, ergo. *Contra secundùm* est, quòd

quòd S. Th. dicat intellectum assentiri uni parti propter aliquid, quod non movet intellectum sed voluntatem; & *S. Ignatius* dicat voluntatis pondere inclinari, & non novo motivo, ideoque vult intellectum sic semper per voluntatem inclinari ad assentiendum Superioribus, quamvis etiam intellectui non occurrerent rationes majores pro hoc assensu, atque in hoc ponit perfectionem obedientiæ, quòd ita cæcè submittat se piæ voluntati, & inde dicitur ejusmodi obedientia intellectûs cæca, qualis non erit, si solam lucem motivi proprii, sequi debeat. Ista omnia *Conf.* in exemplis manifestis, nam si Titius accusetur coram Cajo, qui sit hostis, & coram Sempronio, qui sit amicus Titii, licèt uterque eadem motiva audiat pro & contra Titium, sæpe fiet, ut pro diverso affectu, hic judicet Titium innocentem, ille nocentem: Similiter si pictor & statuarius audierint pro & contrà motiva æqualia pro majore præstantia utriusque artis, pictor ex affectu judicabit suam præstantiorem, statuarius suam, ergo.

Resp. 2. Ideo voluntatem posse eligere æquale 401
aut etiam minus bonum, quia ex eo, quòd hoc præeligat, non est necesse, ut alterum dicat esse malum: è contrà intellectus deberet dicere alteram partem esse falsam, qui enim dicit hoc esse verum, dicit contradictorium esse falsum, nunquam autem potest prudens intellectus dicere hoc præ illo esse falsum, pro quo habet æqualia aut majora motiva dicendi esse verũ ita *Erenthr.*, *Contrà* est, intellectus assentiens huic vero probabili, non dicit oppositum esse absolutè, sed tantùm dicit esse probabiliter falsum, nulla autem est contradictio aut imprudentia, quòd dicat hoc esse probabiliter verum, & alterum esse probabiliter falsum, etiamsi pro hoc altero sint æqualia aut etiam majora motiva, quia certum est falsa quandoque esse probabiliora veris, ergo. *Obji-*

402 *Objicies* 1. Motiva æqualia se mutuò elidunt, ergo neutrum manet dignum assensu. *R.* n. antec. cujus oppositum ostensum est n. 263. & 400.

403 *Obji.* 2. Ut sim proximè expeditus ad credendum viro gravi, requiritur, ut non cognoscam certo illum decipi, ergo ut sim proximè expeditus ad credendum duobus viris æque gravibus, requiritur ut certò non cognoscam alterum ex illis decipi, atqui ubi affirmant contradictoria, certò cognosco alterum ex illis decipi, ergo non sum proximè expeditus ad credendum huic vel illi, ita *Gonz.* n. 46. *R.* dist. conseq., ergo ut sim proximè expeditus ad credendum duobus, requiritur, ut certò non cognoscam hunc vel illum determinatè decipi, c, alterum indeterminatè tantùm, n. conseq., dummodo enim certò maneat auctoritas gravis pro utroque, manet motivum prudens credendi & huic & illi, uti dictum est n. 398.

404 *Obji.* 3. *Aristoteles* 2. de anima text. 153. dicit, imaginari esse in nostra potestate, non verò opinari, ergo intellectus etiam in opinabilibus non subjacet imperio voluntatis. *R.* n. conseq., ad imaginandum non requiritur motivum, è contrà requiritur ad opinandum, cùm opinio sit judicium tendens in verum saltem apparens, & quia motivum non semper adest pro judicio formando, hinc meritò dicit non semper esse in nostra potestate opinari; non dicit autem, quando motivum adest, præsertim grave, non esse in nostra potestate opinari, patetque in materia fidei, pro qua licèt sit gravissimum motivum, potest tamen voluntas suspendere actum, & facere, ut intellectus positivè dubitet, ac etiam erroneè judicet oppositum: videri potest *Esp.* a. 107. & seqq.

405 *Obji.* 4. *S. Th.* 1. 2. q. 9. a. 1. ad 3. ait, *voluntas movet intellectum quantùm ad exercitium actûs,...*

sed

sed quantùm ad determinationem actûs, quæ est ex parte objecti: intellectus movet voluntatem,..... & sic patet, quòd non est idem movens & motum secundùm idem. R. Tantùm vult intellectum ad primos actus necessarios moveri à solo objecto, cum quo stat, quòd idem intellectus postmodum per voluntatem moveatur ad alios actus non necessarios.

Obji. 5. Æqualitas motivorum est dubium objectivum, cui in mente respondet dubium formale, ideo enim viri docti hærent & dubitant, quid sentire debeant, si in utramque partem occurrant graves rationes æquales, ergo ubi est æqualitas motivorum, suspenditur omnis assensus, ita *Gonz. Conf.* ex *S. Th.* qui ait, *tunc est dispositio dubitantis intellectûs, quando est aperta æqualitas eorum, quæ movent ad utramquè partem:* Item dicit: *dubium, est contrariarum rationum æqualitas:* ut autem sit dispositio opinantis, requirit motiva pro una parte majora, sic enim habet de verit. q. 14. a. 1. O. *tunc est dispositio opinantis, quando intellectus magìs inclinat in unam partem quàm in alteram, unde accipit quidem unam partem, sed de altera dubitat.* R. Omnia ista vera sunt, loquendo per se, si nempe intellectus sibi relinquatur, accedente tamen imperio voluntatis dubium illud deponitur, & intellectus determinatur ad unam partem, etiamsi pro ea sit etiam minus motivum, utì etiam ex *S. Thoma* ostendemus in q. seq. 406

Inst. Intellectus est instar bilancis, quæ immota est, ubi pondera utrimque sunt æqualia. *Conf.* nam non possunt duo homines æquè fortes & agiles, alter alterum è loco expellere, ergo similiter si motiva sint æqualia, neutrum poterit intellectum sibi subjicere. R. Sicuti bilanx habens æqualia utrimque pondera manet immota, nisi una lanx aliunde ab extrin- 407

seco impellatur, ita intellectus per se manet immotus, si adsint æquales rationes; sed sicuti, quamvis utrimque pondera sint æqualia, aut etiam in una lance sit majus pondus, tamen potest ab extrinseco, v. g. digito hominis, altera lanx deflecti magis, non aliter ac si plus ponderis haberet, ita intellectus hominis per voluntatem deflecti potest ad illam etiam partem, pro qua est minus motivum, uti in q. seq. dicetur. *Ad Conf.* est idem dicendum, nam hæc tantùm procedunt in casu, quo intellectus sibi ipsi relinquitur; & idem est in duobus hominibus æqualiter fortibus, quorum tamen unus, si aliunde adjuvetur, utique prævalet.

408 *Obji.* 6. Motiva æqualia sunt rationes dubitandi, sed solæ rationes dubitandi non sufficiunt ad resolvendum dubium, alioquin non essent rationes dubitandi sed resolvendi, ergo. *R.* Sunt rationes dubitandi, quamdiu suspenditur judicium, si autem intellectus determinetur ad judicium propter apparentiam gravem veritatis, quæ est v. g. in parte A, hæc ratio, quæ ùt conjuncta cum ratione oppositâ erat ratio dubitandi, jam sola fit ratio resolvendi partem A.

409 *Inst* 1. Quamdiu objectum æqualiter se habet ad verum & falsum, non est ratio resolvendi potiùs esse quàm non esse, sed quamdiu rationes sunt æquales, objectum æqualiter se habet ad verum & falsum, ergo. *R.* Quamdiu objectum æqualiter se habet, non est ex parte objecti vel intellectûs præcisè ratio resolvendi, c, non est ex parte voluntatis, n, accedente enim hoc imperio voluntatis jam ex parte actûs primi datur aliud principium movens intellectum & concausans assensum,

410 *Inst* 2. Intellectus assentiendo præfert unum motivum alteri, ergo unum apparet melius, & consequen-

sequenter non est æqualitas. *R.* Præfert unum alteri, propter vim motivi ipsius, n, propter affectum voluntatis, & formaliter per ipsum assensum intellectûs, c, ergo unum apparet melius, secundum se & antecedenter ad assensum, n, propter affectum voluntatis & consequenter ad assensum ab intellectu positum, c, & sic fit in hæretico, qui quamvis videat etiam majorem probabilitatem pro objecto fidei, tamen propter impiam voluntatem assentitur oppositò, quod consequenter cum pertinacia tenet, non tantùm velut probabilius, sed velut unicè verum, ideóque rejicit objectum fidei velut falsum. Notat quoque rectè *Teril.* in Reg. q. 51. assert. 4., si jam positus sit assensus ad partem A., hanc nunc dici posse probabiliorem in actu secundo, quia cùm omnis assensus sit accessus & adhæsio ad unam partem objecti & recessus à parte opposita, & intellectus non ita facilè abducatur à ratione per judicium semel acceptata & approbata, hoc ipso objectum se aliter habet respectu intellectûs, & ratio etiam ipsi aliter apparet, & inde etiam natum est illud adagium, *suum opinatum cuique videtur probabilius.*

Obj. 7. Ubi nulla est præsumptio veritatis, ibi non potest fieri assensus, quia omnis assensus est ad veritatem, sed ubi rationes æquales contradicunt, nulla est præsumptio veritatis pro una parte potiùs quàm pro altera, neutræ enim rationes habent præ, sed sunt æquales, ergo. *R.* Ubi nulla est præsumptio veritatis, si sensus sit, ubi nullum est motivum pro veritate, ibi non potest fieri assensus, c, si sensus sit, ubi non est pro una parte præponderantia motivi, quæ faciat præsumptionem, quòd pro ea parte stet veritas, n, satis enim est adesse motivum, & quidem grave, pro singulis partibus, & esse incertitudinem veritatis de utraque determinatè. 415

412 *Inst.* 1. Saltem ejusmodi assensus non est pru-
dens, nam ubi rationes pro utraque parte sunt æqua-
les, non est prudens ratio dicendi alteram esse falsam,
cùm sit æquè magna ratio dicendi esse veram. Co
nam si Petrus videatur mihi esse æqualis Paulo, no
habeo rationem dicendi Petrum esse minorem, e
ideo essem imprudens, si dicerem eum esse mino
rem; & ratio à priori est, quia quantitas, quæ acc
pitur pro affirmanda magnitudine in Paulo, no
accipitur pro eadem affirmanda in Petro, atqui ide
est hìc, est enim æqualitas & eadem mensura ratio
pro utraque parte, ergo, ita *Ekrentr.* *R.* n. ass., pru
dentes autem rationes pro ejusmodi assensu imp
rando dabimus n. 416. Ad probationem dico, n
tionem asserendi hanc partem esse probabiliter ve
ram, etiam esse rationem asserendi oppositam es
falsam, ergo cùm habeam rationem gravem asseren
di hanc partem esse probabiliter veram, etiam habe
rationem asserendi oppositam esse probabiliter fal
sam, utì dictum est n. 401. *Nec obstat* esse æquè ma
gnam rationem, ex qua, si vellem, possem asseren
illam oppositam esse veram, *nam* una non elidit
teram, & ejusmodi oppositi assensus possunt in sen
su diviso convenire eidem intellectui. *Ad Conf.* I
evidenter advertatur æqualitas inter Petrum & Pau
lum, eliditur utrimque probabilitas pro aliqua in
æqualitate: è contrà si pro utraque parte habeam
gravia motiva, licèt cum incertitudine videatur es
æqualitas, potero accedente imperio voluntatis a
sentiri parti huic vel illi.

413 *Inst.* 2. Si pulsus arteriæ sit bonus, & colorib
vultu malus, ita ut æqualiter signent bonam & ma
lam valetudinem, Medicus non potest ferre judici
um, ergo similiter hìc. *R.* Posse ferre judicium pro
babile, vel in hanc vel in alteram partem.

Inst.

Inst. 3. Si rationes sint utrimque æquales, Judex non potest nisi temerè assentiri uni parti, ergo similiter intellectus noster. *R.* n. ant., quamvis enim leges statuant, ut tum neutri parti in foro externo plenè adjudicet, tamèn non ideo erit temerarius, si per voluntatem erga suum amicum inclinatus internè assentiatur ipsius rationibus.

Reliqua solventur ad quæstionem sequentem.

Q. 52. *Si motiva pro una parte sint probabiliora,* 414
an etiam tum possit intellectus per voluntatem applicari ad assentiendum parti minùs probabili. R.

§. I. Si sit materia facti, *Carden.* negat, utì n. 398. insinuatum est, quia secundùm Juristas probatio fortior destruit debiliorem, præsumptio major minorem: quidquid sit de foro externo, in quo sententia exterior semper ferenda est secundùm majus pondus rationum, puto etiam in materia facti esse tenendum, quod diximus n. 398. Quod materiam juris attinet,

§. II. Potest voluntas applicare intellectum, ut 415
motivis minùs probabilibus assentiatur, ita Auctores n. 399. citati cum *Teril.* in Reg. q. 30. 31. 33. & *Ill.* t. 1. d. 1. a. 6., fateturque *Gonz.* d. 10. n. 58. *S. Thomam* videri hoc ipsum docere, ipse autem d. 3. c. 2. tenet oppositum, sed pro se malè citat *Vasq.* & *Less.*, saltem locis illis, quos refert, Item *Suar.*, nam non negat absolutè, sed potiùs idem nobiscum asserit, & tantùm dicit oppositum sibi esse probabile: contra nos tamen sentiunt *Laym.* & *Palav.* Item *Esp.* in app. a. 113., saltem pro casu, quo intellectus evidenter judicat motiva pro una parte esse graviora, si autem excessum illum evidenter non cognoscat, stat pro nobis; fatetur autem n. 152. rarò contingere, ut directè judicetur cum evidentia de notabili illo excessu. Responsio nostra *Probatur* 1., quia ipsamet voluntas potest è duobus bonis ferri in minus,

nus, v. g. in bonum delectabile præ honesto, quamvis certò agnoscatur, quòd honestum sit majus; item in unum delectabile præ majori delectabili, utì experientia docet, & suppono ex Philosophia, ergo similiter intellectus sic imperante voluntate; posseque hìc applicari dicta n. 399. & seqq. Et quòd de voluntate dixi, docet *S. Th.* 1. p. q. 19. a. 3. his verbis, *Ea, quæ sunt ad finem, non ex necessitate volumus volentes finem, nisi sint talia, sine quibus esse non potest*, atqui finis sæpe esse potest sine medio de se utiliore per minus utile, ergo voluntas potest velle hoc minus utile præ utiliore. Quod autem attinet ad intellectum, de verit. q. 14. a. 1. O. ait, *determinatio autem per voluntatem, quæ eligit assentiri uni parti determinatè & præcisè propter aliquid, quod est sufficiens ad movendum voluntatem, non autem ad movendum intellectum* &c. Videtur idem sentire *S. Aug.* relatus Cap. *Ego solis*, dist. 9., ubi, ad assentiendum, aliud non requirit, quàm auctoritatem vel rationem probabilem. *Probatur* 2. nam hæretici formales, qui sæpe actu agnoscunt majora motiva pro fide nostra, nihilominus ex prava voluntate pertinaciter adhærent suis erroribus. Item temerè judicantes, sæpe saltem abripiuntur ad judicia, etiamsi tum pro parte opposita ex parte intellectûs advertant rationes meliores, in illis enim stat pro ratione voluntas: è contrà homines probi, qui malas suspiciones fugiunt, etiamsi majora motiva habeant pro asserenda improbitate proximi, attamen per voluntatem attinent intellectum, ut quamdiu certò non probatur esse improbus, judicent esse probum, sicque interpretantur omnia in bonam partem, inquit *S. Th.* 2. 2. q. 60. a. 4., & pluribus prosequitur *Teril.* in Reg. q. 55. à n. 36. ergo. *Ratio* à priori est, quia veritas, quæ est objectum intellectûs, non tantùm per

proba-

probabilius, sed etiam per minùs probabile attingi potest, & ad talem assensum naturaliter trahitur intellectus noster etiam in sensu composito motivi probabilioris, utì constat experientiâ, nam etiam trahitur per motiva contra fidem & planè temeraria, ergo talis assensus debet esse possibilis intellectui, alioquin inclinatio naturalis esset frustra, vel ad aliquid naturaliter impossibile, ergo poterit voluntas imperare, ut intellectus ad veritatem illam tendat per actum minùs probabilem : Neque semper im- 416
prudens erit ejusmòdi imperium, nam inprimis ex parte intellectûs adest motivum grave & prudens, utì suppono : deinde ex parte voluntatis etiam sunt motiva sufficientia, v. g. ut sibi vel aliis non inferat nimis gravem molestiam, ut servet conscientiæ suæ libertatem, ut ostendat suave esse Christi jugum, quia hìc & nunc utilius erit saluti proximi, si assentiar parti benignæ ; quia opinio ista minùs probabilis est *S. Thomæ*, est communior in schola nostra, à superiore mihi suadetur, faciliùs explicatur discipulis &c., debuitque hæc ipsa fateri *Ehrentr.*, nam in principiis concl. 3. sic habet, *ipsum commodum vel incommodum notabile vicem & pondus rationis habet* : addit idem esse, si specialis honestas insinuetur intellectui à voluntate, utì honestas obedientiæ, *ad hanc enim prosequendam potest intellectus relictis etiam majoribus rationum motivis subjicere se voluntati aliorum.* Nec obstat periculum erroris, 417
hoc enim manet, quamvìs intellectus applicetur ad assentiendum probabiliori : & quamvìs videatur esse majus periculum in assensu minùs probabili, non ideo tenetur illud vitare & amplecti probabilius, tam parum, quàm voluntas semper teneatur fugere minus bonum & amplecti majus ; & ratio utriusque est, quia est prudens motivum amplectendi etiam

illud, quod est minus. *Conf.* nam in primis judicium probabilius potest suspendi, uti omnes fatentur, ergo tum melius erit intellectui habere assensum probabilem quàm nullum: deinde etiam motivum probabilius potest non ita attendi, sicque motivum probabile habebit se, ac si esset solum, si autem sit solum, potest obtinere assensum, ergo.

Respondent, Melius esse ignorare, & consequenter nullum omnino elicere assensum, quàm errare, nam *S. Augustin.*, uti refertur dist. 38. Cap., *quamvis*, ait, *in una eademque re & nescienti sciens & erranti non errans rectâ ratione præponitur*: Ratio est, quia bonum finale intellectûs est veritas, atqui errans, etiam probabiliter, magis à veritate recedit, quàm prorsus ignorans, nam neuter quidem habet veritatem, at solus errans habet præterea falsitatem directè oppositam veritati, hinc omnes fatentur ignorantiam privationis esse minus malum intellectûs quàm ignorantiam malæ dispositionis, sicuti in voluntate sola privatio virtutis est minus malum quàm positivum vitium; Item in agro est minus malum nullas habere herbas quàm habere malas, ergo, *ita Eliz.* l. 6. q. 8. §. 10. *Contrà* est 1. nam si hoc valet, ergo & abstinendum erit ab assensu probabiliore, qui etiam potest esse falsus. 2. Licèt melius sit non errare quàm errare, tamen non omnis error est simpliciter malum intellectûs, quamvis sit minus bonum, quando enim certò attingi non potest veritas, est bonum intellectui sic opinari de veritate, quæ prudenter præsumitur subesse tali motivo, uti pluribus dicetur n. 705., sicuti bonum est intellectui cognoscere apprehensivè, quamvis melius sit cognoscere judicativè. *Nec obstat*, quòd sola veritas dicatur esse bonum intellectûs, *nam* intelligitur sola veritas vel realis vel saltem apparens, uti dictum

est

est n. 400.; realis quidem est bonum per se, apparens autem, quæ est cum errore probabili, est bonum per accidens, in circumstantiis, quibus certò dignosci non potest veritas realis, & habetur motivum grave judicandi eam hìc & nunc adesse, sicque manet, quòd objectum intellectûs sit veritas cognoscenda, vel certò, vel probabiliùs, vel saltem probabiliter. 3. Vitium morale est simpliciter malum voluntatis, quia inclinat ad turpe: herba mala censetur agro mala, quia Domino agri est noxia: aliud est in opinione invincibiliter erronea, si prudente & gravi motivo nitatur, talis enim falsitas vel error reipsa facit intellectum prudenter versari circa objectum, & contendere ad veritatem, prout humano modo hìc & nunc attingi potest: quod patet respectu diversorum intellectuum, qui utique prudenter assentiri possunt conclusionibus contradictoriè oppositis, pro quibus gravia motiva habent, quamvìs certum sit alterutrum habere errorem.

§. III. *Objicies* 1. Motivum majus elidit minus sibi oppositum, ergo illud, quod minus est, non manet dignum assensu. *R.* n. ant., cujus oppositum ostensum est à n. 261. & 400. 418

Inst. 1. Saltem si sit evidens, quòd unum motivum sit absolutè & simpliciter gravius, non manebit probabilitas pro altero, quia tunc pro eo, quod est minùs probabile, non est fundamentum absolutè & comparativè magnum, neque retinet ampliùs vim magnam pertrahendi intellectum ad assensum, ob præsentiam fundamenti oppositi, ita *Esp.* à n. 112. *R.* n. ass. & ejus probationem, quamvìs enim non sit ita magnum, utì alterum, tamen manet simpliciter dignum assensu viri prudentis, utì supponitur, ergo manet simpliciter magnum. 419

Inst. 2. Magnum dicitur, quod est excedens, utì

habet *Arist.* 1. Rhetor. c. 7., sed motivum minùs probabile non est excedens sed exceditur, ergo, ita *Gonz.* d. 1. n. 18. *R.* Magnum dicitur, quod est excedens omne aliud magnum, n, & patet falsitas, alioquin magna, quæ exceduntur à majoribus, non essent magna: magnum dicitur, quod est excedens alia simpliciter parva, c, minùs probabile autem excedit dubiè & tenuiter probabile, item improbabile, quæ sunt simpliciter parva, ergo.

420 *Obji.* 2. Si intellectus absque motivo unum affirmet & alterum neget, agit imprudenter, utì si affirmet stellas esse pares & neget esse impares, ergo etiam imprudenter agit, si absque motivo affirmet unum præ altero, sed quando una pars apparet minùs probabilis, tum intellectus absque motivo affirmat hanc partem præ altera, nam haberet motivum pro affirmanda hac altera præ illa, non autem è contrà, ergo. *Conf.* 1. nam imprudenter dicitur illud esse album, quod est similius nigro, ergo imprudenter dicitur illud esse licitum, quod verisimiliùs est illicitum. *Conf.* 2. Non possum prudenter sequi illum, quem potiùs judicare possem falli, rejecto illo, quem potiùs judicare possem non falli, atqui ita est hìc, ergo. Ita *Erenthr.* *R.* n. min. subsumptam, nam quod attinet ad intellectum, adest motivum grave, utì supponitur; quod autem attinet ad voluntatem, etiam adest motivum prudens, utì n. 416. dictum est: *Nec obstat*, quòd sit motivum majus pro altera parte affirmanda, *nam* hoc motivum est incertum, nec elidit probabilitatem alterius, & consequenter non impedit intellectum, quominus accedente imperio voluntatis amplectatur alterum. *Ad Conf.* 1. n. conseq., nam in evidentibus, quale est, quod video esse magìs nigrum, non potest voluntas impedire aut in oppositum applicare intellectum, quia quod evidenter

ter est magis nigrum, non potest non esse tale, nec potest esse motivum grave, quòd non sit tale; è contrà in opinabilibus, illud, quod apparet magis verum, sæpe experimur fuisse falsum, & adest motivum grave pro eo, quòd oppositum sit verum, ergo poterit voluntas facere, ut assentiar huic præ illo. *Ad Conf.* 2 n. maj., nam quamvis judicare possem falli, tamen non teneor id judicare, sed ex gravi ac prudente motivo judicare possum non falli, ergo illum sequi possum non attento altero, cùm nulla lex me obliget, ut sequar potiùs hunc quàm illum.

Inst. 1. Motivum minùs probabile sæpius connectitur cum falsitate, è contrà magis probabile sæpius connectitur cum veritate, ergo assensus ad minùs probabile non est prudens, cùm in eo sit exigua spes veritatis. *R.* Cum *Teril.* hìc q. 2. à n. 15. n. ant., nam licèt motivum minùs probabile sæpius connectatur cum falsitate quàm motivum magis probabile, tamen motivum minùs probabile simpliciter & absolutè loquendo, vel etiam comparativè ad similia motiva probabilia, sæpius connectitur cum veritate quàm cum falsitate, & plura motiva simpliciter probabilia præsumuntur esse vera quàm falsa, cùm omnia sint ad assensum circa objectum tanquam verum, & maneat incertitudo de falsitate ullius, ergo prudenter assentior motivo probabili; sicuti licèt sciam Petrum in loquendo sæpius dicere verum quàm Paulum, quia tamen Paulus, licèt minùs sæpe quàm Petrus, tamen sæpius dicit verum quàm falsum, prudenter credere possum Paulo. 421

Inst. 2. Si voluntas efficaciter intendat millionem, possitque habere vel centum vel mille, imprudenter eliget centum præ mille, ergo cùm intellectus efficaciter intendat veritatem, magis autem probabile sit vicinius vero quàm minùs probabile, imprudenter 422

prudenter eliget minùs præ magìs probabili. *R.* 1. dist. ant., imprudenter eliget centum præ mille, si hìc & nunc desit rationabilis causa sic præeligendi, c, si talis causa adsit, n, posset autem esse, v. g. ne videatur hìc & nunc nimis cupida, ne hunc offerentem planè emungat, ne offendat eos, à quibus petit, ut sic moderatè acquirendo semper vitet otium &c., causas autem ejusmodi rationabiles determinandi intellectum ad minùs probabile, dedimus n. 416. *R.* 2. Dato antec. n. conseq., nam magìs probabile non semper est reipsa vicinius vero, sed tantùm habet majorem colorem vicinitatis, reipsa tamen fortè est remotius, è contrà mille sunt semper & certò viciniores millioni, quàm centum, ergo manifesta est disparitas.

423 *Inst.* 3. Ergo poterit quis prudenter assentiri, jam huic jam illi contradictorio; & quis hoc non argueret maximæ insipientiæ? Ita *Eliz.* in app. q. 1. *R.* Si voluntas ex prudente motivo mutet suum imperium, c. seq., & n. in hoc fore ullam insipientiam, nam & ipsa voluntas potest pro libitu jam amare majus bonum, & statim pòst, minus: quia tamen voluntas difficulter mutat actum, ad quem se efficaciter resolvit, & intellectus ipse firmiùs adhæret illi, quod semel amplexus est, non ita facilè fiet ejusmodi mutatio imperii in voluntate vel opinionis in intellectu.

424 *Inst.* 4. Talis assentietur, quia vult, ergo non ex ratione, ergo non prudenter, ita *Gonz.* d. 11. n. 14. *R.* 2. Etiam assentiens probabiliori, assentitur, quia vult, quia voluntas liberè applicat intellectum ad hunc assensum, ad quem ratio non necessitat. R. 2. Assentitur, quia vult, ita ut sit pro ratione voluntas, n, ita ut voluntas sit applicativa ad assensum propter grave motivum ab intellectu propositum, c. antec. & n. utramque seq.

Obj.

Obji. 3. Dominium, quod voluntas habet in intellectum, non est despoticum, sive, in bonum ipsiusmet voluntatis, sed est politicum, id est, in bonum ipsiusmet intellectûs, atqui intellectui melius est assentiri verosimiliori, quia per hoc præsumitur magis accedere ad veritatem, ergo. *R.* Dominium voluntatis in alias potentias est partim politicum partim despoticum, id est, partim in bonum potentiarum, partim in bonum voluntatis, etiam cum damno potentiarum, quibus uti potest etiam in ipsarum dispendium, v. g. oculo, imperans videre intensam lucem, quâ læditur: idem est, si intellectum determinet ad hæresin, ad judicium temerarium &c., ergo multò magis poterit determinare ad opinionem, quæ est bonum intellectûs. 425

Inst. 1. Voluntas non potest facere, ut intellectus non sit potentia necessaria, ergo nec potest facere, ut non potiùs assentiatur motivo majori quàm minori. *R.* n. conseq., sic enim est potentia necessaria, ut voluntati subjaceat in non evidentibus, utì omnes fatentur. 426

Inst. 2. Voluntas non potest facere, ut si duo inæquales soni edantur, auditus non magis percipiat majorem quàm minorē, ergo nec, ut intellectus non magis assentiatur probabiliori quàm minùs probabili. *R.* 1. Ergo similiter voluntas non poterit seipsam adducere, ut bonum minùs præeligat majori, item non poterit facere, ut intellectus suspendat judicium probabilius, quia non potest facere, ut auris non eliciat auditionem soni. *R.* 2. n conseq., quia intellectus in opinabilibus magis subjacet voluntati quàm sensus externi, utì omnes fateri debent. 427

Obji. 4. Opinari est assentiri, assentiri autem est judicare potiùs verum quàm falsum, atqui advertens aliquid esse minùs probabile, non potest judicare 428

care esse potiùs verum quàm falsum, ergo non potest opinari minùs probabile. *prob. min.*, oppositum apparet ei ex motivo esse verosimilius, ergo non potest judicare minùs probabile esse potiùs verum quàm falsum. *Conf.* nam si assentiaris minùs probabili, hoc ipso judicas illud esse verum, quia omnis assensus est ad verum, ergo hoc ipso judicas contradictorium esse falsum, quia scis, si hoc contradictorium sit verum, alterum debere esse falsum, atqui impossibile est, ut judices hoc esse falsum, pro quo actu agnoscis motiva verosimiliora, ergo. *R.* n. min., ad prob. n. conseq., quamvis enim motivum appareat esse verosimilius, tamen scitur esse fallibile ac posse esse falsum, & cùm in contrarium appareat etiam grave motivum, voluntas imperat, ut huic assentiatur tanquam probabiliter vero: unde *Ad Conf.* n. min. subsumptam, nam pro asserenda falsitate est motivum grave, utì n. 412. est dictum.

429 *Inst.* 1. Intellectus adhæret veritati quantùm potest, ergo etiam verosimiliori. *R.* Quantùm de se est, transeat, si aliter imperet voluntas, n. conseq., potest enim determinari ad hæresin, ad judicium temerarium, licèt magis appareat veritas opposita.

430 *Inst.* 2. Minùs verosimile est negatio verisimilitudinis, sed huic negationi non potest assentiri, ergo. *R.* n. maj., nam pro minùs verosimili est motivum positivum, grave & prudens, quamvis adsit negatio majoris verisimilitudinis, quæ non excludit alterum motivum minus, sicuti minor lux non excludit majorem, ideoque non est negatio lucis, quamvis adjunctam habeat negationem majoris lucis.

431 *Inst.* 3. Quod apparet esse minùs probabile, non potest judicari esse magis probabile, ergo nec potest judica-

judicari esse verum, quia esse verum est plus, quàm esse magìs probabile. *R.* n. conseq., evidens enim est, quòd sit minùs probabile; è contrà non est evidens, quòd sit falsum, & est motivum grave pro eo, quòd sit verum, ergo potest judicari, quòd sit verum, licèt plus sit dicere esse verum, quàm esse tantùm magìs probabile: itaque ratio disparitatis à priori est, quia quando incertum est, an aliquid sit verum, potest judicari esse verum, vel ex majore vel exminore motivo gravi; è contrà quando aliquid scitur esse minùs probabile, nullum potest esse motivum judicandi esse magìs probabile.

Q. 53. *An subditus teneatur obedire Superiori imperanti aliquid probabiliter licitum, si subdito probabilius sit illud esse illicitum. R.* Affirmat rectè *Busenbaum* suprà, sed probatio meliùs firmanda est: sit itaque,

§. I. Si subditus licitè possit obedire, tum tenetur, atqui subditus in hoc casu licitè potest obedire, ergo tenetur. *Major* videtur certa contra *Schild.* tr. 2. c. 4. n. 57., nam subditus tenetur obedire in omnibus licitis, & potestas præcipiendi est hìc in certa possessione; habet insuper Superior jus imperandi hoc, quod ipse judicat licitum, ergo subditus habet obligationem faciendi. *Minor* est ferè omnium, & satìs constat ex Cap., *Quid culpatur*, Caus. 23. q. 1., ubi *S. August.* dicit subditum posse militare ita jubente Rege etiam Sacrilego, *si certum non sit bellum esse iniquum*; quamvìs autem probabilius esset esse iniquum, tamen hoc nondum esset certum, ergo posset militare. 432

§. II. Communis sententia absolutè tenet talem subditum teneri obedire, ita *Sanch.* in Decal. l. 6. c. 3. n. 6. *Cardeñ.* in 2. crisi d. 2., qui in 1. crisi d. 61. n. 168. vocat sententiam certam: *Mendo* in Stat. d. 433

13. à

13. à n. 234. *Lugo* in Resp. mor. l. 3. d. 19. n. 3. *Teril.* in Reg. q. 46. *Ilsf.* t. 1. d. 1. n. 72., nec audent negare *Ehrentr.* a. 12. & *Gonz.* d. 14. n. 92.; Consentit etiam *Adrianus*, utì ostendit *Teril.* hìc q. 13 à n. 96. idem docet *Cardin. Sfondratus* in Reg. Sacerd. l. 1. §. 20. n. 11. *Probatur* auctoritate, nam S. *Bern.* de præcep. & dispens. c. 12. ait, *quidquid vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo, haud secus omnino accipiendum est, quàm si præcipiat Deus.* S. *Bonav.* in Spec. discipl. c. 4. loquitur iisdem verbis: *Humbertus* Ordinis Prædicatorum Generalis V. in lib. de erudit. religios. c. 1. *nisi apertè sit malum, quod à Superiore præcipitur, sic accipiendum est, ac si à Deo præciperetur.* S. *Bernardin. Senensis* in dialogo de obed. *ubi subditus rationabiliter dubitat, an, quod præcipitur, sit peccatum an non, tunc profectò obedire debet.* S. *Ignatius Loiola* 3. p. Const. c. 1. §. 23. dicit obediendum in omnibus rebus, *ubi peccatum non cerneretur*: & p. 6. c. 1. in Declar. litt. B. dicitur, *hujusmodi sunt illæ omnes, in quibus nullum manifestum est peccatum*: & in Epist. de obed. dicit, *omnibus in rebus, quæ cum peccato manifesto conjunctæ non sunt.* *Dionysius Carthus.* in 2. dist. 39 q. 3. *in dubiis, an sit contra præceptum Dei, standum est præcepto Prælati, quia etsi sit contra Deum, attamen propter obedientiæ bonum non peccat subditus*: similiter docent alii apud *Teril.* in Reg. q. 46. n. 13., qui addit, *nec quenquam inveni, qui contrarium teneat.* *Ratio* autem est, quia rectus ordo & necessariâ subordinatio subditi ad Superiorem ita postulat, essetque majus malum turbari illum ordinem, quàm fortè peccari materialiter, nam posset quivis subditus facilè obtendere, aut etiam judicare, rem præceptam esse illicitam,

tam, unde sequerentur discordiæ Superiorem inter & subditum, scandala, perturbationes &c., quæ sunt mala certa, ubi è contrà malum, quod ex obedientia timeretur, nempe materialis transgressio legis Divinæ, non esset certum sed solummodo dubium, malum autem certum vitari debet præ dubio, ergo. *Conf.* nam sicuti officium Judicis à Deo institutum est tanquam absolutè bonum, licèt per illud quandoque fiat materialis injuria innocenti, ita etiam ordo subjectionis inter homines, licèt quandoque propter humanam ignorantiam intervenire debeant errores; estque minus malum hos errores esse, quàm everti ordinem illum, ergo. Videri potest *Teril.* à n. 15.

§. III. Hactenus dicta maximè valent de subditis religiosis, cùm hi insuper se voto astrinxerint ad obediendum; estque communissima SS. PP. & Ascetarum doctrina, quòd cæca obedientia sit securissima conscientiæ regula in omnibus, de quibus certum non est, quòd sint mala, utì optimè deducit *Teril.* assert. 4. 434

Respondent, Subditum in tali casu teneri quærere rationes pro Superiore, & sic deponere opinionem suam; ratio autem potest semper illi esse, quia subditi stantes suo judicio contra Superiores plerumque errant, ita *Eliz.* & *Gonz.* n. 102. Addit *Ehrentr.* a. 13. rationem universalem esse, quia vox Superioris pro voce Dei habenda est. *Contrà* est, 1. nam fieri potest, ut subditus longè doctior, certus sit opinionem suam esse probabiliorem, ideoque hìc & nunc non errare in judicio circa illam majorem probabilitatem; hoc supposito tenebitur obedire, utì fatentur AA. illi, neque tamen poterit opinionem suam deponere, utì ipsi docent, ergo tenebitur sibi formare dictamen reflexum propter probabilem opinionem 435

Superioris,& secundùm eam obedire v. g., dicendo *quamvis spectatis motivis directis videatur illicitum hoc agere, quia tamen incertum est, & pro Superiore etiam est prudens motivum, licitè faciam quod ipse præcipit, quia in his circumstantiis, si non obedirem, agerem contra jus, quod habet imperandi* &c.; ubi vides esse alia motiva pro hoc judicio reflexo, quæ non sunt pro directo: videri potes

436 *Illf.* n. 60. 2. Cap., *Inquisitioni* de sent. excomm., statuitur, ut conjux debitum reddat, etiamsi rationabiliter opinetur matrimonium esse nullum, ergo sicuti hìc conjux, etiam retinens opinionem suam licitè reddit debitum, ita subditus hìc, sicuti enim alter conjux habet jus ad debitum, ita Superior ac-

437 actionem subditi. 3. Præceptum Superioris ejusque auctoritas est certa, etiam in sensu compositio opinionis in subdito, è contrà lex prohibens actionem subdito & excusatio subditi sunt incerta, atqui præceptum & auctoritas certa possident, ac proinde prævalent contra legem & excusationem incertam, ergo. 4. Stante dubio subditi utrimque negativo, an objectum sit illicitum, subditus tenetur obedire, utì fatentur omnes, ergo etiam stante dubio positivo, vel etiam opinione incertâ subditi oppositum tenentis, hac enim non obstante Superioris præceptum & auctoritas manent in certa possessione; & si subditus non teneretur obedire, sequerentur æqualiter incommoda n. 433. relata.

438 §. IV. *Obji.* 1. Licitum est subdito non obedire, si sit probabile non esse obligationem obediendi, ut docent *Sayr. Torr.* T. & J. *Sanch.* in sel. d. 33. n. 28., sicuti enim licitum est in aliis materiis sequi probabilem, ita etiam hìc: atqui si subdito sit probabilius, quòd objectum sit illicitum, tum probabile est non esse obligationem obediendi, nam obligationem in

eo

eo casu negant *Salas*, *Ledesm. F. Lugo*, *J. Sancho* n. 32. *Diana* p. 2. tr. 13. R. 10. *Escob.* in probl. l. 2. n. 107. *Castop.* d. 2. pu. 6. n. 5.; Et *ratio* est, quia quando dubium est, an objectum sit illicitum, etiam dubium est, an potestas Superioris unquam se eò extenderit, ergo Superior non est in certa possessione, sed prævalet certa possessio libertatis in subdito, ergo. *Conf.* 1. nam Superior non potest strictiùs obligare, quàm Christus & Ecclesia, sed Christus & Ecclesia non obligant, quando probabile est hanc vel illam materiam non contineri sub præcepto, ergo. ita *Escob. Conf.* 2. nam *Laym.* c. 5. n. 12. *Diana* in comp. v. *Subditus* n. 2. *Ehrentr.* a. 12. aliique dicunt saltem tum non teneri obedire subditum, si præterea grave incommodum sibi vel alteri personæ timeat in honore vel rebus, quia est in possessione juris ad conservandam rem suam vel alterius, de quo dejici non debet per dubiam potestatem Superioris imperandi hic & nunc. *R.* 1. n. maj., quia obstat certa possessio Superioris, quam non elidit probabilitas subditi, sicuti si sis in certa possessione prædii cum probabilitate juris, licèt alius putet etiam ex motivo probabiliore prædium suum esse, tamen non est ipsi licitum te exuere possessione: Adde, quòd subditus admittendo Superiorem vel vovendo obedientiam obliget se ad obediendum in omnibus non certò illicitis, adeoque resignat juri sequendi opinionem suam etiam probabilem, si fortè esset contraria juri Superioris, sicuti conjux iniens matrimonium obligat se ad permanendum in eo, quamvis fortè postea habiturus esset opinionem probabilem de eo, quòd matrimonium suum non valeret, uti dicetur de matrimonio. *R.* 2. cum *Mendo* n. 237. & *Ills.* n. 72. n. min., quia tum pro potestate Superioris est certa possessio, uti jam di-

ctum est, & quamvis dubium sit, an objectum sit illicitum, non ideo est dubium, an potestas Superioris se eò extendat, quia certum est, quòd se extendat ad omne illud, quod non est certò illicitum. *Ad conf.* 1 distinguo, Superior non potest strictiùs obligare, quàm Christus & Ecclesia possint obligare, c, quàm Christus & Ecclesia de facto obligent, n, si Ecclesia urgeat suum vel Christi præceptum pe damnationem alicujus propositionis alioqui probabilis, (quod utique potest) tum est certa obligatio si autem non declaret nec urgeat obligationem, se patiatur opinionem probabilem deobligantem, concludimus Christi aut Ecclesiæ legem non esse nobis sufficienter applicatam, ideoque non obligare: contrà Superior in nostro casu urget & declarat obligationem sui præcepti, statque pro eo possessio potestatis imperandi, cui non debet obstare probabilitas subditi. *Ad conf.* 2. dico, ex eo plus non permitti subdito, quàm ut incommodorum illorum pericula proponat Superiori, qui si prudenter consideratis omnibus declaret nihilominus prævalere causas sui præcepti, ideoque illius executionem urgeat, tenebitur subditus obedire, nisi fortè imperaret aliquid excedens imbecillitatem humanam & falsum est, quod additur, potestatem imperandi in Superiore hìc esse dubiam.

439 *Obji.* 2. Votum non obligat in probabili dubio peccati mortalis, ergo nec Superioris præceptum. *R.* n. conseq. Votum soli Deo factum tantùm obligat ad id, quod melius est, & ad alia non acceptatur a Deo: è contrà votum simul homini factum obligat ad omne, quod non est certò illicitum, sive sit melius sive non.

440 *Obji.* 3. Nemo obediret Superiori imperanti ingressum super aquas. *R.* 1. sic *S. Maurus* obedivit

S. Be

S. Benedicto. R. 2. Etiam quisque se accingere deberet ad hoc exequendum, si probitas & prudentia Superioris esset ei satis cognita, tum enim deberet præsumere, quòd vel imperaret ex superiore instinctu, vel tantùm vellet, ut subditus faceret, quantum in se est; revocaretque mandatum visâ subditi dispositione: è contrà si sciam Superiorem non esse prudentem sed imperiosum, non debebo obedire, quia sciam illum excedere potestatem imperandi, ideoque prudenter præsumere non potero rem imperatam esse hic & nunc licitam, quam antecedenter certò scio esse, per se loquendo, illicitam.

Inst. Ergo etiam erit obediendum, si pro inho- 441
nestate objecti imperati habeat subditus grave motivum, & nullum occurrat pro ejus honestate. *R. Suar.* negat seq., putat enim tum fore moraliter certum, quòd actio sit inhonesta; sed *Tersl.* à. n. 22. melius concedit, nam potest pro inhonestate esse motivum merè probabile, consequenter non erit certum esse illicitum, SS. PP. autem & Ascetæ dicunt esse obediendum in omni casu, si non sit certum esse peccatum. *Conf.* nam conjux in omni dubio debet reddere debitum, uti n. 436. dictum est, ergo etiâ subditus in omni dubio obedire. Quòd si nequidem Superiori esset probabile, quòd objectum sit licitum, excederet suam potestatem imperando, nec foret ei obediendum, quia non potest imperare, nisi quod bonâ fide putat esse licitum.

Obj. 4. Opinio subditi habet se sicuti conscien- 442
tia vincibiliter erronea, quæ deponi debet. *R.* n. aff., nam 1. sæpe deponi non potest, uti n. 435 dictum est. 2. Licèt subditus deponere posset, non tenetur, quia manente judicio illo potest sibi ex probabilitate opposita formare conscientiam practicam & obedire, uti ibidem est declaratum. 3. Opinio proba-

bilis est prudens, conscientia vincibiliter erronea, concepta est imprudenter, ergo licèt hæc deponi deberet, non ideo illa: Plura circa hæc addemus postea à n. 593. item l. 4. à n. 159.

443 Q. 54. *An Confessarius possit vel debeat contra propriam opinionem etiam probabiliorem absolvere pœnitentem, qui tenet oppositam probabiliem, & de reliquo rite est dispositus*, v. g. si pœnitens probabiliter putet sibi licere, ideoque etiam posthac velit diebus festis scribere lucri causâ, an Confessarius judicans probabilius esse, quòd id non liceat ipsi, possit vel debeat eum absolvere. *R.* Resolvit quidem quæstionem Busenbaum suprà, sed paulò pluribus res est explicanda, hinc sit,

§. I. Si Confessarius omnibus bonâ fide & sine passione consideratis judicaret opinionem pœnitentis non esse probabilem, absolvere non posset, nisi pœnitens promitteret imposterum opinionem suam deserere, quia Confessarius tum judicare non posset pœnitentem esse dispositum & habere propositum servandi omnia Dei & Ecclesiæ præcepta: per accidens tamen quandoque, saltem ad tempus opportunius relinqui posset pœnitens in aliqua ignorantia nunc invincibili & absolvi, uti dicetur de pœnitentia.

444 §. II. Si Sacramentum per hoc exponeretur periculo nullitatis, uti si pœnitens vellet absolvi omisso aliquo, quod utrimque probabiliter affirmatur & negatur esse de valore Sacramenti, Confessarius non posset eum absolvere, quando enim agitur de valore Sacramenti, non tantùm Confessarius sed & pœnitens ipse tenetur sequi tutiorem, uti dicetur de Sacramentis.

445 §. III. Supposito casu quæstionis vel alio simili omnino videtur certum, quòd Confessarius teneatur

tur absolvere pœnitentem, ita docent AA. communissimè, inter quos *Victor.* in sum. de Confess. n. 178. citans *Palud.* & *Goffred.* *Navarrus* in man. c. 26. n. 4. citans *Adrianum*: *Reginaldus* de prud. Confess. c. 3. s. 1. §. 1. n. 7. *Angelus de Clavasio*, qui floruit circa annum 1480. in Sum. V. *confessio* §. 2., *Ioannes Nider* sub annum 1430. in Consolat. timor. consc. 3. p. c. 12 & 15. citans præterea *Claromontensem* & *Erdenberg.* *Domin. Sot.* in 4. dist. 18. q. 2 a. 5. ad 5. *Tolet.* l. 3. Instruct. Sacerd. c. 20. *Suar.* l. 2. tr. 3. d. 12. s. 6. n. 9. *VViggers* 1. 2. q. 19. a. 6. dub. 6. n. 48. *Diana* p. 2. tr. 13. R. 11., addens, licèt putet opinionem pœnitentis esse falsam, dummodo reputet probabilem: *Laym.* *Lohn.* & *Schild.* tr. 2 n. 121. *Carden.* in Addit. ad 1. crisin n. 23. 41. & seqq. *Mendo* in Stat. d. 13. n. 201. *Stoz* l. 1. p. 5. n. 117. & l. 2. n. 132., optimè *Teril.* in Reg. q. 47. *Ills.* t. 1. d. 1. n. 71.

Est autem contra *Fagnan.* *Baron.* *Mercor.* *Philal.* *Eliz.* *Gonz.* d. 14. n. 129. Rationes pro nostra Responsione sunt, 1. quia pœnitens supponitur aliunde rite dispositus, illa autem opinio Confessarii impertinenter se habet ad conscientiam præteritam aut etiam imposterum formandum à pœnitente, cui licitum est se dirigere secundùm opinionem suam & aliorum fortè doctiorum & prudentiorum, quàm sit ipse Confessarius, quos sequendo si erret, error est invincibilis, nam ipse omnibus consideratis bonâ fide putat opinionem suam esse licitam, & scit defendi tanquam talem à viris doctis & prudentibus, ergo nulla ratio est, ob quam ei negari possit absolutio. *Conf.* nam stultum est, si Confessarius vellet omnes, quos absolvit, cogere ad easdem opiniones secum tenendas, quasi verò ipse solus sapiat: & cur cuique non liceat in rebus incertis opi-

nari, quod apparet verum? 2. Si Confessarius esset ejusdem opinionis cum pœnitente, utique teneretur eum absolvere, ergo & nunc tenetur, quia pœnitens est nunc eodem modo dispositus, & per accidens se habet illa speculativa opinio Confessarii. 3. Si non absolvat, facit injuriam, inprimis Auctori Sacramentorum, quia hoc Sacramentum sine justa causa relinquit imperfectum; deinde pœnitenti, quia post enarrata peccata, per se loquendo, habet jus ad absolutionem, & insuper nunc injustè cogitur bis confiteri eadem peccata. 4. Si ejusmodi pœnitenti neganda est absolutio, ergo absolvi non debet moribundus, qui restituere nollet ductus opinione verè probabili, quòd restituere non teneretur, si Confessarius judicaret oppositum, hoc autem est grave inconveniens. *Si dicas*, in isto casu utendum esse sententiâ etiam dubiâ: *Contrà* est, in omni dubio absolutè favendum est Reo: & hìc non est ratio dubia, sed certò probabilis, imò, uti existimo, certa pro pœnitente.

446 §. IV. *Obji.* 1. Æger sanandus est arte, non suâ, sed Medici, ergo pœnitens, utpote æger, tenetur se accommodare opinioni Confessarii, qui Medicus est, ita *Baron.* *R.* 1. Dato antec. n. conseq., ars Medici hìc, est absolutio, quam nomine Christi applicat Confessarius, & quâ sanatur pœnitens, ad hanc autem absolutionem nil confert, quòd Confessarius hanc vel illam opinionem teneat, fortè etiam singularem & heteroclitam, vel saltem in se minùs probabilem, quàm sit opinio pœnitentis. *R.* 2 Æger sanandus est arte Medici, si Medicus præscribat necessaria vel prohibeat nocitura, c, si nec necessaria præcipiat nec nocitura prohibeat, n. antec. & conseq., nam ejusmodi opinio Confessarii habet se omnino per accidens & impertinenter ad absolutionem, uti dictum est. *Obji.*

Objì. 2. Confessarius agit ùt Judex & ùt Superior, ergo non debet ferre sententiam secundùm opinionem pœnitentis, qui est Reus & subditus, sed hic tenetur se illi submittere. *R.* n. conseq., nam sententia, quam fert Confessarius, est partim judicium de dispositione pœnitentis, partim absolutio; judicum autem illud & absolutio formanda est secundùm conscientiam pœnitentis, ergo cùm pœnitens sequendo opinionem suam non peccarit nec peccet, judicandus est dispositus, & secundùm hoc judicium absolvendus est. 447

Inst. 1. Confessarius non debet absolvere contra suam conscientiam, ergo nec contra suam opinionem. *R.* n. conseq., tenetur enim sibi formare conscientiam, non secundùm suam sed pœnitentis opinionem, v. g. hoc modo, *quamvis ego opiner scriptionem ob lucrum in die festo esse illicitam, tamen cùm opinio mea sit incerta, & pœnitens probabiliter putet esse licitam, nec teneatur opinionem suam deserere & sequi meam, non possum judicare illum esse indispositum, ergo cùm peccata ipsius audiverim, neque mihi licitum sit abrumpere Sacramentum, aut negare jus, quod ad absolutionem habet, teneor absolvere, præscindendo ab illa opinione mea speculativa, quæ hìc se impertinenter habet.* 448

Inst. 2. Scientia, quid circa administrationem Sacramenti pœnitentiæ sit faciendum, non requiritur in pœnitente, sed in Confessario, ergo hìc procedendum est juxta cognitionem Confesarii, non pœnitentis. *R.* Ergo hìc procedendum est juxta cognitionem Confesarii, huc pertinentem, c, huc non pertinentem, n conseq.: cognitio Confesarii huc pertinens est judicium, quod hìc habere debet de statu & dispositione pœnitentis, & secundùm hanc cognitionem 449

tionem debet se regulare Confessarius, eique etiam se submittere debet pœnitens, quia Confessarius hoc agit ùt Judex & ùt Superior; alia autem cognitio directa, quam Confessarius tanquam privatus Theologus habet de eo, quòd scriptio die festo facta ob lucrum sit illicita, est hìc impertinens, nec tenetur se illi submittere pœnitens, ideóque hæc cognitio ad summum valere poterit pro regulando Confessario ipso, si scribere velit ipse die festo, non autem pro regulando pœnitente, qui licitè se regulat secundùm suam & gravissimorum Doctorum opinionem contrariam.

450 *Inst.* 3. Ordo rectus inverteretur, si Judices tenerentur judicare secundùm opinionem reorum: Item si Ecclesia teneretur procedere secundùm opiniones subditorum. *R. ad* 1. Quando judicium instituitur circa conscientiam & peccata Rei, utì fit ad tribunal pœnitentiæ, tum debet Reus judicari secundùm opiniones suas, per quas fit, ut vel incurratur vel evitetur peccatum; aliud est in aliis tribunalibus, ubi quæritur, quid in re sit, v. g. ad quem à parte rei pertineat ager, an Titius reipsa occiderit, furatus sit &c., tum enim non attenditur ad opiniones litigantium, vel eorum, qui accusantur, sed ad argumenta directa rem vel factum secundùm se probantia. *Ad* 2. Ecclesia extra tribunal confessionis habet jus ferendi leges & regendi fideles independenter ab opinionibus eorum, quos etiam obligare potest ad deserendas opiniones suas in praxi; è contrà in tribunali Confessionis, à Christo jussa est judicare & procedere secundùm conscientiam pœnitentis, quam hic licitè format secundùm opiniones suas ab Ecclesia permissas & certò probabiles, utì sæpe dictum est.

451 *Obj.* 3. Pœnitens, qui die festo non vult omitte-

re

re scriptionem propter lucrum, secundùm judicium, quod Confessarius habet, non vult servare unum mandatum graviter obligans, ergo secundùm judicium Confessarii est indispositus, ergo cùm ad Confessarium spectet judicium de dispositione pœnitentis, non potest eum absolvere. *R.* Secundùm judicium, quòd Confessarius habet, tanquam Confessarius, non vult servare unum mandatum, n, secundùm judicium, quod Confessarius habet tanquam privatus Theologus, c. antec., & similiter distinguo utramque seq., si enim agat tanquam Confessarius, non debet agere cum pœnitente secundùm judicium directum & speculativum, quod habet tanquam privatus Theologus, sed secundùm reflexum & practicum, quod habere debet tanquam Confessarius, utì n. 448. est explicatum.

Inst. Saltem si non sit ex officio Confessarius, non 452
tenebitur absolvere, quia ex mera voluntate pendet ejus absolutio, ita *Armilla* apud *Teril.* hìc q. 23. n. 48. *R.* n. ass., rectè enim dicunt *Victor. Nav. Sot.* suprà, & alii communissimè, hìc non esse distingendum inter obligatum & non obligatum audire; & ratio est, quia licèt ex ejus voluntate pendeat audire, si tamen audiverit, tenetur absolvere, quia audiendo peccata tacitè promiserat & se obligarat ad absolvendum, si inveniret dispositum, utì fatetur cum communi *Gonz.* n. 123., poterit nihilominus talis Confessarius non obligatus, pœnitentem monere, ut non redeat, nisi velit dirigi secundùm alteram opinionem, alioqui non absolvendum, utì rectè *Stoz* n. 133., si enim tum redeat ad eundem Confessarium, censetur cedere juri suo, & se directæ illius opinioni velle submittere.' Ex dictis,

Inferes, Confessarios illos non rectè fungi offi- 453
cio suo, qui non studeant cognoscere plurium Auctorum

rum probabiles sententias, sed pœnitentes omnes suos volunt dirigere secundùm opiniones incertas unius alicujus Auctoris vel Professoris sui, utì pluribus dicetur de pœnitentia, quando de prudentia Confessarii.

454 Q. 55. *An Principes & Superiores sint tuti in conscientia, si nudè sequantur judicia & consilia probabilia suorum Consiliariorum. R.*

§. I. Rationes pro parte affirmativa sunt, 1. quia si licet prudentum Theologorum consiliis acquiescere, cur non horum ? 2. In multitudine agendorum non est Principi aliud possibile; & ad hoc sunt Consiliarii, ut per eos juventur illi, qui regunt. 3. Consulti communiter sunt peritiores Jurium, quàm Consulentes, cur ergo non liceat eos sequi ? 4. Si non licet sequi illos, ergo prudenter aget oppositum, hoc autem nemo dicit, nam qui suorum consilia non sequitur, sed ex proprio cerebro gubernat omnia, ab omnibus habetur minùs prudens; è contrà qui sequitur suorum sapientum consilia, in communi sensu est prudens, maximè cùm homo alieno potiùs judicio fidere debeat quàm suo. 5. Si Princeps haberet in se uno scientiam & experientiam suorum Ministrorum, utíque diceremus eum tutò agere, sequendo, quod ipse judicaret æquum, ergo & nunc, quia sequendo consilia suorum, est, ac si ageret ex scientia & experientia in se reperta.

455 §. II. His non acquiescit *Eliz.* l. 6. q. 7., sed absolutè negat Regentem ex hoc fore tutum in conscientia, 1. quia si opus non est, ut rem ipse discutiat, & perpensis utrimque rationibus definiat, non necessariò ad regimen eligetur dignior, sed aptus erit quisque, si solummodo sciat numerare, ex qua parte sint plura suorum Consiliariorum suffragia. 2. Invertetur omnis ordo regiminis, non enim ipse reget

get sed regetur, eritque tantùm executor negotiorum; caput erunt pedes, & pedes caput. 3. Non erit, cur dicat scriptura *Ecclesiastæ* 10. v. 16. *væ tibi terra, cujus Rex puer est!* Item, cur inculcet *Ps. 2. ℣.* 10. *Et nunc Reges intelligite; erudimini, qui judicatis terram. Sap. 6. ℣:* 10. *Advos ergo Reges sunt hi sermones mei, ut discatis sapientiam.* Meritò dixit Illustris Arauso, *neque Principem ab hujusmodi piaculo excusat vulgaris sententia dicentium damna & vitia regiminis non Principi sed ejus Administris & Consiliariis fore imputanda, non, inquam, hæc excusatio, licèt vulgaris, ei prodest, eò quòd ipse non subest sed præest.* 4. Si satis esset acquiescere consiliis suorum, tuti in conscientia erant tyranni occidendo Martyres, quia sequebantur consilia eorum, qui præerant rebus, non tantùm politicis, sed etiam sacris: excusandus quoque ab omni etiam imprudentia erit *Roboam* 3. Reg. 12. sequens Consiliarios coætaneos à se assumptos, viros saltem quadraginta annorum, maximè cùm cogitare posset senes plerumque esse nimis timidos. 5. Nunquam dabitur bellum ex ulla parte formaliter injustum, quia nunquam inchoatur sine assensu Parlamenti vel Consiliariorum. 6. Peccare possunt & damnari sequentes quosdam Doctores Theologos, ergo etiam Consiliarios, cùm ad hos minùs spectet securas reddere conscientias, & sæpe conscientiam minùs curent. *Ratio* horum omnium à priori est, inprimis quia nulla datur infallibilis regula conscientiæ præter Scripturam & Ecclesiam, ergo sequendo Parlamenta & Consiliarios peccari potest ac incurri damnatio: deinde Consiliariorum aliqui sunt boni; alii mali, ergo ad Principem & Superiorem spectat videre, ne per malos in errrorem bono publico damnosum inducatur, ergo ipsius est auditis sententiis

tentiis indifferenter rationes perpendere, &, si has judicet veras, has sequi, si falsas, reprobare; si discernere nequeat, ulteriùs inquirere, ad hoc enim est navarchus, ut clavum teneat regatque navem, ita ferè *Eliz. Fagnanus* in cap. *ne innitaris*, de const. n. 319. ait, *Principes sæculi nihil arbitrio suo faciunt, sed quid sibi liceat, percunctantur à Theologis, quos ad sua desideria coacervant sibi magistros.*

456 §. III. Utraque sententia habet aliquid veri, nam Principes & Superiores, 1. non sunt tuti sequendo quosvis Consiliarios, quandoque enim sunt pseudopolitici, adulatores, non timentes Deum, si modò placeant hominibus; hinc non edicunt sincerè, quod sentiunt, sed quod putant placere: alii non habent pro fine bonum publicum sed privatum suum vel suorum: alii omnia pecuniis venalia habent. 2. Nec satisfaciunt officio, si per alios faciant omnia, sunt enim à Deo, Rep. vel aliis Superioribus constituti, ut ipsi regant, & ad hoc electa est ipsorum persona ac personalis industria, ideóque etiam, si ipsis liberum sit, non debent admittere regimen, nisi sentiant se ad id sufficienter comparatos esse per Deum & naturam: atque in his sentio cum *Eliz.* 3. Ut tuti sint, tenentur sepositâ omni reflexione humanâ eligere Consiliarios, quos putant præ reliquis fore prudentes, probos, incorruptibiles, & ejus animi, qui sensa sua depromere audeant; ideóque etiam relinquenda est ipsis plena libertas edicendi, quod sentiunt, nec ostendenda displicentia, multò minùs inferendum incommodum, si quid ingratum protulerint. 4. Tenentur rationes auditas utrimque perpendere, & quas certò advertunt veras, sequi; si verò res incerta sit, per se loquendo, possunt sequi consilium probabile suorum, relicto

eo,

eo, quod ipsi judicant probabilius, formando sibi conscientiam secundùm dicta n. 307. & 377., atque id evincunt rationes n. 454. allatæ, ad quas accedit, quòd faciliùs sit unum decipi, quàm plures. 5. Etiam possunt contra judicium suorum sequi illud, quod ipsi bonâ fide putant esse probabilius vel melius: poterit tamen esse res suspecta, si agatur de suo vel suorum commodo, quia se facilè insinuat vitiosus amor proprius. 6. Si nollent explere munus suum sed torpere ac per alios agere omnia, rectè ait *Eliz.* minùs malè acturos, si semper velut clausis oculis sequantur communem sententiam suorum Consiliariorum, nisi horum vel illorum rationes apparerent esse meliores, quia faciliùs est pauciores decipi quàm plures. Quòd ad bellum inchoandum attinet, dicetur ad præceptum 5. Decalogi.

Q. 56. *An sit aliquando obligatio sequendi probabiliorem relictâ minùs probabili. R.* 457

§. 1. Negant *Vasq.* d. 63. c. 1. *Haun* l. 2. tr. 1. controv. 3. n. *Carden.* in 1. crisi d. 55. à n. 14. & d. 56. à n. 914. *Teril.* in Reg. q. 20. aliique multi, nam universaliter dicunt in omni materia esse licitum sequi opinionem probabilẽ relictâ probabiliore. *Si opponas*, v. g. Ministrum Sacramenti teneri sequi probabiliorem de valore, *Respondent*, oppositam in istis circumstantiis non esse probabilem nisi speculativè, se autem loqui de *practicè* probabili, illam autem vocant *practicè* probabilem, quæ probabiliter asserit licere etiam in his & istis circumstantiis, opinio autem dicens v. g. licere conficere Eucharistiam in pane siligineo, non est probabilis: sed clariùs videmur loqui, si dicamus, quòd sit obligatio sequendi probabiliorem relictâ minùs probabili, 1. si minor probabilitas sit tantùm speculativa, uti à n. 117. dictum est. 2. Si obstet lex vel mandatum Superioris,

rioris, utì ibidem est dictum. 3. Si contractus vel quasi contractus prohibeat sequi minùs probabilem, utì est in Judice &c. 4. Si charitas erga proximum vel seipsum aliter postulet. 5. Si alioqui Sacramentum exponeretur periculo nullitatis, ita ut aliud postulet reverentia Christo rerum Sacrarum Auctori debita, utì dicetur de Sacramentis: Vide etiam dicenda n. 476.

De Judice, Advocato &c Item de Medico plura addentur l. 4. c. 3., ubi etiam agetur de obligatione Professorum & Concionatorum publicè docentium.

458 §. II. *Th. Sanchez* in Decal. l. 2. c. 1. n. 6. *Sporer* hìc n. 50. aliique docent pro articulo mortis esse obligationem ad sequendam probabiliorem aut saltem tutiorem, etiamsi non adsit alia ratio, quàm quòd sit pro articulo mortis, quia sic videtur suadere charitas erga seipsum, ut in eo momento, à quo pendet æternitas, eligantur tutissima: è contrà *Io. Sanchez*, *Lugo* aliique apud *Dianam* p. 2. tr. 13. R. 9. & *Gob.* in Clypeo p. 1 n 162. negant, quia cùm nullum superst periculum peccati formalis, & sic operans omnino prudenter operetur, non est cur hoc minùs possit in morte quàm in vita, hinc *Carden.* in 2. crisi d. 4. n. 8. ait, *sententia illa, quòd liceat sequi probabilem relictâ probabiliore, impropriè dicitur minùs tuta, quia formaliter est tutissima, & solùm dicitur materialiter minùs tuta, propterea, quòd exponatur periculo peccati materialis, quod vitare non tenemur*: de hoc tamen redibit sermo n. 471. & 475. ubi explicabitur, quo sensu sententia benignior dicatur tutior, & laxiores tutissimæ, quod hìc applicari debet, nam illa obligatio exponeret moribundos gravissimis molestiis, anxietatibus & periculis desperandi, tenerentur enim conari elicere semper actus intensissimos, iterum confiteri omnia dubia & scrupulos, continuò renovare dolorem de peccatis

catis & petere novam absolutionem &c. Quamvis autem tutius sit in articulo mortis ista facere, tamen non esset tutius sed periculosius, judicare se ad id obligari, utì ibi probabitur, ergo dicendum est esse tantùm consilii, ut in eo articulo quantum fieri potest, sequamur etiam materialiter tutiora, quia nempe hoc ipsum valde gratum est Deo, nolle etiam materialiter agere contra ullam ipsius voluntatem.

Q. 57. An è contrà, præter hactenus dicta, sit etiam aliunde specialis obligatio quandoque sequendi unam probabilem relictâ probabiliore vel aliâ similiter probabili. R. 459

§ I. Dixi à n. 432. ad hoc specialiter obligari subditum; & à n. 443. etiam Confessarium, nunc addo universaliter, quòd quivis, qui licitè potest, teneatur sequi probabilem relictâ probabiliore, si hoc postulet salus vel emolumentum, præsertim spirituale, proprium vel alienum, ea enim est lex charitatis, ut mihi & proximo prosim, ubi licitè & commodè possum: v. g. si sequendo sententiam minùs probabilem impedire possim aliquod peccatum proximi, ad id teneor ex charitate, quia id licitè possum, secundùm dicta à n. 268. & etiam commodè possum, utì supponitur.

§. II. Docent præterea *Gob.* & *Lohner* esse special- 460
lem obligationem sequendi minùs probabilem in his casibus, nempe si agatur de valore Matrimonii, utì habent plurimi Theologi & Juristæ cum *Sanch.* de matr. l. 1. d. 18. n. 7. Item quando agitur de valore testamenti vel favore religionis, utì habet cum aliis multis *Barbosa*. Item quando agitur de potestate clavium & jurisdictione Ecclesiæ. Item quando minùs probabilis sententia favet piæ causæ, utì tenent 20. Auctores apud *Martham*, teste *Gob.* in clypeo p. 1. n. 175. Addit *Carden.* in 1. crisi d. 17., si sint

duæ sententiæ utrimque probabiles, una pro, altera contra immunitatem Ecclesiasticam, legem pro immunitate censeri debere favorabilem, & legem contra immunitatem esse odiosam, ideóque hanc restringi & illam semper ampliari debere, ac consequenter opinionem probabilem pro immunitate fieri velut certam & esse omnino sequendam. Denique de pœnitentia c. 2. ad dub. 6. ostendam, ubi sunt opiniones utrimque probabiles, per se loquendo, operandum esse potiùs secundùm benignam.

461 Q. 58. *Ex quibus præcipuè libris vel Auctoribus solvenda sint dubia conscientiæ. R. Iansenius in* Augustino l. proœm. c. 9. col. 24. sic habet, *arbitror S. Scripturæ libris, Conciliis, & primorum sæculorum PP. nos contentos esse debere: Havermans apud Fierlandt* c 3. §. 3. idem dicit, & lectionem Theologorum Scholasticorum ac Moralium reprobat, *quia*, inquit, *antequam prodirent hi Auctores, debuerunt in Ecclesia Confessarii resolvere similes casus, ergo & nunc possunt sine illis. Eliz.* l. 6. q. 15. & 16. fusissimè contendit lectionem Scripturæ & Sacrorum librorum maximè necessariam esse Theologis Moralibus, eos autem libros Casistarum nequidem legendos esse, qui sua non probant ex libris istis, sed exè puro suo ratiocinio: Et q. 17. contendit solam scripturam & traditionem sufficere ad sapientem
462 perfectumque Theologum Moralem. *Contrà* est 1. Etiam antequam SS. PP. essent, antequam esset S. *Augustinus* aliúsve Ecclesiæ Doctor, fuêre Confessarii in Ecclesia, qui resolverent casus conscientiæ, ergo & frustra legentur isti SS. PP. 2. Ante librum *Iansenii*, ante *Arnaldi* tract. de frequenti communione, ante tyrocinium *Havermanni*, ante methodum *Huyghens*, ante specimina moralia *Gabrielis* similésve libros, Confessarii resolverunt casus, ergo & illi

libri

libri legi non debent. 3. Licèt fateamur lectionem scripturæ & Sacrorum librorum esse utilissimam, ac etiam necessariam, tamen non ideo rejicienda est aliorum librorum lectio, tum quia illi ipsi libri Sacri explicatione egent, nec continent respectivè ad nos satis clarè omnia; tum quia ipsi SS. PP. inter se sæpe dissentiunt, & consequenter consulendæ sunt rationes ac Auctores alii. 4. Neque ex solis libris Sacris possunt resolvi omnes casus, utì evidenter patet considerranti omnes materias, nam quòd jus positivum attinet, patet multa accessisse & quotidie accedere; quod autem attinet naturale, dic mihi ex solis libris Sacris, quænam sit materia gravis furti, quænam peccata distinguantur specie & numero, quænam sint impedimenta Matrimonii, an census personalis sit licitus, an cambium Francofurtense, Placentinum, Venetum &c. 5. Prudenter præsumimus alios etiam Auctores legisse libros Sacros, & ex eorum mente loqui, licèt brevitatis causâ textus omittant, sic legimus *Suarez*, quem certum est legisse Scripturam, Concilia & PP. 6. Nobiscum sentiunt Sancti ac sapien- 463
tissimi viri: *S. Carolus Borromæus* in Instr. Confessar. ait, *omnes Confessarios, quamvis à nobis ut idonei semel admissi fuerint, tamen ob graves & diversos scrupulos, qui pœnitentibus indies occurrunt, & plurimas difficultates sibi cohærentes habent, prænonitos volumus, ut bonos & classicos Auctores nonnullos, qui casus conscientiæ ex professo tractant, manibus continuò terant. S. Franciscus Salesius* in suis Instruct. distinctè suadet lectionem Casuum, quos digessit *Reginaldus*: & Epist 39. commendat librum Casuum *Toleti*, tanquam brevem, facilem, securum. Synodus Mechlinienfis anno 1607. tit. 5. de Sacram. pœnit. c. 5. sic monet, *magnâ oportet esse instructum scientiâ, qui de rebus maximis*

ex tempore judicare debet, ideo Confessarii, quibus non hominis sed Dei judicium exercendum est, & quidem de animabus pretioso IESV Christi sanguine redemptis, lectioni eorum librorum, unde necessariam sibi scientiam hauriant, diligentissimè vacare meritò debent utpote directorii Polanci, Manualis Navarri aut ejus compendii. Summæ Toleti, Enchiridii Binsfeldii & similium. Rectè monet *S. Athanasius* d. 2. contra Arrianos his verbis, *ne sustinueritis eos, qui novis rebus student, etiamsi dictiones ex Sacris litteris scribant, ne sustinueritis hoc genus scriptorum, etiamsi voces orthodoxæ fidei loquantur, ne ita quidem loquentibus attenditis, non enim recto animo loquuntur, sed velut indumentum ovium hæc verba præferunt.*

464 *Q. 59. Quinam præcipuè ex Theologis moderni consulendi sint pro solvendis dubiis conscientiæ.* R.

§. I. *Verricelli* apud *Moyam* de op. prob. q. 4. n. 16. dicit consulendos Theologos, in quibus sit æqualis aut major doctrina moralis quàm scholastica; similiter *Bress. Bardi, Bonaspei* apud *Moyam* n. 17. dicunt virum doctum in sola Theologia Scholastica non esse consulendum, nisi simul in morali ac casibus sit versatus. Addit *Verricelli*, *scio frequentissimè evenire, ut magni nominis Concionator magnæ doctrinæ reputetur, & sine difficultate ad eum tanquam doctissimum Confessarium recurratur, tamen ille in re morali ac casibus conscientiæ minimè versatus, sit revera indoctus, unde sæculares fallantur putantes se doctissimum habere Confessarium.* Inde infert *Moya* n. 18. & 19., quantam Reges & Principes debeant adhibere cautelam in deligendis sibi pro negotiis conscientiæ Consiliariis & Confessariis.

465 §. II. Consulendi sunt etiam tales, 1. qui non sint

sint in judicio præcipites; quidam enim glorioſum putant, ſi è veſtigio ad caſum reſpondeant, & ſæpe impingunt graviter, ac poſtea ægrè fatentur errorem, & rem difficulter redintegrant: in illis præſertim, quæ à jure poſitivo pendent, periculoſum eſt ſubitò ferre ſententiam; advertique ſemper, minùs doctos eſſe Doctores magis Reſolutos, ſed malè. 2. Qui non profiteantur nec paſſim ſequantur laxitates, nam alioqui multas opiniones habent velut certò probabiles, quæ tamen reipſa ſunt tenuiter, vel dubiè, vel ad ſummum probabiliter, aut extrinſecè tantùm probabiles, de quibus à n. 366. uſque ad 370. dictum eſt. 3. Qui etiam non affectent nimium rigorem, nam benignos eſſe oportet directores animarum, utì dicetur de pœnit. ad c. 2. dub. 3., & rigidi illi implicant animas graviſſimis moleſtiis, difficultatibus, ſcrupulis. Cæteræ dotes Theologi moralis intelligentur ex dicendis de pœnit. ibidem ad dub. 6., ubi agemus de ſcientia & prudentia Confeſſarii.

Q. 60. An opiniones novæ potiùs docendæ & ſequendæ ſint, quàm antiquæ. R. 466

§. I. Opinio duplici ſenſu appellari poteſt nova, vel quòd opponatur antiquorum DD. opinioni, vel quòd nunc ſit inventa, fueritque antiquis incognita: ſi in primo ſenſu ſit nova, non facilè eſt præferenda antiquæ, ſive in practicando ſive in docendo, quia ſi opinio antiqua tamdiu ſuſtinuerit probam & examen Theologorum, meritò illi plùs fidimus. Addit *Eliz.* l. 7. q. 10. & 11. §. 2. antiquos ex diſpoſitione divinæ providentiæ debuiſſe in materiis fidei & morum eſſe minùs obnoxios errori, quàm recentiores, nam ſi antiqui erraſſent, fideles non habuiſſent, à quibus veritatem diſcerent, nunc autem, licèt errarent recentiores, ſupereſſent antiqui, quos legendo, conſiderando & ſequendo poſſent errores ſuos deponere.

nere. Si in secundo sensu sit nova, habeatque grave fundamentum, non est ratio, cur securè non possit practicari & doceri, utì rectè cum aliis *Moya* de op. prob. q. 4. § 3.

467 §. II. Præferenda est sententia Juniorum, si decretum, vel consuetudo, vel rationes novæ & graves afferantur, quas antiqui non considerarint, & tamen præponderent antiquorum rationibus, quæ etiam facilè dissolvantur; ut enim opinio nova sit probabilis, non indiget tempore sed fundamento; & ita, inquit *Gallego* apud *Moyam* n. 11. *Angelicus Doctor multa scripsit & docuit contra alios, qui ante ipsum scripserunt, & tamen ejus opiniones statim, ac ab ipso traditæ sunt, existimatæ sunt probabiles.*

468 §. III. Notant rectè *Caram.* & alii cum *Rayn.* in Explic. nova libert. p. 2. c. 4. §. 7., posse aliquando plùs credi Auctoribus recentibus, qui rem ex professo & accuratiùs examinarunt, quàm antiquis, nam recentes habent hoc, quòd pro ipsis laborarint antiqui, & rationes pro & contra saltem insinuarint, unde cùm facilè sit inventis addere, recentiores ultrò riùs pergunt, ibi incipientes, ubi antiqui desierunt; sicque videmus, quòd successu temporis eluceſcant veritates & detegantur falsitates antiquis incognitæ, utì patet ex dictis, n. 201., nam *temporis filia est veritas*, inquit *Cicero* l. 2. de oratore: ideoque dicit *Quintilian. ætatem nullam aliam, nascendi sortem hac esse feliciorem, ut cui erudienda priores omnes allaborârunt.* Quod autem addit *Caram.*, juniores subtilioribus ingeniis præditos esse quàm veteres, ex eo probans, quia corporis mole & viribus sunt minores, hoc solâ enarratione, tumque muto silentio refutandum est, inquit *Gonet.*

469 §. IV. Notandum etiam hìc monitum *Diana*

p. 10.

p. 10. tr. 14. R. 56., qui cùm retulisset aliquas opiniones recentiorum, sic subdit, *ô quanta ego haberem & dicerem, quæ novitatum amatoribus nimis plausibilia essent, si calamo & ingenio liberam vagandi facultatem præberem! sed ùt sapientissimo Caramuelli respondi, Romanus incolatus & aliena pericula cautum in scribendo me fecerunt: & revera opiniones illæ singulares in rebus moralibus contra receptas Ecclesiæ consuetudines vel communes DD. sententias ferè semper malè olent, & passim naufragare videmus, nam vel penes Sacras Congregationes remanent cauterio inustæ, vel postea viri docti non solùm illis minimè adhærent, sed potiùs acriter refellunt; rectè itaque Baldus; qui contra omnes, non rectè loquitur.* Atque etiam ideo *Gosvvinus Nickel* Generalis X. scripsit 29. Maji 1657. Epistolam ad totam Societatem JESU, de sententiis laxioribus aliisque exoticis & novis in docendo vitandis: Et similem scripsit etiam *Ioannes Paulus Oliva* Generalis XI. 2. Decemb. 1662., iterumque 30. Aprilis 1667. de cavendis opinionibus moralibus nimis laxis. vide dicenda n. 510.

DUBIUM III.

An in dubio tutior pars sit eligenda. 471.

REspondeo. Qui in dubio constitutus post dili- " 470
gens examen se nequit resolvere, non tenetur "
semper eligere partem tutiorem, sed potest ample- " 478
cti partem faventem suæ libertati, (etiam minùs "
tutam) dummodo sit in possessione suæ libertatis; " 489.
juxta illud axioma: *In dubio melior est conditio* "
possidentis. Ratio est, quia talis non agit temerè, " 495.
cùm utatur suâ libertate: quod cuivis licet, quam- "

" diu non constat esse eâ privatum, cùm eam, ùt ce-
" tera externa bona, possideat. Proindeque volenti
" obligationem imponere, quæ libertate privet, in-
" cumbit probatio obligationis contractæ juxta *reg.*
" 11. *in 6.* Neque huic responsioni obstat axioma
476. " contrarium, *In dubio tutior via est eligenda*: quia
" id intelligitur, si ex una parte sit dubium, ex altera
" certum, tunc hanc esse eligendam: quòd si autem
" utraque pars tuta sit, axioma universim non est
" præcepti, sed consilii, ut *Nav. Sanch. Bon. t. 2. d.*
" *2. q. 4. p. 9. n. 21. Laym. l. 1. t. 1. ca. 5. §. 4. Fill.*
" *num. 157. & 160.*

509. " Porrò pro regula cognoscendi, quis sit possessor,
" attendendum est, pro quo stet præsumptio in foro
" externo, is enim censebitur possidere: præsumptio
" autem censetur stare pro ea parte, quæ onus pro-
" bandi in aliam transfert, *Bardi di. 5. c. 5.* Unde cum
" *Sanch. Lay. l. c. & aliis, resolvuntur Casus se-*
" *quentes.*

" I. Dubitatur post sufficientem diligentiam ad-
" hibitam, an lex sit imposita, v. g. jejunii; item, an
" votum vel juramentum sit emissum: non obli-
" gatur dubitans. Ratio, quia cùm lex & votum, ut
" obligent, debeant sufficienter proponi, meritò hic
" præsumitur non esse: ideoque dubitans manet in
" possessione suæ libertatis, *Suar. Fil. Lay.* Contrà
" verò si voviisse constet, & dubitetur, an satisfecerit,
" tenetur satisfacere, quia tunc votum est in posses-
" sione. Similiter dubitans an Horas legerit, tenetur
" legere, quia præceptum est in possessione. Ita
" *Sanch. Lay. Bon. l. c. Fil. n. 163.*

" II. Qui certus est de lege & voto, dubius tamen,
" an & quid comprehendatur lege, aut voto; ùt, si
" sciat se voviisse religionem, dubitet autem, utrùm
" certam, an verò in communi tantùm; Item, vovit

abstì-

abstinere à copula, dubitat verò an omni, an ab illicita tantùm; non tenetur voto, quoad partem, de qua dubitat.

III. Si constet de lege, dubium autem sit, an recepta vel abrogata, vel tu ab ea eximaris: teneris lege. Ratio, quia cùm constat de lege, pro ea stat præsumptio & possessio, proindeque alleganti eam non esse receptam vel abrogatam, incumbit onus probandi; ideoque dum non probat, lege tenetur, *Lay. l. 1. t. 4. c. 3. Sanch. Fil.* contra *Salas & Azor*, qui docent, si dubites, an lex sit acceptata, eâ te non teneri.

IV. Qui dubitat, an vigesimum primum annum expleverit, non tenetur jejunio, quia libertas est in possessione; Contrà verò res habet, si dubites de ætate ad Ordinem sacrum vel beneficium requisita, quia præsumptio & possessio est pro præcepto: ideoque non potes recipere, donec de ætate constet, *Lay. l. 1. t. 1. c. 5. n. 35. Sanch. l. 2. de matr. d. 41. n. 38.*

V. Si cras sit jejunium, & post examen dubitas, an sit audita duodecima noctis, potes cænare, & carnibus vesci, quia libertas est in possessione: Contrà verò, si hodie sit jejunium & dubitas, an sit duodecima noctis, non licet, quia præceptum est in possessione; cùm constet hodiernum diem esse jejunii, & dubium sit, an transactus, *Sanch. l. c. n. 40. Laym. l. c.* Quæ omnia intellige de dubio strictè sumpto: si enim sit ratio dubium deponendi, v. g. quia aliqua horologia sonuerunt duodecimam, alia non, cessat ratio data: cùm enim duo horologia sint quasi duo Doctores, seu opiniones probabiles, licet utrumlibet sequi, nisi sciam unum errare, *Lay. & alii communiter.*

VI. Si dubites, utrum mediam noctem cœnando

"do excesseris, vel masticando aliquid deglutiveris,
"non licet celebrare, vel Eucharistiam sumere,
"*Sanch. n. 40. Fagund. p. 3. l. 3. c. 5. n. 18.* tum, quia
"lex jejunè sumendi est in possessione; tum, quia
"gravis est irreverentia. Quanquam contraria sen-
"tentia, *Laym. n. 36.* probabilis; *Dianæ* verò, *p. 3.*
"*tract. 4. R. 29.* tuta etiam in praxi videatur; eò
"quòd Ecclesia in casu dubio, non videatur tam ar-
"ctè constringere conscientias: & in dubio, factum
"præsumi non debeat, neque censeatur irreverens,
"qui juris præsumptionem sequitur, vide infrà *lib.*
"*6. tr. 3. c. 2. d. 2. a. 2, & Lugo d. 15. n. 41.*

"VII. Si post contractum bonâ fide Matrimo-
"nium, dubium de valore superveniat, quod post ve-
"ritatis inquisitionem depelli non possit, debitum
"non tantùm reddi, sed etiam exigi potest, quia
"dubium superveniens, bonæ fidei possessori obesse
"non debet, vide *Sanch. n. 47. Bonac. l. c.*

602 "VIII. Qui certus est de debito, & dubitat, an
"solverit, tenetur solvere, *Suar. Vasq. Lug. Dian. p.*
"*3. t. 6. misc. R 49.* nisi etiam creditor dubitet;
"tunc enim *Tan. in 1. 2. d. 2. q. 6. d. 4.* putat non
"teneri: quod *Laym. n. 42.* ita limitat, ut teneatur,
"non ad integram solutionem, sed partem ejus pro
"qualitate dubii: quod *Dian. p. 4. t. 3. R. 32.* am-
510 "plectitur ùt probabile.

ADDENDA.

471 DUbio præcedente quæsitum est, an sit obliga-
tio sequendi sententias probabiliores, hìc quæ-
ritur, an sit obligatio sequendi tutiores; sæpe enim
fieri potest, ut sententia tutior sit minùs probabilis,
& probabilior sit minùs tuta, utì dicetur n. 472. &
483. Dubium hoc non est ita difficile, utì præcedens,

fecerunt

fecerunt tamen illud controversum aliqui, præsertim ex Gallia, qui existimantes sententiam de usu licito opinionum probabilium faventium libertati contra legem incertam, esse fontem omnium laxitatum in Theologia morali, zelo bono, sed non secundùm scientiam moti, voluerunt semper standum esse pro lege licèt incerta contra libertatem. Ut hæc rectè intelligantur, sit

Q. 61. *An omnes opiniones sint æquè tutæ; & quænam censeantur tutiores. R.*

§. I. *Io. Sanch Caram. Ill.* t. 1. d. 1. n. 66. aliique multi apud *Moyam* de op. prob. q. 6. §. 7. dicunt omnes verè probabiles esse æquè tutas quoad imputabilitatem, quia sive quis operetur secundùm hanc sive secundùm illam, certus est se nullo modo peccare: sed *contrà* est, nam inprimis non omnes sunt æquè tutæ materialiter, utì certum est, quia licèt operans secundùm hanc vel illam nullo modo peccet formaliter, operans tamen secundùm illam, quæ reipsa falsa est, peccat materialiter contra legem, licèt hanc invincibiliter ignoret, quia facit hoc, quod reipsa est prohibitum, & in se displicens Deo. Deinde quamvis operans secundùm probabilem faventem libertati, moraliter fit certus se non peccare formaliter, utì dubio præced. dictum est, tamen operans secundùm probabilem faventem legi adhuc est certior, quòd hoc agendo non peccet formaliter, est enim de hoc quasi metaphysicè certus, ergo in ultimo casu format dictamen conscientiæ longè certius & firmius, dictamen autem certius & firmius magis removet à periculo peccandi formaliter, ergo hoc sensu una opinio probabilis est etiam formaliter tutior, quàm altera, utì rectè *Moya* n. 56.

§. II. Illa opinio dicitur tutior, quæ magis re- 472
cedit à periculo legis tam materialiter quàm formaliter

liter violandæ aut alterius mali incurrendi, v. g. hæc, non est licitum habere plures præbendas, est tutior, quia qui secundùm hanc opinionem non habet plures præbendas, certò non ideo peccat; è contrà si habeat plures, fortè ideo peccat materialiter, quia fortè illicitum est habere plures, quamvis etiam supponamus ipsi probabilius esse, quòd sit licitum habere plures; ex quo patet opinionem probabiliorem non semper esse tutiorem, quia potest esse falsa, ac consequenter inducere in peccatum materiale, à quo removet opposita minùs probabilis.

473 §. III. Illa dicitur minùs tuta, quæ minùs removet à periculo legis saltem materialiter violandæ aut alterius mali incurrendi, uti illa, licitum est habere plures præbendas, secundùm jam dicta. Quandoque TÒ *minùs* tuta, significat idem, quòd non satìs tuta nec licitè practicabilis, quod colligendum est ex circumstantiis verborum.

474 §. IV. Si ex utraque parte sit periculum peccati, illa est tutior, quæ removet à majore periculo simpliciter, vel à periculo majoris peccati, v. g. invenis moribundum dubiè dispositum, quem si non absolvas, exponis te periculo peccandi contra charitatem, quia non succurris proximo in extrema fortè necessitate periclitanti de salute; è contrà si absolvas, exponis te etiam periculo peccandi, quia fortè conficies irritum Sacramentum, quæ est irreverentia in Auctorem Sacramenti: in hoc casu opinio tutior est, quæ dicit absolvendum, quia non absolvendo, inprimis incurris majus periculum peccandi saltem materialiter, quia longè probabilius est te in eo casu teneri absolvere saltem sub conditione: deinde exponis te periculo majoris peccati, nempe contra charitatem, quæ est prima virtus, & excusat, si quæ fiat materialis irreverentia occasione Sacramenti propter homines instituti.

§. V.

§. V. *Caramuel* putat opiniones laxiores, si sint 475
verè probabiles, esse omnium tutissimas, quia si quis velit sequi strictiores, obligabit se & alios ad res difficillimas, ac continuò exponet plurimis periculis peccandi, partim ex malitia, partim ex negligentia, partim ex fragilitate humana: *sed* Auctor ille non sumit, *tutius*, in ea significatione, in qua jam definivimus, nam certum est, quòd sequens sententiam rigidam faventem legi magis recedat à periculo peccati tam materialis quàm formalis, & sequens laxam faventem libertati magis se exponat periculo peccati saltem materialis; Unde *Ess.* in app. a. 219. & seqq. rectè ista sic componit, ut fateatur tutius esse operari hoc, quod vult rigida sententia, attamen periculosius esse operari ex obligatione rigidæ sententiæ, sicuti tutius erat Christianos abstinere à cibis lege veteri prohibitis, uti volebat *S. Petrus*, attamen periculosius erat eos abstinere tanquam ex obligatione, hinc *S. Paulus* in faciem restitit *Petro*, uti expendit *S. Th.* lect. 3. ad c. 2. Epist. ad Galatas. In eundem sensum dicit *Silvest. V. Confessio* 2. q. 2. n. 4. *licèt sit tutius statim confiteri quàm differre, non tamen tutius est tenere, quòd sic obligemur, quia viri timorati haberent maximas occasiones peccandi*: & ideo etiam *Palav.* t. 2. d. 9. q. 4. a. 2. n. 12. sapienter dixit, *lex, per quam juberemur facere omnia optima, esset pessima & inobservabilis, ac perpetua causa peccati & damnationis.* In eundem sensum ait *Suar.* T. 2. de relig. t. 4. l. 2. c. 33. n. 3. loquens de benigna interpretatione juramenti, *neque tunc omittitur pars tutior, quia hæc est tutissima & practicè certa, & secundùm rectam rationem & interpretationem potest dici tutior, quia majus periculum animarum incurreretur, si tot vincula in casibus dubiis, eis injicerentur.* Vide dicenda n. 510.

476 Q. 62. *An sit obligatio in quibusdam materiis sequendi partem tutiorem.* R. Affirmativè, nam,

§. I. Est obligatio sequendi tutiora in illis omnibus materiis, in quibus, etiamsi adsit ignorantia invincibilis, nec pars probabilis, nec etiam probabilior juvat ad hoc, ut obtineatur finis intentus, ad quem procurandum est obligatio: sic in illis, quæ sunt de necessitate medii ad salutem, utì est v. g. baptismus in aqua naturali, per hæc verba, *ego te baptizo &c.*, est obligatio sequendi partem tutiorem, quia si circa illa erretur, etiam invincibiliter, & sequendo opinionem probabiliorem, hæc nihil juvant, nec facere possunt, ut vel talis baptismus non sit necessarium medium salutis, vel ut reipsa sit positus, si quid substantiale omittatur. Idem est in administratione & susceptione Sacramentorum, si enim sint opiniones oppositæ circa aliquid concernens valorem, sequenda est tutior, quia minùs tuta, licèt fortè sit probabilior, & quis bonâ fide secundùm illam operetur, facere non potest, ut vel tale aliquid non sit de valore Sacramenti, vel Sacramentum sit validum, si illud omittatur, utì pluribus dicetur de Sacramentis. Similiter Medici, Advocati aliique similes, qui per contractum vel quasi contractum se obligarunt ad procurandam alicui sanitatem vel victoriam causæ, hoc ipso se obligarunt ad adhibenda media, quæ judicaverint tali fini accommodatiora, qualia sunt, quæ judicant esse tutiora, licèt fortè occurrerent etiam alia probabiliora vel plausibiliora; mens enim illorum, qui ipsorum operam conducunt, est, ut talem finem, quantùm poterunt, tutissimè assequantur, ad quod nil faciet opinio probabilior aut plausibilior, nisi simul sit tutior: & idem est in aliis similibus materiis.

477 §. II. Etiam esset obligatio sequendi tutiora, si

quis

quis ad hoc se obligasset voto, vel ad id adstrictus esset per legem aut per mandatum Superioris, uti per se patet.

Q. 63. *Quibus argumentis probetur licitum esse in aliis materiis sequi opinionem probabilem relictâ tutiore R.* Inprimis, eisdem ferè, quibus à n. 268. probavimus licitum esse sequi probabilem relictâ probabiliore; deinde etiam aliis, quibus simul sumptis puto sententiam nostram esse demonstratam, sunt autem sequentia, 478

§ I. Rectè sic argumentatur *Moya* de op. prob. q 5. §. 1., Ecclesia & Pontifices dispensant in votis solennibus contra opinionem tutiorem *S. Thomæ*, qui negat id licere: Item dispensant in Matrimonio rato, non obstante tutiore *S. Bonav. Scoti* & aliorum etiam negantium id licere: Item Cap., *laudabilem*, de frigid. & malef. dicit Ecclesia, impotentes posse ad triennium experiri usum copulæ, ubi tamen in dubio de valore contracti Matrimonii tutius esset abstinere: Item subditus in dubio belli injusti licitè militat secundùm *S. Aug.*; & quivis subditus in dubio, an imperetur aliquid illicitum, licitè obedit, uti dictum est à n. 432. & tamen tutius esset ista deprecari à Superiore: Item adversarii acceptant Præbendas, ducti opinione incertâ, an sint digniores, quàm cæteri, cùm tamen tutius esset abstinere: Denique omnes *SS. PP.* & speciatim *S. Th.* docuit aliqua minùs tuta tanquam licita, uti evidenter ostendunt *Moya* §. 3. & *Carden.* in 1. crisi d. 66. à n. 378. v. g. non esse obligationem statim confitendi mortale, per haustum non frangi jejunium &c. ergo. 479

§. II. Id licere, docent Auctores communissimè, non tantùm illi, qui dicunt licere sequi minùs probabilem, quorum plurimos recensuimus n. 269., sed etiam illi, qui volunt sequendam probabiliorem, 480

rem, exceptis paucis, quorum præcipuos adducemus, q. seq ; Est autem prudentis sequi communem sensum DD. ferè omnium, utì n. 270. dictum est, nam si illi prudenter ita docuerunt, nos prudenter eos in operando sequimur, utì à n. 285. probatum est, ergo.

481 §. III. Nullam possumus invenire legem, quæ obliget ad tutiora, aut saltem lex illa non est sufficienter promulgata nec nobis applicata, ergo prudenter judicamus, vel non esse talem legē, vel saltem nos per illam non obligari, utì dictum est à n. 272. Ac consequenter nos excusat ignorantia invincibilis, utì ibidem à n. 282. est dictum ; & Deus permittit nos operari secundùm minùs tutam, utì à pari de minùs probabili dictum est ibid. à n. 291.

482 §. IV. Qui operatur secundùm probabilem relictâ tutiore, operatur prudenter, quia operatur ex gravi fundamento, imò ex majore fundamento, est enim certum, quòd ex auctoritate & ratione longè probabilius sit ita licere operari quàm non licere, ergo operatur licitè, secundùm dicta ibid à n. 289. & 298.

483 §. V. Idipsum videtur manifestè sequi ex prop. ab Alex. VIII. damnata, *non licèt sequi opinionem vel inter probabiles probabiliſsimam* : ex qua damnatione sic argumentor, licitum est sequi inter probabiles probabilissimam, sed probabiliſſima non semper est tutior, ergo licitum est sequi, non semper tutiorem. *Maj.* est certa, cùm sit contradictoria damnatæ : *Min.* etiam certa est, patetque in exemplo, v. g. una sententia dicit obligari nos confiteri statim post mortale commissum, alia negat ; negans est probabiliſſima, affirmans est tutior, neque tamen quisquam dicet omnes peccare, qui non sequuntur affirmantem, alioquin omnes peccarent de novo

morta-

mortaliter, qui mortale commissum statim non confiterentur.

Respondent. Ideo damnari propositionem illam, quia indefinitè negat licitum esse sequi probabilissimam, cùm licitum sit sequi in necessitate & materia facti, v. g. si probabilissimum sit aquam, quam habes, esse naturalem, potes baptizare. *Contrà* est, 1. Nemo unquam dubitavit, quin licitum sit sequi probabilissimam in necessitate, in hac enim licitum est sequi etiam minùs, imò & tenuiter probabilem, utì n. 366. est dictum; neque propositio damnata loquebatur de casu necessitatis, ergo damnatio etiam non est eò detorquenda. 2. Ideo licitum est sequi probabilissimam in materia facti, quia illa probabilissima fundat prudens dictamen ultimum conscientiæ, sed idem est in materia juris, utì patet, si applicentur dicta à n. 303., ergo. Hinc

§. VI. Ex eadem damnatione conficitur hoc ar- 484
gumentum; si non esset licitum sequi probabilem relictâ tutiore, foret ideo, quia in probabilitate non posset fundari prudens dictamen practicum, atqui in probabilitate potest fundari prudens dictamen practicum, ergo. *Maj.* est Adversariorum. *Min.* præterquam quòd probata sit à n. 303., etiam hìc probatur argumento jam insinuato, nam probabilissima inter probabiles est tantùm probabilis, cùm non excedat fines probabilitatis, sed in probabilissima inter probabiles, fundari potest prudens dictamen practicum, ergo. *Min. prob.* ex citata damnatione, quia secundùm quam licitè operor, debeo in illa fundare prudens dictamen practicum, atqui secundùm probabilissimam licitè operor, ergo.

§. VII. In materia fidei non est obligatio sequen- 485
di tutius, nam in materia de Conceptione B. Virginis, licitum est credere esse Immaculatam, est etiam

licitum Dominicanis contrariam sententiam tenere, quamvis tutius foret judicium suspendere ; ergo etiam in materia morum non est obligatio sequendi tutius, materia enim fidei est majoris momenti ; & si eodem modo non liceret in materia morum, peccarent , qui ad honorem Immaculatæ Conceptionis erigerent altaria, recitarent officia &c. , quod certò falsum est.

486 3. VIII. Obligatio semper sequendi tutiora esset onus irrationabile, certum enim est dubia circa leges esse frequentissima , sive leges ejusmodi dentur sive non ; ergo qui homines in omni dubio obligat ad tutiora, certò inducit plurimas leges , quæ non sunt à Deo , sicque addit ad verbum Dei, & onera indebita imponit super humeros hominum , quod Scriptura prohibet *Deut. 2. ℣. 4.*, & sæpe alibi. *Si dicas*, etiam illum, qui universaliter negat obligationem sequendi tutiora , tollere aliquas leges, quia certum videtur, quòd aliquando sit lex pro parte tutiore ; *Contrà* est, quando illa est, eam agnoscimus, uti à n. 476. dictum est : in aliis autem casibus dubiis dicimus illam, si detur , non obligare proximè, eò quòd non sit sufficienter applicata , uti pluribus ostensum est à n. 273. , quod non est eam tollere , si enim est lata, manet , & etiam nos obligabit proximè , si ejus notitia satis innotuerit.

487 § IX. Eadem obligatio semper sequendi tutiora esset onus intolerabile , nam sic nunquam possemus sequi opinionem etiam probabiliorem *S Aug.* vel *S. Thomæ* vel quorumcunque DD. , faventem libertati contra legem ; teneremur omni tempore elicere fidem , spem, amorem Dei , contritionem ; teneremur omnes actiones semper actu & formaliter referre ad Deum, omni die festo conteri de peccatis, confiteri omnes circumstantias aggravantes, amplecti

plecti omnia consilia evangelica : item teneremur ad omnes sententias rigidiores in materia jejunii, Horarum &c ; Superiores non auderent plurima præcipere, nec subditi obedire, ubi esset etiam minùs probabile periculum peccati ; Medici non auderent præscribere medicinas , quia plerúmque nesciunt, quænam sit tutior, foretque tutius omnino nullam adhibere ; si Cajus per culpam venialem intulerit damnum Titio, Cajus tenebitur restituere, ne pergat esse injurius Titio , neque tamen poterit acceptare Titius, ne rem non suam acceptet titulo justitiæ &c. ; vix ullus posset absolvi, quia vix ullus habet propositum semper sequendi tutiora , hæc autem omnia sunt contra communem sensum & praxin fidelium. Denique nec adversarii semper docent , & multò minùs semper practicant tutiora, uti experientiâ patet, quia id nempe est impossibile. *Sunt etiam in nobis*, inquit *S. Ambr.* in Ps. 118., *qui habent timorem Dei, sed non secundùm scientiam , statuentes duriora præcepta , quæ non possit humana conditio sustinere : timor in eo est, quia videntur sibi consulere disciplinæ, opus virtutis exigere ; sed insciti in eo est, quia non compatiuntur naturæ, non æstimant possibilitatem.*

§ X. In dubio particulari, an aliquid faciendum 488
sit sub peccato necne, standum est pro parte benigna, uti n. 294. dictum est, ergo multò magis in hoc dubio universalissimo & strictissimè restringente possessionem humanæ libertatis. Videri potest *Moya* totâ q. 5., ubi n. 6. dicit sententiam oppositam vergere in totalem animarum perniciem.

Q. 64. *Quæ sint, & quomodo solvantur ar-* 489
gumenta sententiæ contrariæ. R. Præter illa, ad quæ dub. præced. respondimus, præcipuè sunt sequentia :

Objiciunt 1. Est obligatio sequendi tutiora in quibusdam materiis, utì n. 476. dictum est, ergo in omnibus. *R.* n. conseq., quoad materias n. 476. notatas non juvant nequidem major probabilitas, neque ignorantia invincibilis, ut obtineatur finis intentus, utì ibi dictum est; in aliis materiis juvant probabilitas & ignorantia invincibilis, non tantùm ad evitandum formale peccatum, utì à n. 268. probatum est, sed etiam ad honestè operandum, uti etiam probatum est ibidem, & à n. 14.: Atque hic est totus immediatus finis ejusmodi aliarum opinionum Moralium circa alias materias versantium.

490 *Obji.* 2 Multi Canones & SS. PP. dicunt *tutiora esse sequenda: tenendum certum, dimittendum incertum: in his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus: in dubiis semitam debemus eligere tutiorem: in iis, quæ ad animæ salutem respiciunt, ad vitandos graves morsus conscientiæ, pars securior tenenda est*, utì habet *Clemens V.* Cap. *Exivi*, in Clement., de verb. signific. similiter *Scotus* in prologo ad libr. sent. q. 2. in fine sic habet, *si objicias, multa in actibus humanis sunt dubia, utrùm sint peccata mortalia, etiam suppositis omnibus doctrinis Doctorum & expositorum:* respondet, *non est dubia via salutis simpliciter, quia à talibus tanquam à periculosis debet homo sibi cavere & custodire se, ne homo, dum se exponit periculo, incidat in peccatum: quòd si noluerit quærere salutem, sed non curando exponat se periculo, ubi fortè de genere actûs nō est peccatum mortale, tamen peccabit mortaliter se tali periculo exponendo.* *R.* Ista dicunt pro quibusdam casibus, v. g. quando in quæstione facti ponendi, agitur de valore actûs, aut quando sententia opposita est tantùm dubia & non verè probabilis, aut quando manet dubium

practi-

practicum & nequidem per motiva reflexa formari potest dictamen practicum, denique sæpe talia dicunt per modum consilii, c, dicunt ista pro omni casu, quando est quæstio juris, & quando oppositum est verè probabile, potéstque ob novas circumstantias & motiva reflexa formari conscientia, denique dicunt semper per modum præcepti, n, Videri possunt *Moya* de op. prob. q. 6. n. 34. & *Carden.* in 1. crisi d. 56. à n. 1065., ubi adducunt gravissimos Auctores testantes ejusmodi regulas plerumque esse tantùm de consilio: sufficiat *S. Antoninus* in Summa 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. Reg. 6., ubi sic habet, *eligere viam tutiorem consilii est non præcepti.* Videri potest etiam *Esp.* in app. ab a. 165. usque ad 187. Item *Teril.* in Reg. q. 54. à n. 60., & iterum q. 55., ubi accuratissimè ad illas citationes aliásque plures respondent. *Clemens V.* dicit hoc tantùm pro consilio, ne remorsus conscientiæ oriantur, quia saltem indocti timere possunt, an non fortè operentur cum dubio aut ex opinione non strictè probabili. *Scotus* ibi tantùm agit de illis, quæ sunt & manent operanti dubia, etiamsi cognoscantur oppositæ DD. opiniones; nos loquimur de operante cum judicio prudente de probabilitate opinionis, & inde formante sibi conscientiam practicam. Alia, quæ ex *Scoto* adducit *Gonet*, nihil concludunt, uti rectè ostendit *Esp.* a. 163., potestque etiam de mente *Scoti* videri *Teril.* hìc q. 22. à n. 151.

Obji. 3. Omnis prudens in negotiis temporali- 491
bus eligit partem tutiorem, v. g. imprudens esset, qui sciens viam A. esse securam à latronibus, ingrederetur viam B. latronibus quandoque infestam; item, qui medicinam certò sanaturam relinqueret, & uteretur aliâ probabiliter tantùm sanaturâ; hi aliique similes ideo imprudenter agerent, quia non eligerent

gerent tutius; ergo id multò magìs valet in via salutis & in negotio animæ, ita *Mercorus*. *R*. n. conseq., disparitas est manifesta, nam in negotiis temporalibus idem damnum sequitur, sive error meus sit vincibilis sive invincibilis, sive formalis sive materialis tantùm, neque est aliquid, per quod removeatur periculum talis damni, v. g. opinio mea, quâ judico viam B. non habere latrones, me non reddit securum, si reipsa in ea sint latrones, quia latrones removere non potest, neque facere, ut non noceant; similiter opinio, ex qua eligo medicinam hanc præ illa, non potest facere, ut illa, quam eligo, sit salubrior: è contrà in via salutis & in negotio animæ habeo aliquid, per quod removetur periculum damni sive peccati formalis, quia suppositâ probabilitate opinionis faventis libertati & ignorantiâ invincibili legis contrariæ, prudenter formo dictamen conscientiæ, ex quo licitè operor, secundùm dicta à n. 268. & à n. 303.

492 *Inst.* Videns à longè se aliquid movere, & nesciens, an sit homo an fera, quamvìs probabiliùs putet esse feram, imprudens est, si jaculetur, nam si revera esset homo, jaculando fieret homicida, ideoque debet tutius amplecti & non jaculari, ergo etiam homo semper imprudenter agit relinquendo tutius, quamvis etiam vellet amplecti id, quod est probabilius, ita *Baronus*. *Conf*. nam hortulanus, qui supra murum ejicit parvum lapidem, prudenter agit, quando probabiliter putat neminem esse post murum; è contrà agit imprudenter, si ejiciat magnum lapidem, quo posset occidere eum, qui ibi esset, quamvìs hìc & nunc probabiliter judicet neminem ibi esse; sed ideo imprudenter agit, quia non agit tutius, ubi periculum est damni gravis, ergo similiter ubi est periculum agendi contra legem Dei. *R*. n.

conse-

conseq., quamvis enim probabilius sit esse feram, tamen probabile non est licere jaculari, adeoque probabilitas illa non est practica sed speculativa tantùm; cujus *Ratio* jam data est, quia opinio jaculantis non potest removere periculum occidendi, neque hìc est aliquid, quo impediatur homicidium, si reipsa sit homo, ergo sic jaculans exponit se periculo probabili occidendi hominem, ergo peccat formaliter: oppositum est in nostro casu, utì paulò antè dictum est. *Ad Conf.* est eadem responsio, quamvis enim speculativè probabile sit neminem esse post murum, tamen non est practicè probabile, quòd sit licitum ejicere ejusmodi magnum lapidem, si prudens ratio sit timendi, ne ibi sit homo, nam hortulanus ille potest rescire veritatem & videre, vel saltem inclamare, an fortè ibi non sit homo, ergo non excusatur per ignorantiam invincibilem; deinde illa opinio sua, quòd ibi non sit homo, nec potest facere, ut ibi non sit homo, nec cavere damnum, si fortè ibi sit homo, ergo illicitè projicit: oppositum est in casu nostro, utì n. 491. dictum est. Videri potest *Teril.* in Reg. q. 39. à n. 18.

Obj. 4. Ex lege charitatis tenemur observare mandata Dei, quantùm possumus, sed qui non sequitur tutiora, non observat mandata Dei, quantùm potest, ergo. ita *Mercor. R.* Tenemur, quantùm absolutè possumus, n, hoc enim est tantùm consilii & perfectionis: tenemur quantùm possumus, cum moderamine, id est, eo saltem modo, ut caveamus omnem offensam formalem Dei, c, hoc autem facit, qui sequitur probabilem relictâ tutiore, utì constat ex sæpe dictis. 493

Obj. 5. Illa opinio est eligenda, quæ nullum habeat dubitandi locum, seu cui nulla subsit suspicio, quòd res sit illicita, sed hoc facit sola opinio tutior, 494

ergo. ita *Baron*. *R*. 1. Si argumentum valet, ergo eligi non potest probabilissima stans pro libertate contra legem. *R*. 2. n. maj. vel dist., quæ nullum habeat dubitandi locum, quantum est ex vi motivorum judicii directi, n, si spectentur motiva judicii reflexi & dictaminis ultimi, c , & patet ex dictis à n. 307.

495 Q. 65. *Quid notandum sit circa hoc axioma; In dubio melior est conditio possidentis, R.* Sequentia,

§. I. Traditur hoc axioma in Regulis Juris: Reg. Juris 65. in 6. *In pari delicto vel causa potior est conditio possidentis*: ff. de Reg. Juris Reg. 128. *In pari causa possessor potior haberi debet.*

496 §. II. Hoc axioma fundatur in jure naturæ, uti rectè *Carden*. in 1. crisi d. 56. n. 1241., sic enim, etiam præscindendo à legibus humanis, foret contra jus naturæ possessorem spoliare suâ re propter superveniens dubium: Item contra jus naturæ foret, si debitor dubius, qui rem suam possidet, deberet præstare certam solutionem: & rationes dabuntur n. 500.

497 §. III. Sensus illius axiomatis est, quòd quando neutra pars sufficienter probatur, possessoris causa debeat sustineri, uti explicat *Lugo* de just d. 17. n. 94.

498 § IV. Pro foro interno non habet locum in possessione malæ fidei, quia nec jus naturæ nec positivum vult, ut quis ex delicto suo reportet commodum: pro foro tamen externo, etiam malæ fidei possessor quandoque defenditur, usquedum probetur rem non esse ipsius, uti dicetur l. 3 p. 2. n. 100. & 101.

499 §. V. *Lugo* in Resp. Mor. l. 1. dub. 4. contendit non tenere, nisi ubi est par jus & similis causa: similiter *Teril.* in Reg. q. 56. n. 14. ait, si ex una parte videatur esse jus probabilius, Regulam, prout jacet in terminis, non ita servire, uti in casu dubii aut causæ paris: Item n. 27. dicit non habere locum, si Judex vel privatus existimet probabilius esse, quòd

jus

jus non sit possessoris : rectè tamen etiam dicit n. 24., licèt mihi probabilius sit rem ab alio possessam esse meam, non ideo mihi licere privatâ auctoritate eam vendicare, uti dicetur l. 3. p. 2. n. 469.

§. VI. Tenere in materia justitiæ censent communiter omnes contra *Adrian. Sot. Arrag.* & paucos alios : hinc Auctores reliqui cum *Teril.* n. 2. inferunt, si post inquisitam veritatem permaneat dubium, possessorem justè retinere totum, tum quia ita declarant Regulæ Juris citatæ, tum etiam quia possidens est veluti Reus, alter autem, qui est petitor, est actor, habetur autem Reg. 154. ff. de Reg. Juris, *Cùm par delictum est duorum, semper onerator petitor & melior habetur possessoris causa.* Item Reg. 11. de Reg. Juris in 6. *Cùm sunt partium jura obscura, Reo favendum est potiùs quàm actori.* Rationes aliæ sunt, inprimis quia uterque æqualis est quoad reliqua, ergo possessio, quæ uni competit, facit hunc prævalere : deinde ad bonum commune & publicam quietem spectat res non facilè immutari, sed manere in statu, in quo inveniuntur, uti rectè *Palav. Bress. Eliz.* l. 4 q. 12. §. 4. Præterea, quamvis possessio sit quid indifferens ad jus & non jus, cùm jus possit esse sine possessione, & possessio sine jure, ideoque possessio ratione sui præcisè non reddat jus in se nequidem probabile, sed relinquat rem in dubio speculativo, uti rectè *Teril.* à n. 15. contra *Eliz.*, tamen possessio causat quandoque titulum, si enim sit diuturna, fit usucapio seu præscriptio ex vi legum ita statuentium, ne dominia maneant semper incerta, unde ubi est possessio, est aliqua præsumptio antecedentis tituli sive juris, inquit *Sanchez*, ideoque formari potest conscientia de licita retentione rei possessæ : Denique quia meritò plus requiritur ad auferendum aliquid ab aliquo, quàm ad re- 500

linquendum habenti, inquit rectè *Eliz.*, ergo standum est pro possidente. Addit *Teril.* n. 7. petitorem non posse habere jus, nam jus includit legem faventem huic & gravantem alios, quam non habet petitor, cùm ei faveat tantùm dubia lex, quæ non obligat secundùm dicta à n. 272. & 274. *Nec obstat*. quòd multi doceant titulum possessionis non sufficere Conjugi ad petendum debitum in dubio de valore Matrimonii, *nam* etiam multi tenent oppositum, utì dictum est n 268 ; Hoc tamen dato, disparitas est, quòd lex absolutè vetans copulam, nisi resciatur de valore Matrimonii, sit in anteriore possessione, è contrà non constat de ulla lege priore favente petitori & gravante possessorem, sed potiùs constat de lege opposita favente possessori contra quemcumque alium.

501 §. VII. Quamvis pro possessore non sit probabile argumentum, si tamen pro petitore non sit argumentum nisi probabile, possessor adhuc licitè retinet, quia possessio est jus certum retinendi, & contra legitimam possessionem non prævalet nisi certitudo, utì pluribus dicetur l. 3. p. 2. n 463.

502 §. VIII. Axioma illud valet, non tantùm in materia justitiæ, sed etiam in aliis, ita *Suar.* t. 2. tr. 3. d. 12. s. 5. n. 8. & de censur. d. 40. s. 5. n. 15. *Sanch.* in decal. l. 1. c. 10. à n. 10. & de matr. l. 2. d. 41. n. 32. *Castrop.* d. 3. p. 6. *Ovied.* contr. 4. p. 6. *Dicast.* de Euch. d. 9. n. 299. item de cens d. 8. à. n. 24. item de matr. d. 9. à dub. 11. *Lugo* de just. d. 17. n. 87. & d. 23. n. 110. *Teril.* hìc q. 23. & 26. Item in Reg. q. 57. *Io. Sanch.* in select. d. 42. n. 7. *Banholt.* n. 55. *Stoz* l. 1. p. 5. n. 125. citans alios, & dicens esse plurimorum. *Moya* de op. prob. q. 6. à n. 15. apud quem plures quàm 30. tenent nobiscum : consentiunt *Bonac. Tann. Fil. Diana, Sporer* n. 75. vocans nunc receptam

Item

Item *Laurent.* n. 139. saltem si materiæ illæ in primo sui esse pendeant à libertate nostra. Est autem contra *Azor, Vasq. Salas, Turr. Comit. Sayr. Peretz, Verjus, Mercor. Gon. Eliz* l. 4. q. 13. *Gonz.* d 7. §. 12. *Camargo* p. 1. l. 1. contr. 9. qui dicunt tantùm valere in materia justitiæ: sed *Probatur*, nam imprimis valet in materia obedientiæ, cùm enim Superior sit in possessione potestatis ad imperandum, subditus in dubio, an id, quod imperatur, sit peccatum, tenetur obedire, utì ex Jure Canonico, SS. PP. & ratione probatum est à n. 432. Deinde idem valet in materia religionis, nam v. g. dubius de voto non tenetur, quia libertas, quæ secundùm Reg. 122. ff. de Reg. Juris, omnibus rebus est favorabilior, in possessione est, utì dicetur l. 3. p. 1. à n. 381. Præterea in materia fidelitatis, nam in dubio, an matrimonium valeat, tenetur conjux reddere debitum, quia pro altero conjuge bonâ fide petente debitum, est possessio, utì n. 268. est dictum, & pluribus dicetur de matrimonio. *Ratio* à priori horum omnium est, nam præcipuè ideo valet in materia justitiæ, quia homo possidens habet aliquam præeminentiam, sive plus juris, ut non privetur re, nisi probetur non esse suam, sed idem est in aliis materiis, quia homo per possessionem acquisivit jus retinendi id, quod habet, ideoque potest in hoc stare, donec probetur eum non debere habere, ergo.

§. IX. *Obij.* 1. In materia justitiæ lis est inter æ- 503
quales, hinc favor est pro possidente, sed in materia aliarum virtutum lis est inter legem Dei & hominem, ergo meritò favendum est Deo, sicuti in dubio favetur Ecclesiæ, causæ piæ, doti, matrimonio, secundùm dicta n. 460. *R.* Quòd in dubio faveatur Ecclesiæ &c nascitur à lege positiva id statuente qualis non est, quando dubitatur de lege Dei, de quo præsumimus, quòd pro benignitate sua in casu dubio

dubio legis obligare nolit ; unde nihil ad rem facit inæqualitas perfectionis inter Deum & hominem, utì patet in casu impotentis ad matrimonium, in quo conjux licitè petit debitum, licèt lis sit inter hominem & solam legem Dei vetantis copulam cum non sua.

504 *Inst.* Ergo dubius de homicidio poterit judicare se non esse irregularem, quod est apertè contra jus Canonicum. *R.* n. seq. nam de solo illo casu specialiter disponit Pontifex, ut in dubio censeatur contracta irregularitas; in aliis nihil speciale disponit.

505 *Obj.* 2. Si axioma valet etiam in aliis materiis, ergo sicuti per possessionem in materia justitiæ præscribitur contra jus alterius, ita in materia aliarum virtutum præscribetur etiam contra jus naturæ. *R.* n. conseq., quòd præscribatur jus contra alterum, est ex dispositione legum positivarum, quæ dominia transferunt: è contrà tales leges non sunt in aliis materiis, neque ulla lex positiva potest mutare materiam juris naturalis.

506 *Obj.* 3. Lex naturalis & divina est æterna, adeoque antecedit libertatem nostram, ergo libertas nostra non potest esse in possessione contra leges illas. *R.* Lex naturalis & divina, de qua dubitatur, vel datur vel non datur; si non datur patet, quòd non antecedat libertatem nostram: si datur, cùm sit dubia & invincibiliter ignoretur, non habet proximè rationem legis defectu sufficientis promulgationis vel applicationis, adeoque non potest dici antecedere libertatem nostram, quæ certa est. Vide dicta n. 277.

507 *Inst.* Vel loqueris de libertate tua Physica vel de morali; non de Physica, hæc enim maneret, quamvis lex contraria agnosceretur, & tamen tum non possideret contra legem: nec de morali, nam de hac ipsa dubitatur, an adsit, quando dubitatur de le-

ge,

ge, ergo hæc non est in certa possessione contra legem. *R.* 1. Idem solvendum esse omnibus circa possessionem libertatis in materia justitiæ. *R.* 2. Nos loqui de libertate Physica, cui propter ignorantiam invincibilem bona fides ab initio conjuncta fuit, hæc autem libertas est in certa possessione, & non fuisset, si lex contraria agnita fuisset, utì per se patet: ista autem possessio libertatis Physicæ prout conjunctæ cum bona fide & ignorantia invincibili fundat in nobis certam possessionem libertatis moralis ad operandum, non obstante dubio, quod supervenit, de existentia legis.

Obj. 4 Regulæ juris habent, quòd in dubiis pars 508
tutior sit eligenda, ergo in dubiis non juvat possessio. *R.* n. conseq., quis sit sensus regularum de parte tutiore sequenda, diximus n. 490.; Potestque etiam videri *Io. Sanch* in select. d. 42. n. 13., ubi declarat, quomodo regulæ illæ, *In dubiis melior est conditio possidentis*, *In dubiis pars tutior est eligenda*, planè concordent.

Q. 66. *Pro quo censeatur esse possessio.* *R.* Pro 509
illo, pro quo est præsumptio juris, sive, qui onus probandi in alterum transfert, ipse autem se tantùm quasi defendit, ita *Bardi* discept. 5. c. 5, rectè addens discep. 6. c. 11. p. 3. §. 2. ad illum pertinere probationem, qui supra rem illam se fundat: v. g. incolo domum, ideoque præsumor habere jus in illa, eamque possidere, quòd si quis de hoc dubitet aut me exturbare velit, ipsi incumbit probare, quòd non sit mea, nec ego teneor positivè probare esse meam, sed me tantùm defendere, dicendo me fuisse & permanere dominum, & cùm alter, qui de hoc dubitat & me vult exturbare, fundet se in hoc quòd domus illa mea non sit, hoc probare incumbit ipsi, quia *quisque debet probare id, supra quo se fundat*, L. 2. ff *de probat.*

probat., *Bartolus* in L. *De ætate*, ff, *De Minoribus*. Plura de possessione dicentur l. 3. p. 2. à n. 407.

510 *Q.* 67. *An consultius sit se & alios dirigere secundùm opiniones rigidiores, an secundùm benigniores. R.* De hoc aliquid dictum est n. 475., & plura dicentur de pœnit. ad c. 2. dub. 6., ubi de prudentia Confessarii: Hìc verbo notandum, quod refert *Moya* de op. prob. q. 5. n. 45., nempe in Glossa ad prolog. Constit. Ordinis Prædicatorum sapienter notari, quòd salus animarum multùm impediatur nimiâ austeritate in consiliis & opinionibus, ideoque mandatur relaxatio & præscribitur, ut homines benignè tractentur. *S. Augst.* l. 3 contra Epist. Parmen. c. 1. queritur de aliquibus, *qui ne luce veritatis carere ostendantur, umbram rigidæ severitatis obtendunt.* Nec dubium est, quin id suggerat dæmon, *qui*, utì ibid. in fine ait, *S. Aug. per imaginem quasi justæ severitatis crudelem sævitiam persuadet, nihil aliud appetens venenosissimâ versutiâ suâ, nisi ut corrumpat atque disrumpat vinculum pacis & charitatis.* Similia habet *Gerson* de vita Spirit. lect. 4. Corol. 11. E contrà tamen etiam observanda sunt hæc verba *Sporer* n. 34. *Qui studiosè inquirunt in sententias benignas & faventes sibi, secundùm quas agant, communiter agunt periculosè, quia vehemens illa inclinatio ad unam partem, sæpe facit, ut non considerentur omnes circumstantiæ ad rem facientes, nec debitè ponderentur rationes in oppositum: omnino autem malè procedit, si tantùm intendat invenire Auctorem vel opinionem sibi faventem, ut sic coloret suum factum, non curando, quo fundamento vel ratione nitatur, nam ex tali opinione, neque conscientiam practicè certam formare potest, nec consequenter honestè & licitè operari.* Universaliter loquendo, semper præferendæ sunt illæ sententiæ,

quæ

quæ hìc & nunc magìs expediunt ad salutem animarum, utì l. c. dicetur, & Vide dicta n. 469.

CAPUT III.

511

Quid Conscientia scrupulosa, & quid in ea agendum.

513.

Resp. I. Scrupulus est inanis apprehensio, & hinc ortus timor & anxietas, alicubi esse peccatum, ubi non est. Ita communiter, *Nav. Azor, cateri.*

Resp II. Licet operari cum conscientia scrupulosa, manente scrupulo, dummodo judicetur esse scrupulus, & ùt talis contemnatur. Neque tamen opus est, ut ad singulos actus formetur hoc expressum judicium, quòd sit scrupulus; sed sufficit, quòd contra eum agat ex habituali vel virtuali judicio ab experientia præteritorum actuum. Ratio est, quia talis nulli periculo se exponit; cùm ad bene operandum sufficiat judicium probabile aliquid licere: scrupulus autem, cùm ex levi fundamento procedat, non tollit judicium practicum probabile, *Sanch. l. 1. c. 10. n. 79. & c. Regin. Becan. Fill. t. 21. n. 176.*

512

515.

Resp. III. Signa Conscientiæ scrupulosæ sunt, I. Pertinacia judicii, quâ Doctorum consiliis non acquiescunt, unde varios consulunt & fatigant, ac tandem nullius judicio stant nisi suo. II. Ex levi apparentia frequens judiciorum mutatio: unde oritur in agendo inconstantia. Sic v. g. in Horis legendis aliquando decies mutabunt judicium, de lecto vel non lecto aliquo versiculo. III. Quod ex priore procedit, perturbatè agere, & cœcè quodammodo in externis actionibus versari. IV. Habere reflexiones extravagantes infinitarum circumcum-

" cumstantiarum. V. Timere in omnibus peccatum,
" ac contra sapientum & proprium sæpe judicium,
" esse inquietum. VI. Si Confessarius judicet te esse
" scrupulosum. VII. In particulari signa scrupuli præ-
" sentis sunt hæc duo: 1. Si per illum experiaris te
" nimiùm angi & turbari. 2. Si aliàs expertus sis te
" similia apprehendisse sine fundamento.

" Resp. IV. Remedia Conscientiæ scupulosæ sunt:
" 1. Scrupulos contemnere, contra illos agere, nec
" cogitatione fovere. II. Iudicio Confessarii vel alte-
" rius viri docti ac pii acquiescere, non recurrendo
" ad eum in singulis actionibus, sic enim se & illum
" fatigant, cum scrupulorum incremento, sed accipi-
" endo ab eo generalia principia, à quibus nullius
" scrupuli causâ, imò nullo modo recedat, etsi enim
" alterum errare contingeret, quia tamen hoc fa-
" ciendo, agit, quod in se est, non peccabit. III. Bo-
" norum vitam & consuetudinem tanquam regu-
" lam intueri. *S. Ant. Sylv.* IV. Assuefacere se ad
" sequendas sententias mitiores, & minùs etiam tu-
" tas, *Fill. n.* 182. V. Non judicare quidquam esse
" mortale, nisi certò sciat, *Azor to* 1. *l.* 2 *c.* 10.
" *Vasq. Sanch. Fil. n.* 183. VI. Nunquam otiari;
" quia otium implet phantasiam cogitationibus
" scrupulosis. VII. Destruere causas scrupulorum,
" v. g. melancholicus evacuet medicamentis atram
" bilem; pertinax frangat suum judicium; superbus
" prudentiæ non confidat; rudis instructionem pe-
" tat; timidus meditetur bonitatem Dei, quæ non
" imponit præcepta redigentia ad insaniam. VIII.
" Nosse scrupulosorum privilegia; ut 1. quòd non
" teneatur in agendo adhibere examen & diligenti-
am, nisi valde mediocrem: nec tantam, quantam
" alii: & quòd dum angit scrupulus, nec suppetit
" consilium, possit liberè agere, quod vult, nisi cer-
tum

tum & evidens sit esse peccatum : Vide *Vasq. in* 1. 2. *d.* 57. 2. Quòd nihil teneatur repetere ex præteritis confessionibus, nisi certò sciat illud esse mortale, & se ritè confessum non esse; Non est autem certus, quamdiu dubitat: Unde suadet *Lay* ut scrupulosus nunquam confiteatur dubia & scrupulos. Et *Sa. V. Dubium Sanch. Azor. &c.* dicunt non teneri confiteri, nisi quæ jurare possit esse mortalia, & nunquam esse confessum. Ratio utriusque privilegii est, quia in scrupuloso ex nimio timore peccandi turbatur ratio, ut non possit rectè rem examinare: Unde esto aliqua confessus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno & periculo anxietatis perpetuæ procurare integritatem confessionis, cùm ab ea minores sæpe difficultates excusent, ut notat *Köning. Laym. Bon. Azor. Bec. IX.* Confessarius non permittat confiteri vel proponere scrupulos vel dubia, (maximè, si semel ad satietatem audiverit:) quia alioqui nunquam fontem scrupulorum exhauriet. Vide apud *Lay. hìc c.* 6. *Filiuc. Sanch hìc & l.* 2. *de Matri. d.* 41. *n.* 2. *Azor p.* 1. *l.* 2. *c* 20 *Bresserum l.* 6. *toto. Bec. p.* 2. *t.* 1. *c.* 4. *q.* 10. *Bonac. to.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 8.

ADDENDA.

Q. 68. *Quæ sint causæ scrupulorum R.* Variæ, 512
1. Suggestio dæmonis, ut bonum spirituale hominis impediat: 2. Consortium cum scrupulosis, vel lectio casuum conscientiæ facta ab incauto & minùs intelligente: 3. Imbecillitas capitis, quam homines apprehensivi habent: 4. Defectus judicii naturalis: 5. Melancholia aut complexio corporis ad timorem propensa, qualis est in naturis humidis ac frigidis. 6. Acumen ingenii in inveniendis rationibus

nibus dubitandi, & impotentia dissolvendi. 7. Occulta superbia, ob quam aliquis non vult se submittere judicio & directioni alterius: 8. Actio de se non mala cum timiditate sæpius repetita, sic enim magis intimidatur animus, & tandem cedit imprudenti timori. 9. Pusillanimitas & dejectio animi, ob quam quis nescit timores contemnere. 10. Nimia sollicitudo cavendi omne id, quod habet speciem mali, dum enim continuò sibi inclamat, cave peccatum, cave tibi, seipsum sine causa intimidat. 11. Voluntas Dei, qui sæpe immittit, vel ad puniendа peccata, præsertim superbiam, vel ad instruendum hominem, ut sciat compati & dirigere simil malo afflictos, vel ad excutiendam tepiditatem in servitio Dei, vel denique ad majus ejus meritum.

513 *Q. 69. An scrupuli sint utiles. R.* Sunt partim utiles, partim noxii:

§. I. Utiles sunt; 1. quia juvant ad emundandam conscientiam; hinc homo, qui in vita scrupulosus fuit, in morte solet abundare maximis consolationibus, etiam ex recordatione, quòd conscientiam semper conatus sit habere mundam. 2. Juvant ad reddendum hominem in actionibus suis cautum, ne offendat Deum; item faciunt attentum & sollicitum, ut omnia ad Deum dirigat. 3. Plurimùm faciunt ad internam humiliationem, videt enim scrupulosus, quàm miser sit, quàm parum prudens: deinde cogitur per angustias suas se suaque omnia aperire alteri; debet abdicato proprio judicio alienum sequi, & facere, quod jubet alter. 4. Multùm conducunt ad hoc, ut quis suo tempore possit alios dirigere & juvare, vix enim bene diriget scrupulosum, qui scrupulos non senserit, unde quos Deus præordinat ad alios suo tempore juvandos, solet eos priùs in illis exercere, ut sciant compati, & practicè noverint,

rint, quomodo sit scrupuloso, quem maximè torquet illa cogitatio, quòd putet neminem scire, quomodo ipsi sit. 5. Juvant ad magnum meritum, quidquid enim agunt scrupulosi, ideo agunt, ne displiceant Deo, sicque puram semper intentionem habent: deinde pro Deo non offendendo patiuntur gravissimè, mallentque sæpe mortem, quàm ejusmodi angores ferre; sicque Deus, sine peccato tyrannorum, facit eos sibi Martyres esse: & hæc scrupulosis solatio esse debent. Vide lib. 6. plez. n. 1913

§. II. Scrupuli sunt noxii, inprimis corpori, quia 514
destruunt valetudinem, attenuant caput, sæpe redigunt hominem ad insaniam, vitam sæpe abbreviant; deinde animæ, quam reddunt intricatam, desolatam, perplexam, quandoque desperabundam; confundunt intellectum, judicandi vim perturbant, sæpe totum hominem insignibus talentis præditum reddunt ad omnes functiones ineptum: præterea impediunt multa bona opera, prodigunt tempus multis vanis ac inutilibus cogitationibus &c.

Q. 70. Quandonam aliquis judicari debeat 515
scrupulosus. R.

§. I. Maximâ hìc circumspectione est opus, nam aliqui sæpe putantur esse scrupulosi, qui non sunt: *Scrupulosi verè tales pauciſſimi sunt*, inquit *Eliz.* l. 8 q. 16. §. 3., *sed stultus mundus timorem Domini scrupulos vocat & conscientias fascinat*: è contrà tamen aliqui sunt scrupulosi, & non putantur esse.

§. II. An aliquis, qui meticulosæ conscientiæ est, 516
sit scrupulosus necne, communiter judicare non potest meticulosus ipse, sed judicium relinqui debet viro docto, probo ac prudenti, qui in tractandis conscientiis aliquam experientiam habeat; tales enim meticulosi per suas anxietates turbantur, quominus rectè judicent, maximè in rebus propriis, in quibus

homines maximè cæcutiunt, unde potiùs credere debet alteri, cui conscientiam suam modumque operandi sincerè aperuit.

517 §. III. Vix potest aliquis judicare statim primâ aut secundâ vice, quando alterum confitentem audiit, an sit scrupulosus necne, quia quamvis aliquis quandoque sit anxius circa multa, fortè justa & rationabilis est anxietas.

518 §. IV. Quando pœnitens est sollicitus, imò & moderatè anxius, ne Deum vel leviſſimè offendat, aut ut statim culpam deponat, non debet ideo judicari scrupulosus, justa enim & prudens est cura illa ne Deus in minimo offendatur, & ut offensa deponatur; hinc legimus de viris Sanctis, quòd quotidie, quandoque etiam bis de die confessi sint.

519 §. V. Qui post vitam in magnis peccatis diu traductam anguntur, sibique etiam intra mediocre tempus, v. g. intra medium annum nunquam videntur satisfacere, sed magis confiteri volunt, & præterita expiare, non semper judicandi sunt scrupulosi, quia timor & cura illa sæpe est prudens ac necessaria, tum ad recogitanda pro confessione omnia peccata, quæ homini salutis incurio facilè excidunt, tum ad cogitationes & affectus à malo abducendos, quod post consuetudinem peccatorum non adeo facilè fit.

520 §. VI. Si quis nunc adhuc deliberatè consentiat in peccata, quamvis postea valde angatur, sollicitè se examinet, anxiè confiteatur, sicque seipsum aliquo modo turbet, non ideo statim censeri debet scrupulosus, est enim justa causa illius anxietatis & moderatæ turbationis, quam Deus per conscientiam remordentem injicit, estque reipsa actualis gratia Dei, quæ ideo turbat, quia est contraria affectui peccaminoso, quem homo paulò antè habuit, aut fortè etiamnum habet.

§. VII.

§. VII. Ex eo, quòd aliquis dubitet, an in hoc vel illo peccarit, non potest semper colligi, quòd sit scrupulosus, quia dubium & scrupulus valde distinguuntur, nam dubium est suspensio judicii, quæ si fiat ex rationabili motivo, est prudens, hinc sæpe fieri potest, ut aliquis dubitet, peccaritne mortaliter necne, quod plerumque contingit illis, qui vel ignorantes sunt, vel non satis attendunt ad suas intentiones & affectus: è contrà scrupulus est tantùm inanis apprehensio & sine fundamento conceptus timor peccati, ubi peccatum non est: ex quo etiam patet, si quis per errorem judicet aliquid esse peccatum, quod peccatum non est, hoc non esse scrupulum, sed conscientiam erroneam, contra quam si operetur, peccat. 521

§. VIII. Qui in uno tantùm vel altero casu transeunter habet scrupulum, non potest dici scrupulosus, hoc enim nomen frequentiam seu habitum denotat; utì non dicitur ebriosus, qui semel aut iterum fuit ebrius, sed qui solet se inebriare: unde nec talis utì poterit privilegiis scrupulosorum, utì rectè *Stoz* l. I. p 5 n. 176. 522

§. IX. Aliqui sunt scrupulosi circa præterita, alii circa præsentia: scrupulosus circa præterita est ille, qui cùm moralem diligentiam adhibuerit in examinandis, detestandis & confitendis præteritis, nihilominus sine prudente motivo continuò timet, an hoc vel illud etiam non fecerit, an rectè doluerit, an satis confessus sit &c. Scrupulosus circa præsentia est, qui cùm deliberatè non consentiat in peccata, tamen ubique timet, ne hoc quod facere vult, sit peccatum, ideo ubique hæret, & seipsum vanis apprehensionibus peccatorum excruciat, si aliquid egerit. 523

§. X. Si quis sit anxius & seipsum interroget, quæ sit causa suæ anxietatis, tumque nullam causam 524

rationabilem dare possit, signum est angi scrupulo, utì & tum, si illa, quæ aliàs scit & antehac prudenter judicavit non esse peccata, jam reputet ut talia, vel operando formidet, ne sint.

525 §. XI. Fit sæpe, ut aliquis sit scrupulosus in una materia, v. g in materia castitatis vel horis legendis, è contrà non sit scrupulosus, sed nimis laxus in aliis, unde talis non poterit utì privilegiis sive regulis scrupulosorum, nisi in illa materia, in qua scrupulosus est.

526 §. XII. Ad meliùs dignoscendum, quisnam sit scrupulosus, juvat ex *Stoz.* n. 223. expendere discrimen, quod est inter laxum & scrupulosum, v. g. 1. Laxus est, qui spernit & pro nihilo habet illa, quæ alii communiter putant esse peccata: qui verò timet, quæ alii pro nihilo habent, est scrupulosus. 2. Qui non credit Concionatoribus, sed eorum reprehensionem censet esse immodicas exaggerationes, laxus est: qui verò Confessariis aut aliis viris doctis & probis factum excusantibus non credit, est scrupulosus. 3. Qui proprio confisus judicio procedere solet nemine consulto, laxus est: qui verò in rebus etiam claris, vel de quibus aliàs accepit resolutionem, iterum iterumque interrogat, volens se per hoc reddere magis securum scrupulosus est. 4. Qui in confitendo non multùm laborat de exprimenda specie & numero peccatorum laxus est: qui verò omnia dubiè & hæsitanter confitetur, idem sæpius repetens, dicens jam hunc jam illum numerum vel circumstantiam diversam, nec unquam sibi satisfaciens, scrupulosus est. 5. Qui præcipitanter & sine consideratione agit quidlibet, est laxus: qui verò in omnibus ita suspensè procedit, ut non fidat communi doctrinæ Theologorum, sed semper evidentias & demonstrationes quærat, est scrupulosus, 6. Qui velociter & vagè præscriptas preces deproperat, sine causa interrum-

terrum-

terrumpit, inter orandum circumspicit vel fabulatur, est laxus: qui verò anxiè precatur, sæpius subsistit pro attentione habenda, eadem repetit, est scrupulosus; & ita de aliis materiis. Atque ex his facilè est colligere, quisnam habeat conscientiam timoratam & bene formatam, nempe qui in his aliisque medium tenet.

Q. 71. Quid observandum sit circa directionem scrupulosi. R. seqq. 527

§. I. Curam dirigendi scrupulosum non admittat Confessarius, nisi ille ostendat, se credere, quòd Confessarius possit & velit eum bene dirigere, simulque spondeat constantiam apud illum, confidentiam in se aperiendo, obedientiam in sequendo, etiam sepositio proprio judicio, hoc enim est facillimum & ferme unicum medium tales homines juvandi, quo si utantur, etiam securè procedunt, uti dicetur n. 540.

§. II. Confessarius ante omnia videat, quæ sit causa scrupulorum, & conetur eam amoliri, debet enim agere, sicuti prudens Medicus corporis, qui explorat morbum & causam ejus, priusquam medicamenta applicet. 528

§. III. Plerumque mitis sit erga scrupulosum, ne afflicto afflictionem addat: quandoque tamen etiam juvat austeritas, ut expugnari possit tenacitas judicii in pœnitente. 529

§. IV. Resolutè ei respondeat, non hæsitans, nec multùm distinguens, sed absolutè enuntians, quid faciendum sit, semper sequendo partem benigniorem, & dubitationes ejus interpretans in meliorem partem; nunquam autem det rationes sui responsi, quia has postea scrupulosus examinat, sibique reddit dubias, ac se magis implicat. 530

§. V. Non patiatur sibi proponi quoscumque scrupulos & dubia, sed quando moraliter certus est 531

scrupulum afferendum, dimittat etiam ad communionem non auditum, quia hæ interrogationes & frequentes recursus ad Confessarium sunt veluti fricatio scabiei, inquit *Crombezius* l. 1 de perf. c. 13, quæ quidem placet, sed nocet.

532 §. VI Quandoque suaviter irrideat, dum proponit aliqua minùs prudentia dubia, jubeatque cogitare, quid responsurus esset, si ab alio interrogaretur, mandetque idipsum facere.

533 §. VII. Sollicitè monendus est, ut nulli scrupulo cedat, sed directè contra eum operetur, v. g. si scrupulum habeat, quasi peccet, si transiens Sacerdotem non deponat pileum, jubeatur transire tecto capite; si enim sic cogitet, hac vice deponam, pro securitate ne peccem, hac vice tantùm, ut sim quietus &c., hoc ipso paulatim inducit apprehensionem obligationis, & vehementer auget suum malum: imò docendus est, quòd cedendo scrupulis peccari possit, v. g. quia per scrupulos nocetur corpori & animæ, impediuntur multa bona, superbè defenditur judicium proprium, non satis æstimatur Dei bonitas, sed occurrit scrupuloso velut Tyrannus, qui torturâ hominis delectetur, vel nobis quasi ponat laqueos peccandi.

Qui plura voluerit pro consolandis juvandisque ejusmodi hominibus internè afflictis & anxiis, legat inter Epistolas *Ludovici de Ponte*, post ejus vitam annexas, Epist. 16. 17. & 18, ubi planè solida & profundè spiritualia circa hæc documenta tradit.

534 *Q. 72. Quænam præterea regulæ servire possint scrupuloso. R* seqq.

§. I. Quod nimiam difficultatem affert, non est moraliter possibile, unde ad illud nec Deus nec Ecclesia obligat, ita *Regin.*; & hanc regulam applicare potest plurimis materiis, v. g. scrupulosus dicere potest, mihi nimis difficile esset confiteri, quidquid me inquietat,

quietat, sic recitare horas semper repetendo, semper habendo formalem attentionem &c., ergo ad talia non obligor.

§. II. In dubiis, vita & communis sensus hominum proborum meritò potest haberi pro regula vivendi, unde quod illi absque formidine peccati agunt, potest scrupulosus sequi, ita *Laym.*, hinc potest sic dicere scrupulosus, video hos & illos homines, de quorum probitate dubitare non audeo, tale quid bonâ fide agere, ergo ego possum similiter. 535

§. III. Qui omittit, quod lex præcipit, excusatur, si bonâ fide & sine contemptu putet legem non esse, paratus facere, si sciret legem esse, ita *Cajet. Nav.*; hinc dicere potest, non scio, quòd existat lex, v. g. repetendi horas, etiamsi distractè oraverim, & si scirem legem esse, repeterem, nunc autem non repetam, quia certus non sum de ulla ejusmodi lege. 536

§. IV. Si dubitet, an id, in quo hæret, sit scrupulus, an prudens ratio dubitandi, tutò contemnere potest velut scrupulum, inquit *Stoz* l. 1. p. 5. n. 185. & 189., nam quod dubium est scrupuloso, hoc censeri debet pro illo moraliter certum; & si esset peccatum, id sciret vel audisset antehac: hinc si v. g. apprehendat se teneri ad aliquid statim faciendum, uti ad corripiendum proximum, si non est certus se teneri, prudenter judicat se non teneri, & bene facit omittendo, uti rectè *Less.* de act. hum q. 19. n. 79. 537

§. V. Addit *Less.* expedire, ut scrupulosus memoriâ retineat, vel etiam in charta notet scrupulos præteritos, in quibus agnovit, vel à Confessario audivit se inaniter fuisse anxium, sic enim poterit ex horum similitudine novos dijudicare & contemnere. 538

§. VI. Quamvis scrupulosus sit rudis, rectè tamen facit, si assuescat ex generalibus principiis sibi formare conscientiam, non recurrendo toties ad 539

Confessarium, sicque pergat bonâ fide: si erret, non imputabit Deus, qui non obligat ad toties recurrendum cum tanta molestia & perturbatione suî, sed unicuique dedit rationem, ex qua sibi formet dictamina agendi.

540 §. VII. Directio Confessarii est facillimum medium evadendi scrupulos, si nempe ei credat pœnitens; hinc si juvari optat, debet unum stabilemque sibi eligere, quem putet doctum & probum, ita ut possit & velit bene dirigere secundùm Dei beneplacitum & salutem ipsius: quòd si ad varios currat, eisque suas difficultates exponat, signum est pertinacis judicii & quod velit eum tantùm sequi, qui secundùm ipsius caput respondebit: rectè ait *S. Antonin.* 1. p. summæ tit. 3. c. 10. §. 10. Reg. 5. *Est igitur quinta regula, obedientiæ humilis imitatio, ut scilicet scrupulosus captivet intellectum suum dictis sapientum & obedientiæ Superiorum, quantumcumque scrupulus sibi dictet aliud.* Et quòd prudenter agat sic cæcè sequendo, clarè ostendit *Less.* n. 78., sic enim format conscientiam, *quamvis ego, quoad me, potiùs judicarem me ad hoc teneri, hoc esse peccatum &c., quia tamen meus Confessarius mihi dicit contrarium, possum & volo facere hoc, quod ille mihi dicit, & certus sum me bene facere, quia Deus vult, ut faciam, quod ille mihi dicit, cùm ipse mihi sit interpres Divinæ voluntatis*, ita *Gobat* tr. 7. n. 500.

541 Q. 73. *Quænam sint observanda, si quis circa peccata præterita & eorum confessiones sit scrupulosus.* R. Seqq.

§. I Si antehac vixit in consuetudinibus peccandi, permitti debent scrupuli aliquo tempore, ut conscientia rectè expurgetur: ante omnia autem sollicitè disponendus est ad confessionem generalem, (si

hanc

hanc nunquam fecerit) per prævios actus fidei, spei, charitatis, doloris, propositi : tumque juvandus in examine, percurrendo præcepta Decalogi, Ecclesiæ & peccata præcipua : hanc confessionem si semel fecerit, nunquam amplius permittendus est confiteri generaliter, attamen concedendum, ut ter aut quater addat, quæ adhuc incident, & de quibus nescit se rite confessum esse, tumque postea de præteritis omnino non audiendus, nec permittendus se desuper examinare, quamvis non meminerit se hoc vel illud esse confessum, quia non meminisse non est rationabilis causa dubitandi, cùm nec aliorum actuum sæpe meminerimus, ita *Nav. Laym. Med. Sa, Henriq. Côn. Gob. Lohn.*

§. II. Si sciat se solitum esse retinere peccata in confessione, dandum est aliquantò longius spatium post confessionem generalem, ut peccata adhuc incidentia confiteatur, v. g. per dies quindecim, post quos etiam ipsi prohibenda est confessio & recogitatio de peccatis præteritis, quamvis enim fortè omitterentur aliqua, non est obligatio cum tanto incommodo præterita scrutandi, remissa autem sunt omnia indirectè per primam absolutionem, ita *Côn. Lohn.* & alii. Ideoque universaliter dicit *Less.* de act. hum. q. 19. n. 80. scrupulosum non teneri quicquam repetere in confessione, nisi certus sit, se vel nunquam, vel non bene esse confessum, quamdiu autem dubitat, certus non est. 542

§. III. Si post adhibitam diligentiam istam adhuc non acquiescat, sed dicat se hæc & ista certò fecisse, & non esse confessum, jubeat Confessarius, ut juret se scire, quòd per hoc peccarit mortaliter, & quòd nunquam sit confessus; si timeat jurare, dimittat nec audiat, nam non est certus, sed ad summum opinatur, si sine mora juret, audiat, tum enim non est scrupulus. 543

§. IV.

544 §. IV. Si angatur circa præparationem ad confessiones, edoceri debet, quòd sufficiat diligentia & præparatio mediocris, qualis in negotio magni momenti ab hominibus adhibetur : quoad confessiones autem peractas declaret ei non ideo esse repetendas, quòd probabiliter fuerint invalidæ, si etiam probabile sit valuisse, utì pluribus dicetur de Sacramentis.

545 §. V. Si pro confessione ordinaria nihil peccati comperiat, non ideo turbetur, quia vel non peccavit, vel Deus ei sua lumina hìc subtrahit, ut tantò humilior reddatur, ideoque eum Confessarius vel dimittat cum cruce, vel jubeat ex priore vita repetere unicum peccatum, quod certò sciat se antehac esse confessum.

Q. 74. Quænam regulæ serviant illi, qui scrupulosè angitur, ne tentationi internæ consenserit.

R. Sequentes,

545 §. I. Nunquam credat se mortaliter peccasse, nisi certò sciat, imò etiam, si valde scrupulosus sit, jurare audeat se plenè advertisse malitiam gravem, & in eam plenè consensisse; hinc etiam pro conscientiis non scrupulosis communiter notant Auctores, & absolutè dicunt *Bonac.* de peccatis d. 2. q. 2. p. 3. n. 19. *Sayr.* in clavi Regia l. 8. c. 7 n. 6. *Regin.* l. 15. n. 76. *Herinx* de peccat. d. 7 n. 41. *Bosco* de pœnit. d. 7. s. 8. n. 104 & 107., qui timoratæ est conscientiæ, nec solet plenè advertens consentire, potest in dubio credere se non plenè consensisse, quia ex communiter contingentibus est prudens præsumptio.

547 §. II. Regula jam data valet, quamvis non adsit alia conjectura : valet autem maximè si præterea accedat unum ex his, 1. Si serium animum & sæpe repetitum propositum habuerit nunquam peccandi mortaliter, aut potiùs moriendi; quæ enim sæpe sunt

odio

odio habita, si postea plenè amentur, hoc facillimè advertitur. 2. Si, quando magis advertit, terreatur & continuò repellat, quia si animus antea plenè consensisset, non tam facilè mutaretur, præsertim sine consideratione motivorum oppositorum; & si se plenè avertisset à Deo, non tam citò ad eum iterum converteretur. 3. Si statim post factum advertat se jam cognoscere malitiam, quam antè non ita cognoverat, tum enim signum est, quòd antè non plenè cognoverit. 4. Si meminerit se timidè & suspectè processisse, quia tum signum est non plenè consensisse. 5. Si tum habuit occasionem patrandi peccatum, & tamen ab illo abstinuit, signum est, quòd non plenè consenserit in illud patrandum. 6. Si nesciat, an vigilanti an dormienti, an sobrio an ebrio contigerit, si enim fuisset plena deliberatio & libertas, sciret, an fuisset vigilans & sobrius. 7. Si statim post factum dubitet, an consenserit, quia *plenus consensus in mortale est tanta iniquitas*, inquit *Iacobus Alvaretz*, & post eum *Gran.* apud *Ovied.* I. 2. tr. 4. contr I. n. 29. *ut celari aut ignorari non possit, sed in recenti facilè agnoscatur: & si peccato consensisset*, inquit *Bonac.* suprà, *facilè cognosceret se consensum præbuisse, nam à mortali peccato valde abhorret, uti suppono, cùm sit timoratæ ad Deum conscientiæ, qui autem ab aliquo malo valde abhorret, si in illud incidat, non facilè obliviscitur.* Et hic dicta valent etiam pro non scrupulosis.

§. III. Quamvis homo, qui non est timoratæ conscientiæ, sed solet consentire, ex communiter contingentibus debeat in dubio præsumere se consensisse, tamen rectè notat *Herinx* suprà, si cœperit seriò converti, sæpè fieri, ut longo tempore inhæreat cogitationi, neque tamen consentiat, eò quod habitus antiqui naturaliter operentur primum motum, 548

nec

nec semper possit homo aliis intentus animum advertere ad illum tam citó reprimendum, quod valet de omnibus, sed maximè in scrupulosis, qui à peccatis recenter convertuntur.

549 §. IV. Pro certo tenendum est nihil esse peccatum, nisi tum, quando committitur, advertatur malitia, quòd enim aliquis postea advertat, est conscientia sequens, quæ nihil ad rem facit, utì dictum est n. 44

550 §. V. Quando materia actionis vel omissionis de se est grata appetitui, & tamen non causavit specialem delectationem in voluntate, signum est, quòd defuerit plena advertentia vel consensus, alioquin etiam voluntas suam percepisset delectationem.

551 §. VI. Qui scrupulosi sunt in internis dubiis circa fidem, jubendi sunt non pugnare positivè contra tentationem, volendo elicere actus oppositos, sed habeant se quasi permissivè & contemptim, v. g. si se internè ingerat tentatio, Deus non est Unus & Trinus, non debent in hoc æstu tentationis velle elicere actum fidei circa hoc mysterium, sed facilius vincent, si abstrahant, hoc modo, quando tentatio dicit, hoc non est possibile, ut Deus sit Unus & Trinus, respondeant internè, non sit possibile, quid tum? ergo Deus non est Trinus? non sit, quid tum? ergo tu hoc non credis? non credam, quid tum? imò dicat, nolo jam credere, sed tum credam, quando opus erit. Vide dicenda l. 2. n. 42.

552 §. VII. Similiter, qui circa judicia temeraria est scrupulosus, facilius vincet, si quasi permissivè se habendo contemnat, quàm si positivè contrà luctetur, v. g. audit Titium paulò liberiùs jocantem, incidit cogitatio, Titius est luxuriosus; hìc non debet velle se cogere, aut rationes quærere, ut judicet Titium potiùs esse castum, sed quasi contemnat, internè dicendo,

cendo, ſit luxurioſus, quid tum? quid ad me? ſit talis: ergo judicas eſſe talem? judicem, quid tum: ergo ſic vis peccare? peccem ſic, quid tum? Si ſic agat contemnendo, reipſa nec judicat nec peccat, quia ſic ſe habendo exercitè cognoſcit ſe non eſſe paratum ad peccandum, nec reipſa habere judicium illud de Titio: è contrà ſi incidat, non eſt luxurioſus, licèt ita loquatur, ſed caſtus; etiam hìc ſuſpendat judicium, & cogitet, ſit caſtus, quid tum? ſi enim poſitivè judicare vellet eſſe caſtum, iterum recurreret dubium & tentatio in oppoſitum, propter jocos liberiores jam auditos. Vide lib. 3 nū. 1189.

§. VIII. Qui internè vexatur cogitationibus, quaſi Deum blaſphemet, vellet deſtruere &c., quamvis cogitationes tales videantur ad cor venire, ſi tamen ſeipſum ſeriò interrogans videatur ſibi omnia oppoſita cupere, cenſeri debet nullo modo peccare, utì poſt *Baldel.* notat *Burgh.* cent. 1. caſ. 47., quia ob vehementiam phantaſiæ & turbationem intellectûs impeditur libertas, certum enim eſt quòd non tantùm paſſiones aliæ ſed etiam anxia formido tollat indifferentiam judicii & voluntatis, hinc, inquit *Henr. Suſo* apud *Lohn.*, concors eſt multorum etiam SS. ſententia quòd ratio ſæpe per importunas incidentias etiam in delectationem perveniat, idque ſatìs longâ morâ, antequam ſuiipſius per maturam deliberationem plenè compos fiat, & in talibus boni homines peccatum mortale metuere non debent: tali autem homini ſuadendum eſt, ut moderatè reſiſtat, potiùs contemnendo, ſecundùm antè dicta, quàm poſitivè & directè contranitendo, ſic enim fruſtra ſe vexaret, quia phantaſia ejuſmodi repræſentationibus aſſueta eſt potentior, nec ſubjacet libertati. Id tamen notant viri ſpirituales, quòd poſtea, dum ſe examinant, poſſint præſumere illud eſſe verùm, 553

rum, quòd ſtatim poſt factum conſcientia dictabat, ſive quod ipſis primò occurrebat contigiſſe, unde ſi primò videbatur ipſis, quòd conſenſiſſent, poteſt id præſumi: è contrà ſi primò videbatur ipſis, quòd non conſenſiſſent, aut ſi tantùm timebant vel dubitabant, an non conſenſiſſent, præſumant ſe non conſenſiſſe, nec recedere debent ab illa prima perſuaſione vel reſolutione ſemel facta, fruſtra enim ſe divexabunt, cùm nunquam conſequi poſſint certitudinem.

554 §. IX. Qui timidæ ſunt conſcientiæ, nunquam debent in æſtu tentationis qualiſcumque illa ſit, examinare, an conſenſerint necne, ſed rejiciant in aliud tempus, quando deferbuerit tentatio, & quieti erunt, quia ob turbationem mentis non ſunt eo tempore apti ad judicandum. *Nec refert*, quòd timeant, ne obliviſcantur, aut poſtea non ita ſciant, quomodo ſe habuerint, *nam* potiùs admittere debent periculum oblivionis, quàm ſe ita graviter ſine fructu vexare, aut etiam ſe exponere periculo reipſa conſentiendi.

555 §. X. Qui ſic internè vexatur metu conſentiendi, monendus eſt, ne geſtu vel verbis ſe defendat contra tentationem, v. g. agitando caput, dicendo, nolo conſentire, nolo, non facio, recede diabole &c, hæc enim non ſunt remedia, ſed majores vexationes ſui: itaque placidè ſit quietus, nudè contemnat, agat quod agit, aut ſi nihil habet, quod agat, cogitet de illo, quod primò occurrit, v. g. ſi feneſtram videat, numeret, quot vitra habeat, ſicque faciliùs evincet: quòd ſi tentatio nihilominus pergat infeſtare, nil refert; non nocet, ſi deliberata voluntas non accedat per conſenſum, cujus periculum non eſt in homine timorato, nec debet præſumi in ipſo: id etiam obſervandum, quòd ejuſmodi homo tentationem ipſam reputet pro conſenſu, nam ſi internè ſuggerat dæmon,

Vide plura lib. 6. part. 2. nū. 1906.

dæmon, fac hoc, visne hoc facere? nunquid vis facere? hoc ipso putant se consensisse, quod falsum est, cùm sit mera tentatio ad consensum.

Q 75. *Quid illi sit agendum, qui scrupulosè semper timidus est, ne cum dubio operetur.* R. Hic scrupulus multis est molestus, cùm enim certum sit eum peccare mortaliter, qui operatur, dubitans an hoc, quod facit, sit mortale, aliqui autem scrupulosi ad omnia ferme hæreant & nihilominus sæpe operentur, postmodum nesciunt, an reipsa dubitarint, aut an se practicè resolverint: pro talibus servient sequentes regulæ, 556

§. I. Motivum prudens ad se resolvendum quòd actio, quam talis homo anxius aggreditur, non sit peccatum, est hoc, si primo statim intuitu & sine formidine non cognoscat esse peccatum: neque opus est, ut examinet rationes pro & contra, sed certò credat esse licitum, hoc ipso quòd primo intuitu non occurrat tanquam certò & indubitanter illicitum, ita *Bonac. Sanch. Castrop. Laym. Stoz.* l. 1. p. 5. n. 200.

§. II. Si sciam alios homines probos aliquid solere agere, tum etiam rectè judico mihi idipsum licere.

§. III. Quamvis scrupulosus postea inveniat se aliquando errasse, judicando licitum, quod reipsa erat illicitum, nil refert, potest nihilominus aliàs eodem modo pergere, & se secundùm dicta resolvere, quia cùm per experientiam suam sciat tales timores suos, qui æqualiter incidunt, esse communiter vanos, sitque moralis impossibilitas & nimia difficultas examinandi omnes, prudenter facit, si omnes contemnat & bonâ fide pergat, per accidens autem erit, si quandoque materialiter peccet. 557

§. IV. Si scrupulosus tam citò non possit se determinare, nec satis contra illum timorem videatur 558

formare judicium practicum, quòd non peccet, quamvis operetur cum actuali tali timore, nõ peccat, quia timor ille non est judicium nec conscientia dubia, sed tantùm est fuga aliqua sive actus appetitûs aut voluntatis conjunctus cum apprehensione mali, quod fugit; & ille timor relinquit judicium aliquod quasi habituale, reipsa virtuale, quod quis habet, & quo judicat talem actionem non esse peccatum, cùm tale judicium hactenus habuerit de talibus actionibus, & censeatur illud adhuc habere, quamdiu non occurrit ratio certa & evidens in contrarium, licèt ipsemet non advertat se habere illud ob impetum contrarii timoris, qui intellectum confundit & perturbat: reipsa autem talis timor non est in ultimo judicio practico, sed oritur ex cognitionibus antecedentibus vel comitantibus, quæ veluti objecta respiciuntur à judicio practico, sicuti præmissæ ultimi judicii practici respiciunt judicium directum probabile & formidolosum velut objectum, quod
559 tantùm affirmant existere, uti dictum est n. 306.

§. V. Si scrupulosus certò putet se habuisse dubium, non ideo certus est se peccasse, quia potuit fuisse dubium tantùm speculativum, per quod non tollitur certitudo judicii practici ultimò directivi: itaque ad summum reddetur dubius, an reipsa peccarit necne, cùm autem scrupulosus non teneatur confiteri dubia, ut possit tales timores tandem vincere, & superare pericula peccandi, consultius est, ut istorum mentionem nullam faciat, quando confitetur, nec se desuper examinet, an peccarit necne, sed potest prudenter se resolvere, vel quòd non peccarit,
560 vel quòd saltem non teneatur illa confiteri.

Q. 76. *Quid agendum sit cum illis, qui continuò talia oggerunt Confessario; Pater me non novit; non scit qualis sim; habet me pro scrupuloso & non sum; non sum ita, sicut putat; non satis me explicavi,* &c. R.

&c. *R.* Ad satisfaciendum phantasiæ, Confessarius bis vel ter patienter audiat, tum semel pro semper admoneat, ut se sufficienter cognosci statumque animæ intelligi credat, neque opus esse pluribus se explicare: si non acquiescat, permittat ad tempus agere, quod vult, donec illam superbiam, quâ se Confessario præfert, & pertinaciam, quâ judicio proprio insistit, discat deponere, discet autem, advertens se quotidie magis & magis implicari atque torqueri: quòd si nec tandem ita sapiat, habeat pro incurabili, & sustineat eum cum patientia, quandoque enim vult Deus tales permanere. Pro scrupulosis aliis, v. g. circa orationes vocales, horas Canonicas, Missam legendam vel audiendam, dabuntur suis locis regulæ, quando de illis materiis agetur.

TRACTATUS II. 561

De Regula externa Actuum humanorum, sive Lege.

CAPUT I.

De natura & obligatione Legis in genere.

DUBIUM I.

Quid sit Lex sive præceptum.

RESpondeo Lex & Præceptum, prout hìc indistinctè accipitur, est recta agendorum, aut omittendorum ratio. Intérim cùm à Superiore non communitari, sed alicui tantùm, aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur, non appellatur Lex, sed Præceptum tan- 564 562 570 574 582 587

« tùm, *Suar. Laym. Bon. T. 2. d. 1. q. 1. p. 1. n. 3.*
« Unde resolves,
« I. Ad Legem seu Præceptum quis tenetur, non « ad Consilium, cùm hoc tantùm dirigat, illud etiam « obliget. *Ibid.*
« II. Cùm iniqua lex est & contra rationem, non « obligat, quia deficit à rectitudine. *Ibid.*
559 « III. Cùm dubium est de justitia, teneris lege, quia
999. « legislator possidet jus præcipiendi; idemque regi- « tur altiore consilio, ac potest habere rationes sub- « ditis occultas. Addit *Suarez*, etiam obligare, li- « cèt contra justitiam legis sint rationes probabiles, « quia aliàs nimia daretur licentia legibus non pa- « rendi, cùm vix possint esse tam justæ, quin aliqua « apparens ratio dubitationem movere possit, *Suar.* « *l. 1. c. 9. Bon. p. 7. n. 1.*
« IV. Leges & sententiæ latæ à tyrannis obligant, « si ii pacificè regna possideant, & à Republica tole- « rentur. Nec obstat, quòd sententia Judicis illegi- « timi dicatur esse nulla: id enim verum est de sen- « tentia, prout est præcisè à Tyranno; non autem « prout est à voluntate saltem interpretativa & im- « plicita Reipublicæ, quæ dum tyrannum, & Judices « ab eo constitutos repellere nequit, tacitè confert « iis potestatem gubernandi, eorumque leges & acta « ratificat, *Less. l. 2. c. 29. d. 9. Salas d. 10. s. 3.* « *num. 14.*
377 « V. Non tenetur quis ad legem, nisi promulgata
578. « sit, sive denuntiata, *D. Tho. 1. 2. q. 90 a. 4. Laym.* « *l. 1. t. 4. c. 2. Molina, Salas, Suarez, & alii com-* « *muniter.*

ADDENDA.

562 Q. 77. *Quis habeat potestatem condendi leges vel ferendi præcepta.* R.

§. I.

§. I. Potestas condendi leges est penes solam potestatem publicam, illamque habent, 1. Papa immediatè à Christo pro tota Ecclesia, ita ut possit obligare etiam invitos, quia constat *Petro* concessam esse potestatem supremam, & non constat esse limitatam ad acceptationem subditorum, à quibus etiam non est illa potestas: 2. Concilium Generale, etiam pro tota Ecclesia, sed accedente confirmatione Papæ: 3. Nuntius Apostolicus pro sua Provincia: 4. Episcopus pro sua Diœcesi; nec opus est, ut sit consecratus, dummodo sit confirmatus: Archi-Episcopi, Patriarchæ & Primates habent pro sua tantùm Diœcesi, utì alii Episcopi, & non pro toto Archi-Episcopatu, nisi cum consensu Provincialium Episcoporum: 5. Capitulum Cathedrale sede vacante pro tota Diœcesi. 6. Prælati habentes jurisdictionem quasi Episcopalem pro locis sibi subjectis: 7. Abbates, Abbatissæ & Præfectæ Monialium, Superioresque similes independentes, pro suis Monasteriis. 8. Resp. libera pro suis membris & ditionibus. 9. Imperator pro toto imperio, per se loquendo, nisi ipse sibi potestatem restrinxerit: 10. Reges & Principes pro suis regnis & ditionibus. 11. Fœmina quoque, si sit regni hæres; cujus maritus sine ipsius consensu leges ferre non poterit. Videri possunt hæc omnia fusiùs ex Auctoribus, Juribus & ratione deducta apud *Castrop.* d. 1. pu. 22. & 23. Et ratio horum est, quia hi omnes habent jurisdictionem, ergo potestatem gubernandi, ergo etiam potestatem ferendi leges: potest etiam videri *Illf.* tr. 1. d. 2. à n. 13.

§. II. Qui possunt condere leges, à potiori possunt ferre præcepta; neque tantùm illi, sed etiam quivis alius etiam privatus Superior, utì pater respectu filii, circa materiam directioni suæ subjectam. 563

564 Q. 78. *Quomodo differant lex, præceptum, mandatum, regula, norma, permißio. R.*

§. I. Lex definitur à *S. Th* 1. 2. q. 90. a. 4. *Ordinatio quædam rationis ad bonum commune ab eo, qui curam habet communitatis, promulgata*: & à *Suar.* hìc c. 12. n. 5. *præceptum commune, juſtum, ſtabile, ſufficienter promulgatum*; omnis enim lex eſt præceptum, quamvis non omne præceptum ſit lex.

565 § II. Præceptum & mandatum ſignificant idem: per hoc autem differt præceptum à lege, 1. quòd lex feratur à perſona publica, pro communitate, & in bonum communitatis; præceptum autem poſſit ferri à perſona privata ad privatam, v. g. à Domino ad ſervum, in bonum etiam privatum Domini, vel ſervi, vel cujuſcumque alterius. 2. Quòd lex, per ſe loquendo, ſit ſtabilis & perpetua, neque deſinat etiam mortuo legislatore, nam cùm feratur communitati, quæ non emoritur, & in bonum communitatis, quod ſemper neceſſarium eſt, niſi deſinat aut mutetur materia legis, exigit eſſe perpetua, utì latè explicat *Suar.* c. 6. & 10. E contrà præceptum communiter exſpirat morte mandantis, utì dicetur n. 816. & 876.

566 §. III. Dixi, communiter, nam mandatum non exſpirat morte mandantis, 1. ſi ſit ad pias cauſas, utì ſi quis mandarit dari eleemoſynas, ſecundùm dicenda l. 3. p. 2. n. 688. 2. Si ſit favorabile doti Matrimoniali vel alicui Scholaſtico: 3. Si mandatarius jubebatur exequi poſt mortem, aut ante vel ſaltem poſt mortem: 4. Si res non ſit ampliùs integra, id eſt, ſi executio mandati ſit incepta; habetque locum in judiciis, & extenditur ad donationes & promulgationes nomine alterius faciendas: 5. Etiamſi res ſit adhuc integra, ſi executio alicujus gratiæ ſit mandata

in

in favorem alicujus, & non relicta ipsius arbitrio, utì n. 816. dicetur. 6. Si per potestatem legislativam specialiter ei tribuatur habilitas, qualem in Societate JESU habent præcepta Superiorum, utì declaratur in Congreg. VII. Can. X. & Decreto LXVII. vide dicenda n. 876.

§. IV. Lex & præceptum hoc habent commune, 567
quòd inducant obligationem ad hoc ponendum vel omittendum, quod pro objecto habent, sunt enim vinculum morale, quo subditus attinetur ad aliquid, ideoque sunt à Superiore ut tali, utì pluribus explicat *Suar.* c. 8. & 14., Convenitque etiam hoc legi permittenti, quæ saltem alios obligat, ne permissum impediant aut ideo puniant, utì rectè *Suarez* c. 15. n. 12.

§. V. Regula & norma idem significant: per 568
hoc autem differt regula à lege & præcepto, quòd de se non inducat obligationem, nam consilium est regula agendorum, nec tamen obligat, hinc omnis lex & præceptum est regula, sed non omnis regula est lex aut præceptum; omnis tamen regula strictè dicta intendit positionem actûs, cujus est regula, utì etiam lex & præceptum.

§. VI. Permissio est facultas ponendi vel omit- 569
tendi aliquid: differt à lege, præcepto & regula, quòd non semper intendat vel approbet hoc, quod permittitur, Deus enim physicè permittit peccatum, neque tamen intendit vel approbat: deinde etiam à lege & præcepto differt, quòd non obliget subjectum, cui fit permissio, sed tantùm alios, ne impediant, vel ne ideo puniant.

Q. 79. *Quid sit consuetudo, & an quandoque* 570
vim legis habeat. R.

§. I. Consuetudo facti, est repetitio actuum sine obligatione, utì consuetudo orandi ante mensam. Consuetudo juris, ab *Isidoro* & Can. 5. dist. 1. defi-

nitur, *Ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cùm deficit lex: quia enim*, uti ait *S. Th.* 1. 2. q 97. a. 3. *per exteriores actus multiplicatos interior voluntatis motus & rationis conceptus efficacissimè declaratur, hinc quando aliquid multoties fit, videtur ex deliberato rationis* judicio *provenire, & sic consuetudo reipsa fit lex communitatis approbantis actus repetitos populi, & inde imponentis obligationem ad actus ejusmodi posthea ponendos.* Et cap. 8. de consuetudine dicitur, quòd sit *optima legum interpres.*

571 §. II. Ut consuetudo contra jus clarum sit justa, *Luca* de benef. d. 30. n. 16. dicit debere esse saltem 40. annorum: si sit præter jus, sufficient decem, tum enim potiùs est observantia interpretativa juris antehac dubii, jam clari: & universim ut vim legis obtineat, debet esse continuata saltem per decem annos, & secundùm Jus Canonicum, c. fin. *de consuet.* habere has tres conditiones, 1. Ut sit rationabilis, id est, de re honesta & non pernicioſa. 2. Ut ille, qui potestatem legislativam habet, consentiat in eam: tum autem censetur consentire, quando sciens, non tantùm permittit, sed etiam approbat saltem tacitè 3. Ut fuerit inchoata aut saltem continuata cum voluntate inducendi obligationem, nam in facultativis seu liberis non præscribitur per consuetudinem, *Luca* d. 58. n. 7. Colligitur autem, quòd fuerit voluntas inducendi obligationem, si constanter & cum non levibus incommodis observetur; si omnes pii pessimè sentiant de non observante eam, uti fieret, si quis in diebus Rogationum non abstineret à carnibus; si Auctores communiter dicant, aut Superiores supponant obligare, ideoque puniant transgressores ita *Gobat*: Quid autem censendum sit in dubio, dicetur n. 592. & videri potest *Ilsf.* t. 1. d. 2. àn. 65. & *Leur.* p. 2. q. 707.

§. III.

§. III. Consuetudo habet vim, non tantùm in- 572
terpretandi, sed etiam abrogandi legem, utì habetur §. penult. Instit. *de jur. natur.* & L., *de quibus.* 33. in fin., ff. de Legibus: etiam generalem, si consuetudo sit generalis, specialem verò, si consuetudo sit specialis, *Glos.* in cit. §. penult. L. *Venditor*, ff. communia prædiorum, probantque pluribus *Suar.* c. 17. & seqq. *Lessius* de just. l. 2. c. 6. d. 14.: quòd intelligi debet tantùm de lege humana, non autem divina vel naturali, §. *sed naturalia*, Instit. de jure naturæ. Ratio est, quia lex naturæ est necessaria & in se indispensabilis; Deus autem, quia in suis legibus non ita communicat nobiscum, quod semel posuit, stabiliter vult; è contrà homines videntes communitatem contravenire suæ legi, censentur potiùs velle carere bono particulari per suam legem intento, quàm exponere tot transgressionibus, etiam contra Deum. Quòd si lex aliqua improbet etiam omnem consequentem consuetudinem, nulla valebit consuetudinis præscriptio, nisi circumstantiæ ita varientur, ut nihilominus censeatur Superior consentire, *Illsf.* n. 71., qui d. 3. n. 8. rectè notat, id, quod per consuetudinem est introductum, non venire in odiosis nomine privilegii, hinc non revocari revocatis privilegiis.

§. IV. Consuetudo non extenditur de loco ad lo- 573
cum, nec de persona ad personam, nec de casu ad casum, utì rectè *Luca* d. 29. n. 23. & d. 30. n. 12. Nec vim habet ex actibus ex metu vel vi frequentatis, aut etiam ex errore, quòd esset lex, utì rectè *Illsf.* d. 2. n. 67.

Q. 80. *An declarationes Cardinalium, Regulæ* 574
Cancellariæ, decisiones Rotæ habeant vim legis. R.

§. I. *Salas* & alii undecim apud *Dianam* p. 1. tr. 10. R. 29. absolutè dicunt declarationes Cardinali-

um habere vim legis, quia hi decernunt tanquam potestatem habentes à Papa; docentque *Garcias*, *Lambert. Farin. Barb. Piacef. Fagn.* & alii teste *Gob.* in Exp. tr. 3. n. 604. ejusmodi declarationes datas pro casibus singularibus debere extendi ad omnes similes, quia similium est similis ratio & causa, foretque infinitum pro singulis casibus singulas velle declarationes. E contrà *Ledesm. Bonac. Pontius* aliique cum *Sanch.* de matrim. l. 8 d. 2. n. 10. & *Loth.* tr. 2. a. 10. *Delbene* de Imm. Eccl. c. 14. d. 5. f. 2. Item alii apud *Dianam* p. 11. tr. 2. R. 42. negant habere vim legis, quia quamvis Cardinales illi potestatem à Papa habeant, non ideo habent ejus infallibilitatem vel auctoritatem. Sed videtur distinguendum, si enim declarationes illas Papa examinarit, approbarit & promulgari fecerit, habent vim legis, quia reipsa censendæ sunt immediatè exire à Papa, uti colligitur ex *Carden.* in 2. crisi d. 1. n. 98. & seqq, & diximus n. 215. & seqq., putantque aliqui cum *Gob.* contra alios, non requiri aliam promulgationem, nisi famam publicam & certam à principio authentico derivatam: *Engels* tamen & *Hurt.* apud *dianam* suprà rectè requirunt sequentes conditiones, 1. Ut à Papa sint approbatæ, 2. Ut sint à Præfecto congregationis sigillo munitæ, rite subscriptæ & communicatæ: 3. Ut purè declarent & non extendant se ultra significationem verborum 4. Ut sint publicè notæ. Quòd si factæ sint à solis Cardinalibus Papâ specialiter non consulto nec mandante, quamvis magnæ sint auctoritatis, tamen probabilius est non habere vim legis, tum enim tantùm videntur esse doctrinales; multò minùs obligant, si non sint authenticè subsignatæ à Congregatione, vel non munitæ sigillo, vel non rite communicatæ; vide dicta n. 218. & seqq. Item *Dianam* in summa, V. *declarationes Cardinalium*, *Fagnanum*

Vide n. 215.

gnanum in 1. Decret. Cap. *quoniam*, de Constit. à n. 6. *Delbene* suprà.

§. II. *Leßius* in Auct V. *beneficium* cas. 3. docet 575
Regulas Cancellariæ Romanæ tantùm esse pro directione illius Curiæ, & non obligare alibi, cùm non sint promulgatæ : ex quo inferunt *Valer.* & *Diana* R. 43., si Episcopus intra 20. dies ante mortem donarit inter vivos, quamvìs donatio illa per Regulas Cancellariæ & in foro externo præsumatur facta mortis causâ in fraudem Cameræ Apostolicæ, tamen esse validam, & illum, cui donatum erit, posse tacere; idem videntur tenere *Decius*, *Mandos.* & alii, sed rectè contradicunt *Sarn. Gomes. Az. Chok. Leur* p. 2. q. 540. & p. 3. q. 337. n. 3., praxis enim probat tenere ubique, saltem illas regulas, quarum materia est communis & non restricta ad Romanam curiam.

§. III. *Luca* de benef. d. 29. n. 25. rectè docet 576
decisiones Rotæ Romanæ non posse semper esse regulam pro faciendis alibi similibus decisionibus, videndum enim est, an prodierint utrâque parte sufficienter informante, an non fuerint sæpe revocatæ vel limitatæ &c.; & quia ad hoc non attenditur, notat d. 91. n. 9. sæpe secundùm illas dari resolutiones malè fundatas: & universaliter docet *Lezana* apud *Gob.* n. 609. decisiones Rotales esse minoris auctoritatis quàm declarationes Cardinalium etiam non approbatas à Papa ; & reipsa quandoque prodeunt contrariæ invicem.

Q. 81. *An peccet, qui agit contra legem nec-* 577
dum debitè promulgatam. R. Negativè, & patet ex dictis n. 274., hinc si Cajus interfuerit Senatui, in quo lex, v. g. de non emendo vino Gallico, hodie est scripta & approbata, cras autem erat promulganda, licèt per negligentiam promulgatio in aliud tempus differatur contra expressum mandatum Senatûs, tamen

men non peccat contra legem illam interim emens talia vina, utì rectè resolvit *Burgh* cent. 1. Cas. 6.

578 Q. 82. *Qualis promulgatio requiratur ad legem. R.*

§. I. Ad civilem, si feratur pro una provincia, sufficit promulgatio in primaria urbe vel loco; si feratur pro pluribus provinciis, communiter promulgari debet in primaria urbe singularum provinciarum: & si sit lex Cæsarea, non obligat ante duos menses à promulgatione completos, utì habet communis ex Authent., *Ut factæ novæ Const. §. Sancimus.*

579 § II. Leges Pontificiæ, si Romæ sint promulgatæ, hoc ipso, per se loquendo, obligant totum orbem Ecclesiæ subjectum, utì docent communiter Canonistæ, item *Suar.* l. 4. c. 15. *Vasq Averss. Castrop.* & alii cum *Carden.* in 1. crisi d. 9. c. 20. a. 12., qui dicit esse certum, licèt contradicant *Mol. Becan. Laym.* & alii tum Theologi tum etiam Canonistæ apud *Du Bois* ad prop. 28. ab Alex. VII. damnatam, qui volunt etiam Pontificias tum tantùm obligare, quando sunt promulgatæ in singulis provinciis & priùs post duos menses, utì leges aliæ, sed *Contrà* est, nam ex natura rei plus non requiritur ad legem, quàm esse positam & promulgatam, tumque venisse in cognitionem subditi: quod etiam valet de aliis legibus civilibus, exceptis Cæsareis, quia jus Cæsareum specialiter circa suas aliter disposuit, non autem alii Principes vel Magistratus; unde multò magis cùm potestas legislativa Pontificis sit immediatè à Christo, neque subsit dispositioni hominum, utì potestas aliorum Superiorum civilium, si Pontifex velit legem Romæ promulgatam obligare, utì reipsa vult, hoc ipso obligabit omnes Ecclesiæ subjectos: quod etiam inde colligitur, nam *Alex. VII.* in propositione

tione 8. 9. 37. 38. damnata, refert se ad Decreta non promulgata in singulis provinciis, & tamen satis declarat peccare eos, qui illis contraveniunt.

Dixi, per se loquendo, nam Papa quandoque disponit aliter; & ita disposuit circa legem irritantem Matrimonium clandestinum, latam in *Trid.* Sess. 24. in Decreto de Reform. c. 1., hæc enim non habet vim obligandi, nisi post 30. dies à promulgatione facta in Parochia: deinde rectè notat *Suar.* l. 3. c. 17. legem, quamvis Romæ competente loco promulgatam, non statim obligare quocumque loco distante, sed requiri tempus, quo notitia ejus ordinario modo ad eum deferri potuerit: ut tamen obligare incipiat, non est opus singulis, sed satis est plerisque esse notificatam, cùm enim feratur communitati, hæc primò obligari debet, & tum singuli, in quantum sunt pars communitatis, uti rectè *Ilss.* t. 1. d. 2. n. 3.

§. III. Leges irritantes contractum non habent vim, nisi promulgentur in singulis provinciis, uti habetur Cap., *si in adjutorium*, dist. 10. & c. 1. *de novi operis nunciatione*: si tamen ita promulgatæ sint, vim habent, etiamsi ignorentur à contrahentibus, jura enim præsumunt sciri, quæ publicata sunt debitè, & alioqui quisque posset prætendere ignorantiam. 580

§. IV. Declarationes legum non indigent promulgatione, quia leges ejusmodi sunt promulgatæ, & tantùm aperitur sensus, qui ab initio inerat tali legi: Idem pluribus ostendit *Fagn.* in 1. p. l. 1. decret. *De constit.* c. *Quoniam.* 581

Q. 83. *Si lex præcipiat aliquid pro certo tempore, vel connotet determinatum tempus, quomodo illud tempus intelligi debeat. R.* 582

§. I. Quæstio habet locum in variis materiis,

V. g.

v. g. in jejunio à 12. noctis pro communione ; in abstinentia à carnibus & lectione horarum à 12. ad 12. noctis ; in obligatione jejunandi ab anno 21. completo ; in obligatione non suscipiendi Subdiaconatum, nisi anno 22. inchoato &c. : putant autem *Caram.* in Reg. n. 1328. & *Pasq.* de jejun. decis. 158. & 159. tale tempus intelligi posse, *præter propter*, ideoque circa illud dari parvitatem materiæ, & consequenter etiamsi quis opus præceptum faceret extra tempus præscriptum , dummodo non absit longè, non peccaturum mortaliter , uti si quis unico quadrante post 12. sequentis noctis oraret Completorium pro hac die ; si in jejunio secundâ vice comedas mediâ horâ ante 12. noctis ; si die Jovis inceperis cœnam in carnibus ante mediam noctem , & continues infra horam post mediam noctem ; in his similibus casibus dicunt peccari tantùm venialiter, quia, cùm parum absit, censeri potest tempus ita vicinum spectare ad antecedentem vel consequentem diem.

583 §. II. Illæ sententiæ videntur mihi esse improbabiles, unde tenendum tanquam certum, quòd tempus per ejusmodi præcepta statutum vel connotatum , numerari debeat , non præter propter , sed de momento ad momentum, ita *Diana* p. 7. tr. 11. R. 15. *Tamb.* in decal. l. 4. c. 4. §. 4. n. 94. aliique omnes communissimè cum *Carden.* in 1. crisi d. 27. n. 33. & d. 36. n. 55. *Probatur* 1. nam alioqui, si tenearis, v. g. ponere opus ante 12 , poteris ponere uno quadrante post 12. nam Tò, præter propter , significat, circiter , plùs minùs , & secundùm Adversarios admittit saltem unum quadrantem ante vel post : vel ergo hunc quadrantem sumis ad momentum, vel iterum ad præter propter ; si ad momentum , idem debebas dicere de hora 12 , est enim eadem ratio , cùm

momen-

momentum sequentis quadrantis sit æquè parum discernibile, ac momentum prioris quadrantis complentis 12; si sumis, præter propter, ergo iterum addere poteris quadrantem, & redibit idem argumentum, ac extensio temporis in infinitum. 2. Nunquam dici poterit, quando v. g. incipiat obligatio die jejunii non comedendi carnes, nam non incipiet uno quadrante ante 12. prioris noctis, tum enim adhuc licitè comedebam carnes; imò & die sequente licitè communicarem tanquam jejunus; nec incipiet quadrante post 12, quia aliàs, si post 12 ante hunc quadrantem auditum comederem carnes, non frangerem jejunium, quod est contra sensum communem omnium. *Conf.* nam commune omnium aut ferè omnium judicium facit certitudinem moralem, sed omnium judicium est, excepto fortè solo *Caram.* & *Pasq.*, quòd si quis paulò post mediam noctem comedat carnes, frangat jejunium, nec maneat jejunus pro communione; & idem est de similibus casibus, ergo. *Minor* est certa, si interrogentur homines singuli: *Maj.* etiam patet ex dictis n. 182., & declaratur hoc exemplo, si enim pondus aliquod adæquetur libræ secundùm stateras communiter receptas in populo, moraliter certum est, quòd sit libra, licèt non adæquetur stateræ cuidam singulari hominis privati, quia præsumi debet hæc errare, ergo. 3. Certum est legem obligantem ad horas Canonicas intra diem, non obligare ad minus, quàm ad 12 usque; & obligantem ad jejunium, non obligare ad plus, quàm ad eandem 12 noctis, ergo malè dicis obligare ad 12 præter propter, hoc enim significat, plùs vel minùs. 4. Si ejusmodi præcepta obligant ad tempus, præter propter, ergo nequidem venialiter peccabit, qui parum ultra tempus differet vel anticipabit, quia illa extensio temporis continebitur in ipsa lege: hoc autem

tem non concedunt Adversarii, dicentes esse parvitatem materiæ, & per hoc peccari venialiter, ergo. Videri potest *Carden.* in disp. citatis, qui d. 27. n. 80. sic habet, *Pasq. vir valde doctus, de re Theologica optimè meritus, nescio quo fato in tr. de jejuniis exorbitaverit.... fortasse eum tractatum junior scripsit.... nam in cæteris, quæ scripsit fortè senior, sibi dissimillimus est.*

584 §. III. Hoc tempus non debet attendi de momento ad momentum mathematicè, quia momenta mathematica non sunt à nobis cognoscibilia, cùm nesciamus quænam puncta temporis imaginarii sol aut cœli nunc attigerint, sed attendi debet de momento ad momentum Ecclesiasticè; id est, sicuti ex voluntate vel consuetudine Ecclesiæ designatur per calendaria approbata, vel per horologia communiter bene regulata: *Probatur* 1. si enim non debeat attendi, præter propter, ergo ad momentum; si non ad momentum mathematicè, restat, quòd Ecclesiasticè, & ad eum finem admittit Ecclesia calendaria & horologia, ut illis actiones nostræ quoad tempus observandum dirigantur. 2. Non poteramus aliter scire, quando actio fieri deberet, vel obligatio urgeret, nisi Ecclesia voluisset nos ita gubernari. 3. Hæc est consuetudo Ecclesiæ, ut attendatur ad ejusmodi calendaria & horologia, consuetudo autem est optima legum interpres. 4. Calendaria & horologia ista nunquam deviant à tempore Ecclesiastico, sed non licet discedere à tempore Ecclesiastico, illud enim observari vult Ecclesia, ergo nec ab ejusmodi calendariis vel horologiis.

585 §. IV. Ubi servatur vetus Calendarium, Ecclesia permittit, ut fideles se illi accommodent, uti constat ex usu piorum & doctorum hominum; ubi autem receptum est novum, secundùm illud est proce-

procedendum : & hìc valet illud, *si fueris Romæ, Romano vivito more; si fueris alibi, vivito sicut ibi.*

§. V. Si alicubi unicum sit horologium, com- 586
muniter bene regulatum, illo standum est: si autem sint plura, stari potest singulis, quia singula sunt veluti Auctor bonus faciens probabilitatem: si tamen in uno horologio sit audita 12 & non in altero, manet obligatio orandi, quia lex certa orandi est in possessione, & excusatio ob præteritam 12 est dubia: è contrà si tum adhuc biberis aut comederis, poteris cras communicare, quia libertas tua est in possessione, & prohibitio dubia. Denique si sis in loco, ubi nullum est horologium, & nescias, an sit tempus mediæ noctis necne, si adsint probabiles conjecturæ pro vel contra, hæ habent vim horologii; si tales conjecturæ absint, manet dubium, in quo utendum erit communibus regulis. Vide dicenda l. 4. à n. 485. 486 sp

Q. 84. *Si lex vel præceptum non determinet tem-* 587
pus, quandonam impleri debeat R. Ubi dies non apponitur, nec determinatur tempus, censendum est obligationem esse pro præsenti, seu primo quoque tempore, quo commodè impleri poterit, uti constat ex Reg. 14. ff. de Reg. juris: nisi aliud colligatur ex circumstantiis, quia aliàs posset quis semper in futurum usque ad mortem suam differre impletionem, & sic eludere legem vel præceptum: videri potest *du Bois*, ad propos. ab Alex. VII. damnatas c. 11. a 5, ubi fusiùs id probat ex jure & ratione.

Q. 85. *Si nova lex emanet, an firmet præterita.* 588
R. Si emanet per viam declarationis, respicit & firmat etiam præterita, uti rectè *Luca* de benef. d. 29. n. 20.; quia tantùm manifestat, quod antecedenter erat jam constitutum: è contrà si emanet per modum dispositionis, tantùm respicit futura, eisque robur affert, non autem præteritis.

589 Q. 86. *Quid dicendum sit in variis dubiis circa leges. R.* seqq.

§. I. In dubio, an lex sit vel non sit, præsumi potest non esse, quia possessio est pro libertate, utì dictum est à n. 272.

590 §. II. In dubio, an sit promulgata, docet *Dicast.* de cens. d. 7. n. 39. præsumi debere, quòd non, quia promulgatio est aliquid facti, quòd non præsumitur, sed probari debet, consequenter lex non obligabit, quia dubitatur de essentia legis, vel saltem de conditione essentialiter prærequisita ad ejus obligationem, utì dictum est n. 274. & 577., ergo libertas videtur manere in possessione contra illam; Advertendum tamen est, si aliquando fuerit usu recepta, præsumendum esse, quòd præcesserit promulgatio sufficiens, potestque etiam prudenter aliquid facti præsumi, si nempe positum sit aliquid, cui ordinariè ejusmodi factum adjungi debet, utì legibus ordinariè solet adjungi sufficiens promulgatio, hinc dici solet, quòd ex communiter contingentibus sit prudens præsumptio: hinc Reg. 45. de Reg. Juris in 6. ait, *inspicimus in obscuris, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.*

Vinigo

591 §. III. In dubio, an lex sit usu recepta necne, *Bonac. Sanch.* & alii dicunt præsumi debere, quòd sit recepta, tum quia de lege constat, ergo pro ea est possessio, tum quia debuit usu recipi, ergo præsumendum est id factum, maximè cùm id plerumque fieri consueverit: è contrà *Az. Salas, Dicast.* n. 38. negant, quia quando dubitatur de receptione, dubitatur de eo, an lex unquam obligaverit necne, ergo non lex, sed potiùs libertas est in possessione: videtur tamen esse distinguendum, nam si sit talis lex, ad cujus obligationem legislator prærequirit acceptationem populi, utì sæpe fit in legibus civilibus, probabilior esse

esse videtur secunda sententia; si autem non indigeat acceptatione populi, uti non indigent leges Ecclesiasticæ, prima videtur præferenda, quia ante illam receptionem habet lex totam vim suam obligandi: videri potest *Moya* t. 6. d. 1. q. 1. n. 14. 15.

§. IV. In dubio, an consuetudo sit inducta, ex devotione, an ex animo se obligandi, putant *Az.* & *Regin.* præsumendum esse, quòd sit inducta ex animo se obligandi, ideoque obliget, si cæteræ conditiones adsint, de quibus dictum n. 571. E contrà *Diana* p. 1. tr. 10. R. 30. *Pasq.* de Sacrif. q. 351. n. 5. aliique multi cum *Suar.* hìc l. 7. c. 15. n. 13. probabiliùs dicunt præsumendum esse, quòd sit inducta ex devotione tantùm, sicque non obliget sub peccato, quia libertas est in possessione, neque aliquis præsumitur sibi voluisse onus imponere, nisi de eo certò constet: *Ilsf.* t. 1 d. 2. n. 67. consentit, nisi aliud colligeretur ex communi hominum sensu vel ex objecti gravitate & necessitate, aut speciali utilitate: hinc rectè notat *Carden.* in 1. crisi d. 23. c. 5. a. 4. & seqq. quòd in consuetudinibus universalibus Ecclesiæ sit vis obligandi, quæ licèt non oriatur ex intentione se obligandi, quam habuerint fideles, tamen oriatur à traditione præcepti, quamvìs fortè defuerit intentio se obligandi. 592

§. V. In dubio, an legem ferens sit legitimus superior, v. g. an legitimè sit electus necne, *Sanch.* in Decal. l. 6. c. 3. n. 7. dicit subditum teneri obedire, quia superior habet possessionem probabilem jurisdictionis, cui potest insistere, donec probetur non habere, ergo jus ipsius est in possessione: è contrà *Mendo* in Stat. d. 13. n. 236. aliique docent non teneri, quia cùm dubitetur, an sit Superior, nulla est certa possessio pro jure præcipiendi, de illa enim possessione dubitatur, eamque negat subditus, ergo hujus 593

libertas non est de certa sua possessione dejecta. *Ovied.* de consc. contr. 3. pu. 5. probabilitùs sic distinguit, si Superior habeat possessionem sui officii, v. g. si acceperit claves, sigillum aut alia signa officii, subditus tenebitur obedire, quia jam est possessio pro Superioritate; è contrà si nullam nequidem officii possessionem acceperit, subditus poterit non obedire ob rationem antè datam.

594 §. VI. In dubio, an Superior potestatem habeat hoc imperandi; aut an hoc, quod imperat, potestatem ipsius excedat, *Diana* p. 9. tr. 9. R. 45. *Ovied.* n. 59. aliique apud *Mendo* q. 1. §. 4. defendunt ut probabile, subditum non teneri obedire, sed *Sanch.* suprà latè ostendit oppositum, ac sequitur ex dictis à n 432., est enim possessio pro absoluta potestate Superioris ad imperandum omne objectum, nisi certum sit hoc vel illud esse supra ejus potestatem, non est autem hìc & nunc certum sed tantùm dubium, utì supponitur, ergo.

595 §. VII. In dubio de justitia legis, aliqui apud *Dianam* suprà & cum *Dicast.* de cens d. 1. n. 353. dicunt probabile esse, quòd subditus non teneatur obedire, quia jus Superioris nunquam fuit in possessione ad imperandum aliquid iniquum vel illicitum, sed *Ovied.* n. 61. dicit oppositum sibi esse certum, quando enim probabile est actionem aliquam esse hìc & nunc justam & licitam, certum est talem actionem posse, & consequenter debere poni à subdito, utì probatum est à n. 432, cùm Superior sit in possessione imperandi omne id, quod judicat justum & licitum, ergo. Quòd si tam Superior quàm subditus dubitent, an res præcepta sit licita, peccat tam Superior præcipiendo, quàm subditus obediendo, quia operantur cum dubio practico, & specialiter ideo non tenetur obedire subditus, quia scit Superiorem non habere

habere potestatem imperandi, quando ipsemet dubitat, an licitè imperare possit, *Luge* in Resp. mor. l. 3. d. 19. n. 6. Vide dicenda l. 4. à n. 159.

§. VIII. In dubio, an lex contineat præceptum, 596
an tantùm consilium aut exhortationem, dicendum est posterius, uti notant *Sanch.* & alii: similiter in dubio, an lex obliget sub mortali an sub veniali tantùm, tenendum est obligare sub veniali tantùm, quia libertas est in possessione, & *in obscuris minimum est sequendum*, Reg. 30. *de Reg. Iuris* in 6. Item Reg. 56. ff. de Reg. Juris, *semper in dubiis benigniora præferenda sunt*: idem dicitur Reg. 192. & aliis locis n 826. referendis, probatque fusè *Gobat* in Quin. t 1. à n. 75. leges omnes humanas, itemque divinas esse benignè interpretandas; hinc sententiam nostram tenent *Nav.* in man. c. 23. n. 50. *Sanch.* in Dec. l. 1. c. 4. *Dian.* p. 1. t. 10. R. 25. contra *Laym.* & alios apud eundem *Dianam*: ostendemus autem l. 6. prudentis esse in quæstione circa peccata mortalia potiùs benignas quàm rigidiores sententias sequi.

§. IX. In dubio, an lex sit abrogata vel an in ea 597
sit dispensatum, tenent Auctores communiter cum *Dicast.* d. 7. n. 44. quòd obliget, quia est antecedens possessio certa pro ipsa, ejusque obligatione.

§. X. In dubio, an adsit vel non adsit causa suffi- 598
cienter excusans à lege, *Salas* putat non esse obligationem, si lex sit molesta, quia favendum est libertati, quantùm possumus, quod *Dicast.* n. 47. dicit non esse improbabile, tum enim dubitatur, an lex unquam fuerit imposita pro tali casu & circumstantia; sed alii oppositum tenent, quia non potest faveri libertati, quando est possessio legis contra eam, certum autem est legem universaliter esse positam, & dubitatur, an hic casus eximatur, ergo qui vult se liberare à lege, debet probare hunc casum eximi, ita *Sanch.*

c 10. n. 34. & de matr. l. 2. d. 41. n. 37. *Dicast.* n. 43. *Sporer* n. 79 aliique passim. Quid censendum sit in dubio, an lex egeat dispensatione, dicetur n. 818.

599 *Q. 87. Quid dicendum sit in dubio vel in probabilitate, quòd legem impleverim, R.*

§. I. Si negativè dubitem, id est, si non habeam grave motivum & prudentem rationem judicandi, quòd satisfecerim, adhuc teneor, quia tum lex manet in certa possessione contra meam libertatem, & debito certo non satisfit per solutionem incertam.

600 §. II. Si dubium sit positivum, sive, si habeam grave motivum & prudentem rationem judicandi, quòd legi satisfecerim, probabile est, me non amplius teneri, ita absolutè tenent *Carden.* in 1. crisi d. 60. c. 4. & *Illf.* t. 5. n. 150. *Ratio* est, quia si probabile sit, me jam antè satisfeciisse, non potest esse certum, quòd adhuc obliger, sed probabile est me satisfeciisse, ergo. *Min.* supponitur. *Major* autem *prob.*, nam contra certitudinem non datur probabilitas, & ubi una pars est probabilis, opposita non potest esse certa, uti evidens est, & demonstrat *Carden.* d. 4. n. 6., si autem probabile sit me jam antè satisfeciisse, probabile est me non amplius obligari, ergo si probabile sit me jam antè satisfeciisse, non potest esse certum me adhuc obligari. *Ratio* à priori est, quia lex incerta non obligat, sed si sit probabile me legi satisfeciisse, lex iterum satisfaciendi est incerta, ergo me non obligat. *Min.* patet ex dictis: *Major* etiam probata est n. 271. nam certæ possessioni libertatis non debet præjudicare vinculum incertum, sed eo ipso, quòd est incertum, non est vinculum libertatis. Vide dicenda n 877.

601 §. III. *Objicies* 1. Lex v. g. confitendi mortale, item lex non contrahendi matrimonium in gradu prohibito, sunt certæ, ergo contra eas non potest præ-

valere

valere probabilitas de confessione facta vel de dispensatione valida. *R.* Ergo non potest prævalere probabilitas, pro circumstantiis, in quibus certitudo illarum legum est, c, in quibus non est nec unquam fuit, n. cõseq. Leges illæ sunt absolutæ, & manent certæ, ideoque obligant, quamdiu deest motivum probabile judicandi, quòd illis satisfeceris, si autem hoc adsit, leges illæ pro his circumstantiis nunquam fuerunt certæ aut in possessione, sed pro his circumstantiis nostra libertas semper fuit in possessione, utì dictum est n. 660.

Inst. 1. Probabilitas impletionis superveniens non potest tollere certitudinem antecedentem obligationis, quam lex habuit, ergo. *prob antec.*, certò possidens agrum ex probabili titulo, non potest ejici possessione propter supervenientem probabilitatem juris pro altero, ergo similiter hìc. *R.* n. antec., ad prob. n. conseq., in posteriore casu probabilitas superveniens nihil tollit de certitudine possessionis, neque etiam elidit probabilem illius titulum; è contrà in priore fit lex dubia, ergo non manet certa ejus possessio.

Inst. 2. Contra certitudinem nulla est probabilitas, ergo contra certitudinem legis non potest supervenire probabilitas adimpletionis. *R.* Contra certitudinem, quæ permanet, sive, in sensu compositio certitudinis pro obligatione, non potest supervenire probabilitas adimpletionis, c, contra certitudinem, quæ fuit, & in sensu divisо illius, n, patet enim, quòd sententia, quæ hactenus apud sapientes fuit certa, possit fieri incerta, & ob motivum inventum possit oppositæ supervenire probabilitas; idem autem est de lege, cujus obligatio erat certa, quamdiu non inveniebatur probabilis ejus adimpletio, hac autem adimpletione inventâ desinit obligatio legis esse certa.

602 *Inst.* 3 Si certus sim me debuisse Petro 100, quamvis mihi probabile sit, quòd solverim, tamen si id certò non probem, attinebor à Judice, ut solvam, licèt fortè per accidens bis solvam; ergo similiter hìc, quia forum internum debet conformari externo, ubi non est certum, quòd externum nitatur errore vel præsumptione falsâ. *R.* si antec. sit verum, de quo in l. 3 p. 2. n. 452. & 571., ideo est, quòd mea probabilis solutio nihil tollat de jure certo, quod antecedenter habuit Petrus, hinc dato antec negabo conseq. E contrà si mea probabilis solutio reddat jus Petri incertum, jam pro me erit certa possessio libertatis & pecuniæ meæ, cui non præjudicabit jus incertum Petri, hinc negabo antec.; & sic est in nostro casu, nam adimpletio probabilis reddit legem in his circumstantiis incertam, ergo facit cessare illius obligationem.

Vide fol. 286 3: Item.

603 *Obj.* 2. Possessio libertatis certa non tollitur per legem incertam, ergo possessio legis certa non tollitur per libertatem incertam, sed ubi adimpletio legis est tantùm probabilis, libertas est tantùm incerta, ergo. *R.* n. 1. seq., lex incerta nihil tollit de ratione libertatis, cùm lex incerta reipsa non sit lex nec ullo modo obliget, è contrà ubi adimpletio legis est probabilis, tollitur aliquid, quod est de ratione legis hìc & nunc obligantis, nempe applicatio & notitia sufficiens obligationis illius.

An lex obliget cum periculo peccandi formaliter: item an lex obliget etiam ad evitandum periculum transgrediendi se, dicetur l. 5. à n. 252.

DUBIUM II.

604 *Quotuplex sit præceptum?*

"REspondeo. Præceptum dividitur 1. univer-
" saliter, in Affirmativum & Negativum. Illud est,

est, quod bonum præcipit; hoc, quod malum prohibet. Differunt inter se, quòd affirmativum obliget quidem semper, sed non ad semper, seu non pro omni tempore: v. g. Honorandi sunt parentes, non semper, sed suo tempore. Negativum obligat, & semper, & ad semper. *Vid. Bec. in* 1. 2. *t.* 3. *cap.* 1. *q.* 3. *n.* 5.

2. In Naturale & Positivum. Præceptum Naturale, sive juris naturæ, est dictamen seu judicium nostræ rationis, quo per lumen nobis ab authore naturæ impressum statuimus quid agendum, & quid vitandum sit, quale est illud; Bonum est faciendum; malum fugiendum. Ex quo præcepto generali particularia, v. g. Deum esse colendum, nemini faciendam esse injuriam, imò omnia præcepta Decalogi, (exceptâ circumstantiâ *Sabbati*) multaque alia derivantur. Præceptum Positivum, seu Juris Positivi est, quod in libera Dei vel hominum voluntate positum est, & ex eadem dependet, v. g. præceptum de Baptismo, jejunio quadragesimali, &c.

Porrò quomodo Præcepta positiva mutari & variari possint ac solaent; naturalia verò semper maneât, vide apud *Scholasticos* & *Less l.* 2. *c* 2. *dub.* 2.

Resp. II. Præceptum Positivum dividitur in Præceptum Juris divini, quod scilicet à Deo traditum est; & in Juris humani, quod ab homine. Positivum Divinum dividitur in præcepta Veteris & Novæ Legis. Lex vetus continebat præcepta moralia, cæremonialia & judicialia, de quibus vid. *D. Thom.* 1. 2. *q.* 99. *& seqq.* Lex nova continet præcepta supernaturalia fidei & Sacramentorum. Positivum humanum dividitur in præceptum Juris Ecclesiastici sive Canonici, quod authoritate Ecclesiæ, scilicet Summi Pontificis aut Concilii statu-

" tum est: & Juris Civilis seu Politici, quod fun-
" datur in potestate seculari.

ADDENDA.

605 Q. 88. *Quid sit jus gentium. R.*
§. I. A multis malè describitur; nam 1. Juristæ jus naturale, jus gentium & jus civile ita distinguunt, ut dicant jus naturale esse, quod natura animalia docuit; jus gentium, quod ratio naturalis inter homines constituit, & quo omnes homines utuntur; jus civile, quod quisque populus sibi constituit: inde inferunt aliqui, jus naturale strictè, esse illud, quod præscribit tale quid, cui simile ipsa bruta faciunt ex instinctu naturæ; jus gentium, quod præscribit tale quid, cui simile bruta instinctu naturæ non faciunt, ita tamen clarum est, ut omnium propè gentium, quæ legibus utuntur, vel lege vel consuetudine sit receptum. *Sed contrà* est, nam invidia, læsiones, neces, furta, fornicationes, coitus cum matre &c., sunt contra jus naturæ, & tamen fiunt à brutis: deinde jus naturale malè extenditur ad bruta, quæ non sunt capacia legum. 2. Alii dicunt jus naturale esse, quod sine discursu innotescit; jus gentium, quod per discursum necessariò è jure naturali sequitur. *Contrà*; Dantur multæ leges naturales, quæ solo discursu innotescunt: deinde jus gentium non est in omnibus ita necessarium, quin mutuo consensu abrogari posset, uti patebit ex dicendis. 3. Alii dicunt jus naturale esse, quod obligat omnes homines nullâ factâ suppositione Societatis humanæ; jus gentium, quod obligat factâ tali suppositione. *Contrà*; Fides conjugalis est juris naturæ, & tamen supponit Societatem hominum; idem est de honorandis parentibus, colendis benefactoribus &c. 4. *Vasq.* dicit

cit jus gentium esse permissiones quasdam juris naturalis omnibus nationibus communes, utì quòd liceat vim vi repellere. *Contrà*; Datur jus gentium etiam obligatorium, utì postea assignabitur. Has omnes aliasque sententias pluribus confutat *Suar.* hìc l. 2. c. 17. & seqq.

§. II. Jus gentium meliùs sic definitur; lex non 606
scripta, quæ per liberam omnium aut ferè omnium nationum consensionem & usum recepta, vim obligandi habet, ita ferè *Suar.* & *Aversa* hìc q. 94. l. 4. *Dicitur*, 1. *lex non scripta*, quòd per modum generis ponitur: 2. *Vim obligandi habet per liberam consensionem*, per quod differt à jure naturali, cui licèt sit vicinum & affine, eò quòd facilè ex ipso formetur seu deducatur, utì rectè docet *S. Th.* 1. 2. q. 95. a. 2. & 4., ideoque dici possit esse aliqud quasi medium inter legem naturalem & positivam, reipsa tamen est potiùs lex positiva, utì docet *S. Th.* suprà: 3 *Per consensionem & usum omnium ferè nationum*, per quod differt ab aliis legibus positivis, quæ non ita latè se extendunt ad omnes nationes, nec introducuntur per usum hominum, sed per dispositionem legislatoris: sic ad jus gentium spectant divisio bonorum, limites possessionum, receptio Legatorum, usus mercimoniorum, commercium litterarum: item ut non inficiantur aquæ, nequidem inter hostes; non venenentur herbæ aliaque ad sustentationem vitæ necessaria &c., de quibus omnibus plura videri possunt apud *Suar.* suprà.

Q. 89. *Quæ lex sit pœnalis, & quid circa eam* 607
notandum. R.

§. I. Lex dividitur in moralem, pœnalem & mixtam: moralis est, quæ in conscientia & sub culpa Theologica obligat, non tamen sub pœna infligenda ab hominibus; pœnalis, quæ ratione sui immediatè

mediatè obligat tantùm sub pœna; mixta, quæ obligat sub culpa Theologica simulque sub pœna, unde audiendi non sunt, qui apud *Moyam* t. 1. c. 6. d. 4. q. 3. à n. 19. & *Dianam* p. 1. tr. 10. R. 20. non agnoscunt in lege ulla obligationem sub culpa & pœna, sed volunt omnes esse, vel morales tantùm, vel tantùm pœnales.

608 §. II. Quamvis lex pœnalis ratione sui non obliget sub culpa, potest tamen aliunde esse obligatio sub culpa, ne fiat hoc, quod etiam per legem pœnalem prohibetur, v. g. si Princeps per legem pœnalem intentet mortem illi, qui è vivario suo capiet feram, qui hanc capiet, incurret culpam Theologicam, inprimis furti, quia fera inclusa, est sub stricto Dominio includentis; deinde etiam homicidii seu occisionis sui, si temerè se exponat isti periculo mortis; hæ tamen culpæ non sunt ratione legis pœnalis, sed legum naturalium vetantium furta & occisionem sui: similiter quamvis lex pœnalis immediatè obliget tantùm sub pœna, mediatè tamen obligat etiam sub culpa, quia transgressor obligatur in conscientia pœnam solvere, amittitque jus, v. g. ad pecuniam pro mulcta impositam, saltem si exigatur.

609 §. III. Lex pœnalis, alia est latæ sententiæ, alia ferendæ; signum, quòd sit latæ sententiæ, est, si lex ita habeat, quisquis hoc fecerit, *ipso facto pœnam incurret, sit excommunicatus, excommunicamus eum, ex tunc sit reus pœnæ, tunc subjaceat pœnæ, sciat se incurrisse pœnam* &c. Signum, quod sit ferendæ sententiæ est, si solùm minetur pœnam, dicendo v. g., *prohibemus sub pœna excommunicationis, excommunicabitur, excommunicetur, sit reus, erit reus pœnæ, obligetur, obligabitur, subjacebit pœnæ* &c. In dubio autem censenda est esse tantùm ferendæ sententiæ quia *in pœnalibus causis beniguiùs*

gniùs *interpretandum est*, utì habent regulæ juris n. 826. referendæ.

§. IV. Si legislator primò præcipiat aliquid, & 610
postea constituat pœnam transgressoribus, signum est, quòd sit lex mixta; è contrà si lex directè nil præcipiat, sed tantùm pœnam imponat iis, qui rem aliquam egerint vel omiserint, signum est, quòd sit tantùm pœnalis, v. g. si dicat, *omnes cras veniant ad templum: & qui non venerit, pendet 10. aureos*, est mixta; si autem dicat, *qui cras ad templum non venerit, pendet 10. aureos*, est pœnalis.

§. V. Si res præcipiatur sub pœna non gravi, v. 611
g. sub excommunicatione minore, sub interdicto ad breve tempus &c., obligabit tantùm sub veniali: si præcipiatur sub pœna gravi, sed ferendæ priùs sententiæ, non semper intelligi poterit obligare sub culpa gravi utì rectè cum aliis *Lugo* de just. d. 6. n. 51., sæpe enim pœna est ad terrendum: & universaliter loquendo, si lex tam civilis quàm Ecclesiastica feratur verbis præceptivis, & materia sit gravis, videtur probabilius cum *Castrop.* hìc d. 1. p. 5. *Illsf.* t. 1. d. 2. n. 33. & aliis contra *Nav.*, quòd lex non sit purè pœnalis sed mixta: si autem non feratur verbis præceptivis sed indifferentibus, licèt pœna gravis imponatur, censenda erit esse purè pœnalis, quia talis pœna imponi potest propter culpam civilem, neque ratio est interpretandi legem in majori rigore, cùm hæc obligatio sub pœna sufficiat ad finem legis obtinendum, qui est commune bonum per observationem rei à lege intentæ: in omnibus tamen consuetudo & sensus communis est optimus legum interpres: suntque etiam attendenda verba legis, utì dicetur n. 660.

§. VI. Leges Ecclesiasticæ latæ sententiæ inferen- 612
tes censuram obligant ante omnem judicis sententi-

am,

am, reliquæ pœnales latæ sententiæ sæpe non obligant ad pœnam actu solvendam, nisi præcesserit sententia declaratoria criminis, utì docent *Gran. Mol. Covarr. Vasq. Lez. Less. Suar.* in 3. p. T. 5. d. 13. s. 2. §. *nonnulla*, *Sylvius* in Resol. variis p. 1. V. *beneficium*, cas. 5. aliique apud ipsum pluresque adhuc apud *Leuren.* p. 2. q. 288., & colligitur ex cap., *cùm secundùm leges*, De hæreticis in 6., ubi postquam *Bonif. VIII.* statuisset bona hæreticorum ipso jure esse confiscata, addit, priùs debere ab Episcopo fieri promulgationem criminis: idem est de crimine læsæ Majestatis, item de beneficiis, si quis ipso facto dicatur privari in pœnam criminis, nisi adderetur inquit *Sylvius*, quòd ipso facto in conscientia deberet beneficium dimittere ante quamvìs sententiam etiam declaratoriam criminis: putantque *Sanch. Covarr.* & alii præter declarationem criminis etiam prærequiri executionem sententiæ, nisi praxis, consuetudo vel verba legis ad aliud cogant, quia lex pœnalis, quantùm potest, benignè interpretanda est, utì antè dictum, reipsa enim nimis durum videtur in seipso exequi talem pœnam: aliud tamen est, inquit *Sa* V. *beneficium*, si lex dicat, quòd collatio beneficii, v. g. propter Simoniam non valeat, tum enim ante omnem sententiam non valet: putat tamen *Ills.* n. 73. privationem beneficii non incurri nisi post declarationem criminis. Vide dicenda l. 3. p. 1. à n. 215. & l. 4. n. 943. Quòd si lex consistat in privatione, ita ut faciat aliquem inhabilem ad acquirendum, v. g. ad habendum titulum, ad faciendum fructus suos, *Pirh.* De Cler. non resid. n. 54. citans *Castrop.* docet incurri pœnam ipso facto absque ulla sententia vel declaratione: *Ills.* n. 72. universaliter concludit, quamvìs adderetur, *ipso facto ante declarationem*, tamen de facto nullam dari legem pœnalem,

lem, quæ nullâ præmissâ Judicis sententiâ denunciante vel pœnam vel crimen, obliget, exceptis legibus statuentibus censuram Ecclesiasticam, irregularitatem, reservationem absolutionis, impedimentum criminis in matrimonio, privationem petendi debitum conjugale ratione incestûs intra secundum gradum, privationem fructuum ob neglectas Horas. Vide etiam dicenda l. 4. n. 943. Addit tamen rectè *Illf.* n. 74. irritationem actûs statutam ob neglectum formæ requisitæ ad contractum, testamentum, matrimonium &c., item privationem boni necdum obtenti sed priùs obtinendi sub conditione evitati criminis, propriè non esse pœnas, & ideo incurri ante omnem sententiam ac declarationem. Circa pœnam legis irritantis videri possunt *Illf.* à n. 78. & *Leur.* p. 3. q. 167.

§ VII. Si mulcta pecuniaria fuerit imposita, quæ ipso facto incurratur, adhuc non teneris solvere, nisi exigatur, quia sic habet praxis & usus communis, inquit *Castrop.* d. 2. p. 4. n. 6. 613

§. VIII. Si pœna sit nimis difficilis & superet humanam infirmitatem, utì mors, mutilatio, gravis infamia, lex non obligat reum ad illam per seipsum exequendam aut sponte adeundam, sed potest licitè fugere vel declinare, etiam effracto carcere & deceptis custodibus, utì rectè explicat *Busenb.* referendus l. 4. n. 1525. docentque communiter A A cum *Illf.* n. 75. 614

§. IX. Pœna conventionalis ex mutuo consensu imposita, v. g. illi, qui à contractu resiliet, debet solvi, si alter petat, etiam ante omnem sententiam Judicis, utì dicetur l. 3. p. 2. n. 506. 615

§. X Damnatus ad exilium, censeri debet damnatus, non ad perpetuum sed temporale; item filius natus ex parente hæretico de jure est irregularis, si ta- 616

si tamen parens postea sit Catholicus, filius non erit irregularis, quia dicetur filius Catholici; & idem est de similibus casibus. Ratio est, quia leges pœnales sunt odiosæ, odiosa autem sunt restringenda & in benigniorem partem interpretanda, uti n. 609. dictum est: hinc lex pœnalis non debet extendi ad similes vel etiam majores culpas, sed tantùm ad expressas in Jure, sic bis baptizatus est irregularis, non tamen bis confirmatus, quamvìs sit peccatum simile; legens libros hæreticos excommunicatur, non tamen audiens conciones hæreticas, quamvìs hoc sit de se gravius & periculosius: quod maximè valet de lege pœnali exorbitante vel correctiva juris antiqui, quæ ob similitudinẽ vel identitatem rationis extendi non debet ad casus alios, *Laym. Pirh* l. 3. t. 5. n. 171. Quomodo autem pœnæ latæ in reum læsæ Majestatis cadant etiam in filios, explicat *Delbene* de Imm. Eccl. c. 16. d. 23. s. 1.

661.

617 §. XI. Si feratur censura tantùm post novam monitionem incurrenda, non fertur præcisè ob factum præteritum, quod de se fortè non erat peccatum mortale; sed ob factum præteritum prout habens adjunctam pertinaciam vel contemptum monitionis, sic enim fit culpa gravis.

618 §. XII. Quando effectui externo imponitur pœna, v. g. Vulnerationi, quam sequitur mors, si mors tum priùs sequatur, quando causa voluntaria illius est revocata, nihilominus incurritur pœna irregularitatis, sicuti obligatio restitutionis incurritur ex actione damnosa, licèt de hac aliquis efficaciter doleat, uti rectè *Suar. Sanch.* aliique cum *Dicast.* de juram. d. 2. n. 185. 274.

619 Q. 90. *Quænam lex dici debeat favorabilis, quænam odiosa. R.*

§. I. Plures malè explicant, nam *Tiraq.* putat legem

legem illam esse absolutè odiosam, quæ alicui affert gravamen, sed *contrà* est, quia sic omnis lex est odiosa, quia affert obligationem, quæ est gravamen. *Alii* dicunt illam esse favorabilem quæ pro fine habet bonum commune, sed *contrà*, ergo omnis lex est favorabilis, quia omnis lex, etiam pœnalis, pro fine habet bonum commune.

§. II. Probabiliùs cum aliis dicunt *Covarr. Sanch. Sal. Castrop.* d. 1. p. 2. illam legem esse favorabilem, cujus materia præcepta est conveniens & veluti beneficium eis, quibus præcipitur, utì sunt leges, quæ apponunt solemnitates contractibus, ut sic vitentur fraudes; item signantes taxam mercibus, ut ad certum valorem vendantur: si autem materia illis sit onerosa, utì leges vectigalium, aut imponentes pœnam transgressoribus, erit odiosa. 620

§. III. In dubio, an lex sit odiosa an favorabilis, quia nempe non apparet, quid præponderet, censenda est favorabilis, quia de Principe potiùs beneficium quàm odium præsumendum est, ita *Gloss. Bald. Suar.* & alii cum *Castrop.* suprà & *Ilsf.* t. 1. d. 2. n. 8. Notant etiam *Bald. Dec. Paris. Chok. Leur.* p. 3. q. 334. legem posse esse uno respectu favorabilem, alio odiosam; dici tamen simpliciter favorabilem vel odiosam, attendendo ad hoc, quod principaliter in ea agitur. Atque hæc serviunt pro applicanda Regula 15. de Reg. Juris in 6. *Odia restringi & favores convenit ampliari.* 621

§ IV. Dispensationes, itemque privilegia facta privatis contra legem communem vel contra consuetudinem communitatis, sunt odiosa, & ideo restringenda, lex enim & communitas prævalent, exiguntque omnes subditos esse pares in obligatione, utì habet communis cum *Suar. Castrop. Sanch.* de matr. l. 8. d. 1. n. 3. & seqq. Hinc qui obtinuit dispen- 622

sationem pro prima tonsura, non præsumitur obtinuisse pro minoribus, utì communiter docetur contra *Dianam* p. 9. tr 8. R. 22., habens autem dispensationem pro ordinibus præsumitur habere tantùm pro minoribus, *Sanch Suar. Diana* aliique communiter cum *Leur* p. 1. q. 269 contra *Marchinum* & *Cœn.* De Sacram. d. 33. d. 2. n. 29.: Si tamen petens habeat Minores, & dispensans id sciat, præsumitur dispensasse pro Majoribus, ne dispensatio sit frustra, etiam pro Sacerdotio: quòd si dispensatio sit ad omnes Ordines, nullus excipitur præter Episcopatum, qui simul est dignitas, ita *Sanch.* & alii: consequenter dispensatio ad beneficium, ut sic habeatur titulus Ordinationis, non censetur ad Curatum sed simplex; item facta ad beneficium curatum non est extendenda ad Canonicatum, qui simul est dignitas, ita post alios *Diana* suprà: Similiter dispensatus, ne resideat, non est dispensatus, ut accipiat fructus, qui absentibus dari non solent: & ideo *Sanch.* & *Lugo* in Resp. Mor. l. 5. d. 19. n. 3. dicunt, *dispensatio non extenditur ad annexa separabilia, quoties id, super quo principaliter dispensatur, potest sortiri effectum, licèt non ita plenè.* Vide *Hll.* t. 1. d. 3. à n. 32., item hìc dicenda n. 839. Item *Leur.* suprà, & q. 286. n. 3.

623 § V. Privilegium qualecumque concessum in bonum alicujus communitatis & nemini præjudicans, est amplè interpretandum: item, quod cedit in favorem Ecclesiæ, religionis vel piæ causæ, licèt aliquo modo deroget Juri communi, utì cum *Diana* probat *Castrop.* d. 4. p. 10. Hinc de privilegio, quo v. g. integer Ordo eximitur à jurisdictione Ordinarii, docent *Henriq.* & *Sanch.* in Conf. l. 6. c. 9. d. 1. n. 40. debere amplè explicari: quod idem dicit *Castrop.* p. 9. de privilegio, quo Ordo eximitur à solutione decimarum, si fiat ob causam bono communi

& re-

& religioni utilem : etiam latè interpretanda sunt privilegia inserta juri communi ; item quæ conceduntur motu proprio & ex certa scientia, uti ostendit *Castrop.* p. 10., ubi & seqq. punctis plura habet huc spectantia : & de privilegiis plura addemus à n. 832.

Q. 91. *An verum sit, quòd lex & præceptum* 624
ponat actionem præceptam vel prohibitam in ea virtute, quam præcipiens intendit, sive ex cujus motivo præcipit. R.

§. I. Ut intelligatur status quæstionis, v. g. pater graviter præcipit filio, ut maneat domi, eo fine, ut sic consulat ejus castitati, *Quæritur*, an illa mansio domi, non tantùm spectet ad virtutem obedientiæ, sed etiam castitatis, propter quam in filio conservandam pater id præcipit, & ita de aliis : est autem hæc quæstio magni momenti in ordine ad praxin, nam si ejusmodi præceptum ponat materiam præceptam etiam in altera virtute, v. g. castitatis, transgressio talis præcepti continebit duas specie malitias, unam contra obedientiam, alteram contra castitatem, unde filius transgrediens non satisfaciet dicendo in Confessione, semel transgressus sum grave præceptum parentis mei, sed addere debebit, imperantis mihi aliquid ex motivo castitatis.

§ II. Aliqui apud *Arr.* de peccatis d. 41. n. 32. 625
dicunt, quòd solum præceptum Supremi Principis ponat rem præceptam in virtute illa, ex cujus motivo ipse præcipit, non autem præceptum subordinati Superioris : alii putant præcepta particularia id non facere : *Vasq.* dicit vota saltem, quæ quis privatim pro se emittit, hoc non facere, sed *Arri.* contendit præcepta omnia, etiamque vota id facere, vel nulla omnino præcepta id facere, dicit enim eandem esse de omnibus rationem : hinc docet, quòd nullum o-

mnino præceptum ponat rem præceptam in ea virtute, ex cujus motivo ponitur præceptum, fatetur tamen, si v. g. Superior in Monasterio prohibeat suis, ne in plateam per fenestram aspiciant, ne fortè lædatur castitas, si quis aspiciat, huic transgressioni inesse duplicem specie malitiam, etiam in Confessione explicandam, nempe duplicis inobedientiæ, putat enim ex voluntate præcipientis addentis novam obligationem accedere novam inobedientiam specie distinctam: atque hanc *Arriagæ* sententiam vocat valde probabilem *Gob.* in Quin. tr. 5. c. 6. n. 4.; Sed *contrà* est, nam ostendi non potest, unde desumatur illa duplex specie distincta inobedientia: unde *Leander à Murcia* apud *Carden.* in 1. crisi d. 40. à n. 1. absolutè docet nullam novam malitiam superaddi, ex quocumque tandem fine intendatur actio præcepta, *Rationem* dat, quia finis præcepti non cadit sub præceptum, ergo licèt Superior imperet aliquid ex fine seu motivo v. g. religionis, non ideo res præcepta spectabit ad virtutem religionis, & consequenter virtus religionis non poterit refundere novam speciem malitiæ in transgressionem. Sed *contrà* est, nam hic Auctor videtur illa duo confundere, *Finis præcepti non cadit sub præceptum*: *Præceptum non specificatur à fine*: primum est verum, nempe quòd finis præcepti non cadat sub præceptum, id est, quando imples opus præceptum, non teneris illud referre ad finem, ob quem est præceptum, (nisi fortè intentio finis per distinctum præceptum præciperetur) sed satis est, quòd rem præceptam exequaris, v. g. dum Ecclesia ex motivo temperantiæ præcipit jejunare, non est opus, ut tu jejunans referas jejunium ad temperantiam, sive ut velis jejunare, eo fine, ut te mortifices, sed satis est, quòd reipsa jejunes ex quocumque tandem motivo, sic enim imples præceptum,

ptum, cùm intentio illa altera non præcipiatur: quando autem dicitur, quòd præceptum non specificetur à fine, id est, quod præceptum non constituatur in suo esse per ordinem ad hunc vel illum specialem finem, ob quem præceptum ponitur, hoc falsum est, utì jam dicetur.

§. III. Præceptum, si præcipiens ita velit, ponit 626
suam materiam in ea virtute, ex cujus motivo præcipitur, ita *Lugo* de pœn. d. 16. n. 255. *Carden.* aliique communissimè. *Probatur* 1. quia actus specificatur à fine etiam extrinseco, propter quem ponitur, sic si fureris, ut te inebries, actus ille est in specie furti & ebrietatis, imò eo fine furans dici debet potiùs intemperans quàm fur, utì ex *Arist* & *S. Th.* notat *Palav.* hìc d. 9. q. 2. a. 2. n. 2., ergo pariter dici debet, quòd lex specificetur à fine etiam extrinseco, sicuti omnis electio medii specificatur à fine intento, nam lex æquè essentialiter finem illum respicit & actionem aliquam imperat tanquam medium ad illum finem; & ideo talis lex prohibens curiosum aspectum in plateam, ne lædatur castitas, est lex, non tantùm modestiæ, quâ oculorum curiositas reprimitur, sed etiam castitatis, imò magis est castitatis quàm modestiæ, quia pro fine habet castitatem, & modestiam pro medio tantùm. 2. Comedere carnes die Veneris non est de se contra virtutem abstinentiæ, & tamen quia præceptum prohibens eam comestionem est positum ex motivo abstinentiæ, hinc comedere carnes die Veneris est contra virtutem abstinentiæ: Item propriâ auctoritate permutare beneficia, de se non est contra virtutem religionis, quia tamen Ecclesia hoc prohibet ex motivo religionis, talis permutatio est simoniaca & contra virtutem religionis: utì dicetur l. 3. p. 1. q. 21.; similiter si Ecclesia vel quivis alius Superior æquè primariò &

principaliter imperaret jejunium, hodie ex motivo temperantiæ, cras ex motivo religionis, erunt duo specie præcepta, & consequenter si utrumque frangas, erunt duo specie peccata specialiter explicanda in Confessione; & idem est de aliis infinitis exemplis, ergo certum videtur, quòd præceptum ponat materiam præcepti in ea virtute, ex cujus motivo præcipitur. 3. Lex præcipiens pro fine habet, non tam obedientiam per exhibitionem operis præcepti, quàm bonum subditorum, propter quos est lex, bonum autem, quod lex hæc vel illa intendit conciliare subdito, est honestas hujus vel illius virtutis, quam ejusmodi subdito lex intendit applicare; & idem est de lege prohibente, quæ à subdito intendit removere hanc aut illam inhonestatem, ergo lex facit materiam suam esse medium ad talem honestatem conciliandam vel inhonestatem removendam, ergo facit materiam suam spectare ad talem virtutem, ex cujus motivo ponitur.

627 §. IV. Ut lex vel præceptum proximè obliget subditum ex illa virtute, ex cujus motivo lex vel præceptum ponitur, tria requiruntur, 1. id, quòd præcipitur, debet aliquo modo conducere ad finem istius virtutis, saltem perfectiùs consequendum, si enim nullo modo conduceret, non esset referibile tanquam medium ad illius honestatem consequendam. 2 Si non sit aliunde notum, debet Superior exprimere se ex illo motivo præcipere, nam actio non præsumitur præcipi, nisi ex motivo suo intrinseco, v. g. jejunium non præsumitur præcipi, nisi ex motivo temperantiæ, hinc si superior præcipiat etiam ex motivo v. g. religionis, ad colendum Deum, debet hoc exprimere, quia cùm hoc pendeat à sola ejus voluntate, nec sit frequens, aut saltem non sit connaturale, ut aliquid præcipiatur ex motivo extrinseco, præsumi

mi non debet. 3. Non est satis, quòd superior ducatur illo motivo, idque etiam manifestet, sed debet etiam velle imponere obligationem illius virtutis, & rem præceptam facere esse materiam ejus necessariam, alioqui non erit obligatio talis virtutis apud subditum; sic Ecclesia præcipit jejunium in vigilia S. Andreæ, utique etiam ex motivo extrinseco religionis, ad honorem Dei & S. Andreæ, quia tamen Ecclesia id nobis non manifestat, aut saltem istam obligationem religionis non imponit nobis, nec vult hoc jejunium esse materiam necessariam virtutis religionis, qui isto die non jejunat, non peccat contra religionem, sed tantùm contra temperantiam.

§. V. *Objicies* Præceptum particulare & votum 628
non ponunt materiam suam in diversa virtute, licèt ex ejus motivo ponantur, ergo nulla lex vel præceptum id facit. *Prob. antec.*, nam si pater graviter imperet filio, aut si quis apud se voveat, hodie jejunium, cras officium defunctorum, utique præcipiens & vovens habebunt pro singulis diebus diversos fines & motiva, & tamen si transgrediantur, sufficiet in Confessione dicere, bis in re gravi fui inobediens Patri, bis grave votum transgressus sum, ergo. *R.* Præceptum particulare & votum non ponunt suam materiam in tali alia virtute, si præcipiens & vovens id nolit, c, si velit, n. antec, & similiter c. & n. conseq. Et quidem 1. quod præcipientem attinet, multi docent eum pro fine principali habere solam honestatem obedientiæ; è contrà *Castrop.* de peccat. d. 3. p. 3. n. 12. *Dicast.* de pœnit. d. 9. n. 487. aliique cum *Stoz* l. 1. p. 1. n. 52. dicunt potiùs pro fine habere honestatem illius alterius virtutis, ad quam actio præcepta pertinet, vel ex cujus motivo ponitur præceptum, quod videtur conformius dictis n. 626., quidquid tamen sit de hoc, si præcipiens nolit illud, quod

præcipit, esse materiam necessariam illius alterius virtutis, qui transgredietur, non peccabit contra hanc virtutem, è contrà si velit esse, contra hanc peccabit; hinc docet *Oviedo* de peccatis controv. 2. n. 26., si Superior mihi imperet jejunium ex solo motivo temperantiæ & non obedientiæ, si observem, etiam quia præceptum est, me fore temperantem & obedientem, si autem non observem, me fore intemperantem sed non inobedientem, quia jejunium per tale præceptum fit materia necessaria temperantiæ, & non fit materia necessaria, sed tantùm apta obedientiæ, aliud enim est objectum pertinere ad hanc virtutem, aliud esse materiam necessariam hujus virtutis, nam quæ sunt de consilio, v. g. jejunium die non præcepto, spectat ad virtutem temperantiæ, non tamen est materia ejus necessaria. 2. Quod attinet ad votum, vovens ordinariè pro fine principali habet solam honestatem fidelitatis erga Deum, & quamvis posito voto Deus præcipiat illud servari, tamen materia hujus præcepti divini est talis fidelitas servanda, uti pluribus explicat *Dicast.* Suprà: de cætero, quòd vovens possit facere, ut hoc, quod vovet, sit materia necessaria illius virtutis, ex cujus motivo vovet, docent *Valent.* 2. 2. d. 6. q. 6. p. 4 q. 1. concl 2. *Sanch.* in Decal. l. 4. c. 11. n. 23. & alii, contra *Suar.* de voto l. 5. c. 3. n. 13. *Castrop* t. 15. d. 1. p. 11. n. 8. *Illf.* t. 5. n. 105. & alios: Ratio est, quia si ex amore melioris boni velit se obligare ad talem materiam propter honestatem talis virtutis, Deus voluntatem acceptat, & informando lege suâ facit esse obligatoriam in conscientia.

629 *Inst.* 1. Ergo si lex prohibeat religioso non aspicere è fenestra, ne castitas patiatur periculum, qui aspiceret, sciens nullum esse periculum castitatis, esset luxuriosus ac peccaret, & quidem graviter, cùm in mate-

materia castitatis non detur parvitas materiæ. *R.* Aliqui actus per se & ex objecto opponuntur alicui virtuti, utì pollutio castitati, ebrietas temperantiæ ; alii opponũtur per accidens tantùm & ratione legis, utì dictum est n. 6:6. : hoc notato , nego talem dici posse luxuriosum , nam luxuriosus dicitur tantùm ille, qui committit certos actus per se & ex objecto oppositos castitati : concedo tamen hunc aspicientem peccaturum contra castitatem , sed peccato diverso ab illis, quæ ideo prohibita sunt, quia mala ; nec peccaret graviter , quia aspectus ille absente omni periculo est materia absolutè levis, in qua si lex intenderet ponere obligationem gravem,esset irrationabilis: potest autem in materia , quæ per accidens tantùm spectat ad castitatem, dari parvitas materiæ, utì & in materia periculi circa castitatem, cui quis se exponit, utì omnes fatentur.

Inst. 2. Castitas non prohibet talem aspectum , quando nullum subest periculum. *R.* Non prohibet, per se & absolutè , c, per accidens , suppositâ istâ lege,n,nam positâ istâ lege,inprimis omissio illius aspectûs est necessaria ad conciliandâ subdito honestatem castitatis,ad quam sic quærendam lex illa obligat deinde eadem lex imperat omissionẽ aspectûs tanquam medium de se conducens ad castitatem, medium autem ùt medium eò pertinet,quò finis,ergo positâ illâ lege omissio aspectûs spectat ad castitatem , ergo ad castitatem spectat prohibere talem aspectum veluti oppositum medio conducenti ad suam honestatem.

Inst. 3. Ordinatio illa extrinseca legislatoris non potest facere , ut talis aspectus habeat oppositionem cum castitate , quia in his circumstantiis non magis movet ad turpia, quàm si non fuisset prohibitus : & ratio à priori est, quia inhonestas, quæ ex natura rei reperitur in actibus de se vitiosis , non ideo reperi-

tur in actibus, qui etiam ex motivo alicujus virtutis imperantur, sic inhonestas contra temperantiam, quæ est in hausstu inebriativo, non reperitur in hausstu moderato, quamvis hic mihi prohiberetur ex motivo temperantiæ, ne inebriarer, illa enim ordinatio, cùm sit extrinseca rei, non potest ipsi dare contrarietatem cum quacumque virtute, sed præcisè cum prohibitione. Similiter si Deus jam imperaret mihi actum fidei ex motivo honestatis, quæ est in fide, & ego nõ elicerẽ fidem, sed fabularer, nulli tamen articulo dissentirem, nec de ullo dubitarem, quis dicet me peccare contra fidem, esse hæreticum, aut habitum fidei amittere? ita *Arr. R.* Non potest facere, ut talis aspectus habeat, per se & ex objecto, oppositionẽ cum castitate, c, per accidens & ratione ejusmodi legis, n, ex hoc autem, quòd non magis moveat ad turpia, quàm si non esset prohibitus, tantùm sequitur, quòd per se & ex objecto non sit contra castitatem. Idem applica isti rationi à priori, nam ratione legis refunditur alia inhonestas, per accidens virtuti opposita; & ita licèt actus moderatè bibentis, quãdo est lex nihil bibendi, non habeat contrarietatem per se & ex objecto respectu virtutis temperantiæ, habet tamen per accidens, & ratione legis vetantis hìc & nunc omnem potum; & idem est de illo non eliciente fidem; non tamen est hæreticus, neque ideo amittit habitum fidei, quia ad hæc requiritur actus per se & ex objecto directè oppositus fidei: atque idem dicendum est in aliis similibus materiis virtutum.

Inst. 4. Ergo si quis sciret se per esum piscium moveri ad luxuriam, & Superior ex motivo castitatis illi imperaret esum piscium, comedendo pisces esset castus, non comedendo esset incastus. *R.* Comedendo pisces & absque consensu permittendo motus

motus illos esset castus actu castitatis per accidens & ex lege tali, non comedendo autem esset incastus actu per accidens & ratione legis oppositæ castitati, quia nollet amplecti honestatem castitatis sibi per legem ejusmodi sub obligatione propositam.

DUBIUM III. 630

An vis & substantia Legis positivè dependeant ab acceptatione communitatis.

REspondeo. Etsi ita sentiant Canonistæ: item *Nav. Azor, &c.* citati à *Lay. l. 1. tr. 4. c. 3.* Eò quòd ponant leges hac tacitâ conditione ferri, si à populo fuerint acceptatæ, alioqui vim seu obligationem non habituras, verior tamen sententia est Theologorum, leges absoluti Magistratûs non pendere à populi acceptatione & consensu, sed mox ut legitimè promulgatæ sunt, obligare populum ad recipiendum: præsertim in legibus Pontificis, qui suam potestatem non accepit à populo, sed Christo, *Vasq. Suar. Molina, &c.* Unde à *Laym. l. c.* resolvuntur hi casus. 631. 635

I. Episcopis ex officio incumbit, novas leges Pontificias, (ut Principibus, Imperatorias) promulgare per suas Diœceses, atque in usum deducere.

II. Si lex in Provincia promulgata sit, sed à majore parte populi non accipiatur nec observetur, tunc, si legislator id sciat & taceat, censetur hoc ipso legem revocare. Si verò id sciat & urgeat observationem, quisque tenetur eam servare; quia potiùs caput suum, quàm reliqua membra sequi debet.

III. Si Princeps nesciat non recipi, nec deduci ad usum, durat legis obligatio, donec elabatur decennium, 633

" cennium, quo elapso, præscriptum est contra eam,
" sive Imperatoria sit, sive Pontificia, & tunc non
" amplius obligat: Uti & lex Ecclesiæ, etsi semel
" recepta sit, aboletur per præscriptionem, sed anno-
" rum plurium, nempe quadraginta. *Navar. Azor,*
" *Suar.*

" IV. Si tu legem promulgatam paratus sis su-
634. " scipere, & datâ occasione etiam observes, sed alii
" plerique è communitate non recipiant, nec rece-
" pturi videantur, tunc saltem ab ea excusaberis,
" per discretionem.

" V. Etsi primi Episcopi fortè peccarint non re-
632 " cipiendo legem & in usum deducendo, successores
" tamen eorum, si post longum tempus videant non
637. " observatam, credere possunt esse sublatam per præ-
636. " scriptionem.

" VI. In dubio, num lex recepta sit, nec ne, præ-
591. " sumendum est pro ipsa: quia factum in dubio
" præsumitur, si de jure faciendum erat. Vide *Azor*
" *l. 5. c. 4. Laym. c. 3. Sal. de leg. d. 13. s. 3.*

638. cū sqtbg.

ADDENDA.

631 Q. 92. *An subditi peccent non acceptando legem.* R. Peccant, si absque causa non acceptent, nam *Alex. VII.* damnavit hanc 28. propos. *Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem à Principe promulgatam*: & Ratio patet, quia resistit potestati à Deo ordinatæ, sicque frustra esset potestas legislativa. Quando autem dicitur, *absque ulla causa*, intelligitur, rationabili, nam causa irrationabilis & purè voluntaria reipsa nulla est.

632 Q. 93. *Quid notandum sit circa acceptationem legum, præsertim Ecclesiæ.* R.

§. I. Quòd lex, etiam Ecclesiastica, non recepta, non

non obliget, etiamsi primi non recipientes peccarint, est communis sententia, quam tenent *Nav. Covarr. Cancell. Menoch. Mandos. Guttier Paris. Valent. Silvest. Armil. Rodriq.* aliique plurimi cum *Suar.* hìc l. 4. c. 16. n. 9. *Sanch.* de matr. l. 3. d. 18. n. 1. *Garcia* de benef. p. 11. c. 5. n. 150. *Moya* t. 6. d. 1. q. 1. Quod verum est, etiamsi lex contineat decretum irritans, *Riccius* dicens communem, *Puteus*, *Garc.* n. 152. Item, etiamsi deroget consuetudini, *Garc.* n. 153. citans alios: Item, etiamsi non sit recepta per ignorantiam, *Garc.* n. 154. citans *Nav.* & *Rodriq.* Hinc *Luca* de benef. d. 65. n. 13. docet, quòd quamvis Papa habeat immediatè à Deo potestatem legislativam, uti habetur Cap. *Novit*, 13. de Judiciis, ita ut ipsius leges nunquam indigeant acceptatione Ecclesiæ, tamen si Ecclesia per non usum non admittat legem, tolli obligationem, ob implicitam Papæ scientiam & patientiam, quæ est virtualis revocatio. Addit post *Less* & alios *Carden.* in 1. crisi d. 29. n. 65. leges Ecclesiæ ex benigna interpretatione voluntatis Pontificum non obligare ante acceptationem, quando est causa rationabilis non acceptandi. Vide dicenda l. 4. n. 520. & 672.

§. II. Putat *Garc.* n. 156. probabile esse ad tol- 633
lendam obligationem legum non receptarum, etiam ignorante legislatore, non requiri decennium, sed sufficere actus cõtrarios in numero sufficiente, secundùm arbitrium prudentum, quia ita videtur servari in praxi, pro quo citat *Nav. Felin. Bottæ.*, sed contradicunt *Suar.* suprà, *Salas* d. 13. s. 4. n. 24. cum communi requirentes, ut hoc fiat sciente & tacente legislatore.

§. III. Putat *Garc.* n. 159. necesse non esse, ut ge- 634
neraliter & à majore parte Ecclesiarum unius provinciæ non sit recepta lex, quia v. g. Capitulum

unum

unum hìc non consideratur ùt persona particularis, sed ùt universitas, cùm non agatur de acquirendo ipsi Capitulo ùt Capitulo & ùt privatæ personæ, sed omnibus de capitulo & in universum: quæ doctrina admitti potest, si lex lata sit pro solo tali Capitulo; nam si major pars Capitulorum aut totius communitatis, in qua Capitulum est, legem admittat, censetur tota communitas admisisse; & debet pars minor sequi majorem.

635 §. IV. Testatur *Gob.* Reges Galliæ jam à tempore *Caroli M.* hoc sibi privilegium arrogare, quòd nullæ leges Pontificiæ tangentes universum regnum, vel promulgari vel obligare possint, nisi diploma Papæ sigillo ejusdem munitum approbetur à Rege, ideoque refert *Chaissaing* Tridentinum quoad nova morum decreta repugnantia moribus Galliæ, neque in toto neque in parte potuisse venire ad receptionem, licèt *Henricus IV.* jurarit *Clementi VIII.* se operam navaturum, ut in toto regno reciperetur: putatque etiam *Baunius*, quòd in Gallia & Belgio necessarium sit placitum Regis, ad hoc, ut decreta Pontificia obligent: sed de his ipsi viderint, si enim ita est, erit hoc per accidens, ex privilegio ipsorummet Pontificum: *Ill.* t. 1. d 3. n. 66. docet per *Trid.* isti privilegio esse derogatum.

636 §. V. Si lex concernat res fidei, exceptio non receptæ legis non valet, quia omnes tenentur credere, quod est de fide: idem est, si lex abroget aliquid tanquam pravum & scandalosum, aut si damnet consuetudinem tanquam irrationabilem & iniquam, uti rectè *Garc.* à n. 161., tum enim jus naturæ, quod perpetuum est & necessarium, pergit semper assistere legi.

637 §. VI. Hanc propositionem, *Bulla cœnæ non obligat, ubi non est acceptata*, Generalis Societatis

JESU

JESU anno 1597. die 9. Augusti rescribens ad provinciam Venetam rejecit ùt falsam: sed quidquid sit de Italia aut aliis etiam Provinciis, certum videtur, quòd in Germania non obliget hodiedum quoad aliqua, vel saltem non cum illo rigore, utì notant *Laym.* aliique graviſſimi recentiores in manuscriptis. *Grotius* l. 1. c. 3. à n. 8. conatur evincere, quòd Reges habeant à populo absolutam potestatem leges ferendi & imperandi, nec ab eo vi coerceri possint, si potestate aburantur: quandonam autem licitum sit reluctari Regi, explicat c. 4.

638 Q. 94. *Quandonam licitum sit appellare à lege, vel supplicare contra illam.* R. Quando adest causa rationabilis, nam potest lex ita esse incommoda & disconveniens moribus & consuetudinibus hujus aut illius etiam particularis provinciæ, aut ita difficilis huic aut illi instituto, patriæ, populo, ut executio in uno alterove loco rationabiliter suspendi, & acceptatio usque ad aliam informationem differrì possit & debeat, utì habet communis cum *Suar.* l. 4. c. 16. n. 7. *Salon. Laym. Salas* d. 13. s. 4. *Bonac.* d. 1. q. 1. pu. 4. n. 42., prudenter enim tum præsumitur, quòd Superior nescierit vel non consideraverit difficultates, hinc si sit inferior legislator, licebit appellare ad Superiorem, si autem sit Supremus vel independens, poterit apud eum supplicari, ut legem tollat vel mitiget. Si tamen verisimile est legislatorem non ignorasse circumstantias & speciales rei præceptæ difficultates, communissima sententia est cum *Suar.* legem esse acceptandam, quamvis difficilia & dura præcipiat: multò minùs differri potest acceptatio, si non cogitetur de appellando vel supplicando, nec de proponendis causis, maximè si ideo taceatur, quia Legislator creditur non approbaturus rationes opponendas.

Q. 95.

639 Q. 95. *An durante tali appellatione vel supplicatione, subditi debeant observare legem* R. Si lex servari possit sine magna rerum mutatione vel periculo scandali, *Suar.* Suprà putat observandam esse, quia certò possidet, & excusatio est dubia: idem tenent *Valq. Lorca, Garc.* teste *Leur.* p. 3. q. 370. n 5. Consentit *Castrop.* d. 1. pu. 13. n. 14. E contrà *Bonac. Salas, Rodriq. Gran. Steph.* tr. 2. d. 1. dub. 3. *Honor. Fabri* & alii apud *Moyam* in sel. t. 6. d. 1. q. 1. n. 16. putant obligationem suspendi, quia ita habet usus & praxis, neque ideo puniuntur subditi, si interea non observent; sicque præsumitur de benignitate Ecclesiæ, utì cum *Less* & *Carden.* dictum est n. 592., sicque etiam conveniebat, ut gubernatio Ecclesiæ & Reip. sit suavis ac humanæ imbecillitati attemperata, utì innuit *Illsf.* tr. 1. d. 2. n. 5.

640 Q. 96. *Si Superior auditâ appellatione vel supplicatione taceat, an hoc ipso censeatur revocare legem.* R. Affirmativè, alioquin tenebatur legi insistere & his non obstantibus urgere eam, ita *Bonac. Salas & Castrop.* d. 1. p. 13. Excipe, nisi aliunde satìs colligeretur, quòd taciturnitas esset per modum repulsæ aut indignationis, tum enim potiùs firmaretur lex.

641 Q. 97. *An lex alioquin invalida per hoc fiat firma, quòd subditi eam acceptent.* R. Si invaliditas fuit ex eo, quòd aliquid præciperetur contra jus subditorum, si hi postea liberè acceptando efficaciter cedant illi juri suo, fiet firma, utì patet: notatque rectè *Gob.* receptionem legis cujuscumque fieri posse per solum usum: è contrà si invaliditas fuit ex eo, quòd legislator excederet suam potestatem, utì si laicus Princeps præcipiat Missam die non festivo, quamvis populus legem acceptet, non fiet firma, quia præcipiens nec habuit, nec per illam acceptationem acquirit

rit potestatem præcipiendi talem actionem, ita *Carden.* in 1. crisi d. 29. à n. 159.

Quid censendum sit in dubio, an lex usu sit recepta necne, dictum est n. 591.

DUBIUM IV. 642

An præcepta etiam humana obligent sub peccato, & quali.

REspondeo. Cùm Deus sit Dominus noster atque etiam Superioribus parere nos jusserit, non solùm ipse, sed & illi nobis præcipere possunt & præcipiunt, tum sub pœna, tum etiam sub culpa, sive peccato; idque gravi aut levi, prout & rei præceptæ ad intentum finem necessitas, & materiæ quantitas, & eorum voluntas sese habent, quæ ex eorum verbis, circumstantiis, aut prudentum æstimatione solet colligi. Ita *Theologi communiter. S. Thom. Suar. Salas, &c.*

Unde resolvuntur hic Casus.

I. Graviter peccat, qui deliberatè & in materia magna violat præceptum aliquod Decalogi vel Ecclesiæ 659

II. Cùm res levis est, non peccat mortaliter transgrediens, etsi Superior sub mortali præceperit, quia id eum posse negant *Suar. Lay & alii ex communi*: v. g. ne quis frangat silentium, ne edat uvam, ut claudat ostium, &c. quia est res parva & incapax tantæ obligationis: Nec ipse Deus in materia parva sub mortali obligat. Vid. *Less. l. 2. c. 4. d. 9. Salas, d. 10. s. 7.* 664

III. Aliud esset, si materia aliàs levis fieret gravis, ratione circumstantiarum, ut, v. g. contemptûs,

" ptûs, ſcandali, magni boni communis, vel finis
" à legislatore intenti: Sic abſtinentia à pomo in Pa-
" radiſo in ſe quidem parva, graviſſima tamen erat
" ex circumſtantia finis. *Suar. l. 3. c. 25.*

668. " IV. Quando materia eſt gravis, poteſt ſuperior
" præcipere ſub culpa tantùm levi, quia ſicut po-
" teſt nullo modo obligare, non præcipiendo, ita
" etiam poteſt obligare ſub veniali tantùm, Ita *Suar.*
" *Leſſ. l. c.* contra *Vaſq.*

663 cũ sqtibg. 659. 669. " V. Potiſſima ſigna, ex quibus colligi poſſit,
" an lex obliget ſub gravi culpa, ſunt hæc: I. Si
" materia ſit gravis, & non conſtet in contrarium
" de voluntate præcipientis: Unde *Caj. in ſum. ver.*
" *Cler.* docet Clericos tantùm peccare venialiter,
" dũ contra præcepta juris poſitivi aves & canes ſe-
" quuntur ad venandum. II. Si verba magnam vim
656 cum sqtibg " habent, ut jubemus, interdicimus, in virtute S.
" Obedientiæ; vel vi voti, aut juramenti, vel gravi-
" ter mandamus, &c., III. Si pœna magna adjicia-
" tur, ut excommunicationis, depoſitionis, male-
" dictionis æternæ, exilii perpetui, mortis, &. IV.
" Si ita fert uſus & conſuetudo inter peritos & timo-
659. " ratos, quia conſuetudo eſt optima legum inter-
" pres, ut patet in lege jejunii Eccleſiaſtici, & abſti-
" nentiæ à carnibus; item communionis annuæ,
" quas graviter obligare probat hìc *Tolet. Lay. c.*
" 14. *n.* 4. *Bon. p.* 7. §. 4.

669 cũ sqtibg.
643 cũ sqtibg-usq; ad 653 *ADDENDA.*

SUppono hìc etiam ſæcularem legislatorem poſ-
ſe obligare in conſcientia, id enim evincit ra-
tio allata à *Buſenb.*, & videtur certum ex 1. Petri 2.
item ad Rom. 13. Videri poteſt *Moya* T. 1. t. 6. d. 4.
q 3. à n. 28. Nunc videndum eſt, quouſque poſſit
obligare.

Q. 98. *An lex humana posſit saltem indirectè præcipere vel prohibere actus merè internos. R.*

§. I. Hoc dicitur præcipi indirectè, quod non 643
præcipitur in se, neque est aliqua pars illius, cujus positio præcipitur, ideo tamen censetur præcipi, quia est absolutè necessarium ad hoc, ut ponatur id, quod præcipitur, v. g. si alicui præcipiatur adoratio Dei, indirectè præcipitur cognitio & æstimatio Dei, sine quibus non potest esse adoratio, si præcipiatur auditio Missæ, indirectè præcipitur intentio audiendi, sine qua non censebitur poni auditio præcepta: è contrà hoc dicitur præcipi directè, quod non ratione alterius sed ratione sui præcipitur, ita ut illius positio sit hoc, in quod lex tendit.

§. II. Lex humana potest saltem indirectè præci- 644
pere & prohibere actus merè internos, quia potest præcipere actum externum, v. g. adorationem Dei, auditionem Missæ &c., ad quorum positionem necessarii sunt actus merè interni, uti jam dictum est, ergo.

Q. 99. *An lex humana posſit præcipere vel pro-* 645
hibere actum externum in ordine ad actum internum, sive respiciendo internum tanquam finem, ad quem legislator ordinet externum. R.

§. I. Negat *Caram.*, quia cùm media specificentur à fine, qui non habet potestatem in finem, ad quem diriguntur media, etiam non habet potestatem in media, sed lex humana non habet potestatem in actum internum, qui hìc esset finis, ergo nec habet potestatem in actus externos, qui supponuntur esse media ad internos; consequenter, inquit *Caram*, pater non poterit prohibere filio ingressum in aliquam domum, eo fine, ut filius non habeat delectationes internas, nec Superior ideo poterit subdito religioso prohibere lectionem libri turpis, quia pro-

hibere delectationes internas est supra potestatem humanam.

645 §. II. Potest lex humana præcipere vel prohibere actum externum in ordine ad internum, & consequenter præcepta Patris & Superioris jam insinuata valent. ita *Carden.* in 1. crisi d. 25. c. 2. & seqq. *Probatur*, nam licèt actus externus ordinatus ad internum, ab hoc etiam specificetur, non ideo est vel fit actus internus, sed tantùm respicit eum, in se autem est & manet actus externus, ergo non est, cui lex humana eum non possit præcipere, etiam dato, quòd lex humana non possit directè præcipere ullos actus internos: idipsum evincit variis argumentis ex *Tridentino* & ratione desumptis *Carden.* c 3. & seqq, nam *Trid.* Sess. 22. c. 5 expressè præcipit ritus Missæ tanquam adminicula ad rerum divinarum meditationem; item præcipit catecheses, prohibet libros hæreticos, ut retineatur fides interna, imò probabile est, quòd Ecclesia in omnibus suis præceptis intendat perfectionem Christianam, quæ in perfecta charitate interna consistit, ergo. Atque ex his patet, quid dicendum sit ad argumentum *Caramuelis*, nam si major esset vera, simili modo argumentarer, Ecclesia non habet potestatem circa jus divinum Sacramentale, sed ea, quæ præcipit propter jus divinum Sacramentale promovendum, specificantur à jure divino Sacramentali tanquam à fine, ergo ad ea Ecclesia non habet potestatem, consequenter præcipere non potest ceremonias & ritus in administratione Sacramentorum: item, qui non habet potestatem in finem, nec habet in media, sed Ecclesia non habet potestatem in essentiam v g. sacrificii, ergo nec habet in media illud dignè offerendi, adhibendi certos ritus, vestes, orationes, &c., & consequenter ista non potest præcipere, quòd dicere est absurdum.

Q. 100. *An lex humana posſit directè præcipere* 647
vel prohibere actum mixtum ex interno & externo, id eſt, talem actum externum, qui abſolutè quidem poſſet eſſe abſque actu interno, attamen ad cujus eſſe morale intrinſecè ſpectat aliquis actus internus, utì ad eſſe morale Confeſſionis, ut dicatur valida, ſimul ſpectat dolor de peccatis, qui eſt actus merè internus; ad eſſe morale contractûs, qui ſit validus, ſpectat interna volitio contrahendi. *R.* Negant multi, ſed communiùs & probabiliùs affirmant alii cum *Gob.* in Exp. tr. 5. n. 189. & *Carden.* in 1. criſi d. 9. c. 20. a. 12., iterumque in 2. criſi d. 24. n. 10., qui dicit nunc eſſe certum. *Probatur*, quia *Alex. VII.* damnat hanc 14. propoſ., *Qui facit Confeßionem voluntariè nullam, ſatisfacit præcepto Eccleſiæ*, ergo ex hac damnatione certum eſt Eccleſiam præcipere Confeſſionem validam, ergo certum eſt præcipere Confeſſionem cum dolore & propoſito, ergo ſimul præcipit dolorem & propoſitum, qui ſunt actus merè interni, requiſiti ad illud totum eſſe morale, quod eſt Confeſſio valida: idem eſt, quando *Vrbanus VIII.* prohibet applicationem ejuſdem Miſſæ pro duobus ſtipendiis, ibi enim ſimul cum receptione duplicis ſtipendii prohibet applicationem, quæ eſt actus merè internus: item Eccleſia prohibet promiſſionem fictam Matrimonii, & quidem primariò fictionem, quæ eſt actus merè internus: item prohibet Simoniam omnem mentalem, etiam juris tantùm Eccleſiaſtici &c., neque hoc eſt indirectè tantùm præcipere vel prohibere actum internum, nam hoc, quod præcipitur vel prohibetur, non eſt aliquid adæquatè diſtinctum ab actu interno, quod tantùm ſit connexum eſſentialiter vel conjunctum cum illo, ſed eſt aliquod morale, quòd intrinſecè conſtituitur ex actu interno & externo ab invicem

alioquí ſeparabilibus, ita ut habito præciſè actu externo non haberetur hoc, quod præcipitur, ergo actus internus directè ſimul præcipitur eodem modo quo externus, utì poſt *Caram* rectè urget *Carden.* ſuprà n. 9. Similiter dicunt multi ab Eccleſia directè præcipi aut ſaltem præcipi poſſe orationem attentam, etiam dato, quòd eſſentia orationis conſiſtere poſſit ſine attentione interna, ſic autem ſimul directè præciperetur attentio interna, ergo. Denique quis dicat Patrem non poſſe filio prohibere mendacium? illo autem prohibito æquè primò prohibetur mens verbis contraria, ergo. Plura exempla affert *Carden.* ſuprà à n 16., probatque etiam *Suarez* l. 4. c. 13. ſæpe à Jure Canonico præcipi ejuſmodi actus mixtos.

648 Q. 101. *An lex humana poſſit directè præcipere vel prohibere actus internos, & quidem ſolos.* R. Antequam reſolvam, explicabo ſententias, quæ præcipuè tres ſunt; prima negat, ſecunda affirmat, tertia diſtinguit:

649 §. I. Prima ſententia negans docetur expreſsè à *S. Th.* 1. 2. q. 91. a. 4. O, & q. 100. a. 9. O, ubi pro eadem citat *Ariſtotelem*: ſequuntur plurimi antiqui & recentiores: *Ratio* autem eſt 1. quia fruſtra eſſet poteſtas imperandi actum, quem imperans nullo modo per ſe cognoſcere poteſt, neque illius omiſſionem punire, neque expletionem urgere, ſed legislator humanus nequit per ſe cognoſcere actum merè internum non conjunctum cum externo, nec poteſt punire ejus omiſſionem, neque urgere expletionem, cùm non poſſit ſcire, an poſitus ſit vel omiſſus, ergo. 2. Si lex humana poſſit præcipere actus merè internos, etiam poterit lex civilis, quod eſt contra communem ſenſum. 3. Et velut à priori: poteſtas humana debet exerceri humano modo, ſed non exerce-

retur

retur humano modo, si tenderet directè ad actus merè internos, etiam ut conjunctos cum externis, inquit *Lugo* in Resp. Mor. l. 6. d. 7., quia agere de merè internis ad solum Deum & creaturas spirituales spectat, commercium verò humanum tantùm attingit externa sensibus subjecta: atque inde etiam est, quòd lex purè interna & exteriùs non manifestata neminem obliget, etiamsi sciretur existere in mente legislatoris volentis obligare, quia nempe humano modo non est applicata, ergo. 4. Commune axioma est, quòd ad Ecclesiam non spectet judicare de internis, ergo nec ad eam spectat agere de internis, ergo nec ea præcipere vel prohibere.

§. II. Secunda sententia affirmans docetur ab 650
Adriano & aliis, ac nititur his fundamentis, 1. Christus dedit Ecclesiæ potestatem absolutam præcipiendi suis subditis, quam non scimus esse limitatam ad actus tantùm externos vel mixtos, ergo cùm concessio Christi sit favorabilis, restringi non debet sed potiùs extendi etiam ad actus merè internos, v. g. virtutum, cùm hi maximè utiles sint vel necessarii ad bonum animæ & ultimum finem, ad quem fidelibus procurandum data est Ecclesiæ potestas legislativa. 2. Ecclesia potest dispensare in voto merè interno, ergo habet potestatem ad merè interna. 3. Potest quis obligare se voto ad actum merè internum, ergo etiam potest obligari ab alio homine, cui potestatem in se dedit. *Conf.* nam si quis voveat in omnibus obedire Prælato, poterit Prælatus ei præcipere, v. g. orationem mentalem, ad quam tenebitur vi præcepti, ergo præceptum humanum potest directè tendere in actum merè internum. Hæc quidem argumenta & plura alia probabiliter solvunt *Lugo* suprà & *Castrop.* d. 1. p. 6., fusissimè autem *Dicast.* de cens. d. 2. à n. 89, alia tamen postea afferenda non ita facilè solvent.

651 §. III. Tertia sententia, quam tenent *Carden.* in 2. crisi diss. 24. *Gormaz* de pœn. p. 2. n. 67. & alii, distinguit inter leges, nam alia est tantùm directiva, alia est etiam coactiva; directiva tantùm est, quæ obligat ad solam culpam in conscientia incurrendam, non autem ad aliquam pœnam ab homine infligendam, & sic legislator obligatur suis legibus concernentibus bonum commune, item in probabili sententia Clerici obligantur legibus civilibus spectantibus commune bonum, sed tam legislator quàm Clerici obligantur quoad vim tantùm directivam uti n. 674. & 675. dicetur: Lex coactiva, quæ aliter vocatur comminatoria, obligat & sub culpa & sub pœna expressè vel tacitè statuta per legem: porrò lex coactiva iterum est duplex, alia enim est coactiva coactione internâ, alia externâ; illa dicitur coactiva coactione internâ, quæ obligat sub pœna ipso facto ante sententiam Judicis incurrenda: illa dicitur coactiva coactione externâ, quæ obligat sub pœna per sententiam inferenda. Hoc suppositio,

652 §. IV. Lex humana, si sit tantùm directiva, potest præcipere vel prohibere actus merè internos. *Prob.* 1. quia potest præcipere actus mixtos, uti n. 607. dictum est, ergo etiam solùm internos. *Conf. prob.*, quia præcipiendo mixtos, directè tendit etiam in internos, præcipiendo illos, nec requiritur, ut de eis possit cognoscere aut judicare. *Conf.*, Ecclesia potuit primò præcipere orationem vocalem nudam, & postea superaddere præceptum directivum de adjungenda attentione interna, sicquè directè adjecisset præceptum tendens in aliquid merè internum. 2. Quia actus merè internus est capax obligationis à Deo, ergo etiam ab homine, nam non obstat, quòd homo eum actum non possit cognoscere, judicare, punire, id enim non requiritur ad legem directi-

directivam, sed tantùm ad coactivam, & satis est, quòd Deus, qui assistit omni legi humanæ, eamque suâ voluntate veluti informat, suppleat in eo sitque ejus vindex, & transgressionem sit puniturus: posse autem dari legem, quæ tantùm sit directiva, videtur certum, cùm vis directiva sit separabilis à coactiva, utì n. 651. dictum est circa legislatorem & Clericum: imò omnis lex naturalis, prout contradistinguitur à divina, est tantùm directiva, ergo etiam talis esse poterit lex humana respectu actûs merè interni. 3. Praxis propositionis decimæ ab *Innocentio XI.* damnatæ est aliquid purè internum, sed praxis illius propositionis est prohibita per legem humanam directivam, ergo aliquid merè internum prohibetur per legem humanam directivam. *Min.* est certa ex Bulla adjuncta, ubi in fine districtè in virtute S. Obedientiæ & sub interminatione divini judicii prohibetur praxis omnium illarum propositionum: *Maj.* etiam est certa, quia propositio 10. damnata est hæc, *Non tenemur proximum diligere actu interno & formali*, praxis autem illius est omissio amoris interni, quæ omissio est quid purè internum. *Si dicas* 1. ibi tantùm prohiberi, ne doceantur illæ sententiæ, *Contrà* est, quòd doctrina paulò antè prohibeatur omnibus sub excommunicatione latæ sententiæ, ergo quod additur de praxi, non potest intelligi de doctrina, sed de ipso illius usu. *Si dicas* 2., Ecclesiam tantùm declarare obligationem, quæ est ex jure naturali & divino, *Contrà* est, quia nullo verbo innuit modum declarandi, sed prohibendi, non aliter ac facit, dum alia directè prohibet, v. g. ne propositiones illæ doceantur.

§. V. Lex humana coactiva coactione internâ potest præcipere vel prohibere actus purè internos. 653

Probatur 1. argumentis n. 652. allatis, quia coactio

purè interna non requirit præviam cognitionem causæ, sed pœna incurritur ipso facto apud Deum, qui vindex est legum omnium humanarum 2 Ecclesia per legem coactivam coactione internâ præcipit vel prohibet actus mixtos, v. g. homicidium voluntarium Clerici, quòd punit excommunicatione; homicidium conjugis cum intentione matrimonii, cui addit pœnam impedimenti &c., in his autem punit directè volitionem occidendi & intentionem matrimonii, non per sententiam Judicis, quæ prærequirat cognitionem causæ, sed per ipsam legem, quæ talem cognitionem non requirit, ergo eodem modo posset Ecclesia solam hæresin internam prohibere sub pœna ipso facto incurrenda. 3. Praxis propositionis 10. ab *Inn. XI.* damnatæ, est aliquid merè internum, secundùm dicta n. 652., sed praxis illa potuit prohiberi sub excommunicatione latæ sententiæ, quid enim obstet?, ergo aliquid merè internum potuit prohiberi sub ea pœna, ergo per legem coactivam coactione internâ.

654 §. VI. Lex humana coactiva coactione externâ non potest præcipere vel prohibere actus merè internos, bene tamen mixtos. *Ratio* primæ partis est, quia homo non potest per se cognoscere nec judicare nec punire actum merè internum, ergo nec potest eum præcipere aut prohibere lege externè coactivâ, ad quam requiritur posse exteriùs cogere ad observationem, convincere de transgressione eamque punire: & hoc tantùm vult *S. Th.* n. 649. relatus. Ratio secundæ partis est, quia quamvis in- & externus, qui constituunt actum mixtum, sint separabiles, tamen posito actu externo prudenter præsumi potest adesse etiam internum, v. g. posito homicidio prudenter præsumitur adfuisse voluntatem occidendi, nisi aliqua circumstantia aliud suadeat, ergo ex actu exter-

externo sufficienter potest cognosci internus, & consequenter ratione externi poterit judicari ac puniri.

§. VII. Nunc facile est respondere ad rationes primæ sententiæ, nam ad 1. & 4. patet responsio ex dictis: quòd autem lex manens in mente legislatoris non obliget, causa est, quia deest illi ordinatio ad subditos & promulgatio, quæ sunt de essentia illius vel essentialiter requiruntur. *Ad* 2 disparitas est de lege civili, hæc enim non procedit à potestate spirituali, nec intendit bonum spirituale hominis, nec eum dirigit ad finem supernaturalem, sed tantùm versatur circa politicam & externam gubernationem; è contrà leges Ecclesiasticæ omnia opposita intendunt, ad quæ maximè juvant ac necessarii sunt actus interni. *Ad* 3. Quamvis potestas humana ferens legem, quæ concernit conscientiam, tendat ad actus internos, adhuc exercetur humano modo, non fistendo quidem in fine humano seu naturali, sed juvando & quasi elevando hominem supra se, eò quòd illum dirigat ad bona æterna & supernaturalia, in quo nihil est inconvenientiæ. 655

Q. 102. *Quid advertendum sit circa verba legum.* *R* seqq. 656

§. I. Communis est sententia, quòd hæc verba, *præcipio*, *impero*, *jubeo*, *prohibeo*, *interdico*, si materia sit gravis, importent obligationem gravem: illa autem, *volumus*, *ordinamus*, *sancimus*, *statuimus*, per se eam non importent, cùm sint indifferentia ad legem, consilium, exhortationem, regulam: *Mando* idem est quod præcipio, utì rectè *Ilsf.* t. 1. d 2. n. 2. contra *Az.*

§. II. Verba præceptiva non semper judicant præceptum perfectum obligans sub mortali, utì rectè *Less.* in auct. V. *Religiosus* cas. 4. n. 8. *Sa* & alii apud *Castrop.* d. 1. p. 9. n. 4., Attamen verbum, *debet*, *debent*, 657

debent communiùs importat præceptum, quandoque tamen etiam tantùm decentiam aut meliùs esse: sed verbum, *oportet*, non importat imperium, sed honestatem & convenientiam, utì volunt *Suar. Sanch.* & alii, sed notat *Du Bois* in motivo Juris a. 5, & adductis exemplis demonstrat voces illas, *tenetur*, *oportet*, *debet*, aliquando importare debitum stricti juris, aliquando solius decentiæ & honestatis: putat tamen *Sa* V. *lex*, si in lege Ecclesiastica dicatur, *teneantur* vel *præcipimus*, significari obligationem gravem.

658 §. III. Si in imperativo dicatur, *fac*, *abstine*, *cavete*. *Item caveant*, *abstineant omnes*, *nemo audeat*, *Cajet.*, & alii dicunt non ideo importari obligationem: *Nav. Sa*, *Sayr.* dicunt importari levem: rectiùs dicit *Sanch.* standum esse regionis, in qua lex fertur, loquendi consuetudine; notatque etiam *Carden.* in 1. crisi d. 23. n. 46., quòd lex scripta, quæ non importat verba certò præceptiva, sit interpretanda juxta consuetudinem, an videlicet solita sit observari tanquam obligatoria, tum enim certissimum est obligare: quòd si de consuetudine non constet, putat *Sanch.* attendendum esse ad materiam, quæ si fuerit gravis, censet obligationem fore gravem, sed videtur tenendum, quod dicemus n. 660.

659 §. IV. In decretis Pontificum vel Conciliorum, ubi materia est gravis, communiter importatur obligatio gravis, sic enim *Trident.* Sess. 13. c. 7. per verbum illud, *Confiteatur*, graviter præcipit Sacerdoti sibi conscio de mortali, ut si in defectu Confessarii etiam post elicitam contritionem celebraverit absque Confessione, statim postea confiteatur.

660 §. V. In dubio, an verba præceptum contineant vel consilium tantùm aut exhortationem, reputanda sunt continere tantùm consilium aut exhortationem;

tionem ; similiter si verba legis spectatis omnibus circumstantiis intelligi possint de obligatione levi , non debent extendi ad gravem , uti diximus n 596. advertendum est etiam, quòd Auctores aliquando dicant aliquid esse grave peccatum , nec tamen ideo intelligant esse mortale, uti *Less.* in auct. V. *Societas* JESU cas. 1. n. 8. Denique si verba significent obligationem gravem, & dubitetur an Superior voluerit graviter an leviter obligare, standum est pro obligatione gravi, pro qua lex possidet per expressam suam significationem, uti rectè *Sanch.* in Decal. l. 1. c. 4. aliique cum *Diana* p. 5. tr. 5. R. 47.

§. VI. Notant *Abbas* aliique cum *Gob.* in Quin. tr. 4. n. 682. extensionem legis ultra omnem verborum significationem fieri non debere ob identitatem rationis, nisi ea ratio exprimatur in lege ; & quamvis extensio admittenda sit in lege favorabili, non tamen in correctiva vel pœnali , uti post *Gloss. Roman.* & alios habet *Everhardus* , loquens etiam de casu, quo ratio major est pro omisso quàm pro expresso : notat tamen *Ills.* t. 4. d. 2. n. 362. legem etiam correctivam extendendam esse ad casum , in quo eadem vel similis ratio intervenit , si ex communi DD. sensu & praxi colligatur casum lege comprehensum potiùs per modum exempli assignatum fuisse, & finem legis universaliter à legislatore fuisse intentum. Circa verba privilegiorum, vide n. 839.

§ VII. Quando verba legis generalis posteriori explicari possunt in aliquo sensu , qui non contradicat legi speciali priori, sic explicari debent , uti multis exemplis probat *Sanch.* in Decal. l. 2. c. 11. n. 27. & de matr. l. 2. d. 24. n 6., quamvis posterior lex etiam haberet clausulam revocatoriam ordinationum contrariarum. Videri possunt *Az.* l. 5. c. 27. & 28. *Tol.* de 7. pecc. mort. c. 20. *Carden.* in 1. cr. d. 24.

663 *Q. 103. Vnde universim colligi possit gravitas & levitas materiæ & obligationis respectu legum.* R.

§. I. Aliqui apud *Ovied.* de pecc. controv. 3. n. 141. putant hoc esse desumendum ex respectu partis ad totum, dicuntque materiam illam esse gravem, quæ est tertia pars illius totius, quod à lege imperatur vel prohibetur, quod autem est minus, esse levem. Hæc regula tenet in aliquibus, sed fallit in plurimis, sic tertium Nocturnum non est tertia pars Matutini Dominicalis, labor servilis per septem horas die festo non est tertia pars diei naturalis, & tamen utrumque est materia gravis respectu præceptorum horas orandi & non laborandi serviliter die festo: è contrà duo Psalmi sunt plus quàm tertia pars Sextæ vel Nonæ, & tamen sunt materia levis.

664 §. II. *Caramuel* dicit octavam partem totius esse materiam gravem, & quod est minus, esse materiam levem, quia, inquit, omne totum tam Physicum quàm morale secundùm intensionem censetur constare octo partibus, hinc quando dicimus aliquid summum, dicimus ùt octo, v. g. ignis est calidus ùt octo, homo probus ùt octo, ergo quod est pars octava totius, est aliquid notabile in toto, & quod non est pars octava, non est aliquid notabile, quia non est simpliciter pars sed pars partis, pars autem partis est aliquid leve respectu totius. Ex ista regula infert 1. Qui omitteret sextam in horis, non peccaturum graviter, quia multi docent omnes horas esse unum officium, cujus pars octava non est sexta. 2. Qui uno voto vovisset millies legere Psalmos pœnitentiales successivis diebus, peccaturum tantùm leviter, si tribus mensibus omitteret, quia 90. dies non sunt octava pars mille dierum. 3. Qui uno voto vovisset abstinentiam à carnibus totâ vitâ, peccaturum tantùm leviter, si comederet per nonam partem

tem vitæ. 4. Qui minùs furatur à Titio, quàm sit octava pars redituum, quos omni die habet Titius, peccare tantùm venialiter, hinc si Titius omni die è bonis & proventibus habeat 100. ducatos, peccaturum tantùm leviter, qui hodie illi furaretur decem, quia non tolleret octavam partem &c Hanc regulam,& quæ ex ea infert *Caram.*, optimè confutat *Carden.* in 1. crisi d. 31., nobis sufficiat retulisse, nam per se satis patet falsitas, quam pluribus ostendemus suis locis: hìc ista pauca oppono, ergo qui tenetur ad septem Psalmos pœnitentiales, si omittat unicum, peccat mortaliter, quia omittit plus quàm octavam partem; è contrà qui legit 10. folià libri hæretici, absque periculo perversionis, si liber constet 100. foliis,peccat tantùm venialiter; uti & ille, qui Titio debet 100. ducatos,si subducat 10. similia certò falsa deduci possunt in plurimis aliis materiis.

§. III. Ut sciatur, an materia sit gravis vel levis, 665
debet spectari etiam absolutè, & non præcisè ex respectu ad totum, sed considerari, an in se etiam spectatis omnibus circumstantiis sit vel non sit aliquid notabile, ita communiter Auctores cum *Ovied.* n. 143. & *Carden.* suprà, patetque ex dictis; quæ *Conf.* quia licèt communis sententia habeat, quòd ad peccandum graviter in materia Missæ die festo, requiratur omissio tertiæ partis circiter, tamen etiam in hoc attendi debet ad partes secundùm se, quò enim partes sunt nobiliores, eò minùs debet omitti, hinc qui tempore utriusque Consecrationis abesset à Missa, non audiisset Missam, ut rectè docent AA. plurimi cum *Pasq.* de Sacrif. q. 1276. & *Herinx* de peccat. d. 7. n. 48, quamvìs spectato tempore nequidem sit pars vigesima.

Objici posset; Si supponamus materiam gravem respectu promissionis acceptatæ esse ducatum, si quis

non

non det unicum ducatum, quem promisit, peccat mortaliter: si promiserit 300., & unum subtrahat, non peccat mortaliter, uti nec tum, si promiserit mille, & subtrahat duos, & sic quò majora sunt tota, tantò majorem potest partem subtrahere absque mortali, ergo materia gravis non spectatur absolutè sed respectivè à parte ad totum. *R.* n. conseq., nam admitto considerandas esse circumstantias personarum ac rerum, sic enim dicam de furto, facilius peccari mortaliter furando à paupere quàm à divite; sed tantùm dico suppositis circumstantiis, quæ sæpe involvunt proportionem unius partis ad alteram vel etiam ad totum, materiam considerandam esse etiam secùndùm se, & dicendam esse gravem, si secundùm se sit, levem, si secundùm se non sit aliquid notabile, sive sit pars media, sive tertia, sive vigesima totius.

666 §. IV. Aliquid esse vel non esse notabile, & consequenter esse materiam gravem vel levem, colligimus ex uno horum, 1. Ex repugnantia, quam habet, cum natura rationali; quæ repugnantia, an sit gravis an levis, communi prudentum judicio est determinandum. 2. Ex repugnantia gravi vel levi cum charitate in Deum, proximum vel seipsum. 3. Ex S. Scriptura, quæ materiam gravem sæpe denotat, addendo illi comminationem mortis vel damnationis æternæ; item, væ illi, qui facit. 4. Ex verbis legis, quæ sæpe exprimunt obligationem gravem, vel hanc insinuant per gravem pœnam adjectam; de quo tamen videnda sunt, quæ n. 611. & 660. diximus. 5. Ex auctoritate Ecclesiæ vel SS. PP., qui dicunt esse vel non esse obligationem gravem, nam spectat ad providentiam Dei, ut in talibus ad salutem pertinentibus non permittat errare Ecclesiam & communes ejus DD. 6. Ex communi sensu Theologorum,

gorum, cui se opponere est temerarium, nisi major auctoritas vel ratio evidens cogat. 7. Ex sensu communi hominum timoratorum, etiam simplicium, *Herinx* n. 46., præcipuè quando agitur de jure naturæ, quod hi cordibus suis inscriptum habent, & Spiritu Dei aguntur, ut secundùm illud judicent & agant. 8. Ex fine legis vel legislatoris, si enim hic sit magni momenti, & materia aliqua multùm conducat ad illum finem, erit materia gravis; si parum conducat, aut ipse finis legis sit parvi momenti, erit materia levis: & hanc velut primariam regulam ponunt *Vasq* & *Sanch.* in Decal. l. 1. c. 4., ideoque illam pluribus declarat *Castrop.* d. 2. p. 7. n. 4.

§. V. Materia absolutè levis non subsistat gravi 657
obligationi. *Ratio* est, quia si ex materia levi non possemus prudenter & certò colligere esse obligationem levem, ubique possemus dubitare de mortali, v. g. non possemus scire, quòd furtum nummi esset veniale, nam omne furtum prohibetur iisdem verbis & eodem præcepto Decalogi, *non furtum facies*; & idem est de aliis materiis, ergo certum esse debet, quòd materia absolutè levis non subsistet obligationi gravi. Ex quo rectè concludit *Diana* p. 5. tr. 5. R. 50. contra *Fagund.*, rem levem non posse voveri sub mortali; & R. 51. contra *Io. Sanch.*, rem levem non posse pro pœnitentia imponi sub mortali; consequenter R. 48. dicit, si quid absolutè leve, videatur ab homine imponi sub mortali, esse quidem obligationem, sed tantùm sub veniali. *Dixi* 1. absolutè levis, nam materia de se levis potest ob circumstantias fieri gravis, uti esus pomi in Adamo ob circumstantiam finis, quia Deus volebat per observationem illius præcepti tanquam per exhibitionem primi homagii recognosci velut Supremus Dominus,

minus, & simul moveri ad totam posteritatem in gratia conservandam. *Dixi* 2. non subsistat, nam *Io. Poncius* de peccat. d. 22. n. 63. putat Deum absolutè posse singulas materias leves graviter prohibere, sed negat *Castrop.* p. 8. n. 2., dicens certum esse oppositum, ideoque innumeros A A. docere materiam absolutè levem non esse capacem gravis obligationis: quidquid sit de hoc, saltem videtur verum, quòd non possit Deus omnes materias leves graviter prohibere vel præcipere, quia de natura legis est esse in bonum communitatis, tales autem leges forent in perniciem, & spectatâ conditione fragilitatis humanæ forent irrationabiles & intolerabiles, uti ait *Maurus* de peccat. q. 31. n. 14., exponerent enim continuis & certis periculis æternæ damnationis.

668 §. VI. Probabilius est materiam de se gravem, v. g. jejunium, posse subsistare levi obligationi, sive obligatio sit ex præcepto sive ex voto, ita tenent plurimi cum *Castrop.* n. 4. contra *Arrag. Bellarm. Becan. Vasq. Regin. Rhodes* & alios, quibus favet *Volpilier* hìc c. 1. a. 4., dicens hanc sententiam, licèt non teneatur à multis, tamen esse auctoritate & bonis fundamentis munitam. *Ratio* nostra est, quia talis materia est capax nullius actu obligationis, uti supponitur, ergo etiam solius levis: *Nec obstat*, quòd materia gravis non possit subsistare legi naturali leviter tantùm obliganti, *nam* obligatio legis naturalis necessariò sequitur ad exigentiam materiæ subjectæ, quæ intrinsecè est talis, ut de se semper vel graviter vel leviter repugnet naturæ rationali & consequenter legi æternæ, hoc non est in aliis materiis indifferentibus, quarum obligatio contingenter pendet à libera voluntate legislatoris, qui non attentâ materiæ secundùm se gravitate potest imponere obligatio-

ligationem, vel nullam vel levem, materia enim est capax obligationis gravis, levis vel nullius actu. Plures objectiones videri possunt solutæ apud *Castrop.* n. 5. Quòd si certò non constet ex verbis vel circumstantiis, quòd Superior in materia gravi intenderit obligationem tantùm levem, censendus est intendisse gravem, secundùm exigentiam materiæ gravis, cui communiter respondet intentio Superioris. 660

§. VII. Ex positis fundamentis resolvi debent plurimæ quæstiones in particularibus materiis, de quibus suis locis: hìc addam illationes aliquas, pro quibus alibi non esset commodus locus. 669

1. Si legislator ob frequentes pugnas prohibuerit noctu gestari arma, si quis per horam gestans obambulet, est materia gravis, ideoque peccat graviter, quia tamdiu obambulanti facilè occurret occasio rixæ, ergo facit graviter contra finem legis: si autem gestet brevissimo tempore, ubi non est occasio rixæ, peccat tantùm venialiter ob parvitatem materiæ, ita *Bonac.* & *Castrop.* p. 7. n. 4.

2. Si legislator prohibuerit efferre fruges vel arma ex patria, si quis semel efferat, secundùm *Gran.* & alios cum *Diana* R. 49. est materia levis, & excusatur à mortali, quod probabile est, quia finis legislatoris erat cavere damnum Reip., ergo cùm semel efferre non causet grave damnum, non erit notabile contra finem legis: esset tamen notabile, inquit *Castrop.* n. 5., si efferrentur fruges, v. g. pro 100. aureis, aut arma pro instruendis 10 militibus: è contrà alii cum *Sanch.* n. 8. æque probabiliter dicunt etiam semel efferre esse materiam gravem & mortale, quia licèt semel efferre secundùm se non sit damnum grave, est tamen res gravis & meritò graviter prohibita, quia si singulis liceret citra mortale semel efferre, cùm veniale ordinariè parum cure- 670

tur à cupidis lucri, facilè fieret, ut singuli saltem semel efferrent, per quod causaretur notabile damnum Reip., ergo mens legislatoris est etiam unicam vicem prohibere sub mortali, utpote rem gravem, propter circumstantiam pluralitatis alioqui futuræ.

671 3. Probabilius est, si Religiosus tantùm ad horam temerè dimittat suum habitum, esse materiam levem, uti tenent *Sanch.* & alii cum *Diana* R. 61. contra *Suar Castrop.* tr. 16. d. 4. p. 6. n. 11. & alios, qui dicunt esse materiam gravem: *Ratio* nostra est, quia finis legis est, ne sic occultando statum liberè vagetur, intra horam autem non vagabitur longè, ergo præcisè dimittere per horam non est materia gravis, adeoque per se loquendo peccat tantùm leviter.

672 4. Si sit mortale, aliquem Sacro Ordine initiatum non gestare clericalem habitum & tonsuram, (de quo dicetur l. 4. n. 1372.) nihilominus ob commoditatem non gestare habitum ad modicum tempus, nempe ad quatuor aut sex dies, erit tantum levis materia, dummodo habitus, qui assumitur, sit honestus, uti tenent *Panorm. Ang. Tabien. Silv. Sot. Bann. Fill.* & alii; similiter si negligat tonsuram ad sex vel septem dies, erit materia levis, inquit *Quarti* in Rubr. Missæ p. 3. tit. 6. s. 1.; imò putat *Gob.* in Exp. tr. 8. n. 769. parochum non peccaturum mortaliter, qui per sex vel octo septimanas negligeret Coronam; de habitu tamen sentit rigidiùs.

673 5 Si Monialis egrediatur è clausura, aut alius ingrediatur clausuram Monialium ad duos pedes, & statim redeat, est materia levis, uti rectè *Nald. Graff.* & *Dian.* R. 22. contra *Sanch.* & alios, qui dicunt esse materiã gravem & mortale, nisi maneret in ostio aut pars una corporis maneret intrò vel extra: *Ratio* nostra est, quia finis præcipuus legis est cavere pericula Monialiũ, & occultare velut mortuas mundo, contra

quem

quem finem hìc non agitur notabiliter. Vide *Delbeve* de Immun. Eccl. c. 19. dub. 53., qui tenet cum *Sanch.* Videri potest *Diana* citatâ p. 5. tr. 5., ubi per 69. Resolutiones, percurrendo plerasque materias, examinat, quandonam materia de se gravis fiat levis, & consequenter mortale fiat veniale ex parvitate materiæ.

CAPUT II.

674

De subjecto, cui datur Præceptum.

DUBIUM I.

Quæ personæ præceptis obligentur.

RESP. Soli subditi ratione utentes obligantur, ita ut eorum transgressione peccent; Quod addo, propter ebrios & ad tempus amentes, qui etsi verè iis obligentur, eorum tamen violatione non peccant defectu advertentiæ rationis, & consensûs. Pars prior est communis, & certa, *Fil. tr. 21. cap. 11. q. 10. Bonac. p. 6 &c. Laym. l. 1. tr. 4. c. 10.* Posterior est eorundem: Cujus Ratio est; tum, quia præceptum, cùm sit directivum, supponit usum rationis: tum, quia obedientia tantùm est eorum, qui ratione & voluntate utuntur: Neque aliàs transgressio ad culpam imputari posset. *Unde resolves hos Casus.* 680. 681.

I. Legislator non tenetur suis legibus, ut sic, quoad vim coactivam & pœnam, sive directè: indirectè tamen, & quoad vim directivam, & ex æquitate quadam, tenetur se tanquam caput membris conformare. Ita *S. Tho. 1. 2 q. 96. a. 5. ad 3. Syl. Suar. Bon. Lay. cap. 9.* contra *Azor.* Tenetur 675

" tur etiam in contractibus cum reliquis pari condi-
" tione uti. Vide *Fil. l c.*

681. " II. Infideles non baptizati, etiam catechumeni,
" non obligantur præceptis Ecclesiæ : obligantur
" tamen hæretici, & alii qui per Baptismum Ecclesiæ
" semel sunt subjecti.

676 " III. Etsi pueri ratione utentes, legibus iis Eccle-
" clesiæ, quarum materia eorum ætati est conveni-
" ens, v.g. confessionis annuæ, secundùm *Nav. Henriq. & Azor.* Item abstinentiæ à carnibus,
" auditionis sacri, secundùm *Sanch. &c.* obligentur,
" quoad culpam, non tamen quoad pœnas ordina-
" rias, nisi sint puberes, quales sunt masculi anno 14.,
" puellæ 12. absoluto, *Sot. Vasq.* de pœn. q. 90. a. 1.
" *Sa V. Censura.*

" IV. Infantibus, non baptizatis & perpetuò a-
" mentibus licitè dantur carnes diebus Veneris, &
" imponuntur opera servilia festis ; non tamen e-
" briis, cùm legi maneant subjecti, uti nec licitè irri-
" tantur amentes ad blasphemandum, læden-
" dum &c. eò quòd talis actio tribueretur princi-
" pali agenti, qui alterius operâ uteretur quasi instru-
" mento. *v. Lay c.* 10 *Bon. p.* 6. *& Sanch. v. Dian. c.* 12.

678 " V. Clerici, cùm jure divino sint exempti de po-
679 " testate civili, ùt docet *Bellarm. l.* 1. *de Cler. c.* 28.
" non tenentur legibus civilibus directè & quoad
" vim coactivam. Unde nec à Principe Sæculari pu-
" niri possunt : Cùm tamen sint membra Reip., &
" alioqui communis æquitas servari non posset, te-
" nentur indirectè, & quoad vim directivam legi-
" bus communibus iis, quæ ad bonum commune
" spectant, & eorum statui non repugnant, quales,
" v. g. sunt leges prohibentes vel irritantes contra-
" ctum, (nisi hæ sint pœnales, tunc enim quia vim
" coactivam obtinent, eos non ligant) ideoque pec-

cant

cant contra justitiam, & ad restitutionem tenen- "
tur, si frumenta v. g. vel alia vendant, ultra pre- "
tium à Principe statutum. Ita *Molina, Suar Sal.* "
Tan. vid. *Ley c.* 13. quia jus naturæ exigit, ut "
vendant precio justo; tale autem censetur, quod "
decernitur lege. "

ADDENDA.

Q. 104. *An Legislator, uti alii, graviter pec-* 675
cet, si non observet suas leges. R. Affirmant *Reiffenstuel* hìc dist. 3. q. 2., si lex legislatorem æquè ac subditos deceat; Consentit *Cardin. Sfondratus* in Reg. sacerd. l. 4. §. 2., addens tamen posse etiam secum dispensare: Ratio autem, cur teneatur, est, tum quia scandalizarentur alii, si ipsemet transgrederetur, tum quia caderet in ipsum illud Christi *Matt.* 23. ℣. 4. *alligant enim onera gravia & importabilia & imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere*: Hinc cap. 2. dist. 9. dicitur, *justum est Principem legibus obtemperare suis*; & cap. *cùm omnes*, de Constit. refertur illud *Catonis, patere legem, quam tu ipse tuleris*: & notabile est illud Imperatorum leges ferentium, L. *digna vox*, 4., Cod., de Legibus & Constit. Principum, *digna vox est Majestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri; adeo de auctoritate Iuris nostra pendet auctoritas; & revera majus Imperio est submittere legibus Principatum, & oraculo præsentis edicti, quod nobis licere non patimur, aliis indicamus.* Similia effata videri possunt apud *Delbene* de Imm. Eccl. c. 15 dub. 2. E contrà *Bonac. Less. Delbene* & alii cum *Castrop.* d. 1. p. 24. §. 1. & *Ills.* t. 1. d. 2. n. 17. probabiliùs negant, & asserunt, per se loquendo, peccare tantùm venialiter, nam

non peccat contra suam legem, cùm lex dirigatur ad solos subditos, sed tantùm contra legem naturalem, quæ dictat eum debere se conformare Communitati, ut sic meliùs obtineatur finis legum & communis observantia: *turpis enim omnis pars est, suo universo nam congruens*, Cap. *Quæ contra*, 2. dist. 8. Jam verò videtur esse levis tantùm deordinatio, si legislator quandoque non ita se conformet communitati. *Dixi*, per se loquendo, aliud enim esset dicendum, si per accidens inde sequeretur perturbatio, scandalum aut aliud grave inconveniens in communitate, & hoc solum videtur velle *Reiffenst.* Quid sit lex directiva & quotuplex coactiva, diximus n. 651. An autem & quomodo Supremus aliquis Senatus vel Capitulum generale obligetur legibus suis vel antecessorum, videri potest *Lugo* in Resp. Mor. l. 6. d. 20.

676 Q. 105. *An pueri ante septennium completum tenzantur legibus Ecclesiæ.* R. *Busenbaum* & alii n. 674. relati dicunt obligari legibus iis, quarum materia eorum ætati est conveniens, hinc *Bosco* de pœnit. d. 7. n. 42. docet tales pueros obligari ad Confessionem annuam, cùm enim sint capaces præcepti non requirentis certos annos, si plenum usum rationis habeant, lex possidet contra eos, & hæc Sententia saltem suadenda est in praxi, cui etiam videtur assentiri *Castrop.* tr. 23. p. 20. E contrà *Diana* p. 10. t. 12. R. 37. *Io. Sanch. Burgh* cent. 2. cas. 24., ipsemet *Castrop.* tr. 3. d. 1. p. 24. §. 2. *Illf.* n. 18. dicunt non teneri, quamvis plenum rationis usum habeant, quia leges Ecclesiasticæ in obligando procedunt humano modo, ideoque neminem obligant, nisi habentem usum rationis, quem non præsumunt, nisi post completum septennium, leges enim positivæ attendunt ad ea, quæ communiter contingunt, L.

Nam

Nam ad ea, ff. *de Legibus*, atqui communiter non contingit usus rationis ante septennium completum, ergo. Utraque sententia est satis probabilis : vide dicenda l. 3. p. 1. n. 615. & p. 2. n. 1267. Item vide *Delbene* de Imm. Eccles. c. 13. d. 1. & seqq.

Q. 106. *An pueri ante pubertatem etiam censuras incurrant.* *R.* Incurrunt aliquas, non omnes, uti dicetur l. 7. c. 1. ad dub. 3. 677

Q. 107. *Quomodo peccent Clerici non observantes legem civilem.* *R.* Clericos directè & per se obligari potestate directivâ legis civilis, docet cum aliis, quos citat, *Castrop.* tr. 3 d. 1. p. 24. §. 6. n. 6., hinc consentit cum eis etiam *Diana* p. 6. tr. 8. R. 4. in fine, Clericos peccare mortaliter, si eis non pareant, quia sunt cives & pars præcipua civilis Reip., ad quam totam diriguntur leges: & hanc sententiam dicit esse valde probabilem *Burgh.* cent. 2. cas. 53. E contrà *Suar. Vasq. Az. Fill. Bonac. Tann. Laym. Barbos. Busemb.* suprà cum eodem *Burgh.* & *Delbene* de Imm. Eccl. c. 8. d. 2. etiam probabiliter dicunt non obligari directè, cùm sæcularis in Clericos non habeat jurisdictionem, uti ostendetur l. 4. n. 1381. & 1410. Itaque tenebuntur tantùm indirectè, ex vi legis naturalis dictantis partem unam communitatis debere se conformare cæteris, in illis, quæ bonum commune concernunt, ad quam conformitatem statuendam Ecclesia leges civiles non improbat, uti pluribus deducit *Delbene* c. 9. d. 2. Hinc infert *Burgh.* cum *Salas*, *Cassensi*, *Bonac.* d. 1. q. 1. p. 6. n. 53. *Delbene* n. 12. & aliis, Clericos probabiliter peccare tantùm venialiter, si agant contra ejusmodi legem civilem, quia difformitas illa partis à toto non videtur gravis, per se loquendo, secluso scandalo & gravi damno Reip. Quòd si ejusmodi transgressioni imposita sit pœna, v. g. si fruges efferantur 678

è patria, ut eripiantur à fisco, communis sententia est huic pœnæ non subjacere Clericum, neque res ipsius, quæ gaudent privilegio personæ, cùm Clerici non teneantur ullâ vi coactivâ legum civilium, utì rectè *Delb.* suprà. *Ad argum.* oppositum, *R.* Esse quidem cives, sed exemptos à potestate civili. Vide *Illsf.* t. 1. d. 2. à n. 28., ubi, etiam non improbabiliter, docet legem civilem per potestatem Ecclesiasticam approbari & imponi Clericis, adeoque posse graviter obligare.

679 *Q.* 108. *An peccent Superiores Laici, imponentes varias leges circa Clericos. R.* Non peccant, si leges sint justæ, & ab Ecclesia comprobentur, quod necessarium esse, decernitur Cap. *Ecclesia S. Mariæ*, De Constit., etiamsi ferantur in favorem Ecclesiæ, utì notat *Carden.* in 1. crisi d. 61. n. 183. Probat autem ex jure *Less.* in auct. V. *Bona Ecclesiæ*, cas. 3., quòd statutum, quo Ecclesiæ & pia loca reddantur inhabilia ad acquirendas possessiones & immobilia bona, sint contra libertatem Ecclesiasticam, eosque, qui condunt talia statuta vel ea exequuntur, esse excommunicatos: *Pirh.* l. 1. tit. 2. à. n. 90. & *Diana* p. 6. tr. 3. R. 6. fusè probant ejusmodi statuta non tantùm esse illicita, sed etiam prorsus irrita. Addit *Lessius* cas. 4. & fusè probat constitutionem illam esse graviter illicitam, quâ statuitur, ut illis, qui volunt ingredi religionem, vel jam ingressi sunt, non liceat bona sua vel portionem obventuram dare pauperibus, vel conferre in religionem, putatque auctores talis constitutionis non evadere excommunicationem ipso facto incurrendam & latam ab *Honorio III.* Cap., *Noverit*, de Sent. Excom., quæ confirmata est à *Trident.* Sess. 25. c. 20. Ibidem cas. 5. docet *Less.*, sæculari auctoritate statui non posse, 1. Ne religiones certum numerum personarum non

exce-

excedant. 2. Ne excedant certam quantitatem reddituum. 3. Ne ingredientes vel alii laici conferant plura bona mobilia religiosis, quàm ad constitutam taxam necessaria sunt : atque hæc omnia probat fusè, explicatis omnibus textibus Juris, qui dictis videntur esse contrarii. Vide *Delbene* de Imm. Eccl. toto c. 8. & *Arcdek.* p. 3 t. 1. de opin. prob. q. 25. in fine. Item dicenda l. 4. à n. 1382. & 1389. Quid autem liceat Judicibus Sæcularibus contra Ecclesiasticos dicetur ibid. àn. 1381.

Q. 109. *An lex possit favere alicui non subdito,* 680
vel ei, qui eam non recepit, v. g. si lex civilis statuat, ut bonâ fide possidens aliquid per duos annos, præscribat titulum, an Ecclesiasticus non subjectus legi civili possit gaudere illo privilegio, & præscribere contra laicum : Similiter si *Trident.* alicubi non sit receptum, an nihilominus possint incolæ talis loci gaudere privilegiis seu favoribus *Tridentini. R.*

§. I. Primum negat *Caram.*, quia legibus non debent judicari, qui non sunt eis subjecti : è contrà affirmat *Cardon.* in 1. crisi d. 61. c. 14., nam v. g. Rex Hispaniæ potest condere legem, ut non liceat merces efferre, nisi in Galliam, hæc lex favet Gallis ipsi non subjectis, ergo. Itaque quamvis lex non possit favere non subdito, directè afferendo illi aliquam obligationem, vel etiam tollendo obligationem per aliquam dispensationem, eò quòd obligatio non possit imponi nisi subdito, & sublatio obligationis, quæ per dispensationem fit, non fiat nisi respectu subditi, potest tamen lex simpliciter favere etiam non subdito legi, sic enim potest ferri lex in Hispania, ut nemini præterquam Gallo liceat in regnum venire, quæ lex favebit solis Gallis, gravabit reliquos. Id maximè valet de Ecclesiasticis alicujus Communitatis legibus subjectæ, nam sunt pars istius Com-

Communitatis, & tenentur saltem vi directivâ legum in ea vigentium, ergo similiter, & magis, gaudere debent favoribus.

681 §. II. Putat *Zipæus* Episcopos gaudere posse legibus favorabilibus *Tridentini* quoad absolutiones & dispensationes in casibus Papalibus, etiam in iis locis, in quibus *Tridentinum* non est receptum; idque *Duvallius* dicit practicari ab Episcopis alliæ: è contrà *Sanch.* & *Barbosa* negant id posse fieri, citantes pro se Declarationem S. Congregationis, & *Ratio* potest esse, quia mens Ecclesiæ est, ut qui habet favores, portet æqualiter onera, cùm favores sæpe indulgeantur, ut leviora sint onera.

An infideles teneantur legibus Ecclesiæ, dicetur l. 2. à n. 77.; quam autem potestatem habeant Episcopi respectu Regularium exemptorum, videri potest apud *Delbene* de Imm. Eccles. c. 14.

682 ## DUBIUM II.

An Peregrini teneantur legibus sui domicilii, dum ab eo absunt.

"SUppono I. Præceptum aliud esse Locale, quod "scilicet certo tantùm loco, urbe v. g. vel Paro"chiâ obligat: aliud Universale, seu juris commu"nis; quod totam ferè Ecclesiam obligat.

" Suppono II. Peregrinos propriè dici eos, qui "aliquò veniunt, animo non manendi, sed tantùm "subsistendi ad aliquot dies, vel summum per mino"rem anni partem, ut mercatores, viatores: non "autem studiosi, neque ancillæ, quæ veniunt ad "serviendum.

" R. Non obligari. Ita *Navar. Sanch. Less. lib. 4. cap.* "3. *d.* 8. Ratio, quia præcepta localia per se & directè respi-

respiciunt territorium, eique sunt affixa, atque adeo non obligant nisi existentes intra illud: Lex enim ita fertur: v.g. Festum illud tali loco celebretur: ideoque hìc valet illud: *Si fueris Romæ, &c.* Addit *Laym. c. 11.* præceptum locale exspirare etiam intra proprium territorium in loco exempto, quòd is æquiparetur loco sito extra territorium. *Ex quibus resolves hos Casus,*

I. Si Episcopus sub pœna excommunicationis vetet lusum aleæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exempto à jurisdictione Episcopi. *Bonac. p. 6. Lay c. 11. num. 5.*

II. Si quis die jejunii aut festo sit in loco alio, non sui territorii, aut exempto, ubi tunc non est jejunium aut festum, potest ibi comedere, exercere servilia. *Lay Bon.*

III. Id etiam habet locum in præceptis juris communis, si in loco isto sint usu abrogata, vel non recepta, vel habeatur privilegium: Quare potes, v.g. Mediolani primis quatuor diebus Quadragesimæ vesci carnibus, cùm id ibi liceat. Item in Belgio, sabbathis intra Nativitatem & Purificationem, vesci carnibus: item in loco, ubi Tridentinum non est receptum, validè, (etsi non licitè) inire matrimonium clandestinum. *Suar. Sanh. l. 1. c. 12. Less. &c.*

IV. Potest quis discedens manè ex oppido, ubi non est jejunium, vesci carnibus, etsi meridie rediturus sit domum, ubi est jejunium; nec tunc, ubi domum venerit, tenebitur ad servandum jejunium istâ die, cùm illud jam violaverit, ideoque servare non possit: tenebitur tamen domi ad abstinentiam à carnibus, cum illa adhuc possit ibi servari, eò quòd sit dividua. *Vide Sanch. l. c Less c. 12. d. 8.*

V. Si quis abiturus est loco, ubi est jejunium, sciatque

"sciatque se certò perventurum vesperi ad locum,
"ubi non sit iejunium, tunc etsi non possit ibi vesci
"carnibus, unde abit (cùm ista abstinentia sit divi-
"dua) potest tamen ibi manè jentare, & meridie
"prandere, ùt contra quosdam docet. *Less.* & *Sanh.*
"suprà.

684. "VI. Probabile etiam est, & in conscientia secu-
"rum, quod docet *Sanch. l. 3. de matri. d. 18. & 1.*
mor. c. 12. contra *Navar. Suar.* Peregrinos, ante-
"quam excedunt proprio territorio, non teneri im-
"plere præcepta, quæ eos ibi deprehendunt; v. g.
"non teneri eum manè audire sacrum die festo, qui
"ante prandium venturus sit aliò, ubi non sit fe-
"stum: quia si mansisset suo loco, ubi præceptum
"obligabat, poterat differre ad id tempus: quando
"autem pervenit ad alium locum, desinit obligari.
"Nec obstat, quòd prævidens impedimentum te-
"neatur prævenire, quia id tunc tantùm verum est,
"quando manente vi præcepti quis est impedien-
"dus; hic autem ab obligatione præcepti absolvi-
"tur. Contraria tamen sententia, tanquam magis
"pia, suaderi potest; nisi quid obstet. *Sanch.* suprà.

ADDENDA.

683 Q. 110. *An teneatur servare legem, qui ideo tantùm cogitat exire è suo territorio, ut se à lege eximat.* R. Per se loquendo, non teneri, docent *Sanch. Suar. Bonac. Delbene* c. 12. dub. 1. §. 1. & alii septendecim cum *Ill.* t. 1. d. 2. n. 23. & *Pasq.* de Sacrif. q. 1297. Item alii plures apud *vindicem Tabernæ* ad prop. 2., contra *Salas, Sayr. Ledes.* & alios quinque: Rationem dant, quia licèt tum agat quasi in fraudem legis, tamen fraus ei non patrocinatur, (quòd tantùm improbant Cap. *Sedes*, &

Cap.

Cap. *ex tenore*, de Reſcriptis) ſed conditio loci, ad quem jus habet accedendi, lex enim non obligat, ut quis non exeat è ſuo territorio, ſed tantùm obligat, ut exiſtens in territorio eam obſervet, ſicuti non obligat, ut non petam diſpenſationem, ſed ut obſervem, quamdiu diſpenſationem non habeo, Et *nullus videtur dolo facere, qui ſuo jure utitur*, Reg. 55. ff. de Reg. Juris. Intelligunt tamen, per ſe loquendo, nam ſi quis è ſuo territorio, ubi *Tridenti.* eſt receptum, ad aliud ubi receptum non eſt, eo animo iret, ut hìc contraheret matrimonium clandeſtinum, tumque eo contracto in patriam rediret, matrimonium tale eſſet invalidum, utì dicetur l. 6. tr. 6. c. 3. ad dub. 2. Vide dicenda l. 3. p. 2. n. 1336.

Q. 111. *An peregrinus, antequam exeat è ſuo territorio, teneatur audire Miſſam in feſto ſpeciali ſui territorii. R.* Affirmant 18. Auctores apud *Paſq.* de Sacrif. q. 1296. E contrà *Buſenb.* & alii 11. apud eundem *Paſq* abſolutè negant: Alii ſic diſtinguunt, 1. Si antequam exeat, nullum fiat Sacrum in proprio territorio, non tenetur expectare, ſed poteſt exire & non audire Sacrum: 2. Si, antequam exeat, fiat Sacrum tantùm unum, tenebitur hoc audire, quia eo die in iſto loco obligatur ad Sacrum, ergo cùm præter hoc nullum aliud futurum ſit, ad hoc obligatur. 3. Si, antequam exeat, fiat Sacrum, & poſtea etiam aliud fiat, poſtquam exiverit, non tenebitur audire, quia ſi manſiſſet, potuiſſet illud ultimum Sacrum expectare, ergo cùm ante tempus illius ſit deobligandus, eò quòd futurus ſit in alio territorio, in quo non eſt obligatio, etiam non tenebitur prævenire, ſicuti ſi ſim hora 8. in meo territorio, & prævideam me horâ 11. per diſpenſationem deobligandum, non teneor prævenire, ita *Sanch. Leſſ. Salas, Caſtrop. Bonac. Henriq. Prapoſ. Amic. Reiffenſt. Delbene, Moya* t. 6. d. 684

6. d. 5. q. 1. n. 19. *Illf.* n. 62. aliique multi; *Gob.* t. 5. n. 61. putat utrumque probabile. Videri poſſunt *vind. Gob.* p. 2. prop. 6.

685 ## DUBIUM III.

An Peregrini & Vagi teneantur præceptis locorum in quibus morantur.

"REſp. Regulariter non tenentur præceptis ſpe-
"cialibus illorum locorum. Ita *Lay Sanch.*
"*Azor, Kôning, Leſſ. Reginal. Fill* contra *Navar.*
"*Suar. Sa, &c.* (& quoad vagos, etiam contra *Bon.* &
"*Sanch.*) Ratio eſt, quia non poteſt dari ulla ratio
"hujus obligationis, cùm illi non ſint ſubditi vel lo-
"cis, vel Superioribus, quorum tales leges fuerunt,
"ideoque extra eorum juriſdictionem : Nec obſtat,
"1. eos nullis partialium locorum ſtatutis, ſed ſolo,
"jure communi teneri : quia id non eſt abſurdum.
"Nec 2. quòd vagi ob delicta admiſſa, puniri poſſint,
"hoc enim conſuetudo recepit, ne ſcelera maneant
"impunita.

" Dixi 1., *regulariter*: quia tenentur quibuſdam
"legibus, maximè quarum violatio cederet in da-
"mnum & injuriam illius loci, in quo morantur : ut
"etiam iis, quæ ſunt de contractibus celebrandis.
"*Vnde reſolves hos Caſus,*

" I. Tales non tenentur audire Miſſam, & poſſunt
"opera ſervilia exercere die iſtic feſto ; non tenen-
"tur jejunare, nec abſtinere à carnibus, quando iſtic
"eſt jejunium, & domi ſuæ non eſt. Intelli ge utrum-
"que ſecluſo ſcandalo, propter quod Epiſcopus loci
"punire poſſet. *Lay. l. 1. t. 4 c. 12. n. 4.*

" II. Peregrinis non licet frumenta evehere, vel
"vendere, ſupra pretium ibi ſtatutum, noctu arma
ferre,

ferre, &c. si talia ibi prohibita sint. *Panormit. Regin. Sanch. n. 36.*

Dixi 2. *præceptis specialibus*: quia si domi tuæ consuetudine derogatum sit alicui præcepto juris communis, & aliò venias, ubi illud viget, eodem obligaberis. Ratio est, quia lex juris communis est universalis, & obligat omnes, sine ordine ad locum. *Laym. n. 2. Unde resolvitur hic Casus,*

Belga aliquis veniens Coloniam, v. g. tenetur illic sabbatis inter Nativitatem Christi & purificationem abstinere à carnibus, quia privilegium ejus comedendi tunc carnes, non est personale, sed locale: ideoque expirat extra locum. *Laym. n. 3.*

ADDENDA.

Q. 112. *Quid dicendum sit in casu, quo est speciale præceptum, & in loco, è quo exit, & in loco, ad quem venit.* v. g. si Titius exeat ex loco, ubi est speciale jejunium, & veniat ad locum, ubi est aliud speciale jejunium; item, si exeat è parochia sua, in qua est speciale festum S. Fabiani patroni Ecclesiæ, & veniat in aliam parochiam, ubi est speciale festum S. Sebastiani patroni hujus Ecclesiæ, an teneatur jejunare vel audire Sacrum. *R.* Plures cum *Castrop.* tr. 3. d. 1. p. 24. §. 3. & 5. dicunt teneri, sed *Io. Sanch-Tambur.* in Decal. l. 4. c. 1. §. 2. n. 13. & *Burgh.* cent. 1. cas. 16. probabiliter negant, quia inprimis non tenetur ratione specialis præcepti in suo territorio, ex quo exit, uti dictum est dub. præced. Deinde nec tenetur ratione specialis præcepti in altero territorio, ad quod venit, quia non est subditus jurisdictioni horum Superiorum, ergo neutro præcepto tenetur, & consequenter, si absit scandalum, poterit non jejunare nec audire Missam sed in- 686

dulgere Servilibus. *Nec refert* quòd fortè vesperi sit rediturus ad suum domicilium, *nam* ad rem non facit, sive diu sive parum emaneat, quia absentia à loco proprio eum à lege eximebat, quamdiu per diem aberat, attamen reversus ad domicilium suum non poterit carnes comedere, si in hoc suo loco erat jejunium, imò nec plenè cœnare, si jam ante per diem non sumpserat duplicem refectionem, quia jam adhuc posset servari jejunium, ad quod in suo loco existens obligaretur. Videri potest *Ills.* t. 1. d. 2. n. 24.

DUBIUM IV.

687 *An Peregrini teneantur præceptis juris communis, si non sint in usu in loco, ubi morantur.*

"RESP. Non teneri. Ratio est, quia tunc valet "privilegium locale, quo frui possunt omnes "qui in loco morantur. *Sanch. 1. mor. cap. 12. Suar. "Laym. &c. Vnde resolvuntur sequentes Casus,*

"I. Si Germanus per Hispaniam transeat, potest "sabbatis vesci intestinis animalium. Idem si per "Belgium, aut Mediolanum iter habeat, potest inter "Nativitatem Christi & Purificationem, in Belgio "sabbatis, Mediolani verò quatuor primis diebus "Quadragesimæ carnibus vesci. *Sanch. Suar. Bon. "p. 6. n. 61.*

NB. 1700 acceptarunt ibidem Calendarium novum

"II. Si quis ex Diœcesi Catholica, v. g. Hildesio, "ubi vetus Calendarium adhuc est in usu veniat in "aliam, ubi novum est receptum, v. g Monaste- "rium, potest, si ibi Quadragesima præteriit, carni- "bus vesci, ùt docet *Sanch. l. c. Salas nu. 69. Bonac. "nu 64. Less. l. 4. c. 2. d. 8.* qui tamen contrariam sen- "tentiam suadet in praxi, licèt hæc tuta sit, ùt etiam "docet *Lay.*

Addidi

Addidi *ex Diœcesi Catholica*: quia si Catholi- "
cus veniat in terras hæreticorum, ubi alii Catholi- "
ci non sunt, tenetur ibi servare novum Calenda- "
rium, ad vitandum scandalum, & contemptum "
Ecclesiæ Catholicæ. *Vid. Lay. l. 1. t. 4. cap. 11.* "
num. 8. "

ADDENDA.

Q. 113. *In quo conveniant Auctores circa obli-* 688
gationem vagi vel peregrini. R. Quæ hactenus attulimus, ferè sunt controversa & in utramque partem probabilia, sed sequentia communiter tenentur ab omnibus.

§. I. Si vagus vel peregrinus acquirat domicilium in aliquo loco, tum statim tenetur præceptis illius loci, quia fit ibi subditus: tum autem acquirit domicilium, si ibi habitare incipiat cum intentione ibidem perpetuò permanendi.

§. II. Similiter tenetur, si acquirat quasi domicilium, tum enim fit subditus & potest recipere omnia Sacramenta præter Ordines: acquirit autem quasi domicilium, si habitare incipiat cum intentione ibi manendi saltem per majorem anni partem, uti faciunt studiosi, servi, ancillæ.

§. III. Etiam tenentur legibus, quæ sunt de 689
contractibus; item quæ sunt specialiter ad cavendum damnum aut injuriam loci, ad quem veniunt: denique tenentur legibus juris communis, eo modo, quo notat *Busenb.* Potestque videri etiam *Gob.* in Exp. tr. 5. n. 92. & 101.

An & quomodo ille, qui è loco, ubi est novum calendarium, exit ad locum, ubi est vetus, teneatur jejunare, addentur plura l. 3. p. 2. à n. 1271., An autem aliquis in 4. temporibus v. g. vernis hìc ordinatus in diaconum, possit decem diebus pòst, secundùm

Calendarium vetus ordinari presbyter alibi, dicetur l. 6. quando de Sacram. Ordinis. Denique de obligationibus advenarum, peregrinorum & vagorum, optimè habet *Delbene* de Immun. Eccles. toto cap. 11. & 12.

690 # CAPUT III.

De modo, quo observanda sunt Præcepta.

DUBIUM I.

An debeant impleri ex Charitate.

"RESp. Possunt impleri sine charitate, nisi hanc in "substantia includant; ùt v. g. Præceptum di- "lectionis Dei. Ratio, quia tantùm præcipitur, sub- "stantia actûs inclusi in præcepto, v. g. ut honor- "tur parens, non autem finis, aut modus præcepti, ùt "docet *S. Thom. 1. 2. q. 100. a. 10.* Interim certum est, "requiri charitatem in operante, ut impletio præ- "cepti sit meritoria, juxta illud, 1. *Corinth. 13. Si "linguis hominum loquar. S. Tho. Suar. Sanch. Vnde "resolvuntur sequentes Casus,*

" I. Si quis jejunet, vel interfit Sacro, ob vanam "gloriam, vel etiam ut furetur, potest nihilominus "implere præceptum, etiam per actum ex circum- "stantiis peccaminosum; quia implet substantiam il- "lius præcepti, licèt peccet contra aliud, cui finis ille "malus opponitur, ùt docet *Sanch. 1. mor. c. 14. "Laym. l. 1. t. 4. c. 4 n. 6. Lugo dis. 22. s. 2. n. 23.*

" II. Simili ratione impletur votum, juramen- "tum Deo factum, pœnitentia Sacramentalis, licèt "actus ipse sit peccatum. *Iidem ll. cc.*

ADDENDA.

691 Q. 114. *Quid tenuerint aliqui circa necessita- tem charitatis pro implendis præceptis, & quomodo*

quomodo sint confutandi. R. Bajus, Ianſenius & alii docuerunt charitatem esse necessariam ad implenda omnia præcepta; item omnem actionem esse peccatum, quæ non fieret ex charitate, utì referemus & falsum esse ostendemus l. 2. n. 132.; Hìc satìs est notare, quòd certum sit præcepta posse impleri absque Charitate, nam inter 79. propositiones Bajanas *à Pio V. Greg. XIII. & Vrb. VIII.* Damnatas, est hæc 16, *Non est vera legis obedientia, quæ fit sine charitate.*

DUBIUM II. 692

An ad impletionem præceptorum, requiratur intentio iis satisfaciendi.

REsp. Quòd non. Ita *Sanch. Vasq. 1. 2. q. 100. a. 9. & alii communiter.* Ratio est, quia lex tantùm præcipit liberam operis externi executionem, v.g. auditionem Sacri, non autem, ut alio peculiari actu quis velit vel intendat præcepto satisfacere: sive, ut alii loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam formalem, hoc est, ut aliquid fiat, quia præcipitur; sed tantùm ad materialem, sive ut fiat, quod præcipitur, vid. inf. *lib. 3 tr. 3. c. 1. d. 3. Vnde resolvuntur sequentes Casus:*

I. Qui alicujus præcepti immemor, illud implevit, v.g. ignorans esse diem festum, liberè tamen interfuit Sacro, is satisfecit: Neque, ùt quidam volunt, necesse est, ut postea intelligens esse diem festum, velit nunc satisfacere per Missam auditam, quia implevit substantiam actûs præcepti. *S. Th. Henr. Fill. t 5. c. 7. q. 7.*

II. Is votum, juramentum & pœnitentiam Sacramentalem verè implet, qui opera promissa vel injuncta exequitur, etsi non habeat intentionem implendi; modò tamen non applicet ea pro alia re.

"Ratio, quia vota, &c. sunt leges quasi particulares,
"quas homo sibi, vel alteri imponit, unde tantùm
"obligant ad substantiam actûs. *Suar. Azor. Less.*
"*Laym. num. 7.*

693 DUBIUM III.

An satisfaciat præcepto, qui faciens opus, expressè intendit per illud non satisfacere.

"RESP. Satisfacit. *Suar. Val. Vasq. l. c. & Less l. 2. c. 7. dub. 10. contra Navar. Azor. &c.* Ratio
"est quia præcepta tantùm obligant ad substantiam
"operis injuncti; ergo illâ positâ non est in potesta-
"te operantis, ut non satisfaciat. Nec refert, 1. quòd
"actus non operentur ultra intentionem agentis,
"quia id intelligitur, quando est in potestate ope-
"rantis, v. g. satisfacere, vel non. Nec 2. quòd qui
"debet alteri centum, non satisfaciat obligationi, si
"liberali donatione det ducentos: Nec 3. quòd vo-
"to obligatus ad recitandum rosarium, si recitet ani-
"mo non implendi, non satisfaciat. Ratio, quia hæ
"& similes obligationes proveniunt ex voluntate
"promittentis, qui, sicut ab initio debitorem se liberè
"constituit, sic in debito liberè permanere potest:
"obligatio autem parendi legi, provenit ex voluntа-
"te legislatoris; ideoque non extenditur ultra ejus in-
"tentionem & voluntatem, nempe ultra substan-
"tiam operis præcepti. *Kôn. n. 309. v. Less. l. c. &*
"*Lay hìc. unde resolvuntur sequentes Casus:*

"I. Sacerdos, qui legit Horas, non eâ devotione,
"quâ voluit, ideoque proposuit, ad satisfaciendum
"præcepto, repetere, etsi deinde non repetat, satisfecit
"tamen præcepto. *Suar. Kôn. Lugo &c.*

"II. Audiens Sacrum die festo, quod scit esse ulti-
"mum, (vel, si non sit ultimum, intendens non
"audire aliud) licèt intenderit non satisfacere, verè

tamen

tamen satisfecit præcepto de audienda Missa, etsi peccarit contra aliud præceptum, quo quis teneturesse subditus legislatori *Lugo l.c.*

III. Is, qui Sacrum audivit die festo, legit Horas Canonicas, absolvit pœnitentiam Sacramentalem, cum animo non satisfaciendi, non tenetur postea mutare voluntatem, ut velit per præcedens opus satisfeciſſe: quia verè satisfecit, *Sanch. Salas, d. 9. n. 33. Lugo de Euch. di. 22. ſ. 2. n. 12.* contra *Suar.*

OPponi potest, quod dicitur Reg. 88. Juris in 6. *Certum est, quòd is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.* R. Sensus est eum peccare contra legem, qui licèt hanc impleat, tamen contemnit, & paratus est non implere, nisi aliunde ad implendum moveretur.

DUBIUM IV. 694

An ad impletionem Præceptorum requiratur intentio, seu voluntas faciendi id, quod præceptum est.

RESp. Quòd sic: Ratio est, quia cùm lex detur hominibus, non brutis, ideoque humano modo sit implenda, hinc impletio omnis præcepti, sive humani, sive divini, debet esse actus humanus conjunctus cum libertate & voluntate operantis, id est, ut velit sive intendat facere hoc, quod est præceptum; v. g. audire sacrum, jejunare &c. Est communis. *Vid. Vasq. 1. 2. q. 100. a. 9. Suar. Sanch. Vnde resolvuntur hi Casus:*

I. Qui audivit sacrum die festo ebrius, dormiens, aut impos sui quomodocunque, aut nescius quid aggrederetur aut vellet facere, tenetur postea compos sui factus, audire aliud sacrum. *Suar. Sanch. Salas d. 9. num. 31.*

" II. Is, qui audivit sacrum, jejunavit, &c. prorsus "violenter coactus, non satisfecit, non enim fuit "actus humanus, defectu voluntarii. *Vasq. Suar. "Azor, Fill. n. 212.*

" Dixi, *prorsus violenter*: Quia si famulus, v. g. "metu Domini, aut puer metu Magistri, sacrum au- "diat, (esto non sit auditurus, si magister abesset) is, "etsi perversâ voluntate illâ peccet, præcepto tamen "satisfacit. Ratio, quia metus non tollit libertatem. "*Sanch. Sal. l. cit. Lay. l. 2. t. 4. c. 4. num. 12.*

" III. Recitans Horas solâ intentione legendi, vel "addiscendi, non satisfacit; uti nec ille, qui vadit ad "sacrum, tantùm ut oculos pascat, cum alio collo- "quatur, vel expectet amicum. *Lugo l. c. n. 23.*

" IV. Nec satisfacit is, qui tantùm fictè confitetur, "orat &c., quia non ejus fictio, sed opus, præ- "ptum est.

ADDENDA.

695 Q. 115. *An universaliter verum sit, quòd id, quo impletur præcepum, procedere debeat ex cognitione, voluntate & libertate operantis.* R. Videntur affirmare Auctores & *Busenb.* jam relatus, cum quibus *Herinck* hìc d. 1. n. 36. dicit actum, quo impletur præceptum, debere esse voluntarium & ex certa cognitione, ideoque illum, qui in ebrietate restitueret, reipsa non ponere actum lege justitiæ præceptum. Communis illa sententia tenenda est, si per præceptum saltem concomitanter aut indirectè imperetur actus liber & humanus, uti fit per præceptum audiendi Missam, legendi horas Canonicas &c., nam simul imperatur humana applicatio mentis ad ejusmodi opera, cùm debeat adesse aliqua attentio ac devotio, quam habere non potest ebrius, dormiens,

dormiens, impos sui, planè non advertens, recitans tantùm ut legat vel addiscat &c. Deinde ut impleatur præceptum, etiam non debet adesse voluntas positivè contraria præcepto & coacta, nam præceptum ideo est, ut dirigat voluntatem & opus subditi, adeoque præceptum postulat; ut voluntas subditi non sit à præcepto positivè aversa: Si tamen præceptum non imperet actum humanum, & voluntas non sit positivè contraria præcepto, dici posset impleri per actum etiam non liberum aut per omissionem puram, *Ratio* est 1. quia etiam pro statu, quo adesse non potest voluntareitas & libertas, adhuc obligat præceptum, & si opus tum ponatur, reipsa ponitur substantia rei præceptæ, & hoc ipso obtinetur finis præcepti, ergo impletur præceptum. *Antec. prob.*, ebrius tenetur præcepto jejunii, nam qui ei in ebrietate constituto daret carnes comedendas, peccaret, ergo in eo statu tenetur præcepto, ergo etiam in eo statu debet posse implere, alioquin teneretur ad aliquid impossibile impleri: & reipsa non comedendo implet, cùm reipsa jejunet, & hocipso maceratur in corpore, quæ maceratio est finis legis: similitet fur, qui in ebrietate restituit, tenebatur restituere, & restitutio in eo statu facta est hoc, quod imperabat justitia, quia hac positâ iterum habebatur adæquatio inter jus activum unius & passivum alterius, quæ adæquatio est finis à justitia intentus: item si in Monasterio sit præceptum silentii pro tota die, qui totâ die dormit, implet præceptum, quia reipsa silet, & non turbatur domus, quod præcepto illo intendebatur; imò si præceptum sic diceret, qui hac die per tres horas servarit silentium, poterit reliquâ parte diei loqui, qui per tres horas post latum præceptum dormiisset, etiam inscius præcepti, utique posset postea cum aliis reliquo tempore loqui, ergo. *Ratio* est

2., quia Virtus, ex cujus motivo ponitur præceptum, non obligat ad actum procedentem ex motivo suæ propriæ honestatis, utì cum communi *Maurus* Tom. 2. q. 183. & *Palav.* de just. à n. 91; Neque necessarium est, ut impletio sit actus bonus, utì n. 690. dictum est, & præter ibi citatos docent *Vasq.* 1. 2. q. 100. a. 9. *Palav.* n. 92. *Ills.* t. 1. d. 2. n. 36. vocans communissimam & certam sententiam, ergo neque est necessarium, per se loquendo, ut sit actus voluntarius & liber. *Conseq. prob.*, nam ista ratio voluntarii & liberi sæpe superaddet solam malitiam & turpitudinem, tum scilicet, quando præceptum implebitur per actum malum, sed talis malitia & turpitudo nihil facit ad finem præcepti, qui haberi poterat sine malitia, quam præceptum nolebat, ergo.

696 *Objicies* Præceptum datur homini, ergo actus, quo impletur, debet esse actus humanus. *R.* n. conseq., satìs est enim esse actum hominis, qui tali lege tenetur, & per eum actum obtineri finem legis.

Inst. Ut sit formalis transgressio legis, debet esse actus humanus, ergo etiam ut sit formalis impletio legis. *R.* n. conseq., formalis transgressio legis est peccatum, quòd semper est liberum; è contrà impletio legis nec necessariò est peccatum, utì per se patet, nec necessariò est actus bonus, uti dictum, ergo nec necessariò est actus liber. *Neque dicas*, absque actu libero fore impletionem præcepti negativam tantùm, id est, non transgressionem, non autem esse positivam; *Contrà* est, ponitur hoc, quod præcipitur & hoc posito habetur finis præcepti, ergo adest positiva illius impletio, cùm non requiratur voluntas implendi seu satisfaciendi, uti n. 692. dictum est.

DU-

DUBIUM V. 697

An duplici præcepto uno actu, vel diversis actibus, eodem tempore possit satisfieri.

Resp. I. Uno actu diversa præcepta simul impleri possunt, nisi aliud colligatur ex mente præcipientis. Patet ex praxi quotidiana, qui enim obligatur ad Horas ratione ordinis & beneficii, satisfacit unâ recitatione. *Sanch. l. 1. in Decal. c. 14. Sal. Bon. p. 9. Unde resolvuntur hi Casus:*

I. Cùm dominica & festum incidunt in eundem diem, non teneris audire duo sacra.

II. Votum & Pœnitentia in confessione injuncta, plerumque non implentur per actum aliàs debitum: quia hæc plerumque non est mens voventis, & Confessoris. *v. Suar. tom. 4. in 3. p Sanch. l. c.*

Dixi, *plerumque*: quia subinde Confessarii injungunt opus aliàs præceptum.

III. Qui alteri ex pluribus obligationibus debet centum v. g., non satisfacit si semel dat centum, quia in debitis justitiæ attenditur æqualitas rei ad rem, non potest autem unum centum æquale esse debitis plurium centum: Unde in his alia est intentio & mens obligantis. *Sanch. Sal. l. c.*

Resp. II. Potest quis eodem tempore diversis actibus duplici præcepto satisfacere, dummodo unum non impediat alterum. Est communis. Et ratio, quia plerumque temporum diversitas non præcipitur. *Suar. Azor. p. 1. l. 7. c. 5. Sanch. l. c. Unde resolves:*

I. Potest quis eodem tempore audire Missam in festo præceptam, & simul legere Horas, vel alias orationes, voto, aliâve ratione debitas, *Bon. n. 8.*

II. Potest item, qui tenetur audire duas Missas, eas

"eas audire simul: imò etiam tres, ùt docent aliqui, "dum simul in pluribus altaribus fiunt. *Sanch. num.* "12. *Major. in 4. dist. 18.*

698 DUBIUM VI.

An, qui uno actu violat plura præcepta, committat plura peccata.

"RESP. Si violet Præcepta materialiter tantùm "diversa, ita ut licèt sint plurium legislatorum, "habeant tamen motivum formale idem, & versen- "tur circa materiam eandem numero, cum iisdem "circumstantiis, unum tantùm peccatum committit: "si verò præcepta sint formaliter diversa, ob moti- "va proxima specie distincta; vel versentur circa ma- "teriam numero diversam, committet plura pecca- "ta, quia sunt obligationes & malitiæ diversæ. *Sanch.* "*de Matri. l. 9 d. 15. Vasq. 1. 2. d. 9. Salas, Lugo, d. 16.* "*nu. 245. Unde resolvitur.*

" I. Qui non jejunavit die Vigiliæ, incidentis in "Quadragesimam; aut neglexit Sacrum festo inci- "dente in Dominicam, unicum commisit peccatum, "satísque est confiteri de jejunio, & Sacro uno: quia "in his præceptis una est ratio formalis & motivum "proximum, v. g in priore, maceratio carnis; in "posteriore cultus Dei. *Laym. Sanch. Lugo l. c.*

II. Qui violat votum & juramentum, vel vo- "tum & præceptum Ecclesiæ de eadem re, duplicem "malitiam committit, ac proinde id in confessione "explicandum est: quia voti observatio præcipitur, "ut fides Deo debita servetur; juramenti autem, ne "Deus vocetur in falsum testem: & sic duæ sunt hic "rationes formales; utì & sunt in omissione Missæ, "quæ & propter festum, & ex injuncta pœnitentia "audiri debet. *Lugo l. c.*

III. Si

III. Si ligatus cum ligata adulteretur, duplex peccatum injuſtitiæ committitur, unum contra propriam uxorem, alterum contra maritum adulteræ: utì etiam, ſi quis uno actu occidat plures, ſunt plura homicidia: quia in iſtis materia eſt numero diverſa. *Lay. l. 1 t. 2. c. 10. n 3. Sanch. Lugo, l. c.*

CAPUT IV.

Quæ excuſent à tranſgreſſione Præcepti.

DUBIUM I. 699

An ignorantia excuſet.

RESP. Si ſit invincibilis, excuſat; quia nemo peccat, niſi actu voluntario; hic autem cognitionem præſupponit. Si autem ſit vincibilis & culpabilis, non excuſat; qualis eſt, cùm poteras, & tenebaris ſcire, aut diſcere, & in mentem veniebat dubitare, nec ſtuduiſti intelligere. *S. Aug. S. Thom. Sanch. 1. mor. cap. 16. & cæteri communiter* contra *Palaum. Vnde reſolvitur:*

I. Si quis die jejunii nihil cogitans de præcepto, cœnet, aut carnes comedat, non peccat: ſimiliter in aliis; ùt ſi occidas hominem, putans eſſe feram. *Bon. to. 2. d. 2. q. 8. p. 3.*

II. Si in aliqua re tantùm advertas malitiam unius generis, illam ſolam contrahis, ùt v.g. ſi quis cognoſcat fœminam, quam ſcit non eſſe ſuam, ignorat autem eſſe conſanguineam, is fornicationem tantùm, vel adulterium committit, non inceſtum. *Laym. l. 1. t. 2. c. 4. Bon. l. c.*

ADDENDA.

Q. 116. *Quid ſit, & quotuplex ignorantia.* R. 700
§. I. Ignorantia, in genere, à *S. Dionyſ.*
& S.

& *S. Th.* 1. 2. q. 76. a. 2. definitur, privatio scientiæ eorum, quæ quis aptus natus est scire.

701 §. II. Ignorantia variè dividitur, nam 1. alia est puræ privationis, quæ est mera carentia scientiæ; alia malæ dispositionis, quæ simul includit positivum errorem: 2. Alia vincibilis, quando quis potest scire; alia invincibilis, quando quis scire non potest, utì magìs explicabitur à n. 748., tum autem simpliciter est vincibilis, si quis scire possit per ordinariam gratiam Dei, licèt fortè non possit per vires solius naturæ, utì rectè *Elizy.* l. 7. q. 11. §. 4., gratia enim ordinaria non negatur nobis, saltem si faciamus, quod in nobis est. 3. Alia culpabilis, quando quis potest & debet scire, ac negligit, hinc ab aliis dicitur consequens, quia consequitur ad aliquem actum voluntatis; alia inculpabilis, quando quis vel non potest vel non tenetur scire, tum enim non est imputabilis, quia eam habemus antecedenter ad actum voluntati nostræ imputabilem. 4. Hæc ignorantia consequens alia est affectata, quæ directè est volita & quæsita, utì habet *S. Th.* q. 6. a. 8., exempli gratiâ, si è templo emaneas, ne audias promulgari jejunium: alia simplex, quam quis directè non quærit, attamen habet, quia negligit inquirere, ut sciat, & ideo est indirectè tantùm voluntaria, potestque esse supina & crassa, si negligentia inquirendi fuerit magna. Videri potest *Teril.* de consc. prob. q. 16., ubi n. 5. refert hæc verba *Hugonis Cardin.*, *simplex dicitur ignorantia, quando homo non laborat scire, quod possit scire: affectata dicitur, quando aliquis ex industria omittit scire, ne scientia in eo aggravet peccatum, ne magìs teneatur ad non peccandum &c.* hinc affectata videtur habere contemptum scientiæ; simplex autem, solummodo neglectum veritatis. 5. Ratione objecti, alia dicitur ignorantia Juris, quæ

quæ est circa leges vel obligationem legum, soletque etiam dici universalis; alia Facti, quæ est de aliquo facto vel non facto, ideoque dicitur particularis, utì si ignorem, an jaculando occiderim Titium necne.

Q. 117. *Quale malum, & utrùm majus malum sit ignorantia, an error.* R.

§. I. Error & ignorantia circa necessaria ad finem ultimum sunt maximum malum hominis, quia quantitas mali mensuratur per magnitudinem & necessitatem boni per tale malum excluſi, ergo cùm obtentio finis ultimi sit maximum & maximè necessarium bonum hominis, error & ignorantia, quæ causant exclusionem finis ultimi, sunt maximum hominis malum. 702

§. II. Quamvis ignorantia & error invincibilis circa non necessaria ad finem ultimum semper sint malum Physicum intellectûs, cùm finis, & consequenter bonum intellectûs sit nosse verum, utì in se est; tamen sæpe per accidens sunt in genere moris meliora, quàm scientia; sic melius est marito nescire præteritam fornicationem uxoris suæ, & opinari falsò, quòd semper fuerit casta quàm scire non fuisse, nam aliàs turbaretur pax, confidentia, amor: item melius est homini planè ignorare præceptum, aut falsò putare illud non dari, si Deus prævideat eum transgressurum, si sciret &c. 703

§. III. Error in plerisque est majus malum quàm ignorantia, quia intellectus per errorem, utpote formam contrariam, pejus disponitur in ordine ad cognoscendum verum, ideoque etiam faciliùs est eum edocere veritatem, qui purè ignorat, quàm qui simul errat circa eam, quia intellectus non facilè agnoscit se errare, & difficiliùs recedit ab eo, cui semel adhæsit. 704

§. IV. Error est quandoque melior quàm ignorantia; 705

rantia; sic Titio melius est, si erroneè judicet Cajum esse patrem suum, quàm si id ignoraret, jam enim probare potest se esse civiliter legitimum, habet ab eo educationem, directionem, alimenta &c.; circa illa autem objecta, quorum veritas certò cognosci non potest, communiter saltem est melius habere cognitionem probabilem, quamvis per accidens erroneam, quàm puram ignorantiam, nam sæpe veritas illorum investiganda est, uti circa objecta incerta videmus sæpe disputari à viris sapientibus in scholis omnibus tam Philosophicis, quàm Theologicis, stultum autem foret dicere, quòd expediret nunquam de ejusmodi objectis judicare pro vel contrà, is enim foret error Academicorum, qui dicebant nunquam in incertis judicandum esse, ne fore erretur, quod somnium exploditur ab omnibus, & ratio est, quia cùm motiva gravia & ad prudenter judicandum sufficientia occurrant, per quæ intellectus possit saltem probabiliter attingere veritatem, non est, cur impediatur eam veritatem apparentem amplecti, hic enim est finis illius, & ideo non quiescit, nisi formato aliquo circa talia objecta judicio; quod maximè valet, si objecta sint practicabilia, ad quorum positionem vel omissionem dirigamur per judicia secundùm apparentiam veritatis formata, ergo. *Si dicas*, finem intellectûs esse attingere veritatem in se, *Contrà* est, quamvis enim hic sit finis primarius, tamen ubi non est modus eam certò attingendi in se, finis secundarius est quærere & conari attingere eam, ubi apparet, quod fit per judicium probabile, licèt per accidens sit erroneum, uti dictum est à n. 97., quæ omnia confirmantur ex dictis à n. 14., ubi ostendimus etiam per errorem invincibilem intellectûs refundi posse honestatem in actum voluntatis, possuntque etiam videri dicta n. 400. 417., Item *Terill.* in Reg. q. 60. *Obj-*

Objicies. Omnis error est positiva imperfectio 706
intellectûs, faciens malam ejus dispositionem, ergo semper est pejor quàm ignorantia, quæ tantùm est privatio perfectionis; sicuti vitium est majus malum voluntatis, quàm præcisè privatio virtutis. *R.* Omnis error imprudens est positiva imperfectio intellectûs, c, prudens sive probabilis & nitens gravi ac prudente motivo subd, est positiva imperfectio secundùm quid, ita tamen ut simul sit perfectio, c, est positiva imperfectio pura, n. ant. & conseq.; quòd autem actus probabilis, licèt sit falsus, sit etiam positiva perfectio intellectûs, evincitur hoc argumento, nam si actus ille esset verus, utique foret perfectio intellectûs, & quidem primariò intenta, ergo etiam est perfectio saltem secundariò intenta, ubi primaria obtineri non potest, licèt sit falsus, dummodo non sit temerarius sed prudens: *Prob. conseq.*, nam veritas aut falsitas in recto est idem actus, qui in ratione veri vel falsi completur per existentiam vel non existentiam objecti, planè extrinsecam intellectui, ideoque actus, qui nunc est falsus, poterat esse verus, si objectum se aliter habuisset, & consequenter perfectio intrinseca, quam intellectus habet per actum, consistit in vitali tendentia & adhæsione ad objectum propter prudens motivum veritatis apparentis, quod convenit actui etiam falso, ergo. Ad hoc, quod additur de vitio, responsum est n. 417.

Q. 118 *An omnis veritas in rebus moralibus* 707
possit à nobis inveniri. R. Eliz., ut excludat omnem usum opinionum, & ostendat ignorantiam legum esse vincibilem, docet toto l. 7. & 8. omnes veritates morales esse à nobis invenibiles traditque varios modos illas inveniendi: & ut doctrina illius melius confutetur, præmitto breve ejus compendium.

708 §. I. L. 8. q. 2. & 3. docet, incedendo in via opinionum, sive sequendo rationes proprio ingenio inventas, non posse inveniri veritatem. Addit q. 4. §. 2. & 3. debere esse notas & signa, è quibus dignoscatur veritas, etiam prætermisso omni examine opinionum, sicuti debuerunt esse notæ veræ fidei prætermisso omni examine mysteriorum secundùm se, nam sicuti Deus voluit omnes, etiam indoctos, rectè credere, ideoque dedit notas ad rectè credendum, communes doctis & indoctis, ita etiam, quia voluit omnes, etiam indoctos, rectè operari, debuit illis dare notas rectæ operationis, communes doctis & indoctis, talis autem nota non est via vel examen opinionum, nam harum capaces non sunt indocti, ergo. *Contrà est*, licèt ante omnia attendere debeamus, quid doceant Scriptura, Concilia, PP. & DD., nemo tamen contemnet viam ratiocinationis, ubi veritas nobis per Auctoritatem non innotescit, & ideo ad rationem etiam sæpe recurrunt PP. & DD., hinc dicimus, ubi aliunde non rescitur veritas, optimam notam veritatis esse, si pro hac vel illa parte sit prudens ratio, grave motivum, rationabile argumentum; & hujus notæ capaces sunt etiam indocti, qui saltem per doctiores de hoc rescire possunt.

709 §. II. Q. 5. & 13. dicit primum modum inveniendi veritatem esse, quærere sapientes DD, quos sequaris; q. autem 8. dicit neminem esse sapientem, nisi verum dicat, quia sapientia est cognitio veri, ideoque addit neminem posse reddere aliquam opinionem probabilem, nisi de ipso sic liceat argumentari, *Auctor ille hoc dicit, ergo est verum. Contrà est*, ille hìc dicitur sapiens, qui est omni exceptione major, ideoque prudenter præsumitur dicere verum, quia ùt plurimùm dicit verum, licèt fortè hìc & nunc invincibiliter erret, utì explicatum est n. 160. &

160. & 245. Unde ut Auctor dicatur sapiens, satis est sic posse inferri, iste *Auctor hoc dicit, ergo hoc est probabiliter verum.* Vide dicta n. 99. in *Inst.*

§. III. Q. 6. ostendit secundum modum inve- 710
niendæ veritatis esse, videre, cujus doctrinæ perpetuitas detur in Ecclesia, sicuti enim fides, ita doctrina illa est vera, quæ in Ecclesia fuit perpetua. In hoc non repugno, sed ubi dubium est, an hæc, an opposita doctrina tradita sit ab Ecclesia; item, ubi sunt quæstiones vix antehac motæ in Ecclesia, aut saltem in neutram partem decisæ, utique aliter quæri debet veritas.

§. IV. Q. 9 dicit tertiam notam veritatis esse, si 711
doceatur à Doctore verè sapiente; verè autem sapiens dignoscitur ex nota, quam *Christus* dedit *Matt.* 7. & *Luc.* 6. *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*: fructus verò ille, ex quo dignosci possit verax magister, est constans charitas in Deum & proximum, hinc q. 11. & 12. fusè ostendit, quomodo per charitatem perveniatur ad veritatem. *Contrà est*, quamvis fateamur charitatem esse utilissimam etiam ad inveniendam veritatem, tamen 1. æquè difficile est cognoscere, quisnam verè habeat charitatem, ac, quisnam vera doceat. 2. Christus de Magistris sequendis dicit, *Quæcumque dixerint vobis, facite; secundùm autem opera eorum nolite facere*: hi utique charitatem non habebant: 3. Licèt quis charitatem habeat, non ideo semper loquitur vera, sed sæpe saltem invincibiliter errat, utì ostensum est n. 99.; & licèt charitatem non habeat, non ideo semper loquitur falsa.

§. V. Eâdem q. 9. §. 6., iterumque q. 10. dicit 712
rigorem sententiæ esse quartam notam veritatis. *Contrà est*, nam plurimæ sententiæ ob nimium rigorem damnatæ sunt, utì patet ex Bajanis aliisque

ab *Alex. VIII.* damnatis: & per decursum ostendemus multas sententias rigidas esse falsas aut etiam improbabiles, ergo præcisè ex eo, quòd opinio sit rigidior, inferri non potest, quòd sit vera: *Nec obstat*, quòd Christus dicat viam ad vitam, & consequenter ad veritatem, esse arctam, *nam* idem etiam dicit jugum suum esse suave & onus leve; via autem mandatorum Dei & Ecclesiæ est per se satis arcta, nec debet arctior fieri per rigorem opinionum inducentium leges ignotas.

713 §. VI. Non omnis veritas moralis potest à nobis certò inveniri. *Ratio* est manifesta, quia sæpissime pro utraque parte sunt probabilia motiva, quorum unum non elidit alterum, utì à n. 237. & 261. ostensum est, hinc etiam SS. PP. & integræ scholæ certant invicem de veritate hujus & illius partis, ergo pro neutra parte est certitudo, neque etiam spes est aliquid certi rescindi, nisi fortè Ecclesia aliquid declaret.

Respondet Camargo l. 2. contr. 4. à n. 556. Hanc veritatis inventionem non videri ita promissam Magistris docentibus, sicut unicuique moraliter operaturo. *Contrà* est, 1. Si Magistri veritatem invenire non possint, quomodo invenient discipuli aut alii rudes? 2. Si Magistri errent, etiam errabunt alii, qui tamen jubentur facere, quod illi docuerint: Et de Magistris *Matt.* 5. dicitur, *si sal infatuatum fuerit, in quo salietur?* id est, utì exponit *S. Hier.* in eum locum & *S. Aug.* l. 1. de Serm. Domini in monte c. 6. Tom. 4., si vos aberraveritis, qui erunt homines, per quos à vobis error auferatur, cùm vos elegerit Deus, per quos errorem auferat cæterorum. 3. Etiam Magistri debent moraliter operari, & quidem secundùm sua dictamina, utì volunt adversarii, ergo etiam illis debet esse invenibilis veritas.

§. VII.

§. VII. Omnis veritas moralis, si in eam inquiratur, poterit probabiliter inveniri, quia occurrent pro hac vel illa parte, aut etiam pro utraque gravia motiva ex auctoritate vel ratione, propter quæ poteris hanc aut illam partem amplecti tanquam veram, sicque probabiliter inveneris veritatem: imò non inventio veritatis aliquando erit aliqua illius inventio, uti dicetur n. 718. 714

§. VIII. *Objicies* 1. Scriptura *Eccli.* 32. ℣. 19. ait, *qui quærit legem replebitur ab ea*; & *Matt.* 7. ℣. 7, *quærite & invenietis*, quod intelligitur de omni lege & vero, tam juris naturalis quàm divini pertinente ad unumquodque, ita *Eliz.* l. 7. q. 4., probans idem ex verbis SS *August. Hieron. Chrysost.* &c. *R.* Scriptura & SS. PP. loquuntur de scitu necessariis ad salutem, uti rectè *Teril.* in Reg. q. 11. à n. 8., non autem de aliis, cum quorum ignorantia stare potest gratia, & obtineri salus; & talis est ignorantia multarum veritatum moralium, saltem si sit invincibilis. 715

Obj. 2. Datur in intellectu nostro naturalis inclinatio ad veritates morales inveniendas, ergo sunt invenibiles, quia inclinatio naturalis non est ad impossibile, ita *Eliz.* q. 2. *R.* Ergo sunt invenibiles, semper certò, n, saltem probabiliter, c.: *Aliter aliquid sapere, quàm res se habet, humana tentatio est*, inquit, *S. Aug.* l. 2. contra Donat. c 5., *in nullo autem aliter sapere, quàm res se habet, angelica perfectio est.* 716

Obj. 3. Finis doctrinæ moralis est perfectio operationis honestæ, sed hæc non habetur sine veritate, veritas enim est magna perfectio, cùm faciat actum conformari etiam materialiter legi æternæ, ergo veritas est finis doctrinæ moralis, ergo cùm finis doctrinæ moralis sit à nobis assequibilis, etiam 717

erit assequibilis veritas, ita *Eliz.* *R.* Si valet argumentum, ergo nulla doctrina nequidem probalilior procedens cum ignorantia vel errore invincibili sufficiet ad honestam operationem. *R.* 2. n. min., quamvis enim honestas adæquatè & perfectiùs habeatur per doctrinam etiam materialiter veram, si tamen sit doctrina prudens & invincibiliter erronea, etiam causat honestatem & perfectionem in operatione, utì dictum est à n. 14., ideoque dico finem doctrinæ moralis esse perfectionem operationis honestæ, ad quam sufficit veritas vel in se vel apparens, item veritas vel certò vel probabiliter inventa. Videri potest *Teril.* q. 14. à n. 28.

718 *Q.* 119. *An, non inventio veritatis quandoque fundet ejusdem inventionem in ordine ad dubia conscientiæ solvenda.* *R.* Affirmativè, & in hoc conveniunt *Eliz.* & *Teril.* q. 53., si enim adhibuerim moralem diligentiam, valet hic syllogismus, *si hoc fuisset verum, ego veritatem illam inveniissem, sed illam non inveni, ergo hoc non est verum*: consequenter non inventio veritatis post sufficientem inquisitionem in materia juris & legum, dat sufficiens fundamentum negandi talem legem: è contrà non inventio veritatis in materia facti non semper sufficit; & disparitas est, quòd leges sint universales, diuturnæ & fixæ, hinc, si dentur, successu temporis debent innotescere; facta autem sunt particularia, transeuntia & varia, ideoque illorum cognitio faciliùs latet: potest nihilominus etiam factum esse tale, ut aliquando ex illius, post adhibitam debitam diligentiam, non inventione, veritas ipsa sufficienter inveniatur, v. g. si scrupulosus rescire non possit se recitasse aliquam Horam, judicare potest se recitasse, quia cùm semper sollicitus sit, ne omittat, si non recitasset, sciret se non recitasse, ita *Eliz.* & *Teril.* n. 53 simile

simile est, si in aliquem cadat suspicio v. g. homicidii, si enim post inquisitionem juridicam non inveniatur occidisse, censetur inventa veritas, quòd non occiderit, quia pro ipso est possessio pro innocentia, nec mala facta præsumuntur, sed probari debent. Vide dicta n. 272. 273.

Q. 120. *An dari possit ignorantia invincibilis circa leges positivas. R. Eliz.* negare non audet absolutè, attamen l. 7. q. 16. §. 1. docet, raras fore invincibiles ignorantias legum etiam humanarum & juris positivi ad unumquemque pertinentis: sed quoad legem humanam, certissimum est eam sæpe invincibiliter ignorari à multis, utì docet experientia, multis enim sæpe proponuntur præcepta humana, de quibus antea nunquam audierant vel cogitarant, neque illis inciderat in illa inquirere: idem ferè est etiam de multis præceptis positivis Dei, etiam ad salutem necessariis vel saltem conducentibus, utì rectè cum communissima *Patel.* p. 2. n. 254. & seqq. *Probatur* 1., ex illo *Ioannis* 15. ℣. 22. *si non venissem & locutus fuissem eis, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo*, ergò in illis, qui non audierunt, est ignorantia invincibilis juris Divini saltem positivi: hinc etiam ad *Rom.* 10. ℣. 14. dicitur, *quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante?* certum autem est multis non esse prædicata seu annunciata quædam positiva præcepta Dei. 2. Multis, non tantùm inter Barbaros sed etiam inter Fideles, necdum venit in mentem cogitare de variis præceptis positivis Dei, v. g. de præcepto confitendi, sumendi Eucharistiam aliquando, credendi Incarnationem, Resurrectionem &c., quæ *S. August.* tr. 89. in Joan. dicit sine culpa posse ignorari, unde si tales homines damnentur, hoc non est pro- 719

pter hanc infidelitatem, sed propter alia sua peccata, utì expresè *S. Th.* 2. 2. q. 10. a. 1. in O, ideoque etiam inter Bajanas damnata est à tribus Pontificibus hæc 68. prop., *Infidelitas purè negativa in his, in quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.* 3. Præceptum Divinum est confitendi omnia mortalia, etiam secundùm circumstantias mutantes speciem, utì declarat *Trid.* Sess. 14. c. 5., qui autem dicit non posse dari ignorantiam invincibilem in agnoscenda distinctione specifica peccatorum, Theologus non est, est enim res difficillima & dubiis in utramque partem probabilibus pleniſſima, ergo: 4. Si non daretur ignorantia invincibilis circa jus positivum Divinum, multi ex SS. PP. peccassent mortaliter & probabiliter essent damnati, nam, utì refert *Card.* in 1. crisi d. 15. n. 433. *S. Hieron.* putavit omne juramentum à Christo esse prohibitum, eò quòd dicat, *Ego autem dico vobis non jurare omnino*: è contrà *S. Augusti.* tenebat oppositum: Item *S. Th.*, utì refert *Patel.* suprà, docuit non dari præceptum Divinum statim confitendi mortale; è contrà *S. Bonav.* dicebat dari, & omnes hi PP. ac SS. viri in ea doctrina permanserunt, ac quantum scimus, ei immortui sunt, ergo si præceptum ejusmodi Divinum non potest ignorari invincibiliter, alterutri peccarunt mortaliter & probabiliter sunt damnati, quod nefas est cogitare: vide dicenda n. 722. Quæ autem hìc objici possent, solventur à n. 727 & 737.

720 *Q.* 121. *An dari possit ignorantia invincibilis, etiam circa jus naturæ. R.* Negant aliqui cum *Sinnichio* apud *Teril.* de Consc. prob. q. 16. n. 83., quorum argumenta dabimus à n. 727.: sed dicendum est, non posse quidem, saltem diu, dari ignorantiam invincibilem circa prima principia juris naturæ, neque circa conclusiones immediatè & clarè

ex

ex illis deductas, in his enim, quisquis ratione utitur, statim videt, quòd sint conformes vel difformes rectæ rationi, hinc sicuti auditis primis principiis Metaphysicè evidentibus aut immediatè & clarè deductis, statim quilibet assentitur, ita etiam istis, *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*; *nemini invito licitum est propriâ auctoritate suum tollere*: *bonum est amplectendum*, *malum fugiendum*; *virtus est amplectenda*, *peccatum fugiendum* &c. hæc principia sunt ita clara, ut eorum veritas à nemine de illis cogitante possit ignorari: è contrà tamen si sint conclusiones aliæ, quæ mediatè vel obscurè deducuntur ex principiis juris naturæ, poterit circa illas dari ignorantia invincibilis, ita *S. Th.* 1. 2. q. 100. a. 1. *Alb. M.* in 2. d. 22. a. 10. *S. Bonav.* in 2. d. 39. a. 1. q. 2. *Corduba* l. 2. quæstionarii q. 4. dicens, in hoc concordare communiter DD, citansque alios antiquissimos: *Cardin. D*, *Aguirre* T. 1. tr. 1. notans esse communem, *Gonet* de probabilitate circa finem, oppositam vocans singularem & improbabilem, *Medina* 1. 2. q. 76. a. 2. *Sylvius* 1. 2. q. 76. a. 3. *VViggers* 1. 2. q. 6. a. 8. n. 22. *Malder.* 1. 2. q. 6. a. 8 *Duval.* de peccat. q. 7. a. 2. *Gammach.* 1. 2. q. 94. *Isamb.* 1. 2. q. 79. a. 6. aliique innumeri ex omni ætate, sexu, ordine, uti videri potest apud *Gonz* d. 11. c. 9. *Ratio* est, 1. Quia, qui 721
non studuit nec instructus est, ille invincibiliter ignorat aliquas conclusiones juris naturalis, sed dantur multi, qui nec studuerunt nec instructi sunt, ergo. *Min.* patet; *Maj. prob.*, quia conclusiones multæ spectantes ad jus naturæ debent ex primis juris naturæ principiis deduci *per studium*, uti loquitur *Alb. M.*, & per *instructionem superadditam*, uti loquitur *S. Bonav.*, ideoque indigent *disciplinâ*, quâ minores à Sapientibus instruantur, uti habet *S. Th.*, non enim facilè scitur, an spectent ad jus naturæ nec-

ne, sed hoc debet examinari per discursus satis difficiles & per illationes multas, quas multi facere nesciunt, idque sine ulla culpa: imò nullus est tam doctus vel instructus, qui de omnibus conclusionibus, quæ ita mediatè & obscurè deduci debent, judicare possit, an rectè deducantur necne, sicuti enim potest aliquis hærere & errare in faciendis illationibus ex principiis primis Metaphysicis, ita multò magis ex
722 moralibus, ergo. 2. Si omnis ignorantia circa jus naturæ sit vincibilis, ergo, cùm secundùm Adversarios etiam sit culpabilis, SS. PP., qui circa illud errarunt, peccarunt mortaliter & probabiliter damnati sunt, utì dicebamus n. 719., quia istis suis ignorantiis probabiliter creduntur esse immortui, v. g. *S. Augustin.* I pist. 8. ad Hierony. docet simulationem non esse licitam, è contrà *S. Hieron.* Epist. 11 apud August., docet esse licitam, & pro se citat *S. Chrys. Didymum, Origenem* alioque, utì refert *S. Th.* in Epist. *ad Galat.* c. 2. lect. 3. & *Carden.* in 1. crisi d. 15. n. 43. *Si dicas*, Eos vel egisse pœnitentiam pro peccatis ignorantiæ, vel per levitatem materiæ excusatos fuisse à mortali, *Contrà* est, nam inprimis non constat, quòd mentem unquam mutarint, ergo nunquã eos de hoc pœnituit; nec sufficit, quòd pœnituissent, si scivissent, nam non ideo pœnituerunt, nec excusabantur per ignorantiam, utì volunt Adversarii. Deinde si levitas negligentiæ excusabat à mortali, ergo ubi nulla est negligentia, nullũ erit peccatum, & consequenter cui nunquam incidit dubitare, aut si incidit, dummodo moralem diligentiam adhibuerit in inquirenda veritate, hac non inventâ, si bonâ fide perrexerit, perget ex ignorantia invincibili. *Conf.* nam in multis qq. juris naturæ, quæ respiciunt praxin, Schola Thomistica docet hanc partem, Scotistica contradictoriam, & necesse est alterutram partem errare: idem est de

Docto-

Doctoribus, Advocatis, Consiliariis sæpe in materiis juris naturæ diversa docentibus & suadentibus, si omnis error hic vincibilis est, ergo errantes graviter peccant & plerique damnantur, cùm enim credant se bene sentire & suadere, ad mortem usque practicant ejusmodi opiniones: tenebuntur itaque omnes dimittere munus Doctoris, Advocati, Consiliarii, ne exponant se periculo proximo errandi circa jus naturæ. 3. Quamvis omnes sciamus hanc le- 723
gem naturæ, quòd mendacium ordinariè sit prohibitum, item quòd ordinariè non liceat propriâ auctoritate occidere quenquam, tamen possunt dari tales circumstantiæ, ut invincibiliter putemus hìc & nunc ista licere, sic enim *Cassianus* vir Sanctus & doctus, Item *Marulus* & alii putarunt mendacium officiosum aliquando esse licitũ, v.g. si per illud possem patriam ab interitu aut hominem ab æterna damnatione eripere; sic apud *Cassianum* collat. 21. c. 10 excusatur Abbas *Theonas*, qui invitâ uxore factus est Monachus: sic rusticus, teste *Vasq.* 1. 2. d. 122. c. 2. existimabat se honestè & piè facere, versando ægrotum in alteram partem, ut tantò citiùs animam exhalando liberaretur à graviſſimis doloribus: sic secundùm *S. Hieron.* in c. 7. *Ieremiæ*, *Iephte* occidens filiam excusabatur: sic alius apud *Sarasam* in arte semper gaudendi p. 2. tr. 2. §. 6. ex zelo gloriæ Dei & salutis animarum baptizabat Maurorum infantes à parentibus abductos, statimque eos trucidabat, ut certò salvarentur, & ne reducti ad parentes iterum seducerentur: denique multi sunt, qui aliquo saltem tempore nullam adverterunt malitiam in simplici commotione vel osculo carnali, imò admittunt multi etiam circa pollutionem esse posse ignorantiam invincibilem, quamvis *Teril.* in Reg. q. 62. n. 17. dicat esse rariſſimam, quia vix est, quem vehementer

724 menter non puderet fateri eam. 4. Secundùm Adversarios, ad jus naturæ spectat sequi Sententias probabiliores aut etiam tutiores, sed nisi maximam DD. multitudinem damnes, hoc jus invincibiliter ignoratum est & adhucdum ignoratur à multis, utì constat ex dictis n. 269. & 480. , ergo. 5. Si non datur ignorantia invincibilis in jure naturæ, ergo qui contra jus naturæ operatur sequens sententiam etiam probabilissimam, ille non excusatur, hoc autem damnatur ab *Alex. VIII.* in hac prop. 3., *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam,*

725 ergo : *Conf.* nam aliqua ignorantia in jure naturæ excusat à peccato, utì à n. 734. probabitur, ergo aliqua est invincibilis. 6. Si nulla dari posset invincibilis, ergo qui ex ignorantia fecit multos actus contra jus naturæ, semper confitebitur invalidè, hinc si postmodum intelligat hoc vel illud fuisse contra jus naturæ, tenebitur repetere omnes Confessiones totius vitæ ; si iterum postea aliquid novi intelligat, iterum tenebitur repetere priorem & reliquas omnes, sicque sæpius, quoties recurret memoria alicujus facti repugnantis juri naturæ, & demum si vel unicum actum ponat planè ignorans contra jus naturæ, tandem etiam damnabitur; primum autem est intolerabile, & secundum non est præsumendum de divina bonitate, ergo. Ex dictis,

726 *Colliges*, inter articulos Romæ anno 1685. die 8. Aug. confixos, quos defenderant Theologi aliqui Lovanienses, etiam hunc ordine tertium justè esse confixum, qui propugnatus erat in collegio Adriani die 12. Julij, *Nullam admittimus ignorantiam invincibilem juris naturæ in ullo homine, dum hìc & nunc contra jus naturæ agit.*

727 *Q. 122. Quæ sint, & quomodo solvantur argumenta adversariorum. R.*

Obj.

Objiciunt 1. Omnis veritas moralis est invenibilis, ergo nulla datur ignorantia invincibilis circa operabilia. *R.* n. antec., de quo satìs dictum est à n. 707.

Obj. 2. Potuissemus illas ignorantias juris naturæ vincere, si non peccassemus in Adamo, ergo illæ ignorantiæ non sunt absolutè invincibiles. *R.* 1. Etiam sic vincere potuimus ignorantias juris positivi, & tamen secundùm adversarios dari potest invincibilis circa jus positivum. *R.* 2. n. conseq., certum enim est ad hoc, ut aliquid dicatur à nobis vincibile & voluntarium, non esse satìs, quòd pendeat à peccato originali, utì dicemus n. 743., Et hinc etiam *Alex. VIII.* damnavit hanc 19. prop., *Homo debet agere totâ vitâ pœnitentiam pro peccato originali.* 728

Inst. Saltem ignorantia juris naturæ vinci posset per lumen gratiæ, quam quisque tenetur petere, & dabit Deus, utì habet *S. Th* opusc. 73. in procœmio, quia vult omnes salvos fieri, diciturque illuminare omnem hominem venientem in hunc mundum: hinc etiam *Trid.* Sess. 6. c. 11. ait, *Deus jubendo monet, & facere, quod possis, & petere, quod non possis, & adjuvat, ut possis.* *R.* 1. Idem valet de ignorantiis juris positivi. *R.* 2. Non omnes ignorantias illas vinci posse per gratiam ordinariam; licèt autem vinci possint per extraordinariam, non ideo desinit ignorantia esse invincibilis, aliàs nec jus positivum posset invincibiliter ignorari, quia vinci posset hæc ignorantia per gratias extraordinarias. Ad illud, de obligatione orandi, *R.* SS. PP. petierunt, & tamen circa jus naturæ errarunt; & adhucdum petunt alii, qui tamen pergunt errare, utì constat ex dictis n. 722. Hinc *S. Augustin.* in Epist. 28. ad Hieron. ait, *Quamvìs desiderem, rogem, votis ardentibus exoptem, ut per te mihi Dominus hujus rei auferat* 729

ignoran-

ignorantiam, tamen si, quod absit, minimè meruerit, patientiam mihi petam à Domino Deo nostro, in quem sic credimus, ut aliqua nobis non aperiri pulsantibus nullo modo adversùs eum murmurare debeamus. Similiter *S. Th.* l. c. petiit lumen, ut agnosceret veritatem circa usuram, & tamen sæpe dubitat, quid resolvat, fateturque se multa dicere tantùm probabiliter. *Nec juvat*, quòd Deus velit omnes salvos fieri, *nam* ad hoc non est opus tolli omnes ignorantias juris naturæ, cùm non omnia sint de necessitate medii : per hoc autem dicitur illuminare omnem hominem, quòd det sufficientia auxilia ad agnitionem sui, & eorum, quæ sunt de necessitate medii. *Trident.* monet facere, quod possis, suppositâ cogitatione illius, quod facere debes, non autem monet facere, quod non cognoscis esse faciendum, neque dicit te semper cognoscere id, quod petis cognoscere, & quod de cætero esset faciendum.

730 *Obji.* 3. Si detur ignorantia invincibilis legis naturalis, hæc lex frustra erit, quia erit incognoscibilis, adeoque impossibilis observatu. *R.* 1. Idem valere contra ignorantiam invincibilem legis positivæ. *R.* 2. n. seq., nam saltem aliqui eam agnoscunt vel agnoverunt vel suo tempore agnoscent, unde ejusmodi lex nec per se nec absolutè est incognoscibilis, quamvis non sit proximè observabilis respectu illorum, qui ignorant, quod per accidens est, & eam reddit aliquibus tantùm hìc & nunc inobservabilem.

731 *Inst.* Lex naturalis est simul divina, stultum autem est cogitare, quòd Deus aliquid velit fieri à nobis, & simul nolit id à nobis sciri, ergo cùm sit sapiens, nec possit velle finem obtineri, nisi subministratis mediis necessariis, etiam dedit nobis, ut scire possimus, si faciamus, quod in nobis est, ergo talis ignorantia

tantia non est nobis invincibilis. ita *Eliz.* l. 7. q. 4. §. 5., qui q. 5. *Confirmat*, nam si aliqua præcepta naturæ vel Dei inveniri non possent à seriò inquirentibus, ergo aliqua Dei præcepta secundùm præsentes vires nobis sunt observatu impossibilia, quæ est hæresis *Iansenii*, quòd enim non est invenibile, non est cognoscibile, ergo nec observabile. Addit q. 6., Deus ferens legem, prævidit omnes circumstantias, in quibus futurus erat homo ille, & tamen voluit eum obligari, ergo pro infinita sua sapientia debuit providere, ut posset scire legem illam. Idque q. 7. docet ex probatis Historiis constare, quòd Deus legem suam edocuerit eos, qui, in quo poterant, non defecissent. Q. autem 8. ex *SS. Iustino & Prospero* probat Deum non occultare veritatem illi, qui facit, quod in se est, ut inveniat. Denique q. 9. probat à pari veritatem omnem circa legem naturalem & divinam esse invenibilem, sicuti fides explicita in Christum est nunc invenibilis, ergo nulla ignorantia legis naturalis est invincibilis. *R.* 1. Omnia ista valent de ignorantia legis positivæ, quæ tamen potest esse invincibilis. *R.* 2. Deum non velle aliquid fieri à nobis, nisi suppositâ cognitione illius, & agnitâ obligatione faciendi, talem autem cognitionem non semper dat, nec dare tenetur, quamvis sit infinitè sapiens, uti constat ex dictis n. 722. & 729. *Ad. Conf. R.* Jansenii errorem fuisse, quòd aliqua Dei præcepta, licèt cognita, essent observatu impossibilia: neque verum est, quòd Deus ferens legem, semper velit pro omnibus circumstantiis quemque obligari, sed priùs vult hoc, suppositâ legis cognitione; SS. autem PP. illi loquuntur de veritatibus ad salutem necessariis necessitate medii, qualis nunc est etiam illa fides in Christum; de aliis veritatibus non necessariis necessitate medii non est similis ratio, uti per se patet.

Obji.

732 *Obji.* 4. Qui agit contra particularem legem naturæ, etiam agit contra universalem, sub qua illa particularis continetur, non potest autem dari ignorantia invincibilis talis legis universalis, ergo nec illius particularis sub ea contentæ. *R.* 1. Idem valet de lege positiva, v. g. qui agit contra qualecumque præceptum particulare humanum, etiam agit contra illam legem universalem, *parendum est præcepto legitimi Superioris*, & tamen dari potest ignorantia invincibilis particularis præcepti humani, licèt dari non possit illius universalis legis, hinc *R.* 2. n. conseq., quia licèt aliquis sciat legem universalem, tamen potest errare in applicatione illius ad particulare operabile, utì rectè *S. Th.* 1. 2. q. 94. a. 6., sic rusticus ille, de quo *Vasq.* suprà, quamvis sciret illam universalem, *quod tibi vis fieri, alteri fecisti*, eamque semper vellet observare, tamen malè applicabat sic discurrendo, ego in ejusmodi acutissimis doloribus constitutus, si scirem me nihilominus brevi moriturum, mallem mihi paulò citiùs abrumpi vitam, ut liberarer illis doloribus, ergo versando istum ægrum, quem prævideo inde paulò citiùs moriturum, facio id, quod vellem mihi fieri, & consequenter bene ago.

733 *Obji.* 5. Natura ipsa refugit illa, quæ sunt contra jus naturæ, hinc *Tertull.* adversùs Marcionem l. 5. c. 13. ait, *Ipsa nos docet natura quæ legis est instar ignorantibus legem*: & ideo etiam actus, qui fiunt contra legem naturæ, tales sunt, ut coram aliis non auderemus facere, ergo convincimur satis agnoscere inhonestatem. *R.* Id tantùm valere de illis, quæ sunt clarè contra prima principia juris naturæ, non autem de aliis, de quibus prudenter dubitatur, sintne licita necne, qualia sunt innumera, & talia non refugit natura agere, quamvis fortè sint contra jus naturæ.

turæ. Adde, licèt quis nollet aliquid agere coram alio, non ideo ſtatim agnoſcitur inhoneſtas moralis, nam honeſta & naturalis verecundia vetat quædam fieri publicè, quæ tamen non ſunt moraliter inhoneſta, utì per ſe patet. Reliqua ſolventur à n. 737.

Q. 123. An ignorantia invincibilis ſit inculpabilis, ſive, excuſet à peccato. R. 734

§. I. Negant *Lutherus* in c. 12. Geneſ., *ſcholaſtici invincibilem ignorantiam dixerunt excuſabilem, quæ ſimpliciter à toto excuſet, id eſt, peccatum prorſus tollat; tanta cæcitas eſt in Papæ ſcholis.* Similiter *Ianſenius* de ſtatu naturæ lapſæ l. 2. c. 6., *legis naturæ ignorantia ita vitioſa eſt, ut ſine peccato nullo modo infligi queat, quantumvis etiam humanæ poteſtati invincibilis ſit.* Idem docuerunt *Sinnichius*, *Vianen*, *Huyghens*, *Havermans* aliique *Lovanienſes*, à quibus vix recedit *Eliz.*, nam l. 5. q. 5. docet peccari, licèt actu non ſciatur nec advertatur peccari: Et §. 3. addit peccari, etiamſi non adſit nequidem habitus, quo ſciatur hoc eſſe peccatum, quod quis facit, ideoque peccari poſſe, ſi amiſiſti ſcientiam, quam habuiſti, vel etiam, ſi nunquam ſciviſti hoc in particulari eſſe peccatum, nec de hoc tibi unquam inciderit cogitatio. Poſtmodum q. 10. §. 5. loquens de falſis religionibus ait, *indubitatè concludamus per ſuos errores eos delinquere, etſi nunquam de eorum falſitate dubitaverint, ſed profundiſſimè decepti vivant.* Nihilominus poſtmodum q. 17. §. 6. & ſeqq. fusè contendit contra Janſeniſtas, quod à peccato excuſet ignorantia invincibilis.

§. II. Eſt nunc certiſſimum, quòd ignorantia invincibilis, etiam juris naturæ, & pro ſtatu naturæ lapſæ, excuſet à peccato formali, ita communiſſimè docent omnes cum *Moya* de opin. prob. q. 6. à n. 19. Eſtque ſententia omnium PP, utì de *S. Auguſt.* 735

ostendetur n. 738., & de *S. Th.* n. 740. consonat *Salvianus* de gubern. Dei l. 4 pag. mihi 127. *Non facit aliquid contra legem legis ignorans.* Pag. 131. *Nullus potest illius rei prævaricator esse, quam nescit.* Idem dicit *Hugo Cardinalis* apud *Teril.* de consc. prob. q. 16. n. 5. his verbis, *Ignorantia invincibilis excusat à tanto & toto; simplex excusat à tanto & non à toto; affectata, nec à tanto nec à toto.* Idem dicunt passim alii PP. Et *Ratio* est 1. nam *Alex. VIII.* die 7. Dec. anno 1690., inter prop. 31. damnat hanc secundam, *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat à peccato formali;* ergo nunc certum est, quòd ignorantia invincibilis, etiam in jure naturæ, pro statu naturæ lapsæ excuset à peccato formali. 2. Si non excuset, ergo *homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessariò facit*, sed hoc falsum est, ergo. *Min.* patet, nam illam propositionem inter Bajanas 67. damnarunt *Pius V. Greg. XIII. Vrb. VIII.* *Major* etiam constat, quia secundùm dicta à n. 720. potest quis invincibiliter judicare se teneri leviter mentiri, ut damnationem alterius impediat, hìc necessariò peccabit, inprimis si mentiatur, quia eum non excusabit ignorantia; deinde etiam, si non mentiatur, quia faciet contra conscientiam, quam hìc & nunc deponere non potest, utì supponitur. 3. Si non excuset, ergo mortaliter peccarunt SS. PP., peccantque etiamnum quotidie plurimi viri sapientissimi,
736 utì 719. & 723. dictum est. 4. Ubi ignorantia est invincibilis non potest contrahi malitia, ergo non peccatur. *Prob. ant.*, malitia non contrahitur, nisi fuerit cognita, sed ubi ignorantia est invincibilis, malitia non est cognita, ergo. *Minor* patet, *Maj.* etiam constat, nam ut sit volita, debet esse cognita;

hinc

hinc 5. Peccatum debet esse voluntarium, nam Pontifices citati damnarunt hanc inter Bajanas 46. prop., *Ad rationem & definitionem peccati non pertinet voluntarium, nec definitionis quæstio est, sed causæ & originis, utrùm omne peccatum debeat esse voluntarium:* Unde rectè dicit *S. August.* l. 1. retract. c. 13., *Vsque adeo peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium*; sed quando adest ignorantia invincibilis, peccatum non est voluntarium, quia secundùm *S. Th.* 1. 2. q. 6. a. 1. O. *voluntarium dicitur esse secundùm definitionem Aristotelis & Greg. Nyssæni & Damasceni, non solùm cujus principium est intrà, sed cum additione scientiæ*; hinc de malo q. 3. a. 8. O, *cùm aliquis nescit fornicationem esse peccatum, voluntariè quidem facit fornicationem, sed non voluntariè facit peccatum:* & 1. 2. q. 19. a. 6. O, *manifestum est, quòd illa ignorantia, quæ causat involuntarium, tollit rationem boni & mali moralis:* hinc etiam *S. August.* c. 15. dicit talem peccare voluntate facti, non voluntate peccati, *quia voluit, ergo fecit, etiamsi non quia voluit, peccavit, nesciens peccatum esse, quod fecit, ita nec tale peccatum sine voluntate esse potuit, sed voluntate facti non voluntate peccati* &c. Ergo quando ignorantia est invincibilis, non est peccatum. Plures rationes sunt insinuatæ n. 724. Videri potest *Gonz.* d. 11. c. 5.

Q. 124. *Quæ sint, & quomodo solvantur argumenta adversariorum.* R. Præter illa, quæ insinuata sunt à n. 727., sunt seqq. 737

Objiciunt 1. Auctoritatem Synodi Palæstinæ seu Diospolitanæ, quæ proscribit hanc propositionem, *Oblivio & ignorantia non subjacent peccato, quia non secundùm voluntatem sed secundùm necessita-*

tem eveniunt: hinc *Eliz.* l. 1. q. 16. §. 1. ostendit unum errorem Pelagianorum fuisse, quòd dicerent nullam ignorantiam vel oblivionem subjacere peccato; & §. 4. contendit ab illo errore non abesse eos, qui ante peccatum requirunt remorsum conscientiæ. *R.* Ipsemet *Eliz.* §. 2. docet Synodum loqui de sola ignorantia & oblivione vincibili: quidquid sit de hoc, melius dicitur, quòd Synodus agat contra Pelagium, qui negabat peccatum originale, & consequenter dicebat oblivionem atque ignorantiam non habere originem ex peccato originali (quod significabant per illud, *non subjacent peccato*) sed esse ex necessitate & infirmitate naturæ, dicebant enim Adamum non fuisse melioris conditionis, quàm nos jam simus, & sicuti ignorantia & oblivio in Adam, sive esset juris sive facti, non fuit ex peccato, ita nec esse in nobis, quod reprobat Synodus. Videri potest *Teril.* de consc. prob. q. 16. à n. 45.

738 *Obji.* 2. *S. Augusti.* variis locis videtur asserere ignorantiam juris naturæ non excusare à peccato, uti ex *Iansenio* fusè adducit *Teril.* à n. 53. *R.* 1. Mens *S. Augustini* patet, partim ex adductis n. 736., partim ex seqq., De lib. arbitr. l. 3. c. 19. *Non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quod negligis quærere, quod ignoras.* Et c. 18. generatim agens de ignorantia, *Si tanta fallacia est, ut caveri omnino non possit, nulla peccata sunt.* Quando innuit ignorantiam, etiamsi sit invincibilis, tamen non excusare à peccato, disputat contra *Pelagium*, qui dicebat ignorantiam tum excusare à peccato, si per vires naturæ sit invincibilis, uti refert ipsemet *S. Aug.* l. 3. de nat. & gratia c. 17., nos eam tantùm dicimus excusare, quæ invincibilis est etiam per vires gratiæ ordinariæ. Videri potest *Teril.* à n. 58. Denique quando *S. Aug.* ignorantiam invincibilem

vocat

vocat peccatum, intelligit effectum, pœnam vel causam peccati, nam l. 3. de lib. arb. c. 19. ait, *non solùm peccatum illud dicimus, quod propriè vocatur peccatum, liberâ enim voluntate & à sciente committitur, sed etiam illud, quod jam de hujus supplicio consequatur necesse est*, item ideo dicuntur peccata, quia de peccato illo liberæ voluntatis originem ducunt: & in eodem sensu dicit Apostolus ad *Rom.* c. 6. *v.* 12. concupiscentiam esse peccatum, cùm tamen certum sit ex *Trident.* Sess. 5. in Decreto de pec. orig. non esse peccatum, sed tantùm effectum vel causam aut occasionem peccati. Et ideo *S. Aug.* l. 1. retract. c. 15. ait, *hoc peccatum, de quo sic est locutus Apostolus ideo peccatum vocatur, quia peccato factum est & pœna peccati est.* *R.* 2. Quamvis 739
aliter sensisset *S. August.* aut alius è SS. PP., nunc præ illis audienda esset Ecclesia, uti dictum est n. 211.

Obj. 3. *S. Th.* quodl. 8. a. 13. ait, *Illud, quod* 740
agitur contra legem æternam, semper est malum, nec excusatur per hoc, quod est secundùm conscientiam: 3. p. q. 80. a. 4. ad 5. *Ignorantia juris non excusat, uti si quis putaret fornicationem non esse peccatum.* Quodl. 9. a. 15. *Error, quo non creditur esse peccatum mortale, quod est peccatum mortale, conscientiam non excusat à toto, licet fortè à tanto.* Quodl. 3. a. 10. *Nec potest excusationem habere propter simplicitatem auditorum, si in talibus opinionem erroneam sequantur, in rebus enim dubiis non est præstandus assensus.* Plura loca adducit *Eliz.* l. 7. q. 11. §. 5., in quibus videtur *S. Th.* clarè dicere, quòd ignorantia in rebus fidei ac morum non excusat à peccato. *R.* 1. Mens *S. Thomæ* satis elucet ex locis citatis à *Moya* de op. prob. q. 6. n. 24. *Gonz.* d. 9. c. 2. §. 3. *Esp.* in app. n. 162., & seqq. sufficit hic, 1. 2. q. 76. a. 3.

O. *Si sit talis ignorantia, quæ omnino sit involuntaria, sive quia est invincibilis, sive quia est ejus, quod quis scire non tenetur, talis ignorantia omnino excusat à peccato.* Unde ad textus citatos dicendum est, quòd loquatur de ignorantia vel errore vincibili, & de assensu temerè præstito in re dubia. Hinc *Ad 1.* dicunt *S. Anton. Nider* aliique Thomistæ apud *Moyam, S. Thomam* non posse intelligi nisi de his, ubi manifestè patet ex Scriptura vel Ecclesiæ determinatione, quòd sit contra legem; & hanc ipsam sui explicationem dat *S. Th.* quodl. 3. a. 10. his verbis, *In his, quæ pertinent ad fidem & mores, si sequatur opinionem erroneam alicujus Magistri, ignorantia non excusat:* quando autem id fiat, exprimit his verbis, *Qui ergo assentit opinioni alicujus Magistri contra manifestum Scripturæ testimonium, sive contra id, quòd publicè tenetur secundùm Ecclesiæ auctoritatem, non potest ab erroris vitio excusari.* Et sic patet *ad 3.* & 4. etiam textum; item ad illud, quod addit *Eliz. In 2.* textú manifestum est, quòd loquatur de ignorantia vincibili, qualis communiter est ista, hinc, de malo q. 3. a. 8. O. ait, *Cùm aliquis nescit fornicationem esse peccatum, voluntariè quidem facit fornicationem, sed non voluntariè facit peccatum*, ergo nec peccat. Vide dicta n. 736., & dicenda l. 5. n. 20.

741 *Inst. S. Th.* 1. 2. q. 94. a. 6. ait, *Præcepta secundaria non delentur à cordibus, nisi propter pravas consuetudines & habitus pravos*, ergo eorum ignorantia non est inculpabilis, ita *Contensonus. R.* n. antec., nam *S. Th.* addit etiam deleri *propter malas persuasiones*, quæ aliunde sine culpa advenire possunt. Adde, quòd *S. Th.* loquatur de amissione cognitionis præceptorum, quam fatemur rariùs evenire sine culpa, prima tamen eorum ignorantia sæpe

est

est sine culpa, & hoc sufficit ad salvanda ea, quæ hactenus diximus.

Inst. S. Th. ibidem dicit rationem impediri ap- 742
plicare commune principium ad particulare operabile *propter concupiscentiam vel aliam aliquam passionem*, hoc autem non est inculpabile, ergo. *R.* Hoc dicit exempli causâ, nam a. 4. dixerat id fieri ex passione vel mala consuetudine vel mala habitudine naturæ, quæ non semper sunt culpa aut ex culpa, imò nec concupiscentia est semper culpa aut nunc imputabilis ad culpam, utì dicetur l. 5. à n. 67.

Obji. 4. Cap. *Ex tuarum*, de Sortilegio, exaggeratur crimen presbyteri, qui sorte divinarat furem, quamvis ex bono zelo & simplicitate se fecisse diceret. *R.* In foro externo præsumebatur fecisse cum sufficiente cognitione malitiæ, videbatur enim advertere potuisse inspectionem astrolabii ab infami homine factam esse illicitam, hinc à Judice fuit severè carpendus, saltem ad instructionem aliorum. Quando *Gratianus* dicit ignorantiam juris naturalis omnibus adultis esse damnabilem, vel audiendus non est, vel explicandus de ignorantia vincibili, sive primorum principiorum & conclusionum ex illis facilè deducibilium, utì rectè *Teril.* n. 36.

Obji. 5. Ignorantia juris naturæ est pœna pecca- 743
ti originalis, quod in Adamo fuit nobis voluntarium, imò quandoque est pœna peccati nostri personalis, utì arguit *Contens.*, ergo non excusat à peccato: huc facit, quod ait *S. Th.* in c. 1. *ad Rom.* lect. 7. *Ignorantia nata ex culpa non excusat. R.* 1. Eadem valent contra ignorantiam juris positivi. *R.* 2. n. conseq., alioquin à pari sic argumentor, stultitia, furor, cæcitas corporis, sunt pœnæ peccati originalis, utì ex *S. Aug.* contendit *Iansenius* de statu nat. & gr. l. 3. c. 11., ergo quod fit ex stultitia, furore, cæcitate

citate corporis, est nobis voluntarium ac peccatum, ergo si homo stultus, furibundus, cæcus casu aliquem occidat, formaliter peccat. Non sufficere ad rationem nostri personalis peccati, quòd peccatum Adami censeri debeat nobis fuisse voluntarium, certum est ex damnatione hujus 1. prop. facta ab *Alex. VIII.*, *In statu naturæ lapsæ ad peccatum mortale & demeritum sufficit illa libertas, quâ voluntarium ac liberum fuit in causa sua, peccato originali & voluntate Adami peccantis.* Nec obstat commune dictum, *quòd sequitur ex voluntario est voluntarium, nam* distinguo, si sequatur ex voluntario per propriam voluntatem & non retractato, transeat, si ex voluntario per alienam voluntatem & quidem retractato, n, jam verò originale fuit voluntarium nobis per voluntatem alienam Adami, & insuper est retractatum per voluntatem ipsiusmet Adami, qui illud detestatus est; per voluntatem Christi, qui pro eo satisfecit; per Ecclesiam & nosipsos in Baptismo; hinc *S. August.* Epist. 23. ait, *tantam illius Sacramenti, id est, baptismi salutaris esse virtutem.... ut.... semel regeneratus per aliorum spiritualem voluntatem, deinceps non potest vinculo alienæ iniquitatis obstringi, cui nullâ suâ voluntate consensit, & ideo semel perceptam parvulus Christi gratiam non amittit nisi propriâ impietate. Dixi*, transeat, nam si non est prævisum, non est voluntarium, utì dicetur à n. 755. Et idem est de illo, quod sequitur ex peccato personali & proprio, utì ibidem probabitur; quòd si fuerit prævisum, & culpa personalis, quæ fuit causa, nunc sit retractata, illud, quod sequitur, etiam desinet esse imputabile, utì etiam dicetur n. 760.

744 *Obji.* 6. Exempla ex Scriptura & aliunde satis evincunt aliquos peccasse & peccare cum ignorantia

vel

vel errore etiam invincibili: sic 1. *Ionathas* 1. Reg. 14. ignorans prohibitionem comedit de melle, & ideo est adjudicatus morti, à qua tamen eum liberavit populus: 2. *David* oravit pro peccatis ignorantiæ: & in antiqua lege pro illis offerebantur Sacrificia: 3. Licèt *Christus* gentilibus esset stultitia, ideoque putaverint eum esse contemnendum, tamen peccarunt non sequendo eum; hinc omnibus Gentilibus, qui de *Christo* nunquam audierant, negata est à *S. Paulo* excusatio, inquit *Eliz.* l. 7. q. 12. §. 7., quia saltem indirectè noluerunt credere, tradentes se vitiis. Plura addit q. 13. §. 8. in eundem sensum: 4. Judæi crucifigentes Christum nescierunt eum esse Deum, & tamen certum est peccasse peccato Deicidii, nam *Inn. II.* damnavit hanc *Abailardi* propositionem ùt hæreticam, *non peccarunt qui Christum ignorantes crucifixerunt*: 5. *Paulus* putabat se contra nomen Christi debere multa agere, & tamen peccavit sic ignorans & errans. 6. Occidentes vel persequentes discipulos Christi putabant se obsequium præstare Deo, & tamen per hoc peccabant, utì *Eliz.* l. 5. q. 6. fusè expendit. 7. De facto multi Ethnici colunt Idola, ita ut error tanquam lex pietatis & religionis custodiatur: similiter multi acatholici suos errores, utì nos veritatem, putantes sibi non esse licitum de iis dubitare, & tamen utrique peccant. 8. In fine mundi Anti-Christus doctrinam suam confirmabit signis & prodigiis, & tamen qui sequentur, peccabunt. *R.* n. ass., unde ad omnia illa dico generatim, si peccarint aut peccent, esse prôpter ignorantiam vel errorem vincibilem; & si supponamus esse invincibilem, non fuisse nec esse peccatum: nunc paucis ad singula.

Ad 1. Si argumentum valet, ergo nec in jure positivo excusat ignorantia invincibilis, nam prohi-

bitio illa erat à Rege *Saule* facta: itaque *Ionatha* non peccavit primò gustando mel, sed per hoc fortè, quòd postea audiens id prohibitum fuisse à Patre suo, improbaverit prohibitionem & induxerit populum ad comedendum, utì habetur v. 29. & seqq.

Ad 2. *David* oravit, Item offerebantur Sacrificia pro peccatis ignorantiæ, quia nesciebant, an non fortè fuisset vincibilis & culpabilis: deinde etiam fortè imperabantur Sacrificia pro peccatis ignorantiæ, licèt fuisset invincibilis, in expiationem quandam legalem, ut alii discerent servare legem, alii cautiores essent; Item quia in foro externo præsumuntur facta cum scientia. Dici etiam potest, quòd oretur pro peccatis ignorantiæ, id est, pro peccatis, quæ quidem facta sunt cum scientia, nunc autem per oblivionem ignorantur.

Ad 3. Certum est eos, qui de Christo nunquam audierunt, per illam infidelitatem non peccasse, nam tres Pontifices damnarunt hanc 68. Baji prop., *Infidelitas purè negativa in his, in quibus Christus non est prædicatus, peccatum est*: si autem de Christo sufficienter audierant, ignorantia & error fuit vincibilis; & idem est dicendum, quod jam dicemus de Judæis & acatholicis. Vide dicenda n. 753.

Ad 4. Judæi ex vita, signis & miraculis scire poterant & debebant Christum esse Deum, hinc *Pilatus*, quamvìs Gentilis nec usus sacris litteris aut prophetiis, satìs adverterat, *quòd per invidiam tradidissent eum, Matt.* 27. v. 18., erant ergo suâ malitiâ excæcati. Videri potest *Esp.* in app. a. 61.

Ad 5. & 6., idem est dicendum de *Paulo* & persecutoribus, qui satìs audiverant de vita & miraculis Christi; unde in quo peccarunt, in hoc processerunt saltem cum neglectu melioris notitiæ de doctrina Christi, vel ex temeritate nimia aut odio.

Ad 7.

Ad 7. De Deo communiter docetur, quòd non possit ignorari invincibiliter, saltem non diu: quòd si supponamus invincibiliter ignorari verum & unicum Deum, contra hunc non peccabit formaliter Ethnicus adorando Idola; hinc etiam l. 5. à n. 49. dicam, si in aliquo homine daretur invincibilis ignorantia planè omnis Dei, talem hominem non peccaturum Theologicè, sed ad summùm Philosophicè. Quoad acathoſicos, dicam in l. 2. à n. 93. dari posse materiales, & nego peccaturos per suam illam materialem infidelitatem.

Ad 8. Qui sequentur Anti-Christum ex ignorantia invincibili, per hoc peccabunt, n, qui sequentur ex vincibili, c, & talis præsumitur futura, nam nunc inclaruit auctoritas Ecclesiæ, motiva credibilitatis pro fide Christiana & pro Divinitate Christi sunt evidentia: nec deerunt Prædicatores Evangelii, etiam Prophetæ, *Enoch*, & *Elias* &c. Videri potest *Esp.* a. 62.

Obj. 7. Dantur peccata ignorantiæ, non tantùm imputabilia ratione antecedentis negligentiæ in inquirendo, sed etiam ratione sui, licèt eorum malitia, quando fiunt, nullo modo cognoscatur, sed purè ignoretur, ergo talis ignorantia, licèt invincibilis sit, non excusat, ita *Eliz.* l. 5. q 3. & seqq. *R.* Cum *Teril.* in Reg. q. 65. aliisque communissimè, n. antec., malitia enim, cujus nulla est cognitio, non contrahitur, nec est imputabilis, uti probabitur l. 5. à n. 15., ubi ostendemus illam esse mentem ac sententiam *SS. PP.* & *S. Th.*, & rationem insinuabimus hìc n. 752. & 755. 745

Obj. 8. Ignorantia eorum, quæ sunt proprii officii, non excusat à culpa, quia quisque tenetur scire ea, quæ sunt proprii officii, hinc *S. Th.* ait, *Ignorantia illa, quâ quis ignorat ea, quæ tenetur scire, non* 746

est

est absque peccato: hinc etiam in *Instit.* de Aquilia §. *præterea*, dicitur, imperitiam in re ad proprium officium pertinente non excusare: & Cap. *si culpa*, de injuriis, dicitur ignorantiam non excusare, quando quis debuit scire; ideoque Jura clamant, paria esse, scire & debere scire, *L. quod se mihi*, ff. de rebus cred., Atqui ignorantia legis naturalis, est ignorantia alicujus, quod est officii omnium ratione utentium, quodque omnes debent scire, ergo. *R.* 1. Idem valere de ignorantia legis positivæ, nam & hanc tenemur scire, cùm teneamur observare. *R.* 2. Si sint proprii officii particularis, v. g. Judicis, Confessarii, transeat; si sint officii generalis, quale est vivere honestè vel etiam Christianè, 11. maj., cùm enim hoc officium latissimè pateat & contineat obligationes plurimas ac diversissimas, possunt quædam secundariæ, saltem ad tempus, invincibiliter ignorari, ideoque licèt, per se loquendo, simus obligati ad ea scienda, tamen per accidens hìc & nunc non sumus proximè obligati, quia hìc & nunc, moraliter loquendo, non sumus proximè potentes scire.

747 *Obji.* 9. Saltem conscientia formata secundùm ejusmodi ignorantiam vel errorem invincibilem non faciet operationem esse positivè honestam. *R.* n. aff., cujus oppositum ostendimus à n. 14., cujus alia *Ratio* velut à priori est, quia talis conscientia est Ethicè recta, ergo facit positivam honestatem refundi in operationem. *Ant. prob.*, illa conscientia est Ethicè recta, quæ est optima ratio operandi, quam hìc & nunc, dum operandum est, habere possumus & debemus, ille enim est Ethicè rectus & operatur maximè conformiter ad appetitum rectum, secundùm dicta à n. 5., qui se habet, quàm optimè potest & debet, sed conscientia invincibiliter erronea est optima ratio operandi, quam hìc & nunc, dum operan-

operandum est, habere possumus & debemus, ergo est Ethicè recta, adeoque sufficit, non tantùm ad evitandum peccatum, sed etiam ad positivam honestatem refundendam in operationem.

Plura huc spectantia solventur l. 5. à n. 15. & 25., ubi efficaciter probabimus ad peccandum prærequiri aliquam cognitionem malitiæ & legis Dei.

Q. 125. Quandonam igitur ignorantia & error censeatur invincibilis & inculpabilis, aut è contrà peccatum. R. 748

§. I. Si nulla notitia specialis nequidem confusa, neculla ratio dubitandi in universum aut in particulari occurrerit de eo, quod ignoratur vel circa quod erratur, talis rei ignorantia & error dici debet invincibilis & inculpabilis, utì rectè *Suar.* de censur. d. 4. s. 8. *Vasq.* 1. 2. d. 124. *Sanch.* in Decal. l. 1. c. 17. n. 2. aliique communissimè contra *Eliz.* l. 5. q 6. §. 5. *Ratio* est, quia talis ignorantia vel error non est voluntarius, nam voluntarium, secundùm dicta n. 736., procedit ex cognitione, quæ tum abest: deinde non adfuit hoc, per quod vinci & expelli possent, homo enim non potest se liberè applicare ad quærendam scientiam, nisi ante primam volitionem præcedat cogitatio, utíque non voluntaria, cùm præcedat primam volitionem, ergo naturalis & ab extrinseco causata, per quam voluntas excitata se moveat, & intellectum applicet, ergo si nulla cogitatio in mentem venerit, quâ posset excitari voluntas, non est in potestate hominis se applicare ad quærendam scientiam, ergo si tum ignoret vel erret, ignorantia & error non sunt ipsi voluntaria, ergo sunt ipsi invincibilia & inculpabilia.

§. II. Si alicui inciderit cogitatio, non qualis- 749
cumque, utì n. 755. dicetur, sed prudens, ne fortè objectum sit malum & operatio inhonesta, ipse autem

tem sufficientem adhibuerit diligentiam, neque tamen potuerit rescire veritatem, ignorantia vel error est ipsi invincibilis, ideoque operationes vel mala ex eis secuta non sunt imputabilia ad culpam, uti rectè *Suar.* suprà & *Teril.* in Reg. q. 62. assert. 3., tota enim imputabilitas ignorantiæ vel erroris, itemque malorum ex ipsis sequentium, fundatur in negligentia inquirendi veritatem & tollendi ignorantiam vel errorem, uti dicetur n. 757., hìc autem adhibita est diligentia debita, quâ positâ cùm adhuc ignoretur veritas, nulla lex agnoscitur, quæ vel prohibeat operationem, quam prudenter judicat licitam, vel obliget ad præcavenda mala, quæ prudenter timere non potest esse secutura: quandonam autem censeri debeat adhibita sufficiens diligentia, dicetur à n. 755.

750 §. III. In rebus inter Classicos Auctores controversis & incertis, debet ignorantia vel error censeri invincibilis, si nitatur gravi motivo, quia cùm Auctores graves dicant veritatem esse in hac, alii in altera parte, nec rescìri possit, quinam verum, quinam falsum dicant, qui hìc ignorat veritatem, vel format judicium pro hac aut illa parte, habet ignorantiam vel errorem, quem hìc & nunc vincere non potest, ergo invincibilem, ita *Teril.* q. 67. n. 28.

751 §. IV. Ignorantia & error sunt peccata, quando sunt objectum legis illa prohibentis, & nihilominus liberè habentur, tum enim ignorantia habet se ficuti omissio actûs fidei, quando præcipitur, error autem ficuti positiva infidelitas: an autem dici debeant esse peccata, an tantùm effectus peccati, dubium est, aliqui volunt dici peccata, non aliter ac omissionem Sacri die festo; alii cum *Vasq.* dicunt esse tantùm effectus peccati, putantque peccatum compleri in sola negligentia removendi ignorantiam vel errorem: hoc videtur certum, quòd totum pravum exercitium

um libertatis compleatur in voluntate non sciendi seu in negligentia debiti conatûs ad sciendum, à qua negligentia error vel negligentia accidentaliter denominentur esse peccaminosa, potuisset enim esse eadem ignorantia vel error, & non esse peccaminosa, si nempe fuissent invincibilia & nullo modo voluntaria, ignorantia

§. V. Si nulla prudens cogitatio inciderit de ignorantia vel errore per peccatum incurrendo, licèt postea ex peccato, sive, propter peccatum sequantur, non sunt voluntaria, nequidem indirectè, neque peccatum, sed vel merus effectus, vel tantùm pœna peccati, utì rectè *Tersl.* q. 65. ass. 3., quia ratio voluntarii petit, ut sit aliquo modo præcognitum, sicuti si quis liberè se inebriet vino, quod nescit esse venenatum, quamvis peccatum sit illi voluntarium, mors tamen inde secuta non est voluntaria, quia nempe nullo modo fuit præcognita, neque lex prohibens inebriationem repræsentabat hanc tanquam illativam mortis, ergo similiter, si non incidit prudens metus vel cogitatio, quòd ignorantia vel error esset secuturus ex peccato. Probatque rectè *Suar.* n. 13., etiam ex Sacris Canonibus, nihil ad rem facere, sive ignorantia & error causentur per opus licitum sive per illicitum, cùm hoc non refundat voluntarietatem in aliquid non prævisum: sed nec refert, sive per se sive per accidens sequantur ex peccato, nam si nulla cogitatio de hoc inciderit, non fuit possibile, ut cogitaret de illis præcavendis, ergo moraliter præcaveri non potuerunt, ergo sequuntur involuntariè. Vide dicenda l. 5. à n. 30., & ibidem n. 222., ubi n 224. etiam explicatur, quænam dicantur peccata inadvertentiæ. 752

Objicies. Apostolus *ad Rom.* 1. dicit Gentes, quia cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, 753

verunt, incidisse in ignorantias, quas utique non prævideranr, nec tamen fuerunt excusabiles à peccatis per tales ignorantias causatis: quem locum explicans *S. Th.* lect. 7. dicit, si ignorantia causetur à culpa, non potest subsequentem culpam excusare. Patetque idem in obcæcatis, licèt enim prævisa non fuerit cæcitas, tamen ex cæcitate peccantes non excusantur. *R.* Gentiles aliosque, quibus ignorantia vel cæcitas non fuit voluntaria, non peccasse per ignorantias vel cæcitates, sed postea constituti in ignorantia aut cæcitate peccabant per malitiam suam, agnoscebant enim satis turpitudinem eorum, quæ patrabant, uti notat *Corn. à Lapide* in eum locum. *S. Th.* loquitur de causalitate, non purè physica, sed morali, culpa autem non est moralis causa ignorantiæ & ex hac consequentium, nisi ignorantia fuerit voluntaria; & idem est de cæcitate: quæ autem postea fiunt ex nova advertentia, sunt peccata malitiæ, cum quibus stat aliqua cæcitas, nam nemo est cæcior illo, qui mala imminentia cognoscit, nec tamen vitat; qui foveam metuit & tamen in eam irruit; hoc ipso enim physicè videns, moraliter non videt, quia agit, ac si non videret, quod est pessimum genus cæcitatis. Videri potest *Teril.* à n. 42.

754 *Inst.* Omnis peccans potest timere, ne propter peccatum permittatur incidere in ignorantias, errores, cæcitates, ergo debet hoc timere, ergo ipsa sunt sufficienter prævisa & voluntaria. *R.* 1. Omnis peccans semper proximè potest hoc timere, non potest quandoque, & potentiâ saltem remotâ, si nempe de hoc incideret cogitatio, transeat; quòd autem hæc non incidat, non est ei voluntarium, uti supponitur. *R.* 2. Dato antec. n. conseq., quia cùm talis ignorantia, error aut cæcitas sint pœnæ extraordinariæ & à solo Deo dependentes, nemo censetur exponere se

se periculo proximo earum, si peccet, nec semper potest prudenter prætimere.

Q. 126. Quandonam illa, quæ sequuntur ex ignorantia vel errore vincibili & culpabili, censeantur voluntaria & imputabilia ad culpam. R. 755

§. I. Ut censeantur etiam indirectè voluntaria, debent aliquo modo fuisse prægnita, utì colligitur ex dictis n. 752., & pluribus dicetur l. 5. à n. 30. Nec negare audet *Eliz.* q. 10. §. 3. & q. 11. §. 5., quia nihil volitum nisi prægnitum: debet insuper saltem confusè agnita esse obligatio illa prævidendi, alioqui non esset agnita in eis malitia, & consequenter non essent imputabilia ad culpam, utì dicetur eodem l. 5. à n. 16. Quævis autem repræsentatio mali secuturi non inducit obligationem tollendi ignorantiam vel errorem, ut mala ista prævideantur, nam quandoque prætimentur sine fundamento & ex scrupulositate, si nempe rarissimè eveniant: hinc ut agnoscatur obligatio quærendi scientiam, debet quis probabiliter prævidere, sive prudenter prætimere malum, & ideo agnoscere se obligatum ad tollendam ejus causam, quæ hìc esset ignorantia vel error.

§. II. Ut illa, quæ sequuntur ex ignorantia vel 756
errore, sint voluntaria & imputabilia, non est opus prægnosci in individuo vel specie, & id evincunt argumenta, quæ affert *Eliz.* q. 11. §. 4., si enim formaliter & expressè in seipsis fuissent prævisa, essent directè volita, ad peccatum autem sufficit esse indirectè voluntarium: itaque sufficiet, quòd prægnoscantur quasi in genere, ita ut censeantur virtualiter & implicitè prægnita, v. g. ut Judex peccet, quando postea injustam ferret sententiam circa testamentum, non est necesse, ut determinatè agnoscat se nescire materiam de testamentis, sed satìs est, si agnoscat, se non satìs scire illa, quæ ad officium

ſuum pertinent, & ideo advertat poſſe gravia mala cauſari Reip., vel damna proximo: atque idem eſt de Confeſſario, Parocho &c., ſi accedant ad hæc officia, conſcii ſibi de inſufficiente ſcientia, hoc enim habito, illa, quæ inde ſequentur & cauſabuntur, erunt indirectè voluntaria, utpote ſufficienter volita in cauſa, & ideo, quando ſequentur etiam ſine nova advertentia ad malitiam præſentem vel negligentiam præteritam, denominabuntur peccata ignorantiæ. Quòd ſi tum, quando ſequentur, agnoſceretur malitia præſens, & tamen eam ſaltem indirectè vellet operans, dici deberet peccatum potiùs actualis malitiæ, quàm ignorantiæ.

757 §. III. Quando ejuſmodi mala ita ſequuntur & cauſantur ab ignorantia vel errore, ſine actuali advertentia & libertate, non habent ullam propriam malitiam vel imputabilitatem, ſed ad ſummum denominantur mala ſeu peccata tantùm per negligentiam præteritam in inquirenda veritate, utì docent *S. Th. S. Bonav. S. Anton. Suar. Vaſq. Sanch.* in Decal. l. 1. c. 16. n. 45. aliique communiſſimè cum *Teril.* in Reg. q. 66. aſſ. 5. *Ratio* eſt, quia omnis ratio mali imputabilis eſſentialiter fundatur in libero voluntatis exercitio, hinc ubi nulla eſt libertas, nulla eſt imputabilitas, ergo ubi non eſt novum exercitium libertatis, non poteſt eſſe nova imputabilitas, ſed tota, quæ ineſt, provenit à primo exercitio libertatis, & conſequenter non eſt alia, ſed tantùm prior imputabilitas, ſicuti in actu interno & externo eſt una moralitas derivata à ſolo actu interno, quia hic ſolus eſt formaliter liber. Vide dicenda l. 5. n. 21.

758 §. IV. Si quis herì per culpam ignoravit vel concepit errorem, quòd hodie, quando eſt feſtum, non eſſet obligatio audiendi Miſſam, (idem eſt in aliis ſimilibus materiis) ſi hodie omittat Miſſam nihil

hil ampliùs cogitans de illa obligatione, *Rodriq. Med.* & alii absolutè dicunt peccare per illam omissionem, quia ignorantia vel error ille non fuit revocatus, ergo moraliter manet & causat transgressionem: *Azor*, *Vasq. Salas*, *Sanch. Prap.* & alii cum *Burgh.* cent. 3 cas. 42. absolutè dicunt non peccare, quia illa mala voluntas hesterna non est ampliùs nec in se nec in aliquo suo effectu, ergo omissio non censetur ab illa causari: *Castrop.* tr. 2. d. 1. p. 3. meliùs sic distinguit, si omissio hodie sequatur ex culpa hesterna, denominabitur libera & culpabilis; præsumi autem debet sequi ex culpa hesterna, si aliud non resciatur, quia erat causa de se efficax illius: si autem non sequatur ex culpa hesterna, sed aliunde, & eodem modo futura fuisset, quamvis abfuisset culpa hesterna, non denominabitur culpabilis, quia culpa hesterna se per accidens habuit ad illam, neque omissio quicquam ab illa participabit. Vide dicenda l. 5. à. n. 41.

§. V. Si mala non necessariò sequebantur nec erant per se connexa cum ignorantia vel errore, & aliquis sufficientem adhibuerit diligentiam vel cautelam, ne sequerentur, si per accidens sequantur, non erunt voluntaria nec imputabilia, uti per se patet, & pluribus dicetur l. 5. n. 45. 759

§. VI. Si negligentia in excludenda ignorantia vel errore sit per veram pœnitentiam retractata, aut jam adhibeatur sufficiens diligentia in acquirenda scientia, quæ tamen obtineri non possit, ignorantia & error non ampliùs erunt moraliter voluntaria, nec peccatum, nec causa peccati, neque mala ex eis sine nova libertate secuta erunt moraliter imputabilia, sed tantùm dicentur effectus peccati, uti communiter tenent omnes cum *Teril.* q. 62. ass. 1., & consentit *Eliz.* l. 5. q. 13. §. 5. *Ratio* est, quia non erant 760

imputabilia nisi in causa, quæ erat negligentia, utin. 757. dictum est, ergo si hæc sit effectivè efficaciter retractata vel emendata, negligentia illa desinit moraliter esse, ergo quod ex ea sequitur, non censetur moraliter esse ab illa tanquam causa, licèt fortè adhuc physicè sit ab illa, quod enim non est moraliter, non potest esse moralis causa alterius: sic si Sacerdos malitiosè abjecerit Breviarium, ne teneretur orare horas, si de hoc postea sincerè doleat, potest absolvi, nec omissio horarum censetur posimodum voluntaria, neque etiam peccat omittendo. Similiter notat *Teril.* q. 63. n. 3., si incogitantia legis, quæ antè fuerat vincibilis & per culpam causata, postea fiat invincibilis, quia postea conaretur & non posset rescire legem, nec esset, qui instrueret, actionem postea secuturam ex illa incogitantia non fore peccatum; & plures similes casus affert de consc. prob. q. 16. ass. 1., in quibus ignorantia priùs vincibilis, fit postea invincibilis, & ideo facit illa, quæ postea sequuntur, non esse ampliùs imputabilia ad culpam. Videri potest *Terillus* q. 61. & 62., ubi plura tradit de his peccatis ignorantiæ.

761 Q. 127. *An taxari possit quantitas diligentiæ necessariæ ad hoc, ut ignorantia vel error sit invincibilis & inculpabilis.* R.

§. I. Negat *Eliz* l. 4. q. 15., ac docet q. 11. §. 6. Deum voluisse id à nobis ignorari, ut nesciremus, simúsne justi an injusti, quia nunquam sciemus, an non defuerimus in diligentia necessaria, sicuti nescimus, qualis superbiæ aut quanta luxuria prærequiratur, ut Deus ob illam patiatur hominem labi in hæresin &c. Addit tamen l. 7. q. 11 §. 8. in fine, diligentiam in inquirendo hìc necessariam debere esse magnam, qualem æterna salus, utique maximi facienda, requirit, unde ad minimum tantam esse debe-

re,

re, quantam mundani adhibent pro honoribus, divitiis aut voluptatibus suis.

§. II. Quantitas illius diligentiæ taxari potest: 762
si enim taxari non posset, nunquam liceret operari ex opinione, nequidem probabiliore, stante pro libertate contra aliam probabilem stantem pro lege, ut enim hoc liceat, priùs adhibenda est diligentia sufficiēns pro invenienda veritate, & ad resciendum, an lex prohibens existat vel non, ergo si non posset resciri, quænam diligentia sit sufficiens, nunquam liceret ex tali opinione operari.

§. III. *Suar.* de cens. d. 4. s. 8. rectè dicit taxatio- 763
nem hujus quantitatis esse prudentum judicio relinquendam, pensatis omnibus, quæ ad præceptum, personam & operationem pertinent; nam notat rectè *Teril.* in Reg. q. 67. n. 30., si agatur de præcepto naturali, esse opus majore diligentiâ, quàm si de positivo, & quò gravius esse videtur præceptum, eò major requiritur consideratio; similiter homo doctus tenetur majorem per seipsum adhibere diligentiam, quàm indoctus: item, si operatio possit graviter nocere, etiam opus est majore diligentiâ, quàm si nocere non possit &c.; hinc universaliter illa quantitas diligentiæ sufficit, quæ qualitati præcepti, capacitati personæ & naturæ operationis proportionatur, illa autem proportionatur, quæ seria est & saltem mediocris, hinc illa absolutè est sufficiens, quam prudentes consideratis circumstantiis judicant esse mediocrem & humano modo requisitam. *Nec obstat*, quòd prudentes quandoque etiam errent in assignanda illa mediocritate, *nam* error ille est probabilis & innoxius, cùm in hoc negotio, spectatâ infirmitate humani intellectûs, non possit inveniri regula certior, & consideratâ etiam imbecillitate humanâ nulla videatur accommodatior.

764 §. IV. Homo indoctus, secundùm *Suar.* suprà, adhibet diligentiam sufficientem, si consulat doctos viros in tali arte peritos & carentes morali suspicione, quòd ex malitia vel negligentia sua decipiant; homo autem doctus, qui per se sufficiens est ad talem cognitionem obtinendam, si Doctores aliquos inspexerit, aut leges ipsas mediocri diligentiâ consideraverit, perpenderitque motiva in utramque partem, ac tum ignoret adhuc vel erret, id fiet invincibiliter & inculpabiliter: quæ omnia sunt nobis certa in foro conscientiæ, inquit *Suar.*, licèt forum externum utatur aliis præsumptionibus, utì dicetur à n. 772.

765 §. V. In rebus operabilibus & incertis sufficit ea diligentia, per quam homo pervenit ad certò probabilem resolutionem casûs, sive ad judicium prudens pro hac vel illa parte, sive id fiat per proprium studium, sive per responsum ab aliis peritis petitum, attamen secundùm dicta n. 369., hoc enim habito prudenter judicat se habere veritatem, ergo quamvis fortè adhuc ignoret aut erret, non est ideo vituperabilis, ergo ignorantia & error non est culpabilis.

766 §. VI. *Objicies* Homines valde magnam diligentiam adhibent pro obtinenda scientia profana, pro divitiis, honore aliisque bonis corporis, ergo adhibenda est saltem similis pro cognoscenda Dei lege, pro bonis animæ & salute æterna, ergo ut ignorantia & error sit inculpabilis, non sufficit mediocris diligentia *Conf.* nam si filius sciret esse periculum graviter offendendi Patrem, & non adhiberet multam diligentiam pro cavenda offensa, meritò judicaretur non habere debitam reverentiam & amorem; & si post adhibitam tantùm mediocrem diligentiam, defectu diligentiæ majoris offenderet, Pater meritò indignaretur, ergo idem magis valet de homine

mine respectu Dei, *ità Eliz. R.* Hæc esse de consilio, negamus autem esse de præcepto, si enim essent de præcepto, nunquam posset adhiberi diligentia sufficiens, quia lex æterna Dei & salus nostra æterna digna sunt omni possibili diligentiâ: quòd si cum proportione talis diligentiæ teneremur curare salutem animæ, cum qua curamus salutem corporis, teneremur quotidie jejunare, orare inceſſanter, & quævis opera optima exercere; item teneremur vitare omnia etiam remota pericula peccandi, quia salus animæ infinitè æstimabilior est quàm salus corporis, ideoque exigeret diligentiam sine proportione majorem; hinc dicendum est, quòd in his aliisque similibus Deus non postulaverit à nobis nisi humanam diligentiam humano modo præstabilem, & quòd lex, quæ omnia optima præscriberet, esset pessima, utì notavimus n. 475. ex *Card. Palav.*, quia esset *supra* fragilitatem humanam, exponeretque certissimis periculis frequentissimè peccandi: itaque sicuti certum est extraordinariam istam diligentiam pro obtinenda salute non requiri ex præcepto, quamvìs ad salutem maximè conducat, & ob illius defectum quandoque peccetur & amittatur salus, ita magìs certum esse debet non requiri pro invenienda veritate extraordinariam diligentiam, quamvìs hæc ad illam inveniendam, & consequenter ad servandam Dei legem conduceret, atque ob illius defectum quandoque per accidens fiat materialis transgressio legis, ergo sufficiet diligentia mediocris. *In forma*, n. conseq., nam homines sæpe nimis magnam diligentiam adhibent pro illis profanis & temporalibus, & si adhiberent tantùm mediocrem, non essent vituperabiles, ergo nec adhibens mediocrem pro rebus animæ, ordinariè loquendo, ubi non est periculum ideo formaliter peccandi aut amittendi salutem.

Addit *Teril.* à n. 64. diligentiam mediocrem pro salute animæ & pro servandis præceptis, quæ agnoscimus, censeri debere majorem illâ, quam homines adhibent pro rebus profanis, quia hæc redditur suavis per commoda temporalia vel per ipsam naturalem propensionem; è contrà posterior conjuncta est cum continuo bello spirituali, mortificatione concupiscentiarum, pugna renitentis naturæ &c. *Ad conf.* n. Patrem meritò indignaturum, si filius adhibuerit diligentiam, ne offenderet, mediocrem, qualem descripsimus n. 763

Inst. Pater sollicitus de salute filii graviter infirmi non acquiescit, nisi habito certo nuntio de illius vita, ergo nec nos deberemus acquiescere, nisi habitâ certâ notitiâ veritatis. *R.* n. conseq., disparitas est 1. quia pater potest habere certam de hoc relationem, nos, ubi res controversæ sunt, sperare non possumus notitiam certam veritatis, utì n. 713. dictum est. 2. Quamdiu pater non habet certam notitiam, habere non potest finem suum, qui est liberatio à cura per certitudinem vitæ filii; nos absque certa notitia veritatis possumus habere finem nostrum, qui est, non peccare & honestè operari, ac per consequens salvari, utì satis constat ex dictis à n. 14. & 734.

767 Q. 128. *An incurrat pœnam, ignorans esse affixam transgressioni.* R.

§. 1. Si ignorantia sit inculpabilis, pœna Ecclesiastica, v. g. censuræ non incurritur, hinc occidens Clericum & nesciens illi homicidio annexam esse excommunicationem, non est excommunicatus, ita *Suar. Sanch. Bonac. Cônin. Castrop.* T. 2. d. 1. p. 17. & alii, contra *Covarr. Ledes.* & alios. *Ratio* est, 1., quia tales pœnæ ab Ecclesia imponuntur tanquam admonitiones & medicinæ ad præcavendas culpas, sed non habent rationem admonitionis vel medicinæ ad præca-

Vide lib. 7. fol. 736. n. 95.

præcavendam culpam, nisi prænoscantur ante culpam, atque ita timore sui deterreant à culpa, ergo etiam non incurruntur, nisi præcognoscantur. 2. Tales pœnæ non imponuntur nisi contumacibus & repugnantibus potestati, quam habet Ecclesia ad coercendum & puniendum improbos, sed qui ignorant pœnam esse impositam, quâ coerceri debeant, non sunt contumaces aut repugnantes illi potestati, ergo.

§. II. *Navar. Sa* & alii cum *Tamb.* l. 1. in dec. c. 2. §. 10. n. 12. putant etiam pœnas civiles, si extraordinariæ sint, non incurri ab illo, qui invincibiliter ignorat illas esse transgressioni annexas, quod probabile etiam reputant *Suar. Sanch.* & *Castrop.*, quia si pœna sit extraordinaria, etiam in foro externo præsumi potest non præcognita à delinquente, ergo nullo modo potuit illi se subjicere, injustum autem esset obligare ad pœnam, cui nullo modo se subjecit: deinde talis minùs peccat, quàm si sciret pœnam esse annexam, neque contumax est, ergo dicendum est, quòd legislator velit mitiùs agi cum illo, quàm cum alio sciente pœnam esse annexam, & in illam consentiente. 768

§. III. Si pœna imponatur his verbis, *qui præsumpserit, qui scienter, qui consultò, qui temerè, qui audens*, &c. putant. *Dian.* & *Burgh.* cent. 1. cas. 78. non incurri ab ignorante illam pœnam esse annexam, quamvis ignorantia fuisset mortaliter culpabilis & affectata: *Sanch.* & *Castrop.* dicunt probabiliùs tum tantùm incurri, quando ignorantia affectata est talis, ut æquiparetur scientiæ: Ratio est, quia verba ista videntur requirere directam cognitionem & expressam voluntatem se opponendi contra vim punitivam legis, quæ non est sine expressa cognitione pœnæ appositæ. 769

770 §. IV. Si pœna absolutè imponatur delinquenti, sitque pœna Ecclesiastica, adhuc non incurritur ab ignorante pœnam esse annexam, si ignorantia illa non fuerit crassa & supina, quamvis fuerit mortaliter culpabilis, ita *Sanch.* & *Castrop.* contra quosdam alios; ratio est, quia hæ pœnæ requirunt, vel dolum, qui non datur sine ignorantia affectata, vel saltem contemptum, qui non est, quando aliqua diligentia adhibetur, licèt omittatur major debita.

771 §. V. Aliæ pœnæ tam Ecclesiasticæ quàm Civiles, quæ non requirunt ignorantiam affectatam vel crassam, neque dolum aut contemptum, probabiliùs incurruntur, quamvis ignorentur, si ignorantia sit mortaliter culpabilis, quia qui vult culpam, vult hoc, quod scit aut scire potest & debet ordinariè sequi ad culpam, ideoque committens mortale incurrit pœnam inferni, quamvis invincibiliter ignoret aut non cogitet esse annexam, quia pœna illa ordinaria est, nec improportionata culpæ. De his plura & magis accuratè dicentur suis locis, & specia-
p. 2. n. 1607 tim l. 6. T. 4. c. 2. ad d. 4. dicetur, an reservatio incurratur ab eo, qui nescit esse annexam peccato. l.
fol. 703. autem 7. c. 1. ad d. 3. dicetur, à quo incurrantur cen-
fol. 719. suræ: & d. 4., qualis actus requiratur ad incurren-
fol. 734. dum, & quænam excusent &c., ibidem c. 5. add. 4.
fol. 951. dicetur, an ab ignorante incurratur irregularitas. n. 451.

772 Q. 129. *An ignorantia legis vel pœnæ annexæ allegari possit pro excusatione in foro externo R.* Negat *Mascard.* & pauci alii, quia si lex sit promulgata, præsumitur nota: sed communissimè affirmant reliqui, nam si sit invincibilis, excusat à culpa, ergo etiam à pœna: præsumptio quidem est contra excusantem, sed inde plus non sequitur, quàm teneri probare excusationem suam, pro qua, ut conjecturæ admittantur, accedere debet juramentum de ignoran-

tia,

tia, quod solum non sufficeret sine conjecturis vel aliis probationibus, utì communiùs docent AA. apud *Castrop* suprà p. 19., hinc notat *Suar.* de cens. d. 4. s. 8. in foro externo rarò admitti ignorantias invincibiles juris, nisi validissimis rationibus probentur, & inde fortè est, quòd Ecclesia conversos ad fidem absolvat ab excommunicatione, quia forsan præsumit ignorantiam pœnæ annexæ fuisse vincibilem: de hoc tamen dicetur postea l. 6., quando agetur de Confessario hominis convertendi ad fidem.

Q. 130 *An dicta de ignorantia, etiam valeant de oblivione naturali.* R. Affirmativè, nam oblivio naturalis æquivalet ignorantiæ invincibili, utì rectè cum aliis *Sanch.* & *Dian.* p. 3. T. 6. R. 41., inferens eum, qui ex oblivione omisit horas Canonicas, non teneri restituere fructus, quia lex pœnalis irritans acquisitionem fructuum, non obligat eos, qui sine culpa obliti sunt legis obligantis ad orandum. 773

DUBIUM II. 774

An metus excuset ab observatione legis.

RESP. Si ex metu facis, quod simpliciter malum est, peccas quidem; minuitur tamen per metum malitia, quia minuitur libertas. Interim sæpe fit, ut præcepta quædam non obligent, cùm eorum observatio cederet in grave alicujus incommodum. & tunc, si ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cùm præceptum non liget. Est communis. *Vnde resolvuntur*:

I. Præceptum naturale negativum, prohibens rem intrinsecè malam, non licet violare, ne quidem ob metum mortis. 775 776.

II. Metus gravis, v. g. mortis, &c. sæpe non tantùm

"tùm excusat à præcepto positivo, tam divino, "quàm humano; sed quandoque etiam ab affirma- "tivo naturali: & sic (ut *Sanch. 1. mor. c. 18.*) non te- "netur quis cum periculo vitæ integrè confiteri, "servare depositum, implere votum, succurrere pro- "ximo extremè indigenti. *Bec. tom. 2. l. 3. c. 6. Azor* "*1. p. l. 1. c. 11. Lay lib. 1. t. 4. c. 14.* Excipe tamen ca- "sum, de quo infrà *l. 2. t. 3. c. 2. d. 1.*

775. " III. Si observatio legis humanæ necessaria sit ad "conservandum bonum, aut avertendum malum "commune, quod pluris sit, quàm vita propria, tunc "lex illa obligat cum periculo vitæ, ùt v. g. si Dux "mandet militi non discedere ex statione; item, si pe- "rituræ sint animæ, nisi Pastor adeat ægros tempore "pestis. *Lay l. c.*

775. " IV. Alioqui nulla præcepta humana, etiam Ec- "clesiastica, per se obligant cum periculo vitæ, aut
777. "similis incommodi. *vid. Sanch. l. c.* ùt, si v. g. cogaris "metu mortis contrahere cum consanguinea, in gra- "du prohibito lege Ecclesiasticâ, posses contrahere, "(in speciem) non tamen posses consummare, quia "cùm matrimonium esset irritum, fornicareris, "quod intrinsecè malum est. *Sanch. de matr. l. 7. di.* "*5. num. 4.*

" V. Per accidens interim accidere potest, ut lex "humana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius "præcepti juris naturalis aut divini concurrentis, ùt "v. g. si quis cogere vellet transgredi præceptum Ec- "clesiæ in odium fidei, vel contemptum religionis. "*vid. Sanch. l. c. Kôn. 3. p. t. 2. d. 13 dub. 12.*

ADDENDA.

775 Q. 131. *An dari possit hìc regula generalis cognoscendi, an metus à lege excuset vel non. R.*

§. I.

§. I. Non possunt dari generaliores quàm hæ, 1. Si transgressio legis sit actio intrinsecè mala, & ideo prohibita quia mala, nullus metus excusat, nam quod est intrinsecè malum, nullo casu fieri potest non malum, neque metus tollit totalem circa illud libertatem, ergo non excusat. 2. Si transgressio legis sit contra bonum commune, metus damni particularis non excusat, quia bonum commune prævalet particulari. 3. Si transgressio legis non sit intrinsecè mala, neque præjudicet bono communi, metus damni gravis excusare poterit, quia legislator non censetur velle obligare cum tanto incommodo: vide dicenda l. 3. p. 1. q. 51.

§. II. Prima hìc difficultas est, ut sciatur, an hæc 776
actio in particulari sit vel non sit intrinsecè mala, ita ut nullæ circumstantiæ possint illam cohonestare, aut an sit vel non sit præjudicans bono communi, ideoque in particulari oppositæ sunt AA. sententiæ, v. g. 1. Communior sententia Catholicorum est contra paucos apud *Castrop.* T. 2. d. 1. p. 13., quòd occisio directa innocentis sit intrinsecè mala, ideoque non sit licita, quamvìs Tyrannus minetur extremam patriæ ruinam: è contrà secundùm plerosque non est intrinsecè malum Tyranno extradere innocentem, quamvìs prævideatur occidendus tum enim non intenditur mors innocentis sed salus communis patriæ, pro qua Resp. potest exponere subditum periculo mortis, & subditus ipse tenetur vitam suam exponere. 2. *Azor* docet neglectum Baptismi esse intrinsecè malum, quia homo negligens Baptismum exponit se periculo salutis: è contrà *Castrop.* negat. quia loco Baptismi, potest esse contritio habens moralem certitudinem de gratia, adeoque metus mortis poterit excusare à susceptione Baptismi fluminis; quod admittit *Dian.* p. 8. t. 1. R. 2. quamvìs postea non esset

esset futura occasio illius, quia Baptismus fluminis determinatè, non est absolutè necessarius, sed tantùm aliquis Baptismus fluminis, flaminis, aut sanguinis. 3. *Valent. Azor*, & alii putant comedere carnes hominis esse intrinsecè malum, adeoque nunquam licere, quia natura horret talem comestionem velut ferocem & barbaram: è contrà *Cajet. Sanch. Bonac. Less.* & alii plures putant non esse intrinsecè malum, quia natura non horret sed appetit, quando adest metus mortis ob extremam famen: imò contra naturam videtur esse vitam perdere, cùm eam possis tueri, comedendo carnes humanas, quas vermes sunt devoraturi. 4. *Io. Sanch.* putat non esse intrinsecè malum uti simulatione in administratione Sacramentorum, adeoque posse aliquem metu mortis adactum sine intentione consecrandi dicere verba consecrationis super panes: è contrà *Suar. Vasq.* & alii communissimè dicunt talem simulationem esse intrinsecè malam, quia fit irreverentia & injuria materiæ ac formæ Sacramentorum atque horum Auctori: hinc 5. *Castrop.* dicit esse intrinsecè malum legere Missam sine vestibus sacris: è contrà *Bonac. Valent. Suar. Vasq.* & alii communiùs cum *Dian.* p. 11. T. 6. R. 15. & 25. dicunt non esse intrinsecè malum, ideoque secluso scandalo & contemptu licere ad evadendam mortem: Atque talia exempla innumera in omnibus materiis occurrunt: quid autem absolutè tenendum sit, dicetur suis locis.

777 §. III. Altera difficultas est, quanti damni metus excuset; v. g. si hac dominicâ audiendo Missam patiar damnum unius imperialis, aut negligam lucrum ducati, an excuser: sed etiam hoc commodiùs explicabitur in specialibus materiis præceptorum & aliquid insinuabitur n. 781.

DUBIUM III.

778

An excuset impotentia totius, vel partis.

RESP. I. Cùm ad impossibile nemo teneatur, cer- 780
tum est quòd impotentia excuset, etiam illa, 782
cui ante causam cum peccato dedisti; dummodo de 760.
hoc doleas. Quare id præcipuè hìc dubitatur, an qui
non potest implere totum, teneatur ad partem.

Resp. II. Si Præceptum tale sit, ut commodè
possit, aut soleat dividi, atque in ejus parte salvetur
ratio, seu finis præcepti, tunc qui non potest servare
totum, debet servare partem, quam potest. Quòd si
verò non salvetur ratio præcepti in parte, neque id
commodè possit aut soleat fieri, tunc qui non potest
totum, (hoc est tantum, quo moraliter impleri cen-
seatur integrum præceptum,) is non tenetur ad
partem. Quæ omnia æstimanda sunt, 1. ex inten-
tione legislatoris. 2. ex ratione, fine, & materia le-
gis. 3. ex judicio prudentum. 4. ex communi usu
Sanch. 1. mor. c. 19 Laym. l. 1. t. 4. c. 19. Unde resol-
vuntur hi Casus:

I. Qui non potest legere omnes Horas, debet 779.
dicere eas, quas potest: quia dividuæ sunt. *Lay. n. 7.*
Bon. d. 2. q. 8. p. 1.

II. Qui in quadragesima non potest jejunare,
debet abstinere à carnibus, si potest; aut qui non po-
test omnibus diebus, tenetur iis, quibus potest.
Lay & Bon. ll. cc.

III. Qui potest notabilem partem Sacri (v. g.
usque post consecrationem) audire, aut Horarum
dicere, aut commodè potest cum alio, (& solet) te-
netur; alioquin non. *Ibid. vid. infrà de Horis.*

IV. Si quis carens Breviario pauca ex Horis sciat
memoriter, non tenetur ea dicere. *Ibid. n. 6.*

V. Qui

" V. Qui obligatur visitare limina Apostolorum "Romæ, & scit se eò pervenire non posse, non tene- "tur ingredi iter; quia nec finis, nec ratio præcepti "salvatur. *Ib.* & *Suar. Azor. Bon. l. c.*

ADDENDA.

779 Q. 132. *Quid circa hæc declarârit Innoc. XI. R.* damnavit hanc 54. prop. *Qui non potest recitare matutinum & laudes, potest autem reliquas horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem*: hac damnatione declaravit obligationem legendi horas, quas quis potest legere, licèt non possit omnes.

780 Q. 133. *An lex aliqua obliget ad aliquid moraliter impossibile. R.*

§. I. Illud hìc dicitur moraliter impossibile, quod ita est difficile, ut spectatâ conditione vel infirmitate subditi non videatur impleri posse, quamvìs absolutè non excedat vires ipsius: & quòd legem naturalem attinet, certum est hanc obligare ad aliquid moraliter impossibile, nam damnati lege naturali obligantur non blasphemare, ideoque peccant blasphemando, quamvìs moraliter impossibile sit illis non blasphemare: similiter lege naturali tenemur potiùs eligere mortem, quàm ullum peccatum, licèt eligere mortem sit moraliter impossibile: Similiter in statu puræ naturæ fuisset obligatio amandi Deum super omnia, licèt hoc sine gratia sit moraliter impossibile: *Nec obstat*, quòd nulla lex possit me obligare, ut singulis jactibus alearum projiciam numerum imparem, licèt hoc sit physicè possibile, *nam* disparitas est, quòd executio potentiæ physicæ ad projiciendum numerum semper imparem non debeat nec possit provenire à mea libertate, sed pendeat merè à casu,

è contrà

è contrà executio potentiæ physicæ ad non peccandum vel ad amandum Deum debeat & spectatis viribus absolutè possit provenire à nostra libertate.

§. II. Etiam leges positivæ quandoque obligant 781
ad aliquid moraliter impossibile, v. g. militem ad perditas vigilias aut ad periculosissimum assultum & idem est in omni casu, quo bonum commune præponderat privato, vel adest alia gravissima causa: extra tales autem circumstantias Deus non obligat ad aliquid moraliter impossibile, neque Deus aut Respublica dedit potestatem hominibus sic obligandi, talis enim lex non esset prudens, nec utilis, sed noxia, quia sine sufficiente causa exponeret subditos certis periculis peccandi, ideoque præsumitur non fuisse mentem legislatoris pro tali casu obligare; sic dicimus non esse mentem Ecclesiæ obligare ad jejunium vel Missam cum gravi dispendio valetudinis vel etiam fortunarum. Addit *Arr.*, si lex humana obliget ad hoc ipsum, ad quod obligat lex naturalis, v. g. si præceptum obedientiæ me obliget ad castitatem lege naturali præscriptam, me non peccaturum contra præceptum humanum obedientiæ, si castitatem violarem ob metum mortis. Videri potest *Suar.* de leg. l. 1. c. 30. Item *Teril.* in Reg. q. 58. ubi Assert. 7. & 8. rectè dicit periculosum esse determinare, quanta difficultas excuset à lege, optimam autem regulam esse judicium ac consensum prudentum.

Q. 134 *Quando & quomodo peccet, qui se reddit impotentem, vel ponit impedimentum, vel quærit exemptionem à lege.* R. Hanc quæstionem omnes dicunt esse difficillimam in praxi, & de ea fusè agit *Gob.* in Quin. T. 5. c. 10. & 27. toto, ex quo & aliis aliqua referam: 782

§. I. Qui ad legem obligatur, hoc ipso obligatur ad procuranda media ordinaria & ex natura rei

proximè necessaria ad observationem legis, alioquin frustra voluisset legislator obligare; unde qui tenetur jejunare, & hoc non potest, nisi manè aliquid sumendo, ad hoc tenetur, ut sic jejunet, ita *Pasq. Dian. Io. Sanch.*

783 §. II. Peccat contra legem, qui obligatus lege, aut saltem tum, quando lex urget, ponit impedimentum per se impediens, lex enim præcipit media per se necessaria, ergo & sublationem impedimentorum per se & proximè impedientium; unde pecco contra legem de horis orandis, si alteri donem vel abjiciam breviarium, aut conspicilia, sine quibus legere non possum: non teneor tamen per medicinam, etiam facilè parabilem, me collocare in eo statu, in quo me lex talis obliget, unde si ægrotem, non teneor mihi procurare valetudinem, ut possim horas orare aut aliud præceptum humanum implere, tenebor tamen mihi procurare valetudinem, si urgeat lex charitatis in extrema necessitate spirituali proximi.

784 §. III. Licitum est deditâ operâ aliquid facere, ut quis totaliter desinat legi esse subditus, nam, uti rectè *Dicast.* de pœn. d 9. n. 697., nemo tenetur perseverare in eo statu in quo obligetur lege, alioquin nec liceret petere dispensationem à lege: hinc deducit cum *Bonac.* illum non peccare, qui per media de se licita conatur se transferre in eum statum, locum, conditionem, ubi aliqua lex desinat eum obligare in actu primo & secundo, ideoque non esse damnandum peccati, qui laborem cum jejunio incompossibilem die jejunii obit, & vespere cænat; sed de hoc dicetur l. 3 p. 2. n. 1334., nam probabilius est non licere eâdem die, quâ quis in actu primo manet obligatus, ponere impedimentum: aliud esset, si iret ad locum, ubi non est jejunium, eò quòd nemo teneatur ma-

manere in loco, in quo est jejunium: putat etiam *Gob.* cum *Suar. Bec. Castrop.* & aliis contra *Ioan. Sanch.* peccare eum, qui quatuor aut quinque diebus, antequam urgeat obligatio, ponit impedimentum, directè intendens se eximere à præcepto etiam humano, cùm tamen etiam tum futurus sit in actu primo subditus præcepto, quia talis intendit non servare legem, sed fraudulenter agere, Jus autem vetat, ne quid in fraudem legis fiat, uti refert *Gob.* c. 27. n. 72. & seqq., hinc Casus illi semper censentur comprehendi legibus & sub prohibitione contineri, quibus eluderentur leges, uti habetur l. 3. & seqq. *ad S. C Macedon.* l. 5. C. *de legibus*, l. 29. ff. *ad S. C. Vellejan.*, l. penult. ff *de ritu nuptiarum*: c. *ubi*, §. *nulli*, de electione in 6 *Tuldenus* de jurispruden. extemp. l. 2. c. 8., ubi id post alios Jurisconsultos latè deducit. F. n. 82

§. IV. Ipso die, quo adest obligatio, non licet illi, qui pergit obligari lege, absque rationabili causa ponere impedimentum, quominus eam observet, quia legislator, etiam humanus, potest obligare ad non ponendum tale impedimentum, praxis autem utriusque fori habet, quòd mens legislatoris sit obligare ad tollendum ipsâ die impedimentum ab eo, qui perget obligari lege: si tamen eo die posuisti impedimentum, & non possis amovere, nisi cum eo incommodo, quod sufficeret ad excusandum eum, qui sine culpa illud posuisset, non teneris lege; & ita dicunt multi, cum *Dicast.* n 698. quòd ea lassitudo, quæ labore necessario aut utili inducta excusat à jejunio, etiam excuset, si sit orta ex inutili & peccaminoso labore. 785

§. V. Peccas, si unâ aut alterâ horâ ante mediam noctem diei festi exeas venaturus, prævidens te ideo non auditurum Sacrum, quia tum censetur morali- 786

ter adesse festum & urgere præceptum, ita *Tamb.* l. 4. in Decal. l. 2. §. 2. Et idem est de aliis similibus Casibus: *Ilss.* t. 1. d. 2. n. 37. dicit non peccaturum, si biduo antè exiret, etiam ob negotium non necessarium, vocatque sententiam communem.

787 §. VI. Qui non est in eo statu, in quo lex eum in actu primo obliget, non tenetur vi illius legis ad eum se transferre; hinc lex de Confessione aut Communione annua, de festo aut jejunio observando, non obligat Judæum, aut ad illa opera præstanda, aut ad hoc, ut fiat Christianus, sicque incipiat obligari, & explere possit, ita *Dicast.* & alii.

788 §. VII. Præcepta naturalia obligant, ne quis impedimentum eorum observationi opponat, etiam aliquot diebus, antequam incipiant obligare, hinc peccat, qui die Lunæ lusu vel potu perdit pecuniam, prævidens se die Veneris, aut cogendum rapto vivere, aut fore impotentem solvere, quod tum solvere debebit, aut uxorem vel liberos fame perituros etiam intra mensem, aut illis defutura alimenta post 6. vel 7. dies: filius tamen non peccat contra pietatem, qui dilapidando bona reddit se impotentem ad alendos parentes post sexennium futuros indigos; peccaret, si prævideret intra paucos dies fore indigos.

789 §. VIII. Titulus justitiæ longè rigidior est, quàm obedientiæ vel religionis, utì rectè *Moya* t. 1. t. 6. d. 5. q. 1. n. 16., unde peccant Pastores, officiales, famuli &c., qui per intemperantiam causant sibi infirmitatem, scientes ideo se, etiam priùs post 8. dies, fore impotentes muniis obeundis, ad quæ ex justitia tenentur, *Sanch. Pasq.* & alii. Excipit *Gob.* c. 10. n. 24. nisi per alium æquè utiliter suppleri possit, quod tamen non admittit *Pasq.*

790 §. IX. Capellanus hodie obligatus celebrare, peccat contra justitiam, si hodie se inebriet, aut vestes

sacras

ceras negligat accipere de loco vicino, aut illuc eat, ubi non poterit celebrare, ita *Tamb.* l. 3. de Missa c. 6. §. 1. n. 5.; putat tamen non peccare, si infirmitatem in se causet ante tempus urgens, sed *Sanch. Pasq.* & alii probabiliùs dicunt eum peccare, utì jam dictum est. Quòd si sit infirmus, carcere clausus &c. non tenetur propter obligationem illam procurare liberationem ab infirmitate vel carcere, tenetur tamen procurare liberationem ab excommunicatione, suspensione & interdicto, hæc enim sunt directa & proxima impedimenta sacrificii, ad quæ tollenda cogit eum titulus justitiæ, quo tenetur sacrificare, ita *Tamb.* ibidem n. 8. & 9. Quòd si Ecclesia egeat reconciliatione, & ipsemet possit reconciliare, ad hoc tenebitur, ut sic possit satisfacere obligationi celebrandi, *Tamb.* §. 3. n. 3.

§. X. Qui prævideret se post octiduum non pos- 791
se satisfacere præcepto divino, v. g. suscipiendi Baptismum, confitendi, aut communicandi pro viatico, tenetur prævenire: item peccat, qui differt Communionem annuam usque ad Dominicam in Albis, & tum proficiscitur ad locum, ubi nec proximis diebus pòst erit copia communicandi: item, secundùm *Suar.* peccant æditui, sartores, sutores, pistores, qui die Sabbathi, cùm possint, non procurant munditiem templi, vestes, calceos, panem, die Dominico aut die Lunæ manè necessarium, nam in his usus & persuasio communis habet, debere prævenìri, ne per servilia illa violetur festivus dies.

XI. Pleræque leges humanæ secundùm usum & 792
interpretationem communem non obligant, ne quis impedimenta apponat aliquot diebus, antequam urgeant, ita *Suar. Beca. Salas, Castrop. Dicast.*; sic non peccat specialiter, qui per potum causat sibi ægritudinem, ob quam prævidet se fore impotentem post

aliquos dies ad Sacrum audiendum, ad legendas horas, ad jejunandum, ad communionem Paschalem: item qui potans prævidet suo morbo alios cras privandos Missâ, secundùm *Suar. Beca, Bonac. Dicast.* non peccat contra præceptum de Missa.

793 §. XII. Si absit intentio defraudandi legem, non peccare eum, qui per actionem ex se non illicitam reddit se pridie impotentem ad legem aliquam humanam observandam, docent *Suar. Beca. Bonac. Dicast.*, adeoque non peccare, qui die Sabbathi iter ingreditur prævidens se cras non posse audire Sacrum: imò nec qui ad venationem exit, utì pluribus docet *Gob.* in Exp. T. 5. n. 453. & *Moya* n. 15., nisi exiret circam 10. vel 11. horam noctis; Quòd si impotentia illa fortè causetur per actionem ex se malam, v. g per ebrietatem, *Bonac.* dicit non ideo peccare contra legem humanam, cujus observationi ponitur impedimentum, quia non constat legibus humanis intendi talem obligationem, utì constat intendi naturalibus: sed de hoc dicetur l. 3. p. 2. n. 1334.

794 §. XIII. Excommunicatus peccat contra præceptum de Confessione & Communione annua, si non petat absolutionem, ut ita possit illis præceptis satisfacere, ita *Suar. Laym. Bonac. Fagund. Dian.* & alii: si tamen non petat, non peccat contra præceptum de Missa audienda, utì iidem docent cum *Nav. Avila, Ilsf.* n. 38. *Castrop.* de cens. d. 2 p. 9. n. 3. quia Ecclesia noluit hoc præcepto excommunicatum comprehendi sed excludi, solosque dispositos obligat ad audiendum, non autem ut se disponant: vide *Dicast.* de Missa t. 5. d. 5. d. 10. §. 2. Quòd si tamen eo fine non peteret, ut non teneretur Missam audire, putat *Avila* eum peccare contra præceptum de Missa: imò *Gob.* suprà in Quin. c. 27. n. 95. putat absolutè teneri ad procurandam absolutionem & tollendum

dum impedimentum, alioquin peccare contra præceptum de Missa: non tenetur tamen quis sibi procurare valetudinem aut liberationem è carcere, utì antè dictum, & habet communior sententia cum *Suar. Bonac. Fagund.* & aliis, pro quo disparitatem dat *Gob.*, quia qui excommunicatur, peccavit contra Ecclesiam, & illi est contumax, sed qui ægrotat vel tenetur carcere, per hoc non peccavit contra Ecclesiam, nec illi contumax est, ergo Ecclesia respectu hujus meritò est indulgentior, & non astringit præceptis illis. An autem quis teneatur sibi pretio Missam privatam procurare domi, aut audire, si grátis possit habere à sacerdote sponte legente vel aliunde stipendiato, dicemus l. 3. p. 1. n. 676.

§. XIV. Ex hactenus dictis constat, & rectè notat *Ills.* in hac quæstione non posse dari unam generalem regulam, sed attendendâ esse mentem legislatorum & finem legum, quæ quandoque faciliùs quandoque difficiliùs patiuntur apponi impedimentum, quod discere oportebit ex usu proborum & judicio prudentum: sic lex jejunii permittit assumi laborem honestum, cum quo jejunare non poteris, non item lex Missæ vel Horarum &c. Et circa jejunium vide dicenda l. 3. p. 2. n. 1334. 795

796

DUBIUM IV.

An excuset dispensatio.

R. In jure humano dispensatio legislatoris, vel parem potestatem habentis, facta ex justa causa, excusat à transgressione præcepti. Est communis. *Sanch. Azor. 1. p. l. 5. c. 15. Salas d. 20.* Ratio est, quia cùm sit auctor suæ legis, potest quemvis excipere. 797

" Dixi 1. *Ex justa causa*: quia si temerè, & sine
"causa dispenset, tenet quidem dispensatio, peccat
"tamen tam dans, quàm petens dispensationem,
"contra jus naturale, dictans partem debere confor-
"mari suo toti, nisi justa causa excuset. *Sanch. lib. 8. d.*
"18 *Suar. Fill. tr. 21. n.* 438. & quidem ùt vult *Suar.*
"mortaliter: venialiter, ùt *Pontius* apud *Dian.* quem
"*vp 8. t. 3. R. 8. 9. & 10.* Si dubitet, an causa sit justa,
"posse dispensare, vult *Sanch.* contra *Bonac.* qui dicit
"peccare. Etsi autem causa sit justa, non tamen tene-
"tur dispensare, nisi cùm vel jus præcipit ex ea causa
"dispensare, vel necessarium est ad commune bo-
"num, vel spirituale pœnitentis, vel ad avertendum
"grave damnum, aut publicum scandalum, & sine
"dispendio fieri potest. *Dian. R. 27. & 28.* contra
"*Suar. Sanch. &c.*

" Dixi 2. *legislatoris*: quia dispensatio inferio-
"ris in lege Superioris sine justa causa, invalida est, ac
"proinde non excusat à transgressione præcepti. Ra-
"tio, quia qui nomine alterius sine causa dispensat,
"dissipat. *Suar. l. 6 c. 19. Sanch. d. 17.*

" Validè autem & licitè inferior potestate ordina-
"riâ dispensat ex justa causa in lege Superioris, 1.
"Circa levia, hoc est, quæ sub mortali non obligant,
"etsi facilis sit ad Superiorem recursus. 2. Circa ea,
"quæ frequenter occurrunt, v. g in jejuniis, cele-
"brandis festis, &c. 3. Circa ea, quæ ita sunt propria
"uni communitati, ut non conveniant aliis. 4. Quan-
"do recursus ad Superiorem difficilis est, sive quan-
"do est necessitas, & periculum in mora. *Dian. R.*
"12. *ex Gran Salas, Gordon. Palao*, qui addit 5. Si
"consuetudo præscripserit, ut inferior dispenset. v.
"*Dian. R.* 95. 6. Quando est dubium negativum, an
"casus egeat dispensatione: Quo casu, secundùm *Pa-*
"*laum*, non opus est dispensatione, cùm præsumptio
"sit pro libertate. *Barbos. Dian p. 3 t. 6. R. 28. p. 4. t.*

3. R.

3. R. 46. p. 8. t. 3. R. 72. & 95. *Vnde resolves:*

I. Pontifex sine justa causa non potest dispensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ. *Sanch.* n. 3. *Suar. Vasq.*

II. Dispensatio in voto vel juramento, sine justa causa, etiam à Papa facta, est invalida. *Suar. Sanch.* ll. cc.

III. Valida est, si Superior per errorem justam causam arbitretur, aut etsi non arbitretur, (& temerè dispenset) reipsa tamen sit. *Sanch. l. c. Azor. Sa, Salas, num.* 81. Similiter si dispenset, causâ, quæ revera legitima est, non præcognitâ; probabiliter tamen valere docet *Sanch. Dian. R.* 19. 21. *&c.* contra *Azor.*

IV. In dubio de valore dispensationis, validam censeri, eò quòd præsumatur in favorem actûs, ne pereat, probabile putat *Sanch. &c.* cum *Dian.* p. 3. t. 6. R. 9. p. 4. t. 3 R. 45. 64. p. 8. t. 3. R. 62. contra *Molin. &c.* 605

V. Habens potestatem generalem dispensandi, potest etiam secum dispensare directè & immediatè, *Sanch. Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 16. contra *Suar.* 799

VI. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum. (modò causa sit justa) Item data sine ullis verbis, solâ mente. *Turrian. Dian. R.* 17. 76. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 118.

VII. Qui impetravit dispensationem, (v. g. in impedimento dirimente matrimonium) & per ignorantiam, vel simplicitatem expressit causam falsam, eum validè contrahere matrimonium, dicit *Pontius* de matr. l. 8. c. 16., ex Cap. *Cùm inter*, de sent. & re judic., sed contrarium tenet *Palaus* tr. 3. d. 6. p. 16. §. 5., ex Cap. *super litteris*, de rescript. vide *Dianam* p. 8. t. 3. R. 69.

VIII. Subditus bonâ fide dispensationem pe

"tens, rationibus Superiori allatis, potest dispen-
"satione impetratâ esse securus, *v. Lay. l. 1. t. 4. c.*
"*22. n. 27.*

" IX. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensan-
"dum sine causa, vel allegatâ falsâ causâ, *Navar.*
"*Sanch. 18. de matr. nu. 8. Fil. tr. 10. n. 314. Salas di.*
"*20. s. 6 n. 58.*, qui addit, id verum esse, etsi dispen-
"sans excusetur ob bonam fidem.

" X. Dispensatio potest impetrari, non tantùm
"pro ignorante, sed etiam invito, quando necessitas
"exigit. *Sanch Beca.* contra *Sua. v. Dian. p. 8. t. 3. R.*
"*86. 87.* Id tamen locum non habet in ea, quæ im-
"petratur ex Pœnitentiaria Romana, nisi impetretur
"à personis conjunctis, vel consanguineis intra quar-
"tum gradum, vel saltem à Confessario. *Martin*
"*Leo. in praxi p. 1. f. 14.*

" *Quæres.* An cessante causâ dispensationis, ces-
"set ipsa

" Resp. Pro hoc servient sequentes Regulæ.

" 1. Si tantùm impulsiva, seu minùs principalis
"causa cesset, manet dispensatio.

" 2. Etsi cesset pars causæ motivæ, seu principalis,
"manet dispensatio, *v. Dian. p. 8. t. 3. R. 62.*

" 3. Si commissâ facultate dispensandi, priusquam
"dispensetur, cesset omnino causa principalis, nulla
"est dispensatio.

" 4. Si dispensatione redactâ ad actum irrevoca-
"bilem, cesset tota causa, non ideo cessat vel vim a-
"mittit: v. g. dispensatum fuit in impedimento
"consanguinitatis, propter paupertatem fœminæ;
"licèt contracto matrimonio divitias obtineat, non
"est irritum. Idem est, si beneficium per dispensatio-
"nem obtinueris, & postea cesset causa, ob quam
"dispensatum fuit.

" 5. Si factâ dispensatione cesset omnino causa
finalis,

finalis, & actus possit facilè revocari: v.g. dispen-
satum est in voto castitatis propter vehementes
tentationes, quæ postea cessant, an reviviscat vo-
tum? vel in Præcepto recitandi Horas, jejunandi,
&c. propter infirmitatem, & postea convalescit, an
teneatur recitare, jejunare, &c. Affirmat *Sanch.*
Amic Porte. Bonac. Leon. &c. quia alias non esset
justa. Negativam tamen sententiam probabilem,
& in praxi tutam esse censet *Dian. p 8. t. 3. R. 24. ex*
Sal Gran. &c. si quidem dispensatio fuerit absolu-
ta: quia obligatio legis semel extincta non reviviscit:
& quod destructum est, non reproducitur, nisi ab
eo, qui producere potest, *vid. Suar. de leg. c. 22.*
Laym Prapos. &c. qui rectè id concedunt, quando
non est de re dividua & successiva, aliàs negant. Un-
de suppositâ probabilitate sententiæ negativæ
Gran. Dian. &c. sequentes casus (in quibus tamen
alii melius contrarium sentiunt) resolvunt.

I. Cum quo dispensatum est propter morbum,
in esu carnium, potest vesci, licèt omnino con-
valescat.

II. Cùm quo propter infirmitatem dispensatum
est in voto religionis, postquam convaluit, non te-
tur *Dian. p 6. t. 7. R. 45.*

III. Cum quo propter oculorum infirmitatem
dispensatum fuit in onere recitandi horas, etsi con-
valuerit, non tenetur legere.

APPENDIX.

De Dispensationibus S. Pœnitentiariæ.

QUia ex officio S. Pœnitentiariæ multæ dispen-
sationes (& gratis quidem) impetrari possunt,
saltem pro foro conscientiæ, operæ pretium censui,
quædam circa hujus rei praxim Pœnitentibus &
Confessariis utilia hìc subnectere.

Et

" Et quidem tria potissimùm circa hanc rem re-
"quiri possunt: I. Circa materiam & causas, in qui-
"bus nimirum casibus dispensationes istæ concedi
"soleant. II. Circa formam litterarum Pœniten-
"tiariæ, quibus dispensatio Confessario committi-
"tur, quarum verba nonnulla, quæ difficultatem pa-
"riunt, explicanda sunt. III. Circa ipsam executio-
"nem dispensationis, quæ nimirum in ea observan-
"da sint. De quibus ex *Bon. Dia. p. 4. t. 4. R. 71. & p.*
"*8. t. 1. R 103 &c. usque ad R. 111. & Marci Pauli*
"*Leonis volumine integro ea de re edito.*

" Resp. I. In triplici materia (pro cujus diversita-
"te, diversa quoque est forma) dispensationes, sive
"gratiæ istæ concedi solent.

" *Prima* est in Votis: v. g. ut votum religionis ob
"inopiam parentum vel fratrum, similive ex causa
"liceat differre: ut quis à voto simplici castitatis, vel
"etiam religionis (postquam matrimonium con-
"traxit) absolvatur ad manendum in matrimonio,
"debitumque licitè petendum: ut à voto religionis
"(ob debilitatem virium, per quas ejus onera ferre
"non possit, aut ob metum incontinentiæ, aut dotis
"defectum) absolvatur in ordine ad contrahendum
"matrimonium.

" *Secunda.* In impedimentis occultis matrimonii;
"sive ea sint impedientia tantùm, sive etiam dirimen-
"tia, sive matrimonium cum iis publicè contractum
"sit, sive contrahendum, dummodo de eo privatim
"fuerit actum & conclusum, præsertim bonâ fi-
"de: sive etiam quando contracto superveniunt.
"Circa quæ *Notandum* I. Impedimenta occulta di-
"ci, quæ vel nulli nota sunt, vel licèt uni alterive in-
"notuerint, ad forum tamen contentiosum non sunt
"deducta. 2. Etsi aliqua impedimenta, v. g. co-
"gnationis spiritualis, naturâ suâ sint publica, cùm

contra-

contrahantur in facie Ecclesiæ ; fieri tamen potest per accidens, ut sint occulta, v. g. 1. ob diuturnitatem temporis, ex quo sunt contracta. 2. ob distantiam loci à loco contractæ cognationis. 3. per mortem eorum, qui fuerunt conscii. 4. Per ignorantiam hujus contractionis.

Tertia, In variis censuris, ut excommunicationibus, suspensionibus (item irregularitatibus) præsertim occultis, ad absolvendum ab iis, dispensandum, rehabilitandum, &c. Item ad condonandam obligationem restitutionis ob horas neglectas ; ad commutandum onus recitationis horarum ; eligendum Confessorem etiam pro reservatis ; transeundum ad aliam religionem, sive Ordinem (pro utroque foro) etiam post apostasiam à suo.

Resp. II. In formulis frequentioribus ipsius Brevis Apostolici, verba, quæ substantialia continent, & difficultatem habent, sunt hæc.

1. *Si est ita*, vel, *quatenus si ita est*. Quorum sensus est ; si preces veritate nitantur, præsertim tempore datarum litterarum Apostolicarum. Requiritur autem veritas rerum narratarum principaliter quoad essentialia facti, v. g. affinitatem esse contractam, incestum commissum, & actum, sive tractatum esse de matrimonio (intellige perfectè, ita ut in id utrimque consenserint) & periculum revelationis ac scandalorum imminere. Secundariò autem requiritur quoad accidentaria, v. g. bonâ fide actum esse ; & similia, quæ tantùm sunt impulsiva, & sine quibus nihilominus conceduntur tales dispensationes : unde etsi in iis, vel aliis parvi momenti, sit erratum in petitione, gratia nihilominus est valida, *vid. M. Leon. p. 2. f. 226 & p. 3. f. 391.*

2. *Periculum immineat revelationis*. Ad hoc enim, ut subsistat dispensatio, requiri, ut sit periculum,

lum,

"lum, ne reveletur impedimentum, (intellige quan-
"do id in formula exprimitur) si non subsequatur
"matrimonium, docet *M. Leo p. 2. f. 220.* Pericu-
"lum autem hoc non importare necessariam dete-
"ctionem, sed tantùm probabilem & moralem cre-
"dulitatem, futurum, ut si resiliatur à matrimonio
"contrahendo, & hujus causæ assignari non possint,
"ex vehementi suspicione, & curiosa inquisitione de-
"tegatur, *v. l. c. f. 233.*

" 3. *Et scandaloruvi.* Quo nomine intelligitur
"gravis infamia, ex qua deinde sequantur conten-
"tiones, minæ, pugnæ, &c. *Leo f 230. & 317.*

" 4. *Vt dictâ muliere de nullitate prioris consen-*
"*sûs certioratâ, &c.* Clausula hæc est substantialis,
"ut nimirum, si dispensandum sit in impedimento
"dirimente, cum quo matrimonium contractum
"fuit in facie Ecclesiæ, conjunx ignorans illud impe-
"dimentum fiat certa de nullitate prioris sui consen-
"sûs, & novum validumque liberè præstet (ita ta-
"men, ut in cognitionem occulti impedimenti non
"veniat) *Leo. p. 251. Dia. p. 8. t 3. R. 110* Suffi-
"cit autem, ut istum consensum præstent inter se se-
"cretò, nemine præsente, per verba vel signa suffici-
"entia, v. g. copulam maritali affectu. Neque debet
"Executor dispensationis eos coram se & testibus ite-
"rum copulare. *Leo p 552.*

" 5. *Postquam dicto Sacerdoti, si nondum satis-*
"*fecerit* Verba hæc solent esse in facultate absolven-
"di ab excommunicatione, v g. ob percussionem
"Clerici: & important conditionem prius satisfaci-
"endi parti læsæ, quàm possit absolvi, hoc est, com-
"pensandi injuriam, expensas, & omnia damna, quæ
"ob percussionem illam incurrit, quorum æstimatio
"committitur Executori dispensationis: neque ab
"ejus obligatione liberatur percussor per hoc, quòd

per-

percussus injuriam remiserit, *vid. Leon. f.* 382. 384. Si autem non possit in præsenti satisfacere, sufficit si juratus promittat se facturum, cùm primùm poterit.

Resp. III. Circa praxim, sive executionem hujus dispensationis, hæc scienda.

1. Litteræ S. Pœnitentiariæ diriguntur ad Oratorem, hoc est, ad ipsum, qui dispensationem (per se vel alium) petiit: qui non debet eas resignare, sed eligere Confessorem talem, quali inscribuntur, qui eas sibi ab Oratore traditas resignet, legat, & deinde cum eo secundùm commissionem dispenset. Licèt verò quocumque casu ab alio aperiantur, non ideo carent effectu. *Salas, Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 103.

2. In Confessore hoc requiritur, 1. Ut sit approbatus ab Ordinario territorii, in quo dispensaturus est. 2. Ut sit Magister sive Doctor in Theologia, vel jure Canonico, promotus in Academia, vel Religiosus habens privilegium, quale concessit Gregorius XIII. An. 1582. Confessariis Societ. I E-SU, quos Generalis, vel alius Superior de ejus licentia ad id designarit. 3. Ut specialiter ad hoc sit electus ab Oratore, hoc est eo, cum quo dispensandum est: qui tamen semel electum, nisi deprehendat ignorantem, mutare non potest, *Leon. f.* 22. *Dia. p.* 8. *t.* 3. *R.* 104. Contrarium tamen docet *Sanch. & Per. de mat. d.* 48. *f.* 5. *n.* 7.

3. Confessor ad id electus, 1. Debet dispensare in ipsa confessione, vel saltem immediatè post. *Dian. p.* 4. *t.* 40. *R.* 7. *Leon. p.* 1. *f.* 54. *&* 28. 2. Debet causæ cognitionem, quando ea in Brevi exigitur, essentialiter præmittere, per diligens examen pœnitentis; nisi habeat antè perspectam, quia non est merus Executor, sed Judex, cui delegatur potestas di-

"dispensandi. 3. In eâ debet credere illi, etiam sine te-
"stibus & juramento, nisi aliunde sciat esse falsam:
"tunc enim dispensare non debet. *Leo. Dian. p* 8. *t.*
"3. *R.* 108. 4. Opera in ipso Brevi præscripta, etsi
"possit moderari, non tamen condonare. 5. Etsi non
"præscribantur certa verba ad dispensandum, debet
"tamen servare formam à Rituali Romano proba-
"tam; & post verba illa, *Absolvo te à peccatis tuis*,
"addere; *Et eâdem auctoritate declaro, te in dicto*
"*matrimonio manere & debitum conjugale reddere*
"*posse & debere: nec non dispenso tecum, ut idem*
"*debitum etiam exigere licitè valeas. In nomine Pa-*
"*tris*, &c. Si verò sit absolvendus ab excommuni-
"catione, *vid. formulam infrà l. 7. c. 1. d. 6. l.*
"Absolutâ dispensatione debet lacerare literas, præ-
"cipuè sigillum, ita ut ad probandum servire non
"possint, aliàs incurrit excommunicationem majo-
"rem. *Leo f.* 239. Laceratio tamen illa non est de
"substantia; quia tantùm intenditur, ut non suffra-
"gentur in foro externo. 7. Nullo modo debet atte-
"stationem dispensationis factæ, neque ipsum Breve,
"seu diploma reddere, cùm pro solo foro conscientiæ
"debeat servire. 8. Nihil debet accipere, ne quidem
"viâ compensationis pro dispensatione, etiam pro
"foro externo facta; ideo enim inscribitur, *gratis*
"*ubique*: aliàs incurrit ipso facto excommunicatio-
"nem majorem. *Gavant. Dian. l. c.* ex *declar.*
"*Cardin.*

" Ex dictis resolvuntur sequentes Casus.

" I. Confessor pro hac dispensatione eligi non
"potest, qui tantùm est Doctor Ordinis, vel Profes-
"sor, vel Licentiatus Theologiæ; quòd enim hic in
"favorabilibus veniat nomine Doctoris, tantùm
"intelligitur de eis, quæ ratione exercitii, non quæ
"ratione dignitatis, committuntur. *Leo p. 1. f. 11.*
"*Dian. p. 4. t. 4. R.* 41. II. Ex

II. Ex privilegio Societati IESU concesso, alii etiam Mendicantes eligi possunt, ob communicationem. Debent tamen tam hi, quàm isti specialem ad hoc habere facultatem à suis Superioribus, aliàs dispensatio erit nulla. *Aut. cit.* Et patet ex dictis.

III. Confessor debet ita examinare pœnitentem, ut cognoscat, & quidem distinctè, merita causæ, possitque inter ea discernere, ideo enim inscribitur, *Viro discreto.* Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur veritate: quia gratia non conceditur simpliciter, sed sub conditione; ideoque solet addi clausula, *Quatenus sit ita est*: vel *si ita esse pereris.* v. *Aut. cit.*

IV. Is, qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo confiteri: nec sufficit, antè ei confessum fuisse. Patet ex dictis. *Leo. f.* 23. *Dian. R.* 71, *Regin. Pont.* contra *Sanch. Sal. Perez, Palaum*: quorum sententiam non ampliùs esse probabilem docet *Fill. Escob. Lezan. Dian. l. c. & p.* 8. *t.* 3. *R.* 105.

V. Commissio hujus dispensationis non expirat morte Pœnitentiarii concedentis, re integrâ; quia est gratia, non facienda, sed facta in favorem Oratoris, cui jus quæsitum est; & Executor est dispensator necessarius, si quidem preces nitantur veritate. Neque etiam morte Potificis: tum ob rationem allatam, tum quia officium majoris Pœnitentiarii non expirat morte Pontificis. *Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 89. ex *Suar. Sanch Garc. &c.* contra *Navar. Bon. &c.*

ADDENDA.

Q. 135. *Quid circa dispensationes sit præterea observandum. R. seqq.* 791

§. I. Dispensatio est actus potestatis legislativæ, quo circa casum vel personam particularem relaxatur obligatio legis, manente illâ obligatione quoad casus alios vel quoad reliquam communitatem: differt à licentia, quòd hæc sit quasi conditio inclusa in lege, nam lex prohibet fieri vel omitti sine licentia: est autem quandoque opus dispensatione, etiamsi cesset intentio & ratio legis, utì habet *S. Th.* in 3. d. 37. q. 1. a. 1., sic etiamsi adsit certò sufficiens causa ineundi matrimonium sine proclamationibus, nihilominus debet dispensatio haberi; & licèt sit causa sufficiens dispensandi, non ideo est causa sufficiens propriâ auctoritate omittendi proclamationes; & in hoc aliisque similibus casibus à posteriori colligimus talem esse voluntatem Superiorum, culpant enim aut puniunt, si aliter fiat. *Dixi*, aliquando, nam in multis casibus, maximè qui frequenter occurrunt, satìs scimus Superiores id non exigere, sed satìs esse, quòd habeamus certitudinem de justa causa excusante, sic si sim certus, me comedendo pisces passurum grave damnum in valetudine, possum die vetito sine dispensatione comedere carnes; item die festo è Missa emanere, si habeam certò justum impedimentum, utì habet communis sensus & usus; quamvìs semper consultiùs sit recurrere ad Parochos vel Confessarios saltem pro declaratione, quòd hìc & nunc non sit obligatio.

798 §. II. Potestas dispensandi est res favorabilis, hinc latè interpretanda est, adeoque in dubio, an se extendat ad hunc vel illum casum, potest judicari, quòd se extendat. *Nec obstat*, quòd lex sit in possessione, *nam* pro hoc casu constat de benigna voluntate Superiorum, qui beneficium suum volunt amplum esse. E contrà dispensatio, quæ sit privatis, est res odiosa, cùm sit exceptio à lege communi, diffor-

mitas à communitate, & quædam correctio juris, hinc est restringenda, & ideo in dubio, an se extendat ad has vel illas circumstantias, judicari debet, quòd se non extendat, ita cum communi *Tamb.* in Dec. l. 1. c. 3. §. 7. V. *dispensatio*, *Gob.* in Exp. T. 9. n. 700; & dixi n. 622., diceturque iterum n. 839.

§. III. Superior loci seu territorii potest, 799
etiam in legibus communibus, dispensare cum vagis nullibi habentibus domicilium, ita *Sanch. Less. Castrop.* T. 3. d. 6. p 7. §. 2., ubi cum aliis docet posse quoque dispensare in lege communi cum peregrinis alibi habentibus domicilium, uti eos absolvere potest à peccatis; tamen cum his non potest dispensare in votis, juramentis aut aliis singularibus impedimentis, ad hoc enim videtur requiri major subjectio: Potest tamen Superior in his, item in omnibus legibus & pœnis secumipso dispensare, non tantùm indirectè, quia tollendo obligationem à communitate, cujus pars est, simul tollit à seipso; neque tantùm mediatè, in quantum sibi eligere potest aliquem, qui in ipsum habeat eandem potestatem etiam absolvendi à peccatis & censuris, quam ipse habet in subditos, Cap. finali, *de pœn. & Remiss.* sed probabiliter directè & immediatè quoad ea, quæ indigent absolutione, uti dicetur l. 3. p. 1. n. 485., potestque videri *Ills.* t. 1. d. 2. n. 49., & n. 50. de peregrinis: Videri etiam potest *Delbene* de Immun. Eccles. toto cap. 11. Et de dispensatione cum seipso, vide eundem dub. 7.

§. IV. Si dispensatio sit ad majus, etiam præsumitur esse ad minus ejusdem generis, nisi ratio sit pro majori, quæ non est pro minori, ita plures cum *Sanch.* de matr. l. 8. d. 1. à n. 37., hinc qui per dispensationem potest comedere carnes, etiam potest ova; item qui, alioquin inhabilis, habet per privilegium, ut facere possit testamentum, etiam potest

donare mortis causâ aut facere codicillos. Item qui dispensatus est ad subdiaconatum, etiam est dispensatus ad minores. *Felin. Host. Pass. Leur.* p. 1. q. 286. quem vide.

801 §. V. Conferens beneficium vel officium alicui, quem scit esse inhabilem, præsumitur, si potest, dispensare circa inhabilitatem, nisi coactus conferat: idem est, si sciens inhabilitatem ad Ordines, et tamen conferat Ordines quia quisque censetur velle ponere actum validum, ergo vult removere impedimentum valoris, quantùm potest, potest autem solo animo absque certa verborum forma, ergo censeri debet id facere: hinc etiam quoties Superior videt subditum agentem contra legem & tacet, censetur dispensare pro eo actu, est enim ratihabitio pro præsenti, non tamen pro actibus futuris, ita *Sanch. Sa, Schildere* & alii cum *Dian.* p. 8 T. 3. R. 76 Addunt *Sanch. Dian.* & *Castrop.* d. 4. p. 9., si dispensatus sis ad duo beneficia, etiam te esse dispensatum à residentia unius; item si dispensatus sis in ætate ad beneficium parochiale, etiam es dispensatus in obligatione intra annum suscipiendi sacerdotium; item si tecum sit dispensatum, quia illegitimus es vel irregularis, ut possis suscipere Ordines sacros, etiam est dispensatum, ut possis accipere beneficium simplex tanquam titulum ordinationis tuæ, hæc enim se concomitanter habent, ideoque si dispensans potestatem habeat, censetur eam extendere ad utrumque. *Laym.* ad c 1. *de filiis presbyt.* in 6 contra *Silv. Rebuff Az. Leur* q. 269. Vide *Castrop* de cens. d. 6 p. 7. n. 19. & 20. *Dian.* p 7. tr. 10. R. 6. p. 8. t. 3. R. 38. & 41. p. 9. tr. 8. R. 2. p 10. t. 13. R. 30. *Ilsf.* t. 1. d. 3. n. 36. 37. *Leur.* q. 269.

802 §. VI. Dispensatio obtenta ex falsis causis nihil operatur; ita communis cum *Covar.* l. 4. R. 20. n. 5.

Suar.

Suar. de voto l. 6. c. 6., hinc *Inn. III* c. 15. de rescrip. ait, *licèt Sedes Apostolica consueverit petentibus se liberalem exhibere, mendax tamen precator non debet impetratis gaudere:* justæ autem ad petendam dispensationem causæ sunt, necessitas personæ, vel magna difficultas observandi: addit aliquid, secundùm *Dian.* & alios, virtus vel nobilitas personæ, item ut ipse dispensans clementiam & liberalitatem suam ostendat, sed hæc intellige, si dispenset in lege sua aut inferioris. Justa etiam causa est, utì putant *Sanch.* & alii cum *Dian.* p. 6. t. 7. R. 24. & p. 8 t. 3. R. 7., si votum aliquod sit factum in tenera ætate, vel interveniente metu aut tristitiâ, aliâve passione, etiamsi non esset specialis difficultas in observando, quia tum præsumitur non fuisse plenam libertatem, aut saltem faciliùs remittendam ideo obligationem, quòd libertas fuerit minor. Quòd si dispensatio à Superiore data sit sine justa causa, multi cum *Ills.* d. 2. n. 52. docent subditum posse illâ uti, sed *Az. Sot. Salas, Sanch. Amicus* alique cum *Moya* t. 6. d. 1. q. 3. contradicunt, quia jus naturæ dictat partem non debere sine causa difformari à toto. Circa casum, in quo cessat causa dispensationis, videri potest *Moya* q. 2. & *Ills.* d. 3. à n. 40.

§. VII. Quando pro causa dispensationis obti- 803
nendæ in voto castitatis allegatur periculum incontinentiæ, non sufficit quodvis periculum, nec timor unius aut alterius lapsûs, sed debet esse maximum periculum frequentis lapsûs, ita ut ea persona dici possit incontinenter vivere, ita *Portell. Dian.* R. 107. *Gob.* in Quin. t. 5 c. 37. n. 237.

§. VIII. Si dispensans in lege Superioris sit cer- 804
tus esse aliquam causam dispensandi, sed dubitet, an sit sufficiens, posse dispensare docent *Sanch. Tamb.* n. 6. & *Gob.* in Exper. t. 9. n. 683., quia potestas dispen-

spensandi est latè interpretanda, utì dictum est, n. 798., & dispensaturus non obligatur ad tam rigidum examen de plena sufficientia causæ: si autem postea appareat causam non fuisse sufficientem, dummodo adfuerit causa aliqua, iidem cum *Ills.* d. 2. n. 54. putant ex pia interpretatione prudenter præsumi posse consensum Superioris, ideoque dispensatum posse pergere uti dispensatione; alii negant, & meliùs, saltem, si advertatur nullam fuisse causam dispensandi, ideoque etiam, si dispensare volens dubitet, an aliqua causa adsit, non potest dispensare, quia potestas delegata dispensandi necessariò postulat causam, ergo quando dubitatur de omni causa, potestas est dubia, nemo autem uti debet dubiâ potestate. Quòd autem legislator sine justa causa dispensans non peccet mortaliter, docet etiam cum pluribus aliis *Delbene* c. 15. dub. 4.

805 §. IX. Si certus sis te indigere dispensatione, & dubites, an obtinueris, non poteris pergere, quia certa indigentia prævalet contra incertam dispensationem: si autem certus sis te impetrasse dispensationem, sed dubites, an ea sit valida, v. g. quia dubitas an hoc, quod expressisti vel tacuisti, sit causa finalis an tantùm impulsiva, præsumendum est esse tantùm impulsivam & non finalem, quia est quædam possessio pro actu, & semper præsumendum est in favorem valoris actûs, ita *Sanch. Castrop. Tamb.* n. 5. *Gob.* n. 615. & 682. *Dian.* p. 3. t. 3. R. 64. *Santarelli* in variis Resol. p. 1. q. 59, habetque decisio Rotæ apud *Rosa* de Execut. litt. Apost. p. 1. c. 6. n. 52. contra *Molinam* & alios: & idem dicit *Santarelli*, si dubitetur, an dispensatio sit subreptitia, item an preces nitantur veritate, dicit enim præsumendum, quòd non sit subreptitia, & quòd veritate nitantur, nam delicta non præsumuntur. *Nec refert*, quòd impedi-

impedimentum videatur esse in possessione, cùm sit certum diſpensatio autem sit dubia, *nam* contra illam possessionem prævalet diſpositio juris, dicens in dubio judicandum esse pro valore actûs, ut scilicet magis valeat quàm pereat, sic enim L. *quotiens*, ff. *de rebus dubiis*, dicitur, *quotiens in actionibus aut exceptionibus ambigua est oratio, commodissimum est id accipi, quo res, de qua agitur, magis valeat, quàm pereat*: & C. *Abbate*, de verb. signif., *profectò sic intelligenda sunt illa verba, ut res, de qua agitur, valere possit potiùs quàm perire*

§. X. Diſpensatio subreptitia vel obreptitia est 806
invalida: illa autem est subreptitia, in qua tacetur veritas alioqui exprimenda; illa obreptitia, in qua exprimitur falsitas, quæ est causa finalis seu motiva, id est, quâ cognitâ non fuisset facta diſpensatio, vide *Rosa* à n. 17. Rectè tamen notat *Gob.* n. 613., ut sit subreptitia vel obreptitia, debere esse taciturnitatem veri vel expreſſionem falsi circa causas pertinentes directè ad materiam concessionis, non autem ad concedentem, vel quæ concessioni sint extrinsecæ, sic quamvis petens sit improbus, quod si sciret diſpensans, non diſpensaret, non ideo est subreptitia, quia hoc tenet se ex parte petentis, & est extrinsecum materiæ concessionis: similiter non est subreptitia vel obreptitia, si reticeatur vel affingatur causa tantùm impulsiva, sine qua fuisset quidem facta diſpensatio, sed difficiliùs; & ita omnes communiter notant, (licèt aliqui cum *Sa* v. *Gratia* n. 10. excipiant, si hæc causa impulsiva notabiliter moveret,) habetque fundamentum ex Cap. *super litteris*, 20. de rescriptis. Vide *Rosa* à n. 26.: sic qui occidit Sacerdotem, etiamsi in petenda diſpensatione ab irregularitate solùm exprimat se occidisse hominem, valebit, utì habent *Sanch. Laym.* & alii cum *Dian.* p. 1.

T. 10. R. 38. contra *Suar.* & alios : hinc *Castrop.* tr. 3. d. 6. p. 16. §. 3. universaliter concludit, tum tantùm vitiari rescriptum & dispensationem esse invalidam, si reticeat aliquid spectans ad causam finalem concessionis, vel si exprimatur falsitas attingens causam finalem, & quæ de jure vel consuetudine debeat taceri : quænam autem de jure exprimi debeant vel taceri, fusè explicat §. 4.

807 §. XI. Si Curialis, id est, ille, qui in Curia pro altero procurat vel sollicitat dispensationem, addiderit aliquid falsum circa causam finalem, vel tacuerit aliquid verum in una parte separata, inscio illo, pro quo procurabatur, hoc non vitiat rescriptum pro illa parte, pro qua non intervenit vitium, ita *Portell.* & *Dian.* p. 8. T. 3. R. 68. imò *Socinus* & *Felinus* putant quoad neutram partem vitiari, quia nulla adfuit malitia vel dolus impetrantis, sed rectiùs contradicit *Dian.*, quia mens dispensantis non est dispensare circa illam partem, in qua intervenit vitium circa causam finalem ; consequenter quando plura simul conceduntur, & partes inter se sunt separatæ, v. g. si petas dispensationem voti castitatis & voti peregrinationis, subreptio in una parte non vitiat totam dispensationem, sed illam tantùm partem, quæ est subreptitia, ita *Sanch. Dian* & alii cum *Castrop.* §. 5. Quòd si partes non sint separatæ, sed tendant ad eundem finem, v. g. si petas dispensationem consanguinitatis & voti castitatis in ordine ad contrahendum Matrimonium, si subreptio in una sit commissa per simplicitatem, vel ignorantiam licèt culpabilem, sed non crassam, vitiabit tantùm illam partem, in qua facta est subreptio ; si autem subreptio est facta ex fraude & malitia, vitiabit totum post sententiam commissæ fraudis, hæc enim est pœna fraudis commissæ ab impetrante ipso, & statuta

in

in jure apud *Castrop.* n. 6. & *Rosa* à n. 64. & 93. Quòd si causa probata sit per falsos testes, dummodo causa in se sit vera, *Perez* apud *Gob.* n. 634. dicit valere. Potest de his omnibus etiam videri *Ills.* à n. 55., qui consentit.

§. XII. Satis est, si causa finalis verificetur eo tempore, quo Romæ conceditur dispensatio, & simul illo, quo Ordinarius vel Confessarius dispensat, licèt non verificetur tum, quando petitur, neque postea, quando est concessa, & antequam executioni demandetur, quia sic rescriptum non est falsum, & nititur verâ causâ, ita *Sanch. Præp Dian.* & alii cum *Castrop.* d. 4. p. 15. & *Gob.* n. 675. Quòd si causa cesset post dispensationem datam & ab Ordinario factam, sed ante ejus executionem, *Sanch. Côn. Hurt.* dicunt non valere: E contrà valere docent *Sa*, *Pontius*, *Tamb.* apud *Gob.* suprà, & iterum n. 677., qui *Tamb.* & *Gob.* addunt, probabile esse, quòd etiam sufficiat adesse causam tum, quando Delegatus à Papa dispensabit; idemque repetit *Gob.* n. 692. vide *Ills.* d 3. à n. 40. Item dicenda l. 3. p. 2. n. 1309. 808

§. XIII. Si in rescripto plures ponantur causæ, non est necesse omnes verificari, sed satis est finalem esse veram: aut si plures sint finales, & singulæ sufficientes, satis est unam ex his esse veram, etiamsi aliæ sint falsæ, *Suar.* & alii cum *Sa*, v. *Gratia* n. 24. *Luca* de benef. d 78. n. 3. & *Sylvio* in variis Resol. p. 1. v. *dispensatio*, C. 1.: si tamen duæ simul, & non singulæ seorsim, viderentur sufficientes, vitiabitur, si altera sit falsa, *Dian.* p. 4. T. 4. R. 53.; quòd si unica tantùm causa ponatur, hæc censetur finalis, & non impulsiva tantùm, hinc si ea sit falsa, vitiat rescriptum, *Sanch.* & alii cum *Gob.* n 614., quod verum est, etiamsi per ignorantiam aliquis expressisset causam falsam, putans esse veram, utì cum communiori 809

tenent *Castrop.* & *Gob.* n. 633. contra *Pontium.* Vide *Rosa* à n. 58.

810 §. XIV. Valida est dispensatio, quamvis erretur in nomine personæ petentis dispensationem, uti tenent *Sanch. Bonac. Pontius, Gob* n. 635. *Amicus* T. 5. d. 6. s. 8. à n. 143., nisi dispensans ex falso nomine intelligeret personam sibi notam, cui intenderet specialiter facere gratiam, non autem illi, cui reipsa petitur, utì probabiliùs tenent *Castrop.* & *Illf.* d. 2. n. 58. Item non refert, si erretur in nomine diœcesis, utì habet *Amicus* cum *Gob.* suprà contra *Sanch.* & *Perez*, quia Papa dat potestatem Episcopo petentis, quisquis ille sit, & absolutè consentit. Nec refert, si error aliquis per incuriam scriptoris irrepat, utì si pro gradu tertio affinitatis rescribatur tertius consanguinitatis, *Laym. Dian.* p. 3. T. 3. R. 63. 64. & alibi.

811 §. XV. Si quis à Superiore petat facultatem dispensandi in quodam casu, quem non explicat, quia credit negandam facultatem, si exprimeret, quamvis Superior concedat facultatem in genere, invalida erit dispensatio, si Superior aliquando habuit voluntatem non dispensandi in tali casu, quæ adhuc habitualiter duret, ita *Salas* & alii cum *Dian.* R. 32. Quòd si dispensatio tibi negata fuerit antehac, vel ab eodem, à quo petis, vel ab alio etiam Superiore, quàm hic sit, valida erit obtenta ab hoc, licèt de negata priore non fiat mentio, quæ si fieret, non dispensaretur, quia hoc non obstante habet præsentem absolutam voluntatem dispensandi, *Suar.* & alii cum *Castrop.* §. 4. & *Rosa* n. 365. Si autem obtinuisti dispensationem in uno defectu, & postea ad eundem finem petas dispensationem in alio defectu, communior sententia & stylus curiæ habet, quòd debeat fieri mentio prioris defectûs dispensati, ob cap. 2. *de filiis presbyt.* in 6., quia nempe sæpe nollet Papa, intelligens tot defectus

fectus adfuiſſe ; alii tamen contradicunt, & videri poteſt caſus in utramque partem fusè agitatus apud *Roſa* à n. 357. vide etiam dicenda l. 4. n. 651. item plurâ ibidem à dicto numero 651. de ſupplicis & reſcriptis Item alia ibidem n. 667.

§. XVI. Parvitas materiæ circa veritatem tacitam vel falſitatem aſſertam non tollit valorem diſpenſationis, v. g. ſi verus valor beneficii in modico mutetur, diſpenſatio non invalidatur, quia modicus defectus vel omiſſio levis ſolennitatis non vitiat actum, ita *Riccius* cum *Dian.* p. 5. T. 5. R. 33. An autem, ſi plures defectus ſint diſpenſandi, poſſit pro ſingulis peti diſpenſatio per diverſas ſupplicas, dicetur l. 4. n. 651. 812

§. XVII. Si in reſcripto loco veræ cauſæ, quæ allata eſt, ſubſtituatur alia ſecundùm formulam reſcribendi curiæ Romanæ, diſpenſatio eſt valida, & credendum eſt fuiſſe errorem ſcriptorum aut negligentiam expedientium, *March.* in Trib. T. 3 p. 3. T. 1. Tit. 9. q. 2. reſ. 2. dicens ſe ſæpius expertum. 813

§. XVIII. Si in reſcripto addatur, *Motu proprio*, ſuppletur defectus ſubreptionis, quo petens reticuit cauſam finalem, non tamen ſuppletur, ſi expreſſerit cauſam finalem falſam, ita *Sanch. Amic.* & *Diana* ſuprà R 70. ubi *Portell* notat, ſi diſpenſans dicat abſolutè ſe motu proprio diſpenſare, tum diſpenſationem fore validam ex liberalitate & gratia ſupplente omnes defectus, ſi autem dicat ſe diſpenſare motu proprio, ſed præcedente petitione vel informatione petentis, tum fore invalidam, ſi ſit aliqua ſubreptio. videri poteſt *Roſa* n. 109. & dicenda l. 4. n. 654. 814

§. XIX. Diſpenſatio pro foro conſcientiæ valida eſt, per ſe loquendo, ante expeditionẽ reſcripti, hoc enim requiritur tantùm pro foro externo, ita *Mol. Sanch.* Sa v. *Gratia.* n. 21. *Dian.* p. 10. T. 16. R. 55. *Gob.* n. 669. ; 815

unde

unde adhuc valeret, etiamsi Papa moreretur antè rescriptum expeditum, modò reipsa dispensârit: hinc aliqui apud *Gob.* n. 490 & T. 10. n. 553. dicunt, si dispensatio sit hodie concessa Romæ, quamvis tu id nescias, si cras ad effectum procedas, actum fore validum, quia reipsa existit dispensatio, nec ad rem facit illius notitia; excipiunt tamen licentiam motu proprio concessam, quam ex aliqua declaratione sacræ Congregationis dicunt nihil operari, nisi post notitiam concessionis: alii ad omnia prærequirunt aliquam notitiam dispensationis aut licentiæ factæ, voluntque non sufficere solam probabilem conjecturam, quòd facta sit, sed requiri moralem certitudinem, utì si à viro fide digno, qui id sciret, intellexisses, ita *Amicus, Dian.* p. 8. T. 3. R. 84. & alii. *Dixi* per se loquendo, nam inprimis si dispensatio te inscio sit impetrata vel concessa, putant *Sanch. Castrop. Gob.* & alii non habere effectum, usque dum acceptes, quia est quædam donatio, quæ per acceptationem completur: sed de hoc dicetur l. 6, T. 6. c. 3. ad dub. 4. Deinde rectè notat *Gob.* T 9 n. 743., Papam ipsum sæpe non dispensare, sed dispensationem committere Episcopo vel Officiali, si hic invenerit pecces veritate niti, tum autem non poterit Episcopus dispensare ante examinatas preces.

816 §. XX. Multi apud *Sanch* de matr. l. 8. d. 28. n. 86. dicunt commissionem dispensandi exspirare morte committentis, quia mandatum re integrâ, exspirat morte mandantis l. Ei, 108. ff. *de solutionibus*, & *cap. licèt undique* 30. *de off. & potest jud. deleg.*, sed *Sanch.* n. 87. Probabiliùs sic distinguit, quando in literis gratiæ in alicujus favorē concessis, minister executurus, est voluntarius, utpote cui non præcipitur, ut exequatur, sed sola exequendi facultas conceditur, non favore ipsius, sed ejus, cui gratia est concedenda, tunc

tunc est gratia *facienda*, ac proinde exspirat morte cõcedentis re integrâ; at si sit executor necessarius, utpote qui exequi jubetur, si preces veritate nitãtur, tunc censetur gratia *facta*, ac proinde non perit morte concedentis; quod utrumque satis clarè colligitur ex cap. *si cui*, de præbendis in 6. & cap. *si super gratia*, de off. delegati in 6., *Ratio* disparitatis est, quia in priore casu non est jus quæsitum illi, qui dispensandus est, sed relinquitur voluntati Delegati, velitne dispensare an non; in posteriore per mandatum jus quoddam illi est factum, ut à delegato dispensationem exigat, qui etiam exequi tenetur. Eandem sentiam tenent cum *Sanch. Hieron. Paulus, Rebuff. Majol. Henriq. Suar. Sa, Guttier.* & *Laym.* ad C. *si super*, de off. & pot. deleg. n. 2. *Castrop* d. 4. p. 16. §. 2. n. 3. *Garc.* p 6. c. 3. n. 305 *Lotter.* l. 1. q. 29. n. 34. *Illf* tr. d. 3. n. 48. Et quòd mandatum non semper exspiret morte mandantis, dictum est n. 566. & dicetur iterum n. 876., potestque videri etiam *Lugo* in Resp. mor. l. 1 d 20. & dicenda l. 3. p. 2. n. 688.

§. XXI. Quando omnia jubentur fieri *gratis ubique*, *Sa*, v. *Gratia*, n 25. putat intelligi de datis vel promissis alioqui illicitis, *Gutt.* & *Homob.* putant tantùm prohiberi ea dona, quibus animus recipientis corrumpi posset, sed opiniones illæ sunt rejiciendæ, prohibentur enim etiam alia data vel promissa: rectè tamen dicunt *Sanch. Fill.* & *Dian* p. 4. T. 4. R. 15. tantùm prohiberi, ne aliquid detur ante expeditionem, vel ne de dando contrahatur, non autem prohiberi, si post expeditionem aliquid detur ex gratitudine. 817

§. XXII. In dubio, an casus dispensatione indigeat, si dubium sit positivum, id est, si habeas rationem gravem, quòd non indigeat, non est opus dispensatione, quia licitè sequeris probabilem: si dubium 818

bium sit negativum, *Bonac.* dicit esse opus, ne te exponas periculo transgrediendi legem : *Ills.* t. 1. d. 2. n. 47. dicit non tam opus esse dispensatione, quàm declaratione, quòd lex tum non obliget : *Sa* v. *dispensatio* n. 1. *Laym.* l. 1. t. 4. c 22. n. 4. *Barbos.* de off. Episc. alleg 35. n. 18. dicunt Episcopum posse declarare, quòd non sit opus dispensatione, vel dispensare in cautelam : *Dian.* p. 4. t. 3 R. 46. *Caram.* apud *Dian.* p. 8. t. 3. R. 95. *Castrop.* t. 3. d. 6. p. 5. n. 10. absolutè dicunt non esse opus dispensatione, quia præsumptio est pro libertate, hinc ff. de Reg. Juris, Reg. 20. dicitur, *quotiens dubia interpretatio libertatis est, secundùm libertatem respondendum erit* : quod tenet *Castrop.*, licèt magis inclinares, quòd indigeres dispensatione, quia non debes censere te obstrictum lege, nisi de lege sis certus, secundùm dicta n. 272.

Cur in lege naturæ non possit directè dispensari: item quomodo possit dispensari in quibusdam legibus Divinis, at non in omnibus, videri potest *Ills.* à n. 43. Denique an Superior aliquando teneatur dispensare in lege, dicetur l. 3. p. 1. à n. 538.

819 *Q.* 136. *Quid de præsumptione licentiæ sit observandum.* *R.* seqq.

§. I. Præsumptio licentiæ est actus prudentiæ, quo quis judicat legislatorem hìc & nunc tacitè consentire, ut agatur contra legem : quando autem ad valorem actûs prærequiritur actualis consensus Superioris, saltem habitualiter perseverans, certum est non sufficere præsumptionem licentiæ, v. g. ad absolvendum prærequiritur actualis approbatio, hinc licèt sciam me approbandum, si peterem, non ideo possum ex præsumpta illa licentia absolvere, utì cum communi *Lugo* de Just. d. 3. n. 134.

820 §. II. In aliis rebus, quarum valor non pendet ab

ab actuali consensu Superioris, si sciam Superiorem solere dare licentiam, & daturum esse, si peterem, præsumi potest licentia; unde si tum Superior commodè adiri, & actus differri non possit, licitè utor eâ præsumptione licentiæ, utì omnes concedunt: si autem adiri possit, & aliquis ex verecundia.respectu humano aut simili causa negligat adire, *Nav. Suar. Sanch.* & alii cum *Castrop.* T. 16. d. 3. p. 23. & *Bardi* de consc. d. 6. c. 3. §. 9. dicunt peccari tantùm venialiter, quia Superior quoad substantiam censetur contentus, licèt quoad modum illum sit invitus, ideoque sæpe puniat sic operantem; id tamen non tenet semper, nam sæpe contingit, præsertim in Religiosis Ordinibus, ut Superiores, nequidem quoad substantiam contenti sint, si non petatur licentia, quando commodè peti potest, utì dicetur l. 4. n. 110.

§. III. *Bardi* aliique cum *Castrop.* suprà dicunt, 821
non requiri certam cognitionem de eo, quòd Superior consentiret, si rogaretur, sed sufficere probabilem: contradicunt *Molina*, *Ledesma* & alii, quia si sufficeret tantùm probabilis, laxaretur disciplina, quisque enim ob propensionem ad suas commoditates & ad amorem libertatis facilè sibi fingeret motiva, quæ erroneè putaret probabilia, & sic sæpissime eluderentur leges ac præcepta Superiorum, turbaretur uniformitas in subditis ejusdem communitatis,

§. IV. Si licentia tibi sit debita, etiam præsumi 822
potest, inquit *Castrop.*, nisi scires negatam esse aliàs aut negandam, etiamsi injustè, de quo tamen videri potest *Castrop.* n. 10. Item rectè præsumitur actualis licentia, si sit consuetudo, vel Superior sciat aliquid fieri, & non improbet, cùm sine incommodo improbare posset, nam in tali dissimulatione continetur quædam approbativa voluntas: si tamen Superior

perior ideo non improbet, quia difficulter impediret, quia timet, ne non audiretur, vel ne communitas aut domus turbetur tuis querelis, non poteris præsumere consensum, utì rectè *Navar. Mendoz. Rodriq. Suar. Sanch. Castrop.*, nam licèt verum sit, *qui tacet consentire videtur*, Reg. 43. de Reg. Juris in 6., tamen id non tenet, ubi est res nobis odiosa, nec adest obligatio loquendi, utì rectè *Abbas* in c. *nonne*, n. 1. & *Volpil.* de actibus humanis c. 1. n. 3.

823 Q. 137. *Quid de interpretatione legis sit notandum. R.* seqq.

§. I. Interpretatio legis est actus prudentiæ, quo declaratur sensus legis non ita claræ: estque actus doctrinæ & non jurisdictionis, nisi de novo influat potestas legislativa: habetque locum in lege naturali & positiva, tam divina quàm humana.

824 §. II. In interpretatione legis præceptivæ vel panalis debet servari proprietas verborum in sensu naturali secundùm usum communem hominum: si autem nomen sit analogum, stat pro famosiori analogato, utì rectè *Castrop.* T. 3. d. 5. p. 3. §. 1., v. g. si lex talis loquatur de filio, intelligitur naturalis tantùm & non adoptivus; si loquatur de morte, intelligitur naturalis & non civilis: quòdsi legislator postea dicat se aliter intelligere, quàm verba propriè sumpta sonent, hoc dicit sicut privatus Doctor, & non ideo præcisè obligamur ejus interpretatione stare, nam hæc interpretatio, neque est declaratio mentis ab ipso habitæ, cùm enim recurrat ad impropriam significationem, præsumi non potest illam habuisse, ergo mens ista non potest censeri fuisse imbibita in lege, ergo nec potest ad illam extendi, quia lex non potest extendi, ad casum, qui à principio à lege non fuit comprehensus, nisi de hoc accedat nova lex: neque erit obligatio ex eo, quòd hæc interpretatio videatur esse

esse nova lex, si enim esset lex, deberet promulgari, ergo saltem ante sufficientem promulgationem non obligabit, ita cum aliis *Castrop.* Similiter si lex nova esset correctiva prioris, esset strictè interpretanda & explicanda secundùm interpretationem antiquæ, etiamsi hæc foret abrogata, L. *non est novum*: L. *sed & posteriores*, ff. de legibus: non est autem asserenda correctio legis, si conciliari possint, cap. *cùm expediat*, de electione in 6., L. *sed & posteriores*, ff. de legibus.

§. III. In interpretatione legis favorabilis, lex 825
extenditur ad proprietatem verborum, etiam in sensu civili, v. g. si filiis detur privilegium aliquod, postquam parentes fuerint mortui, extenditur ad filios adoptivos, & ad mortem etiam tantùm civilem parentum, v. g. si mittantur in exilium, aut fiant Religiosi, tum enim dicuntur mortui civiliter: ita *Ilsf.* t. 1. d. 2. n. 42.

§. IV. In interpretatione legis odiosæ vel pœ- 826
nalis semper accipi debet, quod est minus, utì n. 596. dictum est, nam *in pœnis benignior est interpretatio facienda*, Reg. 49. Juris in 6. *semper in obscuris, quod minimum est sequimur*, Reg. 9. ff. de Reg. Juris. *Semper in dubiis benigniora præferenda sunt*, Reg. 56. *In pœnalibus causis benignius interpretandum est*, Reg. 115. *In re dubia benigniorem interpretationem sequi non minùs justius est quàm tutius*, Reg. 192. Putant tamen *Pirhing* ad Tit. de Electione, n. 291. & alii, si constitutio etiam pœnalis emanet ad coadjuvandum jus antiquum, esse latè interpretandam, sed contradicunt alii cum *Passer.* c. 33. n. 13., quia non est nostrum ita explicare Regulas generales Juris, inter quas est Reg. 15. Juris in 6. *odia restringi, & favores convenit ampliari*: & L. 42. ff. de pœnis, *interpretatione legum pœnæ molliendæ sunt potiùs quàm asperandæ.*

827 §. V. Simplex obſervantia, quamvìs non longi temporis, eſt in caſibus dubiis optima legum interpres, debetque attendi, quamvìs de jure ſenſus verborum probabiliùs ſuaderet contrarium, & diverſum reciperet ſenſum, ita *Barboſa* aliique multi cum *Luca* de benef. d. 67. n 6. & 7. addens n. 9. obſervantiam, quæ attendi debet, eſſe proximam ſeu ultimi temporis.

828 §. VI. Quando prohibetur interpretatio alicujus legis, & præcipitur intelligentia, prout verba jacent, per ſe loquendo illa tantùm interpretatio prohibetur, quæ eſt frivola & contra mentem legislatoris, aut ſaltem talis, quæ fiat ex profeſſo typis mandanda, utì cum aliis putat *Caſtrop.* §. 2. & *Illſ.* n. 41. Interpretatio autem non habet locum, quando legislator interrogari poteſt, quia Imperator l. 1. Cod. de legibus ait, *inter æquitatem jusque, interpoſitam interpretationem nobis ſolis & oportet & licet inſpicere.*

829 *Q. 138. Quid de Epiikia ſit notandum.* R. ſeqq.

§. I. Epiikia ab Ἐπὶ *ſuprà*, Ἐικεία, *æquitas* aut *benignitas*, latinè dicitur ſumma quædam æquitas ſeu benignitas; & definitur, actus prudentiæ quo ex æquo & bono judicatur, quòd verba legis, quamvìs clara ſint, tamen hìc & nunc non ſint ſervanda, eò quòd legislator credatur ex quadam æquitate & benignitate non fuiſſe comprehenſurus hunc caſum, ſi prævidiſſet, quamvìs ſciatur nunc comprehendiſſe: unde ab interpretatione differt per hoc, quòd interpretatio exponat verba obſcura, Epiikia autem dictat rectè agi contra clara verba legis: à præſumptione licentiæ differt, quòd præſumptio ſupponat legem etiam ad hunc caſum ſe extendere, & obligaturam fuiſſe, niſi licentia Superioris aliqua haberetur, quâ permittit agi contra, eò quòd ſi interro-

terrogaretur, licentiam daret ; Epiikia autem dictat mentem legislatoris non voluisse comprehendere casum, quantumvis aliàs verbis claris comprehensum, v. g. si lex vetet arma gestari, interpretatio legis est, si dicatur prohiberi arma offensiva, non autem defensiva; præsumptio licentiæ est, si legislator videat, quòd me induam armis & exeam, nec tamen contradicat; Epiikia est, si gestem arma, certò prævidens proditorem urbis esse à me inveniendum & occidendum.

§. II. Epiikia non habet locum in lege naturali, 830
cùm per se non constet verbis, & necessariò semper comprehendat, quidquid comprehendit: Neque in lege Divina, propriè loquendo, sive, quoad legem ipsam, quia Deus prævidet omnes casus & circumstantias, in quibus erunt homines, quos obligat, ideoque casus excipiendos ab initio excipit: dici tamen potest, cum *Teril.* in Reg. q. 59. habere locum in lege Divina, impropriè & quoad nos, quia licèt sæpe verba clara legis Divinæ videantur comprehendere etiam hunc casum, tamen aliunde rescimus, Deum ab initio non voluisse illum comprehendere, & ita dicunt *Bardi & Schilder*: de consc. T. 2. n. 59. & 61. Deum quandoque sub lege sua noluisse comprehendere casus valde arduos, v. g. licèt posuerit claram legem de confitendis mortalibus, tamen per quandam Epiikiam judicamus posse nos aliqua omittere ad evitandum grave damnum spirituale aut temporale nostrum vel proximi: & in similem ferme sensum loquitur de lege naturali *S. Th.* 1. 2. q. 94. art. 5. *quantùm ad prima principia legis naturæ, lex naturæ est omnino immutabilis; quantùm autem ad secunda præcepta, quæ diximus esse quasi quasdam proprias conclusiones propinquas primis principiis, sic lex naturalis non immutatur, quin ùt in pluribus*

bus sit rectum semper, quod lex naturalis habet, potest tamen mutari, & in aliquo particulari & in paucioribus propter aliquas speciales causas impedientes observantiam talium præceptorum : in rigore tamen non est Epiikia in illis legibus, sed potiùs sunt quædam interpretatationes legum.

831 §. III. Epiikia habet locum in lege humana, non tantùm quando duæ leges sibi contradicunt, utì vult *Eliz.* L. 4 q. 16. §. 3., sed etiam in quavis lege, per se loquendo, quia legislator humanus scit se non esse omniscium, nec posse prævidere omnia, unde patitur sic corrigi legem suam, debuitque sic velle, ut se accommodaret infirmitati eorum, qui erant obligandi, v. g. si lex sit, ne ullus externus admittatur in urbem, custos portarum per Epiikiam rectè admittit eum, qui fugiens hostem se recipit in urbem velut asylum: item licèt Ecclesia præcipiat Missam die festo, tamen passim per Epiikiam putant se esse excusatos, qui cum incōmodo notabili audirent, & idem est de aliis legibus humanis, quæ ordinariè non obligant ad aliquid moraliter impossibile, utì à n. 780. dictum est. Non habet autem locum Epiikia, si legislator interrogari possit, utì dictum est n. 828.

832 Q. 139. *Quid notandum sit de privilegio sive gratia. R.* seqq.

§. I. Si strictè loquamur, non sunt idem privilegium & gratia, nam privilegium habet se per modum Constitutionis stabilis, gratia autem unico actu terminari potest, hinc omne privilegium est gratia, sed non contrà, dispensatio enim est gratia, sed non privilegium, utì rectè *Suar.* de leg. l. 8. c. 3. n. 11., sed sumendo pro eodem sic describitur privilegium, cap. *Abbate* de verb. signif., *lex privata concedens beneficium*: meliùs sic, *Constitutio legislatoris tribuens* spe-

specialem aliquem favorem ad plures actus; & distinguitur à lege per hoc, quòd non postulet dari communitati, nec promulgari, nec concedi in perpetuum; à gratia & licentia, quòd hæ dentur ad unum vel paucos actus; à dispensatione, quòd hæc semper respiciat legem, à qua eximit.

§. II. Privilegium aliud est personale, quod im- 833
mediatè conceditur personæ ratione sui; cujus signum est, si persona nomine suo exprimatur, aut allegentur ejus merita: aliud reale, quod directè conceditur rei alicui, v. g. Episcopatui, Dignitati senatoris, Ordini alicui, Monasterio &c. Etiam reale est, si concedatur personæ ratione dignitatis, v. g. quia est Episcopus talis Ecclesiæ, utì notat *Castrop.* T. 3. d. 4. p. 16. §. 6. In dubio autem, an sit reale an personale, *Tiraq.* & alii volunt censeri reale; *Iason.* & alii volunt censeri personale; *Suar. Castrop. Bardi* de consc. d. 6. c. 4. §. 1. *Gob.* in Quin. T. 5. c. 37. n. 159. melius distinguunt, & dicunt censendum esse personale, si præjudicet tertio vel sit contra jus commune, si autem non præjudicet tertio, nec sit contra jus commune, censendum esse reale, nam beneficium est ampliandum, si nec particulari nec communitati præjudicet. Plures divisiones privilegii videri possunt apud *Illsung.* t. 1. d. 3. a. 2.

§. III. Privilegium personale cessat cum privile- 834
giato, utì habet Reg. juris 7 in 6.; reale cessat cum re, cui privilegium est annexum, unde cùm dignitates sint perpetuæ, privilegium reale v. g. Episcopatui concessum est perpetuum, & transit ad successores: personale autem datum Episcopo, cessat eo mortuo; si datum fuit templo, non cessat, nisi templum legitimâ Auctoritate & sine spe reparationis destruatur, ita *Suar.* c. 5., addens, si templum uno loco destruatur, ut reædificetur in altero, privilegium transire ad novum

vum templum, nisi fortè fundo ipsi dàtum fuisset. Personali, per se loquendo, poteris uti etiam extra territorium concedentis, *Illf.* n. 26.

835 §. IV. Privilegia non cessant morte concedentis, quia *decet concessum à Principe beneficium esse mansurum* Reg. 15. Juris in 6. nec per mortem revocatur voluntas semel posita, *Nav. Suar. Sa* verbo, *Gratia.* n. 1. Item non cessant, licèt jurisdictio concedentis cesset, uti ostendit *Castrop.* §. 4. Neque cessant ante certam cognitionem de revocatione, nam in dubio non censentur revocata, uti cum aliis *Azor*, *Sa*, *Sanch.* de matr. l. 3. d. 30. n. 11. *Bardi* §. 6. Addunt *Nav. Sa* & *Castrop.*, quòd privilegium eligendi Confessarium, audiendi confessiones certarum personarum, absolvendi à casibus, dispensandi, suscipiendi Ordines à quolibet Episcopo, accipiendi ab Episcopo provisionem proximi beneficii, residendi alibi quàm in loco beneficii studiorum causâ; condendi testamentum, si quis fuit inhabilis; celebrandi in privato Oratorio, non exspirent morte concedentis, & ita quoad omnia etiam docet cum aliis *Dian.* p. 8. T. 3. R. 99. An autem per mortem concedentis cesset concessio gratiæ necdùm executioni datæ dictū est n. 816.

836 §. V. Privilegium in quo dicitur *donec voluero*, *donec aliter ordinavero*, *ad beneplacitum Sedis Apostolicæ*, durat etiam mortuo concedente, *Sa* n. 7. *Castrop.* p. 15. n. 7.; quod etiam dicit *Castrop.* licèt ponatur, *ad beneplacitum meum vel nostrum*; sed *Sa*, meritò contradicit, nam cap. *si gratiosè* de Rescriptis in 6. sic habetur, *si gratiosè tibi à Romano Pontifice concedatur, ut beneficia, quæ tempore tuæ promotionis obtinebas, posses usque ad suæ voluntatis beneplacitum retinere, hujusmodi gratia per ejus obitum* (per quem ejus beneplacitum omnino extinguitur,) *eo ipso exspirat: secus autem, si usque*

ad

ad Apostolicæ Sedis beneplacitum gratia prædicta concedatur, tunc enim, (quia sedes ipsa non moritur,) *durabit perpetuò, nisi à successore fuerit revocata.* Quandonam autem revocentur privilegia; quæ dantur cum clausula, ut non censeantur revocata, nisi de eis fiat mentio de verbo ad verbum, videri possunt *Barb.* de clausulis, clausula 47. n. 17. *Sanch.* in *consil.* l. 6. c. 9. d. 8 *Gonzalez* ad Reg. 8. Cancell. Gl. 36. à n. 13. *Illsf.* n. 57. Putat autem *Sa*, n. 20. privilegia Mendicantium non revocari, nisi fiat de illis expressa mentio.

§. VI. Ubi derogatur simpliciter privilegiis, in dubio non intelligitur de insertis in Jure, uti ex Juribus ipsis & graviſſimis Auctoribus probat *Garcias* de benefic. p. 3. c. 2. n. 72.; lex autem generaliter loquens non tollit privilegium particulare concessum super eo, de quo lex generalis loquitur, uti tenent *Oldr. Felin. Mandos.* & alii apud *Garc.* n. 248. Tenet hoc, etiamsi lex generalis esset in *Trid.*, quia ubi vult privilegiis derogari, id exprimit, & ita censuit sacra Congreg. apud *Garc.* n. 260. *Nec obstat* Bulla Pii V. revocans privilegia Tridentino contrariantia, *nam* regulanda est Bulla secundùm decreta Tridentini, & restringenda est ad ea tantùm, quæ per illud prohibita sunt cum derogatione privilegiorum, uti notant *Rodriq.* & *Vivald.* apud *Garc.* n. 262. Et quid requiratur, ut absolutè dicatur revocatum privilegium, videri possunt etiam *Sanch.* de matri. l. 3. d. 30. n. 20. *Suar.* c. 40. n. 7. *Sa* à n 12. *Amicus* de just. d. 9. s. 10. n. 148., docentque *Sa* à n. 17. *Sotus* & *Leßius* V. *professio religiosa*, c. 15., legem, quæ revocat privilegium, non habere vim ante promulgationem in diœcesi, sed *Illsf.* n. 64. dicit satis esse, quocumque modo innotescat revocatio. 837

§. VII. Alexander VII. damnavit hanc 36. prop., 838

Regulares possunt in foro conscientiæ uti privilegiis suis, quæ sunt expressè revocata per Trid. Putat tamen *Sa* n. 26., quòd privilegia religiosorum, quæ Sess. 25. c. ult. abrogantur, intelligantur illa, quæ sunt contra jura, de quibus agitur in præcedentibus capitibus de Regularibus. Addunt *Rodriq.* & *Castrop.* p. 4. §. 10. n. 8., quando in confirmationibus privilegiorum additur, *dummodo decretis Tridentini contraria non sint*, intelligi, dummodo non sint contraria decretis specialiter revocantibus privilegia. Vide *Ills.* à n. 65.

839 §. VIII. Privilegium concessum in bonum communitatis & nemini præjudicans est amplè interpretandum, uti habet Jus canonicum & communis Auctorum cum *Less* c. 4.; similiter illud, quod est datum in favorem piæ causæ, religionum &c., uti dictum est n. 623., & probat *Saneh.* in Cons. l. 6. c. 9. d. 1. n. 40., hinc *Sa* n. 18. dicit extendi posse ad similes casus, si verba permittant. E contrà, si factum sit privato per modum dispensationis à communi lege, est restringendum, uti dictum est n. 621. & 798., docentque cum aliis multis *Suarez*, *Sanch.* *Castrop.* p. 10. n. 4. *Lessius* v. Consecratio, c. 1. *Burgh.* C. 3. c. 59. *Ills.* à n. 32., ubi plura habet notanda, maximè circa extensionem ad similes casus vel alias personas.

840 §. IX. Privilegium non aufertur per subsequentem excommunicationem illius, cui concessum est, *Sa* n. 5., Nec deficiente causâ, ex qua concessum est, si eam verè extiterit, uti habent *Sa* n. 6. *Castrop.* p. 15. n. 7. *Ills.* n. 41. *Ratio* est, quia dabatur ob causam præsentem, non ob futuram, nisi additum fuerit, donec durabit causa &c.; lex autem sublata non revivisci, nisi iterum volente eo, qui abstulit: Privilegium tamen ex falsa causa impetratum nullum est, uti omnes notant. Vide dicenda l. 3. p. 2. n. 1309.

§. X.

§. X. Quòd privilegia indigeant acceptatione, 841
probat *Castrop.* p. 2. §. 2., sufficit tamen implicita aut per alium, utì rectè *Illf.* n. 22. Ut autem per voluntatem privilegiati cessent, requiritur renunciatio exteriùs facta ab eo, qui renunciare potest, & acceptata à concedente. *Dixi* 1., facta ab eo, qui renunciare potest, quia nemo potest privilegio sibi cum aliis communi renunciare sine Superioris licentia, utì habet *Sa* n. 29., hinc n. 28. dicit Religiosum, non posse sine licentia Papæ renunciare privilegio sibi à Papa concesso; similiter licèt Clericus renunciaret omnibus suis privilegiis, tamen qui illum graviter percuteret, esset excommunicatus, quia privilegio communi toti statui Clericali renunciare non potest. *Dixi* 2., & acceptata à concedente, hinc dispensatus, ut ducat consanguineam, si nolit uti privilegio, si abjiciat vel laceret rescriptum, si etiam aliam ducat, hac mortuâ poterit per prius privilegium ducere consanguineam: similiter illegitimus dispensatus ad Ordines, si uti nolit & combusserit rescriptum, atque etiam uxorem duxerit, poterit uxore mortuâ per prius privilegium Ordinari, quia renunciatio non est acceptata à concedente, cujus gratia manet data, neque opus est retineri rescriptum, ita *Sanch.* & alii cum *Castrop.* p. 17. & *Illf.* n. 50. 842

§. XI. Privilegium non cessat per non usum illius, si non fuit occasio vel potestas utendi; & licèt fuerit occasio ac potestas utendi, ego autem etiam longo tempore uti noluerim, imò posuerim actus illi contrarios, non ideo cessat, si sit tale, ut neminem alium gravet, neminem autem gravant, v. g. privilegia non jejunandi, audiendi confessiones quascunque, ministrandi Sacramenta, eligendi Confessarium &c., nam his potiùs levatur onus Ordinariorum: unde ut cesset per non usum, requiruntur hæc quatuor, secundùm *Laym.* l. 1. T. 4. c. 25., 1. Ut

oblata fuerit occasio utendi: 2. Ut habita fuerit scientia talis privilegii: 3. Ut fuerit potentia tum utendi: 4. Ut privilegium cedat in alterius gravamen, qui jam quasi præscribat, quod fieri potest etiam per actus contrarios, non tamen semper sufficit decennium; & ita docent quoad omnes partes etiam *Suar. Bonac.* & alii cum *Castrop* p. 18. & 19., si tamen in privilegio adderetur, ut utaris illo pro tuo arbitratu, non peribit per non usum neque per actus contrarios, neque per ullam præscriptionem, uti tenent *Baldus, Decius, Azor* & alii cum *Castrop.* contra *Suar.* & alios. Addit *Luca* de benef. d. 29. n. 24., quando privilegium alicui Universitati ejusque Capiti vel Principi concessum est, non usum aliquorum non præjudicare illi.

843 §. XII. Privilegium concessum non subdito transit in contractum, & ideo revocari non potest, ita *Suar. Bonac.* & alii cum *Dian.* p. 4. T. 1. R. 82.; talia autem sunt privilegia, quæ à Principe sæculari conceduntur Ecclesiasticis, uti ibidem docet *Dian.* & pluribus firmat p. 7. T. 1. R. 8. Quòd si Princeps concesserit privilegium alicui propter merita, erit ad modum contractus oneroſi vel donationis acceptatæ & irrevocabilis, ideoque secundùm *Felin.* & alios revocari non poterit; limitant *Baldus* & alii, nisi ex justa causa, de qua constet; nec satis est Principem dicere se habere justam causam, uti post alios ostendit *Dian.* p. 8. T. 6. R. 122.; debetque præterea fieri compensatio, uti docet *Castrop.* p. 21. §. 2.: unde à potiori si privilegium concessum sit cum contractu, v. g. sub onere pretii solvendi vel operis exhibendi, non poterit validè revocari nisi ratione utilitatis publicæ, & reddito pretio vel aliquo æquivalente præstitis obsequiis, ita *Lopez, Suar. Bonac. Less. Sanch.* & alii cum *Castrop.* suprà, potestque videri

Cardenas

Cardenas in 2. crisi, d. 2. n. 346. & seqq. Vide etiam dicenda n. 858.

§. XIII. Concesso per privilegium uno, intelli- 844
guntur etiam concessa omnia, sine quibus non potest commodè esse usus privilegii, uti habetur L. penult. ff. *de usufructu* docentque *Nav* & *Sa* n. 8., qui n. 30. addit tuum socium etiam gaudere tuo privilegio, si hoc aliàs tibi esset inutile. Vide dicta n. 80 & 801.

§. XIV. *Riccius* & alii multi cum *Dian.* p. 8. T. 845
3. R. 99 docent, quòd privilegium vel facultas concessa retrotrahatur ad validandum actum præteritum, qui sine ea facultate invalidè factus erat, sic dicunt obtentam licentiam ad ædificandum molendinum extendi ad molendinum illicitè jam actu ædificatum; item licentiam obtentam ad acceptanda plura beneficia incompatibilia, extendi ad illa jam acceptata; sed probabiliùs dicitur non validari actus præteritos, sed tantùm fieri, ut quod factum est, nunc licitè & validè perseveret.

§. XV. Si plures ad eandem gratiam obtineant 846
rescriptum, si posterius faciat mentionem prioris, præfertur priori; si autem ejus non faciat mentionem, prius prævalet posteriori, nisi posterius sit speciale & prius generale, nam *generi per speciem derogatur*, Reg. 34. de Reg. Juris in 6.; & hinc si prius sit speciale & posterius generale, prius prævalebit, ita *Vallensis* cum *Dian.* p. 8. T. 7 R. 4. Vide tamen *Ilsf.* àn. 27. Addit *Tiraq.* de privil. piæ causæ, privil. 26. privilegiatum contra privilegiatum non gaudere privilegio, si uterque sit privilegiatus in specie, secus si unus sit privilegiatus in specie, alter in genere, nam qui est privilegiatus in specie, utitur contra alterum suo privilegio.

§. XVI. Quandoque est obligatio utendi suo pri- 847
vilegio,

vilegio, utì rectè *Neusser* apud *Gob.* in Exp. T. 5. n. 711. in appendice, nam si sit privilegium habilitativum, id est, tollens impedimentum vel difficultatem ad implendum præceptum, teneris eo uti, ut satisfacias præcepto, hinc si per privilegium privati Oratorii domi tuæ legatur Missa, teneris diebus festivis audire, licèt non tenearis procurare, utì dicetur l. 3. p. 1. n. 676. Si autem privilegium sit potestativum tantùm, id est, præcisè permittens aliquid, quod lex non permittit, non teneberis eo uti, utì colligitur ex Cap. *si de terra*, de privilegiis, & ex Reg. 61., Juris in 6. *quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum.*

848 §. XVII. Communicatio, quâ privilegia uni concessa, conceduntur alteri, non extenditur ad concedenda, nisi exprimatur, nam verba privilegiorum plus non operantur, quàm secundùm suam proprietatem significent, utì notant *Less.* v. *privilegium*, Casu 3.; quomodo autem unus possit alterius privilegium participare, explicat *Sanch.* in Conf. l. 6. c. 6. d. 9., & videri debent dicenda n. 854.

849 §. XVIII. Quod aliquis potest ex privilegio concesso dignitati, vel ex officio, potest alteri committere; docetque *Sa* n. 27. talia esse privilegia, quæ Prælatis religionum conceduntur.

Quas pœnas incurrant, qui violant vel impugnant privilegia Regularibus concessa, videri potest apud *Arsdek* p. 3 T. 1. de opin. probab. q. 25. in fine. Item vide hìc dicta n 679.

850 *Q. 140. Quid dicendum sit de privilegiis vivæ vocis oraculo concessis, R.* seqq.

§. I. Vivæ vocis oraculum secundùm *Suar.* de leg. l. 8. c. 7. n. 3., est privilegium à Pontifice concessum, ore prolatum, & sufficienter dictatum, ut scribi posset, per accidens autem contigit, ut non scribe-

retur,

retur, vel certè non literis Authenticis. Constat talia multa concessa fuisse Regularibus, quæ omnia anno 1622. die 2. Julij revocavit *Greg. XV.* per Bullam, *Romanus Pontifex.* excipit tamen illa, quæ concessa, fuerant ad instantiam Regum, aut signata erant manu alicujus Cardinalis. Anno 1624. die 19. Aprilis confirmavit *Vrbanus VIII.* pro Societate JESU privilegia vivæ vocis oraculo concessâ, utì refert *Portell* in Res. mor. p. 3. c. 52., per quam confirmationem privilegia omnia, etiam antea per *Gregorium* abolita, restituebantur in integrum; sed idem *Vrbanus* anno 1631. die 20. Decembris per Bullam *Aliàs felicis recordationis*, iterum abrogavit omnia planè privilegia vivæ vocis oraculo, etiam à se ad illud usque tempus concessa, quamvis intuitu Regum, & licèt à Cardinalibus subscripta essent: hac autem Bullâ comprehenduntur omnes omnino Regulares, etiam Soc. JESU.

§. II. Circa hanc revocationem certa videntur 851
sequentia, 1. non revocari privilegia vivæ vocis oraculo concessa sæcularibus, utì rectè *Gob.* in Exper. T. 9. n. 728. contra *Dicast.*, quia Pontifices tantùm loquuntur de Regularibus, & verba in materia odiosa non sunt extendenda. 2. Ob eandem rationem dicendum, nec revocari privilegia ab aliis quàm à summis Pontificibus vivâ voce Regularibus concessa, quia Bulla tantùm loquitur de privilegiis *à sede Apostolica* concessis. 3. Quando Papa vivâ voce declaravit mentem suam circa aliquod decretum vel Bullam, talis declaratio non est concessio vivæ vocis, sed est tantùm manifestatio intentionis, quàm tum temporis habuit Papa, hinc talis declaratio, quamvis per eam obtineatur quasi extensio privilegii, non revocatur revocatis privilegiis vivæ vocis, utì rectè *Peyr. Gob.* n. 730. *Card.* in 2. Crisi d. 2. n. 327., &

ita

ita respondit de hoc consultus *Card. de Lugo.* 4. Si privilegium sit semel vivâ voce, & alio etiam tempore concessum per Bullam, non revocatur per has Bullas, sed vi Bullæ, quâ datum est, durat, utì notant *Dicast.* & *Gob.* n 734.; si tamen sit per Bullam concessum; v. g. Ordini Carmelitano, & per vivam vocem aliis communicatum, putant *Turr. Peyrin.* & *Bordonus* per has Bullas non revocari, sed probabilius est cum *Gob.* n. 735. revocari, quamvis enim non sit eadem ratio de his, quæ est de aliis, nullibi authenticè scriptis, tamen communicatio illa est privilegium vivæ vocis tantùm, & consequenter revocatum est.

852 §. III. Adhuc sunt AA, qui dicunt ex aliis fundamentis probabile esse, manere valorem privilegiorum vivæ vocis pro Regularibus; quod si probabile est, poterunt eis uti, nam in dubio, an revocatum sit privilegium, censeri debet non revocatum, quia est in possessione, & standum est pro favore: quòd si fortè reipsa non subsistant ejusmodi privilegia, Ecclesia supplebit, utì probat *Carden.* à n. 160.

853 §. IV. *Chaßaing* dicit manere saltem apud multos ejusmodi privilegia, quia cùm *Vrbanus* expressè mandet sub gravissimis pœnis, ut Bulla sua apud omnes Religiosos publicetur, videtur sequi, quòd ubi talis publicatio facta non fuit, Bulla non obliget; dicit autem *Chaß.* apud multos non esse publicatam: *sed* sententia illa est improbabilis, nam Pontifex nullo verbo insinuat publicationem requiri ad obligationem, sed mandat publicari expressè addens: *ut quantò citiùs innotescat:* deinde jam est publica notitia illius apud omnes Regulares, ergo jam saltem est satìs publicata, & consequenter obligat,

854 §. V. *Bonagratia* in Summula Regul. n. 419. rectè ostendit, quòd vivæ vocis oracula non sint revocata

cata respectu Capuccinorum, expressè enim declaravit *Vrbanus*, *in nostra revocatione non intelliguntur vivæ vocis Oracula vobis Capucinis concessa*: hinc inferunt aliqui nec revocata esse respectu eorum qui cum Capucinis communicant, quales sunt ferè omnes Religiosi. *Contrà* est, 1. quia communicatio non habet locum in exorbitantibus, utì docēt *Tamb.* de jure Abbatum t. 1. d. 17. q. 2. aliique cum *Moya* T. 1. t. 6. d. 5. q. 2. n 11., hæc autem gratia est exorbitans & extraordinaria, concessa ex affectu speciali, quem *Vrbanus* habuit erga ordinem Capucinorum, in quo erat frater ejus, utì insinuat ipsemet *Bonagratia*. 2. Si mens *Vrbani* fuisset, ut alii in hoc communicare possent, frustra fuisset tam operosa ejus revocatio, nam omnes ferè Ordines, ùt dictum est, communicant saltem mediatè cum Capucinis. 3. Saltem hoc non juvat illos, qui sunt in Soc. JESU, quia Generalis illorum non declaravit se velle, ut in hoc communicent cum Capucinis, talis autem declaratio & facultas Generalis requiritur, utì expressè habet *Greg XIII.* in Bulla, *Ad futuram*, anno 1575. datam.

§. VI. *Lezana* apud *Gob.* suprà, itemque *Portell* 855
dicunt, si aliqnis Ordo privilegiis vivâ voce datis sit usus per longum tempus, illa nunc habere vim ex consuetudine legitima & rationabili, adeoque non tolli per Bullas *Gregorii* vel *Vrbani*; quam sententiam etiam plures tuentur apud *Bonagratia* suprà: *sed* in contrarium est, quòd Pontifices sciverint esse usum eorum privilegiorum apud Regulares, nam *Vrbanus*, sic dicit, *cùm experientiâ rerum magistrâ compertum sit concessiones & gratias vivæ vocis oraculo concessas sæpe ab his, in quorum favorem emanarunt, minùs Canonicâ interpretatione extendi & perperam in disciplinæ Ecclesiasticæ detrimentum*

tum executioni mandari, idcirco &c., ergo ratione usûs contrarii saltem antecedentis non potest excludi Bulla *Vrbani*: an autem nunc per usum continuatum & consuetudinem præscriptum sit à Regularibus, hoc est, quod quæritur: fatetur quidem *Suar.* l. 8. c. 7. per usum & consuetudinem acquiri posse privilegium, sed difficile est dicere ea omnia hìc esse, quæ ad sic præscribendum requiruntur.

856 §. VII. Refert *Dian.* p. 11. T. 6. R. 45., quòd *Pius V.* anno 1567. die 16. Maji per Bullam confirmet ex certa scientia omnia Mendicantium privilegia, etiam vivæ vocis Oraculo concessa: iisdem fere verbis confirmant privilegia Minorum *Greg. XIII.* die primâ Maji 1575. *Sixtus V.* 3. Oct. 1587. *Clemens VIII.* 20. Dec. 1597., qui sic habet, *omnia & singula privilegia, immunitates &c., in genere vel in specie, etiam per solam signaturam, etiam vivæ vocis oraculo aut aliàs sub quacunque forma & expressione verborum concessa, & in eis contenta, illorum omnium tenores ac formas & decreta, ac si de verbo ad verbum insererentur præsentibus, pro sufficienter expressis habentes, Auctoritate Apostolicâ, tenore præsentium ex certa scientia confirmamus & innovamus, illisque frui, uti & gaudere posse ac debere in judicio & extra, in omnibus & per omnia, ac si specialiter & expressè eisdem per nos concessa fuissent, decernimus, supplentes omnes juris & facti defectus*: Similiter *Paulus V.* 23. Maji 1605. confirmavit privilegia Dominicanorum: *Greg. XIV.* 8. Junii 1591. confirmat privilegia Soc. JESU, *qualiacunque sint, ac si ad verbum præsentibus insererentur*: Iterum *Clemens VIII.* duabus Bullis, annis 1592. & 1593. confirmat similiter Privilegia Benedictinorum: iterum *Paulus V.* anno 1606. confirmans Societatis Institutum, ait, *nec non privilegia*

vilegia, facultates, gratias, & indulta qualiacunque illa sint, approbamus & confirmamus: similiter confirmat privilegia Carmelitarum Discalceatorum: ex his Auctores ad minimum 13. apud *Carden.* n. 314. & alii recentiores apud *Ill.* t. 1. d. 3. n. 69. & apud *Gob.* n. 736. & 737. inferunt, omnia vivæ vocis oracula ante hos Pontifices data illis Ordinibus aliisque communicantibus cum ipsis, vim habere ex his Bullis, & esse æquivalenter ac implicitè bullata, adeoque revocata non esse per *Greg XV.* vel *Vrbanum VIII.*; hoc ipsum judicârunt alii viri docti: favetque *Escobar* in Theol. Moral. T. 1. l. 6. n. 195. & *Dicast.* de pœn. d. 10. n. 327., postea tamen quasi abstrahere volens addit, sed quidquid sit de his &c. *Gob.* post multa utrimque disputata n. 738. subjungit sibi adhuc probari doctrinam aliis Sapientissimis viris etiam probatam, videlicet tunc non esse solius vivæ vocis Oracula, sed censeri bullata, quando sunt data alicui Communitati, cujus omnia privilegia data & danda confirmavit ex certa scientia aliquis Pontifex per Bullam, Breve vel Motum proprium, adeo ut hæc sententia ab extrinseco saltem videatur probabilis: *Ratio* autem intrinseca est, quia privilegia vivæ vocis, quæ per *Gregorium & Vrbanum* revocantur, sunt privilegia non scripta seu non bullata, sed privilegia per Bullas in genere confirmata, dici non debent non scripta vel non bullata, ergo hæc non revocantur; *Prob. Min.*, sunt scripta æquivalenter & implicitè bullata, quia Pontifices dicunt, *atque si de verbo ad verbum inserentur*, ergo absolutè dici non debent non scripta & non bullata, aut probari debet evidenter, quòd *Gregorius & Vrbanus*, quando revocarunt, intellexerint etiam scripta æquivalenter & implicitè bullata, alioquin judicandum est in favorem ipsorum, quia possident,

nec verba in odiosis extendenda, ita illi. *Huic sententiæ* contradicunt alii communiùs, nempe *Dian.* & *Escob.* suprà, *Mendo* d. 8. n. 15. *Lugo* in Resp. Mor. l. 4. d. 33. n. 2., post omnes acerrimè *Cardenas* à n. 315. & *Illsf.* n. 70. censet improbabilem: Horum ratio reducitur ad hanc formam, privilegia illa revocantur, quæ non sunt scripta expressè & singulatim in literis Apostolicis, sed oracula vivæ vocis, quæ tantùm in genere confirmantur, non sunt scripta expressè & singulatim in literis Apostolicis, ergo. *Major* probatur, mens *Gregorii* & *Vrbani* fuit revocare has confirmationes generales Antecessorum suorum, & non probare alia, quàm expressè & singulatim scripta in literis Apostolicis, nam 1. *Vrbanus* dicit causam revocationis esse hanc, quòd compertum sit sæpe minùs Canonicâ interpretatione extendi, ergo mens Pontificis est, ut per literas Apostolicas constet de ipsis terminis concessionis, alioqui impediri non poterat illa extensio & minùs Canonica interpretatio, sed per generales confirmationes planè nil constat de terminis concessionis, manentque privilegia apta extendi per unicujusque interpretationem, ergo mens Pontificis fuit revocare confirmationes generales non habentes expressè & singulatim verba concessionum. 2. Uterque Pontifex dicit se revocare omnia vivæ vocis oracula quomodocunque concessa, & non obstantibus Constitutionibus omnibus & literis Apostolicis, quæ tali revocationi possent obstare, sed literæ Apostolicæ sic in genere confirmantes, poterant tali revocationi obstare, ergo revocant illa quamvis in genere confirmata per literas Apostolicas. *Ratio* ulterior est, quia hæ Bullæ generaliter confirmantes relinquunt ea privilegia esse in sua natura vivæ vocis oracula, quia non faciunt ea esse

ullibi

ullibi scripta in literis Apostolicis, ergo relinquunt subjecta huic revocationi. Idem inde evincitur, quia si subsisteret allata opinio, frustra fuissent Bullæ *Gregorii & Vrbani*, nam præcedentes Pontifices non diu antè generaliter per Bullas approbarant Religiosorum privilegia etiam vivâ voce data, ergo omnia vi harum bullarum facta fuissent bullata, ergo per operosas illas *Gregorii & Vrbani* Bullas fortè nulla aut perpauca revocarentur.

§. VIII. Urgent aliqui, quòd *Pius V.* per Bullam confirmarit irrevocabiliter omnia privilegia quomodocunque data Mendicantibus; addens non posse revocari etiam per Sedem Apostolicam; quòd si revocentur, dat Generalibus Ordinum facultatem ea statim resuscitandi sub novo dato, ac si concessa essent post revocationem. *Hæc instantia* nullam vim habet, nam *Pius V.* potuit hoc ipsum revocare, quod sic concesserat, si postea suborta fuisset justa causa revocandi, ergo stante justâ causâ etiam potuerunt *Gregorius & Vrbanus*, quia habuerunt æqualem potestatem, sed fuit justa causa, utì ipsi testantur, & revocare voluerunt, cùm dicant se revocare, non obstantibus quibuscunque Constitutionibus Apostolicis, ergo. Itaque privilegia Mendicantium non possunt revocari de potestate ordinaria, possunt tamen de plenitudine potestatis & ex certa scientia, quibus se hìc uti dicunt *Gregorius & Vrbanus*. 857

§. IX. Alii opponunt, privilegia Mendicantium esse remuneratoria, Pontifices enim dicunt se concedere ob magna merita, sed privilegia remuneratoria non possunt revocari etiam de plenitudine potestatis, nisi fiat compensatio, utì dictum est n. 843. ergo *Contrà est*, si sint remuneratoria ex solo debito congruentiæ vel gratitudinis, utì hæc sunt, semper revocari possunt, quando expedit ad bonum commune, imò 858

eorum conceſſio imbibit hanc tacitam conditionem, quamdiu expediet bono publico, ergo ſi per circumſtantiam abusûs, qualem hìc fuiſſe teſtantur Pontifices, non ampliùs expediat bono publico, revocari poſſunt, etiam ſine ulla compenſatione, utì pluribus oſtendit *Carde.* à n. 350.

859 §. X. Dicunt alii, Caſſinenſes habere ſpeciale privilegium *Eugenii IV.*, propter quod non poſſint eorum privilegia revocari, nec cenſeatur derogari, niſi adhibeatur ſpecialis forma in eadem Conſtitutione præſcripta, hinc ſolvunt ipſi Cameræ Apoſtolicæ annuum cenſum pro manutentione ſuorum privilegiorum, hinc quotannis cenſentur confirmari, & ex contractu oneroſo manere in ſuo vigore, ac conſequenter etiam pro aliis Ordinibus, qui communicant cum illis, ita *Paſq.* de Sacrif. q. 803. n. 13. *Sed* contrà ſunt illa, quæ adduximus n. 854.

860 §. XI. Ad illud, quod n. 852. dicebatur, in dubio ſtandum eſſe pro valore privilegiorum, *Reſpondet Cardenas* non eſſe ampliùs prudens dubium, ſed ſententiam ſuam, quâ aſſerit revocata eſſe illa privilegia, certam eſſe ex principiis intrinſecis; & licèt oppoſita ſententia ſit extrinſecè probabilis, tamen illicitum eſt operari ex ſententia extrinſecè tantùm probabili, utì n. 369. dictum eſt, neque Eccleſia ſupplet, niſi opinio à Doctoribus communiter recipiatur tanquam verè probabilis, utì pluribus firmat à n. 372.

861 §. XII. Quod attinet ad revocationem oraculorum vivæ vocis, quæ concernunt Indulgentias, magni Doctores, inquit *Gob.* n. 730. *Eſcobar* n. 198. cum *Peyrinis* & *Bordono*, quorum ſententiam probabilem cenſet *Lezana*, putant hæc non revocari, quia applicatio Indulgentiarum non eſt propriè privilegium: *Sed* oppoſitum ſuadent verba Pontificum, nam *Greg.* dicit ſe revocare omnia & ſingula indulta,

ta, facultates, privilegia, gratias & conceſſioñes quaſcunque Spirituales & Eccleſiaſticas, tam ad forum interius quàm exterius ſpectantes: *Vrbanus* addit, omnia & ſingula privilegia, facultates, Licentias & & gratias quaſcunque, ſimulque repetit totam Bullam *Gregorii*, videtur verò indulgentia contineri nomine gratiæ & conceſſionis Spiritualis: idem colligitur ex titulo utriuſque Bullæ, nam Gregoriana habet, *Conſtitutio, quæ revocat conceßiones quaſcunque vivæ vocis &c. Vrbani* autem, *Conſtitutio, quâ revocat omnia vivæ vocis oracula* &c. Quod attinet Indulgentias illas poſt viſitationem Collegiorum in Soc. JESU, cenſuit ac publicè edixit vir Eximius & Provincialis, ſe inquiſiviſſe Romæ, & reſponſum eſſe, quòd *Vrbanus* interrogatus declaraverit ſe Indulgentias illas non revocare, quamvis alioqui vivâ tantùm voce datas, unde dicendum eſt adhuc valere. Videri poteſt *Illſ.* à n. 71.

§. XIII. Vivæ vocis oracula impreſſa in antiquo 862
compendio Privilegiorum Soc. JESU perſonis privatis conceſſa ſine Bulla, ſunt ſequentia, verbo *Abſolutio* §. 2. 3. 4. 5. 7. *Apoſtata* §. 1. *Bulla cænæ* §. 2. *Communicatio* §. 3. 5. *Commutatio* §. 2. *gratiarum uſus* §. 2. *Indulgentiæ* §. 1. *Reliquiæ Viſitatores.*

Vivæ vocis Oracula ex participatione aliorum Ordinum, non bullata, verbo *Abſolutio* §. 8. 9. *Communicatio gratiarum* §. 7. *Concilium Trid.* §. 3. *Diſpenſatio* §. 3. 8. 9. *Eccleſia* §. 4. *Extrema Vnctio. Familiaris* §. 3. 4. *Horæ Canonicæ* §. 4. *Ieiunium.* §. 2. quoad illam partem, *eaſdem indulgentias* &c. Item §. 7. 10. 11. 17. 21. 26. 28. 29. *Scrupuli* §. 2.

Privilegia, de quibus ignoratur, quomodo ſint conceſſa, verbo *Abſolutio* §. 10. *Alienatio* §. 5. *Apoſtatæ* §. 10. *Appellatio* §. 5. quoad eam partem, *& per privilegiũ Conceßum Ciſtertienſibus. Benedictio* §. 3. *Bona*

Societatis §. 5. *Conservatores* §. 9. *Dispensatio* §. 4. 6. 7. quoad illam partem, *per concessionem Eugenii. Exceptio* §. 11. 12. *Familiares* §. 1. quo ad eam partem, *& per Concessionem Martini V.* item §. 2. 5. *Horæ Canonicæ* §. 2. *Jejunium* §. 1. *Indulgentiæ* §. 2. quoad ultimam partem, *& generaliter quando aliquâ necessitate* &c. item §. 8. 13. 14. 15. 18. 19. 20. *Infirmi* §. 2. 3. *Interdictum* §. 4. 5. *Prælati* §. 3. *Privilegia* §. 1. quo ad secundam partem, *quin verò* &c. item §. 5. 6. 10. *Sacra* §. 1. 2. *Societas JESV* §. 2. quoad primam partem concessionis factæ Benedictinis.

Privilegia à Clemente VIII. concessa & subscripta à Cardinali Toleto, 1. Ne in singulis domibus præter Confessarium ordinarium teneantur domus Societatis JESU deputare duos vel plures Confessarios, qui à reservatis absolvant: 2. Ut cùm prohibentur Superiores audire subditorum Confessiones, non intelligantur, qui sunt Magistri Novitiorum: 3. Ne judicium absolvendi à reservatis universim Confessariis committatur, sed liceat interdum Superiori pro ratione sui officii hujusmodi facultatem negare. Hæc si à *Toleto* tantùm subscripta sint, non sunt quidem revocata per *Gregorium*, sunt tamen revocata per *Vrbanum*; nisi iterum præscripserit usus.

Hæc sunt, quæ in utramque partem invenire potui, de quibus relinquo judicium prudentioribus. Communis sententia cum *Carden. Illsf. Diana* p. 11. t. 6. R. 45. tenet esse revocata.

363 Q. 141. *An cessante fine legis in aliquo particulari, etiam pro hoc particulari cesset obligatio legis*, v. g. lex prohibet die Veneris carnes, ut sic macerétur corpus, an ille, qui magis delectatur & meliùs nutritur piscibus quàm carne, possit die Veneris carnes comedere: Item, si lex præcipiat noctu manere

domi

domi propter rixas vitandas, an qui certus est non orituras, possit noctu exire. R. Cessare negant ferè omnes, teste *Dian.* p. 1. t. 10. R. 28., ubi plurimos citat: sequitur cum aliis *Castrop.* tr. 3. d. 5. p. 1. *Ilss.* t. 1. d. 2. n. 61. E contrà cessare affirmant *Arriaga*, *Caram. Dian.* p. 7. t. 10. R. 33. aliique apud *Pennaf.* de fide d. 16. n. 46. item *Scaccia*, *Nav. Henriq. Comit.* uti putat *Moya* T. 1. t. 6. d. 4 q. 3. n. 18. quibus ex parte favet *Carden.* in 1 Crisi d. 62. n. 74.

§. I. Supponenda sunt sequentia, 1. Finis legis 864
potest cessare, vel contrariè vel tantùm negativè: tum dicitur cessare contrariè, si reddatur illicitus aut impossibilis, v. g. lex præcipit jejunium, ut maceretur corpus, si tamen mulier gravida per illam macerationem exponeret fœtum periculo mortis, hìc finis legis cessaret contrariè, quia hæc maceratio fieret illicita mulieri: similiter si lex præcipiat contributionem propter ædificationem pontis, si pons ob difficultatem subortam ædificari non possit, finis legis cessat contrariè, quia ædificatio pontis facta est impossibilis. Tum dicitur cessare tantùm Negativè, si non reddatur quidem illicitus aut impossibilis, attamen per observationem legis non obtineatur finis intentus à lege, utì in illo, qui non maceratur per abstinentiam à carnibus sed magìs delectatur & nutritur per pisces. 2. Finis legis aliquando distinguitur à materia legis, utì vitatio rixarum distinguitur à mansione domi præcepta propter rixas vitandas; aliquãdo non distinguitur, utì si præcipiatur oratio propter cultum Dei, materia præcepti est oratio, quæ eadem etiam est cultus Dei. 3. Finis legis alius est adæquatus, alius tantùm inadæquatus; adæquatus est totum illud, sive sunt omnia illa, quæ intenduntur à lege, & propter quæ obtinenda fertur lex; inadæquatus est aliquid seu aliqua pars illorum, quæ lex intendit.

865 §. II. Sequentia videntur certa, 1. Si finis legis ceſſet contrariè, etiam ceſſat obligatio legis, utì patet, quia ad illicitum vel impoſſibile non poteſt dari obligatio. 2 Quando finis legis non diſtinguitur à materia legis, non poteſt ceſſante fine legis manere obligatio legis, utì etiam patet, ſi enim in illo ceſſet finis legis, etiam ceſſat materia, cùm finis & materia ſint idem, utì ſupponitur, ubi autem non eſt materia legis, non poteſt eſſe legis obligatio, ergo.

866 §. III. Si ceſſet finis legis tantùm inadæquatus, non ideo ceſſat lex, quando enim ſunt plures fines, licèt ſimul ſumpti faciant unicum totalem & adæquatum, tamen deficiente uno, ſi alius maneat, hic cenſeri debet ſufficiens, adeoque hoc ſenſu adæquatus, in ordine ad movendum legislatorem, niſi conſtet de oppoſito, ergo quamvis ceſſaret finis inadæquatus legis, non ideo ceſſaret lex.

867 §. IV. Si finis adæquatus legis ceſſaret in aliquo particulari, etiam in eo ceſſaret obligatio legis, ita *Nav. Cajet. Valent. Henriq. Tiraq. Hurt. Gran.* aliique multi cum *Carden.* n. 40., & videtur certum, quia ſi lex obliget tantùm ſub certa circumſtantia, v. g. temporis vel loci, ceſſante hac circumſtantiâ ceſſat obligatio legis, quia nempe honeſtas ſpecialis, propter quam hìc & nunc lex erat, non poteſt hìc & nunc attingi, atqui finis legis eſt primaria illius circumſtantia aut quaſi ſubſtantia, ergo ſi finis legis adæquatè ceſſet, ceſſat obligatio legis. *Confirm.* nam lex, quæ injungit aliquid tanquam medium utile ad obtinendum finem, non obligat, ſi medium illud fiat inutile ad illum finem, utì per ſe patet, ſed quando finis adæquatus legis ceſſat, hoc quod erat injunctum tanquam medium utile ad finem, jam eſt ad illum inutile, cùm enim finis ille ceſſet & obtineri non poſſit: inutiliter poneretur aliquid tanquam medium

medium utile ad finem, ergo cessante fine adæquato legis in aliquo particulari, lex eum non obligat.

§. V. Probabilius videtur, quòd finis adæquatus 868
legis humanæ non possit cessare quoad aliquem in particulari, si quoad communitatem maneat, ita AA. sententiæ negativæ contra AA. affirmativæ: *Probatur* 1. quia finis inadæquatus & quidem primarius omnium legum est, dirigere communitatem, hinc leges non respiciunt speciales personas, casus vel circumstantias, sed feruntur pro communitate, secundùm hoc, quod communiter contingit, & quod communiter omnibus prodest vel obest, atqui hoc semper manet, licèt alii speciales fines fortè cessent in aliquo particulari, v. g. licèt Titius non maceretur esu piscium, tamen homines communiter macerantur; licèt per me non sint orituræ rixæ, si hac nocte exeam, tamen communiter oriuntur, si homines passim exeant &c., ergo in ejusmodi casibus semper manet finis inadæquatus & generalis ejusmodi legum. 2. Finis inadæquatus & universalis omnium legum, saltem humanarum, est etiam uniformitas operandi in illa materia, quam lex præscribit, utì doctè probat *Suar.* de leg. l. 6. c. 7. n. 5. & c. 9. n. 16., difformitas enim in operando, per quam pars discreparet à toto, esset quædam illius totius deformitas, sed hic finis semper manet, licèt alii speciales fines in aliquo particulari cessent, ergo. 3. Legislator potest obligare, ut servetur lex sua, etiam ab illo, in quo speciales fines illius legis cessarent, dummodo non cessent in universum, ob rationes jam datas, atqui præsumendum est legislatorem sic velle obligare, ergo. Probatur *Min.* nam alioqui daretur subditis occasio sæpe eludendi legem, quisque enim sibi facilè finget finem legis in se cessare, cùm è contrà plerumque reseiri non possit, quos fines habuerit legislator,

lator, qui propterea etiam plerumque fert legem, non assignatis omnibus finibus illius, ergo. *Dixi* legis humanæ, propter dicenda l. 5. n. 270.

869 §. VI. Ex dictis patet, quid ad quæstionem initio propositam sit respondendum, nam si quæratur, an si cesset in uno vel altero particulari finis adæquatus legis, hic particularis liber sit ab obligatione legis, negandum est suppositum, secundùm jam dicta n. 868. Si autem quæratur, an liber sit, si finis inadæquatus in illo cesset, dicendum est non esse liberum, secundùm dicta n. 866.

870 §. VII. *Objicies* 1. Lex in præsumptione fundata cessat obligare, si constet de contraria veritate, utì habet communis cum *Sanch. Laym. Dian.* aliisque plurimis apud *Suar.* l. 3. c. 23., quia *præsumptio cedit veritati*, argumento, L. *Continuus* 137. ff. de verb. oblig. & L. ultimâ ff. *quod metus causa*; hinc si lex prohibeat famulari hæreticis, tantùm ob periculum perversionis, ubi cessat hoc periculum, cessat lex, non enim est mens legislatoris obligare tum, quando non est hoc, propter quod est lex, sed ratio, cur legislator vellet etiam Titium obligari illâ lege jejunii, esset præsumptio, quòd etiam Titius maceraretur, ergo si hæc præsumptio non sit vera, Titius non obligatur, ita *Dian. Respondet* 1. *Suar.* dist. *Maj.*, si lex fundetur in præsumptione periculi, N., quamvis enim periculum hìc & nunc non sit, tamen communiter est: si fundetur in præsumptione facti, quod scitur non extitisse, C., utì si lex obliget ad Matrimonium illos, qui diu convixerunt, quia præsumitur consensus in Matrimonium, si hic consensus non adfuerit, lex non obligat. R. 2. Negando *Min.*, nam ratio movens legislatorem est bonum commune; item procuratio uniformitatis in operando; item præsumptio, quòd com-

communiter omnes macerentur, quæ præsumptio semper est vera.

Obji. 2. Si lex obliget totum hunc Episcopatum, & finis legis cesset in hac urbe, etiam cessat in in hac urbe obligatio legis, ergo etiam, si lex obliget omnes subditos, & finis ejus cesset in hoc subdito, in hoc cessat obligatio legis, ita *Arr.* R. Dato Ante. N. Conseq., disparitas est, quòd hæc urbs faciat perfectam communitatem, adeoque lex talis sit virtualiter multiplex, unde si respectu hujus communitatis cesset finis, cessat adæquatus finis hujus legis, prout erat lex hujus communitatis: simile non est de singulis privatis, nam respectu privatorum nulla datur lex. 871

Obj. 3. Si lex Superioris prohibeat Religiosis, ne aspiciant per fenestram, ut sic consulatur castitati, qui noctu in tenebris aspicit, non peccat contra legem, quia in hoc casu particulari cessat finis legis, ergo idem est in similibus casibus de omni alia lege, ita *Arr.* R. Lex illa nunquam prohibuit aspicere in illis circumstantiis, quia sic esset irrationabilis & de re inutili: itaque tantùm prohibuit, ubi ratione aspectûs erat secundùm se periculum, quamvis fortè per accidens ratione hujus vel illius subjecti non esset periculum. 872

Q. 142. *Quandonam universaliter cesset lex vel ejus obligatio.* R.

§. I. Imprimis cessat, si abrogetur, potest autem abrogari, vel ab illo, qui tulit, vel ab ejus Successore, vel ab utriusque Superiore, non autem ab inferiore: abrogatur autem lex etiam tacitè, si Princeps videns non observari, etiam per paucos annos, non urgeat ejus observationem, cùm facilè possit, utì notat cum aliis multis *Lugo* de Just. d. 6. n. 92. Quòd si abroget expressè per voluntatem vel legem contrariam, tantò certiùs 873

inno-

innoteſcit finis obligationis. Quòd ſi fuerit abrogata, deſinit illius obligatio apud omnes, etiamſi abrogatio non fuerit promulgata, dummodo voluntas abrogatoria fuerit exteriùs manifeſtata, ita *Leſſ.* in Auct. V. *Matrimonium*, C. 7. *Illſ.* t. 1. d. 2. n. 60. Per hoc autem diſtinguitur abrogatio à derogatione, quòd lex per abrogationem ceſſet ex toto, per derogationem tantùm ex parte, utì fit per diſpenſationem, præſumptionem licentiæ, interpretationem, epikiam, de quibus antè dictum eſt. Quòd ſi lex abrogetur per Conſtitutionem legis contrariæ, ſi lex abrogata contineatur in Corpore Juris, non eſt opus hujus fieri mentionem, quia ſupponitur ejus ſcientia in Superiore; ſi autem non contineatur, debet illius fieri expreſſa mentio, utì habetur Cap. 1. *de Conſtitutionibus* in 6.

874 §. II. Etiam ceſſat, ſi fiat præſcriptio aut conſuetudo contraria invaleſcat: putant autem *Azor*, *Leſſ.* *Sa*, *Caſtrop.* apud *Lugo* n. 91., ſufficere 10. annos ad abrogandam legem etiam Canonicam, quia 10. anni in jure ſunt longum tempus: ſed univerſaliter dicendum, ſufficere illud tempus, quod judicio prudentum ſatis ſit, ut de vigente conſuetudine contraria ſufficienter inſtrui potuerit legislator, eamque cognitam tamdiu vigere permiſerit, ut meritò cenſeatur adeſſe ejus conſenſus ſaltem tacitus, ex quo nolit, ut lex ſua impoſterum ſubditos obſtringat.

875 §. III. Etiam ceſſat, ſi ceſſet tota cauſa finalis legis, utì dictum eſt in q. præced.

876 §. IV. Non eſt idem de præcepto, quod de lege, nam præceptum particulari perſonæ injunctum communiter ceſſat morte mandantis, hinc l. 26. ff. *mandati*, dicitur, *mandatum ſolvitur morte*: Ratio eſt, quia non fertur toti Reipublicæ, nec nomine illius, ſed nomine mandantis, & ob curam debitam

singulari personæ, mandans autem emoritur, adeoque cessat ejus voluntas & cura respectu singularis personæ: è contrà lex fertur toti Reipublicæ & nomine sive auctoritate illius, quæ non emoritur, sed voluit suam & sui curam esse perpetuam. *Dixi*, communiter, quia mandans potest per potestatem legislativam aliter disponere, sic enim mandare potest, ut aliquid post mortem suam executioni detur; item potest concedere alteri jurisdictionem, quæ, si causa fuerit inchoata, non desinit morte mandantis; item præcepta, quæ sunt in Bulla cœnæ, non exspirant per mortem Papæ, sed durant usque ad promulgationem novæ Bullæ; similiter in Societate JESU præcepta, quæ ponunt Generales, sunt perpetua ex speciali dispositione Constitutionum, utì dictum est n. 566. Videri potest *Bonac.* de restit. d. 1. q. 2. p. 6. à n. 24. & *Pirh.* l. 1. t. 29. s. 7.

Q. 143. *An desinat obligari, qui probabiliter judicat se non obligari lege.* R. Excusatur ab obligatione, si occasio sit subita & urgens periculum, ita ut non detur tempus consulendi Superiorem, ita *S. Th. Caj. Sot. Suar.* de leg. l. 6. c. 8. à n. 3. *Teril.* in Reg. q. 59. aff. 6. Quòd si ad Superiorem recurri possit, *Suar.* n. 9. dicit esse sententiam communem usu omnium piorum & prudentum receptam, quòd recurri debeat, si non sit in mora periculum. Similiter si judicari non posset probabiliter, sed merè dubium esset, an casus comprehendatur sub lege, recurrendum est ad Superiorem, si fieri possit; si autem fieri non possit, servanda est lex, utì docent *S. Th. Caj. Conr. Med.*; & in casu patiente moram est per se evidens, inquit *Suar.* n. 10., quod plerique etiam dicunt, licèt sit casus subitus, quia tum possidet lex, nec potest prudenter deponi dubium, nisi fortè esset conflictus alterius legis etiam sub peccato obligantis, cujus transgres- 877

transgressio videretur esse majus peccatum. Vide dicta à n. 598.

878 APPENDIX.

De citatione Legum.

POst Tractatum de legibus convenit designare libros, quibus continentur leges; item modum, quo libri illi & leges citantur. Libri, quibus continentur leges, præter S. Scripturam, præcipuè sunt Corpus Juris Canonici & Corpus Juris Civilis: de utroque do magis necessaria scitu.

§. I. Per Jus Canonicum intelliguntur Leges sive Regulæ rectè vivendi (nam κάνων idem est quod Regula) à summis Pontificibus vel Conciliis constitutæ aut approbatæ; aliter vocatur Jus Pontificium, Sacrum, & quandoque, sed latè, Divinum, uti habetur c. *cùm de diversis*, 2. de privileg. in 6. Et specificè, *Canon*, est lex edita à Concilio generali: *Decretum* est Constitutio edita à Papa non consulto: *Epistola decretalis* est Constitutio rescripta à Papa consulto: *Dogma* est Constitutio doctrinalis circa fidem: *Mandatum*, Constitutio circa mores: *Interdictum* Constitutio prohibens, sine pœna: *Sanctio* Constitutio prohibens sub pœna, ita *Glos.* in decret. Gratian. dist. 3. v. *Omnes*. Jus Canonicum universim habet sex partes.

Pars 1. est decretum *Gratiani*, id est, varia dicta Pontificum, SS. PP. & Conciliorum collecta à *Gratiano* Monacho Benedictino circa annum 1151. In hac parte *Gratianus* multa addidit de suo, vel ex legibus civilibus, quæ non habent auctoritatem, nisi illam, quam conciliant eorum Auctores, uti rectè *Suar.* de leg. l. 4. c. 5. n. 7. Vide etiam *Valens* in prolus. ad conc. Juris Pontif. & *Phœb.* in procem. §. 3. n. 7.

n. 7. E contrà quæ *Gratianus* citat dicta vel approbata à Pontificibus aut ab Ecclesia, habent auctoritatem. Hoc decretum habet tres partes. *In parte* 1. sunt distinctiones centum & una, quæ subdividuntur in suos Canones seu Capitula, & sic citantur, C. *Placuit*, 4. dist. 16., vel sic, dist. 16. *Placuit*, id est, Canone, qui incipit, *Placuit*, & est ordine quartus, in distinctione decima sexta. *In parte* 2. sunt 36. causæ, quæ habent suas quæstiones & Canones, sic autem citantur, C, *Conquestus* 8. 9. q. 3., id est, Canone, qui incipit, *Conquestus*, & est octavus in causa nona & in hujus causæ quæstione tertia. Quòd si sit ex tractatu de pœnitentia, qui inseritur in causæ 33. quæstione 3., & habet septem distinctiones, citatio sic fit, C. *Pœnitentes*, 10., dist. 3. dé Pœn. id est, Canone, qui incipit, *Pœnitentes*, & est decimus, in distinctione tertia de Pœnitentia. *In parte* 3. agitur de Consecratione per quinque distinctiones, quæ in suos Canones divisæ sunt, ficque fit citatio, C. *Relatum*, 11. dist. 2. de Consecr., id est, Canone, qui incipit, *Relatum*, & est undecimus, in distinctione secunda de Consecratione. His subjungi solent quadraginta septem Canones Pœnitentiales, qui sic citantur, Can. Pœn.; Item octoginta quatuor Canones, quos Apostolicos vocant, dicunturque collecti per Clementem Papam, & sic citantur, Can. Apost.

Pars 2. Juris Canonici sunt libri quinque Decretalium, id est, Constitutiones & Epistolæ Pontificum jussu *Gregorii IX.* collectæ à *S. Raymundo de Pennafort* Ordinis *S. Dominici* circa annum 1234.; & habent suos titulos; hi autem sua Capitula, & sic citantur, C. *Damnamus*, de Summ. Trin., id est, Capite, quod incipit, *Damnamus*, in Titulo, de Summa Trinitate. Quandoque apponitur, *extra*, vel ẍ, quo significatur, quòd sit extra Decretum *Gratiani*;

tiani; sed non est opus hoc addi, nam hoc ipso quòd nihil addatur, intelligitur esse in libris Decretalium *Greg. IX.* Glossator Decretalium est *Bernardus Parmensis*. Materiæ singulorum librorum continentur hoc versu, *Iudex. Iudicium. Clerus. Sponsalia. Crimen.*

Pars 3. Est liber sextus Decretalium, Auctoritate *Bonifacii VIII.* compilatus à *Guilielmo Ebredunensi, Berengario Biterrensi & Richardo Senensi* circa annum 1297., qui dividitur in alios quinque libros respondentes quinque libris Decretalium. Libri illi dividuntur in suos titulos & capitula, fit autem citatio, addendo, in 6., v. g, C. *Vt super* 4. de appel. in 6., id est, Capite, quod incipit, *Vt super*, & est quartum, in Titulo, de Appellationibus, in libro sexto Decretalium. Glossator hujus libri est *Ioannes Andreæ* Bononiensis, Jurisc.

Pars 4. Sunt Clementinæ, id est, Constitutiones partim editæ à *Clemente V.* in Concilio Viennensi, partim ejus jussu collectæ, & post ejus mortem promulgatæ à *Ioanne XXII.* circa annum 1317., & dividuntur in 5. libros, hi in titulos & Capitula, fit autem citatio tantùm addendo Clement., v. g., C. *Sicut*, de Appell., Clement., id est, Capite, quod incipit, *sicut* in Titulo de Appellatione, in Clementinis: vel sic, Clement. un. de rer. permut., id est, in Constitutione Clementina unica, Titulo, de rerum permutatione; & dicitur, unica, quia titulus ille habet unicum Capitulum. Quòd si Capitulum sit passim notum, omisso titulo dicitur, Clement. *Exivi*, id est, in Clementina, quæ incipit, *Exivi*: quandoque etiam sic, *Clem. V.* Extrav. *Exivi*, id est, *Clemens V.* in Extravagante, quæ incipit, *Exivi*. Glossator est idem *Io. Andreæ.*

Pars 5. Sunt Extravagantes Joannis XXII, id est, viginti

viginti Constitutiones editæ à Joanne XXII, quæ dicuntur Extravagantes, quia vagantur per varias materias, ultra illas, quæ in libris decretalium habentur; citantur autem addito nomine hujus Papæ, v. g. Extrav. *Execrabilis*, Joan. XXII., id est, in Extravagante Joannis XXII. quæ incipit, *Execrabilis*. Glossator est *Zenzelinus de Cassanis*.

Pars 6. Sunt Extravagantes communes, id est, Constitutiones, quæ post priora omnia emanarunt à diversis Pontificibus, & dividuntur in 5. libros, hi in titulos, & capita, sicque citantur, Extrav. *Vnigenitus*, de pœn. & remiss, id est, Extravagante, quæ incipit, *Vnigenitus*, in Titulo de pœnitentiis & remissionibus. Glossas addiderunt *Ioannes Monachus*, *Guilielmus de monte Lauduno & Ioannes Franciscus de Pavinis*.

Corpori Juris Canonici aliquando reperitur adjectus liber septimus decretalium collectus à *Petro Matthæi* Juris-Consulto Lugdunensi, sed hìc, prout nunc est editus, non est auctoritate publicâ in Corpus Juris Canonici receptus, licèt habeat Constitutiones reipsa obligantes, quales sunt decreta & Canones posteriorum Conciliorum usque ad Tridentinum inclusivè: item constitutiones varias aliorum Pontificum: unde eò etiam potest referri totum Bullarium, id est, Volumina, quibus continentur Bullæ omnes Pontificum, quamvis vim legis non ideo habeant, nisi aliunde constet esse authenticas & originali suo conformes, utì rectè *Plettenb* in Introd. ad Jus Canon. c. 19. Notat autem *Fagn.* apud eundem *Plett.* c. 25. librum illum septimum auctoritate *Clementis VIII.* aliter editum, adhuc tamen supprimi, quominus publicetur. Citatio illius fit, utì libri 6. decretalium, loco illius, in 6., addendo in 7.

§. II. Per Jus Civile hìc intelligitur jus Cæsari 879

um, sive collectio legum, quibus omnes Imperio Romano subjecti diriguntur ad pacem, tranquillitatem aliaque commoda temporalia & publica. Cœptum est colligi in ordinem circa annum 528. tempore *Iustiniani* Imperatoris: dividitur autem ab aliquibus in tres partes; à quibusdam in quatuor; ab aliis commodiùs in quinque.

Pars 1. Sunt Institutiones *Iustiniani*, quæ sunt veluti elementa & compendium totius juris civilis, constantque libris quatuor in suos titulos & paragraphos distributis; & sic citantur, §. *feræ*, Inst. de rer. divis., id est, paragrapho, qui incipit, *feræ*, in Institutionibus, Titulo de rerum divisione.

Pars 2. Sunt 50. libri pandectarum à πᾶν *totum* & δέχομαι *contineo*, quia continent totum jus: aliter dicuntur Digestum seu libri Digestorum, collecti jussu *Iustiniani* per 37. Juris-peritos, quorum tandem sedecim labore triennali bis mille libros contraxerunt in illos quinquaginta. Primi 24 libri sunt Digestum vetus: Sequentes 14. dicuntur Infortiatum, non scitur autem satis origo vel significatio illius nominis, nisi quòd *Phœbeus* §. 2. n. 7. dicat fortè ideo sic dici, quia continent leges circa testamenta & ultimas voluntates, quæ sunt *fortissimæ* & irrevocabiles. Reliqui dicuntur Digestum novum. Hi libri dividuntur in titulos, tituli in leges; leges, si magnæ sint, in paragraphos. Pro Digestis fit hoc signum, ff, deberet autem esse π græcum, significans pandectas, quod π per celeritatem scribendi & abusum est conversum in ejusmodi duplex ff.; quandoque etiam ponitur D., id est, Digestum, quandoque DD. vel PP., id est, Digesta vel Pandectæ; unde citatio sic fit, L. *si quis vi*, §. *Differentia*, ff. de acq. poss., id est, Lege, quæ incipit, *si quis vi*, paragrapho illius legis, qui incipit, *differentia*, in Digestis, Titulo de acquirenda possessione.

Pars

Pars 3. est Codex novus (nam antehac fuit antiquus, dictus Justinianeus, qui emendatus fuit) constans 12. libris in titulos & leges distributis, quorum tres posteriores quandoque separatim compinguntur & dicuntur Volumen. Et pro Codice fiunt citationes plerumque per majusculam litteram C. Porrò primi 9. libri citantur sine addito; pro tribus ultimis additur numerus libri, ideoque si numerus non addatur, est ex novem primis libris, v g. L. *In testamento*, C. de testam., id est, Lege, quæ incipit, *In testamento*, in Codice, Titulo de testamentis. L. *Omnes profugi*, C. de agricolis. l. 11., id est, Lege, quæ incipit, *Omnes profugi*, in Codice, Titulo de agricolis, in libro undecimo Codicis.

Pars 4. Sunt Authenticæ seu Novellæ, ad quas pertinent, inprimis Constitutiones 168 collectæ in 46. titulos in sua capita distributos; hi autem tituli rediguntur ad 9. Collationes. Accedunt *Justiniani* Edicta tredecim, quæ etiam in sua capitula dividuntur: item Novellæ *Justini*, Constitutiones *Leonis*, *Tiberii* & *Justiniani*: item 113. Constitutiones *Leonis*, quas vocant correctorias Legum repurgationes: item variæ aliæ Constitutiones Imperatoriæ, quibus in recentibus impressionibus adduntur Canones Apostolorum. Citationes sic fiunt, C. *sed tamen*, Auth. seu Nov. 129., De Samaritis, Col. 9., id est, Capite, quod incipit, *sed tamen*, Authenticâ seu Novellâ 129., Titulo de Samaritis, collatione nonâ. Pro Edictis *Justiniani* apponitur littera E & numerus Capituli; Pro Novellis *Justini*, littera N. I; Pro Novellis Leonis, N. L.; Pro Constitutionibus Imperatoriis, C. I. Reliqua vix citantur, vel exprimuntur longiùs.

Pars 5. Sunt feudorum consuetudines, quæ constant duobus libris in suos titulos ac paragraphos divisis: adjiciuntur Constitutiones quædam *Fri-*

derici II., Item Extravagantes: ac denique Liber de Pace. Citatio fit hoc modo; F. vel Feud., de prohib. feud. alien. per Frid., §. *Calidis insuper*, id est, in libris Feudorum, Titulo de prohibita feudi alienatione, per Fridericum, paragrapho, qui incipit, *Calidis insuper*. Reliqua longiùs citantur.

Quomodo Leges Juris Civilis quandoque discrepent & sæpe corrigantur à Jure Canonico, videri potest apud *Plett.* à c. 6. usque ad 11., In quibus autem absolutè sequendum sit Canonicum præ Civili, notat *Engel* in prœm. ad Colleg. Juris Can. n. 19. Denique quomodo variæ Leges, quæ sibi contrariæ videntur, explicari debeant & ad consensum adduci, ostendit Feneck in Additamento post Flores casuum editos Coloniæ anno 1692.

INDEX

INDEX RERUM,

Quæ in hoc Libro I. continentur.

Numeri hìc sunt marginales.

Advocatus, an possit tueri partem minùs probabilem. N. 92.

Academicorum doctrina, quæ fuerit. n. 388.

Arma contra prohibitionem gestans noctu, quomodo peccet. n. 669.

Auctor, quis dicatur omni exceptione major. à n. 160.

Auctorum numerus quomodo augeat probabilitatem. n. 135. & à n. 170.

Auctorum multitudo an semper faciat probabilitatem. à n. 136.

Auctor unus an faciat probabilitatem. à n 153.

S. Augustini mens, an ubique sit facilis intellectu; & semper irrefragabilis. à n. 212.

Baptismi neglectus, an sit intrinsecè malus. n. 776.

Benigniora in dubio, an sint præferenda. à n. 294. item n. 596.

Bulla cœnæ, an obliget, ubi non est acceptata. n. 637.

Calendarium vetus, an à fidelibus observari possit. n. 585. 687.

Quid dicendum, si quis exeat è loco, ubi est vetus, ad locum, ubi est novum. n. 687.

Cancellariæ Regulæ, quam vim habeant. n. 575.

Canon, Decretum, Epistola decretalis, Dogma, Mandatum, Interdictum, Sanctio quomodo differant. n. 878.

Canonicum Ius & ejus partes. n. 878.

Cardinalium declarationes, quam vim habeant. n. 574.

Carnes die Veneris, an licitè dentur infantibus & infidelibus. n. 624.
An carnes comedere possit die Jovis aut Sabbati, qui dubitat de audita 12. noctis. n. 470.
Carnes hominis comedere, an sit intrinsecè malum. n. 776.
Casus conscientiæ, ex quibus præcipuè libris resolvendi sint. à n. 463.
Quinam præcipuè sint nunc pro illis consulendi. à n. 464.
Censuræ propositionum, quænam sint. à n. 185.
Cujus sit censurare propositiones. à n. 199.
Certitudo moralis, quid sit & quotuplex. à n. 178.
An requiratur in dictamine conscientiæ. à n. 46.
An etiam in ministratione & susceptione Sacramentorum. n. 339. 340. 457.
Chirurgi, an teneantur tutiora sequi. n. 92.
Citationes legum, quomodo fiant. à n. 878.
Civile Ius & ejus partes. n. 879.
Clausuram ingredi aut egredi ad duos passus, an sit mortale. n. 673.
Clerici, an peccent non observantes legem civilem. n. 674. 678.
Omittentes habitum & tonsuram, quomodo peccent. n. 672.
Quas Clericis leges imponere non possint laici. n. 679.
Confessarius, an teneatur aliquando se accommodare opinioni probabili pœnitentis, relictâ sibi probabiliore. n. 92. & à n. 443.
Confessio peccati ex conscientia erronea commissi, quomodo fieri debeat. n. 1.
SS. Congregationes, quot & quæ sint. à n. 214.
Conscientia, quid sit. n. 1.
Quæ dicatur recta, tum physicè, tum ethicè; quæ erronea. à n. 5.

Si sit inculpabiliter erronea, an obliget, & sit verè conscientia. n. 1. & à n. 12.
An opus ex ea factum sit etiam positivè honestum. à n. 14,
Quid si sit culpabiliter erronea. n. 1.
An hæc sit judicium, & obliget. à n. 42.
Quid si conscientia dictet aliquid esse peccatum, non cogitando quale. à n. 2.
Si dictet opus externum esse malum, an internum ejus operis desiderium sit semper malum. à n. 34.
Quid si præsente legitimâ excusatione dictet nihilominus omissionem esse peccatum. à n. 39.
An conscientiæ dictamen ultimum debeat esse certum. à n. 46.
Quomodo formetur secundùm opinionem minùs probabilem. à n. 303.
Quid sit conscientia practicè dubia, & quid in ea agendum. n. 45.
An conscientia post actum sequens sit attendenda. à n. 44.
Conscientiæ casus, è quibus præcipuè libris sint resolvendi. à n. 463.
Quinam præcipuè sint è Theologis consulendi pro illis. à n 464.
Conscientia, quæ dicatur perplexa, & quid in ea agendum. n. 1. & à n. 81.
Conscientia scrupulosa, v. *Scrupulus*.
Consuetudo, quid sit, quotuplex, & an aliquando habeat vim inducendi vel abrogandi legem. à n. 570.
Quid dicendum in dubio, an sit inducta ex devotione; an ex animo se obligandi. n. 592.
An consuetudine acquiri possit privilegium. n. 855.
Contradictoriæ opiniones, an possint esse simul probabiles. à n. 237 & 358.

Damnatio propositionum v. *Decreta damnantia.*
Damni metus, an excuset ab observatione legis. n. 781.
Decisiones Rotæ, quam vim habeant. n. 576.
Decretum. v. *Canon.*
Decreta Damnantia varias propositiones, *habentur ante lib. 1.*
Damnatæ hæreses Jansenii. n. 210.
An decreta propositiones damnantia sint observanda. à n. 225.
An opus sit promulgari in partibus. à n. 229.
An ab eis appellari possit à n. 229.
Quid sit propositionem damnari, prout jacet. n. 234.
Quid sit damnari in sensu ab Auctore intento. n. 209.
An propositiones copulativæ damnentur quoad omnes partes. n. 235.
Damnata propositio, an disputativè propugnari possit. n. 236.
Damnatio, an tollat probabilitatem propositionis, à n. 204. & n. 360.
Dictamen conscientiæ, an debeat esse certum. à n 46.
Quomodo formetur secundùm opinionem minùs probabilem. à n. 303.
An dictamen reflexum sit certius quàm judicium directum. n. 312.
Difficultas magna, an excuset ab observatione legis. à n. 780.
Dispensatio, quid sit. n. 797.
An excuset ab observatione legis. n. 796.
Quid si facta sit sine justa causa. n. 796. 802.
An habitâ causâ teneatur Superior dispensare. n. 796.
Si certò adsit justa causa dispensationis, an nihilominus sit petenda. n. 797.
An valeat in lege Superioris. n. 796.
An & quomodo quis possit secum dispensare. n. 796. 799.

Potestas

Potestas dispensandi & dispensatio, an censeantur res favorabiles. n. 622. 798.
An dispensatio per vim vel metum obtenta valeat. n. 796.
Quid si obtenta sit ex falsa causa bonâ fide allegata. n. 796.
An obtineri possit ignoranti & invito. n. 796.
An causâ cessante cesset. n. 796.
Quid notandum circa dispensationes S. Pœnitentiariæ in votis, matrimoniis, censuris. n. 796.
Circa verba & clausulas harum dispensationum. n. 796.
Circa executorem earundem. n. 796.
Commissio dispensandi, an exspiret morte committentis n. 796. 816.
An Superior loci possit dispensare cum vagis & peregrinis. n. 799.
An dispensans sine causâ peccet mortaliter. n. 804.
Quid intelligatur per periculum incontinentiæ, si pro causa allegetur. n. 803.
An dispensatus ad majus, etiam sit ad minus: item, an in uno dispensatus, etiam sit in incluso vel concomitante. n. 801.
Dispensatio subreptitia vel obreptitia an valeat. n. 806.
An modicus defectus quoad sub-vel obreptionem invalidet dispensationem. n. 812.
Si dispensans addat, motu proprio, an vitia sanentur. n. 814.
Quid si procurator addiderit aliquid falsum. n. 807.
Si loco veræ causæ in supplica allegatæ, substituatur in rescripto alia falsa. n. 813.
Si in una parte sit falsitas. n. 807.
Quandonam verificari debeat causa finalis. n. 808.
An omnes causæ debeant verificari. n. 809.

Quid si erratum sit in nomine personæ, Diœcesis &c. n. 810.
An simul exprimi debeant omnes defectus dispensandi. n. 811.
An dispensatio valeat ante expeditionem rescripti. n. 815.
Quid agendum in dubio de potestate dispensandi vel de valore aut extensione dispensationis. n. 622. 798.
Quid in dubio de sufficientia causæ. n. 804.
In dubio, an dispensatio sit data. n. 805.
An dispensatio valeat. n. 796. & à n. 804.
An sit subreptitia. n. 805.
An aliquid attingat causam finalem. n. 805.
An casus indigeat dispensatione. 818.
Dogma. v. *Canon.*
Domicilium & quasi domicilium, quomodo acquirantur. n. 688.
Dubium, quid sit & quotuplex. à n. 67.
Quid sit negativum & positivum. à n. 71.
Juris & facti. n. 74.
Speculativum & practicum. à n. 74.
An peccet operans cum conscientia practicè dubia. n. 45.
Quid agendum cum conscientia speculativè dubia n. 92.
Quomodo dubium resolvi debeat ante operationem. n. 45. & à n. 78.
An in dubiis præferenda sint benigniora. à n. 294. 596.
An in dubio præsumatur factum. à n. 8[illegible].
An in dubio sit melior conditio possidentis, etiam extra materiam justitiæ. à n. 495.
In dubio, de existentia vel comprehensione sub lege &c., quid sit censendum. n. 272. 470.
An verba significent præceptum an consilium. 596. 660.

An

An lex sit justa. 561. 595.
An sit promulgata. n. 590.
An sit usu recepta. n. 470. 591. 630.
An sit abrogata. n. 470. 597.
An consuetudo sit inducta ex devotione. n. 592.
An legem ferens sit legitimus Superior. n. 593.
An Superior possit hoc imperare. n. 594.
An lex sit odiosa, an favorabilis. n. 621.
An adsit causa excusans ab observatione. n. 598.
An legem impleverim: & quid si probabile sit me impleviſſe. n. 470. & à n. 599.
An revocatum sit privilegium. n. 852.
In dubiis circa dispensationes, v. *Dispensatio.*
Dubius de anno 21., de voto &c., an teneatur. n. 470.
De ætate requisita ad ordines vel beneficium, an acceptare possit. n. 470.
De audita 12. noctis, an possit die Jovis aut Sabbatico comedere carnes. n. 470.
De comestione post mediam noctem, an possit communicare. n 470.
De valore matrimonii, an possit reddere & exigere debitum. n. 470.
Certus de debito & dubius de solutione, ad quid teneatur. n. 470. 602.
Elisio unius motivi per aliud, quando fiat. à n. 261. 418.
Epistola decretalis. v. *Canon.*
Epiikia, quid sit, & ubi habeat locum. à n. 829.
Error v. *Ignorantia.*
Excommunicatus non petens absolutionem, quandonam peccet contra præcepta Dei aut Ecclesiæ, quæ non implet. n. 790. 794.
Exemptionem quærere à lege, an sit licitum. à n. 782.
Facti materia, an cadat sub certam definitionem Papæ. à n. 207.

Factum,

Factum, in dubio, an præsumatur. à n. 88.
Favorabile vel odiosum. v. *Lex*.
Fine Legis cessante, an cesset lex. à n. 863.
Formula Iuramenti circa verba & sensum Jansenii. n. 210.
Fruges contra prohibitionem efferre è patria, quale sit peccatum. n. 670.
Habitum Religiosum dimittere ad horam, an sit mortale. n. 671.
Habitum & tonsuram omittens Clericus, quomodo peccet. n. 672.
Horologium, quale attendi debeat. n. 586.
Iansenii Hæreses. n. 2[illegible].
Sensus damnatus. n. 207.
Iesuitarum Moralis, an sit corrupta. n. 166.
An illis permissa sit laxitas opinionum. n. 469.
Ignorantia, quid sit. n. 700.
Quæ dicatur puræ privationis, malæ dispositionis; vincibilis, invincibilis; culpabilis, inculpabilis; Juris; facti. n. 701.
An melior sit quàm error. n. 417. & à n. 702.
Si sit invincibilis, an excuset à peccato. n. 699.
An invincibilis dari possit circa leges positivas. n. 719.
An etiam circa aliquas naturales. à n. 720.
An argumenta contraria urgeant. à n. 727.
Ignorantiæ peccata, quæ dicantur. à n. 756.
Quod sequitur ex ignorantia vel errore, an sit in se peccatum. à n. 757.
An taxari possit quantitas diligentiæ necessariæ ad hoc, ut ignorantia vel error sit inculpabilis. à n. 761.
Ignorans pœnam transgressioni annexam, an incurrat. à n. 767.
An ignorantia legis allegari possit in foro externo pro excusatione. n. 772.

Igno-

Ignorantiæ an æquivaleat oblivio. n. 773.
Impedimentum ponere obſervationi legis, an ſit peccatum. à n. 782.
Impoſsibilitas moralis, quando ſit, & an excuſet ab obſervatione legis. à n. 780.
Impotentia totius vel partis, an excuſet ab obſervatione legis. à n. 778.
Impotentem ſe reddens ad obſervandam legem, quandonam peccet. à n. 782.
Infallibilitas Papæ. v *Papa.*
Infideles, an teneantur præceptis Eccleſiæ. n. 674. 787.
Intentio ſatisfaciendi, an requiratur ad implendum præceptum. n. 692.
An obſit intentio non ſatisfaciendi. n. 693.
An ſaltem requiratur intentio faciendi opus præceptum. n. 694.
Interdictum. v. *Canon.*
Interpretatio legis, quid ſit & quomodo facienda. à n. 823.
An debeat eſſe benignior. n. 826.
Privilegii, qualis fieri debeat. n. 839
Iudex, an teneatur ſecundùm probabiliora ferre ſententiam. n. 360. 364.
Ius Canonicum & civile. à n. 878.
Ius Gentium, quid ſit. à n. 605.
Lex & præceptum, quid ſit. n. 561.
Quomodo differant lex, præceptum, mandatum, regula, norma, permiſſio. à n. 564.
Lex ſeu præceptum aliud affirmativum, negativum, naturale, poſitivum &c. n. 604.
An leges & præcepta humana, etiam Superioris ſæcularis obligent ſub peccato. n. 642.
Quis poſſit condere leges vel præcepta. à n. 562.
Res parva, an ſit capax obligationis gravis. n. 642. 667.

Res magna, an sit capax obligationis levis. n. 641. 663.
Quæ sint signa obligationis gravis vel levis. n. 641. & à n. 656. 663.
An consuetudo possit inducere vel tollere legem. à n. 570.
An vim legis habeant Declarationes Cardinalium, Regulæ Cancellariæ, Decisiones Rotæ, à n. 574.
An & quam acceptationem communitatis requirat lex, præsertim Ecclesiastica. n. 630. à n. 632.
An subditi peccent non acceptantes legem. n. 631.
An licitum sit appellare vel supplicare contra legem, n. 638.
An durante appellatione vel supplicatione lex obliget. n. 639.
Quid si Superior taceat auditâ appellatione vel supplicatione. n. 640.
Quale tempus requiratur, ut lex non acceptata desinat. n. 630. 633.
An lex de se invalida fiat valida, si subditi acceptent. n. 641.
Lex non sufficienter promulgata, an obliget, à n. 274. 561. 577.
Qualis requiratur promulgatio legis. à n. 578.
Lex invincibiliter ignnorata an obliget. à n. 281.
Lex dubia, an obliget. à n. 272.
Lex Dei, alia est primaria, antecedens, per se & intentiva; alia secundaria, consequens, per accidens & permissiva. n. 339.
Si lex non determinet tempus, quandonam tum impleri debeat. n. 587.
Si determinet tempus, an hoc sumatur, præter propter, an de momento ad momentum. à n. 582.
An nova lex firmet præterita. n. 588.
Lex, quæ dicatur Moralis, Pœnalis, mixta. à n. 607.
Quæ latæ, quæ ferendæ sententiæ, à n. 609.

An

An pœnalis obliget graviter. n. 611.
An etiam ante sententiam vel declarationem delicti. n. 612.
An sit extendenda. n. 616.
An omnis lex sit benignè interpretanda. n. 596. 660.
Verba legis quomodo interpretanda. à n. 656. 826.
An extendi possint ultra significationem. n 661. à n. 824.
Lex, quando dicatur favorabilis vel odiosa. à n. 619.
Quandonam lex & præceptum ponant materiam suam in ea virtute, ex cujus motivo ponuntur. à n. 624.
Lex humana, an possit indirectè præcipere actus internos. à n. 643.
An externum in ordine ad internum. à n. 645.
An directè mixtum. à n. 647.
An etiam merè internum. à n. 648.
Legislator, an & quomodo teneatur suis legibus. n. 674. 675.
Lex, an favere possit non subdito. à n. 680.
Præcepta localia, quos obligent. à n. 682.
Quid dicendum, si quis ideo exeat loco, ut se eximat à lege. n. 683.
Leges & præcepta an necessariò impleantur ex Charitate. n. 690.
An prærequiratur intentio satisfaciendi. n. 692.
An satisfaciat intendens non satisfacere. n. 693.
An requiratur intentio ponendi opus præceptum. n. 694.
An universaliter necesse sit, ut opus, quo impletur præceptum, procedat ex libertate operantis. à n. 695.
Legi vel præcepto duplici, an satisfieri possit uno actu; vel diversis actibus eodem tempore. n. 697.
Si plura præcepta eodem actu violentur, an sint plura peccata. n. 698.

An

An metus excuſet à legis obſervatione. à n. 774.
An impotentia totius vel partis. à n. 778.
An difficultas ſeu moralis impoſſibilitas. à n. 780.
An deſinat obligari, qui probabiliter putat ſe non obligari lege. n. 877.
An peccet, qui ſe reddit impotentem, vel ponit impedimentum, vel quærit exemptionem à lege. à n. 782.
Fine legis ceſſante in aliquo, an lex eum obliget. à n. 863.
Quandonam univerſaliter ceſſet lex vel ejus obligatio. à n. 873.
Legum citationes quomodo fiant. à n. 878.
Quid dicendum ſit in variis dubiis circa leges. v. *Dubium*.
Libertas, an poſſideat contra legem dubiam. à n. 272.
An etiam contra non ſufficienter promulgatam. à n. 274.
Item contra invincibiliter ignoratam. à n. 282.
Licentiæ præſumptio, quid ſit & an ſufficiat. à n. 819.
Mandatum. v. *Canon*.
Materiæ gravitas aut levitas reſpectu legis, unde colligatur. n. 642. à n. 656. 663.
Medici, an teneantur tutiora ſequi. n. 92.
Metus, an excuſet ab obſervatione legis. à n. 774.
Miſſam legere ſine veſtibus ſacris, an ſit intrinſecè malum. n. 776.
Motivum unum, quandonam elidat alterum. à n. 261. 418.
Motivorum æqualitas, an impediat, quominus intellectus poſſit aſſentiri uni. à n. 398.
An intellectus aſſentiri poſſit etiam minùs probabili. à n. 414.
Motivum, ex quo lex ponitur, quandonam faciat tranſgreſſionem eſſe materiam talis virtutis. à n. 624.

Mulcta. v. *Pœna.*
Obligatio ad rem gravem, an possit esse tantùm levis. n. 642.
Ad rem levem, an possit esse gravis. n. 642.
Signa obligationis gravis & levis. n. 642.
Occisio directa innocentis, an sit intrinsecè mala. n. 776.
Odiosum vel favorabile. v. *Lex.*
Opinio, quid sit & quotuplex. à n. 95.
An possit esse actus prudens. à n. 97.
Quæ dicatur probabilis. à n. 103.
Quæ probabilior. à n. 134.
An probabilis habeat se indifferenter ad verum & falsum. n. 101. 357.
An probabilis falsa melior sit quàm ignorantia. n. 417.
Quænam dicatur probabilis intrinsecè, extrinsecè; speculativè, practicè; quoad se, quoad nos. à n. 113.
An omnis speculativè probabilis, sit etiam practicè. à n. 113.
Quænam dicantur certò, probabiliter, tenuiter, dubiè probabiles. à n. 119.
Quandonam sententia dicatur moraliter certa. à n. 178.
An opinio hoc ipso sit probabilis, quòd deducatur è probabilibus, à n. 167.
An hoc ipso sit probabilis aut probabilior, si doceatur à multis aut à pluribus. à n. 136.
An auctoritas unius faciat certò probabilem. à n. 153.
Si hæc dicatur probabilis vel probabilior, an opposita hoc ipso censeatur etiam probabilis. à n. 174.
Quis ferre possit judicium de probabilitate alicujus opinionis. à n. 150.

Opinio, quænam dicatur improbabilis, levis, laxa, temeraria, erronea, errori proxima, scandalosa, piarum aurium offensiva, malè sonans, suspecta, sapiens hæresin, hæresi proxima, hæretica, blasphema, schismatica, seditiosa, impia. à n. 185.
Opiniones censurare, ad quem spectet. à n. 199.
An opinio possit amittere vel acquirere probabilitatem. à n. 201.
Opinio, si à Papa damnetur, an amittat probabilitatem, licèt videatur doceri ab aliquo è SS. PP. à n. 211.
Opinio circa materiam facti, an cadat sub certam definitionem Papæ. à n. 207.
Opinio damnata ab aliqua S. Congreg., an amittat probabilitatem. à n. 214.
Opinio inferens vel illata ex alia damnata, quandonam censeatur damnata. à n. 221.
Quænam opiniones circa materiam probabilitatis sint damnatæ. à n. 94.
An opiniones contradictoriæ possint esse simul probabiles. à n. 237. 358.
An licitum sit sequi opinionem probabilem relictâ probabiliore. n. 92. à n. 268.
An etiam, si evidens sit oppositam esse probabiliorem. n. 301.
An etiam in materia juris Divini & naturalis. n. 301.
Et quamvis probabilior esset etiam tutior. n. 470. à n. 476.
An argumenta contraria urgeant. à n. 319. 489.
An etiam licitum sit sequi opinionem alienam relictâ suâ probabiliore. n. 92.
Etiamsi illa aliena videatur esse falsa. n. 377.
An hæc sententia benigna sit certa. à n. 342.
An hic probabilismus faveat omnibus sceleribus. à n. 361.

An sit licitum sequi opinionem tenuiter vel dubiè tantùm probabilem. à n. 366.
An probabiliter tantùm probabilem. à n. 368.
An extrinsecè tantùm probabilem. n. 369.
An hanc & oppositam probabilem, etiam in eadem materia. à n. 370.
Operans secundùm aliquam opinionem, an necessariò debeat illam habere vel elicere. à n. 387.
An elici possit opinio ex motivo uno, licèt oppositum sit æquè probabile. à n. 398.
Imò licèt oppositum sit probabilius. à n. 414.
An aliquando sit obligatio sequendi probabiliorem aut tutiorem. n. 457.
An sit aliquando obligatio sequendi minùs probabilem, aut unam probabilem præ alia. à n. 459.
An opinioni probabili pœnitentis aliquando teneatur se accommodare Confessarius, relictâ sibi probabiliore. n. 92. à n. 443.
An consilium possit suggeri secundùm opinionem minùs probabilem. n. 92.
Si Superior imperet secundùm probabilem, an subditus teneatur obsequi relictâ suâ probabiliore. n. 92. à n. 432.
An obligetur lege, qui probabiliter opinatur se non obligari. n. 877.
An Advocatus possit defendere partem minùs probabilem. n. 92.
An Medici & Chirurgi teneantur tutiora sequi. n. 92.
An Judices probabiliora. 360. 364.
An consultius sit se & alios dirigere secundùm opiniones rigidiores, an secundùm benigniores. n. 475. 510.
An opiniones novæ potiùs docendæ & sequendæ, quàm antiquæ. à n. 466.

Opinionum laxitas, an sit Jesuitis permissa. n. 469.
Opinio tutior. v. *Tuta.*
Papa, an sit infallibilis in materiis juris circa fidem & mores. à n. 202.
An etiam in materiis facti. à n. 207.
Peccata Ignorantiæ, quæ sint. à n. 756.
Quomodo confitenda. n. 1.
Peregrini aut peregrinaturi, an teneantur legibus domicilii sui, à quo absunt vel aberunt. n. 682. 684.
Quid si ideo cogitet exire, ut se eximat à lege. n. 683.
Peregrini & vagi, an teneantur præceptis specialibus locorum, in quibus morantur. n. 685.
An teneantur præceptis juris communis, si ibi non sint in usu. n. 687.
Quid si sit speciale præceptum in loco è quo & ad quem exeunt. n. 686.
Perplexitas & perplexa conscientia. n. 1. & à n. 81.
Pœna vel mulcta, an solvi debeat, si non exigatur. à n. 613.
Conventionalis, quando debeat solvi. n. 615.
An pœna quandoque incurratur, licèt retractata sit culpa. n. 618.
Possessio, pro quo censeatur stare. n. 470. 509.
An in dubio melior sit conditio possidentis, etiam extra materiam justitiæ. à n. 495.
Præceptum v. *Lex.*
Præsumptio licentiæ, quid sit, & an sufficiat. à n. 819.
In dubio, an præsumatur factum. à n. 88.
Principes. v. *Superior.*
Privilegium & gratia, quid sint. n. 832.
Privilegium, aliud personale, aliud reale. 833
An aliquod privilegium acquiri possit consuetudine. n. 855.
Quid si ex falsa causa sit datum. 840.

Quomo-

Quomodo sit interpretandum. n. 622. 623. 839.
An concesso uno concedantur alia ad usum privilegii necessaria. n. 844.
An indigeat acceptatione. n. 841.
Quid si concedatur non subdito. n. 843.
An valideat actus præteritos. n. 845.
Si idem concedatur duobus, utrum prævaleat. n. 846.
An sit obligatio utendi privilegio. n. 847.
Quid de communicatione privilegii. n. 848.
An committi possit alteri. n. 849.
An privilegia vivæ vocis sint revocata. à n. 850.
Quandonam cesset privilegium. à n. 834. & 840.
Quandonam efficaciter derogetur privilegiis. à n. 837.
An semper revocari possit n. 843. 858.
Quid in dubio, an sit revocatum. n. 852.
Probabile. Probabilitas. v. *Opinio.*
Promulgatio legis, an prærequiratur ad obligationem. à n. 274. n. 561. 577.
Qualis promulgatio legum requiratur. à n. 578.
Propositio. v. *Opinio. Decreta damnantia.*
Propositiones damnatæ Wicleffi, Jo. Huss, Lutheri, Baji, Molinos, Cameracensis: item damnatæ ab Alex VII., Innoc. XI., Alex. VIII., Innoc. XII., *habentur post Præfationem, ante hunc librum I.*
Propositiones Jansenii. n. 210.
Prudens, quis dicatur. n. 99. & à n. 110.
Prudentia, an possit imperare opinionem, si reipsa sit falsa. à n. 97.
Pueri, an & quando teneantur præceptis Ecclesiæ. n. 674. 676.
Sacramenta, an ministrari & recipi debeant secundùm tutiora. n. 339. 340. 457.
Sacramenti administrationem simulare, an sit intrinsecè malum. n. 776.

Sanctio. v. *Canon.*
Sapiens. v. Prudens.
Scrupulus, quid sit. n. 511.
Quandonam aliquis judicari debeat scrupulosus. à n. 515.
Quæ sint signa conscientiæ scrupulosæ. n. 511.
Quæ causæ. n. 512.
An sit licitum operari manente scrupulo. n. 511.
Sintne scrupuli utiles an noxii. à n. 513.
Quæ sint remedia. n. 511.
Quæ regulæ pro scrupuloso. à n. 524.
Quid præterea observandum pro directione scrupulosi. à n. 527.
Quid circa scrupulosum de peccatis præteritis & eorum Confessione. à n. 541.
Si angatur, ne variis tentationibus consentiat. à n. 546.
Ne ubique operetur cum dubio. à n. 556.
Si oggerat, se non esse talem, qualis putatur esse, &c. n. 560.
Sententia. v. *Opinio. Propositiones.*
Simulare administrationem Sacramenti, an sit intrinsecè malum. n. 776.
Subditus. v. *Superior.*
Superior, an tutò regat, sequendo aliorum tantùm consilia. à n. 454.
An sit obediendum Superiori, si imperet secundùm opinionem subdito minùs probabilem. n. 92. & à n. 432.
Quid in variis dubiis de materia præcepti, potestate imperandi, &c. v. *Dubium.*
Tempus à lege præscriptum vel connotatum, an intelligatur, præter propter. à n. 582.
Quid si lex nullum tempus præscribat. n. 587.
Tuta vel tutior opinio, quænam dicatur. à n. 472.

An

An omnes opiniones sint æquè tutæ. n. 471.
An tutior sit semper sequenda. n. 470. & à n. 478.
An argumenta contraria urgeant à n. 489.
An aliquando sequenda sit tutior. n. 92. 339. 340. 457. à n. 476.
Vagi. v. *Peregrini.*
Verba legis, quomodo interpretanda. à n. 656.
Veritas moralis, an sit semper invenibilis. n. 283. à n. 707.
An veritatis non inventio quandoque fundet inventionem illius in ordine ad dubia conscientiæ solvenda. n. 718.
Vivæ Vocis Oracula, an revocata sint. à n. 850.
Voluntas Dei, quæ dicatur primaria, antecedens, per se & intentiva; quæ secundaria, consequens, per accidens & permissiva. n. 339.
An voluntas nostra possit determinare intellectum ad assentiendum motivo uni, licèt pro opposito occurrat aliud æquè probabile. à n. 398.
Imò licèt pro opposito occurrat probabilius. à n. 414.